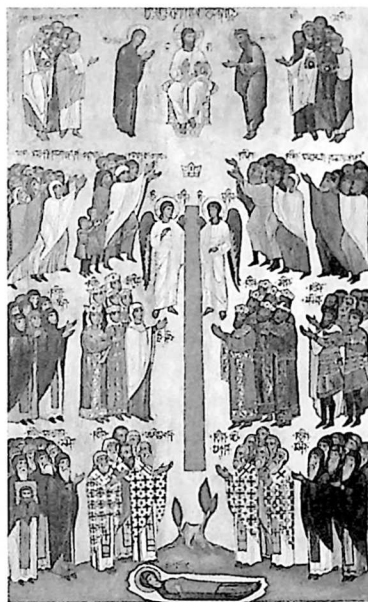

სასკოლო ბიბლიოთეკა

ქართველ წმიდათა ცხოვრებანი

2018

სასკოლო ბიბლიოთეკა“
ზაქარია მაჩიტაძე – „ქართველ წმიდათა ცხოვრებანი“

იდეა და პროექტი
მონდო მაცაბერიძის, რუსუდან მოსიძის

სერიალის რედაქტორი
რუსუდან მოსიძე

© გამომცემლობა – ბაკმი

© ზაქარია მაჩიტაძე – ქართველ წმიდათა ცხოვრებანი

ISSN 1987-7803

ISBN 978-9941-426-95-7

საქართველო, თბილისი – 2018 წელი

წინასიტყვა

„ქრისტე ღმერთი ჯვარს ეცვა ქვეყნისათვის და ჩვენც ჯვარს ვეცვიოთ ქრისტესათვის. ამ პატარა საქართველოს გადაუღლეთ მკერდი და ამ მკერდზედ, როგორც კლდეზედ, დაუდგით ქრისტიანობას საყდარი, ქვად ჩვენი ძვლები ვიხმარეთ და კირად ჩვენი სისხლი და ბჭეთა ჯოჯოხეთისათა ვერ შემუსრეს იგი“, — წერს წმიდა ილია მართალი (ჭავჭავაძე).

ქართული მიწა გაპოხილია ეკლესიისა და მამულის კეთილდღეობისათვის შეწირულ შვილთა სისხლით. ასიათასი მონაშენარდგა ერთ დღეს უფლის წინაშე 1227 წელს ჯალალედინის შემოსევისას. ერთ ღამეში ამონყვიტეს უსჯულოებმა ექვსიათასი ბერ-მონაზონი დავითგარეჯის უდაბნოში. მონასტრების შემოგარენი სავსეა წმიდათა ნაწილებით.

ქრისტესთვის ჯვარცმულ საქართველოს შვილთა სახელები და ღვანლი ცათა შინა უკლებლივ არის აღწერილი, ქვეყანასა ზედა კი დედაეკლესიამ მხოლოდ იმათი სახელები შემოგვინახა, რომლებიც თვითონ უფალმა გამოგვიჩინა მისაბაძად და მეოხად. ჩვენი ვალა ვიცნობდეთ მათ, ვიცოდეთ მათი ცხოვრებისა და ღვანლის შესახებ და შესაბამის პატივსაც მივაგებდეთ მათ ხსენებას.

ჯერ კიდევ მეათე საუკუნეში წუხდა წმიდა გიორგი მერჩულე, რომ ჟამთა სიმრავლემ დავიწყების სიღრმეს მისცა „ყოვლად-სახსენებელთა მათ განსაკვირვებელთა ნეტართა კაცთა საქმენი კეთილნი და ცხოვრებაჲ უბინოჲ“.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ლეონიდე (ოქროპირიძე) (+1921) მწყემსმთავრული კადნიერებით იწინიებდა ქართველთა „დანაშაულს, პირშაობას, გარენრობასა და დაუდევრობას“ ზეციური საქართველოს წინაშე: „ნუ მოგ-

ვიძულებთ სრულიად თქვენს ესოდენ უძღვებ, უმადურ და უღირს სულიერ შვილებს, შეგვავედრეთ მამობრივი გულსმოდგინებით თქვენს სასოს — ყოვლადწმიდა ღმრთისმშობელს, რათა გაგვიღვივოს გულში თქვენებრ მძლავრი ალი ქრისტეს სარწმუნოების სიყვარულისა", — ითხოვდა კათოლიკოსი ჩვენი დიდი წინაპრებისაგან.

კათოლიკოს-პატრიარქი ილია მეორე ჩვენი ქვეყნის არსებობის მიზეზს ქრისტიანული სარწმუნოების სიმტკიცისა და თაობათა ერთობაში ხედავს: „როცა ვუყურებთ ჩვენს წარსულს, გაოცებაში მოვდივართ... ამდენ წინააღმდეგობაში ვით შეინარჩუნა ქართველმა ხალხმა თავისი ენა, ქრისტიანული სარწმუნოება და კულტურა... ჩვენი დღემდე არსებობის და სულიერი სიმტკიცის ძალა მდგომარეობს იმაში, რომ ჩვენ შეურყევლად ვიდექით და ვდგავართ ქრისტიანულ ნიადაგზე... ქართველი კაცი დაუსრულებელი ომების დროსაც ახერხებდა ტაძრებისა და მონასტრების შენებას, ჭედდა თავის უბადლო კულტურას... ჩვენ უნდა ვიყოთ გამგრძელებელი იმ დიდი საქმისა, რასაც შეეწირნენ ისინი“.

ჩვენი პირადი „გარეწრობისა და დაუღვევრობის“ გამოსასწორებლად და წინაპართა დიადი საქმის გაგრძელების სურვილით, ერთად შევკრიბეთ ჩვენთვის ხელმისაწვდომი ცნობები ქართველ წმიდათა შესახებ, მოვიძიეთ და დავანერინეთ მათი წმიდა ხატები.

წიგნი, საეკლესიო კალენდრის ცვლილებებისა და ახალ წმიდათა კანონიზაციის შესაბამისად, ყოველთვის მოითხოვს განახლებას. ასევე აუცილებელია წიგნის შევსება წმიდათა შესახებ ახალი ცნობებითა და სხვადასხვა მეცნიერული აღმოჩენებით. ჩვენ მაღლიერებით მივიღებთ ყველა შენიშვნასა და წინადადებას, რომელიც ქართველ წმიდათა ცხოვრების უკეთ წარმოჩინებაში დაგვეხმარება.

დეკანოზი

ზაქარია მაჩიტაძე

იანვარი

- 2 (15) — მონამე გიორგი გურჯი — ივერიელი (+1770);
- 3 (16) — ღირსი იოვანე ჭყონდიდელი (XI);
— წმიდა ექვთიმე ღმრთისკაცი (თაყაიშვილი) +1953;
- 4 (17) — ღირსნი მამანი: ევაგრე და ელია დიაკონი (VI);
- 8 (21) — მონამე აბო ტფილელი (+786);
- 14 (27) — მოციქულთასწორი ნინო, ქართველთა განმანათლებელი (IV);
- 15 (28) — წმიდა სალომე უჯარმელი და პეროჟავრა სივნიელი (IV);
- 18 (31) — ღირსი ეფრემ მცირე, ფილოსოფოსი (+1101);
— ღირსი ალექსი (შუშანია) (+1923);
- 19 (1.02)— ღირსი ანტონ მარტყოფელი (VI);
- 20 (2.02) — ღირსი ექვთიმე აღმსარებელი (კერესელიძე) (+1944);
- 25 (7.02)— ღირსი გაბრიელი (ქიქოძე) — იმერეთის ეპისკოპოსი (+1891);
- 26 (8.02)— წმიდა დავით აღმაშენებელი, მეფე ყოვლისა
საქართველოსა (+1125);
- 28 (10.02) — ღირსი სტეფანე ხირსელი (VI) (იხ. 7 (20) მაისს);
— წმიდა თამარი, მეფე ყოვლისა საქართველოსა (+1213);
- 29 (11.02)— მონამე აშოტ მეფე კურაპალატი (+829);

მონამე გიორგი გურჯი დაიბადა საქართველოში 1700 წლის ახლო ხანებში. იმ პერიოდში საქართველოში მუსულმანები ბატონობდნენ და ტყვეების მოტაცება და უცხოეთში გაყიდვა გახშირებული, ყოფითი მოვლენა იყო. ტყვეებით ვაჭრობის ცენტრები იყო ზღვისპირა ქალაქები და ახალციხე. ქვეყნის საერო და სასულიერო ხელისუფალნი ყოველნაირად ებრძოდნენ ამ საშინელ მოვლენას. საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქისა და მღვდელმთავრების მიერ ანათემას იყო გადაცემული ყველა, ვინც ამ უკეთურ საქმეში ღებულობდა მონაწილეობას.

მეჩვიდმეტე-მეთვრამეტე საუკუნეებში ირანის და ოსმალეთის ხელქვეითი ქართული სამთავროების მიერ შაჰისა და სულთანისათვის გასაგზავნი ხარკი ტყვეებსაც გულისხმობდა. საქართველოს მეფეები და მთავრები ცდილობდნენ სხვაგან შეეძინათ ტყვეები და ისინი გაეგზავნათ ხარკად, მაგრამ მაინც ბევრი ქართველი ახალგაზრდა აღმოჩნდა უცხო, მუსულმანურ გარემოში, რომელთა მეტმა ნაწილმა ვერ შესძლო ქრისტიანობის შენარჩუნება.

გიორგი ბავშვობაში მოიტაცეს, საქართველოდან გაიყვანეს და ვიღაც თურქს მიჰყიდეს. მუსულმანმა ბატონმა ახალგაზრდა მონა თავისთან წაიყვანა კუნძულ ლესბოსზე, მუსულმანობა მიაღებინა და სახელად სალი დაარქვა.

გიორგი წყნარი, პატიოსანი კაცი იყო. მას ყველა პატივს სცემდა. მუშაობდა ერთ-ერთ დუქანში და ძველმანებით ვაჭრობდა. გიორგი მარტოხელა ცხოვრებას ეწეოდა — იგი არ დაოჯახებულა.

გიორგის კარგად ახსოვდა მისი წარმოშობა და შინაგანად სულ წუხდა ქრისტიანობის დატევების გამო. სამოცდაათი წლის ასაკში მასში გაიღვიძა ქრისტიანულმა სინდისმა და გადაწყვიტა ჭეშმარიტ რწმენაზე დაბრუნება, მივიდა თურქ მსაჯულთან და განუცხადა: „დავიბადე ქრისტიანთა ოჯახში, ობოლი ბიჭი ბატონმა მაიძულა გავმხდარიყავი მუსულმანი. ახლა ვაცხადებ, რომ მსურს მოვკვდე, როგორც ქრისტიანი“.

მსაჯული და ყველა მასთან მყოფნი იცნობდნენ სალის, როგორც კარგ, პატიოსან ადამიანს და ურჩიეს კარგად დაფიქრებულიყო. გიორგიმ უშიშრად აღიარა ქრისტე და განაცხადა, რომ სურდა მონამეობრივი აღსასრულით დაემტკიცებინა მისი აღმსარებლობა და ქრისტეს სიყვარული.

გიორგიმ უშიშრად დაიწყო ყველას წინაშე ქრისტიანობის ქადაგება, მას ზოგი დასცინოდა, ზოგი შეურაცხყოფდა, ზოგიც კი მუსულმანური წესის მიხედვით მის სიკვდილით დასჯას ითხოვდა. ბოლოს, გიორგი შეიპყრეს და მოსაფიქრებლად ერთ სახლში ჩაკეტეს, სადაც ლანძღავდნენ და ემუქრებოდნენ. მეორე დღეს, გიორგი მიიყვანეს სასამართლოში. სამი დღე გრძელდებოდა დაკითხვა და წამება, გიორგი კი პირიქით უფრო ძლიერდებოდა რწმენაში. მუსულმანმა მსაჯულებმა, ბოლოს, გადაწყვიტეს ჩამოეხჩოთ გიორგი.

განაჩენის აღსრულებამდე გიორგი ისევ უმონყალოდ აწამეს, კისერში მარყუჟი წაუჭირეს და აძალებდნენ წარმოეთქვა სიტყვა „სალავატი“, რაც მუსულმანობის აღიარებას ნიშნავდა. ცემითა და დამცირებით შემოატარეს გიორგის მთელი ბაზარი, სადაც შეკრებილი ბრბო ყოველნაირად შეურაცხყოფდა და ამცირებდა მუსულმანობის უარმყოფელსა და ქრისტეს მსასოებელ მოხუცს.

ბოლოს, გიორგი მიიყვანეს ჩამოსახრჩობ ადგილზე, რომელსაც „პარმაკკაპუ“ ერქვა. გიორგის ჯერ დანით დაუწყეს ჩხვლეტა და აიძულებდნენ თითი გაეშალა ალაჰის ერთადერთ ღმერთად აღიარების სიმბოლოდ. მაგრამ მას ორივე მტევანი მაგრად ჰქონდა მოკუმული. შემდეგ, სახრჩობელაზე ჩამოკიდეს და ისევ ჩამოხსნეს, იქნებ ასე მაინც შეშინებოდა. ბოლოს, როცა დარწმუნდნენ, რომ თავის აზრს იგი არაფრით შეიცვლიდა, ჩამოახრჩვეს.

ასე დაიმიკვიდრა გიორგი ქართველის სულმა სასუფეველი და დაიდგა მონამეობრივი გვირგვინი 1770 წელს.

ღირსი იოვანე ჭყონდიდელი (+1110)

3(16) იანვარი

ღირსი იოვანე ჭყონდიდელი დაიბადა მეათე საუკუნის პირველ ნახევარში. მის შესახებ ცნობები გვხვდება გიორგი ხუცეს-მონაზონის თხზულებაში: „ცხორებაჲ გიორგი მთაწმიდელისა“.

როგორც ჩანს, წმიდა იოვანე დანიანურებულ ქართველ თავადიშვილთა გვარიდან იყო. იოვანე მისი დროის ერთ-ერთი უგანათლებულესი ღმრთისმეტყველი და უდიდესი პატრიოტი იყო.

1050 წელს, წმიდა იოვანე, ჯერ კიდევ ერისკაცობაში თავის ძმასთან, პეტრიკთან ერთად თან ახლდა საქართველოს მეფე ბაგრატ მეექვსეს (+1072) და დედოფალ მარიამს კონსტანტინეპოლში, ბიზანტიის იმპერატორ კონსტანტინე მონმაქოსის კარზე. აქ ისინი შეხვდნენ ათონიდან ჩამოსულ გიორგი მთაწმიდელს და დიდი შესანიშნავი გაატანეს ათონზე, რისთვისაც იოვანეს და მის ძმას ივერონში ალაპი დაუწესეს.

იოვანე 1054 წელს, ჯერ კიდევ ერისკაცი, აქტიურად მონაწილეობდა საერო და სასულიერო ცხოვრებაში. 1059 წელს წმიდა იოვანემ მეფე ბაგრატ IV-ის დავალებით საქართველოში ჩამოიყვანა გიორგი მთაწმიდელი, რომლის ინიციატივითაც იოვანეს ჭყონდიდელ ეპისკოპოსად დაასხეს ხელი.

იოვანე ჭყონდიდელი 1061-65 წლიდან მთავარეპისკოპოსის ხარისხით განაგებს იმ დროისათვის უკვე საკმაოდ დაწინაურებულ ჭყონდიდის კათედრას. იგი აქტიურად ამოუდგა მხარში გიორგი მთაწმიდელს, საქართველოში იმ დროისათვის საკმაოდ დარღვეული საეკლესიო საქმეების გამართვა-მოწესრიგებაში.

1065 წელს წმიდა იოვანე, მის ძმასთან და ბედიელ მთავარეპისკოპოს იოვანესთან ერთად თან ახლდა საქართველოს მეფის ასულ მართას კონსტანტინეპოლში. ამის შემდეგ, 1066-67 წლებში, იოვანე ჭყონდიდელი კიდევ მიდის კონსტანტინეპოლში ბიზანტიის იმპერატორთან, როგორც ბაგრატ მეფის წარმომადგენელი და საქართველოს ეკლესიის გამორჩეული

მლდელ-მთავარი. ამ ელჩობის დროს იოვანე ჭყონდიდელს გიორგი ხუცესმონაზონისთვის უთხოვია დაენერა გიორგი მთაწმიდელის ცხოვრება. გიორგი ხუცესმონაზონი წმიდა იოვანეს, მისი თხზულების ერთ-ერთ შემკვეთად ასახელებს: „ღმრთისმოყვარისაცა მის მიერ მთავარეპისკოპოსისა იოვანეს ვიტყვი ჭყონდიდელსა, ძმასა ნეტარისა პეტრე პატრიკისასა... დიდად იძულებულ იქნა უღირსებაჲ ჩუენი... რათა ყოველი სახე აღსრულებისა და გასღვისა წმიდისა ამის მამისა ჩუენისაჲ უნაკლოდ მიუთხრა“.

1085 წლიდან იოვანე ჭყონდიდელი, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის უწმიდესი დიმიტრის (1080-1090) თანაშემწეა — იგი სვინგელოზის პატივითაა დაჯილდოებული.

გიორგი მთაწმიდელის მიერ შედგენილი სვინაქსარის გვიანდელ მინაწერის მიხედვით, დაახლოებით 1110 წლის 3 იანვარს „გარდაიცვალა სულკურთხეული მთავარეპისკოპოსი იოვანე ჭყონდიდელი“.

წმიდა ექვთიმე ღმრთისკაცი (თაყაიშვილი) (+1953)
3(16) იანვარი

წმიდა ექვთიმე ღმრთისკაცი დაიბადა გურიის სოფელ ლიხაურში 1863 (ან 1862) წლის 5 ივნისს სიმონ თაყაიშვილისა და გიტული ნაკაშიძის ოჯახში. ექვთიმეს მშობლები ადრე გარდაეცვალა.

ექვთიმეს ადრევე გამოუვლენია სწავლისადმი დიდი მისწრაფება. სამაზრო სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ იგი ქუთაისის კლასიკურ გიმნაზიაში ჩაირიცხა. გიმნაზია ექვთიმემ 1883 წელს დაასრულა ვერცხლის მედლით.

1883 წელს ექვთიმე თაყაიშვილი პეტერბურგის უნივერსიტეტის ისტორიულ-ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე ჩაირიცხა, 1887 წელს დაასრულა სწავლა და მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხით დაბრუნდა ტფილისში.

1895 წელს ექვთიმემ ცოლად შეირთო ტფილისელი იური-სტის, ივანე პოლტორაცკის ასული, ნინო.

ექვთიმე თაყაიშვილი აქტიურ მეცნიერულ, პედაგოგიურ და საზოგადოებრივ მოღვაწეობას ეწეოდა. ღმრთისა და ერის სიყვარული წარმართავდა ექვთიმეს ყოველ მოქმედებას. თავისი მეცნიერული მუშაობის უმთავრეს მიზნად ექვთიმეს მიაჩნდა მასალების შეკრება საქართველოს ისტორია-არქეოლოგიისათვის. მეცნიერების რა დარგში არ უმუშავია წმიდანს — ისტორია, არქეოლოგია, ეთნოგრაფია, ეპიგრაფიკა, ნუმისმატიკა, ფილოლოგია, ფოლკლორისტიკა, ლინგვისტიკა, ხელოვნების ისტორია...და ყველგან ჩვენი ერის ისტორიის ანარეკლს, ჩვენს ნაკვალევს ეძებდა. 1889 წელს ექვთიმე თაყაიშვილმა დააარსა „საქართველოს საეგზარქოსო მუზეუმი“, რომელშიც თავს უყრიდნენ ძველ საეკლესიო წიგნებს, ხელნაწერებსა და სხვადასხვა ნივთებს. მუშაობდნენ საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შედგენაზე.

1907 წელს ექვთიმემ დააარსა „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოება“. ამ საზოგადოების მიერ მოწყობილი ექსპედიციებიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია მოგზაურობა „სამუსულმანო საქართველოში“. ექვთიმე თანამემამულეებს უღვიძებდა ეროვნულ გრძნობებს. ზოგიერთ

სოფელში მცხოვრებ მაჰმადიან ქართველებს ქართული ენა დავინწყებოდათ, მაგრამ შეგნება, რომ მათი წინაპრები ქრისტიანები იყვნენ, თითქმის ყველას ჰქონდა.

„საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებამ“ რამდენიმე წელიწადში მნიშვნელოვან მასალას მოუყარა თავი. მათ შორის იყო სხვადასხვა „საარქეოლოგიო და საეთნოგრაფიო ნივთები“, „ნაქსოვ-ნაკერები“ ხელნაწერები... ცალკე კოლექციას შეადგენდა ეკლესია-მონასტრების კედლებიდან გადმოღებული ფრესკები (ფაქსიმიდე).

ექვთიმე თაყაიშვილს საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისათვის მებრძოლთა რიგებშიც ვხედავთ. ექვთიმემ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ტფილისის უნივერსიტეტის დაარსებაში 1918 წელს.

1921 წლის 25 თებერვალს, საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების გამო, საფრანგეთში ევაკუირებულმა მენშევიკურმა მთავრობამ გაიტანა საბანკო ვალუტა, ისტორიისა და კულტურის სამუზეუმო განძეულობა და ხელნაწერები. საქართველოს სინმიდეებსა და საგანძურს მცველად გაჰყვა ექვთიმე თაყაიშვილი, მეუღლით. „ძალაუნებურად მომიხდა ემიგრანტობა, რათა არ მოვშორებოდი ჩვენი ერის სასიქადულო კულტურულ საგანძურს, დამეცვა იგი ყოველგვარი საფრთხისაგან,“ – წერდა წმიდანი. საფრთხე კი ბევრი იყო: ბრიტანეთის და ნიუ-იორკის მუზეუმებს ექსპონატების შესყიდვა სურდათ, გრაფ ოხოლენსკის ქვრივს, სალომე დადიანს, სასამართლოში აღუძრავს საქმე – საქართველოს ეროვნული განძის საგრძნობი ნაწილის ერთადერთ კანონიერ მემკვიდრედ ასაღებდა თავს, ფაშისტებსაც გაუჩხრეკიათ ექვთიმეს ბინა, ბოლოს კი თავად საფრანგეთის მთავრობას განუცხადებია განძზე პრეტენზია.

1935 წელს საქართველოს ყოფილმა მთავრობამ უარი განაცხადა განძეულის მეურვეობაზე და მისი დაცვა მთლიანად ექვთიმე თაყაიშვილს დააკისრა.

ექვთიმე უკიდურეს გაჭირვებაში იმყოფებოდა. 1931 წელს გარდაეცვალა მეუღლე. მარტო დარჩენილი ექვთიმე შიმშილის და ავადმყოფობისგან ბევრჯერ დალუპვის პირამდეც მისულა, მაგრამ ღმრთისა და ერისაგან დაკისრებული მოვალეობისთვის არ უღალატია.

1945 წელს, მეორე მსოფლიო ომში საბჭოთა კავშირის

გამარჯვების შედეგად, ხელსაყრელი პირობები შეიქმნა განძის საქართველოში დასაბრუნებლად. საფრანგეთისა და საბჭოთა კავშირის მთავრობის მოლაპარაკების შემდეგ, საქართველოს მთელი საგანძური ამერიკულ თვითმფრინავზე დაიტვირთა და მცველების თანხლებით გადმოიგზავნა საქართველოში.

თბილისში თვითმფრინავი 11 აპრილს დაეშვა. ექვთიმემ ქართულ მიწაზე ფეხი რომ ჩამოდგა, ზეცას შეხედა, მერე მარჯვენა ხელით აიღო მიწა და ეამბორა მას. პატივით მიიღეს ერისთვის დამაშვრალი მოღვაწე, აღადგინეს თბილისის უნივერსიტეტში პროფესორად, აირჩიეს აკადემიის წევრად, განახლდა უცხოეთში განანამები მისი გული. ექვთიმემ მოიკრიბა უკანასკნელი ძალები და კვლავ ჩაერთო საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

1951 წლის დეკემბერში დააპატიმრეს ექვთიმეს შვილობილი ლიდა პოლტორაცკაია, ვისთან ერთადაც ცხოვრობდა ბინაში, შემდეგ მომვლელმა ქალმაც შეწყვიტა სიარული, 1952 წლის დასაწყისში უნივერსიტეტიდან გაუგზავნეს უწყება, რომ თავისუფლდებოდა საქართველოს ისტორიის პროფესორის თანამდებობიდან „საკმარისი პედაგოგიური დატვირთვის უქონლობის გამო“. ფაქტიურად, ექვთიმეს შინაპატიმრობა ჰქონდა და ბევრი ამის გამო მასთან მისვლას ვერ ბედავდა. თანამშრომლებსაც აუკრძალეს ექვთიმეს მონახულება და მასთან კავშირი.

1953 წლის 21 თებერვალს წმიდა ექვთიმემ სული უფალს შეჰვედრა. 24 თებერვალს მცირერიცხოვანმა პროცესიამ მიაცილა წმიდანი ვაკის სასაფლაომდე.

1963 წლის 10 თებერვალს, ექვთიმე თაყაიშვილის დაბადების ასი წლისთავთან დაკავშირებით, მისი ნეშტი დიდუბის პანთეონში გადაასვენეს ისე, რომ კუბოც არ აღმოჩნდა გამოსაცვლელი. ექვთიმეს ტანსაცმელი და ფეხსაცმელიც დაცული ყოფილა. 1987 წლის 22 თებერვალს ლევილიდან თბილისში ჩამოასვენეს და მეუღლის გვერდით დაასაფლავეს ნინო პოლტორაცკაია—თაყაიშვილის ნეშტიც.

ღირსი ევაგრე იყო ციხედიდის მთავარი და ფარსმან ქართლის მეფის სპასპეტი. ერთხელ ევაგრე სანადიროდ წავიდა სარკინეთის მთაზე, სადაც ღირსი შიო მღვიმელი მოღვაწეობდა. ნადირობისას მხლებლები დაიფანტნენ. მარტო დარჩენილმა ევაგრემ დაინახა უცხო ფრინველი, რომელმაც ნისკარტით რაღაც მიიტანა გამოქვაბულში. ევაგრემ დაიმახსოვრა ის ადგილი, სადაც ფრინველი მიფრინდა, მეორე დღეს მოიძია და იხილა გამოქვაბულში დაყუდებული ბერ-მონაზონი. გაოცებულმა ევაგრემ ვინაობა გამოჰკითხა განდეგილს. ღირსმა შიომ უთხრა: „კაცი ვარ უცხოე და ქრისტეს მოსავი, და ვარ ქუაბსა ამას შინა მცირესა, რაჟთა დაყუდებით აღვასრულნე დღენი ცხოვრებისა ჩემისანი და ესრეთ უშფოთველად სათნო ვეყო ღმერთსა“. საოცარი სახილველით გაკვირვებულმა ევაგრემ ღირს შიოს უთხრა: „ცხოველ არს უფალი, არა დაგიტეო შენ და არცა წარვიდე სახედ ჩემდა“. შიომ ევაგრეს ურჩია, გადაეფიქრებინა გადანყვეტილება, რადგან ფუფუნებაში აღზრდილი, მეუღაბნოეობის სიმძიმეს ვერ იტვირთებდა. მაგრამ ევაგრემ მტკიცედ მიუგო: „დალაცათუ დღესვე იყოს სიკუდილი ჩემი შენ თანა, არა დაგიტეო“.

შიომ კვერთხი მისცა ევაგრეს და უბრძანა: „კუერთხი ესე ჩემი ჩაყავ მტკუარსა, ხოლო იგი გზას გცემს და განვედ ჭმელად, და წარვედ სახედ შენდა და ყოველივე საცხოვრებელი შენი განაგე და წარმოვედ და, ვითარცა მოინიო მტკუარსა ზედა, კუალად ჩაყავ კუერთხი ჩემი და უკუეთუ გზა გცეს, მოვედ ჩემდა და უკუეთუ არა გზა გცეს, წარვედ შინა, რამეთუ არა სთნავს ღმერთსა საქმე ეგე, რომელსა ჰლამი“. ევაგრემ მიიღო შიოს კვერთხი და მდინარეს შეახო. მტკვარი გაიპო და მშვიდობით გავიდა მდინარის მეორე ნაპირზე.

ევაგრემ თავისი ქონება გლახაკებს დაურიგა, სახლეულს გამოემშვიდობა და მამა შიოსთან დაბრუნდა. მტკვართან კვლავ აღსრულდა სასწაული: მდინარე ორად გაიპო და ანგელოზბერივი ცხოვრების გზაზე შემდგარი მოღვაწე გაატარა.

ღირსმა შიო მღვიმელმა ღმერთის მიერ მინიშნებულ ადგი-

ლას ეკლესია ააგო. მალე ღირსი მამების ღვანლი გაცხადდა და სარკინეთის მთას მრავალმა ქრისტიანმა მიაშურა. ფარსმან მეფემ თავად მოინახულა ღირსი შიოს უდაბნო. მეფეს უნდოდა, ევაგრე ისევ საერო სამსახურში დაებრუნებინა, მაგრამ ევაგრემ მეფეს მონაზვნური სიმშვიდით მოახსენა: „ჰოი, მეფეო, რად მანუხებ დაბადებულსა ღმრთისასა, რათა შევირაცხო მსგავსად ძალლთა, კუალად მიქცეულთა ნათხევარსავე“. ფარსმანმა ღირსი შიოს გამოქვაბული მოინახულა და როცა საკვირველი მადლით განათებული შიოს სახე იხილა, სამეფო გვირგვინი მოიხადა და საკვირველი ბერის წინაშე დაიჩოქა.

შიომ აკურთხა ფარსმან მეფე და თავისი ხელით დაადგა თავზე გვირგვინი. ფარსმანმა ოთხი დაბა, ოცდაათი ლიტრა ოქრო, ოქროს ბარძიმ-ფეშხუმი და მონასტრისთვის საჭირო სხვადასხვა ნივთები შესწირა უდაბნოს. შესაწირავთა შორის იყო მეფე ვახტანგ გორგასლის მიერ შემკობილი სახარებაც.

შიომ გადაწყვიტა სრულ სიმარტოვეში განეგრძო მოღვაწეობა და საძმოს უთხრა: „გამოირჩიეთ ერთი ძმათაგანი, რომელი ილუწნიდეს ცხორებისა თქუენისათკს; რამეთუ მე ამიერითგან მეგულვების შთასვლა მღვმესა შინა, რომელი შევმზადე საყოფელად და საფლავად ჩემდა“. ძმებმა სთხოვეს შიოს თავად დაედგინა მათთვის წინამძღვარი. შიომ ღირსი ევაგრე გამოარჩია და საძმომაც ერთხმად მიიღო წმიდა შიოს კურთხევა. მშვიდსა და მდაბალ ევაგრეს ეძნელებოდა ძმათა წინამძღვრობა: „ვერ შემძლებელ ვარ ჯერისაებრ სრულ ქმნად მსახურებასა ძმათასა, ვინაცა ნუ მაიძულებ მე ხელ ყოფად საქმესა ამას, უზეშთაესსა ძალისა ჩემისასა, რამეთუ კაცი უმეცარი ვარ და უძლური ტვირთვად ესე ოდენთა მონაზონთა ჯეროვანსა მეურნეობასა“, — შეევედრა შიოს ევაგრე. შიომ დაამშვიდა ევაგრე: „უკუეთუ მორჩილ გუქემნა, ფრიადი სასყიდელი მიიღო ღმრთისაგან და ნეტარება მორჩილთა დაიმკვდრო დიდებასა მას უხილავსა“. ევაგრემ მორჩილებით მიიღო მოძღვრის კურთხევა. იგი, ღმრთის შეწევნით და მამა შიოს ლოცვით, სიცოცხლის ბოლომდე ბრძნულად განაგებდა მონასტერს.

წმიდა ელია დიაკონი იყო იოვანე ზედაზნელის უახლოესი მონაფე და მასთან ერთად მოღვაწეობდა ზედაზნის მთაზე.

ზედაზენი ტყიანი და უწყლო ადგილი იყო, მრავალი განსაცდელების დათმენა და წინააღმდეგობების გადალახვა მოუხდათ წმიდა მამებს. მკაცრ მარხვასა და განუწყვეტლივ ლოცვასთან ერთად მათ მძიმე ფიზიკური შრომაც უწევდათ. ელია დიაკონს ყოველდღე ამოჰქონდა არაგვიდან წყალი. ერთ დღეს ჭურჭელი გაუტყდა და ძალიან დამწუხრდა. იოვანეს ლოცვით, ღმერთმა, მათ საცხოვრისთან ახლოს, წყარო აღმოაცენა. „დღესა ერთსა ნეტარი ელია დიაკონი მივიდა წყაროსა მას ღმრთივმოცემულსა მოღებად წყლისა და მუნ დგა წყაროსა მის თანა დათვი... და შეეშინდა ფრიად ნეტარსა ელიას და გარეიქცა და უთხრა დიდსა იოვანეს“. იოვანეს ლოცვით დათვი მოშინაურდა და ნეტარი ელიას თანამსახურად იქცა. მამების სინმიდემ მხეცთა ბუნებაც კი შესცვალა. გადმოცემით, ამის შემდეგ, ზედაზნის ტყეში მცხოვრები დათვები აღარ ვნებენ შინაურ პირუტყვს და არც არავინ ნადირობს დათვებზე ზედაზნის ტყეში.

ზედაზნის მთაზე მცხოვრები მამების სინმიდემ და მათ მიერ აღსრულებულმა სასწაულებმა უამრავი ადამიანი მიიზიდა მონასტერში. წმიდა ელია დიაკონი სიცოცხლის ბოლომდე ზედაზნის მონასტერში ცხოვრობდა და მშვიდობით აღესრულა სულიერი მოძღვრის, წმიდა იოვანე ზედაზნელის გარდაცვალების შემდეგ.

მონამე აბო ტფილელი დაიბადა არაბეთში 750 წლის ახლო ხანებში. აბოს მშობლები დახელოვნებულნი იყვნენ ნელსაცხებელთა დამზადებაში და აბოც ამ ხელობას დაეუფლა — „იყო ხელოვან კეთილად შემზავებელი სუნელთა მათ საცხებელთა და სწავლულ იყო მწიგნობრობათა სარკინოზთათა“.

არაბებს დაპყრობილი ჰქონდათ საქართველო და ყოველ ღონეს ხმარობდნენ ქართველთა დასათრგუნად. ბევრი გადადრიკეს კიდეც ჭემმარიტებისაგან მძლავრებითა და ცბიერებით. შიშისაგან განლეული ქვეყანა ირყეოდა, „ვითარცა ლერწამი ქართაგან ძლიერთა“. სამღდელოება და ერის საუკეთესო შვილები ეძებდნენ გამოსავალს. 766 წელს კახეთის აჯანყება მტერმა სისხლში ჩაახშო, დამარცხდა აჯანყებული ქართლიც. აჯანყების ხელმძღვანელობა ქართლის ერისმთავარს ნერსეს დაბრალდა. არაბთა ამირამ, მუმნი აბდილამ, ის ბაღდადში იხმო. სამი წელი გაატარა ნერსემ არაბთა ტყვეობაში. მან იქ გაიცნო ჩვიდმეტი წლის მენელსაცხებლე აბო, რომელიც განთავისუფლების შემდეგ თან წამოჰყვა ერისმთავარს — „წარმოვიდა აქა ნერსეს თანამგზავრ ქრისტეს სიყუარულისათჳს“.

აბო გაკვირვებული იყო ქართველთა ზნეობით; იგი სწავლობდა ქართულ ენას, დადიოდა ეკლესიაში, ესაუბრებოდა სამღდელოებას. ის მთელი სულით ცდილობდა ქრისტიანობის მიღებას, მაგრამ „ვერ განაცხადებდა თავსა თჳსსა სრულად ქრისტიანედ, ხოლო ფარულად იმარხავნ და ილოცავნ ქრისტეს მიმართ და ეძიებდა ადგილსა კრძალულსა სადამცა ნათელილო ქრისტეს მიერ“.

არაბთა ამირა ძალიან განარისხა ნერსე ერისთავის ქართულმა პოლიტიკამ, ნერსე იძულებული გახდა გაქცეულიყო ქვეყნიდან. მან ქართლის რჩეულ ერისთავებთან ერთად მოახერხა დარიალის ხეობით ხაზარეთში გადასვლა.

ნერსე ერისთავის თანმხლებ დიდებულებს შორის იყო ნმიდა აბოც. ხაზარეთში ყოფნისას „ვითარცა იხილა ნეტარმან

აბო, რამეთუ განშორებულ არს შიშისაგან და მძლავრებისა სარკინოზთასა, ისწრაფა მან მიახლებად ქრისტესა და ნათელ ილო სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა ხელითაჲ პატიოსანთა მღდელთათა".

საზარეთიდან, აბო, ნერსესთან ერთად გადავიდა აფხაზეთში, სადაც უშიშრად შეიძლებოდა ქრისტიანობის აღიარება და ნეტარი აბოც მადლობდა ღმერთს ყველაფრისათვის.

შემდგომმა მოვლენებმა ნერსეს საშუალება მისცა და ისევ ქართლში დაბრუნდა. აფხაზთა მთავარმა სთხოვა აბოს, დარჩენილიყო აფხაზეთში: „მეშინის მე შენთვის, ნუუკუე კუალად განგდრიკონ შენ სარწმუნოებისაგან ქრისტესისა ნებისთ, გინა უნებლიეთ და ესოდენი შრომაჲ შენი წარწყმიდო“, — უთხრა მან აბოს. „განმიტევე მე, რაჲთა ეუნყოს განცხადებულად ქრისტიანობაჲ ჩემი ქრისტეს მოძულეთა მათ“, — უპასუხა ნეტარმა. სამი წელი მოღვაწეობდა აბო ტფილისში. ძველმა თანამემამულეებმა დაასმინეს იგი და სატუხალოში ჩააგდეს, მაგრამ სტეფანოზ ერისთავის თხოვნით მალე გაათავისუფლეს.

ტფილისში ახალი ამირა დასვეს. ქრისტიანებმა გაიგეს, რომ ამირა შეპყრობას უპირებდა აბოს და ურჩიეს, დამალულიყო. აბომ კი, გახარებულმა, ასე უპასუხა: „მე არა ხოლო ტანჯვად განმზადებულ ვარ ქრისტესთვის, არამედ სიკუდიდცა.“

ამირას მსახურებმა შეიპყრეს ნეტარი აბო და მსაჯულს წარუდგინეს. ამირამ, აბოს სარკინოზთა სჯულზე დაბრუნება შესთავაზა, მაგრამ წმიდანი მტკიცედ იდგა ქრისტიანობაზე. განრისხებული მსაჯულის ბრძანებით, აბოს ხელფეხზე ბორკილი დაადეს და საპყრობილეში ჩასვეს. ქრისტესთვის დათმენილმა ჭირმა კიდევ უფრო მეტი სიყვარულით აღავსო ნეტარი, აბომ სთხოვა ქრისტიანებს, გაეყიდათ მისი სამოსელი, ეყიდათ სანთელ-საკმეველი და ქალაქის ეკლესიებისათვის შეენირათ.

წამების დღეს აბომ იცხო ნელსაცხებელი, მიიღო ზიარება და განემზადა სანამებლად. „ნუ სტირთ ჩემ ზედა, არამედ გიხაროდენ, რამეთუ მე უფლისა ჩემისა მივალ, ლოცვით წარმგზავნეთ და მშვდობამან უფლისამან დაგიცვენინ თქუენ“, — ამხნევებდა აბო მისი მოსალოდნელი სიკვდილით დამნუხრებულ ქრისტიანებს.

სასიკვდილო განაჩენის მოსმენის შემდეგ აბომ მშვიდად დაინყო გულზე ხელები და მოუდრიკა ქედი მახვილს. ჯალათებმა სამჯერ მსუბუქად დაჰკრეს მახვილი იმ იმედით, რომ სიკვდილის შიშით წმიდანი უარყოფდა ქრისტეს, მაგრამ აბობოლო წუთებშიც მხნედ იდგა.

უსჯულოებმა თავი მოჰკვეთეს აბოს, სხეული შესამოსელთან და მისივე სისხლით გაუღენთილ მიწასთან ერთად ტომარაში ჩადეს, ქალაქიდან გაიტანეს და მტკვრის პირას დაწვეს. „ხოლო ძუალთა მათ წმიდისათა, რომელთა ვერღარაუძღეს დაწუად, შთაკრიბნეს ტყავსა ცხოვარისასა და შეკრეს მტკიცედ და მოიხუნეს და შთაყარნეს დიდსა მას მდინარესა... და იქმნა წყალი იგი მდინარისაჲ მის წმიდათა მათ ძუალთა სამოსელ გარეშეხუევითა მით და სიღრმე იგი წყალთაჲ საფლავ წმიდისა მის მარტვრისა, რაჲთა არავინ უდებად მიეახლოს მას“. ღამით, წმიდა აბოს ნამების ადგილს და მდინარე მტკვარს, რომელმაც მისი წმიდა ნაწილები შეინწყნარა, ზეციური ნათელი დაადგა.

მოციქულთასწორი ნინო,
ქართველთა განმანათლებელი (IV)
14 (27) იანვარი

წმიდა ნინო დაიბადა კაბადოკიის ქალაქ კოლასტრეში 310 წლის ახლოხანებში. ნინო სახელგანთქმული მშობლების რომის მხედართმთავრის ზაბილონის და იერუსალიმის პატრიარქის, იუბენალის დის, სოსანას, ერთადერთი ასული იყო. როდესაც ნინოს თორმეტი წელი შეუსრულდა, მშობლებმა ყველაფერი გაყიდეს და იერუსალიმში გადასახლდნენ.

ზაბილონმა მონაზვნად აღკვეცა გადაწყვიტა, გამოემშვიდობა ოჯახს და იორდანის უდაბნოს მიაშურა სამოღვაწეოდ. ქმრის ნასვლის შემდეგ სოსანა პატრიარქმა იუბენალმა დიაკონისად აკურთხა, ნინო კი აღსაზრდელად მისცა მოხუც ქალს, სარა ნიაფორს. აღმზრდელი ნინოს უამბობდა იესუ ქრისტეს მიწიერი ცხოვრებისა და წამების ამბავს. უამბო ცხოველმყოფელი ჯვარის შესახებ, რომელიც იერუსალიმში იყო დამარხული და რომლის ადგილსამყოფელიც იმ დროისათვის არავინ იცოდა. უამბო იესუ ქრისტეს კვართის შესახებ, რომელიც „ხუდა წილითა მით ჩრდილოელთა მცხეთელთა მოქალაქეთა“.

იერუსალიმში ჩასული ელენე დედოფლის მსახური ქალისგან შეიტყო წმიდა ნინომ, რომ დედოფალს „აქუს დიდი წადიერება ქრისტეს სჯულისა და ნათლობისათვის“ და გადაწყვიტა დედოფალთან წასულიყო რომში და შემდგომ ქართლშიც განემტკიცებინა ქრისტეს სარწმუნოება.

პატრიარქმა იუბენალმა აღსავლის კარებთან დააყენა დისწული ნინო, ხელნი დაადო თავზე და უფალს შეჰლაღადა: „უფალო, ღმერთო მარადისობისაო, შეგავედრებ ობოლსა შვილსა დისა ჩემისასა და წარვაკლინებ მას ქადაგებად ღმრთაებისა შენისა, რათა ახაროს აღდგომა შენი და სადაც სასურველი იყოს შენთვის მიმოსვლა და ქადაგება მისი, ექმენ, ქრისტე ღმერთო, მას მეგზურად, ნავთსადგურად, მოძღვრად და ენის შემამეცნებელად ისე, ვითარცა იქმოდი ამას წინამორბედთა, მოშიშთა სახელისა შენისათა მიმართ“.

რომში ჩასული ნინო შეხვდა მეფის ნათესავს რიფსიმეს და მის დედამძუძე (გამზრდელ) გაიანეს, რომლებიც ქრისტეს სჯულზე მოაქცია. იმ დროს რომის იმპერატორი იყო ქრისტიანთა სასტიკი მდევნელი დიოკლეთიანე (284-305), რომელსაც გადაწყვეტილი ჰქონდა ცოლად შეერთო რიფსიმე.

წმიდა ნინო, რიფსიმე, გაიანე და მათთან ერთად ორმოცდაათი ქალწული სომხეთში გაიქცნენ. დიოკლეთიანემ მალემსრბოლები აფრინა ლტოლვილთა მოსაძიებლად, შემდეგ თრდატ სომეხთა მეფეს გაუგზავნა ეპისტოლე და უბრძანა: „მოიძიე იგი და რა იპოვნო, მხლებელნი მისნი სიკვდილით მოაკვდინე, ხოლო თვით ის, სახელად რიფსიმე, მე გამომიგზავნე. და თუ შენ გონდეს, შენთვის დაიგულე, რამეთუ არავინ იპოვება სხვა მსგავსი იონთა ქვეყანაში“.

თრდატ მეფემ იპოვა ქალწულები, მოიხიბლა რიფსიმეს სილამაზით და თვითონ განიზრახა მისი ცოლად შეერთვა. რიფსიმე არ დაემორჩილა მეფის სურვილს, რისთვისაც თრდატმა აწამა იგი დედამძუძე გაიანესა და სხვა ორმოცდაათი ქალწულთან ერთად. წმიდა ნინო ვარდის ბუჩქებში დაიმალა. უფალი სხვა ღვანლისთვის ამზადებდა მისი სიყვარულით ანთებულ ქალწულს.

ნინო მცხეთისაკენ გამოემართა. ივნისის თვე იყო, როცა იგი ფარვანის ტბას მიადგა. „ხოლო მოხედნა რა მუნით და იხილა მთანი ჩრდილოსანი: რამეთუ დღეთა მათ ზაფხულისათა იყვნეს სავსენი თოვლით და ჰაერითა სასტიკითა“. ნინომ მეთევზურთაგან ითხოვა საზრდელი და გაიცნო მწყემსები, რომლებიც არმაზისა და ზადენის კერპებს „აღუთქუმიდეს“ შესანიშნავს.

„რომლისა სოფლისანი ხარ“? ჰკითხა მათ ნინომ, მწყემსებმა ახლო სოფლები დაუსახელეს „დილისა ქალაქისა მცხეთისანი, სადა ღმერთები ღმერთობენ და მეფენი მეფობენ... ერთმა მათგანმა „ესრეთოდენ აუწყა, რომელ მდინარე გასდის ტბასა ამას მცხეთის მისვლად“. ნინომ მდინარის სათავესთან „დაიდო ლოდი სასთუმალად დაწვა და დაიძინა“. ჩვენებაში წმიდანმა იხილა კაცი, რომელმაც მას ნიგნი მიანოდა „და ჰრქუა: „მიართუ ესე მცხეთის მეფეს მას წარმართთასა“. შეშინებულმა ნინომ უარი შეჰკადრა, მაგრამ დარწმუნდა რა რომ „ზეციით იყო ჩუენებით იგი, და აღიხილა ზეცად და ხვალისაგან ითხოვა შეწევნა მისი“.

ნინო „მიუდგა გზათა ძნელთა და ფიცხელთა, ნახნა ჭირნი დიდნი გზათაგან და შიში დიდი მხეცთაგან და ურბისამდე მოაღწია „სადა-იგი იხილა ერი უცხოთა თესლთა ღმერთთა მსახური; რამეთუ ცეცხლსა, ქვათა, და ძელთა ღმერთად თაყუანისცემდეს“. ნინო იქ მცხოვრებ ებრაელებთან დარჩა მთელი თვე. შემდეგ თან გაჰყვა მცხეთაში სავაჭროდ და „ზორვად წინაშე არმაზ ღმრთისა მათისა“ წასულ ხალხს.

მცხეთაში ნინომ იხილა კერპებს შევედრებული ხალხი და მოგვთა სიმრავლე „და ტიროდა ნინო წარწყმედასა მას ზედა მათსა“. მეფე და ყოველი ერი შიშით ძრწოდა კერპთა წინაშე. შეწუხდა ქალწული: „უფალო, მოხედენ წყალობით ამათ ზედა ნათესავთა, რათა ყოველმან ერმან მხოლოსა ღმერთსა თაყვანის გცენ იესუს მიერ ძისა შენისა“, — შეჰლაღადა მან ღმერთს. დაჰბერა საშინელმა ქარმა, წამოვიდა სეტყვა და შეიმუსრა კერპები. შეშინებული ხალხი სხვადასხვა მხარეს გაიფანტა.

მცხეთაში ნინო სამეფო ბალის მომვლელის სახლში დაემკვიდრა. ბალის მცველის უშვილო ოჯახს ნინოს ლოცვით ღმერთმა შვილი მიჰმადლა. გახარებულმა ცოლ-ქმარმა აღიარეს ქრისტე და დაემონაფნენ ნინოს. ქალაქის ზღუდის გარეთ, სადაც დღეს მცხეთის სამთავროს დედათა მონასტერია, ნინომ იპოვა მაცყოვანის დიდი ბუჩქი, „შექმნა ჯუარი ნასხლევისა და აღმართა ქოჩსა მას ქუეშე, და მარადის ილოცავნ დღე და ღამე დაუცხრომელად და მსახურობდნეს ცოლ-ქმარნი იგი და იყვნენ დაკვირვებულ ღუანლთა მისთა, მარხვასა და ლოცვასა, და მღვიძარებასა“. ნინო ხშირად დადიოდა ებრაელთა უბანში „რათამცა ცნა საქმე კუართისა მის“. იქ მან გაიცნო ებრაელი ქალწული — სიდონია და მისი ძმა — ებრაელთა მღვდელი აბიათარი.

აბიათარმა, სიდონიამ და კიდევ რამოდენიმე ებრაელმა, ნინოს ქადაგებით ირწმუნეს, რომ იესუ ქრისტე არის ჭეშმარიტი მესია და განკაცებული ღმერთი, მაგრამ რაკი ქალაქში ქრისტიანი მღვდელი არ იყო, ნათლობის საიდუმლო არ შეუსრულებიათ.

ურიებმა აბიათარის ქვით ჩაქლოვა განიზრახეს, მაგრამ მეფე მირიანმა დაიცვა აბიათარი. ნინო კვლავინდებურად „ილოცვიდა დაუცხრომელად საყუდელსა მას თვისსა მაცუ-

აღთა მათ ქუეშე. და დაკვირვებულ იყვნენ წარმართნი იგი ლოცვასა მისსა და მღვიძარებასა“. სამი წლის განმავლობაში ნინომ მრავალი მოწაფე გაიჩინა. ურიები და მოგვები ვერ ბედავდნენ ქრისტიანთა დევნას, რადგან მირიან მეფე უთანაგრძნობდა მათ. „ხოლო ნანა დედოფალი გულფიცხელ იყო უმეტეს და შეურაცხჰყოფდა ქადაგებასა მას“.

ნანა დედოფალი სასიკვდილოდ დასნეულდა. სასოწარ-კვეთილი დედოფლის მსახურნი ნინოსთან მივიდნენ, აუწყეს ყოველივე და სასახლეში გაყოლა სთხოვეს. „არა ბრძანებულ არს ჩემდა, რათა განვიდე, სადა შვება ჩვენი არა არს, არამედ დედოფალი მოვედინ საყოფელსა ამას ჩემსა და ჭეშმარიტად განიკურნოს ძალითა ქრისტესითა“, — უპასუხა ნინომ. დედოფალი ნანა დამორჩილდა მოციქულთასწორის ბრძანებას და თვითონ ეახლა ნინოს. წმიდა ნინომ ილოცა, ჯვარი გადასახა და განკურნა დედოფალი. ამის შემდეგ ნანამ აღიარა ქრისტიე. უამრავი სასწაულებრივი კურნებები აღესრულებოდა ნინოს ლოცვით. მცხეთაში იმდენად გამრავლდნენ ნინოს მოწაფეები, რომ მოგვები და ურიები ყოველნაირად ცდილობდნენ მეფის წინაშე სახელი გაეტეხათ ქრისტეს მიმდევრებისთვის.

ერთხელ მეფე მირიანი სანადიროდ წავიდა, მას გადანყვებილი ჰქონდა, მცხეთაში დაბრუნებისთანავე ამოენყვიტა ქრისტეს მოსავენი, მათ შორის თავად ნანა დედოფალიც, თუ ის არ დატოვებდა ქრისტეს სჯულს. ნადირობისას მოულოდნელად მზე დაბნელდა. მარტო დარჩენილი მირიან მეფე დიდხანს ამოდ უხმობდა შემწედ კერპებს. როცა იმედი გადაუწყდა, ქრისტეს შეევედრა: „ღმერთო ნინოსაო, განმინათლე ღამე ესე და მაჩვენე საყოფელი ჩემი და აღვიარო სახელი შენი, აღვმართო ძელი ჯუარისა და თაყვანის-ვსცე მას, აღვაშენო სახლი სალოცველად ჩემდა და ვიყო მორჩილ ნინოსა სჯულსა ზედა ჰრომთასა“. მაშინვე გამობრწყინდა მზე. გახარებულმა მირიანმა მადლობა შესწირა ქვეყნიერების შემოქმედს. მცხეთაში დაბრუნებულმა მეფემ ინახულა წმიდა ნინო და აუწყა განზრახვა — მიეღო ქრისტიანობა და მთელი ერიც მოენათლა.

ნინოს რჩევით მირიან მეფემ ბიზანტიის იმპერატორ კონსტანტინე დიდთან გაგზავნა მოციქულები, ნინომ წერილიც

გაატანა ელენე დედოფალთან და „ითხოვნეს მოსწრაფებით მღდელნი ნათლისღებისათვის... ხოლო წმიდა ნინო და მოწაფენი მისნი ქადაგებდეს ერსა მას ზედა დღე და ღამე დაუცხრომელად, და უჩუენებდეს გზასა ჭეშმარიტსა სასუფე-
ვლისასა“. მღდლების ჩამოსვლამდე მირიან მეფემ ნინოს ჰკითხა თუ სად ჯობდა „აღშენებად სახლსა ღმრთისასა“ ნინომ თავმდაბლად უპასუხა: „სადაცა მეფეთა გონება მტკი-
ცე არს“. მირიან მეფემ ეკლესიის აშენება გადამწყვიტა და ბრძანა მის ბაღში მდებარე საუკეთესო ნაძვის ხეები მოეჭრა მშენებლობისათვის.

ბაღის ერთ-ერთი უმშვენიერესი ნაძვის ხისგან მეფის ბრძანებით ეკლესიის შვიდი სვეტი შეამზადეს. მათ შორის ყველაზე დიდი „რომელი საკვირველ იყო ხილვითა. სამუელ ეკლესიისა შესაგდემელად განმზადებული, ვერ შეუძლეს აღმართებად მისა“. ხალხი გაკვირვებული იყო ამ სასწაულით, დამწუხრდა მირიან მეფეც, „ხოლო წმიდა ნინო... სანატრელი იგი გოდებდა სეუტსა მას ზედა და ადინებდა ცრემლთა მისთა“. იმ ღამეს წმიდა ნინოსთან მყოფმა დედებმა, ჩვენებით იხილეს რომ დაინგრა არმაზისა და ზადენის მთები, რომელმაც შეაგუბა მტკვარი და ქალაქი დატბორა. შეშინებულ დედებს ნინომ აუხსნა ჩვენება: — „ხოლო ესე რომელ, რეცა მთანი დაი-
რღვეს, სამართლად გეუჩუენების, რამეთუ ურწმუნოებისა მთანი დაირღვეს ქართლს შინა“. ნინო გულმხურვალედ ლო-
ცულობდა „რათა არა დაებრკოლოს საქმე ესე, რომელსა წარ-
მართებულ არს მეფე“.

დილით, როდესაც ყველას ეძინა, ხელაპყრობით მლოცველ წმიდა ნინოს „ზედა მოადგა ჭაბუკი ერთი ყოვლად ნათლითა შემკობილი, შებრადდნილ ცეცხლითა ზენრითა და ჰრქუა რამე სამნი სიტყვანი... და ჭაბუკმან მან შეჰყო ხელი სუეტსა მას და აღმართა და წარიღო სიმაღლესა შინა, სუეტი ცეცხლისებრ ბრწყინულებით გარდამოვიდა და დაადგრა მეფის ბაღში მოჭრილ ნაძვის ხის ძირს. მეფე-დედოფალი და მთელი ერი შეიკრიბა ამ სასწაულის სახილველად „და იქმნეს სასწაულნი დიდნი მას დღეთა შინა“.

საბერძნეთში ჩასული ქართველები სიხარულით შეინყნარა იმპერატორმა კონსტანტინე დიდმა და თან იოვანე ეპისკოპისი გამოაყოლა ორი მღდელითა და სამი დიაკონით. მცხეთაში

ჩამოსულ ბერძენ სამღვდლოებს მიეგება მეფე-დედოფალი და მთელი ერი. მეფე მირიანის მიმრქუმელად თვითონ ნინო დადგა — „ნათელ ილო მეფემან ხელსა ქუეშე წმიდისა ნინოსსა, და შემდგომად დედოფალმან შვილთა მათთა ხელსა ქუეშე მათ მღდელთა და დიაკონთა. და შემდგომად ამისა აკურთხეს მდინარე, მტკუარი და ეპისკოპოსმან შემზადა ადგილი ერთი... და მუნ ნათელსსცემდა წარჩინებულსა თვთოსა და ენოდა ადგილსა მას მთავართა სანათლო. ხოლო ქუემოთ მისსა, მდინარისავე პირს, ორგან, ორნი იგი მღდელნი და დიაკონნი ნათელს-სცემდეს ერსა“.

ანდრია მოციქულის დაფუძნებული საქართველოს ეკლესია, აღორძინდა და სახელმწიფოებრივი სტატუსი მოიპოვა წმიდანინოს ღვანლით. ამიტომაც, საქართველოს სამოციქულო ეკლესია წმიდა ნინოს მოციქულთასწორს უწოდებს. ნინოს მოღვაწეობასთანაა დაკავშირებული მტკვრისა და არაგვის შესართავს ზემოთ, ჯვარის მონასტრის ადგილას, თხოს მთაზე და უჯარმაში სასწაულთმოქმედი ჯვრების აღმართვა.

წმიდა ნინო და ეპისკოპოსი იოვანე მხნედ ქადაგებდნენ სარწმუნოებას მთელს ქართველურ ტომებში. ერთ-ერთი ასეთი მოგზაურობის დროს კახეთში, დაბა ბოდინში (ახლანდელი ბოდბე), წმიდა ნინო დასნეულდა. მეფე-დედოფალი და ეპისკოპოსი იოვანე ევედრებოდნენ ნინოს მცხეთაში სამეფო სასახლეში დაბრუნებულიყო, მაგრამ ნინომ არ ინება. „მაშინ წარვიდა თვთ მეფე და სიმრავლე ერისა, და შეკრბა მის ზედა სიმრავლე ერთა ძლიერთა, რამეთუ ხედვიდა ყოველი ერი პირსა ნინოსსა, ვითარცა პირსსა ზეცისა ანგელოზისასა, და მოსწყუედდიან ფესუსა სამოსლისა მისისასა, მიიღებდეს და ემთუხუეოდის სარწმუნოებით“. იოვანე ეპისკოპოსმა აზიარა წმიდა ნინო და „შევედრა სული თვისი მეუფესა ცათასა ქართლად მოსლვისაგან მისით მეთოთხმეტესა წელსა, ქრისტეს ამაღლებითგან სამას ოცდათურამეტსა წელსა და ანდერძისაებრ „დამარხეს ძლევით მოსილი გუამი მისი... დაბასა ბოდისასა“.

წმიდა სალომე უჯარმელი და
პიროქავრა სივნიელი (IV)
15 (28) იანვარი

წმიდა სალომე უჯარმელი სომეხთა მეფის თრდატის ასული იყო.

ბიზანტიის იმპერატორმა კონსტანტინე დიდმა სპარსელებზე გამარჯვების შემდეგ პოლიტიკური მოსაზრებით „დაამოყურნა თრდატ და მირიან, და ამზახნა ურთიერთას, რამეთუ მისცა თრდატ ასული თვისი, რომელსა ერქუა სალომე, ძესა მირიანისასა ცოლად, რომელსა ერქვა რევ“.

მირიან მეფემ რევს და სალომეს „მისცა საუფლისწულოდ კახეთი და კუხეთი, და დასუა იგი უჯარმას... და ცხოვდებოდნენ ისინი უჯარმას. მას ჟამსა მოსრულ იყო წმიდა და ნეტარი დედა და ემბაზი ჩუენი ნინო“, რომლის მოღვაწეობით მირიან მეფემ და მთელმა ქართლმა მიიღო ქრისტიანობა. წმიდა სალომემ სიხარულით შეიწყნარა ქრისტეს სჯული და ყოველმხრივ ცდილობდა შეწეოდა წმიდა ნინოს სამოციქულო მოღვაწეობაში. ზეგარდამო გამოცხადებითა და წმიდა ნინოს კურთხევით მცხეთის სასწაულმოქმედი სამი ჯვარიდან ერთი მიეცა „სალომეს მხევალსა ქრისტესსა“ რათა „აღმართოს უჯარმას ქალაქსა“.

სალომემ შეიტყო, რომ ბოდბეში მყოფი წმიდა ნინო დასნეულდა და სასწრაფოდ წავიდა მის სანახავად, თან მეფე მირიანსა და დედოფალ ნანას აცნობა ამის შესახებ.

სალომე სხვა დედოფლებთან ერთად გვერდიდან არ შორდებოდა ნინოს, სარწმუნოებით „ემთხუეოდა ფესუსა სამოსლისა მისისასა“, ცხარედ ტიროდა „განშორებისათვის მოძღურისა მათისა და მოღუანებისა“.

დედოფლებს შორის იყო ქართლის ერისმთავრის მეუღლე წმიდა პეროქავრა სივნიელი. მათ თხოვეს წმიდა ნინოს, მოეთხრო მისი ცხოვრების შესახებ, „და იწყუად წმიდა ნინო, ხოლო იგინი წერდეს“. ამ წერილშია დაცული სულიერი სახე ამ ორი წმიდა დედოფლისა რომელთაც ასე მიმართა წმიდა ნინომ: „ასულნო სარწმუნოებისანი, მახლობელნო დედოფალ-“

ნო ჩემნო. გხედავ თქუენ, ვითარცა პირველთა მათ დედათა, ყოველთა სარწმუნოებასა ზედა ქრისტესსა... რათა უწყოდინ შვილთაცა თქუენტა სარწმუნოებად თქუენი, და შეწყნარება ჩემი, და სასწაულნი ღმრთისანი, რომელ გიხილვიან”.

სალომე უჯარმელმა და პეროჟავრა სივნიელმა ჩაინერეს პირველად წმიდა ნინოს ცხოვრება და მხნედ გააგრძელეს მოციქულთასწორის მიერ კურთხეული წმიდა საქმე — იბერიის ერთიან სახელმწიფოში, ერთი წმიდა კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესიის აღორძინება-განმტკიცება.

სალომე უჯარმელმა წერილობითი აღთქმა მისცა და ერთგულების ფიცი დაუდო მეფე მირიანის მემკვიდრე ბაქარს — „ვიდრემდის იყოს ნათესავი ბაქარისი, რომელსა ეძლოს პყრობად მეფობისა, მისი იყოს მეფობა, და არაოდეს ძებნონ მეფობა ნათესავთა რევისათა“.

წმიდა დედოფლები — სალომე უჯარმელი და პეროჟავრა სივნიელი მშვიდობით აღესრულენ მეოთხე საუკუნის მეორე ნახევარში.

ლირსი ეფრემ მცირე დაიბადა 1025 წლის ახლო ხანებში.

1027 წელს საქართველოს მეფის ბაგრატ IV-ის ტახტზე ასვლისას, საბერძნეთში საცხოვრებლად წავიდნენ ტაოელი აზნაურები. მათი სამშობლოდან აყრის მიზეზი იყო საქართველოსა და ბიზანტიას შორის ჩამოვარდნილი შუღლი „ზემო ქვეყანათა“, ანუ ტაო-კლარჯეთის მიწების გამო და ის შინააშლილობა, რაც ამ პოლიტიკურ დაძაბულობას მოჰყვა. აზნაურთა შორის იყვნენ „ვაჩე კარიჭის ძე და ბანელი ეპისკოპოზი იოვანე“. მკვლევრები მიიჩნევენ, რომ ეფრემ მცირე იყო ვაჩე კარიჭის ძის შვილი.

ეფრემმა კონსტანტინოპოლში მიიღო ბერძნული განათლება და ზედმიწევნით შეისწავლა ბერძნული ენა, შემდგომ კი ანტიოქიის მახლობლად მდებარე შავ მთას მიაშურა სამოღვაწეოდ. იმ დროს იქ სამოცამდე ქართველი ბერ-მონაზონი ცხოვრობდა და დიდი ლიტერატურული მოღვაწეობა იყო გაჩაღებული.

შავ მთაზე მისული ეფრემი თავდაპირველად იქაურ ქართველ მოღვაწეებს დაემონაფა. თავის „მოსახსენებელში“ ლირსი ეფრემი ამბობს, რომ საბა თუხარელმა „ქრისტეს მიმსგავსებულთა სახიერებითა მიტკრთა ჟამსა სიუცბისა და სიჭაბუკისა ჩემისასა და სხუათავე ქველისმოქმედებათა თანა ესეცა აჩუნა ჩემზედა, რომელ ბერძულისაცა წიგნთა კითხვისა სწავლად ილუანა ჩემთვის ადგილსა შინა ჯეროვნად მომზავებულსა, რომელ არს მონასტერი წმიდისა სვეტონ საკრველთმოქმედისა“.

ეფრემ მცირემ საბა თუხარელისაგან შეისწავლა საეკლესიო წიგნების კითხვის წესი. საკმაოდ დავალებულად მიიჩნევს თავს ეფრემი იოვანე ფარაკნელისაგანაც. ერთ ანდერძში ეფრემი გვაუწყებს: „ვიდრეღა იგი ჯერეთ ჩუენ თანა იყო ნეტარი იგი და ყოვლად რჩეული მოღუანეთა შორის ბერი იოვანე ფარაკნელი, მან... განკვეთილობის ნიშნების გამოყენება მასწავლა“. ეფრემ მცირის ანდერძ-მინაწერები მადლიერებით

იხსენიებს შავ მთაზე მოღვაწე ქართველ მამებს: ანტონ ტბელს, ეფრემ ოშკელს, არსენ იყალთოელს, სტეფანე ჭულეველს, იოვანე ფარაკნელს, მღვდელ გაბრიელს და სხვებს.

განუზომელია ეფრემ მცირის ღვაწლი ქართული სასულიერო და ფილოსოფიური მწერლობის წინაშე, მან ორმოცდაათამდე ბიზანტიელი ავტორის ასოცდაათზე მეტი თხზულება თარგმნა ბერძნულიდან ქართულად. ეფრემის შრომები ეხება საეკლესიო მწერლობის თითქმის ყველა დარგს. ეფრემმა შექმნა საკუთარი თეორია მთარგმნელობისა, რომელიც საფუძვლად დაედო შემდეგი დროის ქართულ მწერლობას. ამ თეორიას სამი არსებითი ნიშანი ახასიათებს: 1. თხზულება უნდა ითარგმნებოდეს აუცილებლად თავდაპირველი დედნიდან, იმ ენიდან, რომელზედაც იგი შეიქმნა; 2. შესრულებული თარგმანი ზედმინვენით ზუსტი უნდა იყოს, მაგრამ სიზუსტემ არ უნდა შელახოს იმ ენის ბუნება, რომელზედაც ძველი ითარგმნება; 3. თარგმანზე დართული უნდა იყოს სპეციალური კომენტარები, რომლებშიც განხილული იქნება თხზულებასთან დაკავშირებული ისტორიულ-გრამატიკულ-ტექსტოლოგიური საკითხები.

დედნის აზრის შესაგნებლად და გასაადვილებლად ეფრემ მცირემ შეიმუშავა პუნქტუაციის ხმარების საკუთარი წესიც. როგორც თავად წერს, იგი წერტილს იყენებდა „მცირედ სასუენად, ორწერტილს განსაკუთრებულად სიტყვისა და სამწერტილს დიდად სასუენად და ექუს წერტილს სრულიად დასაბოლოებლად და ახლად დასაწყებლად სიტყვისა.“

ეფრემს უთარგმნია დიონისე არეოპაგელის სახელით ცნობილი ხუთი თხზულება, ბასილი დიდის და ეფრემ ასურის „ასკეტიკონი“, ეპისტოლეთა და ფსალმუნთა კომენტარები, იოვანე დამასკელის „წყარო ცოდნისა“ და უამრავი სხვა. ეფრემ მცირის ორიგინალურ ნაშრომთაგან გამოირჩევა „უნყებაჲ მიზეზსა ქართველთა მოქცევისასა, თუ რომელთა წიგნთა შინა მოიხსენების“.

მეთერთმეტე საუკუნის მეორე ნახევარში ანტიოქიისა და შავი მთის ბერძენი ბერ-მონაზვნები საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობას არ ცნობდნენ. სხვა მიზეზთა შორის ასახელებდნენ იმას, რომ თითქოს საქართველოში ქრისტიანობა არც ერთ მოციქულს არ უქადაგია. საჭირო გა-

ხდა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის უფლების დაცვადადასტურება.

იქაურმა ქართველმა მოღვაწეებმა ეფრემ მცირეს დაავალეს ამ საქმის მოგვარება. ეფრემმა საგანგებოდ შეისწავლა ბერძნული წყაროები, „მცირედი სიტყუანი, ვითარცა თესლის მკრებელმან, მიმოგანთესულნი წმიდათა წერილთაგან“ ერთად შეკრიბა და საფუძვლიანად დაასაბუთა საქართველოს ეკლესიის სამოციქულო წარმოშობა და მისი ისტორიული ავტოკეფალური მართვა-გამგეობა.

ბერძნული წყაროებით ასაბუთებს ეფრემი ქართველთა შორის წმიდა ნინოს ქადაგების ფაქტს, კათოლიკოსთა ხელდასხმისა და მირონის კურთხევის ნებართვის მოპოვების თარიღს.

ეფრემ მცირე უდიდეს შეფასებას აძლევდა წმიდა ეფთვიმე მთაწმიდელის თარგმანებს და აღნიშნავდა, რომ ეფთვიმეს „მადლითა სულისა წმიდისაჲთა ჴელენიფებოდა შემატებაჲცა და დაკლებაჲცა“. ეფთვიმე ეკლესიის უდიდესი მამების ღრმა საღმრთისმეტყველო მოძღვრებას, მაგარი ღვინის მსგავსად, წყლით აზავებდა და „სიჩჩობასა ჩუენისა ნათესავისასა სძითა ზრდიდა და მხლითა... ხოლო აწ მის მიერ აღზრდილი ერი მისითვე მადლითა მტკიცისა საზრდელისა მოქენე იქმნა“.

ეფრემ მცირე ხშირად შენდობას ითხოვდა იმის გამო, რომ მას „პირველდამაშურალთა თარგმანთა გამოძიება“ და რედაქტირება უხდებოდა ქართული ტექსტების ბერძნულთან დაახლოების გამო.

შავ მთაზე ეფრემ მცირესთან დაეუფლა წმიდა არსენ იყალთოელი თარგმანების ხელოვნებას, რომელიც შემდგომში საფუძვლად დაედო გელათის მონასტრის საღმრთისმეტყველო-ლიტერატურულ სკოლას.

ეფრემ მცირეს არასოდეს დაუტოვებია შავი მთა. 1091 წლის ახლო ხანებში ის კასტანას მონასტრის წინამძღვრად აირჩიეს.

ღირსი ეფრემ მცირე გარდაიცვალა 1101 წლის ახლო ხანებში. რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების (1103 წ.) აქტები ეფრემს მიცვალებულთა შორის იხსენიებს.

ღირსი ალექსი მღვდელმონაზონი (შუშანია) დაიბადა 1852 წლის 23 სექტემბერს სენაკის მაზრის სოფელ ნოქალაქევში, ღრმად მორწმუნე ქრისტიანების ოჯახში. შვიდი წლის ასაკში ალექსი სკოლაში შეიყვანეს, მაგრამ მალე მძიმედ დაავადდა, სწავლა ვეღარ გააგრძელა და მამამ ოზურგეთში წაიყვანა, სადაც თავად ვაჭრობდა.

ალექსის 1868 წელს გარდაეცვალა მამა. სიკვდილის წინ მამამ ალექსის ანდერძად დაუბარა, ეზრუნა ოჯახისათვის. ამავე წელს ალექსი იერუსალიმში გაემგზავრა. შემდეგ კი კონსტანტინოპოლში ჩავიდა ბიძასთან, ისლამ შუშანიასთან, რომელიც იყო დიდვაჭარი და, ამასთან, ფრიად განსწავლული კაცი, მცოდნე მრავალი აღმოსავლური ენისა, დიდად ღმრთისმოსავი.

ბიძასთან ყოფნის უამს ალექსი შეეჩვია ვაჭრებს და ძალიან მოეწონა ეს ხელობა, მაგრამ ღმრთის განგებამ სხვა გზა უჩვენა. ალექსიმ ბიძას გამოართვა იოვანე ნათლისმცემლის პატარა ხატი, თავის ოთახში განმარტოვდა და დაენყო დიდი შინაგანი ბრძოლა — ცალკე საერო ცხოვრება იზიდავდა თავისი ახალგაზრდული სიამოვნებით, ოჯახისა და ტოლსწორებისადმი სიყვარულით, ცალკე კი უხილავი ძალა მოუწოდებდა წმიდა მონაზვნური ცხოვრებისაკენ. ასეთ ბრძოლაში გავიდა რამდენიმე საათი. ბოლოს ალექსიმ იკითხა: „რა ვუყო მამის ანდერძს, მან ხომ ოჯახი ჩამაბარა, რა ვუყო ჩემს ვალდებულებას?“ უხილავმა მოძღვარმა კითხვითვე უპასუხა: „ეხლა რომ მოკვდე, ვინ გაარიგებს შენს საქმეს?“ ალექსიმ მიუგო: „ღმერთი“ კვლავ გაისმა ხმა: „მაშინ შენც მოკვდი ღმრთისათვის სანუთროისაგან და ღმერთს მიანდევო ყოველივე შენი საქმე და იგი გაარიგებს.“ ამის შემდეგ ალექსი საოცრად გამოიცვალა — თითქმის გამუდმებით, თვეობით იჯდა თავის ოთახში, კითხულობდა საღმრთო წიგნებს და მკაცრად მარხულობდა. ალექსის ამგვარმა ყოფამ ბიძამისს კონსტანტინოპოლზე გული აუცრუა და მალე ყველანი საქართველოში დაბრუნდნენ.

ალექსიმ ოჯახს განუცხადა, რომ მონაზვნად აღკვეცის აღთქმა ჰქონდა დადებული და კურთხევა მათგან. დედამ მადლობა შესწირა ღმერთს და დალოცა შვილი. ალექსი თეკლათის დედათა მონასტერში ავიდა და მონაზვნური მოღვაწეობის გზას შეუდგა. იმ დროს ალექსი ოცი წლის იყო. დადიოდა სოფლებში, უვლიდა ჭლექით, ქოლერით და სხვა მძიმე ავადმყოფობებით დასნეულებულებს, მარხავდა უპატრონო მიცვალებულებს.

განვლო რამდენიმე წელმა. ერთხანს ალექსი სალოსურ მოღვაწეობასაც ეწეოდა. იგი ძლიერი მქადაგებელი იყო. ალექსის ცხოვრება და მოღვაწეობა კეთილი მაგალითი იყო მრავალთათვის. მისი ქადაგების გავლენით მონაზვნად აღიკვეცნენ დედამისი ელენე, უმცროსი და სალომე და ძმა ბესარიონი. (შუათანა და, სოფიო, ალექსიზე ადრე აღიკვეცა მონაზვნად თეკლათის დედათა მონასტერში). ალექსი ათონის მთაზე გაემგზავრა იქაური ბერმონაზვნური ცხოვრების გასაცნობად. შემდგომ მოილოცა კიევის მღვიმეთა მონასტერი, საქართველოში დაბრუნდა და კვლავ განაგრძო თავისი ჩვეული მოღვაწეობა.

1885 წლის ახლო ხანებში ალექსი გელათის მონასტერში გადავიდა, სადაც მრავალი საღმთო ნიგნი შეისწავლა და გადანერა. 1886 წელს ალექსი ხელთდასხმულ იქნა დიაკვნად, ხოლო 1888 წელს მღვდლად.

1890 წელს ალექსი ავადმყოფობის გამო თეკლათის მონასტერში დაემკვიდრა თავის მონაზონ დედასთან და დებთან ერთად. 1981 წელს მან სენაკის მშენებლობა დაიწყო მენჯში, მთავარანგელოზთა გორაზე. ღმრთისნიერ ადამიანთა დახმარებით ნელ-ნელა გამოიკვეთა ძველი, სანახევროდ დანგრეული მთავარანგელოზთა ტაძარი. შემოიკრიბა მონაფეები და შეუდგა ამ სავანეში მოღვაწეობას. მამა ალექსის ჯანმრთელობაც ისე გაუმჯობესდა, რომ წირვა-ლოცვის შესრულება შეეძლო. შემონირულ თანხას იგი სამ ნაწილად ჰყოფდა: ერთ ნაწილს პირადი საჭიროებისათვის, მეორეს – ეკლესიისა და სტუმართათვის, მესამეს კი – დავრდომილთა და გლახაკთათვის.

1898 წლიდან ალექსიმ დაყუდებული ცხოვრება დაიწყო. სენაკში მას ჰქონდა კაცის სიმაღლის ხის ჯვარი, რომელსაც

ლოცვის დროს ზურგით იპყრობდა, რადგანაც, როგორც თვითონ ამბობდა, ჯვარის ასე პყრობა გოლგოთაზე ამაველ ქრისტეს აგონებდა. მნახველთა მისაღებად მხოლოდ შაბათ-კვირას გამოდიოდა. მიუხედავად მკაცრი, ასკეტური ცხოვრება-მოღვაწეობისა, მამა ალექსი მაინც ახლოს იყო ხალხთან. წერდა ლექსებს, წერილობით ამხნევებდა მრევლს და ამხელდა იმ დროს გავრცელებულ ათეისტურ ცრუ მსოფლმხედველობას.

ხანგრძლივი მოღვაწეობით დამაშვრალი მამა ალექსი შუშანია 1923 წლის 18 იანვარს გარდაიცვალა.

ქრისტესმოდულე მთავრობის მიერ სავანის მოსალოდნელი დარბევის შიშით დებმა, ფასტომ და აკეფსიმამ, ალექსი თეკლათის დედათა მონასტერში დაკრძალეს, თვითონ კი მთავარანგელოზების მონასტერში დარჩნენ. გარდაცვალებიდან ორმოცი დღის განმავლობაში ალექსი ყოველდღე ეცხადებოდა სქიმონაზონ ფავსტოს.

1960 წლის 8 იანვარს ბათუმ-შემოქმედელი და ჭყონდიდელი მიტროპოლიტის, ეფრემ სიდამონიძის (შემდგომ კათოლიკოს-პატრიარქი) კურთხევით ღირსი ალექსის უხრწნელი გვამი თეკლათის დედათა მონასტრიდან გადაასვენეს და დაკრძალეს მენჯის მთავარანგელოზთა ეკლესიის აღმოსავლეთის კედლის მახლობლად.

2001 წელს წმიდა ალექსი ბერის საფლავზე პატარა ეკლესია ააგეს.

ღირსი ექვთიმე აღმსარებელი (კირიქელიძე) (+1944);
20(2.02) იანვარი

ღირსი ექვთიმე აღმსარებელი (ერისკაცობაში ევსტათე კერესელიძე) დაიბადა 1865 წელს რაჭაში, სოფელ სადმელში, სოლომონ და მართა კერესელიძეების ოჯახში.

სადმელის სამრევლო სასწავლებლის დასრულების შემდგომ რაჭაში არსებული მძიმე ეკონომიკური პირობების გამო თხუთმეტი წლის ესტატი ჯერ ქუთაისში ცხოვრობდა, შემდეგ კი ტფილისში გადავიდა, სადაც ერთ-ერთი სასტუმროს მზარეულის თანაშემწედ დაიწყო მუშაობა. ევსტატემ იქ გაიცნო ილია ჭავჭავაძის მოურავი, მაქსიმე შარაძე. მათ სხვა მორწმუნე ახალგაზრდებთან ერთად ტფილისში დააარსეს უფასო „სალმრთო წიგნთსაკითხავი“, რომლის მიზანი მოსახლეობაში მართლმადიდებელი სარწმუნოების განმტკიცება და ძველი ქართული საეკლესიო გალობის შესწავლა და გავრცელება იყო. „სალმრთო წიგნთსაკითხავს“ ხელმძღვანელობას უწევდნა მღვდელმთავარი ალექსანდრე ოქროპირიძე. ძველ ქართულ საეკლესიო გალობას სწავლობდნენ ცნობილი მგალობლის, თავად მელქისედეკ ნაკაშიძისაგან, რომელიც ათონის მთის ქართველთა სავანეში იყო განსწავლული.

1890 წლიდან მაქსიმე შარაძემ და ესტატიე კერესელიძემ ილია მართლის დახმარებით შეიძინეს სტამბა, რომლის საშუალებითაც ინტენსიურად შეუდგნენ სალმრთო წიგნების ბეჭდვასა და გავრცელებას. მაქსიმეს და ესტატეს მიმონერა ჰქონდათ ათონის მთაზე ქართველთა სავანის ბერმონაზვნებთან და მათგან მონასტრის წიგნთსაცავიდან გადმონერილ წმიდანთა ცხოვრებასა და ქადაგებებს ლებულობდნენ, ბეჭდავდნენ და უფასოდ ავრცელებდნენ. ოცდახუთი წლის განმავლობაში დასტამბეს ოთხიათასამდე სასულიერო შინაარსის სხვადასხვა გამოცემა.

1891 წელს მაქსიმესა და ესტატეს ცნობილმა მუსიკოსმა ფილიმონ ქორიძემ ევროპული სანოტო დამწერლობა შეასწავლა. ესტატეს განსაკუთრებული ნიჭი და ლამაზი კალიგრაფია აღმოაჩნდა და ამიტომ ფილიმონ ქორიძემ ევსტატეს დაავალა საგალობელთა სანოტო ხელნაწერების გადათეთრება.

რუსეთის მიერ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის ძალადობით გაუქმებას სავალალო შედეგები მოჰყვა — გაიძარცვა და განადგურდა საქართველოს უძველესი ეკლესიის ფასდაუდებელი საუნჯის უდიდესი ნაწილი. ქართული საეკლესიო გალობაც გარდაუვალი საფრთხის წინაშე დადგა. ძველი საგალობო დამწერლობის მცოდნენი დღითიდღე მცირდებოდნენ და მრავალსაუკუნოვანი მუსიკალური საგანძური სამუდამოდ იკარგებოდა. მეუფე გაბრიელის (ქიქოძე) თაოსნობით 1884 წელს ქუთაისში დაარსებულმა ქართული გალობის აღმდგენმა კომიტეტმა შეკრიბა ძველი ქართული გალობის მცოდნე სასულიერო პირები და ერისკაცნი. ფილიმონ ქორიძემ ათასობით საგალობელი გადაიტანა ნოტებზე, რომელიც საკუთარი ხარჯებით დაბეჭდეს ესტატე კერესელიძემ და მაქსიმე შარაძემ.

1907 წელს, ილია მართლის აღსასრულიდან ექვსი თვის თავზე გარდაიცვალა მაქსიმე შარაძე. მთელი ოცდაათი წლის ნაშრომი, ათეულობით ხელნაწერი, ევსტატეს პასუხისმგებლობაში დარჩა. ესტატეს უძვირფასესი ხელნაწერების ნაწილი ჩამოართვეს. საბედნიეროდ, სანოტო კრებულები საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების წიგნთსაცავში მოხვდა, რომლის ხელმძღვანელი იმხანად წმიდა ექვთიმე ღმრთისკაცი (თაყაიშვილი) იყო.

ესტატე კერესელიძემ მალე ჟურნალ „შინაური საქმეების“ რედაქტორის მღვდელმონაშემ სვიმონ მჭედლიძის დახმარებით სტამბა და ხელნაწერები ქუთაისში გადაიტანა. ქუთაისში ესტატემ კვლავ სცადა სანოტო კრებულების დაბეჭდვა, მაგრამ უბინაობის გამო გაიძარცვა ყუთები, სადაც დაბეჭდილი ფურცლები ინახებოდა და დამწერებულმა მხოლოდ რამდენიმე მათგანს მიაგნო ქუთაისის ბაზარში ხორცის შესახვევ ქალაქებში.

ესტატე კერესელიძემ საბოლოოდ აირჩია მონაზვნობის გზა. იმ დროს ევსტატეს მოძღვარი იყო ღირსი ალექსი შუშანია. 1912 წლიდან იმერეთის ეპისკოპოს გიორგის (ალადაშვილი) კურთხევით ესტატე კერესელიძე მორჩილად განნესდა გელათის მონასტერში, ხოლო ამავე წლის 23 დეკემბერს ევსტატე მონაზვნად აღიკვეცა და ღირსი ეფთვიმი მთანმიდელის პატივსაცემად უწოდეს ექვთიმე.

1913 წლის მაისში ექვთიმეს დიაკვნად დაასხეს ხელნი. ამ დროიდან დაიწყო მამა ექვთიმეს ყველაზე დაძაბული

მოღვაწეობა, მან გადაწყვიტა, ზედმინევით მოენესრიგებინა ფილიმონ ქორიძის ნოტებზე გადატანილი საგალობლები და ტიპიკონის მიხედვით გაენყო. ამისათვის მრავლად შეიძინა სანოტო ფურცლები და შეუდგა ხელნაწერი ნოტების მონესრიგებასა და გადათეთრებას.

1917 წელს ექვთიმე იმერეთის ეპისკოპოს გიორგის მიერ ხელთდასხმული იქნა მღვდლად. დამოუკიდებელი საქართველოს სახელმწიფო ჰიმნი, მისი ავტორის — კოტე ფოცხვერაშვილის თხოვნით, 1918 წელს მამა ექვთიმემ დასტამბა.

1921 წელს კომუნისტური ხელისუფლების მოსვლისთანავე ექვთიმე დააპატიმრეს, როგორც ახალი წყობისათვის არასაიმედო პიროვნება. საბედნიეროდ, ბრალდების არქონის გამო რამდენიმე თვეში იგი გაათავისუფლეს. ეს იყო უმძიმესი პერიოდი დევნისა და შევიწროებისა; გელათის ბერ-მონაზვნები ყოველდღე ელოდნენ დარბევას. ექვთიმე ამ წლებშიც აგრძელებდა საგალობელთა კრებულებზე მუშაობას. — „მე ამაში ეპოულობ დიდ სიმდიდრეს, ეს ოქრო-ვერცხლზე და თვალ-მარგალიტზე ზე უძვირფასესი საუკუნო საუნჯეა!.. მე წარმოდგენილი მაქვს ჩემი თავი, როგორც ოქროსმჭედელი და თვალ-მარგალიტის დამლაგებელი! მე ხანდახან გაკვირვებაში მოვდივარ: ვინ მოუშვა ჩემამდე ეს ძვირფასი სიმდიდრე, რომ მე უღირსი ამაში ხელს ურევ!“ — წერდა ექვთიმე.

1923 წელს მთავრობის მიერ გელათის მონასტერი გაუქმებულად გამოცხადდა. მონასტრის წინამძღვარს, არქიმანდრიტ ნესტორ ყუბანეიშვილს რამდენიმე დღის ვადა მისცეს, რათა ბერ-მონაზვნებს დაეტოვებინათ მონასტერი. მამა ექვთიმემ საგალობელთა ორმოცამდე კრებული ქუთაისში საიმედო ოჯახში გადაამალა.

1924 წელს კომკავშირლებმა დაანგრეს ქუთაისის დავით აღმაშენებლის სახელობის საკათედრო ტაძარი. იმავე წელს დახვრიტეს ქუთათელ-გაენათელი მიტროპოლიტი ნაზარი ერთგულ სასულიერო პირებთან ერთად.

მამა ექვთიმე იძულებული გახდა დაეტოვებინა ქუთაისი და ხელნაწერები ტფილისში, შედარებით უსაფრთხო ადგილას გადაეტანა. იმ პერიოდიდან მღვდელმონაზონი ექვთიმე განწესებულ იქნა სვეტიცხოვლის ტაძარში, სადაც საგულდაგულოდ გადაამალა სასწაულებრივად გადარჩენილი ხელნაწერები.

1925 წელს, როდესაც საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი წმიდა ამბროსი (ხელაია) მეტეხის ციხეში იყო დატყვევებული, ხოლო საქართველოს ეკლესიის უკლებლივ ყველა მსახური საშინელ დევნას განიცდიდა, მამა ექვთიმე კვლავაც აგრძელებდა საეკლესიო გალობის იშვიათი ნიმუშების გადარჩენას. სვეტიცხოვლის ტაძრის წიგნთსაცავში მან მიაკვლია ძლისპირთა უძველეს ნეემირებულ კრებულს და ეს საგალობლებიც ხუთხაზიან სანოტო სისტემაზე გადაიტანა.

1929 წლიდან ექვთიმე ზედაზნის მონასტერში განაწესეს. მან ახლა იქ აიტანა ქართული გალობის ხელნაწერები და დიდ რკინის ყუთებში საიმედოდ დაცული მიწაში დაფლა. ტფილისის „მეტეხის“ მუზეუმის ერთ-ერთმა თანამშრომელმა ბეთანიის ბერებთან — იოანე მაისურაძესა და გიორგი მხეიძესთან საუბრისას მწუხარება გამოთქვა ფილიმონ ქორიძის მიერ ჩანერილი ძველი ქართული საგალობლების დაკარგვის გამო და როდესაც მათგან შეიტყო, ხსენებული ხელნაწერები ზედაზნის მონასტერში ილუმენ ექვთიმესთან ინახებაო, იმავე დღეს ზედაზნის მონასტრისკენ გაეშურა. შეიქმნა კომისია, რომელმაც ამ ხელნაწერების განსაკუთრებული ფასეულობა და დიდი ისტორიული მნიშვნელობა დაადასტურა. მამა ექვთიმემ 1935 წლის ნოემბერში სახელმწიფო მუზეუმს გადასცა ოცდაათობმეტი სანოტო კრებული, რომელიც ხუთიათას ხუთას ოცდათორმეტი საგალობლისა და რამდენიმე სასულიერო შინაარსის ხელნაწერისაგან შედგებოდა. ყველა ეს საგალობელი ამჟამად დაცულია კორნელი კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში.

1944 წლის ზამთარში ზედაზნის მონასტერში მარტო მცხოვრები მამა ექვთიმეს სანახავად ასულ სამთავროს მონასტრის დედებს წმიდანი სასიკვდილოდ დასწეულელებული დახვდათ, მამა ექვთიმემ დალოცა დედები და მშვიდობით შეჰვედრა სული უფალს. დაკრძალეს ზედაზნის მონასტრის ეზოში, საკურთხეველთან.

ღირსი გაბრიელი (ქიქოძე)
იპერეთის ეპისკოპოსი (+1891)
25 (7.02) იანვარი

წმიდა გაბრიელ ეპისკოპოსი (ერისკაცობაში გერასიმე ქიქოძე) დაიბადა 1825 წლის 15 ნოემბერს ოზურგეთის მაზრის სოფელ ბახვში, მღდელ მაქსიმე ქიქოძის ოჯახში. 1840-45 წლებში გერასიმე სწავლობდა ტფილისის, შემდეგ ფსკოვის და ბოლოს პეტერბურგის სასულიერო სასწავლებლებში.

გერასიმემ 1849 წელს დაამთავრა პეტერბურგის სასულიერო აკადემია მაგისტრის ხარისხით, ამავე წელს დაოჯახდა და დაბრუნდა საქართველოში; 1849 წელს გერასიმე დაინიშნა ტფილისის სასულიერო სემინარიის ინსპექტორად, 1854 წელს ხელთდასხმულ იქნა დიაკვნად, შემდეგ კი მღლდა.

1856 წელს, ოცდათორმეტი წლის ასაკში მამა გერასიმეს თავს დაატყდა უბედურება, გარდაეცვალა მეუღლე და ხუთი შვილი. ამ ტრაგედიის შემდეგ მღდელი გერასიმე ეგზარქოს ისიდორეს კურთხევით მონაზვნად აღიკვეცა დავით-გარეჯის მონასტერში და სახელად უწოდეს გაბრიელი.

1858 წელს მღდელმონაზონი გაბრიელი მონასტრის წინამძღვრად გაამწესეს, იმავე წელს აკურთხეს გორის ეპისკოპოსად, ხოლო 1860 წლის 2 ივლისს იმერეთის ეპარქიაში გადაიყვანეს და გარდაცვალებამდე ამ სამწყსოს მღდელმთავარი იყო.

1869 წელს მეუფე გაბრიელის განმგებლობაში შევიდა აფხაზეთის, ხოლო 1873 წელს სამეგრელოს ეპარქია. მრევლის განათლების მიზნით გაბრიელი ხშირად მოგზაურობდა ეპარქიის ფარგლებში, ხალხთან პირად შეხვედრას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა, სოფლიდან სოფელში გადადიოდა და მოძღვრავდა სამწყსოს, მაგრამ ყველაზე მეტად მრევლზე გავლენას ახდენდა გაბრიელ ეპისკოპოსის პიროვნება, მისი პირადი მაგალითი.

ჯანსაღი და ზნეობრივი ცხოვრების საუკეთესო საშუალებად გაბრიელ ეპისკოპოსი თვლიდა გონებრივი და ფიზიკური შრომის ერთმანეთთან შენაცვლებას. ამ წესს იგი თვითონაც მკაცრად იცავდა: ჭრიდა შეშას, თოხნიდა, პირუტყვს საზრდოს უზიდავდა, ახალი ტაძრების მშენებლობის

დროს ხშირად თვითონ იყო არქიტექტორი, სოფელ-სოფელ ეძებდა კარგ ოსტატებს, ზრუნავდა წესრიგზე, თუ სადმე ეკლესიაში უსუფთაობას ნახავდა, მოიტანდა ცოცხს და თავისი ხელით დახვეტდა. ეპისკოპოსი გაბრიელი მხოლოდ პირადი ღირსებებით შემკულ ხალხს აკურთხებდა ეკლესიის მსახურებად და არ უწევდა ანგარიშს არც თავადს, არც მთავარს და არც გუბერნატორს. მეუფე გაბრიელი ადამიანებს ენდობოდა, რადგან მათში, უპირველეს ყოვლისა, ღმრთის ხატებას ხედავდა.

ეპისკოპოსი გაბრიელი იყო თავისი სამწყსოს ქვრივთა და ობოლთათვის ლუკმის მიმწოდებელი. ერთ ზამთარს, როცა ქუთაისის ღარიბები დიდ გაჭირვებაში და განსაცდელში ჩავარდნენ, მღვდელმთავარმა თავისი ფეხით დაიარა გაჭირვებულთა ქოხმახები და აღმოუჩინა მათ შემწეობა, რამდენადაც შეეძლო.

მეუფე გაბრიელი ღრმად თანაუგრძნობდა მდაბალ ხალხში სწავლა-განათლების გავრცელებას, მრავალ მოსწავლეს უწვდიდა დახმარების ხელს, საკუთარ სახლში ინახავდა და სწავლის ქირასაც უხდიდა. ყმანვილებთან სადილობდა და საუბრობდა, რომ მათში გაედვიძებინა კეთილშობილური აზრები, მათ ნორჩ გულებში დაენერგა სიყვარული. გაბრიელ ეპისკოპოსის დევიზი იყო: „მე არა მეკუთვნის რა, ყველაფერი ღმრთისაა“.

მეუფე გაბრიელის თანამედროვენი ერთხმად აღნიშნავენ, რომ საოცარი სახილველი იყო ლოცვად დამდგარი ეპისკოპოსი. წირვა-ლოცვა ძლიერი სასოებით იცოდა. მიუხედავად ამისა, გაბრიელ ეპისკოპოსის მიმართ ხშირი იყო გესლიანი წერილები, ეჭვები, უსაფუძვლო ცილისწამებანი. მას აბრალებდნენ უსამართლობას, უზნეობას, კარიერისტობას, საეკლესიო ნივთებით ვაჭრობას, მაგრამ თვით მტრებიც იხსენიებენ მას, როგორც „უნიჭიერეს და ყოვლად შესანიშნავ მოძღვართმოდვარს“, ადარებდნენ „ეკლესიის თვით პირველ წმიდა მოძღვრებს“, უწოდებდნენ „საკვირველ პედაგოგს“, „არაჩვეულებრივ სიტყვის მეუფეს“, სიმართლის მასწავლებელს“.

სვანეთში მოგზაურობის დროს ერთი ავაზაკი თავს დაესხა მეუფეს და გაძარცვა მოუნდომა. გაბრიელმა ჯვარი გადასახა

ყარალს და უთხრა: „შვილო, მე საწყალი ბერი ვარ, გაბრიელ ეპისკოპოსი, ფული სადა მაქვს“. ეს სახელი ავაზაკსაც გაეგონა და შეკრთა. მეუფე არ მოეშვა, თან წაიყვანა, გაზარდა და სკოლაში მასწავლებლად განამწესა.

მეუფე გაბრიელი ერთ-ერთი მხურვალე დამცველი იყო ქართული ენისა, რომელიც მეცხრამეტე საუკუნეში, საუბედუროდ, გადაგვარების მომაკვდინებელი საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა. გაბრიელი გაბედულად ებრძოდა ყველას, ვინც ეჭვქვეშ აყენებდა მშობლიური ენის არსებობის აუცილებლობის საკითხს. მეუფე გაბრიელი თვლიდა, რომ „ხალხის ინდივიდუალობის უმთავრესი ელემენტი“ სწორედ ენაა. მშობლიურ ენას მოკლებული ყოველი ხალხი მოკლებულია ყოველგვარ ინდივიდუალურ ნიშანთვისებას და „უსარგებლოა თავისთვისაც და სხვისთვისაც“. ეროვნული საკითხების შესახებ უთანხმოება ჰქონდა მეუფე გაბრიელს ეგზარქოს ევსევისტანაც. დროადრო გაბრიელზე საიდუმლო მეთვალყურეობაც ყოფილა დაწესებული, რადგანაც ის მთავრობისათვის არასაიმედო კაცად იყო მიჩნეული.

1885 წელს მოკლეს გაბრიელ ეპისკოპოსის მდივანი, ცნობილი პუბლიცისტი ესტატიე მჭედლიძე (ბოსლეველი). მეუფემაც მიიღო მუქარის წერილები. მან საქართველოდან წასვლაც კი დააპირა. — „ჩემი სულის სიმდაბლე იყო, რომ შევშინდი, მაგრამ მთლად ჩემი თავისთვისაც არ შევშინებულვარ. მე ერთი ხნეირი კაცი ვარ. დიდი ხნის სიცოცხლე მაინც არა მაქვს, მაგრამ რომ მართლა მოვეკალით, რა ჩირქი დაედებოდა მთელ ხალხს, რომელმაც თავისი მოძღვარი ასე სასტიკად გაიმეტაო“ — წერდა მეუფე.

სიცოცხლის ბოლოს მეუფე გაბრიელს მძიმე სულიერი ბრძოლები დაეწყო, ხშირად ტანჯავდნენ საშინელი მოჩვენებანი. კაცთა მოდგმის მტერმა უკანასკნელი ბრძოლა გამართა, რათა ფიზიკურად დასუსტებული მღვდელმთავარი სულიერად ეძლია. გარდაცვალების წინა დღეს მეუფე შემდეგ სიტყვებს იმეორებდა: „ღმერთო, მოწყალე მექმენ მე ცოდვილსა“, ხოლო სულის ამოსვლის წინ ამბობდა: „მომიხსენე მე, უფალო, ოდეს მოხვიდე სუფევეითა შენითა“.

1896 წლის 25 იანვარს მღვდელმთავარი გაბრიელი გარდაიცვალა. უჩვეულოდ დიდი ზამთარი ყოფილა იმ წელს

ქუთაისში. მიცვალებულის გელათში ნასვენება და დაკრძალვა ვერ მოხერხდა უამინდობის გამო. ამიტომ გადანყვიტეს, დაეცადათ გაზაფხულამდე, ვიდრე თოვლი არ გადნებოდა და გზები არ გაიხსნებოდა. მანამდე კი მეუფე გაბრიელის ცხედარი ქუთაისის საკრებულო ტაძარში დაასვენეს.

ორმოცდაექვსი დღე ეთხოვებოდა გაბრიელ ეპისკოპოსს სრულიად საქართველო და მთელი ამ დროის მანძილზე მეუფის უხრწნელი გვამი კეთილსურნელებას გამოსცემდა. მეუფე გაბრიელის პირადი ქონება, საკუთარი ანდერძისამებრ, მთლიანად ქვრივ-ობლებსა და ღარიბებს დაურიგდა.

გამოქვეყნდა გაბრიელ ეპისკოპოსის გამოსათხოვარი სიტყვა. მეუფე უკანასკნელ შენდობას ითხოვდა ყველასგან და თვითონაც ყველას მიუტევებდა შეცოდებებს.

წმიდა დავით აღმაშენებელი
მეფე ყოვლისა საქართველოსა (+1125)
26 (8.02) იანვარი

წმიდა მეფე დავით აღმაშენებელი დაიბადა 1073 წლის 24 იანვარს. იმ დროს საქართველო ფიზიკური და სულიერი კატასტროფის წინაშე იდგა. თურქ-სელჩუკების სულთანმა მელიქ-შაჰმა დაიპყრო სამშვილდე, შეიპყრო მისი მმართველი იოვანე ლიპარიტის ძე, აიღო და დაარბია ქუთაისი, არტანუჯი, კლარჯეთის უდაბნო. ქართველებმა მთებსა და ტყეებს შეაფარეს თავი. დაცარიელებული ქვეყანა უსჯულოებმა დაიპყრეს, ააოხრეს ეკლესია-მონასტრები, ამოხოცეს მოსახლეობა. ქრისტესმოყვარე ერი უსჯულოებამ და ცოდვამ მოიცვა... „ყოველმან ასაკმან და ყოველმან პატივმან ყოვლითურთ შესცოდეს ღმერთსა და მიიქცეს გზათაგან წრფელთა ყოვლისა მიმართ უკეთურებისა“. აღდგომის დღეს „მოხედნა უფალმან რისხვითა და შეძრა ქვეყანა საფუძვლითურთ“. საშინელმა მინისძვრამ ყველაფერი დაანგრია. ასეთი გაჭირვებისა და უბედურების ჟამს „ინყო აღმოცისკრებად მზემან ყოველთა მეფობათამან, დიდმან სახელითა და უდიდესმან საქმიითა, სახელ-მოდგამმან დავით, ღმრთისა მამისაგან და თვთ სამეოცდამეთსხრამეტემან შვილმან ამის დავითისმან, დავით“.

1089 წელს დავითის მამამ, მეფე გიორგიმ თავის თექვსმეტი წლის „მარტოშობილ ძეს... დაადგა გვრგვნი მეფობისა“. „თვთ მამამან ზეცათამან პოვა დავით, მონა თუსი და საცხებელი მისი წმიდა სცხო მას... უზეშთაეს ყო იგი უფროს ყოველთა მეფეთა ქუეყანისათა“.

დავით მეფემ დიდი თურქობის დროს გახიზნული ქართველების დაბრუნება დაიწყო ნამოსახლარებზე და შეუდგა ერის შეკრებას.

დავით მეფემ მოიწვია საეკლესიო კრება „ღმრთისმოყუარეთა მონაზონთა, დაყუდებულთა და მეუდაბნოეთა სანახებთა ქართლისათა, მახლობელად ორთა საეპისკოპოსოთა — რუისა და ურბნისისა“. კრებამ აღადგინა და გააძლიერა ეკლესიის ავტორიტეტი, აღკვეთა თავგასულ ფეოდალთა და

უღირს სასულიერო პირთა თავნებობა. კრებამ კიდევ ერთხელ დაამტკიცა მართლმადიდებლური სარწმუნოების სასიცოცხლო მნიშვნელობა. „არა გეცრუვნეთ შენ, სინმიდით მშობელო ჩუენო კათოლიკე ეკლესიაო, არცა განგცეთ შენ, სიქადულო ჩუენო მართლმადიდებლობაო, რომლისა არცა განმცემელ ქმნილ ვართ, ვინაჲდგან შემეცნებასა შენსა ღირს ქმნილ ვართ, მონამე არს ჭეშმარიტება“, — წერია ამ კრების ძეგლისწერაში.

დავით მეფე ზრუნავდა საქართველოს ფარგლებს გარეთ არსებული ქართული მონასტრების აღორძინებისათვის და კავშირი ჰქონდა იქ მოღვაწე მამებთან. დავითის დროს სინას მთის მწვერვალზე აიგო ქართული ეკლესია, დავითის მზრუნველი ხელი დაეცყო იერუსალიმისა და იმ დროს მთელს მსოფლიოში გაბნეულ ქართულ მონასტრებს.

დავით მეფე აქტიურად შეუდგა საქართველოს გაერთიანებას და უპირველესად კახეთ-ჰერეთს მიმართა. ღმრთის წყალობას მინდობილი ქართველთა ლაშქარი ერწუნხთან უშიშრად შეება თურქთა უზარმაზარ მხედრობას. რიგითი ჯარისკაცივით იბრძოდა მეფეც, გრიგალივით დაჰქროდა. სამი ცხენი მოუკლეს ამ ბრძოლაში, მეოთხეზე ამხედრებულმა დაასრულა ბრძოლა საკვირველი გამარჯვებით. თურქთა სულთანმა მუჰამედმა ასიათასიანი ლაშქარი დაძრა საქართველოსკენ. თრიალეთთან შეება მტერს ქართველთა მცირერიცხოვანი მხედრობა და „შენეწნითა ღმრთისათა იძლია ბანაკი თურქთა“. თავზარდაცემული მომხდურები ისე გაიქცნენ, რომ კარვების მოხსნა და საქონლის გარეკვაც ვერ მოასწრეს.

დავითის მოძღვარმა, გიორგი ჭყონდიდელმა რუსთავიც წაართვა დამპყრობლებს. 1115 წელს მტკვრის ხეობა მთლიანად შეუერთდა საქართველოს. ერთი წლის შემდეგ კი კარნიფორსა და ბასიანს შორის დაბანაკებული თურქებიც განდევნეს.

„ძღვეანი საკვირველნი“ გრძელდებოდა, დავით მეფე ახალ-ახალი დიდებით იმოსებოდა. მეფეს გვერდით ედგა ღირსეული შვილი დემეტრე (ღირსი დამიანე ხს. 23 მაისს).

დავით აღმაშენებელი კარგად ხედავდა, რომ მცირერიცხოვან ქართულ მხედრობას საქართველოს ქალაქებისა და ციხეების უსაფრთხოების დაცვა და იმავდროულად მუდმივმოქმედ არმიაში ყოფნა გაუჭირდებოდა. საჭირო იყო მუდმივი

ლაშქრის შექმნა. ბრძენმა მეფემ განიზრახა, ყივჩაღთაგან შეექმნა ასეთი არმია. დავითი კარგად იცნობდა ამ ხალხს, იცოდა მათი ომის ხელოვნების და მხნეობის ამბავი. დავითის მეუღლე, გურანდუხტ დედოფალი, ყივჩაღთა მთავრის, ათრაქა შარაღანის შვილიშვილი იყო.

ყივჩაღთა მშვიდობიანი გზის უზრუნველსაყოფად მეფე დავითი და გიორგი ჭყონდიდელი ოსეთს წავიდნენ. ოსეთში გარდაიცვალა გიორგი ჭყონდიდელი, „აღმზრდელი პატრონისა და თანაგამკაფელი ყოველთა გზათა, საქმეთა და ღუანლთა მისთა“. დამნუხრებულმა მეფემ ორმოცდღიანი გლოვა გამოაცხადა მთელ სამეფოში.

დავით მეფემ ყივჩაღთაგან შექმნა ორმოციათასიანი არმია. ამას ხუთიათასი ქართველიც მიემატა და მის განმგებლობაში მუდმივად იყო ორმოცდახუთიათასიანი ლაშქარი. საქართველოში და მის მახლობლად მცხოვრები თურქების ნავარდობას ბოლო მოუღო. „ესევითართა ჭირთაგან შეინრებულნი თურქმანნი“ სულთან მაჰმუდს ეახლნენ ბაღდადში. გლოვისა და გაჭირვების ნიშნად შავად შეიღებნენ და ასე აუწყეს ამიერკავკასიაში მიმდინარე ამბები. სულთანმა არაბთა მეფე დურბეიზს უხმო, მისცა თავისი ძე, მალიქი, ექვსასიათასიანი არმია შეკრიბა და საქართველოსაკენ დაძრა.

1121 წლის აგვისტოს, დიდგორის ბრძოლის დაწყების წინ, მეფე დავითმა სიტყვით მიმართა ლაშქარს: „ეჰა, მეომარნო ქრისტესნო! თუ ღმრთის სჯულის დასაცავად თავდადებით ვიბრძოლებთ, არამცთუ ეშმაკის ურიცხვ მიმდევართა, არამედ თვით ეშმაკებსაც ადვილად დავამარცხებთ, და ერთ რამეს გირჩევთ, რაც ჩვენი პატიოსნებისა და სარგებლობისათვის კარგი იქნება: ესაა, რომ ჩვენ ყველამ ხელთა ცისადმი აპყრობით ძლიერ ღმერთს აღთქმა მივცეთ, რომ მისი სიყვარულისათვის ამ ბრძოლის ველზე უმაღლ მოვკვდებით, ვიდრე გავიქცევით და რომ არ შეგვეძლოს გაქცევა, რომც მოვინდომოთ, ამ ხეობის შესავალი, რომლით შევსულვართ, ხეთა ხშირ ხერგებით შევკრათ და მტკიცე გულით მტრებს, როცა მოგვიახლოვდებიან ჩვენზე იერიშის მოსატანად, სასტიკად შევუტიოთ“... პირველსავე ბრძოლაში მტერმა დიდი ზარალი ნახა. „წელი მალლისა შეენეოდა და ძალი ზეგარდმო ფარვიდა მას და წმიდა მონამე გიორგი განცხადებულად და

ყოველთა სახილველად წინაუძლოდა მას და მკლავითა თვსითა მოსრვიდა ზედამონეწულთა უსჯულოთა მათ წარმართთა“.

1122 წელს დავით აღმაშენებელმა ტფილისი გაანთავისუფლა და ოთხასწლიანი ტყვეობის შემდეგ დედაქალაქი სამშობლოს დაუბრუნა. 1123 წელს დავითმა დმანისიც შემოიერთა და ამით საქართველოს გაერთიანება საბოლოოდ განასრულა. დავით მეფემ 1106 წელს დაიწყო გელათის მონასტრის მშენებლობა. „მოიგონა აღშენება მონასტრისა და დაამტკიცა ადგილსა ყოვლად შუენიერსა და ყოვლითურთ უნაკლოსა, რომელსა შინა ვითარცა მეორე ცაჲ გარდაართხა ტაძარი ყოვლადწმიდისა და უფროსად კურთხეულისა დედისა ღმრთისა“.... შემოკრიბნა კაცნი პატიოსანნი ცხოვრებითა და შემკული ყოვლითა სათნოებითა, არა თვსთა ოდენ სამეფოთა შინა პოვნილნი, არამედ ქუეყანისა კიდეთათ, სადაცა ესმა ვიეთმე სინმიდე, სიკეთე, სისრულე, სულიერთა და ჯორციელთა სათნოებითა აღსავსეობა, იძინა და კეთილად გამოიძია, მოიყვანნა და დაამკვდრნა მას შინა“. გელათის მონასტერი იქცა „ყოვლისა აღმოსავლეთისა მეორე იერუსალემად, სასწავლოდ ყოვლისა კეთილისად, მოძღვრად სწავლულებისად, სხუად ათინად“.

მეფე დავითს წიგნები ომშიც თან დაჰქონდა, ჯორებით და აქლემებით დაატარებდა ბიბლიოთეკას. როცა კითხვით გადაიღლებოდა, სხვას აკითხებდა. დავით მეფის ცხოვრების აღმწერი ამბობს: „წინადაიდვა ოდესმე წიგნი სამოციქულო წარკითხვად და რაჟამს დაასრულის, ნიშანი დასუის ბოლოს წიგნისასა. ხოლო მოქცევასა წელიწადისასა მით ნიშნითა აღვთუალეთ: ოცდაოთხჯერ წარეკითხა“. მეფე დავითი სწორეუპოვარი ჰიმნოგრაფიც იყო. მისი „გალობანი სინანულისანი“ თავისი ღრმა სულიერებით უტოლდებოდა ეკლესიის უდიდესი ჰიმნოგრაფების ნაწარმოებებს — „ჟამი რაჲ წელილთა და ხმელთა აღმოფშვნათაჲ წარმოდგეს, ზარი მეფობისაჲ წარხდეს და დიდებაჲ დაშრტეს, შუებანი უქმ იქმნენ, ყუავილოვნებაჲ დაჭნეს, სხუამან მიიღოს სკიპტრაჲ, სხვასა შეუდგენ სპანი, მაშინ შემინყალე, მსაჯულო ჩემო!“ — ითხოვდა მეფე დავითი.

დავით მეფემ სიცოცხლეშივე დასვა სამეფო ტახტზე დემეტრე და „დაულოცა ცხოვრება წარმართებული და განგრძობა დღეთა ბედნიერებით“.

1122 წელს ორმოცდაცამეტი წლის ასაკში აღესრულა მეფე დავით აღმაშენებელი — „სახელგანთქმულ, ვითარცა ნებროთ გმირთა შორის; ახოვან, ვითარცა ისო წინამბრძოლთა შორის; მოშურნე, ვითარცა ფინეზ მლდელთა შორის; მხნე, ვითარცა სამფსონ მსაჯულთა შორის; ბრძენ, ვითარცა სოლომონ მეფეთა შორის; მშვიდ, ვითარცა დავით ცხებულთა შორის; მხურვალე, ვითარცა პეტრე მონაფეთა შორის; კაცთმოყვარე, ვითარცა ჩემი იესუ ღმერთთა შორის; ბუნებით ღმერთი მადლით ღმერთქმნულთა შორის; საყვარელ, ვითარცა იოვანე მეგობართა შორის; მკვირცხლ, ვითარცა პავლე მოციქულთა შორის; სახის დასაბამ უცთომელისა ქრისტიანობისა, ვითარცა დიდი კონსტანტინე თვთმპყრობელთა შორის; სიმტკიცე კეთილად მსახურებისა, ვითარცა თევდოსი სკიპტრისმპყრობელთა შორის“.

წმიდა დავით აღმაშენებელი დაკრძალეს გელათის მონასტრის შესასვლელში. საფლავის ქვაზე ამოკვეთილია კეთილმსახური მეფის უკანასკნელი სურვილი: „ესე არს განსასუენებელი ჩემი უკუნითი უკუნისამდე, ესე მთნავს: აქა დავემკვიდრო მე“.

წმიდა მეფე თამარი დაიბადა 1166 წელს, საქართველოს მეფის, გიორგისა და ბურდუხან დედოფლის ოჯახში. გიორგი მეფემ თავისსავე სიცოცხლეში თამარი მეფედ გამოაცხადა. დიდებულებმა ფიცი დადეს და მუხლი მოიყარეს თორმეტი წლის მონარქის წინაშე, რომელსაც განგებით ებოძა მძიმე ჯვარი ერის წინამძღოლობისა.

1184 წელს მეფე გიორგი გარდაიცვალა და საქართველოს ერთადერთ მბრძანებლად იქცა თვრამეტი წლის თამარი. ქვეყანამ სიყვარულით მიიღო „მზე მზეთა და ნათელი ნათელთა“.

ხელისუფლებაში მოსვლა თამარმა საღმრთო საქმით აღნიშნა: მოიწვია საეკლესიო კრება, რომელზეც შეკრებილ სამღვდლოებას მან მდაბლად მიმართა: „გამოიძიეთ ყოველი კეთილად და დაამტკიცეთ მართალი, ხოლო განჯადეთ გულარძნილი. იწყეთ ჩემ ზედა, რამეთუ შარავანდი ესე მეფობისა არს და არა ღმრთის მბრძოლობისა. ნუ თუალახუამთ მთავართა სიმდიდრისათჳს, ნუცა გლახაკთა უღებჳყოფთ სიმცირისათჳს, თქუენ სიტყვთა, ხოლო მე საქმით, თქუენ სწავლით, ხოლო მე განსწავლით, თქუენ წურითთ, ხოლო მე განწურითთ, ზოგად ჴელი მივსცეთ დაცვად სჯულთა საღმრთოთა შეუგინებელად, რათა არა ზოგად ვიზღვენეთ: თქუენ, ვითარცა მღვდენი, ხოლო მე ვითარცა მეფე; თქუენ ვითარცა მნენი, ხოლო მე ვითარცა ებგური“.

მეფის თანადგომით გამხნეებულმა საეკლესიო კრებამ უღირსი ეპისკოპოსები გადააყენა, მათ ნაცვლად „საღმრთონი კაცნი დაადგინა“ და „სხუანი საეკლესიაონი წესნი გამართნეს უღებთა მიერ დაწსნილნი“.

მეჭურჭლეთუხუცესმა ყუთლუ-არსლანმა, რომელიც ამირსპასალარობას მიეღობოდა, ისანში კარვის დადგმა მოითხოვა, სადაც, მისი გეგმით, ყველა საშინაო და საგარეო საქმე უნდა განხილულიყო და მეფისთვის ეცნობებინა შედეგი. ისნის კარავს განზრახული ჰქონდა ხელში აეღო მეფის ძირითადი უფლებები. თამარის ბრძანებით ყუთლუ-არსლანი შეიპყრეს, მაგრამ მისმა თანამოაზრეებმა იარაღით ხელში მოითხოვეს

წინამძღოლის განთავისუფლება. ქვეყანა ძმათა შორის ომის საშიშროების წინაშე აღმოჩნდა. მეფემ შეთქმულთა ბანაკში გაგზავნა ორი წარჩინებული მანდილოსანი — ხუაშაქი ცოქალი და კრავაი ჯაყელი. დედათა მოციქულობამ ისე იმოქმედა მეამბოხეებზე, რომ „მოჰყვეს ბრძანებასა პატრონისასა და წინაშე მოსრულთა დავრდომით თაყუანისცეს, აღიღეს ფიცი პატრონისაგან და მისცეს მათ პირი ერთგულობისა და ნებისმყოფლობისა მათისა“.

სამღდელოებამ და დიდებულებმა თამარს მოსთხოვეს, დაქორწინებულიყო და სასიძოდ შეარჩიეს რუსი უფლისწული, სუზდალის მთავრის, ანდრია ბოგოლიუბსკის ძე — გიორგი. თამარმა წინააღმდეგობის განევა სცადა: „ვითარ ღირს არს შეტყუებული ესე ქმნად? არა ვიცით კაცისა ამისა უცხოთა ქცევა და საქმე, არცა მწედრობისა, არცა ბუნებისა, და არცა ქცევისა. მაცალეთ, ვიდრემდის განიცადოთ ყოველთა სიკეთე, გინა სიდრკუე მისი“.

დიდვაჭარმა ზაქან ზორობაბელმა საქართველოში ჩამოიყვანა გიორგი რუსი — „მოყმე სახეკეკლუცი, სრული ანაგებიითა და მჭურეტითაგან საჩენი გუარისშვილად“. საუბედუროდ, გიორგიმ მალე გამოამყლავნა „სკვითურნი, ვითარ ნაღებთა ბუნებითნი და სიმთვრალეთა შინა საძაგელთა უნესობად იწყო მრავალთა“. ორწელიწადნახევარს ითმენდა თამარი ქმრის უმსგავსო საქციელს, ბოლოს უხმო კათოლიკოსს, ეპისკოპოსებსა და დიდებულებს და ბრძანა: „დაღათუ საღმრთოსა სჯულისა მიერ სწავლულ ვარ მე „არა განშორებად პირველსა საწოლსა“, არამედ რომელმან არა დაიცვას საწოლი თვისი წმიდად, არა ჯერ არს მის თანა დათმენა, რამეთუ შემაგინებელი არს ტაძრისა ღმრთისა და მე არა მიძლავს აჩრდილისა მრუდისა ხისასა განმართვად და უბრალოდ განვიყრი მტურესაცა, რომელი აღმეკრა მე შენ მიერ“. გიორგი რუსს ურიცხვი განძი უბოძეს და კონსტანტინოპოლს გაისტუმრეს.

თამარ მეფეს მეორედ ქორწინება აღარ უნდოდა, მაგრამ დარბაზის ერი „წინააღმდეგობოდეს, უშვილოებასა მოაწყნებდეს, სახლისა მისისა უნაყოფოებასა დრტვინვიდეს“. თამარმა მამიდის, რუსუდანის რჩევით ჯვარი დაინერა ოვსთა მეფის ძეზე, მეფე გიორგი I-ის შთამომავალ დავით სოსლანზე.

1193 წელს თამარს და დავითს შეეძინათ ვაჟი, „ყოვლითურთ მსგავსი პაპისა და დაარქუეს სახელი გიორგი“ და მეტსახელად უწოდეს ლაშა (ნათელი, ქვეყნის მანათობელი).

1195 წელს თურქებმა მუსლიმთა დიდი კოალიციური ლაშქრობა მოაწყვეს საქართველოს წინააღმდეგ. თამარმა სასწრაფოდ ბრძანა ქუდზე კაცის შეყრა, თანაც ანტონ ჭყონდიდელს დაავალა: „ისწრაფეთ დაწერად და მიმოდადევით ბრძანება, რათა მსწრაფლ შემოკრბეს მხედრობა და კუალად მოემცენით ყოველთა ეკლესიათა და მონასტერთა, რათა დაუცადებელნი ღამისთევანი და ლიტანიობანი აღესრულებოდინ ყოველსა ადგილსა და წარგზავნეთ ფრიადი საფასე და საჭმარი გლახაკათაჲს, რათა მოიცალონ ლოცვად და მოწყალე ყონ ღმერთი, ნუ სადა თქუან წარმართთა: სადა არს ღმერთი იგი მათი“. მეფემ დალოცა ლაშქარი, „წარუძღუნა ძელი ცხოვრებისა და თანა წარატანა ანტონი ჭყონდიდელი“. თვითონ კი „შიშულითა ფერჯითა მიიწია ტაძარსა ღმრთისმშობელისასა მეტეხთა და წინაშე ხატსა მას წმიდასა მდებარე არა დასცხრებოდა ცრემლითა ვედრებად“.

ბრძოლა ციხე-ქალაქ შამქორთან ქართველთა გამარჯვებით დამთავრდა. წმიდა შალვა ახალციხელმა (ხს. 17 ივნისს) სეფე დროშა მოსტაცა აგარიანებს. შემდგომ თამარმა ეს დროშა ძვირფას თვლებთან ერთად ხახულის ღმრთისმშობელს შესწირა.

საქართველოს გაძლიერებამ შიშის ზარი დასცა თურქებს. სულთანმა რუქნადინმა თავის უზარმაზარ სამფლობელოში „არა დაუტევა თვინიერ დედაკაცისა სოფელთა შინა მათთა, არამედ ყოველნი აამწვედრნა“ და საქართველოსკენ გამომემართა.

რუქნადინმა ჯარი ბასიანის ახლომახლო დააბანაკა, თამარს კი მოციქული გამოუგზავნა და ჯარის სიმრავლით გათავხედებულმა, სჯულის გამოცვლის საფასურად ცოლობა შესთავაზა, ხოლო თუ თამარი ქრისტიანად დარჩებოდა, მაშინ სულთანი მას ხარჭად დასმით დაემუქრა. რუქნადინის გამოგზავნილ ელჩებს თამარის წერილი გაატანეს სულთანთან. „...შენ ოქროსა შეკრებულთა სიმრავლისა მევირეთა მინდობილ ხარ უმეცარი მსჯავრსა ღმრთისასა. ხოლო მე არცა სიმდიდრეთა, არცა სპათა ჩემთა სიმრავლესა, არცა რას

სხუასა კაცობრივსა საქმესა მინდობილ ვარ, არამედ ძალსა ღმრთისა ყოვლისა მპყრობელისასა და შეწევნასა ქრისტეს ჯუარისასა, რომელსა შენ ჰგმობ... იყავნ ნება ღმრთისა და ნუ შენი! სამართალი მისი და ნუ შენი!" — წერდა თამარი სულთანს.

თამარ მეფემ ვარძიის ღმრთისმშობელს შეავედრა მხედრობა, შემდეგ ფეხშიშველი წარუძღვა წინ, დალოცა და „ეგრეთ წარემართნეს მინდობილნი ღმრთისანი და თამარის ცრემლთანი“. ბასიანთან ქართველებმა სასტიკად დაამარცხეს მტერი. ამგვარმა გამარჯვებებმა თამარ მეფე კიდევ უფრო მეტად ღმრთისმოსავი გახადა. დღისით იგი, სამეფო ბრწყინვალეებით მოსილი, ბრძნულად განაგებდა საქვეყნო საქმეებს, ღამე კი მუხლმოდრეკილი ლოცულობდა.

ერთხელ, ლოცვით და ხელსაქმით დაღლილ თამარს ჩასთვლიმა და ჩვენება იხილა: სასახლეში შევიდა, თვალ-მარგალიტით შემკული ოქროს ტახტი ნახა, იფიქრა: „მეფე ვარ მპყრობელი და ჩემი არს უზენაესი და უპატიოსნესი ესე საჯდომი“, — და გაემართა, რათა დამჯდარიყო. უცებ ნათლით მოსილმა კაცმა შეაჩერა და უთხრა: „შენი არა არს საჯდომი ისი, რამეთუ ვერ შემძლებელ ხარ დაპყრობად მისა“. გაოცებულმა თამარმა იკითხა: „ვინ უპატიოსნეს არს ჩემსა, რომელმან დაიპყრას უპატიოსნესი საჯდომი?“ მან უპასუხა: „საყდარი ისი შენისა მოჯალაბისა არს, ამისთვის რომელ ათორმეტთა მღდელთა მისთა ჴელთა შესთული ჰმოსიეს, რაჟამს წარდგენ შესაძრუნებელსა და საშინელსა ტრაპეზსა შეწირვად უსისხლოსა და პატიოსნისა მსხუერპლისა. ამისთვის იგი უზეშთაეს შენსა არს, დაღაცათუ შენ მეფე ხარ, კმა არს შენდა დიდება ესე, დაღათუ საყოფელი შენი აქვე არს“. თამარმა საკუთარი ხელით შეკერა და მოქარგა თორმეტი სამღდლო შესამოსელი.

გელათში წირვის წინ თამარი ლალის თვლებს იმაგრებდა სამეფო შესამოსელზე, მას მოახსენეს, რომ მონასტრის კარებთან მდგომი ერთი ქალი წყალობას ითხოვდა მეფისაგან. თამარმა დაასრულა შემოსვა და, როცა გავიდა, მათხოვარი ველარ იპოვა. შეცბუნებულმა მეფემ საკუთარ თავს უსაყვედურა, რომ ამ ლატაკი დედაკაცის სახით უარი უთხრა თვით უფალ იესუს, მოიხსნა ლალის თვლები და ღმრთისმშობლის ხატს შესწირა.

თამარის დროს აშენდა ციხე-ქალაქი ვარძია, რომლის მონასტერშიც დიდმარხვას ატარებდა მეფე. იმ დროს აშენდა მრავალი ეკლესია-მონასტრები, ხიდები და ციხესიმაგრეები. თამარმა უზვად შეამკო ქართული სავანეები პალესტინაში, კვიპროსზე, სინას მთაზე, შავ მთაზე, საბერძნეთში, ათონის მთაზე, პეტრიწონში, მაკედონიაში, თრაკიაში, რუმინეთში, ისავერიაში, კონსტანტინოპოლში. თამარ მეფემ სასტიკად აკრძალა სიკვდილით დასჯა და სხეულის დასახიჩრება.

გამუდმებულმა მარხვამ, ფეხშიშველა ლიტანიობამ და მონასტრის ქვის სარეცელზე წოლამ ჯანმრთელობა შეურყია სათაყვანებელ მეფეს. დიდხანს მალავდა თამარ მეფე ავადმყოფობას და, როცა ტკივილი გაუსაძლისი გახდა, მხოლოდ „მაშინლა განაცხადა“.

ლოცვად დადგა სრულიად საქართველო, ცრემლით გამოსთხოვდა უფალს მზის დარი გვირგვინოსნის განკურნებას. სიკვდილ-სიცოცხლის ზღვარზე მდგარმა მეფემ დარბაზის ერი იხმო და მიმართა: „ძმანო ჩემო და შვილნო ... ან მეცა წარვალ მამათა ჩუენთა თანა გზასა ჩემგან უცხოთა, ბრძანებითა საშინელითა და განყოფითა საკვრველითა. გევედრები ყოველთა, რათა მარადის კეთილსა შინა იყვნეთ მაჴსენებელ ჩემდა. აჴა, ესერა მკვდრად სახლისა ჩემისა დაგიტევებ, რომელნი მომცნა ღმერთმან შვილნი ჩემნი, გიორგი და რუსუდან. ეგენი მიიხუენით ჩემ წილ და მაგათ აღმოგივსონ დაკლებული ჩემი“. გადაისახა პირჯვარი და უკანასკნელი ლოცვა აღმოთქვა: „ქრისტე, ღმერთო ჩემო მხოლოო, დაუსრულებელო მეუფეო ცათა და ქუეყანისაო, შენ შეგვედრებ სამეფოსა ამას, რომელი შენ მიერ მერწმუნა და ერსა ამას, პატიოსნითა სისხლითა შენითა მოსყიდულთა და შვილთა ამათ ჩემთა, რომელნი შენ მომცენ, და მერმე სულსა ჩემსა“.

თამარ მეფე გარდაიცვალა 1213 წლის 27 იანვარს ორმოცდაშვიდი წლის ასაკში. „და წარიყვანეს სამკვდრებელსა მათსა გელათს და დამარხეს სამარხოსა პატიოსანსა. და დაუტევა სამეფო ძესა თვისსა ლაშას.“

იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა მონასტრის სვინაქსარის 27 იანვარის ჩანაწერი გვაუწყებს: „ქ. ამასვე დღესა განცვალა აქაჲ ესე მეფობაჲ ცხორებად და სუფევად საუკუნოდ, ნეტარებით მომხსენებელმან თამარ დედოფალმან, რომლისა ხსენებაჲ და კურთხევაჲ საუკუნომცა არს“.

წმიდა მეფე აშოტ დიდი კურაპალატი ქართლის ერისმთავარის ადარნასეს ძე იყო. 786 წელს ადარნასეს გარდაცვალების შემდეგ აშოტი ქართლის ერისმთავარი გახდა.

აშოტმა ისარგებლა არაბთა დაუძლურებით და ტფილისიდან განდევნა აგარიანნი. „ტფილისს არავინ დარჩა სარკინოზთაგანი, თვნიერ ალი შუაბის ძისა“, ქართლის შემოტევილების შემდეგ ბარდავიც ქართლს შეუერთა აშოტმა და სამი წლის მანძილზე აშოტის „სახლად იყო ტფილისი და ბარდავი“.

813 წლის ახლო ხანებში ხალიფას ტახტზე ახალი მბრძანებელი ხალიფა მამუნი ავიდა, „განძლიერდა ხელმწიფება აგარიანთა და იწყეს ძიება აშოტისა და ვერ უძლო წინააღმდეგობად მათდა აშოტ და ივლტოდა მათგან“. ტფილისი კვლავ არაბებმა ჩაიგდეს ხელში. აშოტმა გადანყვიტა, საბერძნეთში გახიზნულიყო ოჯახთან და მცირერიცხოვან სპასთან ერთად.

ჯავახეთს მიწვეული აშოტი და მისი მხლებლები ფარავნის ტბასთან შეჩერდნენ დასასვენებლად. მგზავრობისაგან დაღლილებს მოულოდნელად სარკინოზთა ლაშქარი დაესხათ თავს. მცირერიცხოვანი მხედრობა სასიკვდილოდ იყო განწირული, მაგრამ „შენია ღმერთი აშოტ კურაპალატსა და კინისა ლაშქარსა მისსა, მოსცა ძლევა მას ზედა და მოსრნეს სიმრავლენი ურიცხუნი“. აშოტმა ამ გამარჯვებაში ღმრთის ნიშანი განსჭვრიტა, საბერძნეთში წასვლა გადაიფიქრა და შავშეთ-კლარჯეთში დარჩენა გადაწყვიტა.

შავშეთ-კლარჯეთი და დასავლეთ მესხეთის სხვა თემები იმ დროს მთლიანად განადგურებული და მიტოვებული იყო. უსჯულოთაგან დარბეული ხალხის გაჭირვებას ქოლერის ეპიდემიაც დაემატა და „მცირედლა დაშთეს კაცნი ადგილ-ადგილ“. უბედურებისაგან ქანცგანყვეტილმა მოსახლეობამ სიხარულით მიიღო აშოტ კურაპალატი. მეფე შეუდგა დანგრეული ქვეყნის აღდგინებას, „რომელნიმე სოფელნი მის ქვეყანაჲსანი მოიყიდნა საფასოთი, ზოგნი ოჯერნი აღაშენნა და განამრავლა სოფლები აშოტ კურაპალატმან ქვეყანათა მათ შინა“.

აშოტ კურაპალატმა აღადგინა ვახტანგ გორგასლის მიერ აშენებული არტანუჯის ციხე, რომელიც მურვან-ყრუს მიერ იყო აოხრებული, მის მახლობლად ქალაქი გააშენა და კლარჯელ ბაგრატიონთა საბრძანებლად გამოაცხადა იგი, ააგო პეტრე და პავლე მოციქულების სახელობის ეკლესია. „მრავალგზის მოსცა ღმერთმან აშოტ კურაპალატსა ძლევა და დიდი დიდება ბრძოლასა შინა“.

ტაო-კლარჯეთი ახალ სიცოცხლეს იძენდა. საქართველოს პოლიტიკურ ცენტრად ქცეული მხარე სულიერადაც მტკიცდებოდა და ძლიერდებოდა. ღირსი გრიგოლ ხანძთელის და მისი თანამოსაგრეების ძალისხმევით უდაბნო დაბა-სოფლებად იქცა, აშენდა ეკლესია-მონასტრები, ჩამოყალიბდა სამონასტრო ლიტერატურული სკოლები.

აშოტ მეფემ დიდი პატივით ისტუმრა სასახლეში გრიგოლ ხანძთელი, „ზეცისა კაცი და ქუეყანისა ანგელოზი“. ღირსმა გრიგოლმა აკურთხა ხელმწიფე: „არა მოაკლდეს მთავრობაჲ შვილთა შენთა და ნათესავთა მათთაჲ ქუეყანათა ამათ უკუნისამდე ჟამთა, არამედ იყვნენ იგინი მტკიცედ უფროჲს კლდეთა მყართა და მათათა საუკუნეთა და დიდებულ იყვნენ უკუნისამდე“.

აშოტ კურაპალატმა გრიგოლ ხანძთელს „შესწირა ადგილნი კეთილნი და შატბერდისა ადგილი აგარაკად ხანძთისა“. აშოტის შვილებმაც — ადარნერსემ, ბაგრატმა და გუარამმაც, დიდძალი საფასე გაიღეს კლარჯეთის უდაბნოთა ასაღორძინებლად.

ბრძოლებში შეუდრეკელი აშოტი უსიტყვოდ ემორჩილებოდა ეკლესიის მსახურებს. აშოტ მეფეს „გარდარეული სიყუარულით“ შეუყვარდა ერთი ქალი და დედოფლისთვის აღდგენილ არტანუჯის სასახლეში მიიყვანა. ღირსმა გრიგოლმა შეიტყო „საქმეჲ იგი სულისა განმხრწნელი“, „შენუხდა ფრიად“, ეახლა მეფეს და ამხილა მისი უღირსი საქციელი. შეცბუნებულმა აშოტმა აღუთქვა განტევება ქალისა, მაგრამ სიტყვა ვერ შეასრულა, „რამეთუ დაემონა გულისთქუმასა“.

გრიგოლ ხანძთელმა მეფე აშოტ კურაპალატის დაუკითხავად დედაკაცი სასახლიდან წაიყვანა და მერეს დედათა მონასტერში წინამძღვარ წმიდა თებრონიას მიჰგვარა. აშოტი მონასტერში მივიდა და დედა თებრონიას ქალის გაშვება

სთხოვა, რაზეც დედა თებრონიამ მკაცრი უარი უთხრა. ხორციელად ძლიერმა ხელმწიფემ თავი დადრიკა „სულით ძლიერი“ მონაზონის წინაშე და ოხვრით წამოსცდა: „ნეტარ მას კაცსა, ვინ არღარა ცოცხალ არს“. ღმრთისმოშიშ მეფე აშოტს, „მამხილებელად აქუნდა თვისი გონებაჲ“ და, როცა ცოდვა განეშორა, „სიხარულით წარვიდა, რამეთუ გულითა წმიდითა აქუნდა ნეტართა მათ პატივი, ვითარცა სულისა მისისა საუკუნოდ გვრგვნოსანმყოფელთაჲ“.

მეფე აშოტი მთელი ქვეყნის განთავისუფლებისა და გაერთიანებისათვის ემზადებოდა, მაგრამ „მოვიდა ხალილ იაზიდის ძე არაბი და დაიპყრა სომხითი, ქართლი და ჰერეთი“. აშოტ მეფემ მალემსრბოლნი გაგზავნა ლაშქრის შესაკრებად, მაგრამ, სანამ ჯარი შეიკრიბებოდა, „დაესხნენ სარკინოზნი უცნაურად და აოტეს იგი“. ხელმწიფემ ნიგალის ხევს შეაფარა თავი და „იწყო ძებნად ერისა, რათამცა ვითა განიმრავლა ლაშქარი თვისი“. საუბედუროდ, წვეულთა შორის მოღალატე-ნიც აღმოჩნდნენ.

არაბებმა მოღალატეების დახმარებით შეიპყრეს ტაძარში მყოფი მეფე აშოტი და „დაკლეს იგი, ვითარცა ცხოვარი აღსავეალსა საკურთხეველისასა და სისხლი იგი მისი დათხეული დღესაცა საჩინოდ სახილველ არს“, — წერს სუმბატ დავითის ძე თავის ნიგნში „ცხოვრება და უწყება ბაგრატიონიანთა“.

ქართველებმა მტერს არ შეარჩინეს საყვარელი ხელმწიფის სიკვდილი. დოლისყანას მყოფებმა გაიგეს, რომ „მოიკლა მათი უფალი აშოტი“, დაედევნნენ მკვლევებს, ჭოროხის მიდამოებში დაეწივნენ და ისე ამოწყვიტეს, რომ ამბის წამლებიც არ დარჩენილა.

წმიდა აშოტ დიდის ნეშტი დაკრძალეს მის მიერ აშენებულ პეტრე და პავლე მოციქულთა ეკლესიაში.

საქართველოს მმართველი პირველი ბაგრატიონი არის ქართლის ერისმთავარი გუარამი (გურგენი). იგი ვახტანგ გორგასლის შვილიშვილი იყო ქალიშვილის მხრიდან, ხოლო აშოტი არის პირველი ბაგრატიოვანი მეფე, „კეთილად მორწმუნე, რომლისა გამო დაემტკიცა ქართველთა ზედა მთავრობაჲ მისი და შვილთა მისთაჲ“.

წყაროების ანალიზიდან ირკვევა, რომ აშოტს მეფის ტიტული მიუღია 809-813 წლებში, ხოლო კურაპალატისა კლარჯეთში გადასახლების შემდეგ, 818 წლის ახლო ხანებში.

თეგერვალი

- 4 (17) — ღირსი ევაგრე, ციხედიდის მთავარყოფილი (VI)
(ცხ. იხ. 4(17) მაისი);
- 6 (19) — ღირსი არსენ იყალთოელი (+1127);
- 7 (20) — ნმიდა მეფე სოლომონ მეორე, სამშობლოსათვის
თავდადებული (+1815);
- 10 (23) — ღირსი იოვანე ჭიმჭიმელი, ფილოსოფოსი (XIII);
- 12 (25) — ივერიის ღმრთისმშობლის ხატის დღესასწაული;
— ღირსნი: პროხორე ქართველი, იერუსალიმის
ჯვარის მონასტრის განმაახლებელი (XI);
ღირსმონამე ლუკა (აბაშიძე), იერუსალიმელი,
მუხაის-ძე, (+1274); ღირსმონამე ნიკოლოზი
(დვალი) (+1314) და სხვანი მონამენი და ღირსნი
მამანი ქართველნი, იერუსალიმის ქართველთა
მონასტრებში ცხოვრებულნი (IV-XVIII ს-ს.).
- 14 (27) — ღირსი ილარიონ ქართველი (ყანჩაველი) —
ახალი (+1864);
- 17 (1.03) — მღდელმონამე თეოდორე აჭარელი (XVIII-XIX);
- 18 (2.03) — ღირსი ნიკოლოზი, ყოვლისა საქართველოვსა
კათოლიკოს-პატრიარქი (+1591);
- 22 (6.03) — მონამენი: ცხრანი ყრმანი კოლაელნი (VI);

ღირსი არსენ იყალთოელი ერთ-ერთი უდიდესი ქართველი საეკლესიო მოღვაწე, მთარგმნელი, ენციკლოპედისტი, ჰიმნოგრაფი და ფილოსოფოსი დაიბადა 1050 წლის ახლო ხანებში.

დავით რექტორი (+1824) წერს: „ესე არსენ იყო გვარად ვაჩნაძე, იბადის ძე, კაცი ბრძენი და მეცნიერი და ელინურისა ენისა ზედმინევენილი. აქუნდა შკოლა იყალთოს მონასტერსა და იყო მოძღვარი სამეცნიერო დავით აღმაშენებელისა მეფისა“.

ღირსი არსენ იყალთოელის ცხოვრება დაწვრილებით არ შემონახულა, არსენმა საფუძვლიანი და ღრმა განათლება კონსტანტინე მონომახის მიერ დაარსებულ მანგანის აკადემიაში მიიღო, სადაც თარგმნა თავისი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თხზულება, გიორგი ჰამარტოლის „ხრონოგრაფი“, რომელიც ცხრა წიგნისაგან შედგება და მოგვითხრობს ისტორიას ადამიდან იმპერატორ თეოდოსი დიდის (379-395) მეფობამდე. მანგანის მონასტერში დაიწყო თარგმნა არსენმა დოგმატურ-პოლემიკური ხასიათის კრებულისა, რომელსაც ქართულ მწერლობაში „დოგმატიკონი“ ეწოდება და შემდგომ შიომღვიმის მონასტერში განასრულა. დოგმატიკონი შემდგომში თანდათან შეივსო სხვადასხვა სასულიერო პირთა მიერ ნათარგმნი თხზულებებით. როგორც თვითონ არსენი ამბობს ეს წიგნი „ნამდვილი წინამძღვარი არს წმიდისა კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესიისაჲ და თუალი, რომლითა ხედავს, და პირი, რომლითა ზრახავს, და სასმენელი რომლითა ესმინ ღმერთშემოსილთა მამათა უცთომელნი მოძღურებანი, და საყნოსელი, რომლითა იყნოსს სულნელებასა ღმრთივესულიერთა წერილთა ყუავილისასა, და მარჯვენე მკლავი, რომლითა ესრვის და სდევნის სამწყვალებლოთა მეცთა, და მარჯუენე მკლავი, რომლითა ესრვის და სდევნის სამწვალებლო ხჯეცთა გესლიანთა სიბორიტესათა“.

არსენ იყალთოელი მანგანის მონასტრიდან ანტიოქიაში წავიდა შავ მთაზე და იქ დაიწყო მოღვაწეობა ღირსი ეფრემ მცირის ხელმძღვანელობით. ეფრემის გარდაცვალების შემდეგ არსენი ისევ მანგანის მონასტერში დაბრუნდა და გა-

აგრძელა მთარგმნელობითი მოღვაწეობა.

1114 წელს არსენი, მეფე დავით აღმაშენებლის მონვევით, საქართველოში ჩამოვიდა და შიომღვიმის მონასტერში დაემკვიდრა, შემდეგ კი გელათის აკადემიაში გადავიდა. გელათში ყოფნისას თარგმნა არსენმა „დიდი სჯულისკანონი“. გელათის მონასტრის ერთ-ერთ ნუსხის გადამწერი გრიგოლ ჩახრუხაფსძე ამბობს: „გულმოდგინებითა გადავწერე თვისითა ჴელითა ქრისტიანეთა წინამძღუარი, დიდი ესე სჯულის კანონი, საუკუნოდ მოჴსენებულისა და ჩუენ ქართველთათჳს ფრიად ჭირთა თავსმდებელისა არსენი იყალთოელის თარგმნილი“. შემდეგ არსენმა კახეთში იყალთოს მონასტერთან დააარსა უმაღლესი სკოლა-აკადემია. არსენი ესწრებოდა დავით აღმაშენებლის თაოსნობით მონვეულ რუის-ურბნისის საეკლესიო კრებას. დავით მეფის ისტორიკოსი წერს, რომ დავით მეფემ მოუწოდა „არსენ იყალთოელსა, თარგმანსა და მეცნიერსა ბერძენთა და ქართველთა ენისასა და განმანათლებელსა ყოველთა ეკლესიათასა“.

არსენ იყალთოელი შეესწრო დავით აღმაშენებლის გარდაცვალებას. „ხელმწიფის კარის გარიგებით“ ცნობილია, რომ არსენმა დაწერა კეთილმსახური დავით მეფის ეპიტაფია.

მეფე დავით აღმაშენებლის მოძღუარი სამეცნიერო და მთელ ქრისტიანულ სამყაროში ღმრთისმეტყველებითა და სინმიდით ცნობილი არსენი, თარგმანების თუ ორიგინალური თხზულებების ანდერძ-მინაწერებში თავს „უღირსს და მდაბალ მონაზონად და უუნდოეს ყოველთა დაბადებულად“ მოიხსენიებს და შენდობას ითხოვს თუ რაიმე ნებსითი ან უნებლიე შეცდომა იპოვებოდა მის ნაშრომში.

„ღმრთისმეტყუელი, ფილოსოფოსი, ფიზიკოსი, ანატომოსი, ალილორიულთა შეთხზვათა შინა ქებული, უცხო და მაღალი მესტიხე და საეკლესიო ტიპიკონთა მეტყუელი“ არსენ იყალთოელი გარდაიცვალა დაახლოებით 1127 წელს. დაკრძალულია იყალთოში, მონასტრის დამაარსებლის, წმიდა ზენონის გვერდით.

წმიდა მეფე სოლომონ მეორე
სამშობლოსათვის თავდადებული (+1815)
7 (20) თებერვალი

წმიდა მეფე სოლომონ მეორე (გამეფებამდე დავით არჩილის-ძე ბაგრატიონი) დაიბადა 1772 წლის 2 (20) თებერვალს. მამამისი იმერეთის მეფის სოლომონ პირველის ძმა იყო. დედა — ელენე კი ქართლ-კახეთის ერეკლეს ასული.

დავითი ძირითადად დედულეთში იზრდებოდა. ბიბლიური დავითის მსგავსად უფალმა ისიც ბავშვობაში გამოარჩია და მემკვიდრის გარეშე დარჩენილმა მეფე სოლომონ პირველმა, ღმრთის განგებით სიცოცხლეშივე უანდერძა მას სამეფო ტახტი.

დავითი იზრდებოდა როგორც მომავალი მეფე, სარწმუნოებისა და სამშობლოსათვის თავგანწირვის მაძიებელი და ქვეყნის თავისუფლებისათვის მებრძოლი.

თორმეტი წლის იყო დავითი, როდესაც იმერეთის მეფე სოლომონი გარდაიცვალა. მეფის ანდერძის საწინააღმდეგოდ იმერეთის გავლენიანმა ფეოდალებმა მცირეწლოვანი დავით არჩილის ძის ნაცვლად ტახტზე დავით გიორგის ძე აიყვანეს. გარდაცვლილი მეფის ანდერძის უგულვებელყოფამ მღელვარება გამოიწვია ხალხში. უკმაყოფილო თავადები ცდილობდნენ სოლომონ პირველის ანდერძისამებრ იმერეთის სამეფო ტახტზე დავით არჩილის ძე დაესვათ, მათ მხარს უჭერდა ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლე და ოდიშის მთავარი გრიგოლ დადიანი.

ძმათა ომის თავიდან აცილებისა და ქვეყნის ერთ სამეფოდ გაერთიანებისათვის მებრძოლ მამულიშვილთა ერთი ჯგუფი წმიდა მღვდელმთავრების ეფთვიმე გენათელისა და დოსითეოზ ქუთათელის მეთაურობით, 1789 წელს ტფილისში ეწვია მეფე ერეკლეს და თხოვეს: „შეიერთოს თავისდა სამეფოდ იმერეთი, ვითარცა იყო ერთ მთავრობისა დროთა... თვით მთავართა გურიისასა და ოდიშისას სურთ და სწყურიათ ესე“. სამწუხაროდ ეს სასიკეთო მცდელობა უშედეგოდ დამთავრდა.

1790 წელს იმერეთის სამეფო ტახტზე ავიდა დავით არჩილის

ძე, რომელსაც ბიძამისის — იმერეთის მეფის სოლომონის პატივსაცემად სოლომონი ეწოდა. სოლომონ მეორემ აქტიურად დაიწყო ქვეყნის გაერთიანებისთვის ბრძოლა, მან ცოლად შეირთო ოდიშის მთავრის კაცია დადიანის ასული, მარიამი. იმერეთის სამეფოში შედიოდა გურიის სამთავრო და ქართლ-კახეთის სამეფოსთან სისხლით ნათესაობა აკავშირებდა.

სოლომონ მეფემ გააძლიერა ეკლესია და დაანინაურა ღირსეული ადამიანები. მეფე საკუთარი მამულებით აჯილდოვებდა ქვეყნის ერთგულ თავადებს, დაუმტკიცა იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა მონასტერს მამულები და გადასახადები, განუახლა გუჯარი ბიჭვინთის ეკლესიას.

ქართლ-კახეთის სამეფოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ, რუსეთის მთავრობა ყოველნაირად ცდილობდა იმერეთის სამეფოს მიერთებასაც. გამჭრიახი და შორსმჭვრეტელი სოლომონი კარგად ხედავდა, რომ ქვეყნის განთავისუფლებისა და გაერთიანების იდეა ნელ-ნელა იმსხვრეოდა ისტორიულ სინამდვილესთან შეჯახებით.

რუსეთსა და ოსმალეთს შორის სოლომონის პოლიტიკური ლავირებები წარუმატებლად დამთავრდა. რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე პირველის ბრძანებით, 1810 წლის 20 თებერვალს სოლომონი ტახტიდან ჩამოაგდეს და იმერეთში რუსეთის მმართველობა გამოცხადდა.

სოლომონი მოტყუებით შეიპყრეს და ტფილისში ჩაიყვანეს, მაგრამ მოახერხა გაქცევა, ახალციხეს შეაფარა თავი და იქედან ხელმძღვანელობდა განმათავისუფლებელ მოძრაობას. ამავე წელს სოლომონმა მოახერხა იმერეთში გადასვლა და აჯანყების მოწყობა, რომელიც რუსეთის მთავრობამ სისხლში ჩაახშო. სოლომონმა კვლავ ახალციხეს შეაფარა თავი და ოსმალეთში გადავიდა.

სოლომონი შვიდი წელი ცხოვრობდა ქალაქ აზმურში, შემდეგ კი ტრაპიზონში გადავიდა, სადაც პატივით მიიღო იქაურმა ფაშამ — წარმოშობით ქართველმა თავადმა.

შემორჩენილია მეფე სოლომონ მეორის მიერ ტრაპიზონის ბერძნული ეკლესიისადმი შეწირული ოქროთი მოჭყდილი ბერძნულისახარება წარწერით: „შეიწირე წმიდა გიორგი აქა მდებარე სრულად იმერთა მეფე ძე ქართლისა მეორე სოლომონის მიერ წმიდა ესე სახარება“, მეორე გვერდზე მოხ-

სენიებულია მეფის მოძღვარი იესე ყანჩაველი — (წმიდა ილარიონ ქართველი).

ემიგრაციაში ყოფნის დროს, სოლომონ მეორე, დაუცხრომლად იბრძოდა ქვეყნის განთავისუფლებისთვის.

სამშობლოდან განდევნილი და უცხოობაში მყოფი მეფე სოლომონი, გარდაიცვალა ტრაპიზონში 1815 წლის 7(20) თებერვალს. დაკრძალეს ბერძენთა ეკლესიის გალავანში.

სოლომონმეფისსაფლავსხშირადაკითხავდნენტრაპიზონში მყოფი ქართველები და დიდ პატივს მიაგებდნენ მის ხსოვნას.

1990 წელს ტრაპიზონიდან წმიდა სოლომონის ნეშტი საქართველოში გადმოასვენეს და პატივით დაკრძალეს გელათის მონასტერში.

ლირსი იოვანე ჭიმჭიმელი იყო მეთორმეტე-მეცამეტე საუკუნეების მიჯნის დიდი საეკლესიო მოღვაწე, მთარგმნელი და ფილოსოფოსი. მის შესახებ მეტად მწირი ცნობები მოგვეპოვება. ცნობილია, რომ მეფე დემეტრე თავდადებულის „დიდებითა, სიმწიქითა და გუარითა ცხოვრებასა აღმოაჩინს იოვანე ფილოსოფოსისა ჭიმჭიმელისა შესხმა- მითხრობა“.

იოვანეს განათლება პეტრიწონის სალიტერატურო სკოლაში მიუღია. იქ უთარგმნია რამდენიმე ეგზეგეტიკური ხასიათის თხზულება: 1) „თარგმანებაჲ ეკლესიასტისაჲ“ მიტროფანე სმირნელისა; 2) „თარგმანებაჲ ეკლესიასტისაჲ“ ოლიმპიოდორე ალექსანდრიელისა; 3) „თარგმანებაჲ მარკოზის სახარებისაჲ“ თეოფილაქტე ბულგარელისა; 4) მისივე „თარგმანებაჲ ლუკას სახარებისაჲ“.

ლირსი იოვანე ჭიმჭიმელის თხზულებებს დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ქართული სასულიერო მწერლობისათვის.

ლირსი იოვანეს ფრესკა გამოსახული ყოფილა იერუსალიმის ქართველთა ჯვარის მონასტერში. მეთვრამეტე საუკუნის ცნობილი საეკლესიო მოღვაწე, მიტროპოლიტი ტიმოთე (გაბაშვილი) აღწერს იერუსალიმის ჯვარის მონასტრის ფრესკებს და შარავანდედითა და გვირგვინით გამოხატულ წმიდა მამათა და მონამეთა შორის ლირს იოვანე ჭიმჭიმელსაც ასახელებს.

მოსე ჯანაშვილის ცნობით იოვანე ჭიმჭიმელს „კახეთში, ქალაქ გრემში ჰქონდა სკოლა და ასწავებდა მონაფეთა: ფილოსოფიასა, ღმრთისმეტყველებასა, ელინურსა ენასა, ასურულსა, არაბულსა და სხვა“.

დღესასწაული ივერიის ღმრთისმშობლის ხატისა
12 (25) თებერვალი

ივერიის ყოვლადწმიდა ღმრთისმშობლის ხატი გადმოცემის თანახმად ლუკა მახარებლის მიერ არის დაწერილი. ხატის ზომა სიგრძეში ასოცდაჩვიდმეტი, სიგანეში კი ოთხმოცდაათი სანტიმეტრია. ხატს სახეზე დღემდე ამჩნევია სისხლიანი ჭრილობა. მთლიანად მოჭედილია ოქროცურვილი ვერცხლით და შემკულია სხვადასხვა მეფეთა, დიდებულთა და მადლიერ თაყვანისმცემელთა შეწირული ძვირფასი ქვებითა და სამკაულებით.

მეცხრე საუკუნეში ბიზანტიის იმპერიაში ხატმბრძოლობის საშინელი ერესი მძვინვარებდა. ხატმბრძოლი იმპერატორ თეოფილეს ბრძანებით, იმპერიის ყველა სოფელსა და ქალაქში მხედრები ეძებდნენ გადამალულ ხატებს და ანადგურებდნენ.

ნიკეის მახლობლად ცხოვრობდა ერთი ქვრივი ქალი, რომელიც ფარულად ინახავდა ყოვლადწმიდა ღმრთისმშობლის ხატს. იმპერატორის გაგზავნილმა მხედრებმა იპოვეს ხატი და ერთ-ერთმა მათგანმა „მახვილი დასცა პირსა ხატისა“. ხატის ნაიარევიდან სისხლმა იფეთქა და შეშინებული მხედრები იქაურობას გაეცალნენ. ქვრივი დედაკაცი მთელი ღამე ლოცულობდა ღმრთისმშობლის ხატის წინ, დილით კი, ხატი ზღვასთან მიაბრძანა და წყალში ჩაუშვა. სასწაულთმოქმედი ხატი ზღვის ტალღებზე აღმართული დასავლეთისკენ გაემართა.

მეათე საუკუნის შუა წლებში, ათონის მონასტრის ბერმონაზვნებმა ზღვაზე ნათლის სვეტი იხილეს. ეს ხილვა რამდენიმე დღე გაგრძელდა. წმიდა მთის მამები შეიკრიბნენ და თქვეს: „რაიმე იყოს მნთებარე ესე წყალთა შინა?“ ზღვის ნაპირზე ჩავიდნენ და ნახეს, რომ ნათლის სვეტი ღმრთისმშობლის ხატს ადგა, მაგრამ როცა მიახლოება გადანყვიტეს, ხატი ზღვის ნაპირს გაშორდა.

ათონის მთის მამებს ყოვლადწმიდა ღმრთისმშობელი გამოეცხადათ და აუწყა, რომ მხოლოდ გაბრიელ ქართველი იყო ღირსი ხატის ზღვიდან გამოყვანებისა. ღმრთისმშობელი გაბრიელსაც გამოეცხადა და უთხრა: „შემოდი ზღვაში, ტალღებ-

ზე რწმენით გაიარე და ყველა იხილავს ჩემს სიყვარულს და წყალობას თქვენი სავანისადმი”.

ათონის ბერ-მონაზვნებმა ქართველთა მონასტერს მიაკითხეს, მოძებნეს გაბრიელი და გალობით და საკმევლის კმევით ზღვის ნაპირთან ჩავიდნენ. გაბრიელი ზღვაში შევიდა, ისე გაიარა ტალღებზე, როგორც ხმელეთზე, და ნმიდა ხატი ნაპირზე გამოაბრძანა. ეს მოხდა ბრწყინვალე შვიდეულის სამშაბათს.

ზღვიდან გამოსვენებული ხატი ნაპირზე დააბრძანეს და სამადლობელი პარაკლისი გადაიხადეს. იმ ადგილას ცივმა და საამო წყარომ ამოხეთქა. ამის შემდეგ ხატი ეკლესიაში შეაბრძანეს და საკურთხეველში დაასვენეს. მეორე დილით, კანდელის დასანთებად მისულ მონაზონს ხატი ადგილზე არ დახვდა — იგი მონასტრის კარიბჭის კედელზე აღმოაჩინეს, ჩამოაბრძანეს და ისევ საკურთხეველში შეასვენეს. ასე განმეორდა რამდენჯერმე. ბოლოს, ყოვლადნმიდა ქალწული ისევ გამოეცხადა გაბრიელს და უთხრა: „გამოუცხადე ძმათა, რათა ამიერიდან უმეტეს არლა განმხდიდნენ მე, რამეთუ მე მნებავს არა იგი, რათა მიცავდეთ თქვენ, არამედ რათა თვით მე გფარვიდეთ თქვენ, არა მხოლოდ ამა ცხოვრებასა შინა, არამედ მომავალსაცა და ვიდრემდე იხილვებოდეს სავანესა ამას შინა ხატი, არა მოგაკლდეს თქვენ მადლი და წყალობა ძისა ჩემისა”. ბერ-მონაზვნები გამოუთქმელი სიხარულით აღივსნენ, იქვე ააგეს პატარა ტაძარი და საკვირველთმოქმედი ხატი შიგ დაასვენეს.

პორტაიტისას, ანუ ივერიის ღმრთისმშობლის სასწაულთმოქმედი ხატის მადლით მრავალი სასწაული აღესრულება.

ღირსი პროხორა ქართველი (XI);
ღირსმონაშე ლუკა (აბაშიძე), მუხანის-ძე, (+1272);
ღირსმონაშე ნიკოლოზი (ღვალი) (+1314)
და სხვანი მონაშენი და ღირსნი მამანი ქართველნი,
იერუსალიმის ქართველთა მონასტრებში ცხოვრებულნი
(IV-XVIII საუკუნეები)
12 (25) თებერვალი

იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა საფანე მსოფლიო ქრისტიანთა ერთ-ერთი უდიდესი სინმიდეა. გადმოცემით, ამ ადგილას, ბიბლიური აბრაამის კურთხევით მის ძმისწულ ლოთს სამი ხე – სარო, ფიჭვი და ნაძვი დაურგავს. შემდეგ ეს ნერგები სასწაულებრივად შეერთებულან და ერთი დიდი ხე აღმოცენებულა. იერუსალიმის ტაძრის შენებისას, ისრაელის მეფის, სოლომონის ბრძანებით, ეს ხე მოუჭრიათ, მაგრამ მშენებლობისათვის აღარ გამოუყენებიათ. გადმოცემით თანახმად, სწორედ ამ ხისგან გაკეთდა ჯვარი, რომელზეც გააკრეს მაცხოვარი ჩვენი იესუ ქრისტე.

ბიზანტიის იმპერატორმა, კონსტანტინე დიდმა, ეს მიწა უბოძა ქართლის მეფე მირიანს. მეხუთე საუკუნეში ვახტანგ გორგასალმა იქ მონასტერი ააშენა და მრავლად ჩაასახლა ქართველები მონასტრის დაცვისა და სამსახურისათვის.

მღელმონაშე გრიგოლ ფერაძემ ევროპის არქივებსა და წიგნსაცავებში დაცულ პილიგრიმთა ცნობებზე დაყრდნობით გამოავლინა უძველესი ცნობები იერუსალიმში ქართველთა მოღვაწეობის შესახებ. შეისწავლა ქართველთა სტატუსი წმიდა მიწაზე და წარმოაჩინა ის პატივი და პრივილეგიები, რომლებითაც ჩვენი წინაპრები სარგებლობდნენ იქ თურქების გაბატონებამდე — 1517 წლამდე. ირკვევა, რომ ქართველთა მდგომარეობა უაღრესად ძლიერი იყო აღდგომის ეკლესიაში. აქ ქრისტეს საფლავის სამლოცველოს გასაღები მეთოთხმეტე საუკუნის ოცდაათ-ორმოციან წლებში ქართველების ხელთ იყო. ქართველები სხვადასხვა დროს ფლობდნენ გოლგოთას, საქართველოს ეკლესიის განმგებლობაში იყო ღმრთისმშობლის სამლოცველო, იგივე ქრისტეს დილეგი, მა-

რიამ მაგდალინელის, ჯვარის აღმოჩენის, წმიდა ელენეს სამლოცველოები.

იერუსალიმი მერვე-მეცხრე საუკუნემდე მუსულმანთა მფლობელობაში იყო, რომლის დროსაც განადგურდა იერუსალიმის სინმინდეები და მათ შორის სასტიკად გაიძარცვა ქართველთა სავანეც.

1099 წელს იერუსალიმი აიღეს ჯვაროსნებმა და 1187 წლამდე იერუსალიმი ჯვაროსნების ხელშია. იმავე წელს მუსულმანებმა კვლავ დაიპყრეს იერუსალიმი და კიდევ ერთხელ სასტიკად მოოხრდა იქაური ეკლესია-მონასტრები. ამ დროს დაიკარგა უძველესი ქართული სვინაქსარები და ხელნაწერები, რომელთაც თან გაჰყვა მეოთხე-მეთორმეტე საუკუნის „საალაპე წიგნები“ და „სულთა მატიანეები“. მიუხედავად ამისა ქართველებმა მაინც მოახერხეს პოზიციების შენარჩუნება.

1250-1516 წლებში, ქართველ მამლუქთა ბატონობის დროს მრავალი წყალობა მიიღეს. ქართველები ამხედრებულნი, იარაღასხმულნი და გაშლილი დროშებით შედიოდნენ იერუსალიმში და სხვა ქრისტიანებისაგან განსხვავებით არ იხდიდნენ გადასახადებს. „საქართველო, ერთადერთი ქრისტიანული პოლიტიკური ძალა აღმოსავლეთში ჯვაროსანთა შემდეგ, საკუთარი სისხლის ფასად იცავდა წმიდა მიწის მონასტრებსა და ეკლესიებს, იგი არავითარ ხარჯებს არ ერიდებოდა, რათა წმიდა ადგილები მოვლილი ჰქონოდა. როდესაც საქართველო ომებმა დაასუსტა, სხვა ქრისტიანულმა ერებმა ამ ვითარებით ისარგებლეს და ის თავიანთ გასამდიდრებლად გამოიყენეს... რაინდული ზნითა და სტუმართმოყვარეობით გამორჩეული ქართველები... სრულებით არ ამჟღავნებდნენ თავიანთ ტანჯვას — იქცეოდნენ ისე, როგორც შეეფერებოდა ჭეშმარიტ შვილებს ძლიერი და კულტურული ერისა, რომლის რელიგია და საეკლესიო ცოდნა უკიდურესად მყარი და უცვლელი იყო“ — წერს წმიდა გრიგოლ ფერაძე.

იერუსალიმის ქართველთა მონასტერში მოღვაწე წმიდა მამებიდან, მხოლოდ რამოდენიმეს სახელია შემორჩენილი და სამწუხაროდ მათთვის არ არის მიკუთვნებული ცალკე მოსახსენიებელი დღეები. როგორც ცნობილია, მეოთხე-მეექვსე საუკუნეში აქ მოღვაწეობდნენ: იოანე ლაზი, პეტრე იბერი, (მისი ხსენება ამოღებულია მეთვრამეტე საუკუნის

დასაწყისიდან) ღირსი ნინუს ქართველი ეპისკოპოსი და ღირსი კინდ ქართველი ეპისკოპოსი. (პაულე ინგოროყვას ვარაუდით ისინი მეხუთე-მეექვსე საუკუნის მოღვაწეები არიან) კინდ ქართველს იოდასაფის უდაბნოს სანახებში დაუარსებია ნეტარი კინდის მონასტრად ცნობილი სავანე. იერუსალიმის ქართველთა მონასტრებში მოღვაწეობდნენ: იოვანე, სტეფანე და ესაია ქართველები, მღვდელმონაშე მაკარი ქართველი, მოსე ქართველი, ეფთვიმი გრძელის ძე, მიქელ ჭულაის ძე, ივანე რეხვაის ძე, კათალიკოსი მაქსიმე მაჭუტაძე, დანიელ აბაიშვილი, ელისე ტფილელი, მანგლელი ეპისკოპოსი თეოდორე რევიშვილი, რომელსაც შემდგომ საბანმინდის ეპისკოპოსის ტიტული მიუღია, და ბევრი სხვა ღირსი და ღმერთშემოსილი მამები, რომელთა სახელები და ღვანლი მხოლოდ ღმრთისთვისაა ცნობილი. იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა მონასტერში მოღვაწეობდა გენიოსი ქართველი პოეტი შოთა რუსთაველი.

იერუსალიმში არსებობდა ქართველ დედათა მონასტრებიც. ერთ-ერთი კაპათას სახელით ცნობილი დედათა მონასტერი, მეთერთმეტე საუკუნის მეორე ნახევარში, დაუარსებია მეფე ბაგრატ მეხუთის მეუღლე ბორენა დედოფალს.

ცნობილია, რომ „შემდგომად დავითის (აღმაშენებელის) სიკვდილისა და მისი შვილების გამეფებისა მეუღლემან მისმან... თმები მოიკვეცა, სარწმუნოებისა სამოსელი ინება და იერუსალიმს წავიდა“ და კაპათას დედათა მონასტერში მოღვაწეობდა. იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა სავანეზე განსაკუთრებით ზრუნავდნენ ქართველი მეფეები. მონასტერი რამოდენიმეჯერ საფუძვლიანად იქნა განახლებული მეფეების ბაგრატ კურაპალატის, დავით აღმაშენებელის, თამარის და გიორგი ბრწყინვალის მიერ.

12 (25) თებერვალს საქართველოს ეკლესია ამ დღეს მონაშეობრივად აღსრულებულ პროხორე ქართველთან ერთად იხსენიებს წმიდა ლუკა იერუსალიმელს, ნიკოლოზ დვალს და იერუსალიმის ქართველთა მონასტრებში მოღვაწე ყოველ ღირს და ღმერთშემოსილ მამებს.

ღირსი პროხორე ქართველი (ერობაში გიორგი), ჯვარის ქართველთა მონასტრის ერთ-ერთი აღმაშენებელი, დაიბადა შავშეთში 985-990 წლებში. გიორგი ბავშვობიდანვე კლარჯეთის მხარის წყაროსთავის მონასტერში მიუყვანიათ აღსაზ-

რდელად და იქ მიუღია მას მონაზვნური ცხოვრების გამოცდილება.

ღრმა სულიერებით, სინმიდითა და განათლებით გამორჩეული ჭაბუკი, გიორგი, მონაზვნად აღკვეცეს და სახელად პროხორე უწოდეს. მონოზონი პროხორე ხელთდასხმულ იქნა იეროდიაკვნად, და მალევე აკურთხეს მღვდლად.

დაახლოებით 1010-1015 წლებში მღვდელმონაზონი პროხორე იერუსალიმში გაემგზავრა და იქაური სინმიდეების მოლოცვის შემდეგ პალესტინაში დამკვიდრდა საბანმიდას ლავრაში, რომელიც იმ დროისათვის ქართული მნიგნობრობის მნიშვნელოვან კერას წარმოადგენდა და სადაც ძველი დროიდან არსებობდა ქართული კოლონია.

1020 წელს პროხორე ათონზე გაემგზავრა და წმიდა ეფთვიმე მთანმიდელს დაემონაფა. იქ მოღვაწეობდა პროხორე 1025 წლამდე, შემდეგ კი ეფთვიმეს კურთხევით იერუსალიმში დაბრუნდა და „ინყო შენება მახლობლად იერუსალიმისა სავანისა, რომელსა უწოდებენ ჯუარისა მონასტერი“.

მონასტრის აღსადგენად ამა პროხორეს დიდძალი საფასე მისცა საქართველოს მეფემ ბაგრატ IV კურაპალატმა. წმინდა პროხორე „მაშინ ოდენ ჯუარსა მონასტერსა აშენებდა გიორგი მთანმიდელმა მოინახულა და „საფასითა ფრიად შეენია.“ პროხორემ ღირს გიორგი მთანმიდელს სთხოვა: „რამთა პირველი ნაყოფი წმიდათა წიგნთა მისთაჲ ცხოველმყოფელსა ჯუარსა მიანიჭოს“.

ღირსმა პროხორემ, დაახლოებით, 1038 წელს დაამთავრა ჯვარის ქართველთა სავანის მთავარი ტაძარი და ყოველმხრივ შეამკო მონასტერი. მან თავის გარშემო ოთხმოცი ბერ-მონაზონი შემოიკრიბა, რომელთაც განუჩინა წესი და კანონი, მსგავსი საბანმიდის ლავრისა.

წმიდა პროხორეს ხანგრძლივი მოღვაწეობის შემდეგ შრომისა და სიბერისგან სხეული მოუუძღურდა, მონაფეთაგან ერთი, სახელად გიორგი, მონასტრის მამასახლისად დაადგინა, თვითონ კი ორი მონაფის თანხლებით უდაბნოში გავიდა და მცირედი ხნის შემდეგ, ყოველი სათნოებით შემკულმა, სული უფალს შეავედრა.

წმიდა პროხორე გარდაიცვალა 1066 წელს, დაახლოებით 76-81 წლის ასაკში.

მლდელმონამე ლუკა იერუსალიმელი დაიბადა 1045 წლის ახლო ხანებში. ადრეულ სიჭაბუკეში წმიდანს მამა გარდაეცვა-
ლა, დედა კი მონაზვნად აღიკვეცა და იერუსალიმს დაემკვიდ-
რა სამოღვაწეოდ.

დაახლოებით 1065 წელს ლუკა იერუსალიმში გაემგზავრა
წმიდა ადგილების მოსალოცად და დედის სანახავად. იერუ-
სალიმში ჩასულმა ლუკამ დედის მსგავსად გადანყვიტა უფ-
ლისთვის შეენირა თავი.

ლუკა, იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა მონასტერში დამ-
კვიდრდა მორჩილად. სულიერებით გამორჩეული მოღვაწე მა-
ლევე აღკვეცეს. ლუკა კარგად ფლობდა არაბულ ენას და სა-
ყოველთაო პატივისცემით სარგებლობდა.

მონასტრის საძმოს თხოვნით ლუკას მლდელმონაზონად
დაასხეს ხელნი, რამაც კიდევ უფრო წარმოაჩინა ლუკას „ორ-
კერძოვე სიბრძნე“ და დაახლოებით 1070 წელს ძმების თხოვნით
მან მონასტრის წინამძღვრობაც იტვირთა. ნეტარი ლუკა კე-
თილად განაგებდა მონასტერს სამი წლის განმავლობაში.

კაცთა წარწყმედის მოსურნე ეშმაკი შურით აღენტო ღმ-
რთის სათნო მამის მიმართ და მის წინააღმდეგ ბოროტებით
აღსავსე სპარსელი, სულთნის კარზე გავლენიანი შებ ჳიდარი
აამხედრა. მან სულთან ფენდუხტისგან ჯვარის მონასტერი
გამოითხოვა. მონასტრის ხელში ჩაგდების შემდეგ ბოროტი
სპარსელი „ვითარცამხეცი, მიუდგამდათაჩუენთა ქართველთა“
და „არარაფთ შეარჩინა“. მან დაატყვევა მონასტრის რამო-
დენიმე ქართველი მოღვაწე და თვით წინამძღვრის წმიდა
ლუკას შეპყრობაც განიზრახა.

ღირსი ლუკა გააფრთხილეს: „შებ ჳიდარი გემუქრება,
ამიტომ გაიქეცი და დაიმალო“. ლუკა თვითონ მივიდა შებ
ჳიდართან და უთხრა: „რათა განუტევოს მამანი და მისგან
ითხოვოს, რაფცა უნებს“. ბოროტებით აღვსილმა სპარსელმა
ქრისტიანობის დათმობა და მაჰმადიანობის მიღება მოსთხოვა,
სამაგიეროდ ამირობა და „ტაძრის თავადობა“ აღუთქვანეტარს.
ლუკამ რა თქმა უნდა მტკიცედ აღიარა სარმწუნოება, და უარი
თქვა ყველა სხვა შემოთავაზებაზეც. უარით განანყენებულმა
და გულისწყრომით აღვსილმა სულთანმა ბრძანა, თავი
მოეკვეთათ ქრისტეს ერთგული მსახურისათვის.

სასჯელის აღსრულების შემდეგ ლუკას მოკვეთილმა თავმა
პირი აღმოსავლეთისკენ ქნა, გაიღიმა და მადლობა შესწირა

უფალს. შეხ ჳიდარის ბრძანებით, წმიდანის პატიოსანი გვამი ცეცხლში დაწვეს.

მღდელმონამე ნიკოლოზ დვალი დაიბადა 1265 წლის ახლო ხანებში. ღმრთისმოსიშმა დედ-მამამ იგი შობიდანვე უფალს შესწირეს. თორმეტი წლის ყრმა ნიკოლოზი კლარჯეთის უდაბნოში წაიყვანეს და იქ აღიზარდა ღმერთშემოსილი მამების მეთვალყურეობით.

სრულწლოვანებას მიღწეული ნიკოლოზი მონაზვნად აღიკვეცა. შემდეგ იერუსალიმში წავიდა წმიდა ადგილთა თა-ყვანსაცემად და იქ ქართველთა ჯვარის მონასტერში დაემკვიდრა. მოციქულებრივი შურით ანთებულ მამას ნიკოლოზს ქრისტესთვის მონამეობრივად აღსრულების სურვილი გაუჩნდა და მუსულმანებთან დაიწყო ქრისტიანობის ქადაგება. უსჯულოებმა მაცხოვრის აღიარებისთვის ნიკოლოზი შეიპყრეს, მაგრამ ქრისტიანებმა საპყრობილიდან გამოიხსნეს აღმსარებელი. წინამძღვრის ბრძანებით ნიკოლოზი კვიპროსზე წავიდა ქართველთა მონასტერში. იგი მონამეობრივ აღსასრულს ევედრებოდა უფალს.

ნიკოლოზს იოვანე ნათლისმცემლი გამოეცხადა და უბრძანა დამასკოში წასულიყო. დამასკოში ჩასულმა ნიკოლოზმა უსჯულოთა წინაშე აღიარა ქრისტე და ამხილა მათი უგუნურება. განრისხებულმა უღმრთოებმა შეიპყრეს აღმსარებელი, სასტიკად გვემეს და დილეგში ჩააგდეს. ქრისტიანებმა ძლივს მოახერხეს მისი გამოხსნა ტყვეობიდან. ახლად განთავისუფლებული ნიკოლოზი კვლავ მივიდა უსჯულოთა შესაკრებელში, კვლავ ჰგმო მათი უგნურება, რისთვისაც სასტიკად აწამეს და საპყრობილეში ჩააგდეს. ნიკოლოზი, იოვანე ნათლისმცემლის სასწაულებრივი გამოცხადებით განიკურნა წყლულთაგან, ორი თვის შემდეგ კი კვლავ გაანთავისუფლეს.

ქალაქის ამირამ შემთხვევით ნახა იერუსალიმში გასამგზავრებლად მომზადებული ნიკოლოზი, შეიპყრო და ამირათ-ამირას, დენგიზს გაუგზავნა. დენგიზმა სიცოცხლის სანაცვლოდ მაჰმადიანობის მიღება შესთავაზა წმიდანს. ნიკოლოზმა კი კვლავ გაბედულად აღიარა ქრისტე. ამირათამირამ მისი მოკვდინება ბრძანა. სანატრელი მონამე აღმოსავლეთით მიბრუნდა, სიხარულით მოუდრიკა მახვილს ქედი და თქვა: „დი-

დება შენდა, ქრისტე ღმერთო, რომელმან ღირს მყავ შენთვის სიკვდილსა". მახვილმა თავი წარკვეთა ნიკოლოზს. მოჭრილმა თავმა შვიდგზის ადიდა ღმერთი და ხმაჰყო: „დიდება შენდა, ქრისტე ღმერთო!“ ამ სასწაულის მხილველმა სპარსელებმა წმიდა ნიკოლოზის გვამი დაწვეს. მისი წამების ადგილს სამი დღე ნათლის სვეტი ადგა.

როდესაც ნიკოლოზ დვალის მოძღვარმა ეს ამბავი შეიტყო, ღმერთს შეევედრა, გამოეცხადებინა მისთვის, შეირაცხა თუ არა ნიკოლოზი მოწამეთა შორის. ერთდღეს, წიგნის კითხვისას, მან სასწაულებრივი გამოცხადებით იხილა ნათლითა და სურნელებით სავსე მთა და ბრწყინვალედ შემკობილი გუნდი მოწამეთა, რომელთა შორის გამორჩეულმა დიდმოწამე გიორგიმ წმიდა ნიკოლოზი იხმო: „ნიკოლოზ გამოვედ და იხილე ბერი ესე, შენი მოძღვარი, რამეთუ მრავალნი ცრემლნი დასთხინა შენთვის“. ნიკოლოზმა დაამშვიდა მოძღვარი: „აჰა, მიხილე მეცა და ჩემი ადგილიცა და ამიერითგან ნულარა მწუხარე ხარ ჩემთვის“.

წმიდა ნიკოლოზ დვალი ეწამა 1314 წლის 19 ოქტომბერს, სამშაბათს.

ღირსი ილარიონი (ერობაში — იესე ყანჩაველი) დაიბადა 1776 წელს იმერეთის სოფელ ლოსიათხევში, ხახული და მარიამ ყანჩაველების ოჯახში. ექვსი წლის იესე, ბიძამ, განდევილად მოღვაწე იეროდიაკონმა სტეფანემ, თავისთან წაიყვანა.

მამა სტეფანეს გარდაცვალების შემდეგ, იესე ტაბაკინის მონასტერში გადავიდა, შემდეგ კი ტფილისში წავიდა სასულიერო სასწავლებელში. გზად კურთხევისათვის ნიქოზის ეპისკოპოსთან შეიარა. ამ უკანასკნელმა კი, იესეს მადლიანი ლოცვით დამტკბარმა, ურჩია: „შვილო ჩემო, შენ სასწავლებელში ისეთს ვერაფერს გასწავლიან, რაც უდაბნოში გისწავლია. ასე რომ, დაბრუნდი შენს სახლში. უფალი ღმერთი, რომელმაც ლოცვა გასწავლა, აგრეთვე შენი ბერის ლოცვები, ისეთ მდგომარეობაში მოგიყვანენ, როცა ღმრთის ეკლესიისა და შენი ერისთვის სასარგებლო იქნები.“ შინ დაბრუნებული იესე, მამამ ქუთაისში მეფე სოლომონ მეორის კარზე მიაბარა აღსაზრდელად. იესემ სიყრმიდანვე შეითვისა განდევილი მეუდაბნოისა და სამეფო კარის წეს-ჩვეულებები. მის ასკეტიზმში კარგად ჩანდა არისტოკრატიული მანერები, არისტოკრატიზმში კი მონაზვნური თავმდაბლობა და უბრალოება.

იესემ ცოლად შეირთო თავადის ასული მარიამი. მალე იესე მღვდლად აკურთხეს და მეფის კარის ეკლესიის პრესვიტერად დაადგინეს. მამა იესე იყო იმერეთის მეფის სოლომონისა და მთელი სამეფო ოჯახის სულიერი მოძღვარი.

1801 წელს ქართლ-კახეთის სამეფო რუსეთის იმპერიას შეუერთდა, რუსეთის მთავრობამ იმერეთის მეფესთან დაინყო მიმოწერა მისი სამეფოს რუსეთთან შეერთების თაობაზე. ქვეყნის პოლიტიკური მდგომარეობის დაძაბვის ფონზე, მეფე სოლომონი იძულებული გახდა დაეტოვებინა სამეფო და თურქეთში გახიზნულიყო. პროტოპრესვიტერმა იესე ყანჩაველმა არც ამ განსაცდელში მიატოვა მეფე — მცირე ხანში ისიც არზრუმში წავიდა და ქრისტიანული თავდადებით იტანდა მეფე სოლომონ მეორის ყველა ჭირსა და განსაცდელს.

1814 წელს მეფე სოლომონი თურქეთში აღესრულა. მამა იესემ მეფის შესაფერი პატივით გააპატიოსნა და დაკრძალა წმიდა სოლომონი ტრაპიზონის ბერძნული ეკლესიის ეზოში.

მამა იესემ შეძლო, მეფე სოლომონის ამაღლაში მყოფი ქართველი დიდებულებისთვის რუსეთის იმპერატორისაგან წყალობა გამოეთხოვა და ყველას დაუბრუნდა ადრინდელი ნოდებები და მამულები. თავად იესე მშობლიურ კუთხეში აპირებდა დაყუდებულ ცხოვრებას, მაგრამ სოლომონის ქვრივმა, დედოფალმა მარიამმა, თხოვა მოსკოვში ჩასულიყო მასთან და სულიერი წინამძღვრობა გაეწია იქ მყოფი ქართველებისთვის.

რუსეთის იმპერატორის კარზე არსებულმა ფუფუნებამ და განცხრომამ ძალიან დაამძიმა მამა იესეს ღმრთისმოყვარე სული. მან აბრეშუმის სამოსელი გლახაკის ძონძებით შეიცვალა და 1819 წელს ათონის მთას მიაშურა.

ათონელ ბერ-მონაზვნებს, იესე მოსალოცად ჩასულ ღარიბ ქართველად გაეცნო. მან ჯერ ივერიონი მოილოცა, შემდეგ კი დიონისეს მონასტერში გადავიდა.

1821 წელს იესე აღიკვეცა და ილარიონი ეწოდა. მამა ილარიონი სიყვარულით ასრულებდა მძიმე მორჩილების საქმეებს. მას მხოლოდ ის ანუხებდა, რომ ბერძნულის უცოდინარობის გამო ღმრთის სიტყვის სმენას მოკლებული იყო და იღუმენისგან ითხოვა ქართული წიგნების გამოსათხოვად ივერონში წასულიყო. ივერიის ღმრთისმშობლის ხატის წინ ლოცვისას მამა ილარიონი დაინახა ბერძენმა არქიმანდრიტმა, რომელმაც იგი მოსკოვში გაიცნო, ხელზე ეამბორა და ყველას გააგებინა, რომ მონაზონი ილარიონი აღკვეცამდე იმერეთის მეფის მოძღვარი იყო და უდიდესი ავტორიტეტით სარგებლობდა რუსეთის იმპერატორის კარზეც.

მამა ილარიონი დიონისეს მონასტრის ახლოს, უდაბნოში გადასახლდა. იმ ხანებში თურქები დაუნდობლად ჟლეტდნენ აჯანყებულ ბერძნებს. 1822 წელს აბდულ რობუტ-ფაშა მრავალრიცხოვანი ლაშქრით ათონის საზღვართან დაბანაკდა და ბრძანა, ყველა მონასტრის წინამძღვარი ხლებოდა. დიონისეს მონასტრის წინამძღვრის ნაცვლად ფაშას წინაშე მამა ილარიონი წარდგა სხვა ორ ბერთან ერთად. როცა ფაშამ შეიტყო, რომ ილარიონი ქართველი იყო, გაიხარა, აღმოჩნდა,

რომ თვითონაც ქართველი ყოფილა. იგი ბავშვობაში თურქებს მოეტაცათ აფხაზეთიდან და გაემაჰმადიანებინათ. ფაშამ ილარიონს მოუწოდა, დაეტოვებინა ათონი, სანაცვლოდ კი საცხოვრებლად საკუთარი სასახლე შესთავაზა თესალონიკში. მამა ილარიონმა მტკიცე უარით უპასუხა და ამხილა ქრისტეს უარმყოფელი. ფაშამ მაინც გაანთავისუფლა ილარიონი და კვლავ ათონზე გაგზავნა.

ათონზე დაბრუნებული მამა ილარიონი წუხდა, რომ ღმრთისმგმობელი ფაშა განაგრძობდა ქრისტიანთა წამებასა და ხოცვა-ჟლეტას. მან წინამძღვრისაგან კურთხევა გამოითხოვა და ხელახლა ეახლა ფაშას. მამა ილარიონმა მკაცრად ამხილა ფაშა: „შენ ქრისტიანის მშობლების შვილი ხარ და ასე სასტიკად, ჭეშმარიტად მხეცურად იმიტომ იქცევი, რომ ჩაახშო ქრისტესაგან განდგომით გამოწვეული სინდისის ქენჯნა“. ფაშამ სიცილით უპასუხა: „პირიქით, მე იმდენად მოხარული ვარ სასაცილო ქრისტიანული რწმენის თავიდან მოშორებით, რომ როცა ჩემთან მოვიდა ის, ვინც მშობლებს მომტაცა და თურქებს მიმყიდა, ბაქშიში (ჯილდო) ვუბოძე. თქვენი რწმენა ჭეშმარიტი და ღმრთის სათნო რომ იყოს, ღმერთი მტრების ხელში არ ჩაგაგდებდათ. და ისინი არ დაგჩაგრავენ ყველგან და ყოველთვის“. წმიდანმა მიუგო: „ფაშა, შენ ყველაფერი მცდარად გესმის. განა მამა არ მოიმარჯვებს ნკებლას ცელქი შვილის დასასჯელად? მაგრამ ამას იმიტომ კი არ სჩადის, რომ გუულიდან ამოიგდოს შვილი, არამედ გამოსასწორებლად. როცა მას გამოსწორებულს დაინახავს, გადატეხავს ნკერპლას და ცეცხლს მისცემს“. თქვენც ჩვენი ცოდვების გამო მოგიშვათ ჩვენზე ღმერთმა, თქვენ წარმოადგენთ კვერთხს ღმრთის ხელში, მაგრამ როცა გამოსწორებულს გვიხილავს, ამ უსარგებლო ნივთს ცეცხლში მოისვრისო... ილარიონი ოთხი დღის განმავლობაში ყოველ დღე მიდიოდა ფაშას სასახლეში და მხნედ ქადაგებდა ქრისტიანობას, როგორც ერთადერთ ჭეშმარიტ რჯულს და გადამრჩენელ მოძღვრებას. ფაშამ სიცილით იკითხა: „როგორ ფიქრობ, სად წავალთ ჩვენ?“ მამა ილარიონმა ირგვლივ შემოკრებილი სხვადასხვა აღმსარებლობის მქონე უამრავი ადამიანის წინაშე გაბედულად განაცხადა, მხოლოდ მართლმადიდებლური ქრისტიანული ეკლესიის წიაღში შობილი ჭეშმარიტი მორწმუნენი გა-

დარჩებიანო. მაშინ ყველა ირგვლივ მყოფმა ერთად შესძახა: „სიკვდილი მაგას!“ და ფაშაც იძულებული გახდა, ილარიონის სიკვდილით დასჯის ბრძანება გაეცა. მამა ილარიონი სიხარულით გაჰყვა ბრბოს დასჯის ადგილისკენ, მაგრამ ორმა, წარმოშობით ქართველმა, კარისკაცმა ფაშასგან კვლავ მისი გათავისუფლების ნებართვა გამოითხოვა, თავი მოგვეჭრება, თანამემამულე რომ მოვკლათო.

ილარიონს ათონზე დაბრუნება უბრძანეს, მაგრამ მან მოყვასის სიყვარულის გამო ტუსაღთა მსახურების ღვანლი იტვირთა: ექვსი თვის მანძილზე თავგანწირვით ემსახურებოდა თესალონიკის ციხეში გამომწყვდეულ პატიმრებს. მამა ილარიონმა ბევრი პყრობილი გადაარჩინა აშკარა სიკვდილს, ბოლოს კი, ღმრთის ჩაგონებით, დატოვა თესალონიკი და ათონის გზას დაადგა.

მთაზე დაბრუნებული მამა ილარიონი სამი წელი ცხოვრობდა გამოქვაბულებში, შემდეგ კი, უფრო მძიმე ღვანლი იტვირთა – წმიდა პავლეს მონასტრის გოდოლში დაეყუდა. იქ მისი ცხოვრების წესი ასეთი იყო: პარასკევობით არაფერს ჭამდა, სხვა დღეებში წვრილყელიან ხაპში ჩაყრილი დანამცეცებული ორცხოობილიდან იმდენს იღებდა, რამდენიც ერთ პეშვს ამოყვებოდა და ამას სჯერდებოდა. წყალსაც ცოტას სვამდა – ერთ ჭიქას დღეში. ხშირად დემონები საზარელი სახით ეცხადებოდნენ წმიდანს.

ერთხელ მომლოცველთა ჯგუფმა გამოქვაბულში დაყუდებული ილარიონის ნახვა მოინადინა. მათ ცოცხალი კიბის გაკეთება გადანყვიტეს. ერთმანეთზე შედგნენ, რომ როგორმე სარკმელს მისწვდომოდნენ. ილარიონმა დატოვა სენაკი და ტყეში მიიშალა. ძლიერმა ასკეტურმა მოღვაწეობამ ფიზიკურად ისე დაასუსტა ილარიონი, რომ იძულებული გახდა, დაყუდების ღვანლზე ხელი აეღო. ქართველი ბერის, ბენედიქტეს ზედამხედველობით წმიდანი თანდათან მომჯობინდა.

ივერონის მონასტერში ილარიონმა შეადგინა წიგნსაცავის კატალოგი, შემდეგ წიგნებიდან და ხელნაწერებიდან ამონაწერები გააკეთა, რაც თორმეტ ტომად მოამზადა სათაურით „ყვავილნარი“. ეს კრებული გადაეცა ზოგრაფის ილუმენს, რომელიც რუსეთში მიემგზავრებოდა. მან გამოსცა თორმეტი-

ვე ტომი ქართულ ენაზე, შემდგენლის მიუთითებლად.

სიცოცხლის მიწურულს მძიმედ დასწეულებული ილარიონი ხშირად ამბობდა: „დიდება უფალს! მსურდა მოწამეობა, მაგრამ ღმერთმა არ მალირსა, ახლა კი ავადმყოფობა მომივლინა. ეს მოწამეობის ტოლია, თუ მოთმინებით და ღმრთის ნების ერთგულებით გადაიტან“. სიკვდილის წინ მამა ილარიონს თავისი მოწაფისთვის, მამა საბასთვის უთხოვია, მისი ნეშტი მალულად დაეკრძალა.

მამა ილარიონი გარდაიცვალა რუსიკის სავანეში წმიდა გიორგის სახელობის სენაკში 1864 წლის 12 თებერვალს. მამა საბამ აღასრულა ილარიონის ანდერძი და ჩუმად დაასაფლავა, მაგრამ რამდენიმე წელიწადში იძულებული გახდა საიდუმლო გაეცხადებინა.

1867 წელს, ამაღლების წინა ღამისთვის ლოცვისას ბერ-მონაზვნებმა ამოასვენეს მამა ილარიონის წმიდა ნაწილები, რომლებიც საოცარ კეთილსურნელებას გამოსცემდა.

მღვდელმონაგე თეოდორე აჭარელი
მუსულმანყოფილი (დაახ. 1822)
17 (1.03) თებერვალი

მღვდელმონაგე თეოდორე ეკუთვნის საქართველოს ერთ-ერთი ულამაზესი კუთხის, აჭარის, იმ მრავალათასიან მონამეთა დასს, რომელნიც ქრისტიანობისათვის ეწამნენ ოსმალთაგან.

წმიდა თეოდორე დაიბადა 1770 წლის ახლო ხანებში. ეს ის პერიოდია, როდესაც ოსმალებმა უკვე თითქმის დაასრულეს საქართველოს ამ კუთხის ძალად გამუსულმანების პროცესი, თითქმის მთლიანად ამოხოცეს მოსახლეობის ის ნაწილი, რომელთაც უარი თქვეს მაჰმადიანობის მიღებაზე და დაიწყეს იმ ოჯახების გადასახლება, რომლებიც მიუხედავად მუსულმანური სარწმუნოების გარეგნული აღიარებისა, მაინც საეჭვოდ ითვლებოდნენ.

უდიდესი გაჭირვების გამო აჭარის მოსახლეობის გარკვეულმა ნაწილმა თვითონ დატოვა მშობლიური კუთხე და გადარჩენის მიზნით უცხოობაში არჩია ცხოვრება. ერთ-ერთ ასეთ ოჯახში დაიბადა წმიდა თეოდორეც.

წმიდა თეოდორეს ცხოვრებიდან არ ჩანს, თუ რა მიზეზით აღმოჩნდა მათი ოჯახი ტრაპეზენტში, ან მათმა რამდენმა თაობამ იცხოვრა სამშობლოს გარეთ. თეოდორე თვალნათლივ ხედავდა ძალად გამუსულმანებული ქართველი მოსახლეობის გარეგნული მუსულმანური ტრადიციების იძულებით მორჩილებასა და მათ ფარულ ქრისტიანულ ცხოვრების წესს. სიკვდილის შიშით ხალხი ვერ ბედავდა ქრისტიანობის აღიარებას, თუმცა ქრისტიანული წეს-ჩვეულებებით ზრდიდნენ შვილებს და მაქსიმალურად ერიდებოდნენ ტრადიციულ მუსულმან ოჯახებთან დამოყვრებასა და ურთიერთობას.

თეოდორე როდესაც წამოიზარდა, უარყო მუსულმანობა და ფარულად მოინათლა. მუსულმანური კანონით სარწმუნოების შეცვლა სიკვდილით ისჯება და თეოდორეს არავინ აპატიებდა ჭეშმარიტ რჯულზე დაბრუნებას.

თეოდორემ თავი შეაფარა ქალაქ სმირნაში (იზმირი) არ-

სებულ ერთ-ერთ ქართულ მონასტერს და მონაზვნად აღიკვეცა. თეოდორე უშიშრად ქადაგებდა ქრისტიანობას და ბევრი გამუსლუმანებული ქართველი დააბრუნა დედა-ეკლესიის ნიაღში, მათ შორის იყო თეოდორეს ძმის შვილიც.

მოციქულთა და მონამეთა ღვანლს შემდგარი მონაზონი თეოდორე მორჩილად აღასრულებდა სამონასტრო საქმეებს. თეოდრე-წინამძღვრის კურთხევით აქტიურად მონაწილეობდა მონასტრის ცხოვრებაში, მალე მას ხელნი დაასხეს მღვლად და მონასტრის პროილუმენად აირჩიეს.

1822 წელს მღვდელმონაზონი თეოდორე ათონის ქართველთა მონასტერში გაემგზავრა. როგორც ცნობილია იმ დროისათვის ოსმალეთი ცდილობდა სისხლში ჩაეხშო ბერძენთა ეროვნულ-განმანთავისუფლებელი გამოსვლები. ოსმალთა ჯარებით იყო გარშემორტყმული ათონის მთაც და სასტიკად ავიწროებდნენ იქ მოღვაწე ბერ-მონაზვნებს.

ოსმალებმა შეიპყრეს ათონს მიმავალი მღვდელმონაზონი თეოდორე და როდესაც გაიგეს, რომ თეოდორე ადრე მუსულმანი ყოფილა მკაცრად მოთხოვეს მას ქრისტეს უარყოფა და ალაჰის აღიარება. თეოდორემ მხნედ იქადაგა ქრისტიანობა და უშიშრად ამხილა მუსულმანთა სიცრუე და სისასტიკე. ოსმალებმა სასტიკად აწამეს მუსულმანობის უარყოფელი და ქრისტეს მადიდებელი მღვდელმონაზონი თეოდორე, რომელიც ბოლომდე მადლობდა ქრისტე ღმერთს ყველაფრისათვის. როდესაც ვერაფერს გახდნენ, ოსმალებმა მოკლეს წმიდა თეოდორე და სხეული ზღვაში გადააგდეს.

ღირსი ნიკოლოზი, ყოვლისა საქართველოსა
კათოლიკოს-პატრიარქი (+1591)
18 (2.03) თებერვალი

ღირსი ნიკოლოზი ყოვლისა საქართველოსა კათოლიკოს-პატრიარქი დაიბადა 1515 ახლო ხანებში. წმიდა ნიკოლოზის მშობლები იყვნენ კახეთის მეფე ლეონ ბაგრატიონი და დედოფალი თინათინი.

ნიკოლოზისთვის სათანადო ცოდნა-განათლების მისაღებად თინათინ დედოფალმა მცხეთის საკათალიკოსო ტაძრიდან კახეთში წაიყვანა სვეტიცხოვლის ცნობილი ქადაგი გედეონ მაღალაძე, რომლის მიერ განისწავლა ნიკოლოზი „კითხვასა ღმრთივ სულიერსა წიგნთასა და გალობასა ანგელოზებრივსა“ და აღწევნულ იქნა „თავსა სრულებისასა ვიდრე რიტორობად და ღრამატიკოსობად“.

ვახუშტი ბატონიშვილის ცნობით „ქორონიკონსა სობ (1584 წელს) მიიცვალა ბარათაშვილი, კათოლიკოზი ნიკოლოზ და ბრძანებითა ღმრთისაჲთა კათალიკოზ იქმნა ძე კახთა მეფისა ლეონისა თუესა თებერვალსა კმ (28) დღესა შაბათსა“.

1588 წლით დათარიღებულ საბუთში კათოლიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზი თავს შემდეგნაირად მოიხსენიებს: „ქ. ჩუენ, ქრისტეს ღმრთისა მიერ კურთხეულმან, ყოვლისა საქართველოს მამათ-მთავარმან ქართლისა კათალიკოს-პატრიარქმან ხელმწიფის ლეონის ძემან პატრონმან ნიკოლოზ“.

წმიდა კათოლიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზი თავდადებულად იღწვოდა ეკლესიის სინწინდის დაცვისათვის და ზრუნავდა საკათალიკოსო საყდრის ყრმა-მამულების გამრავლებასა და გაფართოებაზე. ამ მხრივ მას გვერდით ედგნენ, როგორც ქართლის, ასევე კახეთის მეფეები.

პატრიარქმა ნიკოლოზმა, კახთა მეფეს ალექსანდრეს დააბრუნებინა სვეტიცხოვლის კუთვნილი სოფლები — ვეძისხევი, ფაშანი, ხევთუბანი და გორგანი, რომლებიც მეფე ალექსანდრემ ორი წლით ჩამოართვა სვეტიცხოველს და სხვებს უბოძა — „გავსინჯეთ და თვისივე მამული მკვდრი საქონებელი თქვენვე დაგიდევით და მოგაწსენეთ სუეტსა ცხოველსა და...“

ბატონსა კათალიკოზს.“, ოდნავი მობოდიშებით წერდა მეფე ალექსანდრე, პატრიარქ ნიკოლოზს.

საეკლესიო და სახელმწიფოებრივ საქმეებთან ერთად ნიოლოზი უდიდეს ყურადღებას იჩენდა თითოეული ადამიანისადმი. საოცარი მადლიერებით ეპყრობა ნიკოლოზ კათოლიკოსი მის აღმზრდელს გედეონ მაღალაძეს — მიუხედავად იმისა, რომ ლეონ მეფემ უხვად დააჯილდოვა გედეონი შვილის კეთილად აღზრდისათვის, ნიკოლოზმა კიდევ უბოძა მას ყრმამამულები: „ოდეს ღირსმყო უფალმან დადგინებად კათოლიკე ეკლესიისა პატრიარქად მას ჟამსა გიბოძე... და დიდისა მისთვის მსახურებისა და აღზრდისა ჩემისათვის მცირედი ესე უკუმო-გიზღვე“.

წმიდა ნიკოლოზ კათოლიკოს-პატრიარქს მოიხსენიებენ, როგორც „იოვანე ოქროპირისა და ბასილის მსგავსსა და მათებრ სარწმუნებულსა ბატონს კათალიკოზს“. მან აღადგინა და გამართა ძველი ქართული ხელნაწერი წიგნი „რჯულის კანონი“.

წმიდა ნიკოლოზს მიწერ-მოწერა ჰქონდა რუსეთის პატრიარქ იობთან და მას საჩუქრად გაუგზავნა ბედაური ცხენი. ნიკოლოზ კათოლიკოსმა მეტეხის ღმრთისმშობლის ტაძარს შესწირა 1049 წელს დაწერილი, მშვენიერი ყდით შემკული, ტყავზე ხელნაწერი სახარება.

ნიკოლოზ კათოლიკოს-პატრიარქის შემდეგ საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობელი გახდა დორეთეოზ III, რომელიც საგანგებოდ აღნიშნავს წმიდა ნიკოლოზ კათოლიკოსის მამის, კახთა მეფის ლეონისა და მის შვილთა წყალობასა და შეწევნას: „კახთ მეფის ლეონის წყალობითა და მის შვილთა ბევრი მოვიდა ჩემზედა. საუკუნომცა არს წსენება და კურთხევა მათი“.

მიტროპოლიტ ტიმოთეს (ვაბაშვილი) მიხედვით ათონის ივერთა მონასტერის სატრაპეზოში გამოსახული იყო წმიდა ნიკოლოზ კათოლიკოს-პატრიარქის ფრესკა. მეუფე ტიმოთე აღწერს აშოთან მუხრანბატონის მიერ აშენებულ სატრაპეზოს და უმატებს: „იქ მიცვალებულა კათალიკოზი ნიკოლოზ, მგონი ეს ბატონიშვილი იყოს“.

მონამენი: ცხრანი ყრმანი კოლაელნი
მტკვრის სათავესთან ძვით ჩაქოლილნი (VI)
22 (6.03) თებერვალი

მონამენი ცხრანი ყრმანი კოლაელნი ქრისტეს აღსარების-თვის ქვებით ჩაქოლეს საკუთარმა მშობლებმა და ნათესაებმა. კოლაელნი ყრმანი მეექვსე საუკუნეში ცხოვრობდნენ ისტორიულ ზემო ქართლში, მდინარე მტკვრის სათავესთან. სოფელში გვერდი-გვერდ ცხოვრობდნენ ქრისტიანები და წარმართები. უმეტესობა კერპთაყვანისმცემელი იყო.

ცნობილი მეცნიერი პავლე ინგოროყვა თვლის რომ კოლაელი, კოლხი და კლარჯი ერთი და იგივე ტერმინია და ერთი და იმავე სატომო სახელის დიალექტურ სახესხვაობას წარმოადგენს. ამ გეოგრაფიულ სატომო სახელს უკავშირდება ასევე მდინარე მტკვარი, რომელსაც იქ მცხოვრები ქართველი მოსახლეობა კურას ეძახის.

ქრისტიანთა და წარმართთა ბავშვები მთელი დღეების განმავლობაში ერთად თამაშობდნენ. საღამოობით, როცა სოფლის ეკლესიაში მწუხრის ზარებს დარეკავდნენ, ქრისტიანი ბავშვები თამაშს თავს ანებებდნენ და ტაძარში მიდიოდნენ სალოცავად.

ეკლესიაში ვერ შედიოდნენ წარმართი მშობლების ბავშვები. „თქვენ შვილნი ხართ მეკერპეთანი და არა ჯერ-არს შემოსლვაჲ თქუენი სახლსა ღმრთისასა“ ეუბნებოდნენ ეკლესიასთან მისულ ყრმებს. ქრისტიანები წარმართ ყრმებს ეუბნებოდნენ: „უკუეთუ გნებავს შემოსლვად ჩუენ თანა ეკლესიად, გრწმენინ უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე და ნათელიეთ სახელისა მიმართ მისისა და ეზიარენით საიდუმლოთა მისთა და შეგუერთენით ქრისტიანეთა“.

ერთ დღეს ყრმებმა გადაწყვიტეს და სიხარულით აღუთქვეს ქრისტიანებს, რომ მოინათლებოდნენ. კოლაელი ქრისტიანები სოფლის მღვდელთან მივიდნენ და აუწყეს ყრმათა სურვილი. მღვდელი არ შეუშინდა წარმართთაგან მოსალოდნელ რისხვას და ზამთრის სუსხიან ღამეს ბავშვები მდინარეზე წაიყვანა მოსანათლავად. ხუცესმა გაყინულ მდინარეში ჩაიყვანა ბავშვები და ნათელსცა მათ. ნათლობის დროს მოხდა სასწაული:

წყალი გათბა და ყრმებმა ნათლის ანგელოზები იხილეს. ანგელოზთაგან განმტკიცებულმა ბავშვებმა აღარ ისურვეს წარმართმშობლებთან დაბრუნება და ქრისტიანებთან დარჩნენ ეკლესიაში.

მშობლებმა გაიგეს შვილების ნათლისღების ამბავი, ძალით გამოიყვანეს ისინი ეკლესიიდან და ცემა-ტყეპითა და ლანძღვა-გინებით წაიყვანეს სახლში. ბავშვებმა საოცარი სიმტკიცით აიტანეს ყოველგვარი შეურაცხყოფა და ტანჯვა-წამება, შვიდი დღე-ღამე მშიერ-მწყურვალნი მუდამ ერთსა და იმავეს იმეორებდნენ: „ჩვენ ქრისტიანენი ვართ და არა ჯერ-არს, ვითარმცა ვჭამეთ და ვსუთ ნაგები კერპთა“. ვერც მოფერებამ და ვერც სხვა სიკეთეთა აღთქმამ ვერ მოხიბლა ქრისტეშემოსილი ყრმები. „ჩვენ ქრისტიანენი ვართ და არარაჲ გვკმს თქუენგან, არამედ განგკტევენით და წარვიდეთ ქრისტიანეთა თანა“, — ითხოვდნენ ისინი.

შვილების სიმტკიცით განრისხებული მშობლები მთავართან მივიდნენ და ყოველივე აუწყეს. მთავარმა მათ უთხრა: „შვილნი თქუენნი არიან, ჴელმნიფებაჲ გაქუს, უყავთ, რაჲცა გნებაჲს“. წარმართებმა მთავრისგან ბავშვების ქვით ჩაქოლვის ნებართვა ითხოვეს, მდინარის სათავესთან, იქ, სადაც ყრმებმა ნათელიღეს, დიდი ორმო ამოთხარეს და ბავშვები შიგ ჩაყარეს. „ჩვენ ქრისტიანენი ვართ და მისთვისცა მოვსწყდებით და მოვკუდებით, რომლისა მიმართ ნათელვიღეთ“, — ეს იყო ყრმათა უკანასკნელი სიტყვები. უსჯულო მშობლებმა პირველებმა აიღეს ქვები, შემდეგ თავმოყრილმა ხალხმაც მიჰბაძა მათ და მალე ორმო ქვებით ამოავსეს.

წარმართებმა შეიპყრეს სოფლის ხუცესი, სასტიკად სცემეს, გაძარცვეს და ნაძარცვი თვითონ დაინანილეს. ტანჯვა-წამებით სიკვდილის პირას მისული ხუცესი მალევე გარდაიცვალა.

მ ა რ ტ ი

- 3 (16) — ღირსი იოვანე მეოთხე, ყოვლისა საქართველოსა კათოლიკოს-პატრიარქი, ოქროპირად წოდებული (+1001);
- 5 (18) — ღირსი დოსითეოზ ქუთათელი (წერეთელი) (+1820);
- 10 (23) — ღირსი იოვანე სახულელი, ოქროპირად წოდებული (X-XI);
- 12 (25) — წმიდა მეფე დემეტრე თავდადებული (+1289);
— საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის დღე (1917);
- 16 (29) — ღირსი ამბროსი აღმსარებელი — სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი (+1927);
— ღირსნი: პიმენ სალოსი და ანტონი მესხი (XIII);
- 17 (30) — მღვდელმონაშე გაბრიელ მცირე, მწიგნობართუხუცესი (+1802);
- 28 (10.04) — ღირსი იოვანე მანგლელი (+1751);

ღირსი იოვანე მეოთხე, ყოვლისა საქართველოსა
კათოლიკოს-პატრიარქი, (ოქროვირად წოდებული) (+1001)
3 (16) მარტი

ღირსი იოვანე კათოლიკოს-პატრიარქი 980–1001 წლებში განაგებდა საქართველოს სამოციქულო ეკლესიას.

ტაო-კლარჯეთში, პარხლის მონასტრის წარწერაში მოხსენიებულია მონასტრის აღმშენებელი მეფე დავით კურაპალატი და „ქართლისა და ყოვლისა აღმოსავლეთისა პატრიარქი იოვანე“.

პროფესორ ვალერი სილოგავას გამოკვლევით საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობელებიდან პატრიარქის ტიტული პირველად წმიდა იოვანე მეოთხეს მიენიჭა. „აქამდე მიღებული იყო, რომ საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობელებმა პატრიარქის ტიტული მეთერთმეტე საუკუნიდან მიიღეს და პირველი ასეთი იყო მელქისედეკი (1010-1033). მელქისედეკის მიერ პატრიარქის ტიტულის მიღებას მისი ბიზანტიაში ხშირი მოგზაურობით, კონსტანტინეპოლის საიმპერატორო კარზე ახლობლობით ხსნიან... ქვეყნის საეკლესიო საჭეთმპყრობელისათვის პატრიარქის უმაღლესი ტიტულის მოპოვებას და მინიჭებას უფრო სერიოზული და მნიშვნელოვანი საფუძველი ჰქონდა და ქვეყნის საერთო პოლიტიკური განვითარებით იყო განპირობებული. ბიზანტიის იმპერიისაგან პოლიტიკურად დამოუკიდებელ ქვეყანას ეკლესიური დამოუკიდებლობაც სჭირდებოდა, რაც მისი ეკლესიის საჭეთმპყრობელისათვის პატრიარქის ტიტულის მინიჭებაში უნდა გამოხატულიყო. ამისათვის ყველა წინაპირობა არსებობდა — ორმოცზე მეტი საეპისკოპოსო კათედრა და მონასტერი, ქართლისა და აფხაზეთის საკათალიკოსოები და მეხუთე საუკუნიდან წმინდა მირონის ხარშვის უფლება.

ასეთ ვითარებაში დავით კურაპალატის დროს მისი დროის საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობელს, ქართლის კათალიკოს იოვანეს მიენიჭა პატრიარქის ტიტული და იგია ამ ტიტულის პირველი მატარებელი საქართველოს ეკლესიის ისტორიაში და ამას დოკუმენტურად ადასტურებს პარხლის ეკლესიის შესანიშნავი წარწერა მეათე საუკუნის ბოლო ოცწლეულისა.

არ არის გამორიცხული, რომ 980 წელს ქართლის კათოლიკოსად ნაკურთხმა იოვანემ იმთავითვე მიიღო პატრიარქის ტიტუ-

ლი, რასაც იმ დროისათვის ქვეყანაში არსებული პოლიტიკური ვითარება განაპირობებდა... 1260 წლის ახლო დროის საბუთით დამონმებულია, მაგრამ, როგორც ჩანს ადრინდელი ტრადიციის ამსახველია კათოლიკოს ნიკოლოზ მესამის (1250-1282) ხელრთვაში წარმოდგენილი რეალობა, როდესაც იგი წერს: „ქრისტეს მიერ შემდგომად ხუთთა პატრიარქთა და უპირველეს მათსა ზეგარდამო მოსულთა უბინოთა დედისა მისისა ხელითა შეთელილისა კუართისა საუფლოსა მიერ სუეტისცხოველის მეექუსე პატრიარქი და ქრისტეს მიერ ყოვლისა საქართველოს კათოლიკოზი ნიკოლაოზ ვამტიკიცებ და ნავენერ“. მაშასადამე, დოკუმენტურად მტიკიცდება, რომ უკვე მეთორმეტე საუკუნეში და, ალბათ, ამაზე ადრეც, საქართველოს ეკლესიის მეთაური მსოფლიოს ხუთი პატრიარქის შემდეგ მეექვსე ადგილზე აყენებდა პატრიარქის ტიტულით თავის თავს, მაგრამ ამისთვის მას რთული გზა უნდა გაეწეო, რომელიც სათავეს მეთაუ საუკუნეში იღებდა“ — წერს მკვლევარი.

საქართველოს ეკლესიის მეთაურთაგან პატრიარქის ტიტულის პირველი მფლობელი წმიდა იოვანე ბიბლიური პატრიარქალური ოჯახების მსგავსად მშობელთა მრავალწლიანი ლოცვისა და მარხვის შემდეგ მოევლინა ქვეყანას. კათოლიკოს-პატრიარქ ბასილის (1065-1080) თხზულებაში: „თხრობაჲ სასწაულთათვის წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა შიოსა“ მოთხრობილია რომ იოვანეს მშობლებს დიდხანს არ ჰყავდა შვილი და შიო მღვიმელს ევედრებოდნენ მეოხებას. შვილის შეძენის შემდეგ მშობლებმა იოვანე აღსაზრდელად შიომღვიმის მონასტერში მიაბარეს, სწორედ მონასტერში შეიძინა იოვანემ ის სინმიდე და სიბრძნე, „რომელი ყოვლითურთ იქნა სწორ იოვანე ოქროპირისა, რომლისა სათნოებანი და საქმენი უკეთუ ვინმეს უნდენ ცნობად მიიღედ ხელად მისთვის აღწერილი წიგნი“.

კათოლიკოს-პატრიარქ იოვანე მეოთხე მშვიდობით აღესრულა 1001 წელს. იოვანე მეოთხის შემდეგ საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობელად აირჩიეს სვიმეონი, რომლის ტიტულის შესახებ წერილობითი წყაროები არ შემონახულა. სვიმეონის შემდგომ საქართველოს ეკლესიას მეთაურობდა წმიდა მელქისედეკი, რომელის მემკვიდრე გახდა, მისივე აღზრდილი იოვანე მეხუთე, რომელსაც ასევე იოვანე ოქროპირ-კათოლიკოსი უწოდა ქართველმა ხალხმა.

ღირსი დოსითეოზ ქუთათელი (ერისკაცობაში დავით ნიკოლოზის ძე წერეთელი) დაიბადა საჩხერეში 1750 წლის ახლო ხანებში. მათი საგვარეულო რეზიდენცია საჩხერეში მდებარეობდა, ხოლო სალოცავები და ძვალთშესალაგი — მღვიმებისა და ჯრუჭის მონასტრები იყო. დოსითეოსის ბაბუა პაპუნა წერეთელი 1720-იან წლებში იმერეთის სამეფოს ზემო მხარის სარდალი, ხოლო მამა — ნიკოლოზ წერეთელი, მეფე სოლომონ პირველის მებაჯრეთუხუცესი და მეფის თარჯიმანიც გახლდათ. დოსითეოზს ოთხი ძმა ჰყავდა: ბეჟანი, ვახუშტი, გიორგი და ქველი. მეფის კარზე დანიშნურებული ოჯახი ისტორიულად მნიშვნელოვან ფუნქციას ასრულებდა ქვეყნის მთლიანობისა და სიმტკიცისათვის.

დავითმა მონოზნური ცხოვრება აირჩია და მონასტერში დაემკვიდრა სამოღვაწეოდ. დავითი მალევე აღკვეცეს და სახელად დოსითეოზი უწოდეს. სინმიდითა და სიბრძნით გამორჩეული წმიდა დოსითეოზი 1781 წელს იქნა დადგენილი მღვდელმთავრად ქუთაისის სამიტროპოლიტო კათედრაზე. სამეუფო მადლმა კიდევ უფრო გააბრწყინა ეკლესიისა და ერისათვის თავდადებული მოღვაწე, იგი დაუცხორმელად ზრუნავდა სამწყსოს სულიერ განათლებაზე და ყოველნაირად ცდილობდა განემტკიცებინა ხალხში სარწმუნოებრივ-სახელმწიფოებრივი აზროვნება.

მეუფე დოსითეოზი დიდ ყურადღებას აქცევდა საკათალიკოსო და საეპარქიო მეურნეობებს. ძალიან დაახლოებული იყო იმერეთის სამეფო კართან და აქტიურად უჭერდა მხარს ცენტრალური ხელისუფლების გაძლიერებას. ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესები და შიდა ურთიერთდაპირისპირებები აიძულებდა წმიდა დოსითეოსს აქტიური მონაწილეობა მიეღო საერო საკითხების გადაწყვეტაშიც.

1883 წელს გიორგიევსკის ტრაქტატის საფუძველზე, ქართლ-კახეთის სამეფო შევიდა რუსეთის მფარველობაში, რუსეთის მთავრობა უხეშად ცდილობდა შეერთებინა სა-

ქართველოს დანარჩენი სამთავროები. დოსითეოზ ქუთათელისა და ეფთვიმე გაენათელის მონაწილეობით 1789 წელს იმერეთის დელეგაცია ეწვია ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლეს და სთხოვეს თავის ძალაუფლების ქვეშ გაერთიანებინა ქართლ-კახეთისა და იმერეთის სამეფოები, რაც სამწუხაროდ ვერ განხორციელდა.

1795 წლიდან დოსითეოსი დასავლეთ საქართველოს საკათალიკოსოს გამგებლად იხსენიება, ამა წლის 26 აპრილს მეფე ერეკლეს მეუღლე დედოფალი დარეჯანი, მეუფე დოსითეოზისადმი მიწერილ წერილში მას კათოლიკოსად იხსენიებს: „დოსითეოზს, მათ უწმინდესობას, სრულიად იმერთა და ოდიშ-აფხაზთა კათოლიკოზს...“, არსებობს 1789 წელს მეფესოლომონის დადასტურებული დოკუმენტი, სადაც უწყებულია, რომ „ქუთათელ მიტროპოლიტს დოსითეოზს კათოლიკოზობა უბოძეთ“. მაგრამ დოსითეოზი კათოლიკოზად არ იყო ნაკურთხი და იგი თავის თავს, მხოლოდ საკათოლიკოსოს გამგებლად იხსენიებს.

რუსეთის დამპყრობლური პოლიტიკით გატანჯული ხალხი ხმამაღლა გამოხატავდა უკმაყოფილებას, 1819 წელს იმერეთში აჯანყებამ იფეთქა, რუსეთის მთავრობა სასტიკად გაუსწორდა აჯანყებულებს. შეიპყრეს აჯანყების ყველა სავარაუდო თავკაცი და იდეოლოგი. 1820 წლის 4 მარტს რუსეთის მთავრობის საგანგებო ბრძანებით, ისე რომ ამ ამბავს კიდევ ახალი მღელვარება არ მოჰყოლოდა შეიპყრეს დოსითეოზ ქუთათელი და ეფთვიმე გაენათელი. ორივე მღდელმთავარს ტომრები ჩამოაცვეს თავზე, შეუკრეს ხელ-ფეხი და მთარახების ცემით წაიყვანეს, ასევე სასტიკად გაუსწორდნენ სხვა შეპყრობილ აჯანყებულებს, ზოგი მათგანი ჩამოახრჩვეს და ზოგიც რუსეთში გადაასახლეს სამუდამოდ.

ნატანჯი და ნაცემი მღდელმთავრები დაბა სურამში შეაჩერეს, სადაც ერთ დედაკაცს მათთვის წყალი მოუწოდებია დასალევად. წმიდა ეფთვიმეს კბილები სრულიად ჩამოცვენილი ჰქონია ცემისგან და სისხლი უღებია პირიდან. სამოცდათერთმეტი წლის სასტიკად ნაცემი წმიდა დოსითეოზი 5 მარტს გზაში გარდაიცვალა, დაკრძალულია ანანურში, ტაძრის შიგნით.

ღირსი იოვანე ხახულელი
ოქროპირად წოდებული (X-XI)
10 (23) მარტი

ღირსი იოვანე ხახულელი დაიბადა 980 წლის ახლო ხანებში. როგორც ჩანს იოვანე ქართველ დიდგვაროვანთა წრიდან იყო და საფუძვლიანი განათლება ჰქონდა მიღებული ბავშვობიდანვე.

წმიდა იოვანე მონაზვნად აღიკვეცა, მისი სულიერი მოძღვარი იყო ცნობილი საეკლესიო მოღვაწე იოვანე გრძელისძე. სინმიდითა და განათლებით გამორჩეულ იოვანეს მალევე დაასხეს ხელნი მღვდლად და მონასტრის წინამძღვრად განამწესეს.

ქართლის კათოლიკოსის კურთხევითა და მეფე ბაგრატ III-ის თხოვნით იოვანე ეპისკოპოსად იქნა გამორჩეული იმ დროისათვის საკმაოდ დანიშნურებულ ხახულის საეპისკოპოსო კათედრაზე.

დაახლოებით 1019 წელს იოვანემ ხახულის კათედრას თავი დაანება და არსენ ნინოწმინდელთან ერთად ათონის მთას მიაშურა სამოღვაწეოდ. ჯერ კიდევ საქართველოში შესრულებული ერთ-ერთი ხელნაწერის ანდერძში ნათქვამია: „ლოცვა ყავთ ნეტარისა ბერისა იოვანე გრძელის ძისა და სულიერი შვილისა მისისა იოვანე ოქროპირისთვის, რომელნი ფრიად დაშურეს შრომასა და წერასა ამის წმიდისა წიგნისა“.

ათონის მთაზე ღირსი იოვანე ერთგულად ამოუდგა მხარში წმიდა ეფთვიმი ათონელს და გულითად მეგობრობას უწევდა მას. წმიდა იოვანე მისი დროის ცნობილი სასულიერო მოღვაწე, მთარგმნელი და კალიგრაფი იყო.

იოვანეს, როგორც მჭევრმეტყველ მქადაგებელს, „ოქროპირი“ უწოდეს. გიორგი მთაწმინდელის ცხორებიდან ჩანს, რომ ღირსი იოვანე ხახულელი ათონზე აღსრულებულა.

ნმიდა მეფე დემეტრე თავდადებული დაიბადა 1259 წელს. მისი მშობლები იყვნენ მეფე დავით-ულუ და დედოფალი გვანცა.

დაახლოებით 1262 წელს მონღოლების წინააღმდეგ მონ-ყობილი აჯანყების გამო მონღოლებმა გვანცა დედოფალი და მისი მცირეწლოვანი შვილი დემეტრე შეიპყრეს. ჰულაგუ ყაინმა დედოფალი სიკვდილით დასაჯა. შემდეგ დემეტრე იზრდებოდა ტარსაიჭ ორბელიანის სახლში.

1270 წელს გარდაიცვალა დემეტრეს მამა, დავით-ულუ. თორმეტი წლის ყრმა დემეტრე ქართველმა დიდებულებმა აბალა ყაენს მიჰგვარეს ურდოში და სთხოვეს, საქართველოს მეფედ დაემტკიცებინა. ყაენმა მეფობის დასტური უბოძა დემეტრეს, სამაგიეროდ, თავისი უფლებების განსამტკიცებლად „წარმოატანა თანა სადუნი, რომელსაც უბოძა მეფემან დემეტრე ათაბაგობა“. სადუნ მანკაბერდელი ყაენის ნების აღმასრულებელი, ტფილისში გაზრდილი გასომხებული ქურთი იყო.

ჩამობრძანდა საქართველოში დემეტრე და მცხეთის სვეტიცხოვლის ტაძარში „აღასრულეს წესი კურთხევისა კათალიკოზმან და ეპისკოპოზთა და ყოველთა მთავართა საქართველოსათა ერეთით, კახეთით, სომხითით, ქართლით და ჯავახეთით და ტაოთ, რომელნი შეკრებულ იყუნეს“.

მეფე დემეტრე გონივრულად და გულმონყალებით განაგებდა ქვეყანას. „აქუნდა ჩუეულება, აღილის საფასე და აღდგის ღამე, და მოვლის ქალაქი, და მოიხილნის გლახაკნი და დავრდომილნი და ობოლნი, და თუსითა ჳელითა მისცემდის, და ყოველთა უწყოდთან მონყალება მეფისა და ამისთვს გლახაკნი ღამით ფოლორცთა შინა ვიდოდთან, რათა შეემთხვვნენ მეფესა“.

თხუთმეტი წლის დემეტრე მეფეს, პოლიტიკური მოსაზრებით, ცოლად შერთეს ტრაპიზონის კეისრის ასული. დემეტრე მეფემ ააშენა და განაახლა ეკლესია-მონასტრები, გაამაგრა რამდენიმე სტრატეგიული მნიშვნელობის მქონე ციხე-სიმაგ-

რე. „ააგო პალატსა შინა მონასტერი ისანთა, საყოფელად მეტეხთა ღმრთისმშობელისა და შეამკო განგებითა დიდითა და შესწირნა სოფელნი და ზვარნი და განუჩინნა მონაზონთა საზრდელი და განაგო კეთილითა“.

მეფე დემეტრე იძულებული იყო თავისი ლაშქრით მონაწილეობა მიეღო ყაენის თითქმის ყველა დაპყრობით ბრძოლებში, რომლებსაც ათასობით ქართველი ვაჟკაცის სიცოცხლე შეეწირა. ამდენი ლაშქრობებისაგან ქვეყანა გაღატაკდა, გავერანდა. ქვეყნის ინტერესებმა კვლავ მსხვერპლი მოითხოვა მეფისაგან, ამჟამად მონღოლთა ნოინის ასული სოლღარი შეერთო დემეტრემ ცოლად.

სხვათა ომში სისხლისაგან დაცლილი საქართველო ახალი განსაცდელის წინაშე აღმოჩნდა: დაიწყო შინაბრძოლები. ქართველები ისე დაეცნენ, რომ ეკლესიებსაც კი სტაცებდნენ მიწებს და სოფლებს. დემეტრეც ახალი საცდურის წინაშე აღმოჩნდა: გულისთქმას ველარ გაუძლო და ცოლად მოიყვანა ბექა ჯაყელის ასული ნათელა.

უფალმა სასჯელი მოუვლინა „საზეპუროერს“ — ვნების ოთხშაბათს, ხუთშაბათს და პარასკევს მინა იძრა „სამხილებელად უსჯულოებათა ჩუენთათჳს“. შაბათს კი საფუძვლითურთ შეარყია და შეადრწუნა ქვეყანა: დაანგრია ეკლესია-მონასტრები, მინა გაიპო და იქიდან შავმა კუპრისმაგვარმა წყალმა ამოხეთქა, გლოვამ და ტირილმა მოიცვა საქართველო.

ერის დაცემით შედრწუნებულმა კათოლიკოს-პატრიარქმა ნიკოლოზმა ვერ შეძლო აზვირთებული უზნეობის შეჩერება და მოთოკვა. მრავალჯერ ამხილა და დამოძღვრა მან მეფე, და რაკი ვერ არწმუნა, დაუტევა პატრიარქობა, „ნარვიდა მამულად თჳსად“ და უბრალო მონაზვნური მოღვაწეობით შეჰვედრა სული უფალს.

დემეტრე მეფის სამხილებლად ათონის მთიდან ჩამოვიდა ღირსი ბასილი მონაზონი, ევფემიოს კათოლიკოსის ბიძა, „საღმრთოთა წესითა აღსავსე და წინასწარცნობის მადლითა გაბრწყინვებული“, ღმრთისმშობლის გამოცხადებით მოინია წინაშე დემეტრე მეფისა, ამხილა იგი უწესო ქორწინებისათვის და უთხრა: „უკეთუ დაუტევენ უწესონი ქორწინებანი, მე თავსმდებ გექმნე, რათა კეთილად ნარგემართოს მეფობა შენი“. მე-

ფემ და მთავრებმა უგულვებელყვეს ბასილის ნათქვამი. მაშინ ბასილი მონაზონმა დემეტრეს მომავალი უწინასწარმეტყველა: „ბოროტად და უპატიოდ მოიკლა მძლავრთა მიერ და ოჯერ იქმნე სამეფოსაგან შენისა და შვილნი შენნი მიმოდაიბნინეს და სხვამან დაიპყრას მეფობა შენი და იავარჰყონ სიმდიდრე შენი. და აჰა ესერა, შენ და მთავართა გეტყვ და ვესავ ყოვლადნმიდასა ღმრთისმშობელსა, რომელ სრულ იქმნეს და აღესრულოს სიტყუა ჩემი, უკუეთუ ეგო უწესობასა მაგას. მე აჰა ესერა წარვალ“. მეფეს ამხელდა აგრეთვე ლეკთა განმანათლებელი ღირსი პიმენ სალოსი და მისი თანამოსაგრე ანტონი მესხი.

აბალა ყაენის გარდაცვალების შემდეგ ყაენის ტახტისთვის სამკედრო-სასიცოცხლოდ ებრძოდნენ ერთმანეთს აბალას ძმა, აჰმადი და შვილი, არლუნი. დემეტრე მეფე იძულებული იყო, მონაწილეობა მიეღო პოლიტიკურ დაპირისპირებებში. არლუნის წინააღმდეგ მონყობილი ერთ-ერთი შეთქმულების მეთაურობა დაბრალდა არლუნის პირველ ვეზირს, ბულას, რომელიც მზახლად ეკუთვნოდა დემეტრეს. ყაენმა შეიპყრო და თავი მოჰკვეთა ბულას, იგივე დღე ეწია მის ნათესავ-მომხრეებსაც. ყაენის კარზე დაიბარეს მეფე დემეტრეც.

მეფედემეტრემ მოიწვია კათოლიკოსი, ეპისკოპოსნი, მონასტრებისა და გარეჯის უდაბნოს მამები, შეკრიბა დარბაზის ერი და განუცხადა: „ღმერთმან ყოვლისა მპყრობელმან და უფალმან ჩუენმან იესუ ქრისტემან და ყოვლად წმიდამან ღმრთისმშობელმან, რომლისა ნაწილადცა ვართ, და ჯუარმან პატიოსანმან, რომელი მოგუენიჭა ჩუენ მეფეთა, დამიცვა და მიმანია ასაკად სისრულისა და მომმადლა მეფობა, სკიპტრა და პორფირი მეფობისა და თანადგომითა თქუენითა წარვმართე მეფობა და აქამომდე მშვდობით ჰგიეს სამეფო ჩემი. ან განრისხებულ არს ყაენი... და ან მე მიწოდს წინაშე მისსა. ვგონებ ბოროტის ყოფასა ჩემთვის, თუ არა წარვიდე მთიულეთს, სიმაგრეთა შინა და დავიცვა თავი ჩემი! და აჰა ყოველი სამეფო ჩემი წინაშე მათსა ძეს, იხილეთ რავდენი სული ქრისტიანე სიკუდილსა მიეცემის და ტყუე იქმნების და ეკლესიანი შეიგინებიან და მოოწრდებიან, კაცნი და ჯუარნი დაიმუსრვიან... რა სარგებელ არს ცხოვრება ჩემი, უკეთუ ჩემთვის მრავალი სული მოკუდეს და მე თვთ მძიმე ცოდვითა განვიდე სოფლისა ამისგან. ან მნებავს,

რათა წარვიდე ყაენის წინაშე და იყოს ნება ღმრთისა: უკეთუ მე მომკლან, ვგონებ, რომე ქუეყანა უვნებელად დარჩეს”.

დარბაზი გაკვირვებული მისჩერებოდა სიცოცხლით სავსე, „შესახედავად ტურფა, თმითა და ნუერიითა მწყაზარ და შუენიერ” მეფეს, რომელიც ერის გადასარჩენად აშკარა სიკვდილზე მიდიოდა. ყველამ ერთხმად სთხოვა მეფეს, შეეფარებინა თავი მთიულეთისთვის, მაგრამ მეფემ მშვიდად ბრძანა: „მენყალვის უბრალო ერი, ვითარცა ცხოვარნი კლვად ულონო არიან და არასადა აქუნ ნუგეშინისცემა. მე დავსდებ სულსა ჩემსა ერისათვს ჩემისა და არა დავიშლი ურდოს წასვლას”.

„არა არს საქმე, მეფეო, განწირვა სულისა შენისა, რამეთუ მრავალთა მეფეთა მიუურიდნია, და დაუცავს თავი თვისი. ან თუ შენ დასდებ სულსა შენსა ერისათვს, ჩუენ ყოველნი, ეპისკოპოსნი, ვიტკრთავთ ცოდვათა შენთა, არამედ წინაშე ღმრთისა ვნამებთ, რათა მოწამეთა თანა შერაცხილ იქმნე, ვითარცა უფალი სახარებასა შინა ბრძანებს: „უფროს ამისსა სიყუარული არა არს, რათა დადვას კაცმან სული თვისი მოყუსისათვს“. და უკეთუ ერთისა მოყუსისათვის სულის დადება კეთილ არს, რავდენ ურიცხუთა სულითა ცხოვნება ეგოდენ სარგებელ არს”, — ბრძანა აბრაჰამ კათოლიკოსმა.

მეფე განემზადა ურდოში წასასვლელად, თან იახლა აბრაჰამ კათოლიკოსი, მღდელი მოსე, შვილი დავითი და რჩეული ერისთავები. ყაენის გამოგზავნილი სიუქოლ ნოინი შემოხვდა დემეტრეს, ხელები გაუკრა და ყაენს მიჰგვარა, ვითარცა ერთი უპატიოთაგანი.

ვერანაირი დანაშაული ვერ აღმოუჩინეს ქართველთა მეფეს. დაფიქრდა ყაენი. იცოდა, „უკეთუ ბოროტი უყოს მეფესა, არღარავინ არს ღირსი მეფობისა”, არც დაუსჯელობა ივარგებდა, რადგან დემეტრე „მიმდგომი და მზრახავი იყო ბუღასი”. მაშინ წინ წარსდგა ხუტლუ-ბულა მანკაბერდელი, ძე სადუნისა, მონღოლთა მოენე და დამსმენი და ყაენს უთხრა: „ნუ იურვი მაგას, რამეთუ მე მოვიყვანო შვილი აფხაზთა მეფისა დავითისი (ნარინის), სახელით ვახტანგი, და მას მიუბოძე მეფობა, რომელ ორივე სამეფო ბრძანებასა შენსა მორჩილებდეს”.

დემეტრეს ხელები შეუკრეს, არგნებით სცემეს და საპ-

ყრობილეში ჩააგდეს. ქართველმა დიდებულებმა მოახერხეს დილეგში მყოფი მეფის მონახულება და გაქცევა შესთავაზეს. ქვეშევრდომებს მეფემ მშვიდად მიუგო: „პირველვე უწყოდე სიკუდილი ჩემი, გარნა დავდევ თავი ჩემი და სული ჩემი ერისათვის ჩემისა. ხოლო ან თუ წარვიდე, უბრალო ერი მოიხრას, რა სარგებელ არს, უკეთუ ყოველი სოფელი შევიძინო და სული წარვიწყმიდო“.

1289 წლის 12 მარტს მოვაკანში, მდინარე მტკვრის პირას, მეფე დემეტრე სიკვდილით დასაჯეს. მოულოდნელად სასნაულმა შეძრა ყოველი. მზე დაბნელდა და საშინელი სიბნელე ჩამონვა. ამ სასნაულმა ისე შეაშინა უსჯულოები, რომ ველარ გაბედეს დემეტრეს შვილის, უფლისწული დავითის მოკვლა.

პატრიარქმა აბრაამმა და მღვდელმა მოსემ ფარულად გამოიხსნეს წმიდა დემეტრეს ცხედარი და ტფილისელი მეთევზეების დახმარებით საქართველოში ჩამოასვენეს.

წმიდა მონამე დემეტრე დამარხეს სვეტიცხოველში, „სამარხოსა მამათა მათასა“.

საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის
აპტოკეფალიის აღდგენის დღე (1917)
12 (25) მარტი

საეკლესიო გადმოცემით სულთმოფენობის შემდგომ ყოვლადწმიდა ღმრთისმშობელს ქართლის მოქცევა ხვდა წილად, მაგრამ მაცხოვარი გამოეცხადა და უბრძანა: „ჰოე, დედაო ჩემო, არა უგულვებელყო ერი იგი საზეპურო უფროს ყოველთა ნათესავთა, მეოხებითა შენითა მათვს. ხოლო შენ წარავლინე პირველწოდებული ანდრია ნანილსა მას შენდა ხვედრებულსა და თანა წარატანე ხატი შენი, ვითარცა პირსა შენსა დადებითა გამოისახოს და შენ წილ ხატი იგი შენი მკვდრობდეს მცუელად მათდა უკუნისამდე ჟამთა“. ღმრთის განგებულებით და ღმრთისმშობლის კურთხევით საქართველოში საქადაგებლად წამოვიდა ანდრია პირველწოდებული.

ანდრია მოციქულმა იქადაგა დიდაჭარაში, დაადგინა ეპისკოპოსები, მღვდლები და დიაკვნები. შემდგომ გადმოიარა მთა, რომელსაც რკინის ჯვარი ეწოდა, განვლო ოძრხის ხევი და მოაღწია სამცხის საზღვარს. ანდრიამ მესხეთშიც დაადგინა ეპისკოპოსი. ქადაგებით მოიარა მთელი ის მხარე და შემდეგ იერუსალიმში დაბრუნდა.

ქართლის მეფე ადერკიმ, ქართველები კვლავ წარმართობაზე მიაქცია და შერისხა კლარჯეთის ერისთავი, რომელმაც მშვიდობით განუტევა ანდრია მოციქული.

მეორე წელს მოციქული ანდრია პირველწოდებული კვლავ დაბრუნდა ქართლში. ამჟამად მას მოციქულები მატათა და სვიმონ კანანელი ახლდნენ თან. მატათამ საქადაგებლად სვანეთს მიაშურა, ანდრია და სვიმეონი ოსეთში წავიდნენ, შემდგომ კი აფხაზეთში გადავიდნენ. სვიმონ კანანელი დარჩა ცხუმში, ხოლო ანდრია ჯიქეთს წავიდა.

ასე ჩაეყარა მოციქულთა მიერ საფუძველი საქართველოს ეკლესიას, მაგრამ წარმართთა შიშით ქართველებმა თანდათან დაივიწყეს ჯვარცმული მაცხოვარი იესუ ქრისტე.

საქართველოში ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადებამდე საეკლესიო იერარქია უკვე არსებობდა: პირველ მსოფლიო საეკლესიო კრებას ესწრებოდა ბიჭვინთის ეპისკოპოსი.

მეოთხე საუკუნის დასაწყისში, როცა რომში ქრისტიანობა სა-

ხელმწიფო რელიგიად გამოცხადდა, მოციქულთასწორ მირიან და ნანას მეფობის ჟამს, საქართველოში ღმრთის სიტყვის საქადაგებლად ჩამოვიდა წმიდა ნინო. შემდეგ, მირიან მეფის თხოვნით, კონსტანტინე დიდმა გამოგზავნა იოვანე ეპისკოპოსი ორი მღვდელითა და სამი დიაკვნით, რომელთაც ნათელსცეს ქართველებს.

325 წელს ნიკეის პირველი მსოფლიო საეკლესიო კრებაზე იოვანე ანტიოქიის პატრიარქად იქნა არჩეული. ამ ფაქტმა განაპირობა, რომ მსოფლიო საეკლესიო კრებამ საქართველოს ეკლესიაც ანტიოქიის საპატრიარქოს მიათვალა.

მეფე ვახტანგ გორგასლის თაოსნობით 472 წელს ქართლის კათოლიკოსად დადგინდა წმიდა პეტრე და „აქათგან იწყეს კათოლიკოსთა მთავრობად“, წერს „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“-ს ავტორი. ვახტანგ გორგასლის დროიდან ქართლის ეკლესიას გააჩნდა საკუთარი საეკლესიო კრება, რომელიც უფლებამოსილი იყო თავისი შინაგანი საქმეები, ეპისკოპოსთა ხელდასმა — გადაყენება, თვითვე განეგო.

მერვე საუკუნეში იმპერატორ კონსტანტინე კოპრონიმისა და ანტიოქიის პატრიარქის თეოფილაქტეს (745-751) დროს ანტიოქიაში ქართლიდან ჩავიდნენ ქართველი ღმრთისმსახურები და პატრიარქს იბერიის ეკლესიის გასაჭირი მოახსენეს: სარკინოზთა შიშით ქართლსა და ანტიოქიას შორის მიმოსვლა შეწყვეტილი იყო, ამიტომ ანტიოქიის პატრიარქის, ანასტასის დროიდან ქართლის კათოლიკოსის კურთხევა აღარ ხდებოდა. ანტიოქიის ეკლესიის ადგილობრივმა კრებამ გადაწყვიტა, ქართლის ეკლესიისთვის მიეცა კათოლიკოსთა ხელდასხმის უფლება.

მეთერთმეტე საუკუნეში ათონის მთაზე მომხდარი დაპირისპირების შემდეგ სვიმონწმიდელმა მამებმა ანტიოქიის პატრიარქ თევდოსისთან შეიტანეს საჩივარი, ივერთა მონასტერში მოღვაწე ქართველი მამების შესახებ: „არა უწყით, რაჲ არს სარწმუნოებაჲ მათი“. გიორგი მთაწმინდელმა არა მარტო დაამტკიცა საქართველოს ეკლესიის სამოციქულო პატივი, არამედ აჩვენა მისი უპირატესობა ანტიოქიის ეკლესიასთან შედარებით: „ერთი ღმერთი გვცნობიეს, არღარა უარგყყოფიეს და არცა ოდეს წვალებისა მიმართ მიდრეკილ არს ნათესავი ჩვენი... შუენის ესრეთ, რაჲთა წოდებული იგი მწოდებელსა მას დაემორჩილოს, რამეთუ პეტრესი ჯერ-არს, რაჲთა დაემორჩილოს მწოდებელსა თვისსა და ძმასა ანდრეას და რაჲთა თქუნენ

ჩუენ დაგუემორჩილნეთ" (ანტიოქიის ეკლესია წმიდა პეტრე მოციქულის დაარსებულა).

1801 წელს რუსეთის იმპერატორმა ალექსანდრემ ხელი მოაწერა მანიფესტს, რომლის მიხედვითაც საქართველოს მრავალსაუკუნოვანმა სახელმწიფოებრიობამ არსებობა შეწყვიტა და ქვეყანა ორი გუბერნიის სახით შეუერთდა რუსეთის იმპერიას.

1811 წლის 10 ივნისს იმპერატორი ალექსანდრე, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს, ანტონ მეორეს წერდა: „საქართველოს სამეფოს რუსეთის სახელმწიფოსთან შემოერთების შემდეგ საქართველოს ეკლესიაც უნდა გაერთიანებულიყო უწმიდესისა და უმართებულესის სინოდის გამგეობაში. ახალ მართვა-გამგეობასთან მოუთავსებელი იქნებოდა საქართველოში კათოლიკოსის ყოფნა... გითხოვთ თქვენ საქართველოს ეკლესიის საქმეების განმგებლობისაგან, უწმიდესის სინოდის წევრობისა და კათოლიკოსის სახელის შენარჩუნებით“... გაუქმდა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია და ანტონ მეორე რუსეთში გადაასახლეს.

საქართველოს ეკლესიას რუსეთის სინოდი ხელმძღვანელობდა ეგზარქოსის მეშვეობით. 1811-1817 წლებში ამ მოვალეობას ასრულებდა ვარლამ ერისთავი. მის შემდეგ ყველა ეგზარქოსი რუსი იყო. ქართული ენისა და ტრადიციების, ქართველ წმიდანთა და დღესასწაულთა არცოდნამ გადაულახავი ბარიერი წარმოქმნა ქართველ მართლმადიდებელთა და ეკლესიის იერარქთა შორის. გაიძარცვა მტერთა შემოსევებს გადარჩენილი ქართული ოქრომჭედლობისა და ტიხრული მინანქრის უიშვიათესი ნიმუშები და რუსეთში იქნა გატანილი. ოფიციალურად დაწვეს და გაანადგურეს უძველესი ქართული ხელნაწერები, შეათეთრეს სვეტიცხოვლის, ალავერდის, ერთაწმიდას უნიკალური ფრესკები. აკრძალეს მრავალხმიანი ქართული გალობა და ქართულ ენაზე წირვა ლოცვის შესრულება. ოცდაოთხი ეპარქია, რომლის მღვდელმთავრები სამწყსოსთან ერთად იტანდნენ ყოველგვარ გაჭირვებასა და სიმძიმეს, საეგზარქოსომ ხუთ ეპარქიამდე შეამცირა. საქართველოს ეკლესიამ დაკარგა თითქმის ყველაფერი, რასაც საუკუნეების მანძილზე რუდუნებით აშენებდა და აგროვებდა.

ეგზარქოსმა პავლე ლებედევმა სიონის ამბონიდან დაწყებულა ქართველი ერი. ცნობილმა საზოგადო და პოლიტიკურმა მოღვაწემ წმიდა დიმიტრი ყიფიანმა საჯაროდ ამხილა ეგზარ-

ქოსი და მოთხოვა დაეტოვებინა საქართველო, რადგანაც მას უფლება არ ჰქონდა, დარჩენილიყო იმ ერის სულიერ მამად, რომელიც ანათემაზე გადასცა. ამ მხილების გამო მხცოვანი მამულიშვილი სტავროპოლში გადაასახლეს და ვერაგულად მოკლეს.

მეოცე საუკუნის დასაწყისში საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მესვეურებმა ქართველ სამღვდელთაგანთან ერთად დაიწყეს ზრუნვა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისათვის. რუსეთის მთავრობამ დანიშნა სხდომა, სადაც ქართველებმა დაასაბუთეს, რომ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება ეწინააღმდეგებოდა მსოფლიო ეკლესიის კრებების კანონებს.

1917 წლის 12 (25) მარტს ქართველმა ერმა მცხეთაში მოწვეულ საგანგებო საეკლესიო კრებაზე აღადგინა ეკლესიის ავტოკეფალია. იმავე წლის სექტემბერში საქართველოს ეკლესიამ ასექსნლიანი იძულებითი შუალედის შემდეგ კვლავ აირჩია კათოლიკოს-პატრიარქი. ეს პატივი და ჯვარი წილად ხვდა ავტოკეფალიისათვის დაუცხრომელ მებრძოლს, წმიდა კირიონს (საძაგლიშვილი).

საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია მსოფლიოს ყველა მართლმადიდებელმა ეკლესიამ აღიარა, მაგრამ არ არსებობდა ამ აღიარების წერილობითი დასტური, რომლის უქონლობის გამოც ჩვენს წინაპრებს ხშირად უხდებოდათ ბრძოლა საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის დასამტკიცებლად.

ღმრთის შეწევნითა და სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, ილია მეორის დაულალავი მოღვაწეობით, მსოფლიოს საპატრიარქომ 1990 წელს ოფიციალურად ცნო და აღიარა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალურობა. ამავე წლის 4 მარტს, მართლმადიდებლობის დღესასწაულის დღეს, კონსტანტინოპოლის მთავარეპისკოპოსმა და მსოფლიო პატრიარქმა ყოვლადუნმადესმა დიმიტრიოსმა საზეიმო ვითარებაში გადასცა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ილია მეორეს, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის ცნობისა და მტკიცების და საქართველოს უწმიდესი ეკლესიის მეთაურის საპატრიარქო ტიტულის ცნობისა და ბოძების სიგელეტი. ეს იყო უდიდესი გამარჯვება და სიხარული.

ეს იყო საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის საზეიმო და საბოლოო აღიარება.

ღირსი ამბროსი აღმსარებელი (ხელაია)
სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი (+1927);
16 (29) მარტი

ღირსი ამბროსი აღმსარებელი (ერისკაცობაში ბესარიონ ხელაია) დაიბადა მარტვილში 1861 წლის 7 სექტემბერს. ბესარიონის მამა ზოსიმე მღვდელი იყო და ბესარიონიც ბავშვობიდანვე ეზიარა ღმრთის-მსახურების სიტკბობას.

ბესარიონმა პირველდაწყებითი განათლება სამეგრელოს სასულიერო სასწავლებელში მიიღო, შემდეგ კი სწავლობდა ტფილისის სასულიერო სემინარიაში, რომელიც დაამთავრა 1885 წელს. შემდგომ ბესარიონი დაოჯახდა და სოხუმის ეპარქიაში დაიწყო მოღვაწეობა, სინმიდითა და განათლებით გამორჩეული ბესარიონი მალე დიაკვნად აკურთხა სოხუმის ეპისკოპოსმა.

დიაკონ ბესარიონს მალევე, 1887 წელს მღვდლად დაასხეს ხელნი. მამა ბესარიონი რვა წელი მოძღვრობდა სოხუმში, სკოლებში ასწავლიდა ქართულ ენას, ხელმძღვანელობდა სხვადასხვა საქველმოქმედო საზოგადოებებს; 1896 წელს გარდაეცვალა მეუღლე და მარტომ იტვირთა შვილების აღზრდა. 1897 წელს ბესარიონმა სწავლა დაიწყო ყაზანის სასულიერო აკადემიაში. ბესარიონი იყო ნიჭიერი, პატიოსანი, კეთილი, სათნო და ერთგული ადამიანი. ყაზანში მყოფი, თვალყურს ადევნებდა საქართველოს ლიტერატურულ-კულტურულ ცხოვრებას, ქართველთა ბრძოლას ეროვნული თვითგამორკვევისათვის; მომზადებული ჰქონდა რამდენიმე ისტორიული თუ სხვა ხასიათის ნარკვევი. მისმა საკანდიდატო დისერტაციამ „ქრისტიანობის ბრძოლა ისლამთან საქართველოში“ ისეთი ყურადღება დაიმსახურა, რომ პროფესორს უთხოვია, შეევესო ზოგიერთი თავი და წარედგინა მაგისტრის ხარისხის მოსაპოვებლად. მამა ბესარიონი 1900 წლის 11 თებერვალს მონაზვნად აღიკვეცა და უწოდეს სახელად ამბროსი.

1902 წელს მამა ამბროსი სამშობლოში დაბრუნდა. იგი დაუღალავად იბრძოდა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისათვის, რის გამოც 1903 წელს, იგი რუსეთში გადაასახლეს. სამშობლოში კვლავ დაბრუნების შემდეგ მღვ-

ელ-მონაზონი ბესარიონი ჭელიშის მონასტრის წინამძღვრად დაადგინეს.

ჭელიშის მონასტერი თავის დროზე მთელი რაჭის საღმრთო სწავლა-განათლების კერა იყო, მაგრამ გავიდა უამი და მონასტერს შემოაკლდა მონაფეები, შემდეგ კი თანდათან გაუდაბურდა. მამა ამბროსიმ მონასტერში დაიწყო სემინარიელების მომზადება. ისწავლებოდა გალობა, საღმრთო წერილის კითხვა. მამა ამბროსიმ ბევრი იღვანა ოდესლაც უმდიდრესი ჭელიშური ხელნაწერების მოსაძიებლად და აღსადგენად. ერთხელ ეკლესიის ეზოში არგნით გამოსული წინამძღვრის ყურადღება მიიპყრო ყრუ ხმამ, რომელიც მინის სიღრმიდან ამოდიოდა, გაათხრევინა ის ადგილი და უძველესი სახარება აღმოაჩინა. შემდგომ მუშაობდა ტფილისში, სინოდალური კანტორის წევრად, მოკლე ხანში კი ტფილისის ფერისცვალების მონასტრის წინამძღვარი გახდა.

1908 წელს მამა ამბროსი ეგზარქოს ნიკონის მკვლელობაში მონაწილეობის ცრუბრალდებით რუსეთში გადაასახლეს. ამბროსის მღვდელმსახურება აუკრძალეს და გაგზავნეს რიაზანის სამების მონასტერში, სადაც ერთ წელზე მეტი სასტიკი რეჟიმის ქვეშ გაატარა. რუსეთის წმიდა სინოდი უგულვებელსყოფდა არქიმანდრიტის ყოველ თხოვნას სამშობლოში დაბრუნების შესახებ. ბოლოს, 1917 წელს, წმიდა ამბროსი დაბრუნდა საქართველოში და კვლავ საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისათვის ბრძოლის ერთ-ერთი აქტიური მონაწილე გახდა.

1917 წლის 15 ოქტომბერს არქიმანდრიტი ამბროსი ხელთდასხმულ იქნა ჭყონდიდის ეპისკოპოსად. მალევე ეპისკოპოსი ამბროსი ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტად იქნა დადგენილი.

1921 წლის 1-5 სექტემბერს გელათში შედგა საეკლესიო კრება, რომელზეც ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი ამბროსი საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად აირჩიეს. ამავე წლის 25 თებერვალს საქართველოს კვლავ დაედგა მძიმე მონობის უღელი. საბჭოთა ხელისუფლება ცეცხლითა და მახვილით მოედო ეკლესიებს, დაანგრია და გააუქმა 1200 ტაძარი, დაატუსაღა და დახვრიტა მრავალი სასულიერო მოღვაწე.

ერის სულიერმა მამამ, 1922 წლის 7 თებერვალს, გენუის კონფერენციის წარმომადგენლებს გაუგზავნა მემორა-

ნდუმი, რომლის თითოეული სიტყვა სამშობლოს სიყვარულითა და ჭირისუფლობით არის განმსჭვალული, მასში წინასწარმეტყველურად არის დანახული ქრისტიანული სათნოების გარეშე დარჩენილი ერისა და სახელმწიფოს ბედი, მისი უნუგემო მომავალი.

გენუის კონფერენციაზე მემორანდუმის გაგზავნა უპრეცედენტო შემთხვევა იყო. მალე წმიდა ამბროსი დააპატიმრეს. სასამართლო პროცესზე პატრიარქთან ერთად საკათოლიკოსო საბჭოს წევრებიც განისჯებოდნენ.

სამსჯავროზე წმიდა ამბროსიმ თამამად ამხილა მთავრობა ბოროტებაში. ერთ-ერთ დაკითხვაზე პატრიარქმა ამბროსიმ თქვა: „სარწმუნოება არის ხალხის სულიერი მოთხოვნილება. დევნულობა ამ მოთხოვნილებას უფრო აძლიერებს. ის ღრმავდება, იკუმშება და გუბდება და ამოხეთქავს გაძლიერებული ძალით. ასე იყო ყველგან, ასე იქნება ჩვენშიც, საქართველო არ იქნება გამონაკლისი საზოგადო კანონებიდან“.

სასამართლო პროცესის ბოლოს, მსჯავრდებულის საბოლოო სიტყვაში წმიდა ამბროსიმ ჯალათებს უთხრა: „სული ჩემი ეკუთვნის ღმერთს, გული — საქართველოს, გვამს კი, რაც გნებავთ, ის უყავით“. სასამართლომ კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსი ხელაიას შვიდი წლით, ცხრა თვითა და ოცდარვა დღით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯა.

1924 წლის ბოლოს გამოცემული ამინისტიით პატრიარქ ამბროსი ხელაიას და საკათოლიკოსო საბჭოს დაპატიმრებულ წევრებს სასჯელი მოუხსნეს, მაგრამ უკვე ხანში შესული და ჯანგატეხილი ერის მამა სამი წლის შემდეგ, 1927 წელს გარდაიცვალა.

წმიდა პატრიარქი ამბროსი დაკრძალულია სიონის საპატრიარქო ტაძარში.

ღირსნი: პიმენ სალოსი და ანტონი მესხი არიან მეცამეტე საუკუნის საქართველოს გამორჩეული მოღვაწენი. პიმენი დაიბადა 1260 წლის ახლო ხანებში. იგი წარმოშობით კახეთის თავადთა გვარიდან იყო.

პიმენი სიჭაბუკეშივე აღკვეცილა მონაზვნად დავით გარეჯის ლავრაში.

სინმიდითა და განათლებით გამორჩეულ მონაზონს უხვად ჰქონდა მომადლებული ღმრთისაგან „ხედვითი და ღმრთისმეტყველებითი სიბრძნე“. პიმენმა მონაზვნური მოღვაწეობის ურთულესი ფორმა აირჩია „და იქმნა იგი ქრისტესათვის სალოს“. პიმენი „იყო მამხილებელ უსამართლოებასა და უნესოებასა ზედა მეფეთა და მთავართა არა თუ სიტყვით, არამედ ნერილებითაცა“. იგი მოციქულებრივ მოღვაწეობას ეწეოდა და იყო ქრისტიანობის მხურვალე მქადაგებელი მთიან კავკასიაში. მან „ნათესავი ლეკთა წარმართობისაგან მოაქცია, რომელნი ჰგვიან სარწმუნოებასა ქრისტესა“. ღირს პიმენს ლეკთა განმანათლებელს უწოდებენ.

ღირსი ანტონი მესხი პიმენ სალოსის თანამედროვე იყო. იგი სიჭაბუკეშივე აღკვეცილა მონაზვნად და დავით გარეჯის მონასტერში მოღვაწეობდა. ღრმად განათლებული „მოღვაწე და მმართველობით სრული“ მონაზონი ანტონი, პიმენ სალოსთან ერთად მოციქულებრივ მოღვაწეობას ეწეოდა. საღმრთო მადლით გაბრწყინებულმა მამებმა ერზე ზრუნვა მეფის მხილებით დაიწყეს. „ქართლის ცხოვრება“-ში წერია, რომ ისინი ამხელდნენ „მეფესა და ყოველსა ერსა, გარნა არარაჲ ისმინეს“. ნმიდა ანტონი უდიდესი სიყვარულით სარგებლობდა ხალხში მას „სახელსდვეს ქართველთა მზედ“.

მღვდელმონაჲე გაბრიელ მცირე დაიბადა დაახლოებით 1745-1755 წლებში. „ესე ნეტარი გაბრიელი იყო მცხოვრები ტფილისით მოქალაქეთაგანი და ხელოვნებითა მკერავი, რომელმან დაუტევა ღმრთისა სიყვარულისათვის სახლი, დედა და ძმანი და მეგობარნი თვისნი და ყოველი მონაგები და წარვიდა მონასტერსა და აღიკვეცა და იქმნა მონაზონ“.

ღირსი გაბრიელი დაახლოებით 1772-1773 წლებში აღიკვეცა მონაზვნად გარეჯას მრავალმთის ნათლისმცემლის მონასტერში და იქ მოღვაწეობდა მონამეობრივ აღსასრულამდე. „ისწავლნა საღმრთონი წერილნი შეწევნითა და ნიჭითა სულისა წმიდისაჲთა და ფრიად ღუანლსა და მარხვასა შინა, რომელსაცა სათნოებანი არცლა თუ რიცხვითა შესაძლებელ არს აღწერად“. ცნობილია, რომ მან „იმარხვა ორმეოცი დღე, რათა ჰპოვოს ხატი ღმრთაებისა წმიდისა ანტონის მარტყოფის მონასტრისა“.

გაბრიელ მცირემ თავისი მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ქართული საეკლესიო მწერლობის ისტორიაში. მას, როგორც საუკეთესო კალიგრაფს, მრავალი ხელნაწერი აქვს გადაწერილი, შედგენილი აქვს სხვადასხვა წმიდა მამათა გამონათქვამების კრებული: „გვირგვინი“, „სამოთხის ყვავილი“, „სამასეული“, „ოქროს წყარო“, „კლიტი“, „სუფევა“, „მანანა“... შექმნა ორიგინალური სასულიერო თხზულებებიც, მათ შორის: 1) მღვდელმთავრისა ლიტურგიისა განმარტებაჲ სახისმეტყუელებითი, ვითარმედ ყოველსავე მღვდელმოქმედებასა მისსა საიდუმლოებით ძალი უპყრიეს; 2) მეექვსე მსოფლიო კრების სჯულის კანონისათვის; 3) სულიერნი თხრობანი სულთა ღმრთისმოყუარეთანი; 4) ცხოვრება და მოღვაწეობა ღირსისა მამისა ჩვენისა სქემოსან ონისიფორესი; 5) მოკლე მოთხრობა პორფირისათვის. მისი ძირითადი შრომები გაერთიანებულია კრებულში „ჯვართშემოსილი“.

მიუკლებელ მოღვაწეობაში, მარხვასა და ლოცვაში მყოფი ღირსი გაბრიელ მცირე მამა ძმებისადმი საოცარი სიყვარუ-

ლითა და მსახურებით გამოირჩეოდა, ყველას ეხმარებოდა, უვლიდა, ამხნევებდა. ერთხელ, დიდმარხვის დღეებში, ნათლისმცემლის უდაბნოში ტფილისელი მთავარდიაკონი ჩავიდა. ცოტა ხანში დიაკონს ოჯახი მოენატრა, მონასტერში ველარ გაჩერდა და სახლში დაბრუნება გადაწყვიტა. გაბრიელი თან გაჰყვა დიაკონს „ხოლო წარსრულნი მუნით, მივიდენ მრავალწყაროსა ხევსა შინა და მუნ დახვდნენ ლეკთა მხედრობანი; ხოლო ესე წმიდაჲ მამაჲ მათ მიერ მოიკლა და შეირაცხა იგი რიცხვსა წმიდათა მღდელ-მონამეთასა... ხოლო გუამი ნეტარისა მამისა მის მოიღეს ძმათა მის მონასტერისათა და დაფლეს მუნვე მონასტერსა შინა, რომლისაცა სუფევს ქრისტეს ღმრთისა თანა და მეოხ არს სულთა ჩუენთათვის“.

გაბრიელ გარეჯელის ზენოდება — „მცირე“, აღებულია მისი ერთ-ერთი წერილიდან რუსთველ-ნინონმიდელი მიტროპოლიტ სტეფანესადმი, სადაც ის თავის თავს გაბრიელ მცირედ მოიხსენიებს.

ღირსი იოვანე მანგლელი (+1751)
28 (10.04) მარტი

ღირსი იოვანე მანგლელი (ერობაში იოსებ სააკაძე) დაიბადა 1668 წელს. იგი ბავშვობიდანვე გარეჯის უდაბნოში „ალიზარ-და მონაზონებითა წესითა და მრავალი წელი დაჰყო ქვაბსა შინა ბერთუბნისასა, რომელ სენაკი მისი ანცა იხილვების ცრემლითა მისითა მორწყული“.

წმიდა იოვანე იყო „ფრიად ღმობიერ გულითა და დიდად მოწყალე გლახაკთა და ჭირვეულთა მიმართ“. ძმებისაგან სათნოებით გამორჩეული იოვანე მალე მღვდლად აკურთხეს, მის მოწაფეებს შორის იყო ერთი ლეკი, რომელმაც 1716-17 წლებში სოფელ ჭალაში მონაწილეობდა თავად ამილახვრის მამულის დარბევაში, მან იხილა სასწაული, თუ როგორ განგმირა სამთავისის ტაძრის გუმბათის ჯვარისგან გამოსულმა ნათელმა ტყის მწვერვალზე განლაგებული ლეკთა ბანდა. სასწაულის მხილველი ლეკი, წმიდა იოვანესთან მივიდა, მონაწილეობა დანაშაული, ნათელილო და მონაზვნად აღიკვეცა. (მან დაწერა წიგნი „მანანა“, რომელშიც ხოტბას ასხამს და განადიდებს მართლმადიდებელ ეკლესიას).

მღვდელმონაზონი იოვანე მღვდელმთავრად გამოარჩიეს და მანგლისის კათედრაზე დაადგინეს ეპისკოპოსად. ოსმალებისაგან მანგლისის კათედრის დანგრევის შემდეგ იოვანე ხირსის მონასტერში გადავიდა სამოღვაწეოდ და ქადაგებდა მთიულეთში და კახეთში.

1724 წელს წმიდა იოვანე დარუბანდში წავიდა, ხის ეკლესია ააგო და დალესტანში ქადაგება დაიწყო. მას თან ახლდა თერთმეტი სასულიერო პირი. წმიდა ცხოვრებითა და სასწაულებით მეუფე იოვანემ მალე მიიპყრო ლეკების ყურადღება. არც მთავრობას დარჩენია შეუმჩნეველად მისი მოციქულებრივი საქმიანობა.

მეფე ვახტანგ მეექვსესა და რუსეთის იმპერატორ პეტრეს მიწერ-მოწერა ჰქონდათ ერთმანეთთან კასპიისპირეთის საქმეებზე. ორივე მეფე დიდ მნიშვნელობას აძლევდა მეუფე იოვანეს მოციქულებრივ ღვაწლს და მდიდარი შეწირულობანი გაუგზავნეს იქ მოღვაწე მამებს. მეფეების მატერიალური დახ-

მარებით ააშენა იოვანემ ღმრთის-მშობლის შობის და დიდ-
მონამე ეკატერინეს სახელობის ტაძრები.

1737 წელს მეუფე იოვანემ თავისი მონაფეები დაღესტანში
დატოვა, თვითონ კი ასტრახანში გადავიდა. აქ მან ააგო იოვანე
ღმრთისმეტყველის სახელობის ეკლესია, რომელიც 1746 წე-
ლს რუსეთის უწმიდესმა სინოდმა მონასტრად გადააკეთა და
არქიმანდრიტად იოვანეს მონაფე, ქართველი ბერი გერმანე
დანიშნა.

ასტრახანში იოვანემ შეიტყო, რომ ყიზლარში მცხოვრებ
ქართველებს ეკლესია არ ჰქონდათ, ოსეთშიც უჭირდათ
ქრისტიანებს და ყიზლარს მიაშურა; იქ ქართველების დახ-
მარებით ეკლესია ააგო და გახსნა სკოლა მქადაგებელთა
მოსამზადებლად.

„დღესა ერთსა სწირავდა იგი ნეტარი მდგომარე წმიდისა
ტრაპეზისა და ჰგალობდენ წმიდაო ღმერთოსა. ჰშუენოდა
მლუდელსა, რათამცა ჯვარი მიერთმია ამბოროსყოფით მლუ-
დელმთავრისა. გარნა მას მლუდელსა ჯერეთ არ განესრულები-
ნა ლოცვა იგი სამწმიდაარსობიდა და თვით მლუდელმთავარ-
მან მიჰყო ხელი თვისი ალებად ჯვრისა. მაშინ ყოველთა
მლუდელთა იხილეს, რომელ თვით აღსდგა პატიოსანი ჯვარი
იგი წმიდით ტრაპეზით და ამაღლდა ერთსა მტკაველსა ოდენ
და მიეგება ხელსა წმიდისა მის მლუდელმთავრისასა. და მან
აკურთხა მით ერი იგი მორწმუნე.“

იოვანე მანგლელი ყიზლარში აღესრულა 1751 წლის 28
მარტს ოთხმოცდახუთი წლის ასაკში. იოვანეს ანდერძად
ჰქონდა დაბარებული დაეკრძალათ იოვანე ნათლისმცემლის
უდაბნოში, სადაც მან სიყმანვილის პირველი წლები გაატარა,
მაგრამ საქართველომდე გზის სიძნელისა და ნათლისცემის
უდაბნოს და ცარიელების გამო მისი თხოვნა ვერ შეასრუ-
ლეს და იქვე, ყიზლარში ჯვართამაღლების მონასტერში დაკ-
რძალეს.

იოვანე მანგლელი რუსეთის იმპერატრიცა ელისაბედს
გამოცხადებია და უთქვამს მისთვის, რომ სამშობლოში გა-
დაესვენებინათ. 1752 წელს, თეიმურაზ მეფის და იოვანეს
ძმის, თავად ნიკოლოზ სააკაძის მიერ, მღდელმთავარ იოვანეს
მორწმინდარე ნეშტი საქართველოში ჩამოასვენეს, „დედა
ეკლესიასა შინა სიონს დაასვენეს, მრავლითა ლამპრებითა

და ლიტანიობითა პატივსცეს; და მრავალთა დიდებულთა მიი-
ლეს სასოებით ბარტყულისა და ანაფორისა მისისა ნაკვეთი
და გუერდივ ღმრთისმშობლის სალხინებელისა აღუშენეს
ლუსკუმა კეთილი“.

კართლ-კახეთის ბოლო მეფეს, გიორგის, დიდი სასოება
ჰქონდა წმიდა იოვანე მანგლელისადმი. უფლისწულობაში
მან „საღმრთოს სურვილით განაღებინა მიტროპოლიტსა მის
ეკლესიისასა ლუსკუმა იგი იდუმალ... და ოდეს ახადეს ლარ-
ნაკი იგი აღმოხდა ყოვლადკეთილი სუნი სუნნელებისა... რო-
მელ მსგავსად ოფლისა ცუარ-ცუარი მრონი ასხდა ნაწილ-
თა მისთა წმიდათა“. მეფე გიორგიმ მეორედ მისი სასიკვდი-
ლოდ განწირული ქალიშვილის განკურნებისათვის გაახსნე-
ვინა წმიდა იოვანეს ლუსკუმა და „ლოცვითა მის წმიდისა
მღუდელმთავრისათა სრულიად განთავისუფლდა ასული იგი
მეფისა“. ამ უდიდესი სასწაულის აღსრულების შემდეგ მეფე
გიორგის წმიდა იოვანე მანგლელის ვერცხლით მოჭედილი
ხატი გაუკეთებია წარწერით: „განკურნებისათვის შვილისა
ჩემისა... შემოგწირე, წმინდა იოვანე მანგლელო სულთა
ჩვენ-თა მეოხი ხატი სახისა შენისა, წელსა 1799, თვესა აპ-
რილსა 8-სა“.

ამის შემდეგ წყალმანკით დაავადებულმა გიორგი მეფემ
უკვე მესამედ სთხოვა ანტონ კათოლიკოზს, წმიდა იოვანე
მანგლელის საფლავის გახსნა და სასოებით ემთხვია წმიდა
ნაწილებს.

არსებობდა წმიდა იოვანე მანგლელის ნაწილებით შემკული
მაცხოვრის მცირე ხატი, რომელსაც გულზე ატარებდა საქარ-
თველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ანტონ მეორე.

იოვანე მანგლელის საფლავთან უამრავი კურნებები აღეს-
რულება და ხალხი სასოებით ემთხვევა წმიდა მღვდელ-მთავ-
რის საფლავის ქვას.

აპრილი

- 1(14) — ღირსნი: იოვანე შავთელი და ევლოგი
წინასწარმეტყველი — სალოსი (XIII);
- 2(15) — ღირსი გიორგი მანყვერელი (IX);
- 10(23) — ქვაბთახევის მონასტერში წამებულნი მამანი და
დედანი;
— ჟამსა თემურ-ლენგისასა (+1386);
- 14(26) — წმიდა დიმიტრი ყიფიანი (+1887)
- 15(28) — მუსუკაველნი მონამენი: სუქია და მოყვასნი მისნი (II);
- 17(30) — ღირსი ეფრემ დიდი, მანყვერელი (IX);
- 18(1.05) — ღირსი ბასილი რატიშვილი (XIII);
- 21(4.05) — ღირსი ეფთვიმე გაენათელი (შერვაშიძე) (+1822)
- 29(12.05) — წმიდანი ლაზი მონამენი — სარწმუნოებისა და
საქართველოსთვის დუდიკვათსა და პაპათას
მონყვეტილნი (XVII-XVIII);

ღირსნი: იოვანე შავთელი და
ევლოგი წინასწარმეტყველი — სალოსი (XIII)
1(14) აპრილი

ღირსნი: იოვანე შავთელი და ევლოგი წინასწარმეტყველი არიან მეთორმეტე-მეცამეტე საუკუნის საქართველოს ცნობილი საეკლესიო მოღვაწეები. ვარაუდობენ, რომ იოვანეს ზენოდება შავთელი, არის შავშეთელის (სოფელი შავშეთი) შემოკლებული ფორმა.

იოვანეს, რომლის საერო სახელი უცნობია, ახალგაზრდობაში მიუღია უმაღლესი განათლება გელათის მონასტერთან არსებულ აკადემიაში, სადაც შეუსწავლია წმიდა მამათა თხზულებები და ღმრთისმეტყველება, ანტიკური და არაბული ისტორია, ფილოსოფია და ლიტერატურა. ღრმად განსწავლული იოვანე თამარ მეფის მდივანი იყო. იგი ერთ-ერთი უახლოესი მრჩეველი იყო წმიდა მეფისა და დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა სამეფო კარზე. შემდეგ კი „იქმნა მონაზონ და უწოდეს სახელი იოვანე“.

ღირსი იოვანე ვარძიის მონასტერში მოღვაწეობდა და აქტიურად მონაწილეობდა საეკლესიო და სახელმწიფოებრივ საქმიანობაში. იოვანე მისი დროის გამოჩენილი ქართველი საეკლესიო მწერალი, ფილოსოფოსი და რიტორი იყო.

როდესაც ქართველთა ლაშქარი დავით სოსლანის წინამძღოლობით ბასიანისკენ გაეშურა იკონიის სულთნის, რუქნადინის წინააღმდეგ საბრძოლველად, მეფე თამარს ოძრხეში „ეახლნენ იოვანე შავთელი, კაცი ფილოსოფოსი და რიტორი, ლექსთა გამომთქმელი და მოღვაწეობათა შინა განთქმული, და ევლოგი სალოსად წოდებული და წინასწარ-მცნობლობისა ღირს-ქმნილი. ამათ თანა იყვის მეფე თამარ დღისი და ღამე ლოცვითა ფსალმუნებითა, ღამისთევითა დაუძინებულად, და ყოველთა ღამეთა ლიტანიობდა და არა დაცხრებოდა“.

ოძრხეში წირვის დროს ერთი სასწაული აღსრულდა — ღმრთისგან წინასწარ-მცნობელობის მაღლით დაჯილდოებული ევლოგი სალოსმა „ინყო ღაღადებად სულელის მსგავსად, და ინყო აღმართ ხედვად. და ვითარ ხედვიდა ევლოგი, ჳმა ყო ევლოგი ჭმუნის სახედ და სამგზის დაეცა. და მეყსეულად

აღხლტნა და აღიტყუელნა ჴელნი: „აჴა დიდება ღმერთსა! ქრისტე ძლიერ არს. ხელნო ევლოგისნო, სჴარსთაგან არა გეშინით, განუტევეთ, რათა ვიდოდის მშვიდობით. წყალობა ღმრთისა სახლსა ზედა თამარისსა მოინია“.

ყველა მიხვდა, რომ ევლოგიმ საღმრთო გამოცხადება მიიღო. ღირსმა იოვანემ მეფეს უთხრა: „უნყოფე, მეფეო, რომელ ჩვენება იხილა სულელსაგონებელმან, გარნა ჩვენებასა კეთილსა ვჴგონებ!“. ევლოგი სალოსმა იოვანეს განუცხადა საიდუმლო — ღმრთის შენევნით, ქართველებმა ბასიანში დაამარცხეს მტერი და ბრწყინვალე გამარჯვება მოიპოვეს. ნმიდა ევლოგი, რომელიც ქრისტესთვის მოგონილ სისულელეში მალავდა თავის სულიერ ღვანლს, ამჴერად გაექცა კაცთაგან განდიდებას — „მყის წარვიდა პირისაგან მათისა და დაიმალა“.

ნმიდა იოვანე შავთელმა ბასიანის ბრძოლაში გამარჯვების სამადლობლად დაწერა „გალობანი ვარძიის ღმრთის-მშობელისანი“. მასვე ეკუთვნის ცნობილი ოდა „აბდულმესიანი“ (მესიის მონა).

ღირსი იოვანე შავთელი მშვიდობით აღესრულა ღრმა მოხუცებულობაში.

ღირსი გიორგი მანყვერელი არის მერვე-მეცხრე საუკუნეების საქართველოს ეკლესიის ერთ-ერთი უდიდესი მოღვაწე. გიორგი წარმოშობით სამცხიდან იყო. ბასილი ზარზმელის თქმით, გიორგი „აღმოსცენდა ჴევისაგან შუარტყლისა, მშობელთაგან წარჩინებულთა და ღმრთისმოშიშთა; ხოლო აღიზარდა იგი განთქმულსა მას უდაბნოსა ოპიზას“.

ღირსმა გიორგი აწყურის ეპისკოპოსად აკურთხეს სამცხის დიდი ფეოდალის, გიორგი ჩორჩანელის გარდაცვალების მეოთხე წელს, როდესაც ჩორჩანელთა გვარში და მთელ სამცხეში დიდი მღელვარება და ძმათაკვლა იყო გაჩაღებული მისი მემკვიდრეობის გამო. ამ განუკითხაობის ჟამს ღირსმა გიორგი მანყვერელმა „ხელთიდვა განგებაჲ სამცხისაჲ“ და „დაანყნარა ყოველი საბრძანებელი თვისი, ვითარცა წეს იყო და დაიპყრა ყოველი მამული და ეკლესიანი პირველთა მათ მეშფოთეთანი“.

გიორგი მანყვერელს, როგორც ცნობილ მწერალს და საეკლესიო მოღვაწეს კარგად იცნობდა მისი თანამედროვე საქართველო, თუმც მის ლიტერატურულ მემკვიდრეობას ჩვენამდე არ მოუღწევია. ძირითადი ცნობები გიორგი მანყვერელის შესახებ შემოგვინახა გიორგი მერჩულისა და ბასილი ზარზმელის თხზულებებმა.

გიორგი მერჩულე გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში წერს: „ვჰგონებდ ცხოვრებისა ამის დანერად ბრძენთაგან და სრულთა მამათა, რომელნიცა იყვნეს ჟამთა ჩუენთა“, და მათ შორის ასახელებს ღირს გიორგი მანყვერელს.

ბასილი ზარზმელი აღნიშნავს, რომ სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება უშუალოდ გიორგი მანყვერელის მონათხრობის მიხედვით დაინერა — „ყოველნი ესე სასწაულნი და საქმენი, რომელნი იგი პირველ ეპისკოპოსობისა და უკუანაღსკნელ ეხილვნეს, მომითხრნეს პირმან მან უტყუელმან, გიორგის ვიტყვ მანყუერელს“.

ღირსი გიორგი მანყვერელი მშვიდობით მიიცვალა მეათე საუკუნის პირველ მეოთხედში.

ქვაბთახევის მონასტერში წამებული მამანი და დედანი
— ჟამსა თემურ-ლენგისასა (+1386)
10(23) აპრილი

ქვაბთახევის მამათა ცნობილი მონასტერი დაარსდა მეთორმეტე-მეცამეტე საუკუნეებში და მალევე იქცა სულიერებისა და სინმიდის ერთ-ერთ ცენტრად. მონასტრის ცხოვრებაში უმნიშვნელოვანესი მოვლენაა 1386 წელს სამარყანდელი თემურ-ლენგის შემოსევის დროს დატრიალებული ტრაგედია.

უსჯულოთა ლაშქრმა, „რომელსა ვერ იტევდნენ მთანი და ველნი და ყოველნივე არენი და სანახნი საქართველოჲსნი“, იავარჰყო და პირისაგან მიწისა აღგავა მრავალი ეკლესიამონასტერი. მრავალჯერ მიიღო ქართლმა „ენებაჲ მისგან მახვილისა მიერ ტყვეობისა და ცეცხლისა და შენობითა საფუძველთა აღმოყრისა“.

თემურ-ლენგმა აიღო ტფილისი, ტყვედ აიყვანა ბაგრატი მეფე, დედოფალი ანა და მათი შვილი დავითი. თემურ ლენგმა სხვა დიდებულებთან ერთად მეფე-დედოფალიც შირვანს წაიყვანა. იგი ყოველნაირად აიძულებდა ბაგრატი მეფეს ქრისტიანობის დატყვებას, სამაგიეროდ კი მეფობის ტიტულის შენარჩუნებასა და სხვა ტყვეებთან ერთად განთავისუფლებას ჰპირდებოდა.

კარგა ხანი ვერ მოდრიკეს ბაგრატი, მაგრამ ბოლოს „უღონოქმნილი ყოვლისაგან კაცობრივისა შეწევნისა... სარწმუნოებისაგან სათანადოჲსა მოაკლდა“. ბაგრატი მოჩვენებით მიიღო მუსულმანობა, სანაცვლოდ კი თემურ-ლენგისგან ქართლში მეფის პატივის შენარჩუნებით დაბრუნების ნებართვა მიიღო. თემურ-ლენგმა ბაგრატი მეფეს თან გამოაყოლა თორმეტათასიანი ლაშქარი, რომელიც მისი ბრძანებით ბაგრატი მეფეს საქართველოს გამაჰმადიანებაში უნდა დახმარებოდა.

ბაგრატი მოახერხა და თავის ძეს, გიორგის, აუწყა განზრახვა — ქართველები ფარულად უნდა დასხმოდნენ მტერს, გამოეხსნათ ტყვეები და შემდეგ ერთიანი ძალით ებრძოლათ მომხდურთა წინააღმდეგ. ბატონიშვილმა გიორგიმ ბრწყინვალედ აღასრულა მამის განზრახვა და თემურ-ლენგის მხედრობა „აღსწყდა... მახვლთა ერთისაცა ბარბა-

როსთაგანისცა განურინებელად“.

ცნობამ ლაშქრის განადგურების შესახებ განარისხა თემურ-ლენგი და, „ჩუენ ზედა განმხედრებად აღძრული“, წამოემართა ქვეყნის ასაოხრებლად. მტრებმა მოაოხრეს ტფილისი, ქართლის ქალაქები და სოფლები დანვეს, ეკლესიები დაარღვიეს და „ესრეთ მარბიელობით“ ჩააღნიეს ქვაბთახევის მშვენიერ მონასტრამდე.

ქვაბთახევში მტერს დაუხვდა „გარემო მახლობელთა მონასტერთაგანნი მონაზონნი, მრავალნი მამანი და დედანი, აზნაურთაგანნი და მღდელნი და დიაკონნი და თვით მონასტრისა მის ძმანი“. გარდა სასულიერო პირებისა, „ერისკაცთა მათ სიმრავლე სოფელთაგან მახლობელთა იყო არა მცირე“...

ბარბაროსებმა მონასტრის კარები შეამტვრიეს „განიტაცეს ჭურჭელნი და გამოიღეს სიმდიდრენი მონასტრისა საუნჯეთა არა მცირედი, რამეთუ ფრიად მდიდარი იყო მონასტერი იგი“. მოხუცებულნი და უძღურნი, რომელთა ტყვედ წასხმაც შეუძლებელი იყო, მახვილით მოწყვიტეს. „ჰკაფდეს უწყალოდ ვენახსა მას სიტყვერსა ანუ ხილნარსა მტილისა ლუთისასა“, უფლის ღირს მონათა ცხედრები ფრინველთა საჭმელად და „მწევთა ქუეყანისათა“ საჯიჯგნად დატოვეს. როცა ბარბაროსებმა კვლისა და ტყვეთა შეკვრისაგან მოიცალეს, სამღდელოთა და მონესეთა დაცინვა დაიწყეს — ეჟვნები შეაბეს მათ, თვითონ კი, ეშმაკისგან გაგიჟებულებმა, „ინყეს ხლდომად დაროკვად“. „ვაი ჩუენდა, მონაზონთა,“ — ქვითინით და ვაებით გოდებდნენ მონამეები.

ბარბაროსებმა ყველა იქ მყოფს მიმართეს: ან უარყავით ქრისტე, ან შეკრულებს შეგყრით ეკლესიაში, შეშას შემოგინყობთ და დაგწვავთო. ტყვეებმა მხნედ უპასუხეს: „ჩვენ უკუე მიცემულთა ხელთა მიმართ თქუენტა ცოდვათათვის ჩვენთა, რომელნი ვქმნენით და განვარისხეთ შემოქმედი ჩვენი და ღმერთი და არა თუ სიმართლისათვის თქუენტა ვესავთ, ვითარმედ განგვწმიდნეს პატიჟითა ამით დროებითითა და განგვისვენნეს უწელიწდოებითსა შინა საუკუნოსა... ვერა რამემან განმაშორნეს სიყუარულსა მას ქრისტესსა, ჭირმან, ანუ ინროებამან, დევნამ, ანუ სიყმილმან, შიშლოებამან, ანუ ურვამან, ანუ მახვილმან“. მონამეები ერთმანეთს ამხნევებდნენ და გალობდნენ ფსალმუნის სიტყვებს — „შენთვის მო-

ვსწყდებით ჩუენ მარადლე და შევირაცხენით ჩუენ, ვითარცა ცხოვარნი კულადნი“.

ეკლესიაში დასაწვავად შეყრილი მარტვილები ლოცვით შევიდნენ ტაძარში — „შევიდე სახლსა შენსა, თაყუანისვსცე ტაძარსა წმიდასა შენსა შიშითა შენითა, უფალო, მიძელუ მე სიმართლითა შენითა, მტერთა ჩემთათჳს წარმართე შენ წინაშე გზაჲ ჩემი“.

როდესაც უღმრთოებმა ცეცხლის დანთება დაიწყეს მათ დასაწვავად, მოწამეებმა კვლავ მხნედ აღიარეს სარწმუნოება: „აღანთენით ჴორცნი, ბოროტმსახურნო, რათა ცეცხლითა საღმრთოჲთა მთებარენი სულნი უბრწყინვალეს მზისა განბრწყინდეს სასუფეველსა შინა ზეციერსა მამისასა, ნუ იცადებთ შეწირვასა ჩუენსა, რათა სახილველ ვიქმნეთ სოფლისა და ანგელოსთა და კაცთა, დაღაცათუ ჯერეთ სურჴლსა ჩუენსა მხოლოდ უფალი ჰხედავს და სიმართლისათჳს ჩუენისა ნუგეშინის გვცემს“.

მტარვალეებმა დიდი ცეცხლი აღაგზნეს. ალი მაღლა ადიოდა, ხშირი ნაკვერცხლები ცვიოდა, „ქუხილსა სახმილისასა მთანიცა ხმას სცემდეს“, ნეტარი მოწამეები კი კვლავ ფსალმუნს გალობდნენ: „აკურთხევდით ცეცხლი და სიცხე უფალსა, უგალობდით და ზესთა ამაღლებდით მას უკუნისამდე, აკურთხევდით მღუდელნი უფალსა, აკურთხევდით მონანი უფალსა, უგალობდით და ზესთა ამაღლებდით მას უკუნისამდე“.

ეკლესიის იატაკზე მოწამეთა დამწვარი სხეულების კვალი აღიბეჭდა „და ვიდრე დღეინდელად დღემდე იხილვების შინაგან იატაკსა ზედა წმიდისა ეკლესიისასა და დამწვარნი სახენი მათნი დღესაცვე ზედან სხენან“.

ნმიდა დიმიტრი ყიფიანი (+1887)

14(26) აპრილი

ნმიდა დიმიტრი ყიფიანი დაიბადა 1814 წლის 14(26) აპრილს გორის მაზრის სოფელ მერეთში ივანე ყიფიანისა და ბარბარე ფურცელაძის ოჯახში. დიმიტრი ტფილისში აღზარდეს ნათესავეებმა, მარიამ ყიფიანმა და ნიკიფორე ფიოდოროვმა.

1830 წელს დიმიტრი ყიფიანმა ტფილისის კეთილშობილთა სასწავლებელი დაამთავრა და იქვე დაინიშნა მასწავლებლად.

ჭაბუკი დიმიტრი მონაწილეობდა 1820–1830-იანი წლების კულტურულ-საგანმანათლებლო პროცესში, რომელიც მიზნად ისახავდა ქართული კულტურის გამოცოცხლებასა და აღორძინებას.

დიმიტრი ყიფიანს სწორედ კულტურულ-საგანმანათლებლო ცხოვრების აღორძინება მიაჩნდა ქართველი ხალხის ეროვნული თვითშეგნების გამთლიანებისა და განმტკიცების საფუძვლად.

დიმიტრი ყიფიანი აქტიურ მონაწილეობას ლებულობდა 1832 წლის შეთქმულებაში. დოკუმენტებიდან ირკვევა, რომ იგი დაახლოებული ყოფილა შეთქმულების ორგანიზატორთა ჯგუფთან. შეთქმულებაში მონაწილეობის გამო დიმიტრი ვოლოგდაში გადაასახლეს და გუბერნატორის კანცელარიაში გაამწყესეს.

1837 წელს დიმიტრი საქართველოში დაბრუნდა და სახელმწიფო სამსახურში ჩადგა. იმ დროს საქართველო რუსეთის იმპერიის ნაწილი იყო და ქვეყანაში ეროვნულ იდეებს დიდი გასაქანი არ ჰქონდა. დიმიტრიმ შეძლო მისი მაღალი თანამდებობები გამოეყენებინა ქვეყნის გაძლიერებისა და ეკლესიის აღორძინებისათვის. იგი სხვა ქართველ მამულიშვილებთან ერთად აქტიურად იბრძოდა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისა და ქვეყანაში მართლმადიდებლური მსოფლმხედველობის განმტკიცებისათვის.

1845 წელს დიმიტრი ყიფიანი ნინო ჭილაშვილზე დაქორწინდა. ნინო, ნმიდა სოლომონ მეფის მეუღლის, მარიამის მზრუნველობით იზრდებოდა პეტერბურგში. მათ ექვსი

შვილი შეეძინათ, რომელთაგან სამი მცირეწლოვანი გარდა-
ეცვალათ. დიმიტრი ყიფიანს დარჩა სამი შვილი: ნიკოლოზი,
კონსტანტინე და ელენე.

წმიდა დიმიტრი ყიფიანის თანადგომითა და უშუალო
მონაწილეობით იქნა დაარსებული: საჯარო ბიბლიოთეკა,
პროფესიული ქართული თეატრი, ეროვნული ჟურნალისტიკა,
ტფილისის სათავადაზნაურო-საადგილმამულო ბანკი, „ქარ-
თველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადო-
ება“ და მრავალი სხვა. გარდა ამისა, სხვადასხვა დროს,
დიმიტრი ყიფიანი იყო ტფილისისა და ქუთაისის გუბერნიების
თავადაზნაურობის წინამძღოლი და ტფილისის ქალაქისთავი.

დიმიტრი ყიფიანის შუამდგომლობით დაარსდა პირველი
ქართული ჟურნალი „ცისკარი.“ მანვე განსაზღვრა ჟურნალის
თემატიკა, რომელიც ყველა კატეგორიისა და სოციალური
ფენის მკითხველს ითვალისწინებდა. დიმიტრი ყიფიანს არ
გამორჩენია მხედველობიდან სამშობლოს გარეთ მცხოვრებ
ქართველთა ინტერესებიც. დიმიტრი ყიფიანის სამეცნიერო-
ისტორიულ ნაშრომებში დამუშავებულია საქართველოს ის-
ტორიის არაერთი საკვანძო საკითხი: ქართველთა ეთნოგეზი-
სი, სახელმწიფოებრიობისა და რელიგიის ისტორია, ისტო-
რიული გეოგრაფიის ცალკეული საკითხები, ქართული და-
მწერლობის წარმოშობა-განვითარება და სხვა.

ეროვნულ საკითხში დიმიტრი ყიფიანისთვის ამოსავალი
იყო დებულება, რომლის მიხედვითაც მხოლოდ ის ერი
შეიძლება დაადგეს პროგრესის გზას, რომელიც აზროვნებს
და მეტყველებს მშობლიურ ენაზე. მას შემდეგ, რაც სასწავლო
დანესებულებებში ქართული ენის დევნა-შევიწროების ტენ-
დენცია გამოიკვეთა, დიმიტრი ყიფიანი კავკასიის ხელი-
სუფლებას აშკარა ოპოზიციაში ჩაუდგა და არსებული
სასწავლო-საგანმანათლებლო პოლიტიკის მწვავე და შეუ-
რიგებელი კრიტიკა დაიწყო: „მერე რა ენისას ამბობენ კა-
ცობრიობის მგმობელნი, უნდა გაჰქრესო? იმ ენისას, რო-
მელსაც ლაპარაკობდნენ ვახტანგ გორგასლანი, დავით აღ-
მაშენებელი, თამარ მნათობი; რომელზედაც ქრისტიანობას
გვიქადაგებდნენ მოციქულთა თანასწორი და ათნამეტნი
სირიელნი მამანი; რომელზედაც ჰმწერლობდნენ პოეტნი,
როგორც შოთა რუსთაველი, ფილოსოფოსნი, როგორც

პეტრინი, სჯულისმდებელნი, როგორც ვახტანგ მეფე; რომელსაც აქვს ანბანი უმარტივესი და უბუნებითესი ყოველთა ანბანთაგან!..." - წერდა დიმიტრი.

1886 წელს ტფილისის სემინარიის რექტორის ჩუდეცკის მკვლელობისათვის, საქართველოს ეგზარქოსმა პავლე ლებედევმა, ქართველი ერი ამბიონიდან დასწყევლა. როდესაც დიმიტრი ყიფიანმა ეს ამბავი შეიტყო ეგზარქოსს ხაშურიდან დეპეშა გაუგზავნა, სადაც მოკრძალებით, მაგრამ შეუვალი პირდაპირობით წერდა: „...თუ ეს ყველაფერი მართალია, თქვენი ღირსების გადარჩენა შეიძლება მხოლოდ იმით, რომ შერცხვენილი დაუყოვნებლივ განიდევნოს შეჩვენებული ქვეყნიდან...“ პრაქტიკულად ყიფიანმა ეგზარქოსს საქართველოს დატოვება მოსთხოვა.

ამის გამო დიმიტრი თანამდებობიდან გადააყენეს და სტავროპოლში გადაასახლეს. გადასახლებაში ყოფნა დიმიტრი ყიფიანს დიდხანს არ მოუნია. 1887 წლის 24 ოქტომბერს იგი ვერაგულად მოკლეს. ღამით მის ოთახში ჯალათი შეიპარა, თავში ურო ჩაარტყა და მოჰკლა. „ის ტვინი, რომელიც საქართველოზე ჰფიქრობდა, თავზე გადაანთხიეს... იმ გულზე, რომელიც სამშობლოსათვის სძგერდა, ცივი ხელები დააკრეფინეს,“ — წერდა აკაკი წერეთელი.

წმიდანი მისუკაველი მონაშენი
სუქია და მოყვასნი მისნი (II)
15(28) აპრილი

წმიდანი მონაშენი სუქია და მოყვასნი მისნი ალბანეთის მთავრის კარზე დაახლოებული ქართველი დიდებულები იყვნენ.

ალბანეთის მთავრის ასული სათენეკი, ცოლად გაჰყვა სომეხთა მეფე არტაქსარს. მაშინდელი ჩვეულების თანახმად დედოფალს თან გაჰყვნენ ალბანეთში მცხოვრები დიდებულები, რომელთაც უნდა წარედგინათ დედოფალი და გარკვეული დრო ყოფილიყვნენ მასთან. სათენაკ დედოფლის თანმხლებ დიდებულებს ხელმძღვანელობდა სათენაკის ახლო ნათესავი და ალბანეთის მეფის კარზე დაახლოებული დიდებული სუქია.

სუქია და მისი თანმხლები დიდებულები სომხეთის მაშინდელ დედაქალაქ არტაშატში დაემკვიდრნენ. იმ დროს იქ მოღვაწეობდა თადეოზ მოციქულის მონაფე ხუცესი ქრისოსი. დიდებულები დაემონაფნენ ხუცესს და გადაწყვიტეს, უფლის სამსახურისთვის გადაედოთ თავი.

ქრისოსმა ახალმოქცეულები მესოპოტამიაში წაიყვანა და ევფრატის წყალში მონათლა. ნათლისღებისას მათ იხილეს ბორცვზე მდგარი იესუ ქრისტე. ახალნათელდებულმა ქრისტიანებმა მაცხოვრის გამოცხადების ადგილას ჯვარი აღმართეს და მას ჯვარი ხარებისა უწოდეს.

ხუცესს ქრისოსთან არტაქსარ მეფემ მეომრები გაგზავნა და დედოფლის თანმხლები დიდებულების უკან დაბრუნება მოთხოვა. ქრისოსმა უპასუხა: „ნებისაებრ თვისისა აღირჩიონ მათსარგებელი თვისი“. სუქიამ და მისთამყოფმა დიდებულებმა აღარ ინებეს უკან დაბრუნება და უარი შეუთვალეს არტაქსარ მეფეს. განრისხებულმა ბარბაროსებმა ქრისოსი და ოთხი მონაფე მახვილით მოკლეს, სუქიასთვის კი ხელი არ უხვლიათ, რადგან შეეშინდათ დედოფლისა, რომელსაც წმიდანი ნათესავად ეკუთვნოდა.

სუქიამ და მისმა თანამოძმეებმა დაფლეს სიმართლისათვის ვნებულნი, თვითონ კი „დაადგრეს სამხოლოსა მათსა ანგელოსებრივითა ცხოვრებითა“. ქრისოსის მონამეობრივი აღსასრულის შემდეგ საძმოს სულიერი მოძღვარი წმიდა სუქია

გახდა. მალე ისინი გადავიდნენ სუკაკეთის მთაზე, რომელიც სოფელ ბალდევანდის ახლოს მდებარეობდა. ყოფილი დიდებულები მეტად ასკეტურად ცხოვრობდნენ. მათი საჭმელ-სასმელი იყო წყაროს წყალი და მთის ბალახი. გამუდმებით ღია ცის ქვეშ ცხოვრებამ მოღვაწეთა კანი გამომწვარ თიხას დაამსგავსა.

ალბანეთის ახალმა მთავარმა და ტიანოსმა შეიტყო, რომ მისმა ქვეშევრდომმა დიდებულებმა ნათელიღეს და განმარტოებით ცხოვრობდნენ. მან თავის კარისკაც ბარლაპას უბრძანა, მხედრებით წასულიყო სუკაკეთს და პატივით დაებრუნებინა სუქია და მისი თანმხლებნი, დაუმორჩილებლობის შემთხვევაში კი მოენყვიტა ისინი.

ბარლაპამ სუკაკეთის ტყეში მოიძია სუქია და მეფის ბრძანება გადასცა. პასუხად სუქიამ მიუგო: „ჩვენ სახელისათვის უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესისა, რომელ არს შემოქმედი და უფალი ყოველთა მყოფთა, ნებსით მკუდარ ვიქმნენით და დავინყებულ ხორციელად და რად სადამე სახმარ მკვდართა პატივი მთავრობითი, რომელნიცა ქრისტეს ჩვენისაგან მისთანა უკვდავსა და უბერებელსა, წარუდგინებელსა და სამარადისოსა მოველით დიდებასა ანგელოსთა თანა წმიდათა“.

განრისხებულმა ბარლაპამ ბრძანა, შეეკრათ მოღვაწეები და ცეცხლი შემოენთოთ ირგვლივ. ცეცხლმოდებული მონამენი ბარლაპას ბრძანებით მახვილებით აკუნეს, მათი დანახშირებული ნაწილები კი მიმოაბნიეს. (ეს ამბავი მოხდა 100-120 წლებს შორის).

ულმართო მთავარმა წმიდანთა ნაწილების დაფლვა აკრძალა. ღმრთის განგებულებამ ორასი წლის განმავლობაში დაუმარხავი წმიდა ნაწილები უხრწნელად დაიცვა.

მეოთხე საუკუნეში ქრისტიანებმა შეაგროვეს მონამეთა ნაწილები, ლუსკუმაში ჩაასვენეს და დაფლეს (წმიდანთა სახელები: ლუკიანე, პოლიოპტე, კოდრატე, იქდიოქე, სვიქირონე, მენასე, ფოკა, სვირჯი, დომენტი, ანდრიანე, ზოსიმე, ბიქტორი, თალალე, იორდანე, ანასტასი, თევდოტი, იაკობი და თევდოსი კლდეზე აღმოჩნდა ამოკანრული).

სომეხთა განმანათლებელმა მღვდელმონამე გრიგოლმა, სუქიასა და მისი თანამოღვაწეების წამების ადგილზე მონასტერი დააარსა. შემდგომ ამ ადგილას მაკურნებელმა წყალმა ამოხეთქა.

ღირსი ეფრემ დიდი მანყვერელი დაიბადა 815 წლის ახლო ხანებში, ქართლის დიდებული აზნაურის ოჯახში. აფხაზეთს მიმავალმა გრიგოლ ხანძთელმა ქართლში „ნებითა ღმრთისაჲთა ძიებასა მას ძმათასა პოვა ეფრემ ყრმაჲ, ჭაბუკი ღირსი და ღირსებასა შინა იხილვა მამაკაცებასა სრულსა მიწვეწული სინმიდითა და სინმიდესა შინა აწყურისა ეპისკოპოსი სასწაულთმოქმედი“. უკან დაბრუნებულმა გრიგოლმა, ეფრემი ხანძთას წაიყვანა ყრმა არსენთან ერთად და აღსაზრდელად თავის თანამოღვაწეებს, ქრისტეფორესა და თეოდორეს ჩააბარა.

ხანძთის სავანეში ყრმების გამოჩენამ საძმოს უკმაყოფილება გამოიწვია, რადგან ეს მონასტრის წესდებით აკრძალული იყო. ბერ-მონაზვნებმა ღირს გრიგოლს მიმართეს: „საქმენი შენნი განუკითხველ არიან ყოველნი თვნიერ ამისა, რომელ ყრმანი ესე მოიყვანენ და წესსა შენგან დამტკიცებულსა შენ ზევე გამოეხუების მომავალთა ჟამთა საკდემელად ჩვენდა. დაღაცათუ უშიშ არს გული ჩუენი ჟამისა ამისათვის, არამედ გარეშე წესისა არს საქმე ესე და ან ესე არს სიტყვა ჩვენი, წმიდაო ღმრთისაო“. გრიგოლმა ძმებს უთხრა: „ქრისტემან ღმერთმან წმიდისა ანგელოზისა პირითა მაუნყა ამათი საქმე ყოველი, რამეთუ ვითარცა ეფრემ ასური და არსენი ჰრომაელი, კაცთაგან განშორებულნი და ღმრთისა მიახლებულნი, ესრეთ იყვნენ ღირსნი ესე ყრმანი აღზრდილ უბინოდ ხანძთას ჟამამდე პატივისა მათისა“. ეფრემი სიყრმეშივე აღიკვეცა მონაზვნად. იგი ჯერ დიაკვნად, შემდეგ კი მღვდლად აკურთხეს და ხანძთიდან ნექვის მონასტერში გადავიდა სამოღუწანოდ.

845 წლის ახლო ხანებში ღირსი ეფრემი აწყურის ეპისკოპოსად იქნა დადგენილი.

მეუფე ეფრემი მოიაზრებოდა, როგორც საქართველოს მომავალი კათოლიკოსი, მაგრამ ეფრემთან ერთად აღზრდილი არსენის მამის მცდელობით, საეკლესიო კრების დაუკითხავად, სამცხის გავლენიან ერისკაცთა დახმარებითა და რამოდენი-

მე ეპისკოპოსის თანადგომით, არსენი კათოლიკოსად დაადგინეს. ეს იყო საეკლესიო კანონების უხეში დარღვევა, რამაც სამართლიანი გულისწყრომა გამოიწვია ერში. ამ საკითხზე დიდი საეკლესიო კრება შედგა ჯავახეთში.

ეფრემი იყო წინამძღოლი ეპისკოპოსთა და სამღვდელთა იმ დასისა, რომელიც კათოლიკოსის ტახტზე უკანონოდ აღსაყდრებული არსენის გადაყენებას მოითხოვდა. კრების მონაწილენი მისგან ელოდნენ ჭეშმარიტი მსჯავრის დადებას, ამიტომაც კრებაზე პირველი სიტყვა მას მისცეს: „ბრძანე პასუხი, რაა ჯერ არს“. ღირსმა ეფრემმა მორჩილად თქვა: „სადა მამაა გრიგოლ იყოს, მე მუნ არა ვიკადრებ სიტყუად“. გრიგოლ ხანძთელმა ეკლესიის მამებს და კრების ორგანიზატორს, გუარამ მამფალს აუხსნა, რომ არსენი ღმრთის ნებით გახდა საქართველოს კათოლიკოსი, „არამედ მირეან მამამან მისმან აუგიან ყო უჟამოდ შესწრაფებითა, ვითარცა ადამ ჭამა ხილი იგი, რომელ არლა მნიფე იყო“.

ეფრემ მანყვერელი იყო საქართველოსთვის „მრავლისა კეთილის“ მომპოვებელი, მან უდიდესი ღვაწლი დასდო საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საბოლოოდ განმტკიცების საქმეს. ღირსმა ეფრემმა „მიჰრონისა კურთხევაა ქართლს განანესა იერუსალიმისა პატრიარქისა განწესებითა და წამებითა სიხარულითა“, მანამდე კი საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობლები მირონს ანტიოქიის ეკლესიიდან იღებდნენ.

წმიდა ეფრემი ორმოცი წელი განაგებდა აწყურის კათედრას. მას ღმრთისგან მიმადლებული ჰქონდა განჭვრეტის, სასწაულთა ქმნისა და კურნების ნიჭი.

წმიდა ეფრემ დიდი მანყვერელი მშვიდობით მიიცვალა 885 წლის ახლო ხანებში.

ღირსი ბასილი რატიშვილი დაიბადა 1235 წლის ახლო ხანებში, იგი დიდგვაროვანთა ოჯახიდან იყო და ბავშვობიდანვე მიიღო საფუძვლიანი განათლება. შემდეგ ბასილი მონაზვნად აღიკვეცა და ათონის მთაზე წავიდა სამოღვაწეოდ.

ბასილი ღრმად განათლებული პიროვნება ყოფილა, მაგრამ სამწუხაროდ მის მთარგმნელობით და ორიგინალურ შემოქმედებას ჩვენამდე არ მოუღწევია.

დემეტრე თავდადებულის მეფობის დროს საქართველო საყოველთაო განუკითხაობამ მოიცვა. მეფე იძულებული იყო, მონღოლთა სურვილები აესრულებინა და ქართველთა ლაშქრით ურჯულოთა მხარდამხარ ებრძოლა. ქვეყანა გაღატაკდა და დაიწყო შინაომები. ქართველები ისე დაეცნენ, რომ მტრებსაც კი აღემატებოდნენ უზნეობით და გაუტანლობით.

თხუთმეტი წლის მეფე დემეტრე პოლიტიკური მოსაზრებით ტრაპიზონის სამეფო ტახტის მფლობელის, კომნენოსის ასულზე დააქორწინეს. შემდეგ, ქვეყნის ინტერესებიდან გამომდინარე, მონღოლთა ნოინის ასული სოლღარი შერთეს, მესამე ცოლად კი თავად მოიყვანა ბექა ჯაყელის ასული ნათელა. ასე რომ, ყოველგვარი სულიერი სათნოებით შემკული მეფე, სამი ცოლის პატრონი შეიქნა.

ჟამთააღმწერილის ცნობით „მათ ჟამთა მოინია მთანმედით ბასილი მონაზონი, ბიძა ეფემიოს კათალიკოსისა, საღმრთოთა წესითა აღსავსე და წინასწარცნობისა მადლითა გაბრწყინებული: მოინია წინაშე დიმიტრი მეფისა, გამოცხადებითა ყოვლადწმიდისა ღმრთისმშობელისათა, და ვითარცა მოციქული ძლიერად ამხილებდა და წინააღმდეგობდა მეფესა უწესოსა მისთვის ქორწინებისა, და ასწავებდა სინმიდესა, და მოახსენებდა ტაძარ-ღმრთის ყოფასა ჩვენსა, და სხეულთა განუხრწნელობისათა... მოპოებისა ლოცვასა, მარხვასა, გლახაკთ მოწყალებასა, და ღმობიერებასა და უხუებასა“. ბასილი მოუწოდებდა მეფეს დაეტოვებინა „უწესონი ქორწინებანი“ და ღმრთის წინაშე ჰპირდებოდა: „მე თავმდებ გექმნე, რათა კეთილად წარგემართოს მეფობაჲ შენი“.

მონაზონი ბასილი „მთავართაცა ამხილებდა უნესობათა, და უმრავლესთა დაფარულნი გულისსიტყუანი მიუთხრნის. ესევეითარიტა სათნოებითა გაბრწყინებულ იყო სანატრელი იგი“, მაგრამ „ვერარაჲ არწმუნა მეფეს“.

შემდეგ ბასილი „კუალად წარმოუდგა მეფესა და მთავართა მისთა“ და კადნიერად აუწყა: „მე... ყოვლადწმიდა ღმრთისმშობელისა მიერ წარმოვლინებულ ვარ... და მოვლინებულ ვარ სწავლად შენდა... და უკეთუ შეურაცხყო სიტყუანი ჩემნი: „ბოროტად და უპატიოდ მოიკლა მძლავრთა მიერ და ოკერ იქმნე სამეფოსაგან შენისა და შვილნი შენნი მიმოდაიბნინენ და სხუამან დაიპყრას მეფობა შენი და იავარყონ სიმდიდრე შენი. და აჰა, ესერა შენ და მთავართა გეტყვ და ვესაჲ ყოვლადწმიდასა ღმრთისმშობელსა, რომელ სრულ იქმნეს და აღესრულოს სიტყუა ჩემი. უკეთუ ეგო უნესობასა მაგას. მე აჰა ესერა წარვალ“. გაოგნებულმა მეფემ მღუმარედ მოისმინა წმიდა მამის სიტყვები.

მალე გაცხადდა ბასილი მთაწმიდელის წინასწარმეტყველება. მონღოლთა სამეფო კარზე ატეხილი ინტრიგების გამო დემეტრე მეფე ურდოში დაიბარეს, „ბოროტად და უპატიოდ“ მოკლეს და „სხუამან დაიპყრა“ სამეფო — იმერეთიდან დავით ნარინის ძე მოიხმეს და მას ჩააბარეს დემეტრეს ტახტი, „შვილნი მისნი მიმოდაიბნინენ“ — ტრაპიზონის მეფის ასულმა შვილებით — ვახტანგით, (შემდგომ წმიდა ვახტანგ მესამე) ლაშათი და მანოველით მთიულეთს შეაფარა თავი, სოლღარმა თავის სახლობას წაიყვანა შვილები: ბაადური, იადგარი და ჯიგდა-ხათუნი, უმცროსი შვილი გიორგი (მეფე გიორგი ბრწყინვალე) ნათელასთან ერთად ბაბუამ, ბექა ჯაყელმა შეიკედლა.

წმიდა ბასილი ათონის მთაზე აღესრულა მშვიდობით 1295 წლის ახლო ხანებში.

ღირსი ეფთვიმე გაენათელი (შერვაშიძე) (+1822)
21(4.05) აპრილი

ღირსი ეფთვიმე გაენათელი (შერვაშიძე) დაიბადა 1746 წელს. მამამისი ქრისტეფორე შერვაშიძე გურიის მთავარი იყო. ეფთვიმეს წინაპრები დაახლოებულნი იყვნენ იმერეთის სამეფო კარზე და ყოველთვის საქართველოს გაერთიანებისა და დამოუკიდებლობისთვის იბრძოდნენ.

ეფთვიმე თორმეტ წლამდე გურიაში იზრდებოდა, შემდეგ კი იმერეთის მეფემ სოლომონ პირველმა და დასავლეთ საქართველოს კათოლიკოსმა იოსებმა, იმერეთში წაიყვანეს. ეფთვიმე ოცი წლის განმავლობაში სულ თან ახლდა მეფესა და კათოლიკოსს და მათი ყველა ბრძანება და წესები სრულიად იცოდა. ბრწყინვალე საერო კარიერას ეფვთვიმემ სასულიერო მოღვაწეობა არჩია და მონაზვნად აღიკვეცა. ეფთვიმე მალევე აკურთხეს მღვდლად. 1778 წლის ახლო ხანებში კი მღვდელმთავრად დაასხეს ხელნი და ამ დროიდან 1820 წლამდე, გაენათის კათედრას განაგებდა მიტროპოლიტის ხარისხით.

ეფთვიმეს მოღვაწეობის დროს საქართველოს წინაშე მწვავედ იდგა ქვეყნის ყოფნა-არყოფნის და პოლიტიკური ორიენტაციის საკითხი. წმიდა ეფთვიმეს მთელი სულიერი და ფიზიკური ძალები დედა ეკლესიის სინმინდისა და ქვეყნის გასაძლიერებლად იყო მიმართული.

1787 წელს, ეფთვიმემ საფუძვლიანად განაახლა წმიდა ნიკოლოზის ეკლესია გელათის კომპლექსში, იგი აქტიურად მონაწილეობდა საეკლესიო და სახელმწიფოებრივი საკითხების გადაწყვეტაში.

ქართლ-კახეთის სამეფოს რუსეთის იმპერიის მფარველობაში შესვლის შემდეგ (1783 წელს), იმერეთის სამეფოსა და რუსეთს შორის ურთიერთობები თანდათან დაიძაბა. 1790 წელს ეფთვიმე ტფილისში ჩავიდა იმერეთის წარმომადგენლებთან ერთად და ცდილობდა მეფე ერეკლე საქართველოს გაერთიანების აუცილებლობაში დაერწმუნებინა, მაგრამ სამწუხაროდ მცდელობა უშედეგოდ დამთავრდა.

1801 წელს ქართლ-კახეთში მეფობისა და საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების შემდეგ, რუსეთის მთავრობამ 1810 წელს იმერეთის სამეფო ტახტიც გააუქმა და

იმერეთის მეფე სოლომონ მეორე მთებში გაიხიზნა. წმიდა ეფთვიმეს შუამავლობითა და დიდი ავტორიტეტით მოხერხდა სოლომონ მეორისა და რუსეთის გენერლის სვიმონოვიჩის პირისპირ შეხვედრა ფერსათში, რომელმაც არსებითად ვერაფერი სასიკეთო შედეგი ვერ გამოიღო.

რუსეთის იმპერიის სასტიკი პოლიტიკის შედეგად ხალხის მასობრივმა უკმაყოფილობამ მთელი საქართველო მოიცვა. 1819 წელს აჯანყდა იმერეთიც, რომელშიც აქტიურად მონაწილეობდა სამღვდლოებაც. რუსეთის მთავრობის ბრძანებით 1820 წელს 4 მარტს სალამოს, გელათის მონასტერში მიტროპოლიტი ეფთვიმე შეიპყრეს, ამავე დროს შეიპყრეს ქუთათელი მიტროპოლიტი დოსითეოზი. ორივე მღვდელმთავარს წინასწარ შედგენილი გეგმის მიხედვით ტომრები ჩამოაცვეს თავზე და მშვიერ-მწყურვალნი მათრახების ცემით წაიყვანეს. სურამში ერთ-ერთ დედაკაცს წყალი მიუტანია მღვდელმთავრებისთვის დასალევად. სიცხითა და ცემით გატანჯულ, წმიდა ეფთვიმემ პირის გაღების დროს სისხლი აღებინა, ცემისგან მას მთლიანად დასცვენოდა კბილები.

ეფთვიმე ქალაქ ნოვგოროდში წაიყვანეს. რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრემ მღვდელმთავრისთვის შესაფერისი პატივით მიიღო წმიდანი. ეფთვიმემ იმპერატორს ახალი ნერონი უწოდა და უშიშრად ამხილა საქართველოს ეკლესიისა და ერისათვის თავისუფლების წართმევასა და სამშობლოს დამცველთა წამებისათვის. წმიდა ეფთვიმე სვირის მონასტერში გაგზავნეს ოლოვენცკის გუბერნიაში.

წმიდა ეფთვიმეს ახლო ურთიერთობა ჰქონდა რუსეთში მოღვაწე ქართველ ბატონიშვილებთან, ახერხებდა წერილობითი ურთიერთობა ჰქონოდა მის მოძღვართან, ცნობილ სასულიერო მოღვაწესთან, მღვდელმონოზონ იონა ხელაშვილთან.

1822 წლის 21 აპრილს, სალამოს 9 საათზე წმიდა ეფთვიმი გარდაიცვალა. 23 აპრილს მის დაკრძალვას უამრავი ხალხი დაესწრო. წესის აგების დროს მეუფე ეფთვიმე წამოიწია „დასწერა ჯვარი ვითარცა ცოცხალმან და კუალად მიწვა კუბოსავე და მიიძინა, დაეცათ შიში დიდი მუნ მყოფთა ყოველთავე და აქებდეს ღმერთსა“. ეფთვიმე დაასაფლავეს სვირის მონასტერში სამების ტაძრის საკურთხეველში.

2004 წლის 1 აპრილს წმიდა ეფთვიმეს ნეშტი საქართველოში გადმოასვენეს და დაკრძალეს გელათის მონასტერში.

დუდიკვათსა და პაპათას მოწყვეტილნი
ლაზი მონამენი (XVII-XVIII)
29(12.05) აპრილი

ლაზეთი კოლხური წიაღის განუყოფელი ნაწილია. იგი საქართველოს სახელმწიფოებრიობის განმსაზღვრელი ერთ-ერთი მთავარი ძარღვი და ჩვენი კულტურის უძველესი კერაა. ანდრია მოციქულმა ქართველი ერის მოქცევა სწორედ აქედან დაიწყო.

1453 წლიდან ბიზანტიის და ტრაპიზონის იმპერიის დაცემის შემდეგ, ოსმალები მთელი სამი საუკუნის მანძილზე ცდილობდნენ აღმოეფხვრათ ლაზებში ქრისტიანობა და ეროვნული ცნობიერება. თავის მხრივ რომმაც გააძლიერა ამ მხარეში მისიონერების მოღვაწეობა. ამ ორ ცეცხლს შუა მომწყვედელი ლაზები მტკიცედ იცავდნენ მართლმადიდებლობას, მაგრამ დროთა განმავლობაში ზოგმა კათოლიკეებსა და მონოფიზიტებს „შეაფარეს“ თავი, რომელთა აბსოლუტურმა უმრავლესობამ შემდგომში მთლიანად დაკარგა ეროვნული ცნობიერება. ძალად გამუსლუმანებულმა ქართველებმა კი შეინარჩუნეს ენა, ეროვნულ-კულტურული ტრადიციების ნაწილი და ხსოვნა მათი წინაპრების ქრისტიანობის შესახებ.

ცნობილი მეცნიერის, პავლე ინგოროყვას მიხედვით, საქართველოსა და ბიზანტიის იმპერიის პოლიტიკური საზღვრების ხშირი ცვალებადობის შემდეგ „1204 წელს, საქართველომ დაიბრუნა ბიზანტიისაგან ტრაპიზონის სამეფო... და სოტიროპოლის ოლქი, რიზეს ოლქთან ერთად საქართველოს ეკლესიას დაუკავშირდა, აქ შეიქმნა ერთი საეკლესიო ერთეული (სამიტროპოლიტო), რომლის ცენტრი არის ოფი (სოტოროპელი, იგივე სატრაპელა). ამ საეკლესიო ერთეულის ეარქი მოიხსენიება შემდეგი ტიტულებით: 1. „ლაზიის მიტროპოლიტი 2. ოფის (სატრაპელას) მიტროპოლიტი.

უფრო გვიან ხანაში, მეთექვსმეტე საუკუნეში, როდესაც თურქებმა დაიპყრეს ჭანეთი, ოფისა და რიზეს მხარე და ჭანეთში დაიწყო მუსულმანობის გავრცელება, ლაზიის კათედრა გადმოუტანიათ გურიაში და თვით იმ პუნქტისათვის, სა-

დაც მოეწყო დროებითი რეზიდენცია ლაზიის მიტროპოლიტი-სა, უწოდებიათ ლაზეთიდან ჩამოტანილი სახელი — სატრაპე-ლა. 1617 წელს გურიაში იყო რომის მისიონერი ლუი გრან ჟიე, რომელმაც ინახულა ამ ახალ რეზიდენციაში — გურიის სატრაპელაში — ლაზიიდან გამოხიზნული ერარქი, რომელ-საც იგი ლაზიის მთავარეპისკოპოსისა და მიტროპოლიტის სახელით მოიხსენიებს.

დასავლეთ საქართველოს კათოლიკოსის მაქსიმეს წერილ-ში, რომელიც მიწერილია რუსეთის მეფის ალექსი მიხეილის ძისადმი (1646 წლის 1 იანვრის თარიღით) მოთხრობილია რომ მან, აფხაზთა კათოლიკოსმა, ჩამოიყვანა ლაზიიდან მონაზონი გერმანე და აკურთხა იგი ლაზიის მიტროპოლიტად.

აღსანიშნავია, რომ ყველა დოკუმენტში, რომელიც ეხება ლაზეთის მიტროპოლიტს, ყოველთვის საგანგებოდ აღნიშ-ნულია, რომ ლაზია, ეს არის საქართველო „საქართველოს ძველი ქვეყანა“.

მტერმა ვერ მოახერხა ბოლომდე აღმოეფხვრა ლაზებში ქრისტიანობა და ეროვნული ცნობიერება. 1600-1602 წლებში ლაზებმა აჯანყება მოაწყვეს თურქების წინააღმდეგ. მთაზე დაბანაკებული სამასი ლაზი მეომარი თურქებმა შეიპყრეს და ქრისტიანობის უარყოფის სანაცვლოდ თავისუფლება და სხვადასხვა მიწიერი პატივი აღუთქვეს. ლაზებმა უდიდესი სარწმუნოებრივი სიმტკიცე გამოიჩინეს. სამასივე მეომარს მოჰკვეთეს თავები და მდინარეში გადაყარეს, რის შემდეგ ამ ადგილს დუდუკვეთა (თავისკვეთა) უწოდეს. დუდუკვეთა უწოდა ლაზებმა მონამეთა სისხლით შეღებილ მდინარესაც.

თურქებმა დაარბიეს პაპათას (სამღდელოთა) მთაზე მდებარე მამათა მონასტერი, შეიპყრეს იქ მოღვაწე სასულიერო პირები და მრავალფერი ტანჯვისა და წამების შემდეგ თავები მოჰკვეთეს. ამ მთას დღემდე პაპათას მთას უწოდებენ ლაზები.

მ ა ი ს ი

- 1 (14) — ნმიდა თამარი — მეფე ყოვლისა საქართველოსა (+1213), (ცხ. იხ. 27 იანვარს);
— ღირსი ზოსიმე კუმურდოელი (XVI);
- 3 (16) — ღირსი მამაჲ კათოლიკოსი (+744);
— ღირსნი მამანი: მიქაელ და არსენ ულუმბოელნი (IX);
- 7 (20) — ღირსნი ასურელნი მამანი: იოვანე ზედაზნელი და მისი ათორმეტნი მონაფენი (VI);
- 9 (22) — ღირსი შიო მღვიმელი და ევაგრე ციხედიდელი (VI);
- 11 (24) — ნეტარი ქრისტესია, ქრისტეფორედ ნოდებული (+1771);
- 13 (26) — ღირსი ეფთვიმე ათონელი, მთარგმნელი (+1028);
— ნმიდა მონამენი ათონის ივერთა მონასტერში ლათინთაგან მოწყვეტილნი (XIII);
- 5(28) — ღირსი პიროს ბრეთელი (VI), (ცხ. იხ. 7(20) მაისი);
- 18 (31) — მონამენი: დავითი და ტირიჭანი (+693); და დედაჲ მათი თაგინე;
- 19 (1.06)— მოციქულთასწორი ნინო (+335) (საქართველოში შემოსვლა 323 წელი), (ცხ. 14 იანვარს);
- 20 (2.06) — ღირსნი: ზაბილონი და სოსანა, მოციქულთასწორ ნინოს მშობლები (IV);
- 23 (5.06) — ღირსი დამიანე, მეფეყოფილი დემეტრე (+1157);
- 27 (9.06) — ღირსი მიქელ პარეხელი (VIII-IX);
— ღირსი ბასილი, ძე მეფე ბაგრატ III-ისა (XI);

ღირსი ზოსიმე კუმურდოელი (XVI)

1 (14) მაისი

ღირსი ზოსიმე კუმურდოელი (ერისკაცობაში ზებედე) დაიბადა 1885 წლის ახლო ხანებში ქართველ დიდგვაროვანთა ოჯახში. ზებედე, საქართველოს მეფე გიორგი მერვის ასულმა, ქეთეონმა აღზარდა და შესაბამისი განათლებაც მიაღებინა.

ზებედე 1515 წელს მონაზვნად აღიკვეცა და სახელად ზოსიმე დაარქვეს. ამავე წელს ვარაუდობენ მის ეპისკოპოსად ხელთდასხმასაც. აღნიშნულ ფაქტს ადასტურებს კუმურდოს ტაძრის მინაშენზე არსებული წარწერა: „ზოსიმე კუმურდოელსა შეუნდოს ღმერთმან ამენ.“

წმიდა ზოსიმე კუმურდოელის სახელთანაა დაკავშირებული ხელნაწერთა კრებული, რომელიც შეიცავს ლოცვებს, ჰომილიებსა და სხვადასხვა საკითხავებს. ხელნაწერს თან ერთვის მეუფე ზოსიმეს ორი ანდერძი.

ეპარქიაში სამღვდელმთავრო, საგანმანათლებლო, და აღმშენებლობითი მოღვაწეობის გარდა აღსანიშნავია ზოსიმეს უდიდესი ღვაწლი იერუსალიმის წმიდა მინაზე. როგორც ცნობილია, მეთხუთმეტე-მეთექვსმეტე საუკუნეების მიჯნაზე განსაკუთრებულად იყო გამწვავებული ბრძოლა გოლგოთის გარშემო, ისტორია მოგვითხრობს თუ რა დიდი ჯაფა გადახდათ ქართველებს იერუსალიმის წმიდა მინაზე მოპოვებული უფლებების დასაცავად. სწორედ ამ დროს ჩასულა იერუსალიმში ზოსიმე კუმურდოელი და თავისი წვლილი შეუტანია კათოლიკეებისაგან გოლგოთის გამოსხნის საქმეში, რის გამოც ზოსიმე კუმურდოელის სახელზე ორი კანდელი დაუკიდიათ გოლგოთასა და ქართველთა ჯვარის მონასტერში.

ღირსი მამაი კათოლიკოსი (+744);
3 (16) მაისი

წმიდა მამაი კათოლიკოსი ქართლის ეკლესიას განაგებდა 731-744 წლებში.

მამაი კათოლიკოსი მოხსენიებულია ზედაზნელ მამათა სიაში. „ზედაძენს დაჯდა მამაი — [ოცდა]გ წელს, მცხეთის კათალიკოსად დაჯდა ათოთხმეტ წელ“.

როგორც ჩანს, ზედაზნის მონასტრის წინამძღვარი გამორჩეული სულიერებისათვის საქართველოს კათოლიკოსად აურჩევიათ, კათოლიკოს პეტრე მეორის გარდაცვალების შემდეგ.

არაბთა ბატონობის მიუხედავად, წმიდა მამაი კათოლიკოსისა და წმიდა მეფე არჩილის ბრძნული და ურთიერთშეთანხმებული მოქმედებებით, ქვეყანაში მაინც მიმდინარეობდა ეკლესია-მონასტრებისა და ციხე-სიმაგრეების მშენებლობა.

წმიდა მამაი კათოლიკოსი თოთხმეტი წელი განაგებდა საქართველოს სამოციქულო ეკლესიას.

წმიდა მამაი მშვიდობით აღესრულა 744 წელს. ამავე წელს აღესრულა მოწამეობრივად არჩილ მეფეც. წმიდა მამაის შემდეგ ქართლის კათოლიკოსის ტახტზე არჩეულ იქნა იოვანე მესამე, რომელიც წმიდა ეფრემ მცირის მიხედვით კათოლიკოსად აკურთხა ანტიოქიის პატრიარქმა თეოფილაქტემ და ანტიოქიის ეკლესიის სინოდის გადაწყვეტილებით მისცა პროტრეპტიკონი, რომლის მიხედვით ქართველებს უფლება მიეცათ „რამთა თვთ მათისა საზღვრისა ეპისკოპოსთაგან ჴელნი დაესხმოდინა ჟამად-ჟამადსა კათოლიკოსსა ქართლისასა, რაიცა საღმრთომან მადლმან უჩუენოს მათ“.

მამაი კათოლიკოსის, როგორც წმიდანის სახელი შეტანილია იოვანე ზოსიმეს (დაახ. +987) კალენდარში, „კრებაი თთუეთაი წელინდისათაი“.

ღირსნი მამანი: მიქაელ და არსენ ულუმბოელი (IX)
3 (16) მაისი

ღირსნი მამანი მიქაელ და არსენ ქართველნი — ულუმბოელნი არიან მეცხრე საუკუნის ქართველი მოღვაწეები, სამწუხაროდ მათ შესახებ ბიოგრაფიული ცნობები არ შემონახულა.

იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა მონასტრის აღაპები იხსენიებს „წმიდათა მამათა ჩუენთა მიქაელ და არსენს, რომელთა აღაშენეს ულუმბო“.

მეცნიერები ვარაუდობენ, რომ მიქაელი და არსენი არიან გრიგოლ ხანძთელის მოწაფეები. ისინი 810 წლის ახლო ხანებში ხანძთიდან ჯერ პალესტინაში წასულან, შემდეგ კი მცირე აზიაში გადასულან და ულუმბოს (ოლიმპოს) მთაზე დაუწყიათ მოღვაწეობა. მიქაელისა და არსენის ხელმძღვანელობით ულუმბოს მთაზე რამდენიმე ქართველი ბერ-მონაზონიც მოღვაწეობდა.

მიქაელისა და არსენის მიერ ულუმბოს მთაზე დაარსებულ ქართულ სამონასტრო კერაზე დააფუძნა შემდგომ წმიდა ილარიონ ქართველმა, მცირე აზიის ერთ-ერთი მძლავრი სასულიერო და მნიგნობრული ტრადიციების მქონე ქართული მონასტერი. 864-869 წლებში ულუმბოს მთაზე მისულ ილარიონს სამი ქართველი ბერ-მონაზონი დახვედრია, უეჭველია, არსენისა და მიქაელის მოწაფეთაგანნი.

ულუმბოს ქართველთა მონასტერში მოღვაწეობდნენ: იოვანე და ეფთვიმე ათონელები, მიქაელ ზეკეპე ბერთელი, საბა კუტი (X ს.), ისააკი (XI ს.) და სხვა ცნობილი ქართველი მნიგნობრები და გადამწერები.

მეთერთმეტე საუკუნის შემდეგ ულუმბოზე ქართველ ბერ-მონაზონთა მოღვაწეობის შესახებ ცნობებს ჩვენამდე არ მოუღწევიათ. ეპისკოპოსი ტიმოთე (გაბაშვილი), რომელმაც 1757 წელს იმოგზაურა მცირე აზიაში და ულუმბოს მთაც მოილოცა, არაფერს სწერს იქ მოღვაწე ქართველების შესახებ.

ღირსი მამები მიქაელ და არსენ ულუმბოელები მშვიდობით აღესრულნენ ულუმბოს მონასტერში 860 წლის ახლო ხანებში.

ღირსნი ასურელნი მამანი: იოვანე ზედაზნელი
და მისი ათორმეტნი მოწაფენი (VI)
7 (20) მაისი

ღირსნი მამანი: იოვანე ზედაზნელი, აბიბოს ნეკრესელი, ანტონ მარტყოფელი, დავით გარეჯელი, ზენონ იყალთოელი, თათა (თადეოზ) სტეფანნმიდელი, ისე წილკნელი, იოსებ ალავერდელი, ეზდრიოს (ისიდორე) სამთავნელი, მიქაელ ულუმბოელი, პიროს ბრეთელი, სტეფანე ხირსელი და შიო მღვიმელი ასურელი მოღვაწეები იყვნენ, ისინი 540 წლის ახლო ხანებში შემოვიდნენ საქართველოში, ქართლის კათალიკოს ევლავის (533-544) და ფარსმან მეფის (542-557) დროს.

ღირსი იოვანე ზედაზნელი წარმოშობით იყო შუამდინარეთიდან „ნათესავით ასური“. სასულიერო განათლება მან ანტიოქიაში მიიღო. ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდა იოვანე მონაზვნად აღიკვეცა და უდაბნოში წავიდა სამოღვაწეოდ. მისი სიმდაბლე, მარხვა და მღვიძარება სათნოეყო უფალს და თავის ერთგულ მსახურს მიჰმადლა სენთა კურნებისა და ეშმაკთა განსხმის ნიჭი. იოვანეს ირგვლივ თანდათან შეიკრიბა მოწაფეები. მონაზონთა საქმოს სანახავად და მათგან კურთხევის მისაღებად უამრავი ხალხი მიდიოდა, ამიტომ წმიდა იოვანემ რამოდენიმე მონაფე წაიყვანა. ააშენა სენაკები და დაიწყო მოღვაწეობა. „ხოლო მუნ ბრძანება მიიღო ანგელოზისა მიერ, რათა ათორმეტით მონაფითურთ თვისით წარმოვიდეს ქართლად“.

იოვანემ ზეგარდამო ბრძანება თავის მოწაფეებს გამოუცხადა. ხანგრძლივი მარხვისა და ლოცვის შემდეგ ღმრთის მინიშნებით მონაფეთაგან თორმეტი გამოარჩია: შიო, დავითი, ანტონი, ისე, იოსები, თათა (თადეოზ), სტეფანე, ეზდრიოს (ისიდორე), მიქაელი, პიროსი, ზენონი და აბიბოსი. უდაბნოში დარჩენილებს თავის ნაცვლად მოძღვრად ბერი ექვთიმე დაუტოვა, თვითონ კი ძმებთან ერთად საქართველოში წამოვიდა.

საქართველოს მეფეს და კათოლიკოსს ანგელოზისგან ეუწყათ შუამდინარეთს აღმობრწყინებულ ვარსკვლავთა მოს-

ვლა. მცხეთას მოახლოებულ ასურელ მამებს წინ მიეგებნენ მეფე ფარსმანი და კათოლიკოსი ევლავი კრებულითურთ.

ევლავიოს კათოლიკოსის კურთხევით წმიდა იოვანე მონაფეებთან ერთად ზედაზნის მთაზე დასახლდა, სადაც ადრე ზადენის კერპი იდგა. მოღვაწეები უბადრუკ სენაკებში ცხოვრობდნენ, დროს გამუდმებულ ლოცვაში ატარებდნენ და მხოლოდ მცენარეულით იკვებებოდნენ. ხალხმა გაიგო იოვანეს სასწაულები, ბევრს აღეძრა მონაზვნური ცხოვრების სურვილი და ზედაზენს დაემკვიდრა სამოღვაწეოდ.

ერთ ღამეს იოვანეს ღმრთისმშობელი გამოეცხადა და უბრძანა, თავისი მონაფეები სხვადასხვა მხარეს გაეგზავნა საქადაგებლად. იოვანემ შეკრიბა მონაფეები და უთხრა: „სარგებლისათვის ამის ქუეყანისა წარმოგუავლინა უფალმან ღმერთმან ჩუენმან იესუ ქრისტემან, რამეთუ ახალ ნერგ არიან კაცნი ესე ამის სოფლისანი, ამისათვისცა ჯერ არს, რაჲთა წარხვდეთ კაცად-კაცადი და განამტკიცებდეთ ძმათა, რომელთა აღუარებიეს ქრისტე, უფალი ჩუენი“.

იოვანე, ზედაზენზე დარჩა, დაიტოვა ელია დიაკონი და ჩვეულ მოღვაწეობას შეუდგა. მოძღვარმა და მონაფემ მრავალი წინააღმდეგობა და განსაცდელი დაითმინეს. ზედაზენი უწყლო ადგილი იყო. ელია დიაკონი ყოველდღე შორი მანძილიდან ეზიდებოდა წყალს.

მონაფის ფიცხელი შრომის შემხედვარე წმიდა იოანემ უფალს წყაროს აღმოცენება სთხოვა. სახიერმა უფალმა ისმინა ვედრება და მთის მწვერვალზე მაკურნებელი წყარო აღმოცენდა, მაგრამ წყაროს დათვი შეეჩვია და საშიში გახდა წყალთან მისვლა. იოვანემ ლოცვით შესთხოვა ღმერთს დახმარება და მოხდა სასწაული — დათვი მოთვინიერდა.

ღირსი იოვანეს ლოცვით, დიდი ხნის დავრდომილი სნეული და ეშმაკისაგან დამუნჯებული ადამიანი განიკურნა.

ხანგრძლივი მოღვაწეობის შემდეგ იოვანეს უფლისაგან გამოეცხადა აღსასრულის მოახლოება. იხმო თავისი მონაფეები, აკურთხა და ანდერძად დაუბარა, დაესაფლავებინათ იმ მღვიმეში, სადაც მოღვაწეობდა. ამის შემდეგ იოვანემ მიიღო წმიდა ზიარება და უფალმა თავისთან უხმო ღირს მამას: „მე ვარ ღმერთი აბრაჰამისი, მამისა შენისაჲ... ან მოვედ ჩემდა, რაჲთა განგისუენო შრომათა შენთათვის“.

ღირსი იოვანე ზედაზნელი „განმანათლებელი ქართლისა და განმმენდელი სჯულისა, მაშენებელი ეკლესიათა, რომელმან ქმნა სასწაულები და ნიშები მრავალ“, გარდაიცვალა 557-60 წლებში.

იოანე ზედაზნელის განშორებით დამწუხრებული მისი მონაფეები „დაალტობდეს იატაკსა ცრემლითა მიერ წმიდითა“. მათ უპატიოდ მიიჩნიეს ის ადგილი, სადაც იოვანემ ითხოვა დასაფლავება, და ზედაზნის ძირას მდებარე მონასტერში წაასვენეს მოძღვარი.

მოულოდნელად მიწა იძრა და არ დანყნარებულა მანამ, სანამ არ გაიხსენეს წმიდა იოვანეს ანდერძი და არ გულისხმაჰყვეს, რომ ეს მიწისძვრა ზეციური ნიშანი იყო.

წმიდა იოვანე ზედაზნელის მონაფეები მოძღვრის საფლავთან მივიდნენ, პატივით აღმოიყვანეს წმიდა ნაწილები და ანდერძისამებრ დაასაფლავეს. წმიდა ნაწილთა აღმოყვანების უამს მრავალი სწეული და ეშმაკეული განიკურნა.

მეათე საუკუნეში, ქართლის კათოლიკოს კლიმენტის (908-923) დროს, მღვიმის სამხრეთით იოვანე ნათლისმცემლის სახელობის ეკლესია ააგეს. წმიდა იოვანე ზედაზნელის საფლავი არის ტაძრის სამკვეთლოსთან.

მღდელმონამე აბიბოსი ევლავი კათოლიკოსმა ნეკრესის ეპისკოპოსად აკურთხა. იმ დროს აღმოსავლეთ საქართველოში სპარსელი მოგვები თავისუფლად ავრცელებდნენ თავიანთ ცრუ სწავლებას და მძლავრობით მრავალნი გადაიბირეს ჭეშმარიტებისაგან. ერთხელ ცეცხლთაყვანისმცემელთა მზაკვრობის სამხილებლად წმიდა მღდელმთავარმა აბიბოსმა წყალი დაასხა სამსხვერპლოზე დანთებულ ცეცხლს და ჩააქრო. განრისხებულმა სპარსელებმა მეუფე აბიბოსი შეიპყრეს და სასტიკად გვემეს, შემდეგ სპარსეთის მთავარს მარზაპანს შეატყობინეს „საქმე ესე“, რომელმაც „ბრძანა მსწრაფლ მისი შეკვრა და მიყუანება მისი წინაშე მისსა“.

მარზაპანთან მიმავალ გზაზე აბიბოსს გადასცეს სვიმეონ მესვეტის მიერ გამოგზავნილი წერილი და კვერთხი. სანამებელად განმზადებულმა აბიბოსმა ძალიან გაიხარა და კიდევ უფრო განმტკიცდა მონამეობისათვის. შიო მღვიმელმაც მოიკითხა აბიბოსი და მაცდუნებელი საკერპოს ცეცხლის ჩაქრობის შემდეგ ბოროტის მიერ აღგზნებული უხილავი ცეცხლის

დაშრეტაც უსურვა. „მრავლითა ჭირითა გვწევს შესვლად სასუფეველსა ღმრთისასა... ნუ შეძრწუნდები“ გაამხნევა შიომ აბიბოსი. მარზაპანთან წარდგომილმა აბიბოსმა მხნედ იქადაგა ქრისტიანობა და ამხილა ცეცხლთაყვანისმცემელთა სიბეცე, „ღმერთი არ მომიკლავს, ხოლო ცეცხლი დავშრიტე, არა არს იგი ღმერთი“, ცეცხლი ღმერთის მიერ შექმნილი სტიქიაა, მშვიდად ბრძანა ნმიდანმა.

მარზაპანმა გაბრაზებით მიმართა მეუფე აბიბოსს: „მე გკითხავ, რაფსათვს მოჰკალ ღმერთი ჩვენი და შენ გნებავს, რაფთამცა შენისა ღმრთისა წარგვიყვანე“. აბიბოსმა კვლავ მხნედ ამხილა ცეცხლთაყვანისმცემლობა: „მიკვრს თქვენი ესე სიცოფე“ როგორ შეიძლება ღმერთი უწოდოთ იმას, რომელიც ასე უბრალოდ შეიძლება წყალმა ჩააქროს. განრისხებული მირზაპანის ბრძანებით აბიბოსი ჯერ სასტიკად აწამეს, ბოლოს კი ქვებით ჩაქოლეს.

წმიდა აბიბოსის გვამი ღია ცის ქვეშ დააგდეს მხეცთა საჯიჯგნად, მაგრამ მოწამის გვამს არ შეხებია არც მხეცი და არც ფრინველი. ღამით რეხში მცხოვრებმა ქრისტიანებმა დიდი პატივით დაასაფლავეს მღდელმოწამის ცხედარი სამთავისის მონასტერში.

მოგვიანებით აბიბოსის უხრწნელი ნაწილები სამთავისიდან მცხეთის სამთავროს მონასტერში გადაასვენეს და წმიდა ტრაპეზის ქვეშ დაფლეს.

წმიდა ანტონ მარტყოფელი ედესაში მოღვაწეობდა, სადაც იესუ ქრისტეს ის ხელთუქმნელი ხატი იყო დაცული, რომელიც თვითონ იესუ ქრისტემ გაუგზავნა ედესის მეფე ავგაროზს. ხატი ქალაქის კარიბჭის თავზე აღმართა მეფემ და იგი ქალაქის მფარველ სინმიდედ იქცა. ავგაროზის შვილიშვილმა, რომელმაც უარყო ქრისტე, გადანყვიტა გაენადგურებინა ხატი. ედესის ეპისკოპოსმა იმავე გალავანში გადამალა ხატი, წინ ანთებული კანდელი დაუდო და ამოაშენა.

540 წლის ახლო ხანებში, როდესაც სპარსელებმა ქალაქის ასაღებად გალავნის დანგრევა გადანყვიტეს, ღმრთისმშობელმა ედესის ეპისკოპოსს აუწყა ადგილი „რომელსამე ბჭესა ზედა არს ხატი იგი ხელთუქმნელი და დაფარული“ და ეპისკოპოსმაც იპოვა ხატი. ხანგრძლივი დროის მიუხედავად მის წინ კანდელი კვლავ ენთო, ხატის სახე კი მასზე დაფარულ კეცის პირზე გადასულიყო სასწაულებრივად.

წმიდა ანტონმა კეცისპირზე გამოსახული ხატი, რომე-

ლიც იესუ ქრისტეს მიერ ავგაროზისადმი გაგზავნილი ხელ-
თუქმნელი ხატის „სწორებით პატივიცემოდა“ წამოაბრძანა
საქართველოში.

იოვანე ზედაზნელის კურთხევით, ანტონმა, რომელსაც
„ეპყრა ხელსა შინა თვსსა წმიდა ხატი უფლისა, რომელიც აქ-
უნდა მას მარადის“, ქადაგებით მოიარა ზედაზნის ახლომახ-
ლო ადგილები, შემდეგ კი „წარვიდა საქადაგოდ კახეთს“. ის
ჯერ იყალთოში ჩავიდა ზენონთან, შემდეგ იოსებთან დაჰყო
რამოდენიმე ხანი ალავერდში, ბოლოს კი „დაემკვიდრა ჴეესა
შინა ლიპოტანისასა“. ანტონმა ქადაგებით მოიარა „ყოველი
სანახები მის ადგილისანი“ მონაფეებიც გაიჩინა, რომლებიც
ანტონთან ერთად „დაემკვიდრებოდნენ მას ღელესა შინა“.

უკაცრიელ ადგილას დამკვიდრებულ მოღვაწესთან ყოველ
სალამოს მიდიოდნენ ირმები და თავიანთი რძით კვებავდნენ.
ერთ სალამოს ირმები ადრე მივიდნენ დაფეთებულნი. უკან
დაჭრილი ნუკრი მისდევდათ. მალე ირმებს უკან მონადირე
მიჰყვა, რომელიც მახლობელი დაბის მამასახლისი აღმოჩნდა.

გაოგნებულმა მონადირემ დაინახა მცხოვანი მონაზონი,
რომელსაც გულზე ხატი ეკიდა და ისე იდგა ირმების ჯოგში.
მამასახლისის ბრძანებით ანტონი შეიპყრეს და როგორც
„გრძნეული“ მჭედელთან წაიყვანეს ხელის მოსაჭრელად.
მჭედელმა შანთი გაახურა, მაგრამ, როგორც კი აღმართა
წმიდა მამის ხელის მოსაჭრელად, „დავარდა ქუე და ჴელნი,
ვითარცა შეშანი შეექმნეს“. მომხდართ გაოგნებულ მჭე-
დელს ენა ჩაუვარდა, ანტონმა კი მას ჯვარი გადასახა და
განკურნა. მამასახლისი მიხვდა, რომ მის წინაშე ღმრთის
მადლით შემოსილი კაცი იდგა, თაყვანი სცა და შეევედრა:
„რა გნებავს სთქუ და ყოველი მიგცე“. ანტონმა ქვამარილის
ნატეხი ითხოვა. ღირს მამას მაშინვე მარილის ორი ლოდი
მიართვეს. მან მხოლოდ მცირეოდენი ჩამოტეხა და კვლავ
თავის სადგომს მიაშურა, ქვამარილი კი სენაკის ახლოს დადო
ირმებისათვის.

წმიდა ანტონის სანახავად და მისგან კურთხევის მისაღებად
უამრავმა ხალხმა დაიწყო სიარული, ზოგმა კი მონაზნური
ცხოვრება აირჩია და მასთან დარჩა სამოღვაწეოდ.

მამა ანტონ მარტყოფელმა მონასტერი ააშენა ძმებისათვის,
თვითონ კი „დაუტევა მონასტერი თვისი, მოვლო ქვემო კახეთი
ქადაგებით და დაემკვიდრა უვალსა მთასა ზედა ახეტას“. აქაც
მომრავლდა ხალხი მის გარშემო. ანტონს კი განმარტოებით

სურდა მოღვაწეობა და საბოლოოდ დაემკვიდრა „მთასა აკრიანისასა“, რომელსაც ამჟამად მარტყოფი ეწოდება — წმიდა ანტონის მარტომყოფელობითი მოღვაწეობის პატივსაცემად.

წმიდა ანტონმა აკრიანში მალალი სვეტი ააგო, სვეტზე დაეყუდა და იქ მოღვაწეობდა თხუთმეტი წლის განმავლობაში.

ღირს ანტონს უფლისაგან წინასწარ ეუწყა ამქვეყნიდან განსვლის დღე, მოუწოდა მოწაფეებს, აკურთხა ისინი, გამოემშვიდობა და ლოცვისთვის განმარტოვდა. რამოდენიმე ხანში მოწაფეებმა ნახეს მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატის წინ მუხლმოყრილად აღსრულებული წმიდა ანტონი.

„ღირსთა შორის გვრგვნი და წმიდათა შორის თუალი პატიოსანი“, ანტონ მარტყოფელი დაკრძალეს მის მიერ დაარსებულ მონასტერში, ღმრთისმშობლის ხატის წინ.

წმიდა დავით გარეჯელი სიჭაბუკეშივე აღეკვეცა მონაზვნად და „სიყრმიტგანვე აიღო ჯუარი უფლის მხართა ზედა“. საქართველოში ჩამოსვლის შემდეგ, დავითი, ტფილისში დაემკვიდრა ქალაქის განაპირას აღმართულ მთაზე.

დაყუდებულმა მონაზონმა დავითმა თავისი საკვირველი ქადაგებითა და წმიდა ცხოვრებით მრავალი ადამიანი მიიზიდა და ბევრი ცეცხლთაყვანისმცემელი მოაქცია ქრისტიანობაზე.

განრისხებულმა მოგვებმა ფეხმძიმე მეძავი დედაკაცი მოისყიდეს და მამა დავითს მასთან მრუშობა დასწამეს. წმიდანმა კვერთხი შეახო დედაკაცის მუცელს და წარმოთქვა: „შენ, ჩვილო, გიბრძანებ სახელითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა, რათა გვაუნყო ჩვენ, ვარ თუ არა მე მამა შენი“. ჩვილმა დედის მუცლიდან ყველას გასაგონად უპასუხა და ნამდვილი მამაც დაასახელა. განრისხებულმა ხალხმა დედაკაცი ქვებით ჩაქოლა. შეძრწუნებულმა დავითმა, რომელმაც გამძვინვარებული ბრბო ვერ შეაჩერა, მდინარე მტკვარზე გაფინა მოსასხამი, თავის მოწაფესთან, ლუკიანესთან ერთად ზედ შედგა და, მიუხედავად ტფილისელების მხურვალე ვედრებისა, ქალაქი დატოვა.

მამა დავითი და ლუკიანე გარეჯის უდაბნოში დასახლდნენ. მოსაგრეებს უფალმა სასწაულებრივი საზრდელი გაუჩინა. მათთან ყოველდღე, გარდა ოთხშაბათისა და პარასკევისა, ირმები მოდიოდნენ, ლუკიანე წველიდა, მამა დავითი ჯვარს

გადასახავდა და რძე ყველად იქცეოდა.

გარეჯელ მამათა სასწაულები მთელმა ქვეყანამ გაიგო და მალე იქ „დაემკვიდრნეს სიმრავლენი მამაკაცთანი, უდაბნოებითსა ცხოვრებასა შემატკობელნი“. ნინოწმიდიდან ღირს დავითთან მივიდა სათნოებით შემკული განდევილი მონაზონი დოდო (ხს. ამალლების შემდგომ ოთხშაბათს), რომელმაც დავითის კურთხევით კლდის რქაზე ააშენა მონასტერი.

ბევრი განსაცდელების დათმენა მოუხდა დავითს გარეჯის უდაბნოში. ერთმა უკეთურმა კაცმა მისი მოკვლა განიზრახა და რაჟამს მახვილი იშიშვლა „რათა სცეს ქედსა წმიდისასა“ მკლავი „ვითარცა შეშახმელი“ ჰაერში გაუშეშდა. გულმონყალე დავითმა ხელი შეახო მის გაშეშებულ მარჯვენას და „მეყსა შინა განკურნა იგი“. განკურნებულმა კაცმა სახლში მყოფი „ჴელითა და ფერჴით კოჭლი“ ვაჟიშვილის დახმარებაც თხოვა დავითს. წმიდა დავითმა ანუგეშა მონანული: „ნარვედ სახიდ შენდა და ვითარ გრწმენა, გეყოს შენ სიტყვსაებრ შენისა“. სახლში მისულ კაცს შვილი განკურნებული დაუხვდა. გახარებულმა ირწმუნა ჭეშმარიტი ღმერთი და მთელი ოჯახით მოინათლა.

რამდენიმე ხნის შემდეგ ღირსი დავითი იერუსალიმის მოსალოცად წავიდა. იერუსალიმს მიახლოებულმა ვერ იკადრა ქალაქში შესვლა, კარიბჭესთან დიდხანს და მხურვალედ ილოცა, შემდეგ იმ ადგილიდან აიღო სამი ქვა და ევლოლიად წამოიღო.

იმ ღამეს, იერუსალიმის პატრიარქს ელიას, ანგელოზი გამოეცხადა და აუწყა, რომ საქართველოდან მოსულ მამა დავითს, იერუსალიმის მთელი მადლი მიჰქონდა.

პატრიარქის გაგზავნილმა კაცებმა ორი ქვა უკანვე გამოართვეს ღირს მამას, მესამე კი მამა დავითმა საქართველოში ჩამოიტანა.

ხანგრძლივი და ღმრთივსათნო ცხოვრების შემდეგ მშვიდობით აღსრულებული მამა დავითი, გარეჯის სავანეში დაკრძალეს.

წმიდა ისე წილკნელი თავიდანვე იოვანესთან მოღვაწეობდა, და ყველას განაკვირვებდა მისი სინმიდითა და სასწაულებით. წმიდა ისე „მრავლითა იძულებითა აკურთხა ქართლის კათალიკოსმან, მღდელ-მთავრად საყდარსა წმიდისა ღმრთისმშობელისასა სოფელსა წილკანსა“. მეუფე ისემ

„ფრიადი ურწმუნონი სწავლითა მოაქცივნა, მოძღურება და ქადაგება განფინა სამწყსოსა თვისსა“.

წილკნის შემოგარენში წყალი არ იყო, რის გამოც მოსახლეობა დიდად წუხდა. ერთ დღეს წმიდა ისე მდინარე ქსნის ნაპირას ჩავიდა, ჯვარი გადასახა მდინარეს, შემდეგ კვერთხი შეახო და თქვა: „სახელითა უფლისათა გიბრძანებ, ჩემ მიერ კსინვით ვიდოდე და შემომიდეგ, ვიდრეცა ვიდოდე“. მდინარემ კალაპოტი შეიცვალა და ღირსი ისეს კვერთხს შეუდგა. ღირსმა მამამ წილკნის საყდრამდე მოიყვანა მდინარე. ამ სასწაულმა მრავალი ხალხი მოაქცია ქრისტეს სჯულზე.

განსაკუთრებული ღვანლი მიუძღვის წმიდა ისეს ქართლის მთიანი მხარის გაქრისტიანებაში, სადაც წმიდა წინოსაც ძალიან გაუჭირდა ქრისტეს სჯულის დანერგვა. წმიდა ისეს „ემმაკთა მწყვლელს, ლახვართ მსობარეს“ უწოდებდნენ.

წმიდა ისემ უფლისაგან წინასწარ შეიტყო ხორცთაგან განსვლის დღე, ეზიარა და ლოცვით შეჰვედრა უფალს სული. წმიდა ისე დაკრძალეს წილკნის ღმრთისმშობლის ტაძარში.

წმიდა იოსებ ალავერდელი „წმიდა ესე და სამგზის სანატრელი მამაჲ ჩუენი მოინია კახეთად“ იმ ადგილას, რომელსაც დღეს ალავერდი ეწოდება და იქ დაინყო მოღვაწეობა. აბბა იოსები განუშორებლად ატარებდა იესუ ქრისტეს ცხოველმყოფელი ჯვარის ნაწილს.

ერთხელ, სრულიად მარტო მყოფი იოსები შეხვდა იმ მხარეში სანადიროდ მყოფ დიდებულს, რომელსაც ღმრთის სიტყვა უქადაგა. მამა იოსების მადლიანი სწავლებით გახარებულმა დიდებულმა დიდძალი შესანიშნავი გაიღო უდაბნოში მონასტრის დასაარსებლად და საფუძველი დაუდო ალავერდის სავანეს. დროთა განმავლობაში მეუდაბნოეთა რიცხვი გაიზარდა და დიდი კრებული შეადგინა.

აბბა იოსებმა „დაუცხრომელითა სწავლითა თვსთა მრავალნი მოაქცივნა, ვიდრემდის ურწმუნოება სრულიად წარიდევნა და ღმრთისმსახურება ესრეთ პატიოსნად ალაორძინა“, შემდეგ მის ირგვლივ შეკრებილ ბერმონაზვნებსა და მონაფეებს წინამძღვარი დაუდგინა და მალევე აღესრულა. მონაფეებმა წმიდა იოსები დაასაფლავეს მის მიერ აშენებულ ალავერდის ტაძარში.

ღირსი შიო მღვიმელი წარმოშობით ანტიოქიიდან იყო. მისმა მშობლებმა, ღმრთისმოსავმა დიდებულებმა, მშვენიერი განათლება მისცეს ერთადერთ შვილს. თავმდაბალ, კეთილსა

და ღმრთისმოყვარე შიოს განსაკუთრებით უყვარდა საღმრთო წერილის კითხვა.

ოცი წლის შიომ გაიგო დიდი მოღვაწის, იოვანეს ამბავი, რომელიც თავის მონაფეებთან ერთად უდაბნოში ცხოვრობდა და მშობლებისგან ფარულად წავიდა მის სანახავად. იოანემ, რომელიც წინასწარჭვრეტის მაღლით იყო დაჯილდოებული, სიხარულით მიიღო შიო და მონაფეებს უთხრა: „იყოს ჭაბუკი ესე შვილი ღმრთისა და მამა მრავალთა მონაზონთა, რამეთუ ღმერთსა გამოურჩევებს“, შიოს კი იმ პირობით აღუთქვა მონაფეთა შორის ჩარიცხვა თუ იგი მშობლებისაგან ნებართას აიღებდა.

გავიდა ხანი. შიოს მშობლები მონასტერში წავიდნენ სამოღვაწეოდ. შიომ გაყიდა საცხოვრებელი, გაათავისუფლა ყველა მონა და იოანესთან წავიდა. ღირსმა იოვანემ სიხარულით მიიღო შიო და მონაზვნად აღკვეცა.

საქართველოში ჩამოსულმა შიომ მცხეთის მახლობლად, სარკინეთის კლდეებში იპოვა მღვიმე და იქ დაიწყო მოღვაწეობა. მრავალი ნაკლულევანება და განსაცდელი გადაიტანა იქ მამა შიომ, მაგრამ ყველაფერი დაითმინა და ყველანაირ საცდურს სძლია. ღირს მამას ფრინველი უზიდავდა საზრდელს.

ერთხელ, მთელი ღამის მხურვალე ლოცვის შემდეგ, განთიადისას, მთელ ხევს საკვირველი ნათელი მოეფინა და შიოს ყოვლადწმიდა ღმრთისმშობელი გამოეცხადა იოვანე ნათლისმცემელთან ერთად. შემდგომ ამისა ღირსი შიო მეტი გულმოდგინებით მოღვაწეობდა იმ უკაცრიელ ხევში მარტოდმარტო. ერთხელ სარკინეთის მთებში სანადიროდ წავიდა ფარსმან მეფის სპასპეტი, ციხედიდის მთავარი ევაგრე, აქ მან ღირსი შიო გაიცნო და მასთან დარჩა სამოღვაწეოდ.

გამოჩენილი სპასპეტის უდაბნოში წასვლა მალე მთელმა ქართლმა გაიგო. შიოსთან და ევაგრესთან მრავალი მლოცველი მიდიოდა. ბევრმა მათგანმა ღირს ევაგრეს მიბაძა და უდაბნოში დაიწყო მოღვაწეობა. ერთხელ შიო ლოცვად დადგა და ღმერთს შეევედრა, გამოეცხადებინა მისთვის ეკლესიის ასაშენებელი ადგილი. წმიდანმა საცეცხლურის ნაცვლად ხელის გულით აკმია საკმეველი. შემდეგ საკმევლის კვალს გაჰყვა და იქ, სადაც კვამლმა პირდაპირ ცისკენ აინია, თავისი კვერთხით ეკლესიის ადგილი დასახა.

ფარსმან მეფე ევაგრეს სანახავად თვითონ წაბრძანდა ში-

ოს უდაბნოში. მეფემ ისეთი საკვირველი მადლი იხილა შიოს სახეზე, რომ გვირგვინი მოიხადა და მის წინაშე დაიჩოქა. მამა შიომ აკურთხა მეფე ფარსმანი, წამოაყენა და თავისი ხელით დაადგა თავზე სამეფო გვირგვინი. მეფის მხლებლებმაც თავყვანი სცეს მამა შიოს და მისგან კურთხევა მიიღეს. მათ შორის იყო ერთი დიდებული, რომელსაც მამა შიოსაგან კურთხევის მიღების შემდეგ ისრისაგან დაზიანებული თვალი მაშინვე აღეხილა.

ფარსმან მეფემ ღირს მამას ჰკითხა, თუ რა სჭირდებოდა უდაბნოსთვის. შიომ უპასუხა: „უფალო მეფე, გულნი მეფეთანი ხელთა შინა ღმრთისათა არიან, ვითარცა რა ჯერ გიჩნს, ჰყავ“. მეფემ უდაბნოში ეკლესიის ასაშენებლად დიდძალი საფასე, ოთხი დაბა, ბარძიმ-ფეშხუმი, ოქროს ჯვარი და მშვენივრად შემკობილი მეფე ვახტანგ გორგასლისეული სახარება შესწირა.

როცა ეკლესიის მშენებლობა დაასრულეს, ფარსმან მეფე უდაბნოში კათოლიკოსსა და ეპისკოპოსებთან ერთად ჩაბრძანდა. მოვიდა თვით იოვანე ზედაზნელიც და ახლად აგებული ტაძარი აკურთხეს. შემდგომ ამისა მეუდაბნოე ძმათა რიცხვმა ორიათასს მიაღწია. შიოს სინმიდეს არა მხოლოდ ადამიანები სცემდნენ პატივს, არამედ მის წინაშე თვით ყველაზე საშიში მხეცებიც კი თვინიერდებოდნენ. შიომ მღვიმელის ლოცვით მოშინაურდა მგელი, რომელიც შემდგომ ერთგულად იცავდა მონასტრის სახედრებს.

შიომ მღვიმელმა გადანყვიტა სრულ განმარტობაში გაეტარებინა ცხოვრება. მან შეკრიბა მონაფეები და წინამძღვრად დაუნიშნა ღირსი ევაგრე.

ღირსი შიომ მის მიერვე გათხრილ მღვიმეში ჩავიდა და იქ მოღვაწეობდა თხუთმეტი წლის განმავლობაში. შიოს წინასწარ ეუნყა ღმრთისგან სიკვდილის მოახლოება, მიიღო წმიდა ზიარება და მშვიდად ჩააბარა უფალს სული სიტყვებით: „ჰოი, უფალო! ხელთა შენთა შევვედრებ სულსა ჩემსა“.

სპარსელების ერთ-ერთი შემოსევის დროს შაჰ-აბასის მხედრებმა შიომ მღვიმელის წმიდა ძვლები ირანში წაიღეს. იმ წელს სპარსეთში საშინელი ჭირი გაჩნდა და უამრავი ადამიანი იმსხვერპლა. შემინებულმა სპარსელებმა წმიდა ნაწილები კვლავ მონასტერში დააბრუნეს.

წმიდა ესდროს (ისიდორე) სამთავნელი ჰერაპოლისში მაც-

ხოვრის ხელთუქმნელი ხატის (კერამიონის) წინაშე მსახური მესაკმევლის შვილი იყო. იოვანე ზედაზნელის კურთხევით იგი დიდხანს ქადაგებდა ქართლში. შემდეგ რეხულას აღმოსავლეთით „მოახლოდ სოფლის ქალისა“ დააარსა მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატის სახელობის სამთავისის მონასტერი, რომელიც თავისი მშვენიერებით „აქამომდე განაკვრებს“ მნახველს.

ღირსი ისიდორე სამთავნელი მშვიდობით აღესრულა, დასაფლავებულია მის მიერ დაარსებულ სამთავისის მონასტერში.

წმიდა თადეოზ სტეფანწმიდელი თავდაპირველად მცხეთაში მოღვაწეობდა. მან ზედაზნის მთის ძირას ააშენა მონასტერი. წმიდა თადეოზს, თათესაც უწოდებდნენ, გვხვდება მისი სახელის განსხვავებული ფორმაც — თათაჲ.

იოვანე ზედაზნელის გარდაცვალების შემდეგ, მამა თადეოზმა მონასტერი ელია დიაკონს ჩააბარა, „თვთ აღილო წმიდა ჯვარი და სახარება და

მოვლო ქადაგებითა მთისა სანახებნი, სადაცა აღაშენა მრავალნი ეკლესიანი.“ მათ შორის განსაკუთრებით გამოირჩევა სტეფანე პირველ-მონამის სახელობის ტაძარი ურბნისში.

დიდი ხნის მოღვაწეობის შემდეგ თადეოზი დაეყუდა წლევის მთის მღვიმეში კასპთან. მალე წმიდანის ირგვლივ კვლავ შეიკრიბნენ მონაზვნობის მსურველი მოღვაწეები და იქაურობა განდევილთა სენაკებით აღივსო. წმიდა თადეოზმა მთის თხემზე „აღაშენა ეკლესია სახელსა ზედა წმიდა სტეფანესი.“

წმიდა თადეოზმა სიცოცხლის ბოლომდე „არა დაუტევა ქუაბი თვისი“ და იქვე აღესრულა მშვიდობით. თადეოზის მონაფეებმა წმიდანის გვამი დაკრძალეს მის მიერ აშენებულ მონასტერში.

უფალმა სიკვდილის შემდგომაც „ადიდა მოღვაწე თვისი“ — თადეოზის საფლავთან უამრავი სასწაულები და კურნებები აღესრულებოდა, ხოლო „წმიდა ძვალნი მისნი წლითი-წლად აღმოვიდოდნენ საფლავითგან ეკლესიას ამას შინა, ვითარცა წმიდისა შიოსნი“.

წმიდა სტეფანე ხირსელი ქადაგებდა კახეთში. მან თავისი მოღვაწეობის ადგილად შეარჩია ცივგომბორის ქედის მცირე ფერდი, რომელიც იმ დროს უსიერი ტყით იყო დაფარული, აქ მან მისი ზეციერი მფარველის, სტეფანე პირველ-მონამის

სახელობის მცირე ეკლესია აღაშენა.

ზოგი მკვლევარის აზრით ხირსა წარმოდგება სიტყვა ღირსისაგან, ზოგიც კი მის მცირეაზიელ წარმოშობას მიუთითებს და ვარაუდობს რომ ამ ადგილს შეიძლება თვით წმიდა სტეფანემ უწოდა სახელი ხირსა, სამარიაში მდებარე ხირსის მიხედვით, რომელიც ძალიან ახლოს იყო სირიასთან.

წმიდა სტეფანე ხირსელი მშვიდობით აღესრულა: „წმიდა გვამი მისი, სავსე სასნაუღიითა“ დაკრძალულია ხირსაში, სტეფანე პირველმონამის სახელობის ტაძრის სამკვეთლოსთან.

წმიდა ზენონ იყალთოელი ქადაგებდა კახეთის მთიანეთში. იყალთოში წმიდა ზენონმა მონასტერი დააარსა, სადაც მრავალი ბერ-მონაზონი მოღვაწეობდა მისი ხელმძღვანელობით.

წმიდა ზენონი მშვიდობით აღესრულა, მასაც წინასწარ ეუნწა გარდაცვალების დღე და ლოცვით შეჰვედრა სული ღმერთს.

ზენონ იყალთოელის „მრავალმოღუანე გუამი“ დაკრძალულია იყალთოს მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატის სახელობის ტაძარში.

წმიდა პიროს ბრეთელი მოღვაწეობდა ზემო ქართლში. პიროსმა ამ „ღვთაებრივმან ხატმან სინანულისამან“, მდინარე ჯვარისწყლის მარცხენა სანაპიროზე, ბრეთში დააარსა მონასტერი.

ხანგრძლივი მოღვაწეობის შემდეგ პიროს ბრეთელმა მშვიდობით შეჰვედრა სული უფალს. პიროსის მონაფეებმა მისი გვამი ბრეთში, მის მიერ დაარსებულ მონასტერში დაკრძალეს.

წმიდა მიქაელ ულუმბოელი „დაუძინებელი მუშაკი და დიდებული მოღვაწე ყანისა ქრისტესისა“ ქადაგებდა ზემო ქართლსა და ოსეთში. ულუმბოს მთის ახლოს მან დააარსა დიდი სავანე, სადაც სიცოცხლის ბოლომდე მოღვაწეობდა.

წმიდა მიქაელ ულუმბოელი მშვიდობით აღესრულა. მისი სასნაულთმოქმედი წმიდა ნაწილები დაკრძალულია ბრეთის მონასტერში.

წმიდა მამების ეს „კრებული უმანკოთა“, „ვითარცა ქვეყნის ანგელოზნი, ნათელნი სოფლისანი, ჭურნი სავსენი ნელსაცხებელითა“ არიან საქართველოს ეკლესიის გამორჩეულნი მოღვაწენი. მათ „შეამკეს ეკლესია ჩვენი“ და საფუძველი ჩაუყარეს საქართველოში ბერ-მონაზოვნურ ცხოვრებას.

ნეტარი ქრისტესია,
ქრისტეფორედ წოდებული (+1771)
11 (24) მაისი

ნეტარი ქრისტესია, ქრისტეფორედ წოდებული, წარმოშობით დასავლეთ საქართველოდან, სამეგრელოდან იყო. ქრისტესიას სიყრმიდანვე მონაზვნობის სურვილი ჰქონდა, მაგრამ ბატონის იძულებით ცოლი მოიყვანა და ვაჟიშვილი შეეძინა. რამდენიმე ხნის შემდეგ ქრისტესიას ცოლ-შვილი დაეხოცა. ბატონს მეორეჯერ უნდოდა მისი დაქორწინება, მოძღვარმა კი ურჩია, დაეტოვებინა მაცდური წუთისოფელი და გარეჯის უდაბნოს შეჰკედლებოდა.

სულიერი მოძღვრის სიტყვებით ფრთაშესხმული ქრისტესია გარეჯში, იოვანე ნათლისმცემლის უდაბნოში წავიდა სამოღვაწეოდ. წმიდა ქრისტესიამ მრავალი წელი გაატარა მორჩილებაში — წყალსა და ფიჩხს ეზიდებოდა მონასტერში. ქრისტესია მოხუცებული იყო, როცა მონაზვნად აღიკვეცა. მას უწოდეს ქრისტეფორე.

იოვანე ნათლისმცემლის უდაბნოდან შვიდი კილომეტრის დაშორებით ნეტარ ქრისტეფორეს პატარა ქოხი ჰქონდა. იქვე იდგა ჭური, რომელსაც ქრისტეფორე ყოველდღე ავსებდა წყლით. ზღურბლზე ჩარექა იყო ჩამოკიდებული და მოგზაურნი ქრისტესია ბერის ჭურთან იკლავდნენ წყურვილს. ნეტარ მამას პატარა ბოსტანიც ჰქონდა გაშენებული მგზავრებისათვის.

ზოგიერთებს ქრისტეფორესათვის შესანიშნავიცი მიჰქონდა, რომლებსაც ნეტარი ქრისტეფორე მოწყალეობად არიგებდა. მოყვასზე თავდადებულ მსახურებასთან ერთად ქრისტეფორე განსაკუთრებით ზრუნავდა მიცვალებულთა სულების მოსახსენიებლად. შემონირული თაფლით და ხორბლით იგი ყოველ შაბათს ამზადებდა კოლიოს მიცვალებულთათვის და ლოცულობდა მათი სულების საცხოვნებლად.

ქრისტეფორე ყოველწლიურად ცდილობდა მშვიდობიან თანაცხოვრებაში დახმარებოდა მონასტრის ძმებს და სოფელში მცხოვრებ ერისკაცებს. როგორც კი გაიგებდა სადმე ჩხუბის ან სიძულვილის ამბავს, წავიდოდა მოშულლებთან და ტკბილი

სიტყვებით შერიგებისკენ მოუწოდებდა: „შვილნო, უკეთუ არა ისმენთ ჩემსა, რომელიცა თქვენის მიზეზით მოვედი აქა, ნარვალ მწუხარებით სავსე და განიხარებს ეშმაკი იგი, რომელსა არა ნებავს მშვიდობა კაცთა და მოანევეს უაღრესსა განსაცდელსა თქვენ ზედა და ვითარცა მოველ მშიერ, მშიერივე ნარვალ თქვენგან“. მადლმოსილი ბერ-მონაზონის სიტყვები გულს უთბობდა მოჩხუბრებს და შერიგებას უადვილებდა.

ერთხელ, მამა ქრისტეფორე, მწუხრის ლოცვის შემდეგ მონასტრიდან სოფელში წავიდა რალაც საქმეზე და გზაზე შემოალამდა. ბნელი ღამე იყო, სიარული შეუძლებელი გახდა. წმიდა ქრისტესია გაჩერდა და ილოცა. მოულოდნელად მას გამოუჩნდა მანათობელი სფერო, რომელმაც გზა გაუნათა. შეშინებულმა ბერმა ნაბიჯი ვერ გადადგა, ლოცვით შეევედრა უფალს, განსაცდელი აერიდებინა მისთვის, შემდეგ პირჯვარი გადაისახა და გზას გაუყვა. ნათება წინ მიუძლოდა. ასე იარა მთელი ღამე, სანამ არ მიაღწია სოფელ სართიჭალას.

ქრისტეფორეს სენაკი ვინრო და უბადრუკი იყო, „მცირე, ვითარცა საფლავი, რომელსა შინა აქუნდა სანოლად ტახტი ერთისა ფიცრისა და საგებელად ტყავი ცხოვარისა, ერთი იგიცა ძველი, რომელი ვიდრე წელამდის კმაყოფოდა, ოდეს დაწვებოდა და თავსა ქვეშე სასთუმალად ედვა ქვა დიდი და მას ზედა ნაგლეჯი ტყავისა ეფარა, რათა არავინ იხილოს“. თუ ვინმე ტანსაცმელს შესწირავდა, მონაზონი ქრისტესია მაშინვე გლახაკებს აძლევდა ყველაფერს, „თავის თავისათვის არარას ზრუნვიდა, სანუთოსათვის და ამოსა, არამედ ყოველსავე იუნჯებდა მერმისსა მის საუკუნოისათვის“.

1771 წელს, ოთხმოცს გადაცილებული წმიდა ქრისტეფორე მშვიდობით აღესრულა თავის სენაკში. დაასაფლავეს ეკლესიის წინ, მამათა სასაფლაოზე.

ღირსი ეფთვიმე ათონელი დაიბადა 955 წელს. ეფთვიმეს მამა იყო საქართველოს მეფის, დავით კურაპალატის მხედართმთავარი, რომელიც ტაო-კლარჯეთში ოთხთა ეკლესიის ლავრაში მონაზვნად აღიკვეცა იოვანეს სახელით. მამა იოვანეს ცოლ-შვილი მოსავლელად სიმამრმა აბუჰარბმა და ცოლისძმებმა წაიყვანეს.

მამა იოვანე საქართველოდან ულუმბოს მთაზე წავიდა და ერთ მონასტერში ჯორთა მომვლელად დადგა. იმ დროს ბერძენთა იმპერატორმა საქართველოსა და საბერძნეთის სადაო ქართული ტერიტორიები — ზემო ქვეყნები დაუბრუნა დავით კურაპალატს, სამაგიეროდ კი, ერთგულების დასამტკიცებლად მძევლები მოსთხოვა. მძევალთა შორის აღმოჩნდა იოვანეს მცირეწლოვანი შვილი, ეფთვიმე.

ულუმბოს მთაზე მყოფმა იოვანემ გვიან გაიგო შვილის კონსტანტინოპოლში ყოფნის ამბავი, ეახლა ბერძენთა იმპერატორს და შვილი გამოსთხოვა, სიმამრს კი წყენით უთხრა: „რა არს ესე? ნუჟუე შვილ არა გესხნესა თქუენ? გარნა ესე ცხად არს, რომელ მათ სწყალობდით, ვითარცა თვსთა შვილთა და ძე ჩემი, ვითარცა ობოლი, მძევლად გასწირეთ, გარნა უფალმან შეგინდვენ თქუენ“. იოანემ ეფთვიმე ულუმბოს მთაზე წაიყვანა.

ეფთვიმეს ქართული ენა სრულიად ჰქონდა დავიწყებული და იოვანე ერთდროულად ასწავლიდა ეფთვიმეს ლმერთისა და სამშობლოს სიყვარულს. მალე მთელ ულუმბოს მონასტრებისა და მის შემოგარენისთვის ცნობილი გახდა ღირსი იოვანეს სახელი, მას „პატივსა უყოფდეს ბერძენნი და ქართველნი“. იოვანემ „კუალად უცხოებასავე მიჰმართა“ — თავის შვილთან ეფთვიმესთან და რამდენიმე მონაფესთან ერთად ათონის მთაზე წავიდა და ღირსი ათანასე ათონელის ლავრაში დაემკვიდრა.

მონასტერში ყმანვილი ეფთვიმე მძიმედ დაავადდა. იოვანემ ერთ-ერთი მონაზონი გაგზავნა მლდელთან მომაკვდავი ეფთვიმეს საზიარებლად, თვითონ კი ეკლესიაში წავიდა და

ყოვლადნმიდა ღმრთისმშობლის ხატის წინ დაემხო ლოცვად.

ეკლესიიდან სენაკში შებრუნებულ იოვანეს სასიკვდილო სარეცელზე მწოლარე ყრმა ეფთვიმე სრულიად ჯანმრთელი დახვდა. ეფთვიმემ მამას მოუთხრო, რომ მასთან გამოცხადდა დიდებული დედოფალი და ქართულად ჰკითხა: „რამ არს, რამ გელმის, ეფთვიმე?“ — „მოკვეუდები, დედოფალო“, — უთქვამს ეფთვიმეს. მაშინ დედოფალს ხელი მოუხვევია მისთვის და უნუგეშებია: „არარაა არს ვნებაჲ შენ თანა, აღდეგ, ნუ გეშინინ და ქართულად ჴსნილად უბნობდი“. ამ სასწაულებრივი განკურნების შემდეგ ეფთვიმეს ქართული „აღმოუდიოდა პირითგან, ვითარცა წყაროჲ უწმიდეს ყოველ ქართველთასა“. იოვანემ შვილს აუხსნა, რასაც ნიშნავდა ეს ჩვენება: „შვილო ჩემო, ქართლისა ქუეყანაჲ დიდად ნაკლულევან არს ნიგნთაგან და მრავალნი ნიგნნი აკლან და ვხედავ, რომელ ღმერთსა მოუმაღლებია შენდა. ან ილუანე, რამთა განამრავლო სასყიდელი შენი ღმრთისაგან“.

წმიდა ეფთვიმე სიხარულით შეუდგა მამის ბრძანების შესრულებას და მალე ყველა გააკვირვა თავისი ღვანლით. ეფთვიმეს ცხოვრების აღმწერელი, გიორგი მთანწინდელი ორმოცდაათზე მეტ თარგმანს ჩამოთვლის და დასძენს: „ესე ყოველნი და ამათსა ფრიად უმრავლესნი ნიგნნი თარგმნა ღმერთშემოსილმან მამამან ჩუენმან და ესრეთ ალაორძინა მისდა რწმუნებული იგი ტალანტი“.

იოვანე მთანწიდელის გარდაცვალების შემდეგ ათონის ივერთა მონასტრის წინამძღვრად ეფთვიმე აირჩიეს. წინამძღვრობამ ეფთვიმეს უკვე სხვა საქმეებიც გამოუჩინა, ამიტომ მას ნიგნებზე მუშაობა ძირითადად ღამით, სანთლის შუქზე უხდებოდა. იგი მოსვენების უფლებას არ აძლევდა ისედაც მკაცრი მარხვით დაუძღვრებულ სხეულს.

ერთხელ მამა ეფთვიმეს სთხოვეს, როგორმე მოერჯულებინა ერთი ებრაელი, რომელიც ქრისტიანებს დასცინოდა. მამა ეფთვიმე გაესაუბრა ურიას და მშვიდად აუხსნა იესუ ქრისტეს ღმერთკაცობის შესახებ. ებრაელმა კვლავ ქრისტიანული სარწმუნოების გმობა დაიწყო. მამა ეფთვიმემ შერისხა იგი და ღმრთისმგმობელი ურია დამუნჯდა. შემდეგ მამა ეფთვიმემ ილოცა, ჯვარი გადასახა დამუნჯებულ ებრაელს და კვლავ მეტყველება დაუბრუნა. სასწაულით შეძრულმა ებრაელმა ირწმუნა ქრისტი და ნათელილო.

ფერისცვალების დღესასწაულზე, ათონის მთაზე სალოცავად ასულმა ხალხმა საკუთარი თვალით იხილა ცეცხლის აღში გახვეული მამა ეფთვიმე. ხალხი მუხლებზე დაემხო მის წინაშე, ეფთვიმემ კი დაამშვიდა ისინი: „ნუ გეშინინ, ძმანო, რამეთუ მოხედვად საღმრთოთ იქმნა და ქრისტემან თვისი დღესასწაული აღიდა“.

მამა ეფთვიმემ თავის მონასტერში მკაცრი და სამართლიანი წესი დაადგინა, რომლის აღსრულებაც ყველასთვის სავალდებულო იყო. წმიდათა მოშურნე ბელიარმა ვერ აიტანა მამა ეფთვიმესა და მისი მონასტრის ძმების ასეთი მოღვაწეობა და რაოდენ საოცარია, რომ ბოროტმა, წმიდა მთაზეც კი იპოვა მისი ნების შემსრულებელი და ორჯერ მკვლელი მიუგზავნა წმიდა ეფთვიმეს, მაგრამ ღმრთის განგებამ დაიცვა ეფთვიმეს სიცოცხლე და ორივეჯერ სასწაულებრივად გადაურჩა სიკვდილს.

წმიდა ეფთვიმე თოთხმეტი წელი ხელმძღვანელობდა ათონის ქართველთა მონასტერს, შემდეგ კი, რადგანაც სამწერლო საქმიანობისათვის დიდი დრო სჭირდებოდა, მამის, ღირსი იოანეს ანდერძისამებრ, წინამძღვრობა მამა გიორგი მაშენებელს (ხს. 28 ივლისს) გადააბარა, ხოლო თვითონ სენაკში ჩაიკეტა, რათა მთლიანად თარგმანებისათვის მიეყო ხელი.

წმინდა ეფთვიმე უდიდესი ავტორიტეტით სარგებლობდა როგორც ქართველთა, ისევე ბერძენთა შორის, „სიტყვა მისი ესრეთ შეიწყნარიან ვითარცა ქრისტესი“. საბერძნეთის იმპერატორ კონსტანტინესაც „დიდი სარწმუნოება და სიყუარული ჰქონდა მისა მიმართ ღირსებისა მისისათვის“. ასეთი ავტორიტეტის მიუხედავად ეფთვიმე უდიდეს თავმდაბლობასა და შრომისმოყვარეობას იჩენდა, თვითონ მონაწილეობდა ბალ-ვენახის დამუშავებაში. ეფთვიმე არაფერ საქმეს არ წყვეტყდა ერთპიროვნულად, ძმებს დაეთათბირებოდა და ყოველთვის ითვალისწინებდა მათ აზრს.

ეფთვიმეს კვიპროსის მთავარეპისკოპოსობა შესთავაზეს, რაზეც მან თავმდაბლად თქვა უარი და მონასტრის საძმოს სიყვარული და თანადგომა გამოხატა.

1028 წელს საბერძნეთის იმპერატორმა ეფთვიმე ათონელი კონსტანტინეპოლში მიიწვია, ათონის მთაზე მიმდინარე მოვლენების შესახებ სასაუბროდ. ღმრთის განგებით ეფთ-

ვიმეს განეცხადა, რომ მონასტერში ცოცხალი ველარ დაბრუნდებოდა. მან შეკრიბა ძმები, ტრაპეზი განუმზადა და სთხოვა, ელოცათ მისთვის. შემდეგ ეფთვიმე თავის მეგობართან, თეოფანე ხუცესთან წავიდა, რომელთანაც სიყრმიდან იყო შეზრდილი და დიდი სიყვარული ჰქონდა. დამშვიდობებისას თეოფანე ხუცესი მოეხვია წმიდა ეფთვიმეს და ცრემლით უთხრა: „ვამე უბადრუკსა, რამეთუ არღარა ოდეს გიხილო შენ ხორციელად, ჰოი, წმიდაო მამაო!“ ღირსმა ეფთვიმემ დაუდასტურა წინასწართქმული.

ეფთვიმე დიდი პატივით მიიღო იმპერატორმა. შემდეგ მამა ეფთვიმემ მხატვართან მიბარებული ხატის სანახავად წასვლა გადაწყვიტა. მოწაფემ ახლად ნაყიდი ჯორი შეუკაზმა მამა ეფთვიმეს.

გზაზე ეფთვიმეს შავით შემოსილი გლახაკი გადაუდგა და მოწყალება სთხოვა. ეფთვიმემ ჯიბისკენ წაიღო ხელი გლახაკის დასახმარებლად. ჩამოძონძილი გლახაკის დანახვაზე ჯორი, რომელიც ავზნიანი აღმოჩნდა, შეშინდა, გაიქცა და წმიდა ეფთვიმე ძირს ჩამოაგდო.

სიყრმითგანვე მრავალ განსაცდელსა და ხიფათს სასწაულებრივად გადარჩენილი „ანგელოზთა მობაძავი“ წმიდა ეფთვიმე გარდაიცვალა — „წარვიდა წინაშე ღმრთისა ნათელსა მას მიუაჩრდილებელსა, ყოველთა თანა წმიდათა, რომელნი საუკუნითგან სათნო ეყვნეს ღმერთსა“.

წმიდა ეფთვიმე დაკრძალეს ათონის მთაზე „სამარხოსა ლუსკუმასა ტაძარსა შინა წმიდისა იოვანე ნათლისმცემლისასა“.

მონაგენი მამანი — ათონის ივერთა
მონასტარში ლათინთაბან მონყვეტილნი (XIII)
13 (26) მაისი

ქართველი ბერ-მონაზონები ათონის მთაზე მეთე საუკუნის ორმოცდაათიანი წლებიდან იწყებენ დასახლებას და სულ მალე იქ ყალიბდება ივერონად წოდებული ერთ-ერთი უდიდესი მონასტერი.

ათონის მთას ხშირად თავს ესხმოდნენ და არბევდნენ გარეშე მტრები, მეთორმეტე საუკუნეში კი იგი ჯვაროსანთა სათარეშო ასპარეზად იქცა.

პაპისტმა მხედრებმა 1259-1306 წლებში რამდენჯერმე მოაოხრეს იქაურობა. მართლმადიდებლური მრწამსის ერთგულებისათვის მხეცურად ამონყვიტეს ზოგრაფის, ვათოპედის, პროტატის და სხვა სავანეთა ბერ-მონაზვნები... მათ რისხვას ვერც ივერთა მონასტერი გადაურჩა. იმ დროს ათონის ქართველთა მონასტერში ერთად მოღვაწეობდნენ ქართველი და ბერძენი მამები და საქართველოდან ივერონში მრავლად მიდიოდა ქართველ ბერმონაზონთა ახალი თაობა.

მხედრებმა ივერონელ ბერ-მონაზვნებს ლათინური სარწმუნოების მიღება და პაპის უზენაესობის აღიარება მოსთხოვეს, მამებმა კი საპასუხოდ უშიშრად ამხილეს პაპისტთა ცთომილება და მომხდურები ერესის ქადაგებისთვის ანათემას გადასცეს.

ათონური პატერიკი გვაუწყებს, პაპისტებმა ივერონელი მამები ძალით გამოყარეს სავანიდან, მათგან უხუცესნი, ორასამდე მონაზონნი, მონასტრის გემზე აიყვანეს და ზღვაში ჩაძირეს. უფრო ახალგაზრდა და ჯან-ლონით სავსე მონაზვნები კი, რომელთა უმეტესობაც ქართველი იყო, სამონასტრო ქონებასთან ერთად იტალიაში გაგზავნეს და იუდეველებს მიჰყიდეს მონებად.

ეს ამბავი ივერთა ლავრაში, ერთი ცნობით, 1259 წელს მომხდარა, სხვა წყაროების მოწმობით კი — სავარაუდოდ, 1276-1280 წლებში.

მონამენი: დავითი და ტირიჭანი
და დედაი მათი თაგინე (+693)
18 (31) მაისი

მონამენი: დავითი და ტირიჭანი და დედაე მათი თაგინე სამხრეთ საქართველოში, ბასიანში ცხოვრობდნენ. თაგინეს მეუღლე იყო ვარდან ერისთავი. ვარდანი და თაგინე ქართველ მეფეთა ნათესავნი იყვნენ, და შესაბამისად დიდად პატივდებულნი და მდიდარნი.

ვარდან ერისთავი დავითისა და ტირიჭანის სირყმეში გარდაიცვალა. მისი მამული მიიტაცა თაგინეს წარმართმა ძმამ, თევდოსიმ, თუმცა გულში შიშიც ჰქონდა, ყრმები გაიზრდებიან და მიტაცებულს უკან წამართმევენო. თევდოსიმ ცბიერებით მიმართა თაგინეს: „დაუტევეთ შჯული ეგე ჯუარცმულისა და იპყართ შჯული ჩემი შენ და შვილთა შენთა და იყვნენ ყრმანი ეგე შვილად ჩემდა და მე გავზარდნე იგინი შუებითა და სიხარულითა დიდითა“. თაგინე მტკიცედ აღუდგა წინ ძმის ბოროტ განზრახვას: „სამკვიდრებელი ესე შვილთა ჩემთა და ყოველი მონაგები მამისა მათისა კმა ეყავნ შენდა, ხოლო საფასე იგი გამოუპარველი და სამკვდრებელი მიუღებელი მამისა მიერ ზეცათაჲსა და ღმრთისაჲ ვერ შემიძლოთ“.

თევდოსიმ დედის დაუკითხავად იხმო დისწულები და უთხრა: „თქუნ ან შვილნი ჩემნი ხართ, დღეს მე ვითარცა მამაჲ თქუენი და ან ჩემიცა თქუენი არს. ესე ხოლო ყავთ ჩემდა მომართ და რომელი გრქუა თქუენ, ისმინოთ ჩემი, ვითარცა შვილთა მორჩილთა საყუარელთა. შჯული ეგე, რომელი ეპყრა მამასა თქუენსა, განუტევეთ და მე უკეთესი შჯული მოგცე თქუნ“. წმიდა ყრმებმა მცირეოდენი დუმილის შემდეგ მტკიცედ მიუგეს ბიძას: „ჩუენდა კმაარს შჯული იგი, რომელი ეპყრა მამასა ჩუენსა და ვჰგიეთ მას, ვიდრე სული ესე იყოსლა ხორცთა შინა ჩუენტა. ხოლო სიყუარულისათჳს და მოთმინებისა ღმრთისა სხუად თვნიერ შჯულისა დატევეებისა, განმზადებულ ვართ, ვითარცა მამისა ჩუენისა“.

თევდოსი იმდენად განარისხა დავითისა და ტირიჭანის სიმტკიცემ, რომ გადაწყვიტა ფარულად მოეკლა დისშვილები. თაგინემ კარგად იცოდა მისი ძმის ფიცხი ხასიათი, იგრძნო

მოსალოდნელი უბედურება და შვილებთან ერთად ტაოში გადავიდა საცხოვრებლად ნათესავთან.

თევდოსის მრისხანება და სიძულვილი უღრღნიდა გულს. მან მსტოვრებისაგან გაიგო, რომ ძმები მალალ მთაზე აძოვებდნენ ცხვარს, წამოიყვანა მეომრები და ტყეში ჩაუსაფრდა დავითსა და ტირიჭანს.

მთის ფერდობზე მოთამაშე ძმებმა ხმაური გაიგონეს, შემდგომ შეიარაღებულ მეომრებში, დავითმა ბიძა იცნო და სიხარულით გაექანა მისკენ. უკეთურმა თევდოსიმ ამბორისყოფის წილ მახვილი უგმირა დისნულს და „პოვა მან მსწრაფლ გზაჲ ზეცისაჲ და მოიგო გვირგვინი იგი მონამებისა“. დავითის ხელიდან გავარდნილი კომბალი განედლდა და ხედ იქცა. ორასი წლის შემდეგ მლოცველებმა ის ხე წმიდა ნაწილებად დაინაწილეს.

სოფელ დივრისკენ გაქცეულ ტირიჭანს მეომრები დაედევნენ, სოფელთან ახლოს უღმრთოდ მოკლეს და უკან გაბრუნდნენ. მეომრების უეცარი გამოჩენის გამო საბრძოლველად გამზადებული დივრელები გააოცა მეომრების უკან დაბრუნებამ. დივრელები მივიდნენ იმ ადგილას, საიდანაც მეომრები უკუიქცნენ და ნახეს სისხლისაგან დაცლილი ტირიჭანი.

თევდოსი, რომელიც ტყეში ელოდა ტირიჭანის მოსაკლავად გაგზავნილ მეომრებს უეცრად დაბრმავდა. სოფლელებმა ტყეში იპოვეს მახვილით მოკლული დავითი და იქვე მყოფი დაბრმავებული თევდოსი.

თავინე ერთდროულად გოდებდა შვილების სიკვდილსა და ძმის საშინელ საქციელს: „რად მიმიხუენ ნათელნი თუალთა ჩემთანი? არა კმაიყოა გლოვად ჩემდა სიქურივე ესე ჩემი? არა კმა გეყოა სამკვიდრებელი შვილთა ჩემთა და ყოფაჲ ჩემი წყუდიადსა ამას ქუეყანისასა? ვერ კმაგეყოა სამკვიდრებელი ქმრისა ჩემისაჲ? რად დამიბნელე მზე ჩემი ყამსა ოდენ პირველსა დლისასა? ვიდრემდის არა დასცხერი დევნად ჩემდა? არლარა მოიხსენეა საშოჲ იგი მშობელისა შენისა და ჩემისაჲ და ძუძუნი იგი, რომელთა გამოგუზარდნეს შენ და მე? რად დამივსენსანთელნი ესე ჩემნი, პოი, უმჯულოო?“ — მოთქვამდა იგი.

ღმერთის მიერ სასჯელად მოვლინებულმა სიბრმავემ და

თაგინეს მწუხარებამ სულიერი თვალეები აუხილა ბოროტისაგან გონდაბნელებულ თევდოსის და ცრემლებით თხოვა თაგინეს პატიება: „შენ ნათელი გამოგიბრწყინდა მიუნვდომელი ნათლისა მისგან წარუვალისა და ჭეშმარიტისა მისგან დაუსრულებელისა ნათლისა... ევედრე შენ წმიდათა მონამეთა, რაფთა ყონ ჩემთვის წყალობად, რაფთა არა ღირსი ესე ვიქმნე ღირს ბეჭედსა მას ქრისტეს მონყალისა ღმრთისასა, რომელი იგი მოვიდა ცოდვილთათვის. მრწამს მე ჭეშმარიტი ღმერთი“.

თაგინემ ქრისტიანული დიდსულოვნებით შეუნდო ძმას: „იყავნ ღმერთი მიმტევებელ შენდა და ნუ შეგირაცხოს შენ უფალმან მონყალემან სიკუდილი შვილთა ჩემთაჲ და დისნულთა შენთაჲ, ვითარცა იგი ოდესმე პავლეს დისნული მისი სტეფანე პირველდიაკონი და პირველმონამე“, შემდეგ უფალს შეევედრა, კურნება მიენიჭებინა თევდოსისათვის, აილო წმიდა დავითის სისხლით გაჟღენთილი მინა, თვალეებზე სცხო ძმას და მხედველობა დაუბრუნა.

კაცთმოყვარე ღმერთმა ჯერ-იჩინა ყველასათვის ეუნყებინა ძმათა სინმიდე და მონამეობა — ღამით მათ ცხედრებს ნათელი დაადგა.

თევდოსიმ ირწმუნა უფალი იესუ ქრისტე, მოინათლა და შემდგომ ეკლესია აღაშენა წმიდა დავითის სახელზე. მონამე ტირიჭანის ნაწილები კი, დივრის მთავარმა წაასვენა.

ნეტარი თაგინე სოფელ ტაძარანში წავიდა და იქ მოღვაწეობდა სიცოცხლის ბოლომდე.

წმიდა დავითმა და ტირიჭანმა 693 წელს მიიღეს მონამებრივი აღსასრული, თაგინე კი მშვიდობით აღესრულა მეთაუ საუკუნის დასაწყისში.

მიქაელ მოდრეკილის კანონში მოიხსენიებიან „დავით და ტირიჭან დედითურთ“. საგალობელნი დავითისა და ტირიჭანისა მოთავსებული ყოფილა მიქაელ მოდრეკილის კრებულში, რომელსაც სამწუხაროდ ჩვენამდე არ მოუღწევია.

ლირსნი: ზაბილონი და სოსანა,
მოციქულთასწორი ნინოს მშობლები (IV)
20 (2.06) მაისი

ლირსნი: ზაბილონი და სოსანა იყვნენ მოციქულთასწორ ნინოს მშობლები. ზაბილონი დაიბადა 280 წლის ახლო ხანებში, კაბადოკიის ქალაქ კოლსტრაში. 305 წლის შემდგომ ხანებში, ზაბილონი „კაცი იგი მთავართა შესაბამი და მონა ღმრთისა“ რომში წავიდა „წინაშე მეფისა მსახურებად და ნიჭისა მიღებად მისგან“.

ზაბილონმა მეფის არმიაში დაიწყო სამსახური, იმ დროს რომი ბრძოლებს აწარმოებდა ბრანჯთა (ფრანგთა) ტომებთან. ბრძოლაში განსაკუთრებული სიმამაცე გამოიჩინა ზაბილონმა და „მისცა უფალმან ძალი ზაბილონს, ჭაბუკსა მის კაბადუკიელსა, უძლეველი, და ქმნა წინააღმდეგომა, მტერთა მიმართ უზომოთა, და აოტნა ბრანჯნი, და შეიპყრა მეფე ბრანჯთა და ყოველნი იგი მთავანი მათნი, და მიიყვანა იგი წინაშე მეფისა. ხოლო მეფემან განაწესა სიკუდილი მათი“ შეშინებულმა ტყვეებმა ტირილით ითხოვეს ქრისტიანობის მიღება: „მოგვეც პირველად სჯული თქვენი და შეგვყვანენ ტაძარსა ღმრთისა თქუენისასა“. ზაბილონმა მეფეს და პატრიარქს აუწყა ტყვეების უკანასკნელი სურვილი. ტყვეებს „მოსცეს ნათელი ჴელსა ქუეშე ზაბილონისსა. და შეიყვანეს ტაძარსა შინა ღმრთისასა და აზიარნესს წმიდათა საიდუმლოთა“.

„სამკვდროდ შეკაზმული“ ახალნათელღებული ტყვეები, მეფემ ზაბილონს უბოძა. ზაბილონმა კი ყველა მათგანს თავისუფლება მიანიჭა. განთავისუფლებულმა ტყვეებმა ზაბილონს თხოვეს „რათა წარყვეს ქუეყანასა მათსა და მისცეს სჯული ქრისტესი, ნათლისღება წყლითა ყოველსა ერსა მათსა“. ზაბილონმა პატრიარქს თხოვა მღდელთა წაყვანა და მეფისაგანაც გამოითხოვა ნებართვა.

ბრანჯთა მეფისა და მთავრების უწინებლად სამშობლოში დაბრუნებით გახარებულმა ხალხმა სიხარულით შეიწყნარეს წმიდა ზაბილონი. ათმა საერისთაომ ქრისტიანობის მიღების სურვილი გამოთქვა. „და დასდებდა ზაბილონ ჴელსა თვისსა ყოველსა მას ერსა“. ათი დღე დაჰყო ზაბილონმა ბრანჯთა ქვეყანაში „დაუტევნა მღდელნი და განაწესსა ყოველი წესი ქრისტიანისა“.

ზაბილონი დიდძალი საგანძურით დაბრუნდა რომში, სადაც მას ბრწყინვალე საერო კარიერა ელოდებოდა, მაგრამ

ზაბილონმა მთელი მისი საგანძური იერუსალიმში წაიღო „ადგილთა ღმრთისათა“ სამსხვერპლოდ. იერუსალიმში მან მთელი ქონება გლახაკებს დაურიგა. იქ ზაბულონი შეხვდა იერუსალიმის პატრიარქს იობენალს. იობენალი წარმოშობით ზაბილონის ქალაქიდან იყო, რომელიც დაობლების შემდეგ მის დასთან სოსანასთან ერთად იერუსალიმში ცხოვრობდა, „და ფრიად დაიმეგობრნეს ურთიერთას ზაბილონ და პატრიარქი იგი“. პატრიარქ იობენალის მსახურმა ქალმა, სარა ნიფორმა პატრიარქს ურჩია: „ესე ზაბილონ, მამა და ემბაზი ბრანჯთა, კაცი სრული ღმრთისმოშიშობითა და სიბრძნითა არს ყოვლადვე: მიეც უკუე დაჲ შენი სოსანა ცოლად მისდა“, იობენალს მოეწონა სარას განზრახვა და „მისცა სოსანა ცოლად ზაბილონს“. ბედნიერი ცოლ-ქმარი სამშობლოში, კაბადუკიის ქალაქ კოლასტრაში წავიდნენ საცხოვრებლად, სადაც მათ შეეძინათ ერთადერთი ასული ნინო — „მოძღვარი ქართლისა“.

როდესაც ნინო თორმეტი წლის გახდა, ზაბილონმა და სოსანამ ყველაფერი გაყიდეს, იერუსალიმში წავიდნენ და მთელი მონაგები გლახაკებს დაურიგეს. ზაბილონმა პატრიარქისაგან კურთხევა მიიღო განდევილ ცხოვრებაზე, გამოემშვიდობა მეუღლეს „და შეიტკობ მკერდსა თვსა ასული თვისი წმიდა ესე ნინო, და დაყარნა, ვითარცა წყარონი, ცრემლნი თულთაგან პირსა მისსა და ჰრქუა: „შენ მხოლო ასულო ჩემო ესერა დაგიტეობ ობლად ჩემგან და მიგათულავ შენ მამასა ზეცათასა და ყოველთა მზრდელსა ღმერთსა, რამეთუ იგი არს მამა ობოლთა და მსაჯული ქურივთა. ხოლო შენ მარიამ მაგდანელისა შური აღიღე ქრისტეს სიყუარულისათვს და დათა მათ ლაზარესთა და უკუეთუ შენ ეგრეთ შეიყვარო იგი, ვითარცა მათ შეიყვარეს, მან ეგრეთვე მოგცეს შენ ყოველივე, რაცა ითხოვო მისგან“. ხოლო ესე რა თქვა, დაუტევა ამბორსყოფა საუკუნო და წარვიდა წიად იორდანესა კაცთა მათ თანა ველურთა, სადა იგი ყოფა მისი უწყის ღმერთმან, ყოვლისა მეცნიერად დამბადებელმან. სოსანა — „დედა იგი წმიდა ნინოსი მისცა პატრიარქმან მსახურად გლახაკთა დედათა და უძღურთა“.

მეთერთმეტე საუკუნის უცნობი ქართველი ჰიმნოგრაფი წერს: „ზაბილონ მამამან მისმან ფრანგნი უკუე მოაქცივნა მახვილითა, ხოლო ნეტარმან ნინო მოაქცივნა ქართველნი, ჯვართა ცხოველითა“.

ღირსი დამიანე (ერისკაცობაში დემეტრე ბაგრატიონი) დაიბადა 1100 წლის ახლო ხანებში. იგი იყო საქართველოს მეფის დავით აღმაშენებლის შვილი. როგორც ისტორიკოსები ახასიათებენ „ყოვლითურთ მსგავსი მამულთა ძირთა... პირველად მოშიში იყო ღმრთისა, სვანი და გამარჯვებული, სიმალლესა და სიმდიდრესა შინა მდაბალი, და გლახაკთა მონყალე, ობოლთა და ქურივთა განმკითხველი, საყდართა და ეკლესიათა, მღდელთა და მონაზონთა კეთილისმყოფელი, შემწირველი სოფელთა და აგარაკთა... ტკბილად მოუბარი... ერთგულთა შემწყნარებელი და შეცოდებულთა სამართლიანად მწვრთნელი.“

დემეტრე აქტიურად ედგა მამას მხარში და მისი კურთხევით დამოუკიდებელ ბრძოლებსაც აწარმოებდა ქვეყნის განსათავისუფლებლად. 1117 წელს დავით აღმაშენებელმა „წარგზავნა ძე თვისი დემეტრე შირვანს სპითა ძლიერითა ლაშქრად. ხოლომან ქმნნა ომნი საკვირველნი, რომლითა განაკვრვნა მხილველნი და მსმენელნი“, აიღო ქალაქორის ციხე და ურიცხვი ტყვიითა და ალაფით დაბრუნდა.

დავით აღმაშენებელმა 1125 წელს თვითონ დასვა სამეფო ტახტზე დემეტრე, „და დაადგა თავსა მშუენიერსა გვრგვნი ქვათაგან პატიოსანთა... და შეარტყა წელთა ძლიერთა მახვლი... და შემოსა პორფირი მკლავთა ლომებრთა და ტანსა ახოვანსა და დაულოცა ცხორებაჲ წარმართებული და განგრძნობა დღეთა ბედნიერობით“.

დემეტრე მხნედ შეუდგა საქართველოს საზღვრების დაცვას, თანაც ცდილობდა, გაეფართოებინა სამეფო. დემეტრეს მეფობის დროს აღორძინდა ჰერეთი, სომხითი, ტაშირი, ჯავახეთი, არტაანი და ტაო, რომელნიც მას შემდეგ, რაც დავით აღმაშენებელმა ტფილისი აიღო და ჰერეთ-კახეთი შემოიერთა, თითქმის უკაცრიელი იყო.

1138-1139 წლებში დემეტრე მეფემ ქალაქ განძის (განჯა) წინააღმდეგ გაილაშქრა და იქიდან ძლევამოსილი დაბრუნდა საქართველოში. დემეტრემ განჯიდან კარები წამოიღო, რო-

მელიც დღემდე გელათის მონასტერში ინახება და ზედ ამ ამბის დამამტკიცებელი ძლიერ დაზიანებული ქართული წარწერა აქვს. დემეტრემ დაასრულა დავით აღმაშენებლის მიერ დაწყებული გელათის ტაძარი.

მეფე დემეტრეს სამი შვილი ჰყავდა: დავითი, გიორგი და რუსუდანი. ურჩმა ფეოდალებმა მოახერხეს დავითის გადაბირება და 1150 წელს იმის შიშით, რომ დემეტრეს გიორგი არ დაესვა სამეფო ტახტზე, შეთქმულება მოაწყვეს მეფის წინააღმდეგ. დემეტრემ შეიპყრო შეთქმულების მოთავეები და სასტიკად დასაჯა.

1155 წელს დავითმა კვლავ მოაწყო შეთქმულება. შვილის საქციელით გულგატეხილმა მეფე დემეტრე, მონაზვნად აღიკვეცა დამიანეს სახელით და გარეჯის უდაბნოში დაეყუდა. სამეფო ტახტზე კი დავითი ავიდა, რომელმაც მხოლოდ ექვს თვეს იმეფა და გარდაიცვალა.

სამეფოს ინტერესების დასაცავად დემეტრე კვლავ ავიდა სამეფო ტახტზე და თანამმართველად გიორგი გამოაცხადა.

ღირსი დამიანე შესანიშნავი ჰიმნოგრაფი იყო. ჩვენამდე მოღწეული იამბიკოებიდან განსაკუთრებით ცნობილია ღმრთისმშობლის საგალობელი: „შენ ხარ ვენახი“.

ანტონ კათოლიკოსის თქმით, დემეტრე იყო „გამომთქმელი სტიხთა მაღალ შაირთა, რომელნიც დღესაც ჩანან აღწერილად“. იოანე ბატონიშვილი კი წერს, რომ „ის იყო მშვენიერი რიტორი, პიიტიკოსი და შემთხვეული უცხოთ შაირთა, რომელმანც მრავალნი სწავლანი გამოთქვა“.

ღირსი დამიანე გარდაიცვალა 1157 წელს ბელტის ციხე-სიმაგრეში. დასაფლავებულია გელათის მონასტერში.

დემეტრეს ფრესკა დავით გარეჯის მონასტრის კედელზე ყოფილა გამოხატული ჯერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნემდე. მაცხვარიშის (ლატალი) ეკლესიის მხატვრობამ შემოგვინახა დემეტრეს მეფედ კურთხევის ფრესკა.

ზოგიერთი წყარო ღირს დამიანეს, მეფეყოფილ დემეტრეს, დანიილად იხსენიებს.

ღირსი მიქელ პარეხელი წარმოშობით შავშელი იყო, სოფელ ნორგიალიდან. იგი მიძნაძორის მონასტერში აღიკვეცა მონაზვნად და იქ დაიწყო მოღვაწეობა.

ღირსმა მიქელმა გაიგო ხანძთაში მოღვაწე ბერ-მონაზონთა შესახებ, იქ ჩავიდა, პარეხის მონასტერში დაემკვიდრა და კაცთაგან მიუვალ, კლდოვან ადგილას მცირე ეკედერი და ძმათა საცხოვრისი ააშენა. მიქელს მრავალი მონაფე ჰყავდა, „სრულნი და ბრწყინვალენი სათნოებითა“. უფალს სათნოეყო ნეტარი მიქელის მოღვაწეობა და მიჰმადლა მას ნიჭი „სასწაულთა და ნიშთა ქმედებისა“. ღირსი მიქელ პარეხელის კურთხევით დაარსდა ზარზმის მონასტერი.

ღირსი მიქელი ხშირად გადიოდა მონასტრის ახლომდებარე კლდის ქიმზე და იქ ლოცულობდა მყუდროებაში. ერთხელ ლოცვის დროს მიქელი კლდიდან გადმოვარდა, მაგრამ ღმრთის განგებით ცოცხალი გადარჩა. მიქელმა მონაფე გაგზავნა ღირს გრიგოლ ხანძთელთან და აუწყა მისი განსაცდელი. ღირსმა გრიგოლმა ინახულა მიქელი, ნუგეშისცა, ორი ჯვარი აღმართა მისი სენაკის მარჯვნივ და მარცხნივ და უთხრა: „ორთა ამათ ჯუართა ქრისტესთა შუა უშიშად იყავ შენევნითა წმიდისა სამებისაჲთა და ძალითა პატიოსნისა ჯუარისაჲთა. ხოლო უკუეთუ წარჰვლო, კუალად განიცადო უძკრესად პირველისა“.

ღირსი მიქელი აღესრულა ღრმა მოხუცებულობაში, დაასაფლავეს მის მიერ დაარსებულ სავანეში. მიქელ პარეხელის ცხოვრება და სწავლებანი მისი გარდაცვალების შემდეგ დაუნერიათ, მაგრამ სამწუხაროდ ამ თხზულებას ჩვენამდე არ მოუღწევია.

ცნობები მიქელ პარეხელის შესახებ შემონახულია გრიგოლ ხანძთელისა და სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებაში, სადაც ღირსი მიქელი მოხსენიებულია როგორც „დიდი მეუღაბნოე“.

ღირსი ბასილი ბაბრატიონი,
ქე მეფე ბაბრატი მესამისა (XI);
27 (9.06) მაისი

ღირსი ბასილი დაიბადა მეათე საუკუნის ბოლოს, იგი იყო გაერთიანებული საქართველოს „დიდი მეფის“ ბაგრატ მესამის ძე.

ბასილმა ბაგრატიონთა სამეფო გვარის შესაბამისად უმაღლესი საერო და სასულიერო განათლება მიიღო. შემდეგ კი ხახულის მონასტერში წავიდა სამოღვაწეოდ და მონაზვნად აღიკვეცა.

ღირსი ბასილი ხელმძღვანელობდა ხახულის მონასტერში ფართოდ გაშლილ ლიტერატურულ და საგანმანათლებლო საქმიანობას.

იოვანე ბატონიშვილი „კალმასობა“-ში ასე ახასიათებს მას: „ბასილი ბაგრატიონი იყო საფილოსოფოსთა და ღმრთისმეტყველებასა შინა ზედმინევილი, მთარგმნელი სხვათა ენათაგან კეთილი და რიტორ-მიმთხრობელი და მალალ ფრასასა ზედა დამთხველი, მონოზონებითა სრული და განმანათლებელი ეკლესიათა, რომელსა უწოდეს ქართველთა ეკლესიათა სამკაულად“.

ხახულის მონასტერში აღსაზრდელად მიყვანილი ათი წლის გიორგი მთაწმინდელი, კურთხევის მისაღებად მიჰგვარეს ხახულის მაშინდელ წინამძღვარს, ღირს მაკარის და იქაურ მოღვაწეებს: ღმერთშემოსილ ანტონის და „დიდსა მას ბასილის, ბაგრატ მესამის ძესა, რომელი-იგი მას ჟამსა შინა იყო მოძღუარი და განმანათლებელი ქუეყანისა ჩუენისაჲ...“

შემდგომ ღირსი ბასილი ათონის სავანეში გადასულა და აქ დაუწერია „გალობანი წმიდისა მამისა ეფთჳმესნი“.

ღირსი ბასილი ქართველი, მეფე ბაგრატიისძე, მშვიდობით აღესრულა მეთერთმეტე საუკუნის პირველ ნახევარში.

იხეიანი

- 1 (14) — გარეჯელნი ღირსმონამენი: მღვდელმონაზონი შიო ახალი, დავით მწირი, გაბრიელი, პავლე და გაბრიელი (+1696-1700);
- 8 (21) — ღირსმონამე თევდორე მღვდელი (+1609);
- 9 (22) — ღირსი იოვანე შავთელი (XIII); (იხ. 1(14) აპრილს).
- 12 (25) — ღირსი ისიდორე სამთავნელი (VI), (იხ. 7(20) მაისი);
— ღირსი იოვანე - თორნიკე მთანმიდელი, სვინგელოზი (X);
- 13 (26) — ღირსმონამე ანთიმ ივერიელი (+1716);
- 16 (29) — ღირსმონამე ქაიხოსრო ქართველი (ჩოლოყაშვილი) (+1612);
- 17 (30) — მონამე შალვა ახალციხელი (+1227);
- 18 (1.07) — ღირსი მიქაელ ულუმბოელი (VI), (იხ. 7(20) მაისი);
- 21 (4.07) — მონამენი საქართველოს მეფენი: არჩილი (+644) და ლუარსაბი (+1622);
- 27 (10.07) — ღირსი გიორგი მთანმიდელი (+1065);
— ღირსმონამე ლუკა იერუსალიმელი (მუხაის ძე, აბაშიძე) (+1273) (იხ. 12(25) თებერვალს).
— ღირსმონამე კირიონი - სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი (+1918);
- 30 (13.07) — ნმიდა დინარ დედოფალი (X);

გარეჯელნი ღირსმონაშენი:
მღვდელმონაზონი შიო ახალი, დავით მწირი,
გაბრიელი, პავლე და გაბრიელი (+1700)

1 (14) ივნისი

წმიდანი გარეჯელნი მონაშენი: შიო ახალი, დავით მწირი, გაბრიელი, პავლე და გაბრიელი მონამეობრივად აღესრულენ 1696-1700 წელს, გარეჯის მონასტერზე ლეკების თავდასხმის დროს.

გარეჯის მონასტრის წინამძღვარი, არქიმანდრიტი ონოფრე მაჭუტაძე სოფელში იყო წასული რაღაც საქმეზე, მონასტრის ძმებზე მზრუნველობა კი ყველასგან პატივდებულ მღვდელმონაზონ შიოს ჰქონდა ჩაბარებული.

ღირსი შიო ახალი ქართლის სოფელ ვეძისიდან (ამჟამად თბილისის ერთ-ერთი უბანი) იყო. მისი მშობლები, პაპუნა და თამარი, იმ მხარეში სიმდიდრით იყვნენ ცნობილნი. მათ რვა შვილი — ხუთი ვაჟი და სამი ქალიშვილი ჰყავდათ.

ღირსმა შიომ შვირთო მეუღლე და ვაჟიშვილიც შეეძინა, მაგრამ მოულოდნელად მეუღლე გარდაცვალა და მარტომ იტვირთა შვილის აღზრდა. მეუღლის გარდაცვალებით გამოწვეულ მწუხარებას თან დაერთო მეორე უბედურება — შიოს ძმებს ჩხუბი მოუვიდათ, უშვერი სიტყვებით გალანძღეს ერთმანეთი, შემდეგ კი უფროსმა დანით მოკლა უმცროსი. როცა ეს ამბავი ნეტარმა შიომ გაიგო, მწუხარებით აღესილმა, გადანყვიტა, გასცლოდა მაცდურ წუთისოფელს, რომლის სიყვარულმა შეიძლება ძმას ძმა მოაკვლევინოს. — „ალარა მნებავს ყოფა სოფელსა ამას შინა“, — გაანდო მან მოძღვარს გულისნადები. მოძღვარმა მონასტერში წასვლა და მონაზვნად აღკვეცა ურჩია შიოს.

გარეჯის წინამძღვარი არქიმანდრიტი ონოფრე მაჭუტაძე, კარგად იცნობდა ნეტარ შიოს, რომელიც დაქვრივების შემდეგ ხშირად მოუწოდებდა მონაზვნური ცხოვრებისკენ მიდრეკილ შიოს: „მოდი, ძმაო შიო, მონასტერსა ჩემსა და აქ აღვასრულნეთ ჟამნი ჩვენნიო“.

ონოფრემ სიხარულით მიიღო ერში პატიოსნებით ცნობილი შიო, ცალკე სენაკი მიუჩინა და მორჩილების წესიც დაუდგინა. ნეტარი შიოს დაულაღავმა მოღვაწეობამ, სიმდაბლემ და ძმათა სიყვარულმა, შესაბამისი ნაყოფი გამოიღო, მასთან ბევრი მიდიოდა რჩევისათვის.

მეთვრამეტე-მეცხრამეტე საუკუნეებში, გარეჯის უდაბნოს ხშირად ესხმოდა თავს ლეკთა მოთარეშე ბანდები, იტაცებდნენ მონასტრის ქონებას, ტყვედ მიჰყავდათ ბერ-მონაზვნები და შემდეგ დიდ გამოსასყიდს ითხოვდნენ მათი განთავისუფლებისათვის.

მიუხედავად მუდმივი საშიშროებისა ერთ საღამოს მონასტრის მცველებს ალყაფის კარი დაუკეტავი დარჩათ. შუალამით ლეკების მოთარეშე ბანდა ჩუმად შეიპარა მონასტერში „და მოკლეს ძმა შიო მღუდელმონაზონი, დავითი მწირი, გაბრიელი და პავლე“.

ხმაურზე ზოგმა მოასწრო გაქცევა და დაიმალა, უსჯულოებმა გაქცეული ბერ-მონაზვნების ძებნაც დაიწყეს, „შეიპყრეს და მახვლითა აღსასრული მიითვალა“ მონასტრის აღმოსავლეთ ღელეში დამალულმა, მონაზონმა გაბრიელმა. შემდეგ ლეკებმა მონასტერი გაძარცვეს, დაამტვრიეს და ცეცხლს მისცეს საეკლესიო ნივთები, სამღდელო შესამოსელთაგან ზოგი წაიღეს, ზოგიც იქვე ჭაში ჩაყარეს, ნაჯახით დაჩეხეს წმიდა ხატები.

მონასტერში დაბრუნებული წინამძღვარი არქიმანდრიტი ონოფრე „ტიროდა მწარედ შიოსა და ძმათა ზედა, აღიხუნა და შემურნა და შემოსნა... და დამარხნა სამარხოსა კერძო წმიდისა დავითისა საფლავისასა... და აღასრულებენ ძმანი წლითი წლად ხსენებასა მათსა და ადიდებენ სამებასა წმიდასა“.

ღირსმოწამე თევდორე მღდელი (კველთელი) წარმოშობით ქართლიდან იყო. სამწუხაროდ მის შესახებ ბიოგრაფიულ ცნობებს ჩვენამდე არ მოუღწევია. ვიცით მხოლოდ, რომ თევდორე მანგლისის ახლოს სოფელ კველთაში მსახურობდა მღდლად.

იმ დროს ირანი და ოსმალეთი ერთმანეთს სამკვდრო-სასიცოცხლოდ ებრძოდნენ ქალაქ ბაღდადის გამო. 1609 წლის დასაწყისში ოსმალეთმა იძალა სპარსეთზე, წაართვა ბაღდადი, შემდგომ მიიტაცა სამცხე-საათაბაგო და იმავე წლის ივნისში შემოესია ქართლს.

იმ დროს საქართველოში მეფობდა წმიდა ლუარსაბი. მეფე მცირე ამალით ცხირეთის ციხეში, თავის საზაფხულო რეზიდენციაში იმყოფებოდა. ოსმალებმა, რომლებმაც მეფის სამყოფელი იცოდნენ, გადაწყვიტეს, უმოკლესი გზით შეჭრილიყვნენ შიდა ქართლში, ცხირეთის ციხეს თავს დასხმოდნენ, შეეპყროთ მეფე ლუარსაბი და მთელი საქართველო დაემორჩილებინათ.

ოსმალებმა სწრაფად გადმოლახეს თრიალეთი, ქართლში შემოსასვლელი გზების მცველი ქართველები ამოხოცეს და მოულოდნელად მოადგნენ მანგლისს. მანგლისის ღმრთისმშობლის ეკლესია დარბევას სასწაულებრივად გადაურჩა — „ესევითარმა ღრუბელმა ზრქელმა და ნისლმა დაფარა იგი, ვიდრელა პირისპირ მისა ჩავლეს ესოდენმა სიმრავლემან მეომართამან და ეკლესია იგი სოფლითურთ ვერ იხილეს“.

მეფე ლუარსაბმა არაფერი იცოდა თავდასხმის შესახებ, მტერს კი ცხირეთამდე სულ ხუთიოდე საათის სავალი რჩებოდა. მანგლისიდან მეფის საზაფხულო რეზიდენციამდე რამდენიმე გზა მიდიოდა. ოსმალებს ვერ გადაეწყვიტათ, რომელი გზით დასხმოდნენ თავს მეფეს. მანგლისის ახლოს, სოფელ კველთაში, თათრებმა შეიპყრეს მღდელი, „სახელად თევდორე, პატიოსანი და მოშიში ღმრთისა და ერთგული მეფისა თჳსისა“. მღდელმა თევდორემ სხვებთან ერთად ტყეში გაქცევა ვერ მოასწრო, რადგან ეკლესიის განძეულობა

გადამალა მტრის ხელყოფისგან.

მამა თევდორეს ოსმალებმა მეგ ზურობის განწევა უბრძანეს, მათი ვარაუდით, თევდორე სიცოცხლის შენარჩუნების სანაცვლოდ მტერს მეფის ადგილსამყოფელამდე მიიყვანდა. უარის შემთხვევაში თევდორეს წამებით სიკვდილი ელოდა. „ხოლო მან, ნეტარმან ხუცესმან, აღირჩია სიკვდილი, ვიდრე განცემა მეფისა და განირვა საქართველოსა“. „და მღდელმან გულში ესე თქვა: ჩემის ორის დღის სიცოცხლისათვის ამას რატომ ვიქ, ან მოუძღვე და მეფე მოვაკვლევინო და ქართლიც ააოხრონ, მე რაღა მეშველებაო ან ჩემს სულსაო“.

მამა თევდორემ მტრის ლაშქარი გზას ააცდინა და ცხირეთს დააშორა. დასავლეთით მიმავალი ოსმალთა ჯარი ფიქრობდა, საცაა ჩრდილოეთით გავუხვევთ და მეფეს მოულოდნელად დავადგებითო თავს.

ტყე-ღრეში დიდი ხნის სიარულის შემდეგ, როცა „გზასა ძნელთა და იწროთა და კლდოვანთა და სხვათა მათსა ცხენნი მრავალნი და კაცნი შთაცვივნეს კლდეთა და კაპანთა და მოსწყდეს“, ოსმალები მიხვდნენ, რომ მოტყუდნენ. „იხილეს რა თავნი თვისნი ესრე მოცთომილნი და შეინრებულნი, კაცთა მათ სახელოვანთა შეიპყრეს ხუცესი იგი და თავი წარკვეთეს“.

თევდორე მღვდლის თავდადებას ნაყოფი გამოიღო. მეფე ლუარსაბმა ციხეში გამაგრება მოასწრო, შემდეგ კი ქართველთა ლაშქარმა მოთარეშეებს მუსრი გაავლო.

ღირსი იოვანე-თორნიკე მთაწმიდელი (ერისკაცობაში თორნიკე ერისთავი) იყო ქართლის მხედართ-მთავარი. სახელოვანი და ბრძოლებში წარმატებული რაინდი გამორჩეულად უყვარდა მეფე დავით კურაპალატს, მაგრამ ღმრთისთვის სათნომყოფელმა უმჯობესი გამოირჩია — მონაზვნობის ღვანლი იტვირთა და ულუმბოს მთას მიმართა წმიდა იოვანეს მოსაძებნად.

ულუმბოს მონასტერში თორნიკეს აუწყეს, რომ ღირსი იოვანე ათონის მთაზე წავიდა მის მცირეწლოვან შვილთან და რამოდენიმე მონაფესთან ერთად.

თორნიკე ათონის მთაზე ეახლა იოვანე მთაწმინდელს და მისი ხელმძღვანელობით დაიწყო მოღვაწეობა. თორნიკემ რამოდენიმე ხანში „კურთხევაე მონაზონებისაჲ ჴელთაგან იოვანესთა მიიღო“. თორნიკეს მონაზვნობაში იოვანე უწოდეს.

თორნიკეს აღკვეცის შემდეგ იმდენმა ქართველმა მოიყარა თავი ათანასეს ლავრაში, რომ იოვანემ, ათანასე ათონელის კურთხევით, ქართველთათვის ცალკე ააშენა ეკლესია იოვანე მახარებლის სახელზე. ქართველებმა სენაკებიც ააგეს და „მუნ იმყოფებოდეს მრავალჟამ ვითარცა ანგელოსნი ღმრთისანი“.

979 წელს საბერძნეთის მცირეწლოვან მეფეებს, ბასილის და კონსტანტინეს აუშხედრდა სარდალი ბარდა სკლიაროსი. დედოფალმა თეოფანიაჲ გადანყვიტა საქართველოს მეფის დავით კურაპალატისათვის ეთხოვა დახმარება და მოციქულთა პირით შეუთვალა ათონზე მოღვაწე ქართველ მამებს: „ულმრთოჲ სკლიაროსი გაგკდგა და ჴმელით კერძო ყოველი დაიპყრა. ან ვევედრებით სინმიდესა თქუენსა, რაჲთა თვნიერ ყოვლისა მიზეზისა იოვანე-თორნიკ მოვიდეს მეფობისა ჩუენისა“.

თორნიკეს არ უნდოდა საერო საქმეებში მონაწილეობა — „მიჯმნიეს ერთგვის და არღარა უკუნ ვიქცე“, განაცხადა მან მამების წინაშე, მაგრამ ათანასემ და იოვანე მთაწმიდელმა აკურთხეს იოვანე-თორნიკე, წასულიყო დედოფალთან და მოესმინა მისი თხოვნა.

საიმპერატორო კარზე მისულმა იოვანე-თორნიკემ ისარგებლა შემთხვევით და „მრავალფერთა საქმეთათჳს ამხილა დედოფალი“. თეოფანიამ სიმდაბლით შეიწყნარა მხილება და უთხრა: „ნმიდაო მამაო, რაეცა მიბრძანოს მამობამან თქუენმან, თქუენსა ბრძანებასა არა გარდავჯდე, ოდენ, ღმერთმან დაგარნმუნოს, შრომაჲ თავსიდეჲ და რომლითაცა სახითა გნებავს, წარვედ კურაპალატის წინაშე და ყოველი ჭირი ჩუენი აუნყე და ვესაჲ ღმერთსა, რომელ იოტოთ იგი უღმრთოჲ სკლიაროსი და ჩუენ ჭირისაგან განგუარინნეთ“.

იოვანე-თორნიკე საქართველოში წამოვიდა. მეფემ დიდად გაიხარა ყოფილი მხედართმთავრის ნახვით, შეჰკრიბა ლაშქარი ბერძენთა დასახმარებლად და სარდლად იოვანე-თორნიკე დანიშნა. ნმიდა მამა დიდ უარზე იდგა, მაგრამ ბოლოს დასთანხმდა და ქართველთა მხედრიონს ჩაუდგა სათავეში.

ღმრთის შენეგნითა და იოვანე-თორნიკეს სარდლობით ქართველთა თორმეტათასიანმა ლაშქარმა სასტიკად დაამარცხა ბარდა სკლიაროსი და საბერძენეთიდან განდევნა. ათონზე დაბრუნებულ იოვანეს „მამანი სიხარულით მიეგებნეს და ამბორი უყვეს და ჰმადლობდეს ღმერთსა, რომელმან კვალად მოაქცია მშვიდობით“.

სკლიაროსზე გამარჯვებისათვის საჩუქრად მიღებული დიდძალი სიმდიდრე, იოვანე-თორნიკემ მთლიანად ივერთა მონასტერს გადასცა და სულ მალე ქართველებმა მთანმინდაზე ყოვლადნმიდა ღმრთისმშობლისა და იოვანე ნათლისმცემლის სახელობის ორი ეკლესია ააგეს.

იოვანე-თორნიკემ — „განთქმულმან და საჩინომან კაცმან ყოველივე ნებაჲ თჳსი მოიკუეთა“, სრულებით მიენდო მოძღვარს და ესევეთარი მჭურვალეებაჲ აჩუენა, რომელ, უკუეთუმცა შესაძლებელ იყო, თვნიერ მისისა ბრძანებისა, არცამცა სიტყუაჲ ერთი აღმოთქუა, არამედ ყოველსავე მამაჲ იოვანე განაგებნ და მისცემნ, ვითარცა ენების და სადაცა ჯერ იყვის“.

იოვანე-თორნიკეს მონასტრის ძმები ხშირად აამბობინებდნენ მისი ერისკაცობის „საქმეთა საგმიროთა“. იოვანე მთანმიდელმა ურჩია იოვანე-თორნიკეს: „ან დააცადე სოფლიოთა მაგათ საქმეთა უბნობაჲ და ამიერითგან სხუასა ნუ ვის ეუბნები, გარნა გაბრიელს ხოლო ხუცესსა“. გაბრიელ ხუცესის პირიდან კი არანაირი ამსოფლიური სიტყვა არ ამოდიოდა.

იოვანე თორნიკ-ყოფილმა მდაბლად ითხოვა პატიება მოძღვრისაგან: „რად დაიდუმე აქამომდე და არა მამხილე, წმიდაო და ღმერთშემოსილო მამაო?“ იოვანე მთანმიდელმა უთხრა: „უფალმან შეგინდვენ, გარნა ან ხოლო ეკრძაღენ!“. არავის გაუგონია ამის შემდეგ იოვანე-თორნიკეს საუბარი.

იოვანე-თორნიკე ხშირად ეუბნებოდა მამა იოვანეს: „მამაო, თვთ იცი, რომელ დიდად ცოდვილი ვარ და სიკუდილი ჩემი მოახლებულ არს და უნებელი სინმიდისა თქუენისაჲ არა ვარ, არამედ ნებაჲ ჩემი და თავი ჩემი შემდგომად ღმრთისა შენდა მომიცემია; ვითარცა გნებავს, აცხოვნე სული ჩემი“.

ბრძოლის ველზე დაუმარცხებელი სარდალი და უხილავ მტერზე გამარჯვებული იოვანე-თორნიკე მშვიდობით აღესრულა 985 წელს.

ღირსმონაგე ანთიმ ივერიელი (ერისკაცობაში ანდრია) დაიბადა სამცხეში 1650 წლის ახლო ხანებში. ანდრიას ოჯახი საკმაოდ დაახლოებული იყო ქართლის სამეფო კარზე.

მრავალმხრივი ნიჭით დაჯილდოებული ჭაბუკი ანდრია თან ახლდა არჩილ მეფეს რუსეთში და დიდად დაეხმარა ქართული სტამბის ჩამოყალიბებაში.

რუსეთიდან საქართველოში წამოსული ანდრია გზაში კავკასიელმა მთიელებმა შეიპყრეს და სტამბულის მონათა ბაზარზე გაიყვანეს გასაყიდად. ტყვეობიდან ანდრია გამოიხსიდა იერუსალიმის პატრიარქმა დოსითეოსმა.

იერუსალიმის საპატრიარქოში ყოფნის პერიოდი ანდრიამ თავისი განათლების სრულყოფისათვის გამოიყენა. ანდრია თავისი დროისათვის ერთ-ერთი უგანათლებულესი ადამიანი იყო, ფლობდა მრავალ უცხო ენას: ბერძნულს, რუმინულს, სლავურს, არაბულს, თურქულს... გათვითცნობიერებული იყო თეოლოგიაში, ლიტერატურასა და ბუნებისმეტყველებაში. ანდრია ცნობილი იყო, როგორც შესანიშნავი მხატვარი, კალიგრაფი, დახელოვნებული ხეზე მჭრელი და ნიჭიერი მოქანდაკე. სამშობლოს იძულებით მოშორებული ანდრია იერუსალიმში აღიკვეცა მონაზვნად და მას სახელად ანთიმი უწოდეს.

წმიდა ანთიმი დაახლოებით 1690 წელს ვლახეთის მეფის, კონსტანტინე ბრინკოვიანუს მიწვევით ვლახეთში წავიდა და სათავეში ჩაუდგა სასტამბო საქმეს.

ბეჭდვითმა საქმიანობამ მთელს ქვეყანაში არნახული გაქანება ჰპოვა და უმაღლეს დონეს მიაღწია. ანთიმი იყო რეფორმატორი სალიტერატურო რუმინული ენისა, ბრწყინვალე მწერალი და მქადაგებელი.

1694 წელს მამა ანთიმი დანიშნეს სნაგოვოს მონასტრის წინამძღვრად, სადაც მან საფუძველი ჩაუყარა ახალ სტამბას.

ანთიმ ივერიელმა საგანგებოდ დაამზადა ქართული შრიფტი და ტფილისში გამოაგზავნა მეფე ვახტანგ მეექვსესთან,

თან მისი აღზრდილი და სასტამბო საქმის კარგი მცოდნე იპო-
დიაკონი მიხაილ სტეფანეს ძე იშტვანოვიჩიც გამოაყოლა.

1705 წელს ანთიმს, „რჩეულს ვლახეთის რჩეულ წინამ-
ძღვართა შორის“, ხელი დაასხეს რიმნიკის ეპისკოპოსად, ხო-
ლო 1708 წელს უნგრო-ვლახეთის მიტროპოლიტად.

ანთიმოზის მიტროპოლიტად დადგინება მთელი ქვეყნისთ-
ვის უდიდესი ბედნიერება იყო. ამ ფაქტთან დაკავშირებით
ერთ-ერთი მონასტრის წინამძღვარი წერდა: „მოვიდა დიდი
ადამიანი ვლახეთის მიწაზე, მოიტანა სინათლე ღმრთაებრივმა
ანთიმმა, უნგრო-ვლახეთის იერარქმა, შვილმან ბრძენ ივერ-
თა მოღვმისა. ღმერთმა იგი დააჯილდოვა სიბრძნის უშრეტი
წყაროთი, რათა მას მოემოქმედებინა კეთილი საქმენი და
თავისი სტამბით მოეტანა სარგებლობა ხალხისთვის ამქ-
ვეყნად“.

მეუფე ანთიმის უშუალო ხელმძღვანელობით ვლახეთში
ოცზე მეტი ეკლესია-მონასტერი დაარსდა, რომელთაგანაც
განსაკუთრებით აღსანიშნავია „ყოველთა წმიდათა“ მონასტე-
რი ქალაქ ბუქარესტში. ტაძრის მთავარი შესასვლელის მუხის
კარი და ქვაზე ამოტვიფრული ქართული ორნამენტები თვით
ანთიმ ივერიელმა შეასრულა.

მეუფე ანთიმმა დაუცხრომელი ბრძოლა დაიწყო უცხოელ
დამპყრობელთაგან ვლახი ხალხის გასათავისუფლებლად.
პირველსავე დღეს სამწყსოს წინაშე წარმდგარმა მეუფე ანთიმ-
მა თქვა: „მართლმადიდებლობა თქვენ შეინარჩუნეთ წმიდად
და შეუბლალავად, მიუხედავად იმისა, რომ გარშემორტყმულ-
ნი, შებოჭილნი ხართ უცხო ხალხთა ძალმომრეობით და განიც-
დით აურაცხელ გასაჭირსა და უბედურებას, რაც ყოველთვის
გამომდინარეობს იმათგან, ვინც თვითნებურად ბატონობს ამ
მიწა-წყალზე... თუმცა მე ვიყავი უღირსი და უმცროსი სხვათა
შორის, ვითარცა დავითი იყო უმცროსი თავის ძმებს შორის,
ღმერთმა არ შეხედა ჩემს სიღარიბეს და უცხოელობას... დაე,
თქვენთან ერთად მე თავს გადამხდეს ყოველგვარი გასაჭირი,
რასაც გვარგუნებს ჩვენ დრო და ჟამი“.

1714 წელს თურქებმა სიკვდილით დასაჯეს ვლახეთის
მთავარი კონსტანტინე ბრინოკვიანუ, ხოლო 1716 წელს, უკა-
ნასკნელი ვლახი მთავარი სტეფანე კანტაკუზენე და სამეფო
ტახტზე აიყვანეს ნიკოლო მავროკორდატი, რომლის მთელი

საქმიანობა მიმართული იყო თურქეთის ინტერესების დასაცავად ვლახეთში.

ანთიმ ივერიელმა თავის გარშემო შემოიკრიბა ვლახ ბოიართა ჯგუფი, რომლის მიზანი იყო გაეთავისუფლებინა ვლახეთი როგორც თურქთა, ასევე ფანარიოტთა ბატონობისაგან. კონკრეტული ღონისძიებებიც დაისახა, მაგრამ ნიკოლო მავროკორდატიმ მეუფე ანთიმს უბრძანა, ნებაყოფლობით უარი ეთქვა მიტროპოლიტობაზე. ანთიმმა კატეგორიული უარი შეუთვალა. მავროკორდატიმ კონსტანტინოპოლის პატრიარქ იერემიას მიმართა. ეპისკოპოსთა კრებამ, რომელსაც არც ერთი რუმინელი სასულიერო პირი არ ესწრებოდა, „შეთქმული და რევოლუციისკენ წამქეზებელი მემბოხე“ ანთიმი განკვეთა ეკლესიიდან და ყოველივე სამღვდლო პატივისაგან „ღირსებაახდილად“ გამოაცხადა.

ნიკოლო მავროკორდატისათვის საკმარისი არ აღმოჩნდა ანთიმ ივერიელის უნგრო-ვლახეთის მიტროპოლიტობიდან გადაყენება, მან მიაღწია იმას, რომ ანთიმი საბოლოოდ გააძევეს სინას მთაზე, წმიდა ეკატერინეს მონასტერში.

რუმინელი ხალხის ერთგული და მოსიყვარულე მიტროპოლიტი შუალამისას გაიყვანეს ქალაქიდან, რადგან მოსახლეობის მღელვარების შეეშინდათ, მაგრამ სინას მთამდე ანთიმ ივერიელს არ მიუღწევია. გალიპოლიის მახლობლად, ადრიანოპოლზე გამავალი მდინარის, დულჩიას ნაპირზე თურქმა ჯარისკაცებმა ასო-ასო აკუნეს ანთიმ ივერიელი და მისი წმიდა ნაწილები მდინარეში გადაყარეს.

ასე მონამეობრივად და ქრისტეს სამწყსოსადმი დიდი სიყვარულით აღესრულა ქართველი წმიდანი ანთიმ ივერიელი, რომელმაც მთელი თავისი ცოდნა, ნიჭი და ენერგია ვლახი ხალხის სულიერი გაძლიერებისა და ეროვნული კულტურის აღორძინების საქმეს მოახმარა.

ღირსმონაძე ქაიხოსრო ქართველი (ჩოლოყაშვილი) (+1612)
16 (29) ივნისი

ღირსმონაძე ქაიხოსრო ქართველ თავადიშვილ ჩოლოყაშვილთა გვარიდან იყო. ქაიხოსრო იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა მონასტერში მოღვაწეობდა და იქ აღესრულა მონამეობრივად.

ცნობილია, რომ ქართველებმა მეჩვიდმეტე საუკუნეში უკანასკნელად განაახლეს იერუსალიმის ქართველთა ჯვარის მონასტერი.

ბიოგრაფიული ცნობები წმიდა ქაიხოსროს შესახებ არ შემონახულა. მეთვრამეტე საუკუნის ცნობილი საეკლესიო მოღვაწე მიტროპოლიტი ტიმოთე (გაბაშვილი) აღწერს იერუსალიმის სინმიდეებს, ჯვარის ქართველთა მონასტრის აღაპებს და ფრესკებს და აღნიშნავს: „...და კვალად იერუსალიმით მივედით მონასტრად ქართველთასა ჯვარს და განვიცადეთ, კედელთა ზედა წმიდანი მამანი და მონამენი საქართველოსანი ეხატნეს შარავანდითა და გვირგვინითა. ესენი...“ ჩამოთვლილია წმიდანები და, მათ შორის „წმიდა მონაძე ქაიხოსრო ქართველი, რომელიც აწამა ყვენმან შაჰაბაზ წმიდათა ხატთათვის, ქორონიკონსა“ (1612 წელს).

მეჩვიდმეტე საუკუნის ცნობილი ქართველი სასულიერო მოღვაწის, იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა სავანის წინამძღვრის არქიმანდრიტ ნიკიფორე ჩოლოყაშვილის კურთხევით, 1643 წელს ქართველთა ჯვარის მონასტერში დაუხატავთ ფრესკა ახალი ქართველი მონაძის ქაიხოსროსი.

1845 წელს ნიკო ჩუბინიშვილის მიერ ჯვარის ქართველთა მონასტრის აღწერისას, ქართველ მოღვაწეთა ფრესკები იმდენად დაზიანებული ყოფილა, რომ მკვლევარმა ვერ შეძლო მათი გარჩევა და აღნიშნავს: „ჩრდილოეთის მხარეს კედელზედ, ბიბლიოთეკის შესავალს ზეიდამ, არიან დახატულნი მრავალნი სახენი... მაგრამ ტენისაგან მრავალი ადგილი დაშლილა და ჩამოცვენულა, სახენი და მათ ზედან ნანერნი შებღალულან, ხოლოდ ჩანს წერილი ქართულის ასოებითა და ძნელად გამოსაცნობია... გარნა ჩვენ ვერ გავიგეთ“.

მონამე შალვა ახალციხელი სამხრეთ საქართველოს დიდგვაროვან ფეოდალთა შტოს ეკუთვნოდა.

ახალციხელების გვარი მეთორმეტე-მეცამეტე საუკუნეში გამოეყვნენ თორელთა შტოს. შალვა ახალციხელი და მისი ძმა ივანე განსაკუთრებული პატივით სარგებლობდნენ მეფე თამარის კარზე. შალვა ახალციხელი თამარ მეფემ ჯერ მეჭურჭლეთუხუცესად დანიშნა, შემდეგ კი მანდატუხუცესობა უბოძა.

1195 წლის 1 ივნისს შამქორთა (დღევანდელი აზერბაიჯანის ტერიტორია) გამართულ ბრძოლაში ქართველებმა სასტიკად დაამარცხეს მუსულმანთა კოალიციური ლაშქარი და დიდალი განძი ჩაიგდეს ხელში. შალვა ახალციხელმა ბაღდადის ხალიფას მიერ მუსულმანთათვის გაგზავნილი საბრძოლო დროშა წამოიღო და მეფე თამარს მიართვა. თამარმა დროშა გელათში ხახულის ღმრთისმშობელს შესწირა სხვა უამრავ ნადავლთან ერთად.

შამქორის ბრძოლაში გამარჯვების შემდეგ საქართველო წამყვანი პოლიტიკური ძალა გახდა წინა აზიაში. 1203 წელს თურქ-სელჯუკთა სულთანმა რუქნადინმა ოთხასიათასიანი ჯარით საქართველოზე გამოილაშქრა. ბასიანში (დღევანდელი თურქეთის ტერიტორია) დაბანაკებულ მტერს თავს დაესხნენ ქართველები და ბრწყინვალე გამარჯვება მოიპოვეს. ამ ბრძოლაში განსაკუთრებული სიმამაცე გამოიჩინა შალვა და ივანე ახალციხელების რაზმმა.

მეფე თამარის გარდაცვალების შემდეგ 1225 წელს, ხვარაზმელთა შაჰმა ჯალალედინმა მონღოლთა წინააღმდეგ ბრძოლის მიზნით გადაწყვიტა დაემორჩილებინა მთელი ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნები და საქართველოზე გამოილაშქრა ორასიათასიანი რაზმით. ქართველთა ლაშქრის მთავარსარდლად რუსუდან მეფემ ათაბაგი ივანე მხარგრძელი დანიშნა.

ივანე ათაბაგმა ქართველთა მოწინავე ლაშქრის მეთაურობა შალვა და ივანე ახალციხელებს დაავალა, თვითონ კი ძირითად ნაწილთან ერთად დარჩა გადამწყვეტი იერიშის მისატანად.

უშიშრად შეება თორ-ჯავახელების მცირერიცხოვანი ლაშქარი ურიცხვ მტერს, „უმეტეს ახალციხელნი შალვა და ივანე ახოვან იყვნეს და ნყობათა შინა სახელოვანი, არღარა რიდეს სიმრავლესა სულტანისა სპათასა, ვითარ მკეცნი ზედა მიეტევნეს, და იქმნეს ძლიერნი ომნი... და ძლიერად ბრძოდეს შალვა და ივანე, ახოვანთა და ძლიერთა სვრიდეს, და განგრძელდა ომი სასტიკი.“ თავგანწირვით იბრძოდნენ ყველანი და ელოდნენ მაშველ ჯარს, მაგრამ „არა ინება შეველა ივანე ათაბაგმან, რომელსა შურითა იტყვიან ამას ყოფად და არა თუ შიშითა. ჰოი შური, ყოველთა ბოროტთა დასაბამი... ორთავე ძმათა ახალციხელთა დაეჯოცეს ცხენნი, და ქვეითნი მხნედ იბრძოდნენ. და მოისრნეს ორგნითა ურიცხვნი“, ბოლოს კი „წრმალნიცა ახალციხელთანი განტყედეს ჩაბალახსა ზედა ილტვოდეს ქართველნი“.

ოთხიათასი ქართველი დაიღუპა ამ უთანასწორო ბრძოლაში, მთებს შეხიზნული ივანე ახალციხელი კლდიდან მოსხლეტილმა ლოდმა მოკლა, ხოლო შალვა ტყვედ ჩაიგდეს და ჯალალედინს მიჰგვარეს.

ჯალალედინმა პატივით მიიღო საქვეყნოდ განთქმული ქართველი მანდატურთუხუცესი, ქალაქებიც კი უბოძა სამმართველოდ და უფრო „დიდ ნიჭსაც“ დაჰპირდა რჯულის გამოცვლის სანაცვლოდ. მაგრამ ვერ გატეხეს ქრისტეს მხნე აღმსარებელი — „ჭეშმარიტისა ღმრთისა უარყოფად შეუძლებელ არს ჩემგან. დააცხრუე ჩემდა აღთქმანი ეგე არად საჭმარნი ჩემნი, რამეთუ სურვილმან საღმრთომან განმანესა მე მკედრად ქრისტესა“, — მტკიცედ განაცხადა შალვამ მისი მრწამსი.

ჯალალედინი დიდხანს ცდილობდა უსჯულოებისკენ მიედრიკა ზნესრული რაინდი და, როცა ვერას გახდა, მისი წამებით მოკვდინება ბრძანა. წამების უამს შალვა სიხარულით ამბობდა: „იხარებდ, ჰოი, შალვა, რამეთუ სამოსელსა თანა ხორცთასა ძუელსა კაცსა აღიძარცვ და ხრწნადთაგან სიმარჯუეთა განთავისუფლდები... დავითმინოთ, შალვა, სიკვდილი ქრისტესთვის, რომელიც „ერთგზის წინაუძს ყოველსა კაცსა“.

მრავალფერი ტანჯვის შემდეგ ცოცხალ-მკვდარი შალვა საპყრობილეთი ჩააგდეს, სადაც 1227 წლის 17(30) ივნისს

„აღასრულა ჰსრბაჲ მარტკლებითი და ესრეთ ქრისტემან ღმერთმან, განმაძლიერებელმან მისმან, მისცუალა თჳსთანა დიდი იგი გოდოლი კეთილმსახურებისა, მჴედარი თჳსი, გვირგვინოსანი გვრგვნითა სიმართლისათა“.

რამოდენიმე წლის შემდეგ შალვა ახალციხელის შვილი ფარდავლა, რომელიც მამის მსგავსად „კაცი მხნე და წყობათა შინა სახელოვანი იყო“, ასევე მოკლულ იქნა რემის სულთან ყაისადის ბრძანებით.

შალვა ახალციხელის მონამეობრივმა აღსასრულმა გამოხმაურება ჰპოვა ხალხურ პოეზიასა და სიმღერებში. ცნობილი ხალხური სიმღერა „შავლეგო“ შალვა ახალციხელის სადიდებლად დაიწერა და მას ერთნაირი შემართებით მღერიან ლხინში, ჭირში და ბრძოლაში.

მონამენი მეფენი:
არჩილი (+744) და ლუარსაბი (+1622)
21 (4.07) იენისი

მონამე არჩილ მეფე დაიბადა 700 წლის ახლო ხანებში. მამამისი — სტეფანოზი ქართლის ერისმთავარი იყო. 720 წელს სტეფანოზმა მისი სამეფოს მართვა თავის ორ შვილს მი(ჰ)რს და არჩილს ჩააბარა.

გადმოცემით, არჩილ მეფემ მემკვიდრეობით მიღებული ქონება დაფლა იმ ადგილას, სადაც დღეს გორის ციხეა აშენებული. იმ დროს საქართველოს პოლიტიკურ და ეკონომიკურ განვითარებას, არაბთა მუდმივი შემოსევები აფერხებდა. არაბმა მურვან-ყრუმ „ყოველივე შენებული და სიმაგრენი საქართველოსნი“ შემუსრა და სისხლით მორწყო ქვეყანა. განადგურდა მცხეთა, კასპი, ურბნისი და სხვა დასახლებული პუნქტები. იმ დროს ქართლის ერისმთავარი გარდაცვლილია და დაკრძალულია ეგრისში, ციხე-გოჯში. ხოლო ეგრისს არჩილის ძმა მირი მართავს.

არჩილი იძულებული გახდა ქართლიდან გადახვენილიყო და ეგრისში, ძმასთან შეეფარებინა თავი. მურვან ყრუ თავისი ლაშქრით შეესია არგვეთსა და ეგრისს. მირი და არჩილი აფხაზეთში გაიხიზნნენ, ანაკოფიის ციხეში გამაგრდნენ და ყოვლადნმიდა ღმრთისმშობელს ევედრებოდნენ შემწეობას. უფალმა ისმინა მართალთა ლოცვა: ერთ ღამეს არჩილს ღმრთისმშობელი გამოეცხადა და უბრძანა: „აღდეგ და ებრძოლე უსჯულოთა მათ, რამეთუ ანგელოზი უფლისა წინა წარგიძღუეს თქუენ და თქუენ წილ უფალი ბრძოდის“.

მირი და არჩილი მცირედი მხედრობით „მინდობითა ღმრთისაჲთა და შეწევნითა ყოვლადნმიდისა ღმრთისმშობლისაჲთა“ დაესხნენ თავს მტერს. შეტაკება ქართველთა გამარჯვებით დამთავრდა. გაქცეულ უსჯულოებს ღმერთმა სასტიკი ქარი და ძლიერი წვიმა მოუვლინა, მდინარეები ადიდდა და აგარიანთა მხედრობა წალეკა. ცოცხლად გადარჩენილმა მომხდურებმა კონსტანტინოპოლს მიაშურეს, მაგრამ ზეგარდმო მოწვეულმა რისხვამ ისინი ზღვაში ჩაახრჩო.

მირმა და არჩილმა უსჯულოთაგან იავარქმნილი ქვეყნის აღორძინება დაიწყეს. ქართველთა გამარჯვებით გახარებულმა ბიზანტიის კეისარმა ლეონმა მირსა და არჩილს სამეფო გვირგვინები და სკიპტრა გამოუგზავნა. სწორედ ამიტომაც, რომ ისტორია სტეფანეს ქართლის მთავრად, ხოლო მის შვილებს მირსა და არჩილს მეფეებად მოიხსენიებს.

ბრძოლაში დაჭრილმა მეფე მირმა, სიკვდილის წინ, სამეფო თავის ძმას, არჩილს გადააბარა, დარჩენილი შვიდი ასულის მფარველობა სთხოვა და დაუბარა მცხეთაში დაესაფლავებინათ.

მეფე არჩილმა შეასრულა მირის ანდერძი, მცხეთის ზემო ეკლესიაში დაკრძალა ძმა. დაობლებული შვიდი ასულიდან ექვსი ქართველ დიდებულებს მისცა შესაფერისი მზითვით, მეშვიდე, გურანდუხტი კი, ბიზანტიის კეისარს მიათხოვა.

თორმეტი წელიწადი იჯდა არჩილი ქუთაისში და ყოველნაირად ცდილობდა საქართველოს გაერთიანებას, შემდეგ ქართლში გადავიდა და არაბთაგან აოხრებული ამ ულამაზესი კუთხის აღმშენებლობას შეუდგა, შემოიერთა კახეთი, მთიანეთი, ეგრისი, აფხაზეთი და სამცხე-ჯავახეთი. არჩილმა ცოლად შეირთო გურამ კურაპალატის ასული, რომლისგანაც ორი ძე და ოთხი ასული შეეძინა. არჩილმა ააშენა ციხესიმაგრე გურიისა და საბერძნეთის საზღვარზე, ააშენა კასრი და ლუკაუსტის ხევში ციხესიმაგრე, ააგო ეკლესია-მონასტრები. არაბების ბატონობა, ფაქტიურად, ტფილისსა და მცხეთის შემოგარენს ვერ სცილდებოდა.

მურვან-ყრუსაგან დარბეული ქვეყანა ჯერ კიდევ გონს არ იყო მოსული, როცა არაბთა მარბიელმა ლაშქარმა ჭიჭუმ-ასიმის მეთაურობით კვლავ ააოხრა ქართლი და გეზი კახეთისაკენ აიღო. წინააღმდეგობის განევას აზრი არ ჰქონდა, არჩილ მეფემ გადაწყვიტა „სულისა თვისისა დადებად საწსრად ქრისტიანეთათს“. „უმჯობეს არს სიკუდილი ჩემი, ვიდრეღა კუალად განწყუნად ეკლესიათა ქრისტესთა და ოხრებად ქვეყანისა ამის“, ბრძანა მეფემ და ჭიჭუმ-ასიმს ეახლა მშვიდობის სათხოვნელად.

ჭიჭუმ-ასიმმა მეფე არჩილი პატივით მოიკითხა, „აქო სიკეთე და სისრულე ჰასაკისა მისისა და მშვენიერება პი-

რისა მისისა“. რამდენიმე დღე დიდებულად ისტუმრა, შემდეგ სჯულის დატევა და სარკინოზთა სარწმუნოების მიღება მოსთხოვა, სანაცვლოდ კი, „აღუთქუმიდა ნიჭთა დიდდითა“. არჩილმა მშვიდად მიუგო მტარვალს: „მე რომ შენ დაგიჯერო, უნდა მოვკვდე სიკვდილით, რომლის შედეგადაც უნდა ვიტანჯო... ღმერთმან ჩვენმან და მაცხოვარმან ჩვენმან ჩვენი ხსნისათვის თავი დადო, ამიტომაც მე არ მემინია სიკვდილის. თუ მომკლავ, მეც ისევე აღვსდგები სიკვდილის შემდეგ, როგორც ღმერთი ჩვენი და კვლავ ვადიდებ მას“. განრისხებულმა ჭიჭუმმა ბრძანა „შეპყრობაჲ მისი და წარგზავნა იგი საპყრობილედ მრავლითა ჭირითა და ინროებითა, რამეთუ ჰგონებდა იგი, ნუუკუე შიშითა სატანჯველთაჲთა მოდრიკოს შეურყეველი გონებაჲ მისი“, სასიკვდილოდ კი მაინც ვერ გაიმეტა ახოვანი და მშვენიერი მეფე.

მეფე არჩილი საპყრობილეში გულმოდგინედ ევედრებოდა უფალს, მიენიჭებინა მისთვის სატანჯველთა დათმენის ძალა. ჭიჭუმ-ასიმს ეახლა ერთი გარდაბნელი გამაჰმადიანებული სომეხი მთავარი და მოახსენა: არ იცი, დიდებულო მთავარო, ვინ არის ეს არჩილი? ეს არის ნათესავი ვახტანგ მეფისა, რომელიც იყო შვილიშვილი მირიან მეფისა; ის თან ახლდა მამას, როცა იგი ქართლის სამეფო საგანძურს მალავდა და ისიც იცის, თუ სად დაფლა განძი ბერძენთა მეფე ჰერაკლემ.

ჭიჭუმ-ასიმმა იხმო მეფე არჩილი და უთხრა, პირველად შენი სიკეთისა და მშვენიერებისათვის გაფასებდი, ახლა კი გავიგე, რომ ხარ შვილი დიდთა მეფეთა, ამიტომ განგადიდებ ჩემს წინაშე. შენი სამეფო და საგანძურიცა მამათა შენთან შინი იყოს, ოღონდ მიჩვენე ბერძენთა მეფის საგანძური, რომელიც სპარსეთიდან წაიღო და საქართველოში დაფლა. შემდეგ სჯულიც შეიცვალე და ქართლის მეფობასაც მოგცემო. პასუხად არჩილმა უთხრა: „იცოდე, მძლავრო, არ დავუტევებ ჩემს უფალს, არ უარვყოფ ქრისტეს სახელს, არც სანუთო ცხოვრებაზე გავცვლი მარადიულს, არც ყამიერ მეფობას, უყამო თანაყოფაზე ქრისტესთან. საგანძურზე კი არაფერი ვიცი, რადგან პატარა ვიყავი, როცა ჰერაკლე მეფემ გაიარა ჩვენს ქვეყანაზე, მამაჩემმა და ჩემმა ძმამ, მურვან-ყრუს შემოსევისას ჩვენი განძი ამოიღეს და ბერძენთა ციხეში დაფლეს“.

ასიმმა ჰკითხა: „შენ იქ იყავი, როცა სარკინოზები დამარცხდნენ აფხაზეთში?“ არჩილმა უშიშრად უპასუხა: „ღმერთმან ცხოველმან, რომელი არს შემოქმედი ცათა და ქუეყანისაჲ, რომელი-იგი მოვიდა ზეცით ქუეყანად ჴსნისათჳს კაცთასა და სიკუდილითა თჳსითა მოკლა მკვლელი ჩუენი და ჩუენ მოგუანიჭა უკუდავებაჲ, მან უკუე ძლიერმან და ყოვლისა შემძლებელმან დასცნა და შემუსრნა იგინი“. ამ სიტყვებმა გულისწყრომით აღავსო უსჯულო ჭიჭუმი, „ვინაიფთჳნ არა გნებავს ცხოვრებაჲ თავისა შენისაჲ და უმჯობესი შენი და მოკუდავისა მიმართ დაგიც სასოებაჲ, ჯერ არს, რათა შენცა მოკუდე ბოროტად“, ბრძანა განრისხებულმა უსჯულომ.

არჩილ მეფემ მცირე დრო ითხოვა სალოცავად, მუხლი მოიყარა და ხელაპყრობილმა მადლობა შესწირა შემოქმედს, მაცხოვარს შეევედრა, კეთილად დაეცვა ეკლესია, გაეძლიერებინა ქრისტიანობა საქართველოში და მშვიდად მოუდრიკა ქედი მახვილს. ჯალათებმა თავი მოჰკვეთეს წმიდა მეფე არჩილს, რომელიც სიცოცხლის ბოლო წუთამდე განადიდებდა ქრისტეს.

ღამით ქართველებმა ფარულად წამოასვენეს არჩილ მეფის გვამი და დიდი პატივით დაასაფლავეს და ნოტკორაში, მის მიერვე აგებულ ტაძარში. ეს მოხდა 744 წელს.

წმიდა ლუარსაბ მეფე დაიბადა 1592 წელს. ლუარსაბი იყო ქართლის მეფის გიორგი მეათის შვილი. 1606 წელს მეფე გიორგის გარდაცვალების შემდეგ „დაშთა უკუე მამისაგან ობლად ლუარსაბ ყრმათა ორთა თანა დათა თჳსთა, რომელთა სახელები ხუარაშან და ელენე. მაშინ ლუარსაბ დაღათუ ყრმაჲ, დროთა წელიწადისათა, მაგრამ გონიერებითა და სიბრძნითა სხუა სოლომონ, სხუა დავით სიმხნითა და უცხო თესლთა მიმართ სხვა გედეონ“. — წერს ანტონ კათალიკოსი.

თოთხმეტი წლის ლუარსაბი ქართლის მეფედ აკურთხეს. იმავე წელს იმერეთში გიორგი მესამე, კახეთში კი — თეიმურაზ პირველი დასვეს მეფეებად. 1609 წელს თურქები ყირიმელ თათრებთან ერთად მოულოდნელად თავს დაესხნენ ქართლს. მეფე ლუარსაბი იმ დროს ცხირეთის ციხეში იმყოფებოდა მცირეოდენ ამაღლასთან ერთად და აღბათ, ვერაფრით გადაურჩებოდა მტრის უეცარ დარტყმას, მაგრამ კველთელმა

მლდელმა თევდორემ, რომელსაც მტერმა მეფის სამყოფლი-საკენ უმოკლესი გზის ჩვენება მოსთხოვა, სრულიად სანინაალმდეგო მიმართულებით ატარა ისინი. ამასობაში მეფემ შეკრიბა ჯარი და ტაშისკართან სასტიკად დაამარცხა მტერი. ბრძოლაში განსაკუთრებული სიმამაცით გიორგი სააკაძემ და ზაზა ციციშვილი გამოიჩინეს. გიორგი სააკაძემ სახლში მიიწვია გამარჯვებით გახარებული მეფე. ნადიმზე ლუარსაბ მეფეს გიორგი სააკაძის დაე მოეწონა და მიუხედავად სამეფო კარის წინააღმდეგობისა, მალე დაქორწინდა კიდევ მასზე. შემდგომმა მოვლენებმა მტრობა ჩამოაგდო ლუარსაბ მეფესა და გიორგი სააკაძეს შორის. გიორგი საქართველოდან გაიქცა და შაჰ-აბასს სთხოვა თავშესაფარი. ცბიერებით ცნობილი შაჰი ყოველგვარ ინტრიგას აწყობდა საქართველოს წინააღმდეგ: მან ჯერ ლუარსაბის დაე, ლელა (თინათინი) შეირთო, შემდეგ კი თეიმურაზსაც „დაუმოყვრდა“ — მისი ულამაზესი და, ელენეც წაიყვანა ცოლად. შაჰმა ლუარსაბ მეფეს თეიმურაზის მოკვლა და კახეთის სამეფო შესთავაზა, თეიმურაზს კი ლუარსაბის მოკვლის საფასურად ქართლის სამეფოს დაჰპირდა. მიხვდნენ ქართველი მეფენი შაჰის მზაკვრობას და გადარჩა საქართველო ძმათა კვლის საშინელებას.

შეაშინა შაჰი ქართველთა ერთობამ, ვითომ სანადიროდ და დროის გასატარებლად თავისთან მიიწვია ლუარსაბი და თეიმურაზი. მეფეებმა ბრძოლა გადაწყვიტეს და ფიცით აღუთქვეს ერთმანეთს წინაშე „ქრისტეს ღმრთისა დადებად სულნი და სიკვდილი ქრისტესთვის“. ისინი დარწმუნებულნი იყვნენ ქართველების გამარჯვებაში, მაგრამ ლალატის გამო დამარცხდნენ და თავი იმერეთს შეაფარეს. იმერეთის მეფე გიორგიმ, კეთილად მიიღო ლუარსაბი და თეიმურაზი.

შაჰ-აბასმა ააოხრა ქართლ-კახეთი და გორში დაბანაკდა. შახმა გიორგი მეფეს შეუთვალა, გაეცა სტუმრები და სანაცვლოდ დიდძალ საგანძურს დაჰპირდა. მეფე გიორგიმ დასაფლეთ საქართველოს კათოლიკოსი მალაქია აახლა შახს და შეუთვალა: „გვედრებით, რეცა პატივისგვცე და მისცე მეფეთა სამეფონი თჳსნი და იმსახურენ მით, ვითარცა პირველ მამათა შენთა და თქუენ წარხვიდეთ“. როცა შაჰ-აბასმა ნახა, რომ ძალით ვერას გახდებოდა, ცბიერებას მიმართა: დაი-

ბარა ლუარსაბის გამზრდელი შადიმან ბარათაშვილი და უთხრა: მომიყვანე ლუარსაბი, შევირიგებ და სამეფოსაც დავუბრუნებ. თეიმურაზი კი მოსისხლე მტერია ჩემი, მას ვერ ვაპატიებო. შახმა ოქროთი მოჭედული ხმალი გაატანა შადიმანს, ლუარსაბთან „მეგობრობის“ ნიშნად. ლუარსაბმა კარგად იცოდა შაჰის მეგობრობა, მაგრამ მეფურმა სინდისმა სხვანაირად გადაწყვიტა — „უკუეთუ არა წარვიდე, ამიყრის ქუეყანათა და მოაოჭრებს, რა მადლი არს ჩემდა“.

შაჰ-აბასმა პატივით მიიღო ლუარსაბი, მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ ქართლში ახალი მმართველი დანიშნა და ჯარებიც ჩააყენა. ლუარსაბი ჯერ ყარაიაში წაიყვანა, სანადიროდ, იქიდან კი სპარსეთში გადაიყვანა მოტყუებით. ყარაიაში ყოფნისას ლუარსაბმა ყველა განაცვიფრა ახოვანებით და ვაჟკაცობით. მისი ნანადირევის ხილვამ შურით ალავსო შაჰი. ლუარსაბის დამ, თინათინმა, რომელიც შახის ცოლი იყო, სთხოვა ძმას, უბადრუკად მოეჩვენებინა თავი შახისათვის, ლუარსაბმა მშვიდად უპასუხა: „უნცი, რამეთუ არღარა განმიტყევებს, ამისთვის უმჯობეს არს სიკეთისა ჩუენება, ვიდრე სიავისა“.

დიდმარხვის დროს ნადიმზე მინვეულმა ლუარსაბმა შახისაგან შემოთავაზებული თევზი არ შეჭამა — დღეს თევზით გინდა გავტეხო მარხვა, ხვალ ხორცს შემოთავაზებ, შემდეგ კი ქრისტეს უარყოფასაც მომთხოვო — გაამჟღავნა მან შაჰის დაფარული გულისზრახვა. გაბრაზებულმა შაჰმა პირდაპირ ქრისტეს უარყოფა და ალაჰის აღიარება უბრძანა ლუარსაბს. ქართველთა მეფემ მშვიდად მიუგო შახს: მთელი ქვეყანა რომ მიბოძო, მაინც ვერ აღვასრულებ შენს ბრძანებას, რადგან ქრისტეს სახელით ნათელი მიმიღია და მხოლოდ ის მნამსო.

ლუარსაბი შირაზს წაიყვანეს და დილეგში ჩააგდეს. შვიდი წლის განმავლობაში ყოველდღე შედიოდნენ ციხეში ლუარსაბთან და რჯულის შეცვლას აიძულებდნენ მეფეს. ლუარსაბი კი ერთსა და იმავეს ეუბნებოდა: „რაცა გნებავთ ყოფად ჩემდა, ჰყავით და აღასრულებთ ბრძანება ყაენისა“.

ლუარსაბის გასათავისუფლებლად რუსეთის ხელმწიფემაც იშუამდგომლა შაჰთან, მაგრამ ამოდ, შახს გადაწყვეტილი ჰქონდა ან გაემუსლიმანებინა ან სიკვდილით დაესაჯა ქართველთა მეფე. შახმა უკანასკნელად შეუთვალა ლუარსაბს:

„ანუ უარპყავ ქრისტიე, ანუ თანაგადს სიკუდილი მძკნვარეა“. ლუარსაბმა მოუსმინა შახის მოციქულებს და მდუმარედ გადაინერა პირჯვარი.

შაჰი დარწმუნდა, რომ ვერაფერი ვერ შეარყევდა ლუარსაბის სარწმუნოებას, განრისხებულმა საპყრობილეში გაგზავნა ჯალათები და მეფის წამებით მოკვდინება ბრძანა. მტარვალე-ბი მივიდნენ ბრძანების აღსასრულებლად. ლუარსაბმა ღმრ-თისმშობლის ხატის წინაშე დაიჩოქა და მხურვალედ შეჰლაღა-და: „ჰოი, დედოფალი ჩვენო ღმრთისმშობელო, შენდამი და მიძს ყოველი სასოებაჲ ცხოვრებისა ჩემისა, შენ ხარ მფარვე-ლი ჩემი, შენ ხარ ნუგეშინისმცემელი ჩემი, შენ მომეც მე შენევენაჲ ლუანლისა ამის ჩემისა, შენ მიოხე წინაშე ძისა შენისა და შემრთე წმიდათა მონამეთა თანა, რათა მეცა ვადიდებდე მამასა და ძესა და წმიდასა სულსა“.

ჯალათებმა მშვილდის საბლით შეუბრალებლად მოაშთვეს ღმრთისმოსავი მეფე ლუარსაბი. ღამით ლუარსაბის გვამს საკვირველი ნათელი დაადგა. მეორე დღეს წმიდა მონამე მეფე ლუარსაბის სხეული ციხის ეზოში დაფლეს.

ღირსი გიორგი მთაწმიდელი (+1065)
27 (10.07) ივნისი

ღირსი გიორგი მთაწმინდელი წარმოშობით სამცხიდან იყო. იგი 1009 წელს დაიბადა თრიალეთში, საქართველოს სამეფო კარზე დაახლოებული და გავლენიანი სახელმწიფო მოღვაწის იაკობისა და მარიამის ოჯახში. შვიდ წლამდე გიორგი დედამამასთან იზრდებოდა „და იყო იგი სიყრმითგან სავსე შიშითა და სიყუარულითა ღმრთისაჲთა“.

შვიდი წლის გიორგი ტაძრისის დედათა მონასტერში მიიყვანეს და წინამძღვარს, დედა საბაიას, ჩააბარეს აღსაზრდელად. ტაძრისის დედათა მონასტერში გიორგიმ სამი წელი დაჰყო. შემდეგ, ათი წლის გიორგი, მამამ ხახულის მონასტერში წაიყვანა და აღსაზრდელად ჩააბარა იქ მოღვაწე თავის ორ ძმას, ღირს გიორგისა და საბას.

ბიძებმა, ძმისწული ხახულის მონასტრის წინამძღვარს, ღირს მაკარი მმარხველს მიჰგვარეს. გაიხარა ღმრთისგან მომავლის განჭვრეტით დაჯილდოებულმა წინამძღვარმა, ყრმა გიორგის ხილვით და „სულისა თვისისა შვილად უწოდა“. იმ დროს ხახულში მოღვაწეობდნენ „ქართველთა ეკლესიათა სამკაული“ ბასილი ბაგრატი მესამის ძე, ღირსი ილარიონ თვალოელი, „რომლისა სათნოებათა და მოღვაწეობათა წარმოთქმად შეუძლებელ არს“, ღმერთშემოსილი ანტონი მნათე, და სხვა მრავალნი, რომელთა ცხოვრებამ წარუშლელი კვალი დატოვა გიორგის ჩამოყალიბებაში. თვითონ გიორგიმაც ყველა გააკვირვა თავისი გონიერებითა და სიბეჯითით, „საგალობელნი იგი სანელინადონი და შეწყობილებანი იგი გალობათანი ყოველნივე მეყსა შინა ზეპირით დაისწავლნა“.

თრიალეთის ერისთავმა, ფერის ჯოჯიკის ძემ, გიორგის ბიძა, გიორგი მწერალი, თავის სასახლეში მიიწვია მოძღვრად. გიორგიმ ძმისშვილიც თან გაიყოლა. ყრმა გიორგის სიკეთით განცვიფრებულმა ფერისის მეუღლემ, „საღმრთომან მან დედაკაცმან შვილად თვისად“ მიიღო გიორგი და „დაყვეს მრავალი ჟამი კეთილსა და ღმრთისა სათნოსა ცხოვრებასა

შინა“. იმ დროს თრიალეთი ბიზანტიის ხელში იყო. კეისარმა ბასილიმ მის წინააღმდეგ მოწყობილ შეთქმულებაში ფერის-საც დასწამა ცილი, კონსტანტინოპოლში დაიბარა და თავი მოჰკვეთა.

ფერისის მეუღლე თორმეტი წელი დარჩა ბიზანტიის დედაქალაქში. ღმრთისმოყვარე დედაკაცმა გიორგი „სასწავლოდ მისცა კაცთა ფილოსოფოსთა და რიტორთა, ორთავე ცხოვრებითა შემკობილთა“. 1022-1034 წლებში გიორგიმ საფუძვლიანად შეისწავლა ბერძნული ენა.

1034 წელს კეისრის ბრძანებით ფერისის მეუღლე კვლავ სამშობლოში დაბრუნდა და გიორგიც თან წამოიყვანა. გიორგი ხახულის მონასტერში მივიდა და ოცდახუთი წლისამ „ტკბილსა მას უღელსა მონაზონებისასა ქედი თვისი მოუდრიკა. მოძღუარი მისი სულიერი და ღუანლთა მიმართ მონაზონებისათა მწურ-თელი, დიდი ილარიონ წუთ ხორცთაღა შინა იყო და ჯელთაგან მისთა მიიღო კურთხევა მონაზონებისაჲ, რამეთუ იგი იყო პირველი მოძღუარი მისი და მიზეზი ყოვლისა კეთილისაჲ“.

1036 წელს „უცხოებისა და თვისთაგან განშორებით“ მოღვაწეობის სურვილით გიორგიმ დატოვა მონასტერი და გლახაკის ძონძებში გადაცმული, იერუსალიმისაკენ გაემართა. „შრომითა და მოღვაწეობითა შემკულმან მამამან“ გაჭირვებით მიაღწია შავ მთამდე. იქაური სიწმიდეების მოლოცვისა და იქ მოღვაწე მამების მოკითხვის შემდეგ გიორგიმ „ყოვლისა პირველად იწყობად წინამძღვრისა სულიერისა, რამეთუ უწყოდა, ვითარმედ თვნიერ მოძღვრისა არა არს ცხოვრებაჲ სულისა და წარმატება მონაზონებისა“. იპოვა კიდევ მთის ნაპრალებში დაყუდებული საოცარი მოძღვარი „კაცი ზეცისაჲ და ანგელოზი ქუეყანისაჲ, ყოვლითურთ უცხო და განშორებული ჯორცთა და ჯორციელთა ზრახვათაგან და გონებითა ღვთისა მიცვალებული“ ქართველი მონაზონი გიორგი დაყუდებული.

სამი წლის მოღვაწეობის შემდეგ 1039 წელს გიორგი დაყუდებულმა „ჰასაკით, სიბრძნითა და გონიერებით“ სრულქმნილი გიორგი იერუსალიმში გაგზავნა წმიდა ადგილთა მოსალოცად, უკან დაბრუნებულს კი მთაწმიდაზე წასვლა

და „თარგმანებაჲ წიგნთა საღმრთოთაჲ ბერძულისაგან ქართულად“ დაავალა. გიორგიმ მოკრძალებული უარი შეჰკადრა მოძღვარს: „შეუძლებელ არს ჩემგან და ესევეითართა განღმრთობილთა კაცთა შვენის, ვითარცა იყო წმიდაჲ მამაჲ ჩუენი ეფთჳმე“, გიორგი დაყუდებულმა გაამხნევა სულიერი შვილი და კვლავ აკურთხა მისი მომავალი მოღვაწეობა: „შვილო, რომელმან წმიდაჲ იგი სიკვდილისაგან იხსნა და ქართული ენა განმარტა, იგივე შემძლებელ არს შენდაცა შენვენად, რამეთუ მას დიდად ეწყალის და უყვარს ნათესავი ჩუენი და თვთ მას წმიდასა მამასა ეფთჳმის ვევედრნეთ, რათა შეგენიოს“.

იერუსალიმის მოლოცვის შემდეგ, 1040 წელს გიორგი ათონზე გაემგზავრა. გიორგიმ მონასტრის ყველაზე მძიმე საქმეები იტვირთა „ყოვლისა თავისა თვისისა შეურაცხქმნითა... ვითარცა კაცმან ლიტონმან და უსწავლელმან“. როგორც მისი ცხოვრების აღმწერელი მოგვითხრობს, ღირსი გიორგი ყოველთვის თავდახრილი დადიოდა და „თვნიერ საქიროთა საქმეთა“ არავის შეხედავდა. მისი სულიერი თვალები კი „მარადის უხილავსა მას დიდებასა ღმრთისასა“ განიცდიდა.

გიორგი დაყუდებულმა თავისი მონაფის, თეოდორეს პირით კიდევ ერთხელ შეახსენა გიორგის ათონზე გაგზავნის მიზეზი და საყვედურიც შეუთვალა. გიორგიმ პატიება სთხოვა მოძღვარს, მიიღო მღდლობის პატივი, საღმრთო წიგნების თარგმნასაც მიჰყო ხელი და მალე მთელი საძმოს წინამძღვარიც შეიქნა. ამ დროიდან იწყება ფართო მოღვაწეობა გიორგი მთაწმინდელისა. მან შეკრიბა ცნობები ეფთვიმესა და იოვანეს შესახებ, აღწერა მათი ცხოვრება, გადმოასვენა და დიდებულ ლარნაკში მოათავსა წმიდა მამათა ნაწილები, გაამშვენიერა და „ყოვლითურთ სრულჰყო წმიდა ეკლესიაჲ“.

წინამძღრობამ ძალზე გადატვირთა გიორგი მთაწმინდელი და, რადგან „ღმრთივ მინიჭებული იგი ტალანტი არა აღორძინდებოდა, რომელ არს ღმრთივსულიერთა წიგნთა თარგმნაჲ, იჯჳნა წინამძღვრობისაგან, შავ მთაზე წავიდა გიორგი დაყუდებულთან და იქ განაგრძო „თარგმანებაჲ წიგნთა საღმრთოთაჲ ბერძულისაგან ქართულად“. გიორგი დაყუდებულმა ისევ უკან დაბრუნება უბრძანა თავის სულიერ შვილს. გიორგი მთაწმინდელი დამორჩილდა მოძღვრის

კურთხევას, ათონის მთაზე დაბრუნდა და ჩვეულ მოღვაწეობას შეუდგა.

გიორგი ათონელის ბიოგრაფის სამართლიანი თქმით „ესე-ვითარი თარგმანი, თვნიერ მამისა ჩუენისა ეფთვმესა სხუაჲ არა გამოჩენილა ენასა ჩუენსა“. ამ საოცარი მამის მიერ თარგმნილ წიგნთა მხოლოდ ჩამოთვლაც კი ნათელს ხდის მისი მოღვაწეობის განუზომელ მნიშვნელობას: დიდი სვინაქსარი, სანელინადო გამოკრებული, პავლენი სრული, პავლენი გამოკრებული, სანელინადო, თვენი, სადღესასწაულო, დავითნი, დიდი პარაკლიტონი, დიდი მარხვანი, ზატიკი, დაბადების თარგმანება იოვანე ოქროპირისა, ბასილი დიდის ექვსთა დღეთა, მეექვსე კრების ძეგლისწერა, წიგნი გრიგოლ ნოსელისა და სხვანი.

საბერძნეთში ქართველთა მონასტრის დიდი ავტორიტეტის გამო შურით აღვსილი სვიმონწმიდელი ბერ-მონაზვნები ანტიოქიის პატრიარქ თეოდოსისთან მივიდნენ საჩივრით: „გვხსენ დიდისა ჭირისაგან და განგვათავისუფლენ კაცთაგან ამათა და უცხოთესლთა, რამეთუ არს მონასტერსა შინა ჩვენსა ვითარ სამეოცი კაცი, რომელნი ქართველად სახელიდებენ თავთა თვსთა და არა უწყით, რაჲ არს სარწმუნოებაჲ მათი“. პატრიარქმა თავისთან დაიბარა ბერძნულად კარგად მოლაპარაკე გიორგი მთანმინდელი. ღირსმა გიორგიმ ისეთი სიბრძნით იქადაგა მართლმადიდებლობა, რომ მსმენელები განაკვირვა.

ცოტა ხნის შემდეგ პატრიარქს კვლავ მოახსენეს, საქართველოში მოციქულებს არ უქადაგიათ, თვითონაც მცირერიცხოვანნი არიან, ამიტომ ჯერ-არს ანტიოქიის პატრიარქის ხელმწიფების ქვეშ იყვნენო. პატრიარქმა კვლავ გიორგი მთანმინდელი დაიბარა და უთხრა: „მეფე თქვენი წინაშე ჩუენსა მოვიდეს და ჴელმწიფებასა ჩუენსა დაემორჩილოსო“. წმიდა გიორგი მთანმიდელის საპასუხო არგუმენტმა საბოლოოდ დაუსვა წერტილი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ არსებულ გაუგებრობას. გიორგიმ მშვიდად აუხსნა პატრიარქ თეოდოსის საქართველოს ეკლესიის სამოციქულო პატივის ისტორიულ-მისტიური მხარეები: „შენ იტყვ, ვითარმედ თავისა მის მოციქულთაჲსა

პეტრეს საყდარსა ვზიო, ხოლო ჩუენ პირველნოდებულისა და ძმისა თვისისა მწოდებელისა ნასწავლნი ვართ და სამწყსონი და მის მიერ მოქცეულნი და განათლებულნი და ერთი ნმიდათა ათორმეტთა მოციქულთაგანი — სვიმონს ვიტყვ კანანელსა — ქუეყანასა ჩუენსა დამარხულ არს აფხაზეთს, რომელსა ნიკოფსი ეწოდების. ერთი ღმერთი გვცნობიეს, არღარა უარ-გვყოფიეს და არღა ოდეს წვალებისა მიმართ მიდრეკილ არს ნათესავი ჩუენი... ჯერ არს წოდებული იგი მწოდებელსა მას დაემორჩილოს, რამეთუ პეტრესი ჯერ არს, რათა დაემორჩილოს მწოდებელსა თვისსა და ძმასა ანდრეას და რათა თქუენ ჩუენ დაგვემორჩილნეთ!.. იყო ჟამი, რომელ ყოველსა საბერძნეთსა შინა მართლმადიდებლობაჲ არა იპოვებოდა და იოანე გუთელ ეპისკოპოსი მცხეთას იკურთხა ეპისკოპოსად“.

ბაგრატი მეფე ხშირად სთხოვდა გიორგი მთაწმიდელს საქართველოში ჩამოსულიყო და მიეღო ჭყონდიდელ მწიგნობართუხუცესის თანამდებობა. გიორგი თავს იკავებდა, რადგან „ყოველთა მოსწრაფებითა ევლტოდა დიდებასა კაცთასა და შფოთსა სოფლისასა და სიმდაბლესა შეიტკბობდა“, მაგრამ ბოლოს, როცა „სრულქმნა თარგმანებაჲ საღმრთო წიგნთაჲ“, აღასრულა მეფის სურვილი და საქართველოში ჩამოვიდა.

გიორგი მთაწმიდელი არ მოერიდა საეკლესიო და საერო ხელისუფალთა კრიტიკას, ეკლესიის წიაღში დამკვიდრებულ ნაკლოვანებათა მხილებას, გამოიკვლია მაშინდელი მდგომარეობა სასულიერო წოდებისა და მოაწესრიგა საეკლესიო ცხოვრება. იმ დროს გავრცელდა ჩვენს ეკლესია-მონასტრებში გიორგი მთაწმიდელის მიერ ნათარგმნი წიგნებიც.

ეკლესიაში უარყოფილ იქნა წოდებრივი უპირატესობის პრინციპი და ღირსეული ადამიანები დანიწაურდნენ. გიორგი მთაწმინდელმა ჭყონდიდელ-მწიგნობართუხუცესად წარუდგინა მეფესა და კათოლიკოსს, სახელმწიფო და საეკლესიო საქმეებში კარგად ჩახედული, ცნობილი დიპლომატი იოვანე (წმიდა იოვანე ჭყონდიდელი, ხს. 3 (16)იანვარი).

გიორგი მთაწმიდელი ენერგიულად იღვწოდა საქართველოში მწიგნობრულ-საგანმანათლებლო საქმიანობის განვითარებისათვის. ხუთი წლის მოღვაწეობის შემდეგ მამა გიორგი ისევ მთაწმინდაზე დაბრუნდა. ბაგრატი მეფემ პატივით და

დიდძალი შესანიშნავით გაისტუმრა ქართველთა მნათობი.

ათონს მიმავალმა ნეტარმა გიორგიმ თან ოთხმოცი ობოლი ბავშვი წაიყვანა, „რათა იზარდებოდინ მონასტერსა შინა, ვითარცა შვილნი და მკვდრნი წმიდისა ეკლესიისანი“. გიორგი იმედოვნებდა, რომ საქართველოს ეკლესიისთვის ღირს პიროვნებებს აღზრდიდა.

კონსტანტინოპოლში ჩასულმა გიორგი ათონელმა წინასწარ იგრძნო აღსასრულის მოახლოება და ბრძანა, მის მიერ საბერძნეთში აღსაზრდელად წამოყვანილი ბავშვები იმპერატორის წინაშე წარსადგენად მოემზადებინათ. „უკუეთუ დღეს არა ვიხილო მეფე, ხვალე ხელთა არა გვაქეს!“ — ჩქარობდა წმიდა მამა.

მამა გიორგიმ „პატივი მისცა მეფესა და ჰრქუა, ვითარმედ „შემდგომად ღმრთისა ხელთა შენთა შევვედრებ ობოლთა ამათ“. შემდეგ ყრმებს წმიდა სვიმეონ მიმრქმელის ლოცვა „ან განუტევე...“ აგალობა და მეორე დღეს, მოციქულთა პეტრესა და პავლეს დღესასწაულზე მიიცვალა.

ათონელმა მამებმა წმიდა გიორგი მთანმიდელი, ათონზე, ივერთა მონასტერში გადაასვენეს და „ლუსკუმასა შინა მარმარილოსა გიორგის თანა მაშენებელისასა დაკრძალეს, ვითარცა მეორედ მაშენებელი და შემამკობელი ეკლესიათა“.

მღვდელმონაგე კირიონი – სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი (XX)
27 (10.07) ივნისი

მღვდელმონაგე კირიონი (ერისკაცობაში გიორგი იერონი-მეს ძე საძაგლიშვილი), დაიბადა 1855 წელს, გორის მაზრის სოფელ ნიქოზში, მღდლის ოჯახში.

გიორგი ჯერ ანანურის საერო სკოლაში სწავლობდა, შემდეგ გორის სასულიერო სასწავლებელსა და ტფილისის სასულიერო სემინარიაში. შემდეგ მან სწავლა განაგრძო კიევის სასულიერო აკადემიაში, რომელიც 1880 წელს ღმრთისმეტყველების კანდიდატის ხარისხით დაასრულა და დაინიშნა ოდესის სასულიერო სემინარიის ინსპექტორის თანაშემწედ.

1883 წელს გიორგი საქართველოში დაბრუნდა და პედაგოგიური მოღვაწეობა დაიწყო, ასწავლიდა გორში, თელავში, ქუთაისში, ტფილისში.

1897 წელს გიორგი მონაზვნად აღიკვეცა და მას სახელად კირიონი უწოდეს. მონაზონი კირიონი მალევე აკურთხეს მღვდლად და ქვაბთახევის მონასტრის წინამძღვრად დანიშნეს. იმ პერიოდში კირიონი მეცნიერულ მოღვაწეობასაც აგრძელებდა, კრებდა და სწავლობდა ხალხური სიტყვიერების ნიმუშებსა და ზნეჩვეულებებს, მუშაობდა ეკლესიამონასტრებში დაცულ ისტორიულ დოკუმენტებზე.

კირიონმა ტფილისის საეკლესიო მუზეუმსა და წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სიძველეთა საცავს შესწირა ეკლესია-მონასტრების ნესტიან სენაკებში მიკვლეული და საოჯახო კოლექციებიდან მოპოვებული იშვიათი ხელნაწერები.

კირიონი დაინიშნეს საქართველოს მონასტრების ბლალოჩინად და კავკასიაში ქრისტიანობის აღმდგენელი საზოგადოების სკოლების ინსპექტორად; ამავე დროს ქართულ და რუსულ ჟურნალ-გაზეთებში ივერიელის, საძაგლოვის, ლიახველის ფსევდონიმებით აქვეყნებდა წერილებსა და გამოკვლევებს საქართველოს ეკლესიის ისტორიაზე, ხალხურ ზეპირსიტყვიერებაზე, ქართულ ლიტერატურაზე.

კირიონმა, რომელიც მოსკოვის არქეოლოგიური საზოგადოების წევრი იყო, 1898 წელს გამოსცა ლიახვის ხეობის ისტორიულ ძეგლთა აღწერილობა, ამას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან ბევრი იქ აღწერილი ძეგლი მომდევნო ხანებში განადგურდა.

1898 წლის აგვისტოში არქიმანდრიტი კირიონი აკურთხეს ალავერდის ეპისკოპოსად, რასაც ქართული საზოგადოება დიდი სიხარულით შეხვდა.

მეუფე კირიონმა საკუთარი ძალებით დაიწყო განადგურების პირას მისული ალავერდის ტაძრის შეკეთება, ხელი მიჰყო კახეთის ეკლესია-მონასტრებში დაცული სიძველეების შესწავლას. მან საქართველოს საეკლესიო მუზეუმს გადასცა 1089 წელს გადაწერილი სახარება, რომლის შესახებაც ქართულმა მეცნიერებამ მანამდე არაფერი იცოდა. ამავე დროს კირიონმა ხმა აღიმალა სომხების მიერ ქართული ტაძრების მიტაცების გამო.

1900 წლიდან კირიონი გორის ეპისკოპოსია. საქართველოს საეგზარქოსომ შენიშნა, რომ მეუფე კირიონის ირგვლივ თავს იყრიდა განათლებული სამღვდლოება, რომელნიც ამკარად გამოხატავდნენ უკმაყოფილებას საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების გამო. მთავრობამ გამოსავალი იმაში გამოიხატა, რომ ეპისკოპოს კირიონს ხშირად უცვლიდნენ ეპარქიებს — 1903 წელს იგი ხერსონში გაამწესეს, 1904 წელს ორიოლში, 1906 წელს კი სოხუმში.

წმიდა კირიონი უდიდესი ქველმოქმედი იყო. მისი მატერიალური დახმარებით რუსეთისა და საზღვარგარეთის უმაღლეს სასწავლებლებში სამასამდე ქართველმა ახალგაზრდამ მიიღო განათლება.

1905 წელს ქართული საზოგადოების მოწინავე ნაწილმა ილია მართლის (ჭავჭავაძის) მეთაურობით მეფისნაცვალ ვორონცოვ-დაშკოვს ოფოციალურ დონეზე მოსთხოვა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხის განხილვა. რუსეთის მთავრობა იძულებული შეიქნა, ფორმალურად მაინც დაენიშნა პეტერბურგში სპეციალური სხდომა, სადაც უნდა განხილულიყო აღნიშნული საკითხი. ეპისკოპოსმა კირიონმა სხდომაზე წაიკითხა ორი მოხსენება.

ფორმალურად დანიშნულმა კომისიამ უარყო ქართველი სამღვდლოების სამართლიანი მოთხოვნები, რის შემდეგაც

დაიწყო მეუფე კირიონის დევნა-შევიწროება.

1908 წლის 28 მაისს მოკლეს ეგზარქოსი ნიკონი და მეუფე კირიონს დააბრალეს მკვლელობაში მონაწილეობა. ამგვარმა ცილისწამებამ აღაშფოთა როგორც საქართველო, ისე რუსეთის საზოგადოების მოწინავე ნაწილი. ევროპაში კირიონის დაცვის საზოგადოებაც შექმნეს და დაიწყეს ხელმძღვანელების შეგროვება მისი გათავისუფლების მოთხოვნით.

ცილისწამებებმა და ტანჯვამ ვერ გატეხა წმიდა კირიონი: „ვარდი უეკლოდ ვის მოუკრეფია, სიყვარულით უნდა ავიტანოთ ტანჯვა, ვინაიდან ტანჯვა სიყვარულის ნაყოფია, ძალა ტანჯვაშია“ — ნერდა მეუფე.

მთავრობამ 1915 წელს შეწყვიტა კირიონის დევნა. იგი დანიშნეს პოლოცკისა და ვიტებსკის ეპისკოპოსად, მაგრამ სამშობლოში ჩამოსვლის ნება არ დართეს.

1917 წელს აღდგა საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ავტოკეფალია და ამავე წლის ზაფხულში ეპისკოპოსი კირიონი სამშობლოსკენ გამოემგზავრა. არაგვის ხეობაში მას შეეგება ასოცამდე ცხენოსანი და დიდი პატივით მიაცილეს დედაქალაქამდე.

1917 წლის 8 სექტემბერს, ტფილისში შედგა საეკლესიო კრება, რომელსაც ოთხასოცდაათზე მეტი დელეგატი ესწრებოდა. სხვადასხვა საკითხებთან ერთად კრებაზე მიღებული იქნა გადაწყვეტილება ცამეტი ეპარქიის გახსნის შესახებ. აირჩიეს და დაამტკიცეს ახალი მღვდელმთავრები. 17 სექტემბერს კრებამ თავისი მუშაობა დაავირგვინა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის არჩევით. საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის დაქვრივებულ ტახტზე მწყემსმთავრად გამორჩეულ იქნა ეპისკოპოსი კირიონი.

საეკლესიო კრების შემდეგ 1(14) ოქტომბერს, სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარში საზეიმო ვითარებაში მოხდა კათოლიკოს-პატრიარქ კირიონის ინტრონიზაცია.

სვეტიცხოველში აღსაყდრების დღეს წარმოთქმულ სიტყვაში უწმიდესმა და უნეტარესმა კირიონმა ბრძანა: „სამშობლო საყვარელო, ღმრთისმშობლის ნილხვედრო, ბრძმედსა შინა ტანჯვა-ვაებისასა განწმედილო! შენთვის დანული, შენგან განშორებული, შენთვის მტირალი, მუდამ შენკენ ლტოლვილი, დღეს განვისვენებ ტკბილსა შინა წიაღსა შენსა არა ვითარცა შვილი უძლები, არამედ ვითარცა მესაიდუმლე და

სინდისი ეკლესიისა შენისა... ვიცი, შენი გულისყური ამჟამად ჩემკენაა მოქცეული და მეკითხები: რა მომიტანე, რა მაღამოსა სცხებ იარებსა ჩემსა, რით მანუგებებ სევდა მოსილსა? ყური მომიპყარ: „არა მოველ, რათა გიმსახურო, არამედ მსახურებად შენდა და მიცემად სული სახსრად შენდა“ მოვედი არა ვითარცა მნე სასყიდით დადგინებული, რამედ ვითარცა მნე ერთგული და მარად მორჩილი”.

კათოლიკოს-პატრიარქმა კირიონმა წერილები დაუგზავნა მსოფლიოს ეკლესიათა მეთაურებს, რომელშიც მოკლედ და დასაბუთებულად გადმოსცა საქართველოს ეკლესიის ისტორია და მოითხოვა ეცნოთ საქართველოს ეკლესიის ისტორიული ავტოკეფალია.

საქართველოში სარწმუნოებრივი და ეროვნული პრინციპების დამკვიდრებისა და აღორძინებისათვის დაუცხრომლად მებრძოლი კათოლიკოს-პატრიარქი კირიონი აქტიურად შეუდგა გარუსებული სასულიერო სასწავლებლების და არაქართველი სამრევლოების საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში მოქცევას.

უწმიდესი კირიონის მეთაურობით საქართველოს ეკლესიამ დიდი როლი შეასრულა სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენაში. 1918 წლის 26 მაისს, საქართველოს ეროვნული საბჭოს ყრილობაზე, რომელმაც საქართველოს სახელმწიფოებრიობის დამოუკიდებლობის აღდგენის დეკლარაცია მიიღო, წმინდა კირიონმა დელეგატები გააგზავნა, თვითონ კი ლოცვად დადგა და სამადლობელი პარაკლისი გადაიხადა.

კირიონმა აკურთხა ტფილისის პირველი ქართული უნივერსიტეტი და ეროვნული მეცნიერების აღორძინების დიდი საქმის დაწყება მიულოცა ქართველ ერს.

1918 წლის 27 ივნისს მარტყოფის მონასტრის საპატრიარქო რეზიდენციაში ტყვიით მოკლული იპოვეს კათოლიკოს-პატრიარქი კირიონი. უდიდესი იყო ის ტკივილი, რაც იმ დროს საქართველომ გადაიტანა. კირიონის ცხედარს ცრემლებით ემშვიდობებოდა მთელი ქვეყანა, შენდობასა და მეოხებას ითხოვდა მათთვის თავდადებული მწყემსმთავრისაგან მთელი ერი.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი უწმიდესი და უნეტარესი კირიონი, პატივით დაკრძალეს სიონის საპატრიარქო ტაძარში.

წმიდა დინარ დედოფალი (X)

30 (13.07) ივნისი

წმიდა დინარ დედოფალი იყო წმიდა აშოტ დიდის შთამომავალი — „ შვილი ძის ძის ძისა აშოტ კურაპალატისა“. წმიდა დინარის ძმები იყვნენ გუარამ მამფალი და გურგენ ერისთავი.

ჰერეთის მეფეს, ადარნასე პატრიკს, მისი შვილისთვის ცოლად შეურჩევია სინმიდითა და სიბრძნით ცნობილი დინარა ბაგრატიონი. იმ დროს ჰერეთისა და ალბანეთის მოსახლეობა მონოფიზიტური მწვალებლობისაკენ იყო მიდრეკილი. დედოფალი დინარა მტკიცედ იდგა მართლმადიდებლურ აღმსარებლობაზე. დინარა დედოფლის წმიდა ცხოვრებამ და ბრძნულმა პოლიტიკამ შესაბამისი ნაყოფიც გამოიღო, მისი შვილის იშხანიკის თანადგომით „ამან დინარ დედოფალმან მოაქცია ჰერეთი სომეხთა წვალებისაგან მართლმადიდებლობასა აღმსარებელად“. საქართველოს ეკლესია ყოველთვის დიდ პატივს მიაგებდა დედოფალ დინარას. რომ არა მისი თავგამოდებული ღვაწლი, ამიერკავკასიის მრავალრიცხოვანი მოსახლეობა შეემატებოდა მონოფიზიტთა რიგებს, რომელნიც იქ გაბატონებულნი იყვნენ სპარსელთა ხელშეწყობით.

რუსული საეკლესიო მატრიანეებიც მოიხსენიებენ ივერიის დედოფალ დინარას, რომელსაც დიდი ღვაწლი მიუძღვის ქრისტიანობის წინაშე. სლავურ-რუსული ტომები, რომლებიც, ამიერკავკასიაში შემოდოდნენ კასპიის ანუ დარუბანდის კარით, ხვდებოდნენ ივერიელ (ჰერ) მოსახლეობას და მათ გაიტანეს ცნობები ქართველთა დედოფალ დინარას შესახებ. მოსკოვის კრემლის სასახლეში, ოქროს სადედოფლო დარბაზის ჩრდილოეთის კედელზე გამოხატულია თეთრ ცხენზე ამხედრებული მტერთა მძლეველი წმიდა დედოფალი დინარა.

ივლისი

- 3 (16) — ღირსი გიორგი ღმერთშემოსილი,
დაყუდებული (+1068);
- 8 (21) — წმიდა მირდატ მეფე (+379);
- 12 (25) — ღირსნი ათონელნი მამანი: იოვანე —
ეფთვიმეს მამა და გაბრიელი (X);
- 18 (31) — ღირსმონაშე კოზმან ხუცესმონაზონი,
მნიგნობართუხუცესი (+1630);
- 20 (2.08)— მონაშე სალომე ქართველი (+1272);
— წმიდა ილია მართალი (ჭავეჭავაძე) (+1907);
- 24 (6.08)— ღირსი ილარიონ თვალოელი (XI);
- 27 (7.08) — ღირსმონაშე ლუკა იერუსალიმელი (XIII);
(ცხ. იხ. 12(25) თებერვალი);
- 28 (10.08)— ღირსი გიორგი მაშენებელი —
ათონელი (+1029);
- 29 (11.08)— მონაშე ევსტათი მცხეთელი (+589);
- 30 (12.08)— წმიდა ცოტნე დადიანი — საქართველოსთვის
თავდადებული და აღმსარებელი (XIII)
- 31 (13.08)— ღირსი არსენ ნინოწმიდელი (+1082);

ღირსი გიორგი ღმერთშემოსილი,
დაყუდებული (+1068)
3 (16) ივლისი

ღირსი გიორგი ღმერთშემოსილი არის საქართველოს ეკლესიის ერთ-ერთი უდიდესი საეკლესიო მოღვაწე. სამწუხაროდ, ბიოგრაფიული ცნობები მის შესახებ მეტად მწირია. როგორც ჩანს, გიორგი საქართველოში აღიკვეცა მონაზვნად, შემდეგ კი „კაცი ზეცისა და ანგელოზი ქუეყანისა“, საქართველოდან წავიდა და ანტიოქიის მახლობლად, შავ მთაზე დაემკვიდრა. შავ მთაზე ქართველთა სავანეების რაოდენობა, ზოგი მკვლევარის აზრით, თორმეტამდე აღწევდა, მათ შორის ყველაზე მრავალრიცხოვანი იყო სვიმეონმიდის მონასტერი.

იმ დროს შავ მთაზე სხვადასხვა ქვეყნის უამრავი ეკლესიამონასტერი იყო, ყველა ცდილობდა ადგილის დამკვიდრებას და არცთუ იშვიათი იყო განსხვავებული ეროვნების ბერ-მონაზონთა შორის გაუგებრობანი.

გიორგიმ სვიმეონმიდის ქართველთა მონასტრის მახლობლად „ნაპრალსა შინა კლდისასა“ ჰპოვა თავშესაფარი და იქ დაეყუდა. მისი ცხოვრების შესახებ კარგად იცოდნენ საქართველოში და უცხოეთშიც. გიორგი ერთდროულად იყო უდიდესი ასკეტიც და სამშობლოსთვის თავდადებული მოღვაწეც, ყოველგვარ ეროვნულზე ამალღებულებს და უდიდესი პატრიოტიც.

გიორგი ღმერთშემოსილი ცხოვრობდა „ვითარცა გურიტი უბინო და ტრედი უმანკო, კაცი ზეცისა და ანგელოზი ქუეყანისა“. განმორებული ჯორცთაგან და ჯორციელ ზრუნვათაგან, გონებით ღმრთისა მიცვალებული“. წმიდა გიორგი შეყენებულმა დაიმონაფა შავ მთაზე მისული გიორგი მთანმიდელი და სამი წელი აცხოვრა თავისთან.

სამი წლის შემდეგ ნეტარმა გიორგი ღმერთშემოსილმა იხილა, რომ მისი მონაფე „ყოვლითა სრულქმნილ არს ჰასაკისა თანა სიბრძნითა და გონიერებითა“, მონაზვნობის დიდი სქიმით შემოსა და „ამით სრულჰყო მონაზონობა მისი“.

გიორგი დაყუდებულის კურთხევით გიორგი მთანმიდელმა მოილოცა იერუსალიმის სინმიდეები და კვლავ შავ მთაზე დაბრუნდა.

გიორგი დაყუდებულმა აკურთხა გიორგი მთანმინდელი, ათონზე წასულიყო და გაეგრძელებინა ეფთვიმე ათონელის საქმე, ბერძნულიდან ქართულად ეთარგმნა საღმრთო წიგნები, თან ღმრთივ-გაბრძნობილი სიტყვებით გაამხნევა: „შვილო, რომელმან წმიდა იგი სიკუდილისაგან იხსნა და ქართული ენა განმარტა, იგივე შემძლებელ არს შენდაცა შენევნად, რამეთუ მას დიდად ეწყალის და უყუარს ნათესავი ჩუენი“. ღირსი გიორგი ათონის მთაზე გაემგზავრა, მაგრამ წიგნების თარგმნის ნაცვლად შვიდი წლის მანძილზე ასრულებდა მორჩილების სხვადასხვა საქმეს. გიორგი შეყენებულმა ათონზე თავისი მონაფე გაგზავნა და „დიდი მღურვა მიუმცნო“ გიორგის „არღა აღსრულებისათვის ნებისა მისისა“. მისი კურთხევით მიიღო გიორგი მთანმინდელმა მღვდლობის ხარისხი და მთარგმნელობითი მოღვაწეობაც დაიწყო.

გიორგი შეყენებული ხელმძღვანელობდა გიორგი მთანმინდელის ლიტერატურულ საქმიანობასაც, უშუალოდ მისი კურთხევით თარგმნა გიორგი მთანმინდელმა „დავითნი“ და „სამოციქულო“. გიორგი მთანმინდელი ხშირად აღნიშნავდა მის მიერ ნათარგმნი წიგნების ანდერძ-მინაწერებში, რომ „შემდგომად ღმრთისა იგი (გიორგი დაყუდებული) არს მიზეზი ყოვლისა კეთილისაჲ, მათითა ბრძანებითა და მადლითა და ლოცვითა მითარგმნიან ესე საღმრთონი წიგნნი“.

მიუხედავად იმისა, რომ გიორგი განდევილ ცხოვრებას ეწეოდა, მან უდიდესი ღვაწლი დასდო ქართული სასულიერო მწერლობის განვითარებას. გიორგის მტკიცე კავშირი ჰქონდა ათონზე მოღვაწე ქართველ მამებთან, საიდანაც, მისი სიტყვით, „სახიერმან და კაცთმოყვარემან ღმერთმან ყოველი აღმოსავლეთი საღმრთოთა ნათლითა განაბრწყინვა და წმიდანი ეკლესიანი ქართლისანი ახლად შეამკვნა“.

გიორგი დაყუდებულის კურთხევით აღწერა გიორგი მცირემ, გიორგი მთანმინდელის ცხოვრება და ნაშრომი ღირსი გიორგი დაყუდებულს გაუგზავნა სრულყოფისათვის: „შენდა დამიტევებიეს, რაჲთა შენ კეთილად შეამყო და განაცხადო ჩემ მიერ გამოსახული ესე და ნაკლოვანებაჲ ყოველივე, ვითარცა აღმასრულებელმან სულიერთა ფიცართამან სრულჰყო და შენმანცა სიბრძნემან... შესძინენ ნაკლოვანებასა ამას ზედა განასრულენ“.

წმიდა გიორგი დაყუდებული მშვიდობით მიიცვალა 1068 წელს.

წმიდა მირდატ მეფე არის გაქრისტიანებული ქართლის რიგით მესამე მეფე — მოციქულთასწორი მეფე-დედოფალ მირიანისა და ნანას შვილისშვილი.

„ქართლის ცხოვრება“ გვაუწყებს, რომ მეფე მირიანის გარდაცვალების შემდეგ, 342 წელს, ქართლის სამეფო ტახტზე „დაჯდა ძე მისი ბაქარ, და იყო მორწმუნე ვითარცა მამაჲ მისი“. ბაქარმა წარმატებით გააგრძელა მამის მოციქულებრივი მოღვაწეობა — „მოაქცია უმრავლესნი კავკასიანნი, რომელნი ვერ მოექცივნეს მამასა მისსა... აღაშენა ეკლესია წილკნისა და მოკვდა“.

ბაქარის შემდეგ 364 წელს „დაჯდა მეფედ ძე მისი მირდატ და მეფობდა დიდსა სარწმუნოებასა შინა. და მან აღაშენა ეკლესია თუხარისის ციხესა შინა, რამეთუ ხევსა კლარჯეთისასა არა იყო ეკლესია, და მუნ შინა დაადგინა მღვდელნი მოძღვრად კლარჯთა, და მათა შემკობა და შენება ურუშეთისა და ნუნდის ეკლესიათა“.

მირდატის მეფობის დროს საქართველოს ეკლესიას განაგებდა მთავარეპისკოპოსი იაკობი და შემდეგ იობი. მირდატ მეფემ იმერეთში ააშენა ხონის ტაძარი და დაუდგინა ეპისკოპოსი.

მირდატის მეფობის დროს „იწყეს ქართველთა სუეტიცა ცხოველისაგან ნაწილის გამოღებად და ქმნად ჯვარისა, რამეთუ დიდნი სასწაულნი და კურნებანი იქმნებოდეს, სადაცა იყვის ნაწილი სუეტიცა ცხოველისა... და განეფინა ყოველთა ადგილთა ქართლისათა ნაწილი სუეტიცა ცხოველისა“.

მირდატ მეფემ სვეტიცხოვლის ტაძარში, იესუ ქრისტეს კვართის სამარხზე ააგო სვეტიცხოვლის სალხინებელი — „მაშინ ამან მეფემან მირდატ შექმნა ჯვარი ზომიერი და რომელი დარჩა სუეტიცა მისგან ცხოველისა, მას გარე მოქმნა ქვითკირითა, და აღამალლა ქვითკირი პირველ სვეტიცა ოდნად და თავსა მის სუეტიცასა აღმართა ჯუარი იგი, ძელი გან-

მაცხოველებელი. და ყოველი დღენი ცხოვრებისა მისისანი აღესრულა სარწმუნოებასა შინა დიდსა“.

წმიდა მეფე მირდატი მშვიდობით მიიცვალა 379 წელს.

ლეონტი მროველის ცნობით, ქართლის პირველი მეფის — ფარნავაზის (302-237 წ. ქრისტეს შობამდე) შემდეგ, წმიდა მირდატი არის ქართლის ოცდამეექვსე მეფე.

ქართლის მეფეებიდან სულ ხუთ მეფეს ერქვა მირდატი. მათ შორის ორი, ქართლში ქრისტიანობის სახელმწიფო სარწმუნოებად გამოცხადებანდე მეფობდა. (მირდატ პირველი 113-129 წწ. და მირდატ მეორე ბაკურის ძე 246-262 წწ).

წმინდა მირდატ მესამის შემდეგ ქართლის ტახტზე სხვადასხვა დროს კიდევ ორი მირდატი მეფობდა: მირდატ მეოთხე (408-410 წწ.) „კაცი ქუელი, მხედარი, შემმართველი, ურწმუნო და უშიში ღმრთისა, ლალი და ამპარტავანი და მინდობილი მხედრობასა თვისსა, არა მსახურა ღმერთსა, არცა აღაშენა ეკლესია... შეიპყრეს სპარსთა... წარიყვანეს ბაღდადს და მუნ მოკვდა“ (ზოგნი მეფე მირდატ მეოთხის სიკვდილს მონამეობრივად აფასებს) და მირდატ მეხუთე (434-446 წწ.), წმიდა ვახტანგ გორგასლის მამა.

ღირსნი ათონელი მამანი:
იოვანე — ეფთვიმეს მამა და გაბრიელი (X)
12 (25) ივლისი

ღირსი იოვანე ათონელი (ერობაში ვარაზ-ვაჩე ჩორდვანელი) დაიბადა 920 წლის ახლო ხანებში.

ჩორდანელთა გვარი სამცხის გავლენიან ფეოდალთა წრეს ეკუთნებოდა. ვარაზ-ვაჩეს ოჯახს დანიანურებული მდგომარეობა ეკავათ საქართველოს მეფის დავით კურაპალტის კარზე. ვარაზ-ვაჩე „სიყრმითგან თვისით განსწავლულ იყო თავისუფლისა ხელოვნებათა და გონიერ გონებითა და გულისხმისყოფითა, მეცნიერი ენისა ელინთასა და სხვათაცა ენათა ზედმინევენულობით სწავლული და აღსავესე სიბრძნითა და შიშითა ღმრთისაჲთა“.

ვარაზ-ვაჩე დიდი გავლენით სარგებლობდა საქართველოს სამეფო კარზე. იგი დაოჯახდა, შვილებიც შეეძინა, მაგრამ სინმიდისაკენ მიდრეკილმა სულმა ვერ ჰპოვა განსვენება. ვარაზ-ვაჩემ დატოვა ყოველივე ამქვეყნიური და ფარულად მიაშურა ოთხთა ეკლესიის ლავრას. ვარაზ-ვაჩე ბერ-მონაზვნებმა მოსემ და გელასიმ მონაზვნად აღკვეცეს და სახელად უნოდეს იოვანე.

ვარაზ-ვაჩეს ცოლ-შვილი მოსავლელად სიმამრმა აბუჰარბმა და ცოლისძმებმა წაიყვანეს. მონაზონ იოვანეს სანახავად სხვადასხვა საქმეებზე ხშირად მიდიოდნენ მონასტერში ქართველი დიდებულები და მყუდროებას ურღვევდნენ ნუთისოფლის ამარ შფოთისაგან ნებაყოფლობით განშორებულ მონაზონს. ამის გამო იოვანე საბერძნეთში გაემგზავრა და ულუმბოს მთის ერთ-ერთ მონასტერში შეუდგა მოღვაწეობას.

იმ წლებში საბერძნეთის იმპერატორმა საქართველოს მეფეს დავით კურაპალატს ერთგულების ნიშნად აზნაურთა შვილები მოთხოვა მძევლებად. წმიდა იოვანეს ნათესავებმა, სხვებთან ერთად, იოვანეს შვილი ეფთვიმეც მიჰგვარეს ბერძენთა იმპერატორს. იოვანემ ეს რომ გაიგო, კონსტანტინოპოლს წავიდა და იმპერატორს გამოსთხოვა შვილი. სიმამრს კი საყვედური შეუთვალა: „რაჲ არს ესე? ნუუკუე შვილნი არა

გესხნესა თქუნენ? გარნა ესე ცხად არს, რომელ მათ სწყალობდით, ვითარცა თვსთა შვილთა და ძე ჩემი, ვითარცა ობოლი, მძევლად გასწირეთ! გარნა უფალმან შეგინდვენ თქუნენ“. მამა იოვანემ თავისი შვილი ეფთვიმე, ულუმბოს მონასტერში წაიყვანა. ულუმბოდან იოვანე შვილთან და რამდენიმე სხვა მონაფესთან ერთად ათონის მთაზე წავიდა და ათანასე ათონელის ლავრაში დაემკვიდრა, რომელიც დედით ქართველი იყო, ლაზეთიდან.

იოვანე ღმრთისმოშიშებით ზრდიდა ეფთვიმეს და თან მშობლიური ქვეყნის სიყვარულს უნერგავდა შვილს, რომელსაც თითქმის აღარ ახსოვდა საქართველო და ქართული ენაც დავინწყებული ჰქონდა. შვილზე უსაზღვროდ მზრუნველ იოვანეს მძიმე განსაცდელი დაატყდა თავს — ეფთვიმე სასიკვდილოდ დაავადდა და ყველას გადაეწურა მისი გადარჩენის იმედი. იოვანემ მორჩილი გაგზავნა მონასტრის მღვდელთან მომაკვდავი ეფთვიმეს საზიარებლად, თვითონ კი ღმრთისმშობლის ხატის წინ დაემხო და ცრემლებით ითხოვდა შვილის განკურნებას.

ეკლესიიდან სენაკში დაბრუნებულ იოვანეს სასიკვდილო სარეცელზე მწოლარე ყრმა ეფთვიმე სრულიად ჯანმრთელი დახვდა. ეფთვიმემ მამას მოუთხრო, რომ მასთან გამოცხადდა დიდებული დედოფალი და ქართულად ჰკითხა: „რად არს, რად გელმის, ეფთვიმე?“ — „მოკვუდები, დედოფალო“, უთქვამს ეფთვიმეს. მაშინ დედოფალს ხელი მოუხვევია მისთვის და უნუგეშებია: „არარად არს ვნებაჲ შენ თანა, აღდეგ, ნუ გეშინინ და ქართულად წსნილად უბნობდი“. ღირსმა იოვანემ შვილს აუხსნა, რასაც ნიშნავდა ეს ჩვენება: „შვილო ჩემო, ქართლისა ქუეყანად დიდად ნაკლულევან არს წიგნთაგან და მრავალნი წიგნნი აკლან და ვხედავ, რომელ ღმერთსა მოუმაღლებია შენდა. ან ილუანე, რადთა განამრავლო სასყიდელი შენი ღმრთისაგან“.

რამოდენიმე ხანში საქართველოდან ათონზე წავიდა და მონაზვნად აღიკვეცა ცნობილი ქართველი მხედართმთავარი თორნიკე ერისთავი. ათანასეს ლავრას იმდენმა ქართველმა მიაშურა, რომ იოვანემ ლავრისგან მოშორებით საკუთრად ქართველებისათვის ააშენა მონასტერი იოვანე მახარებლის სახელზე.

იოვანე ათონელი ბრძნულად განაგებდა ქართველთა სავანეს და ყოველნაირად ზრუნავდა იქ მოღვაწე მამების ცხოვრების ღმრთის სადიდებლად და ქვეყნის სასარგებლოდ წარსამართებლად. იოვანე ათონელმა და ათანასემ აკურთხეს იოვანე-თორნიკე, დახმარებოდა საბერძნეთის იმპერატორს, აჯანყებული ბარდა სკლიაროსის დასამარცხებლად.

სიცოცხლის ბოლო წლებში წმიდა იოვანე ათონელი ნეკრესის ქარებით დაავადდა და „მრავალთა წელთა ცხედართა ზედა დავრდომილი მდებარე იყო და ფრიადთა ტკივილთა მოითმენდა“. სიკვდილის წინ იოვანე ათონელმა იხმო თავისი შვილი ეფთვიმე და მონასტრის წინამძღვრობა გადააბარა. თან უთხრა, რომ ეფთვიმეს შემდგომ გიორგისთვის გადაეცა წინამძღვრობა. დალოცა მამები, ეფთვიმეც „აკურთხა... ზეგარდამოღთა კურთხევითა და ჴელთა შინა მისთა წმიდაჲ სული თჳსი ღმერთსა შეჰვედრა და მშკდობით მას ზედა დანვა და დაიძინა“.

ღირსმა ეფთვიმემ პატივით დაკრძალა მამის ცხედარი, შემდეგ კი მის საფლავზე მთავარანგელოზთა ეკლესიაც ააშენა.

წმიდა გაბრიელ ათონელი წარმოშობით ქართველ თავადიშვილთა გვარიდან იყო. მონაზვნური მოღვაწეობის საღმრთო სურვილმა იგი ათონის მთაზე მიიყვანა იქ მოღვაწე ქართველ ბერ-მონაზვნებთან.

გაბრიელ ქართველი ზაფხულობით ივერონის მონასტრის მახლობლად მიუვალ კლდეებში ცხოვრობდა, ხოლო ზამთრობით სავანეში ჩადიოდა და იქაც მღუმარების ღვანლში იმყოფებოდა, მარადჟამს ძაძა ემოსა და ბალახით იკვებებოდა, იყო ჭეშმარიტად კაცი ზეცისა და ანგელოზი ქვეყნისა.

ათონელმა ბერ-მონაზვნებმა ერთ საღამოს ზღვაზე ნათლის სვეტი იხილეს. ეს ხილვა რამდენიმე დღეს გაგრძელდა. წმიდა მთის მამები შეიკრიბნენ, ზღვის ნაპირზე ჩავიდნენ და ნახეს, რომ ზეციური ნათელი ღმრთისმშობლის ხატს ადგა. მამები ნავებით შევიდნენ ზღვაში, მაგრამ „შორს ივლტოდის ბრწყინვალეობა იგი მათგან და იყვნენ მჭმუნვარე ამისთვის“. მთელი ათონის მთის მონასტრები ლოცვად დადგნენ, რათა გამოეცხადებინა ღმერთს ამ საიდუმლოს მნიშვნელობა. წმინდა მთის რამოდენიმე ბერ-მონაზონს ყოვლადწმიდა ღმრთისმშობელი გამოეცხადა და აუწყა, რომ მხოლოდ გაბრიელ ქართველი იყო ღირსი მისა წმიდა ხატის გამოყვანებისა.

იმავდროულად ღმრთისმშობელი გამოეცხადა გაბრიელს და უთხრა: „შემოდი ზღვაში, ტალღებზე რწმენით გაიარე და ყველა იხილავს ჩემს სიყვარულს და წყალობას თქვენი სავანისადმი“.

ბერ-მონაზვნები მივიდნენ ივერთა მონასტერში და მოიკითხეს მთაში დაყუდებული გაბრიელ ქართველი. ბრწყინვალე შვიდეულის სამშაბათს, ქრისტეს აღდგომის საგალობელთა გალობით გაბრიელი სასწაულებრივად ზღვის ტალღებზე ფეხით გაემართა ცეცხლმნთებარე ხატისაკენ, გულზე მიირქვა წმიდა ხატი და ნაპირზე გამოაბრძანა. იმ ადგილას, სადაც ხატი დაასვენეს, მაკურნებელმა წყარომ ამოხეთქა, რომელიც დღემდე აგრილებს სიცხისაგან დაღლილ ბერებს, მონაზვნებსა და მლოცველებს.

ზღვიდან გამოსვენებული ხატი ივერთა მონასტრის საკურთხეველში შეასვენეს. მეორე დილით კანდელის ასანთებად მისულ მონაზონს ღმრთისმშობლის ხატი იქ არ დახვდა. შეშინებულმა მამებმა ხატი მონასტრის კარიბჭის კედელზე აღმოაჩინეს, ჩამოაბრძანეს და ისევ საკურთხეველში შეასვენეს. ასე განმეორდა რამდენჯერმე. ყოვლადწმიდა ქალწული გამოეცხადა გაბრიელს და უთხრა: „გამოეცხადე ძმათა, რათა ამიერიდან უმეტეს არღა განმხდიდნენ მე, რამეთუ მე მნებავს არა იგი, რათა მიცავდეთ თქვენ, არამედ რათა თვით მე გფარვიდეთ თქვენ, არა მხოლოდ ამა ცხოვრებასა შინა, არამედ მომავალსაცა და ვიდრემდე იხილვებოდეს სავანესა ამას შინა ხატი ჩემი, არა მოგაკლდეს თქვენ მადლი და წყალობა ძისა ჩემისა“. ბერ-მონაზვნები სიხარულით აღივსნენ, ააგეს ღმრთისმშობლის სახელობის პატარა ტაძარი და საკვირველთმოქმედი ხატი შიგ დაასვენეს.

წმიდა გაბრიელ ქართველი — ათონელი, მშვიდობით აღესრულა 995 წლის ახლო ხანებში.

ღირსი კოზმან ხუცესმონაზონი წარმოშობით ქართველ თავადიშვილთა გვარიდან იყო. კოზმანი სიჭაბუკეშივე აღკვეცილა მონაზვნად დავით გარეჯის ლავრაში. სინმიდითა და სიბრძნით გამორჩეულ მონაზონ კოზმასთვის მალე დაუსხამთ ხელნი მღვდლად და მონასტრის მნიგნობართუხუცესად დაუდგენიათ.

გარეჯის უდაბნო უმნიშვნელოვანესი მნიგნობრულ-ლიტერატურული კერა იყო. იქ იქმნებოდა ორიგინალური სასულიერო ხასიათის თხზულებები, ინახებოდა უნიკალური ძველი ქართული ხელნაწერები და მზადდებოდა ახალი. გარეჯელი მოღვაწეები ადგენდნენ ორიგინალური აგიოგრაფიული ძეგლებისა და ასკეტიკურ-ჰომილეტიკური თხზულებების კრებულებს, ეხმარებოდნენ სხვა მონასტრებთან არსებულ ლიტერატურულ სკოლებს. ყოველივე ამის ხელმძღვანელობა ევალებოდა მონასტრის მნიგნობართუხუცესს და აქედან გამომდინარე, ამ თანამდებობის მონაზვნები უდიდესი სულიერებითა და განათლებით გამოირჩეოდნენ.

კოზმან ხუცესმონაზონი საუკეთესო ჰიმნოგრაფი და ცნობილი მწერალი ყოფილა. მისი შემოქმედება კარგად იყო ცნობილი მაშინდელი საქართველოს ლიტერატურულ წრეებში.

კოზმანის სინმინდეს და ნიჭს პატივს სცემდნენ და აფასებდნენ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ზაქარია (ჯორჯაძე) და ქართლ-კახეთის მეფე თეიმურაზი.

პატრიარქისა და მეფის დავალებით 1625-1628 წლებში დაუწერია კოზმან ხუცესმონაზონს „შესხმა ქეთევან დედოფლისა“. სამწუხაროდ მის არც ამ შემოქმედებას მოუღწევია ჩვენამდე.

წმიდა კოზმან ხუცესმონაზონი იყო ანტონ კათალიკოსის დედის სულიერი მოძღვარი. უწმიდესი ანტონი წერდა, რომ კარგად ახსოვდა მათ ოჯახში სტუმრად მყოფი წმიდა კოზმან ხუცესმონაზონი, რომელიც იყო „კაცი უმანკო, წრფელი, კეთილმნიგნობარი, შუენიერი მეფესალმუნე, სიბრძნით გამომთქმელ, წერილთ ჯეროვან ავქსონ“.

კოზმან ხუცესმონაზონი მონამეობრივად აღესრულა 1630 წელს.

მონაში სალომე ქართველი (დაახ. 1273 წ.)
20 (2.08) ივლისი

წმიდა სალომე ქართველი მოღვაწეობდა იერუსალიმში, სავარაუდოდ, კაპათას სახელით ცნობილ ქართველ დედათა მონასტერში, რომელიც მეთერთმეტე საუკუნის მეორე ნახევარში დაუარსებია მეფე ბაგრატ V-ის მეუღლე ბორენა დედოფალს.

ეგვიპტის სულთან ელ მელიქ ბეიბარსის მმართველობისას (1260-1277) იერუსალიმში არსებული ქრისტიანული მონასტრები სასტიკად დაურბევიათ.

სპარსელებს შეუპყრიათ ქართველი მონაზონი სალომე, რომელსაც ვერ გაუძლია ტანჯვა-წამებისთვის და თავისუფლების სანაცვლოდ გარეგნულად უარი უთქვამს ქრისტიანობაზე.

სალომე ქართველის შესახებ ცნობას გვანვდის იერუსალიმის ჯვარის ქართული მონასტრის სვინაქსარი — „ამასვე დღესა (20 ივლისი) წამებაჲ სალომე ქართველისაჲ, რომელი პირველ შესცთა სპარსთა მიერ და ქრისტე უარყო. ამისა შემდგომად კუალად აღიარა სარწმუნოებაჲ ქრისტესი და თავი წარეკუეთა და ცეცხლისა მიერ სრულ იქმნა წამებაჲ მისი“.

მიტროპოლიტი ტიმოთე (გაბაშვილი), რომელმაც 1757 წელს მოილოცა იერუსალიმის სინმიდეები, აღნიშნავს, რომ „მუნ (იერუსალიმში) წამებულა წმიდა მონამე სალომე, რამეთუ შეუპყრის უსჯულოთა და დატევებისათვის სჯულისა აიძულებდენ რა, განბასრა სარწმუნოება მათი მწნემან მან. ამის შემდგომად ცეცხლითა და მახვილითა უწამებიათ სანატრელი იგი“.

ვარაუდობენ, რომ წმიდა სალომე ქართველი მონამეობრივად აღესრულა ლუკა იერუსალიმელის (+1272) შემდეგ.

წმიდა ილია მართალი (ჭავჭავაძე) დაიბადა 1837 წლის 27 (9. XI) ოქტომბერს, ყვარელში, თავად გრიგოლ ჭავჭავაძისა და მარიამ-მაგდა ბებურიშვილის ოჯახში. გრიგოლსა და მარიამს სულ ექვსი შვილი შეეძინათ: კონსტანტინე, ნინო, სვიმონი, თემური და ელისაბედი. მშობლები ღმრთისმოშიშებითა და სამშობლოს სიყვარულით ზრდიდნენ შვილებს.

რვა წლის ილია ყვარლის მთავარდიაკონ ნიკოლოზ სეფაშვილს მიაბარეს აღსაზრდელად, შემდეგ ილიამ სწავლა ჯერ ტფილისის კერძო პანსიონში და კეთილშობილთა გიმნაზიაში გააგრძელა.

ილიას დედა სრულიად ახალგაზრდა, ოცდაათი წლისა, გარდაიცვალა. 1852 წელს გარდაეცვალა მამაც და დაობლებული ოჯახის მეურვეობა მამიდა მაკრინემ იტვირთა. 1857 წელს ილია პეტერბურგის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტი გახდა. უნივერსიტეტში სწავლის პერიოდში ილია ძალიან ბევრს კითხულობდა. აკადემიური მოსწრებაც მაღალი ჰქონდა, მაგრამ მას იურიდიული განათლების ოფიციალური მონაწილეობა არ აინტერესებდა. ილიამ მეოთხე კურსიდან მიატოვა სწავლა და 1861 წელს საქართველოში დაბრუნდა.

„რას ვეტყვი მე ჩემს ქვეყანას ახალს და რას მეტყვის იგი მე?.. შევეძლებ კი, რომ მას ღვიძლი სიტყვა ვუთხრა და ამ სიტყვით გულისტკივილი მოვურჩინო, დავრდომილი აღვადგინო, უნუგემოს ნუგეში მოვფინო, მტირალს ცრემლი მოვწმინდო, მუშაკს შრომა გავუადვილო?“ — ეკითხებოდა ოცდაოთხი წლის ყმანვილი ილია საკუთარ თავს. ამის შემდეგ არ ყოფილა არც ერთი დღე, არც ერთი წუთი, რომ მას საქართველოსთვის არ ეფიქრა. საჭირო იყო ერის გამოღვიძება, მართალი სიტყვის თქმა და ილიაც არ ერიდებოდა მწარე მხილებას.

ილია ჭავჭავაძეს მიაჩნდა, რომ „როგორც კაცად არ იხსენება ის მანანწალა“, რომელსაც „აღარ ახსოვს ვინ არის, საიდან მოდის და სად მიდის, ისე არად სახსენებელი არ არის იგი, რო-

მელსაც... თავისი ისტორია არ ახსოვს“, ამიტომაც ახსენებდა თანამემამულეებს ქართველთა თავდადებას რწმენისა და მამულის დასაცავად: „რა არ გადაგვხედია თავს, რა მტრები არ მოგვსევია, რა ვაივაგლახი, რა სისხლის ღვრა, რა ღრჭენა კბილთა არ გამოგვივლია, რა წისქვილის ქვა არ დატრიალებულა ჩვენს თავზედ და ყველას გავუძელით, ყველას გავუმაგრდით. შევინახეთ ჩვენი თავი, შევირჩინეთ ჩვენი ქვეყანა, ჩვენი მინა-წყალი. ლანგ-თემურებმა ჩვენს საკუთარ სისხლში გვაბანავეს და მაინც დავრჩით და გამოვცოცხლდით. შაჰ-აბაზებმა ჩვენის კბილით გვაგლეჯინეს ჩვენი წვრილ-შვილნი და მაინც გამოვბრუნდით, მოვსულიერდით, ალა-მაჰმად-ხანებმა პირქვე დაგვამხეს, ქვა-ქვაზედ არ დაგვიყენეს, მოგვსრეს, მოგვჟლიტეს და მაინც ფეხზედ წამოვდექით, მოვშენდით, წელში გავსწორდით. გავუძელით საბერძნეთს, რომსა, მონღოლებს, არაბებს, ოსმალ-თურქებს, სპარსელებს, რჯულიანს და ურჯულოს და დროშა ქართველობისა, შუბის წვერით, ისრით და ტყვიით დაფლეთილი, ჩვენს სისხლში ამოვლებული, ხელში შევირჩინეთ, არავის წავაღებინეთ, არავის დავანებეთ, არავის შევაგინებინეთ. ცოდვა არ არის, ეს დროშა ახლა ჩრჩილმა შესჭამოს, თავგმა დაგვიჭრას?... დრო-ჟამი ამას გვიქადის“ — წერდა ილია.

აღსანიშნავია ილიას წერილების ციკლი „აი, ისტორია“ და „ქვათა ღალადი“. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა მიმდინარე ცხოვრების ამსახველ წერილებს, რომელთაც ილია მიზნად უსახავდა „ჩვენის დაცემულის ვინაობის აღდგენას, ფეხზედ დაყენებას და დაცვას ყოველის მოსალოდნელის ფათერაკისაგან“. ილია ხშირად იმეორებდა: „რა ენა წახდეს, ერიც დაეცეს“.

1881 წელს, როცა კავკასიის სასწავლო ოლქის უმაღლესმა ხელისუფლებამ გადაწყვიტა ქართული ენის გაძევება სკოლებიდან, ილიამ დაასაბუთა, რომ „უდედაენოდ გონების გახსნა ბავშვისა ყოვლად შეუძლებელია, მაშინ სკოლა გონების გახსნის სახსარი კი არ არის... გონების დახშვისაა, დათრგუნვისაა“... ამ გამოსვლამ შედეგიც გამოიღო. ის მინიმალური უფლებები, რომლებიც ქართულ ენას შეუნარჩუნდა სკოლებში, სხვა ქართველ მოღვაწეებთან ერთად ილიას ბრძოლის შედეგიც იყო.

ილიამ დააარსა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავ-

რცელეხელი საზოგადოება, ძველ ქართულ ხელნაწერთა და სიძველეთა საცავი, საფუძველი დაუდო ხალხური ზეპირსიტყვიერების ნიმუშთა შეგროვებას. ის იყო ქართული საადგილმამულო ბანკის დაარსების ერთ-ერთი ინიციატორი. ჯერ კიდევ თავისი მოღვაწეობის დასაწყისში განაცხადა ილია მართალმა: „სამი ღმრთაებრივი საუნჯე დაგვრჩა ჩვენ მამა-პაპათაგან: მამული, ენა, სარწმუნოება. თუ ამათაც არ ვუპატრონეთ, რა კაცები ვიქნებით, რა პასუხს გავსცემთ შთამომავლობას?“.

ილია მართალი მეთაურობდა საზოგადო მოღვაწეთა ჯგუფს, რომელმაც კავკასიის მეფისნაცვალს მიმართა თხოვნით, მხარი დაეჭირა ქართველთა ბრძოლისათვის საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის დასაბრუნებლად. ილიას მოღვაწეობა იმდენად აშინებდა ეკლესიისა და ყოველგვარი ეროვნულობის წინააღმდეგ საბრძოლველად შექმნილი სატანური მოძღვრების გზააბნეულ მიმდევრებს, რომ მისი ფიზიკურად მოსპობა განიზრახეს... 1907 წლის 30 აგვისტოს ტფილისიდან საგურამოს მიმავალი ეტლი, რომელშიც ილია და მისი მეუღლე ოლღა გურამიშვილი იმყოფებოდნენ, წინამურის ტყესთან შედგა. თოფის გრიალმა შეძრა დადუმებული გარემო... მოკლეს ქრისტესა და სამშობლოს სიყვარულით ანთებული ილია ჭავჭავაძე — საქართველოს უგვირგვინო მეფე, წმიდა ილია მართალი.

მთელი საქართველო დასტიროდა წმიდა ილიას ცხედარს.

სასამართლომ ილიას მკვლელებს სიკვდილი მიუსაჯა. ტფილისის გენერალ-გუბერნატორს მკვლელების შეწყნარების თხოვნით მიმართა ილიას ქვრივმა ოლღა გურამიშვილმა: „მე ღრმად მწამს, დღეს რომ ჩემი ქმარი ცოცხალი იყოს, შეუნდობდა მათ, რომელთაც სასიკვდილოდ გაიმეტეს იგი და თავის უბედურ, გზააბნეულ ძმებად მიიჩნევდა... მე თითქოს მხოლოდ იმისთვის დავრჩი ამსოფლად, რათა დავაბოლოო ის ღვანლი კაცთა მიმართ მხურვალე სიყვარულისა, რომელსაც ჩემმა ქმარმა მთელი თავისი სიცოცხლე შესწირა — შეუნდო იმ უბედურ, გზააბნეულ მოყვასთ, რომელთაც თვით ის შეუნდობდა.“

ქრისტიანული სარწმუნოებისა და ეროვნული ტრადიციების დაცვას შეწირული წმიდა ილია მართალი დაასაფლავეს ტფილისის მთაწმიდის საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში.

ღირსი ილარიონ თვალოელი (XI)

24 (6.08) ივლისი

ღირსი ილარიონ თვალოელი დაიბადა სამხრეთ საქართველოში 970 წლის ახლო ხანებში. ილარიონის შესახებ ბიოგრაფიული ცნობები ძალიან მწირადაა შემონახული. გიორგი მცირე, წმიდა გიორგი მთაწმიდელის ცხოვრებაში აღნიშნავს რომ, 1020 წელს, როდესაც ათი წლის გიორგი ხახულის მონასტერში მიიყვანეს, იგი აღსაზრდელად ჩააბარეს იმ დროისათვის ხახულში მოღვაწე წმიდა ილარიონ თვალოელს.

ღირსი ილარიონ თვალოელი იყო „უმაღლესი სათნოებითა და სულიერთა მოძღურებათა შინა განთქმული“. იგი „ვითარცა მთიები ბრწყინვიდა კრებულსა შორის მამათასა, რომლისა სათნოებათა და მოღუანებათა წარმოთქუმაჲ შეუძლებელ არს“.

ილარიონ თვალოელმა ყრმა გიორგი მთაწმინდელი, „ვითარცა ღმრთისა მიერ მოცემული კეთილი შვილი, ეგრეთ შეიწყნარა და წესიერებისა მიმართ და სათნოებისა წურთად უწყის და ესრეთ წარემატებოდა ნებითა ღმრთისათა, ვითარცა ნერგი კეთილი, დანერგული თანაწარსადინელსა ღმრთივსულიერთა სწავლათასა, დღითიდღე აღორძინდებოდა“. ილარიონისაგან ისწავლა გიორგი მთაწმინდელმა „ყოველივე საღმრთონი წერილნი ძუელისა და ახლისა სჯულისანი... და საგალობელნი იგი სანელინადონი და შეწყობილებანი იგი გალობათანი. ილარიონმა აღკვეცა მონაზვნად გიორგი მთაწმიდელი.

„ქართლის ცხოვრება“ ღირს ილარიონ თვალოელს მოიხსენიებს როგორც სახელგანთქმულ მთარგმნელსა და მწიგნობარს. მიხეილ საბინინის ცნობით, ღირსი ილარიონ თვალოელი აღესრულა 1041 წელს.

ღირსი გიორგი მაშენებელი იყო იოვანე მთანმიდელის ძმისშვილი, სამცხის ცნობილი ფეოდალური გვარის ჩორდვა-ნელეების შტოდან.

ივერთა მონასტრის პირველმა ილუმენმა იოვანე მთან-მიდელმა, თავის შვილს, ეფთვიმეს გადააბარა წინამძღვრობა და თან დაუბარა: „შემდგომად თავისა... რათა გიორგის დაუ-ტეოს მამობაჲ, რომელ იგი თვისივე იყო მათი, კაცი სახელოანი და ფრთხილი ჯორციელთა საქმეთა ზედა“.

ეფთვიმეს შემდეგ გიორგიმ აქტიურად დაიწყო მონასტრის მართვა. მისი ხელმძღვანელობით აშენდა ივერონის ღმრთის-მშობლის მიძინების სახელობის მთავარი ტაძარი. ტაძრის იატაკს ამშვენებდა ქართული წარწერა: „მე დავამტკიცენ სუ-ეტნი მისნი და უკუნისამდე არა შეიძრნენ. გიორგი მონაზონი, ქართველი და მაშენებელი“.

გიორგი „დიდად წარჩინებულ იქმნა“ ბიზანტიის იმპერა-ტორ რომანოზის წინაშე „და დიდად საკუთარ და პატივცემულ“, შემდეგ კი „თუ ვითარ ექმნა, ღმერთმან უწყის, განდ-გომილებაჲ და ორგულებაჲ დასწამეს“ და კუნძულ მონოვატ-ზე გადაასახლეს.

გიორგის გადასახლება საბედისწერო შეიქნა ივერთა ლავ-რისათვის, ცილისმწამებლებმა ახალი საბაბი იპოვეს, „საბერ-ძნეთის დიდებულნი და პალატისა წარჩინებულნი ყოველნი მოდრიკნეს“, და ათონელ ქართველებს მძიმე ვითარება შე-უქმნეს. იმ დროს განადგურდა „მამათა ჩვენთა მოგებული“, მონასტრის სიმდიდრე. ცილისწამებისაგან და ივერთა მონასტ-რის განადგურებით შენუხებული გიორგი მაშენებელი მალე-ვე აღესრულა კუნძულ მონოვატზე.

იმპერატორ მიხეილის დროს ივერთა მონასტერს ისევ და-უბრუნდა კუთვნილი ქონება და ძველებური სიტკბოება მო-ეფინა სავანის ძმობას. ქართველმა ბერ-მონაზვნებმა გიორ-გის უხრწნელი ცხედარი მონოვატიდან ათონის ქართველთა მონასტერში გადაასვენეს და დიდი პატივით დაკრძალეს.

მონაბე ევსტათე მცხეთელი (ნათლობამდე გვირობანდაკი) წარმოშობით სპარსი იყო. იგი სპარსეთის ქალაქ განძაკში დაიბადა 550 წლის ახლო ხანებში. გვირობანდაკის მამა ცეცხლთაყვანისმცემელთა ქურუმი იყო და გვირობანდაკსაც ბავშვობიდანვე მოგვობას ასწავლიდა. იმ დროს სპარსეთში მრავლად ცხოვრობდნენ ქრისტიანები და გვირობანდაკი ძალიან დაახლოებული იყო მათთან. როგორც ცნობილია, იმ პერიოდში სპარსელებს საქართველო დაპყრობილი ჰქონდათ და ბევრი სპარსელი ცხოვრობდა მცხეთასა და ტფილისში.

გვირობანდაკი ქართლში ჩამოვიდა და მცხეთაში დასახლდა. იგი კარგი მეხამლე იყო და მალე მცხეთელ ხელოსანთა ამქარის წევრიც გახდა. გვირობანდაკი კიდევ უფრო ახლოს გაეცნო ქრისტიანულ მოძღვრებას და გადაწყვიტა მიეღო ქრისტიანობა. ეს კი იმ დროისათვის ძალიან საშიში იყო. გვირობანდაკმა წმიდა სამოელ კათოლიკოსის ხელით მიიღო ნათლობა და ქრისტიანული სახელი — ევსტათე ეწოდა. მალე მან ქართველი ქალი შეირთო და მთლიანად დაუმოყვრდა ქრისტესთან დამოყვრებულ ერს.

მცხეთელმა სპარსელებმა თავიანთ დღესასწაულზე მიიწვიეს ევსტათე, მაგრამ იგი არ წავიდა: „მე ქრისტეს ბეჭდითა აღბეჭდილ ვარ და ბნელსა მაგას განშორებულ ვარო“, — შეუთვალა ევსტათემ ძველ თანამემამულეებს.

დღესასწაულის შემდეგ მცხეთის სპარსელმა ციხისთავმა, უსტამმა დაიბარა წმიდანი. ევსტათე ჯერ შეყოყმანდა, შემდეგ კი გაიფიქრა: თუ ამათი შემეშინდება, სხვასთან როგორღა მოვიქცევიო, ეახლა უსტამს და უშიშრად აღიარა ქრისტიანობა.

ციხისთავი დაემუქრა ევსტათის: „არავინ გიტყოს ქრისტეს მსახურ ყოფად და თუ მშვიდობით არა განუტეო სიცოფე ეგე შენი, ტანჯვაჲ დიდი მოინიოს შენ ზედა“. ევსტათემ მშვიდად მიუგო: „არა ხოლო ტანჯვად განმზადებულ ვარ ქრისტეს სიყვარულისათვის, არამედ სიკუდილცა თავი ჩემი არა მენყალის“. უსტამს არ ჰქონდა დასჯის უფლება, ამიტომ ქართლის

მარზაპანთან, არვანდ გუშნასპთან გაგზავნა აღმსარებელი. სპარსელები კვლავ ეახლნენ მცხეთის ციხისთავს და აუნყეს, რომ კიდევ შვიდი სპარსელი შესდგომოდა ქრისტეს სჯულს. ყველა მათგანს ბორკილები დაადეს და ტფილისში გაგზავნეს.

სამსჯავროზე სპარსმა ქრისტიანებმა მხნედ აღიარეს სარწმუნოება: „მამულსალა ზედა რჩულსა ვიყვენით, სპარსთა რჩული ვიცოდით, ხოლო რაჟამს ქართლად შემოვედით და ქრისტიანეთა რჩული ვიხილეთ, ქრისტიანე ვიქმნენით და ან ქრისტიანე ვართ, რამეთუ ქრისტიანეთა რჩული წმიდა და სურნელ არს და ფრიად კეთილ და შუენიერ არს, ხოლო სხუად რჩული ვერ ესწორების რჩულსა ქრისტიანეთასა“. განრისხებულმა მარზაპანმა ბრძანა, სასტიკად დაესაჯათ ისინი და საპყრობილეში ჩაეყარათ, ხოლო თუკი რომელიმე უარყოფდა ქრისტეს, შეენყალებინათ.

ორმა მათგანმა, ბახდიადმა და პანაგუშნასპმა, ვერ გაუძლო წამებას და უარყვეს ქრისტიე. მარზაპანმა ისინი გაათავისუფლა, ხოლო წმიდა ევსტათი, გუშნაკი, ბორზო, პეროზაკი, ზარმილი და სტეფანე საპყრობილეში ჩააყრევინა.

ექვსი თვის შემდეგ მარზაპანი სპარსეთის მეფემ თავისთან იხმო. ამით ისარგებლეს ქართლის კათოლიკოსმა სამოელმა, მცხეთის მამასახლისმა გრიგოლმა, პიტიახშმა არშუშამ და სპარსეთს მიმავალ არვანდ გუშნასპს სთხოვეს, გაეთავისუფლებინა დატყვევებული სპარსელი ქრისტიანები. არვანდ გუშნასპმა თხოვნა შეუსრულა ქართველ დიდებულებს.

სამი წლის შემდეგ ქართლს მარზაპანად ვეჟან ბუზმირი მოევლინა. მოგვებმა კვლავ დაასმინეს ევსტათი და სტეფანე. მარზაპანმა ბრძანა მასთან მიეყვანათ გაქრისტიანებული სპარსელები. ევსტათი გამოეთხოვა ოჯახს და უთხრა: „ჯმნულმცა ვარ მე თქვენგან, რამეთუ მე აქა არღარა მოქცევიად ვარ და ქრისტიე მე არა უვარ ვყო და მათ მე არღარა განმიტეონ ცოცხლებით, ხოლო სიკუდილი ჩემი ტფილისს ყოფად არს საპყრო-ბილესა და თავი მოკუეთად არს ჩემდა, ხოლო გუამი ჩემი მო-

ინიოს აქვე ნებითა ღმრთისაჲთა“.

მცხეთის ჯვარის მონასტერთან ევსტათი გაჩერდა და ღმერთს შეჰლაღადა: „უფალო ღმერთო იესუ ქრისტე, უკუეთუ ღირს მყო მე სიკუდილსა სახელისა შენისათჳს ქრისტი-

ანობით, ჯორცთა ჩემთაჲ ნუ ჯერ გიჩნს განგდებაჲ გარე და შეჭმაჲ ძალთა და ფრინველთა ცისათაჲ, არამედ ჯორცთა ჩემთა ბრძანე აქვე მოქცევაჲ და დამარხვაჲ მცხეთას, სადაც ნათელ მიღებიეს".

შეპყრობილი ქრისტიანები ახალ მარზაპანს წარუდგინეს. ევსტათის სიმშვენიერით მოხიბლულმა და მისი ქრისტიანული აღმსარებლობით გაკვირვებულმა ვეჟან ბუზმირმა მოჩვენებითი ლმობიერებით მიმართა წმიდანს: „შვილო ჩემო ევსტათი, ისმინე ჩემი და ნუ დაიმცირებ დღეთა ცხოვრებისა შენისათა ქრისტიანებისათჳს და ნუ ქურვი სუამ ცოლსა შენსა და ობოლ შვლთა შენთა და ნუ მოსწყდები მოყუასთა შენთა ამას ცხოვრებასა“. ევსტათიმ განუცხადა, რომ იგი არასდროს არ უარყოფდა ქრისტეს და მზად იყო სიცოცხლეც გაენირა სარწმუნოებისათვის. გაბრაზებულმა მარზაპანმა ბრძანა, საპყრობილეში წაეყვანათ ევსტატი, ღამით კი თავი მოეკვეთათ მისთვის და ქალაქგარეთ დაეგდოთ ფრინველთა საჯიჯგნად, რომ ქრისტიანებს არ შეძლებოდათ მისი პატივით დამარხვა.

სიკვდილით დასჯის წინ ევსტატიმ მუხლი მოიდრიკა, თვალები ზეცად აღაპყრო და უფალს შეევედრა: „უფალო ღმერთო ყოვლისა მპყრობელო, რომელსა ყოველთა კაცთაჲ გნებაჲს ცხოვრებაჲ, რომელნი ესვენ სარწმუნოებით სახლსა წმიდასა შენსა; რომელმან ისმინე ლოცვაჲ პირველთა მათ მოწამეთაჲ... ამას ვილოცავ და გვეედრები და ვითხოვ შენ სახიერისაგან, რათა არა დაეტეოს გვამი ჩემი აქა ტფილისს შინა, არამედ რაჲთა დაემარხოს იგი მცხეთას წმიდასა, სადა იგი შენ გამომიჩნდი და რათა აქუნდეს მადლი და კურნებაჲ ძუალთა ჩემთა, ვითარცა იგი პირველთა მათ“. ევსტატის ლოცვის საპასუხოდ მალევე მოესმა ზეციური ხმა: „არა უნაკლულეს იყო შენ პირველთა მათ მადლითა კურნებისაჲთა, რომელთა ვჰრწმენე მე, ხოლო გუამისა შენისათჳს ნუ ჰზრუნავ, ეგრე იყოს, ვითარცა შენ სთქუ ყოფად“.

მარზაპანის მსახურებმა თავი წარკვეთეს წმიდა ევსტათის, გვამი კი ღამით ქალაქგარეთ გაიტანეს.

ქრისტიანებმა ევსტათის ცხედარი მალულად წაასვენეს მცხეთაში. წმიდა სამოელ კათოლიკოსმა ქრისტიანობისთვის წამებული ევსტატე პატივით დაკრძალა სვეტიცხოველში, წმიდა ტრაპეზის ქვეშ.

წმიდა ცოტნე დადიანი — საქართველოსთვის
თავდადებული და აღმსარებელი (XIII)
30 (12.08) ივლისი

წმიდა ცოტნე დადიანი — „კაცი პატიოსანი და სათნოებიანი და ბრძოლასა შინა სახელოვანი“ დაიბადა 1200 წლის ახლო ხანებში.

ხობის მონასტრის ფრესკაზე გამოსახულია ათიოდე წლის ცოტნე დადიანი და მისი მშობლები: „ერისთავთ-ერისთავი შერგილ დადიანი და დეოფალთ-დეოფალი ნათელი“. როგორც ცნობილია, შერგილ დადიანს მეცამეტე საუკუნის დასაწყისში განუახლებია ხობის მონასტერი, რომელიც მათი საგვარეულო კუთვნილება იყო.

ცოტნეს მშობლები ზრუნავდნენ საქართველოს გარეთ არსებულ ქართულ სავანეებზეც და უხვ შეწირულობებს უგზავნიდნენ. იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა მონასტრის ალაპებში მოხსენიებულნი არიან ცოტნეს მშობლები: შერგილ დადიანი და ნათელ აფაქიძე. დადიანებს იერუსალიმის ჯვარის მონასტერში საგანგებოდ ჰყავდათ მივლინებული სასულიერო პირები, იქ მოღვაწეობდა ცოტნეს დედის ძმა — ბოდბელი მთავარეპისკოპოსი იოვანე.

იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა სავანის მატრიანეებში ცოტნე დადიანი სამჯერ მოიხსენიება — დედასთან, ცოლთან და ცალკე (მისი გარდაცვალების გამო დაწესებულ ალაპში).

ცნობილია, რომ შერგილ დადიანის ოჯახში ინახებოდა წმიდა თამარ მეფის გულსაკიდი ჯვარი. შერგილ დადიანს ჯვარისათვის საგანგებოდ შეუქმნია ხატი და ამ ხატის ამოკვეთილ გულში ჩაუსვენებია თამარის გულზე საკიდი ჯვარი. ხატს აქვს შემდეგი წარწერა: „ქ. ჰოა ხატო არსებისაო უცვალებელო, მეოხ და მფარველ ექმენ აქა და საუკუნესა ერისთავთ-ერისთავ[სა] დადიან[სა] შერგირ[ს], და მეულლე ჩემით დეოფალთ-დეოფალით ნათელით, ძითურთ ჩემით ცოტნეთურთ“.

პავლე ინგოროყვას გამოკვლევით, ცოტნე დადიანს ცოლად ჰყავდა ვეფხისტყაოსნის გენიოსი ავტორის შოთა რუსთაველის ძმის — ტბელი გრიგოლის ძის შვილი, ბორენა.

მკვლევარი ვარაუდობს, რომ სწორედ ბორენას გაატანეს მზითევში ჰერეთის ბაგრატიონთა კარის ეკლესიის გიორგი მთავარმონაშის ხატი, ტბელი გრიგოლის ძის წარწერით. ხატი დადიანთა საგვარეულო ხობის მონასტერში დაცულ სინძინდეებთან ერთად დააბრძანეს. ცნობილია, რომ მონასტერში ინახებოდა ღმრთისმშობლის კვართი, დიდმონაშე მარინეს, კვირიკესა და ივლიტას წმიდა ნაწილები, თამარ მეფის გულსაკიდი ჯვარი და მრავალი სხვა. ცოტნეს მეუღლეს, ბორენა დედოფალს მიაკუთვნებენ ლენჯერში დაცული ღმრთისმშობლის ხატის ზურგზე წარწერილ იამბიკოს: „რომელმან ეგე ევას მიუზღე ვალი/ ჰრქვი რაი გაბრიელს: „ვარ უფლისა მხევალი“ — /მაშინ ისტუმრე ქვეყანად მოუვალი; /დაემხო ძალი, პირველვე სისხლდამთვრალი!/ ქალწულო, მიხსენ ბორენა ჭირმრავალი“.

მკვლევარის აზრით, შოთა რუსთაველისა და ცოტნე დადიანის ოჯახებს შორის ურთიერთობა უფრო დიდი იყო „ვიდრე ოჯახური და ხორციელი ნათესაობა, მათ აკავშირებდათ სიყვარული სამშობლოსი. ისინი ერთად ყოფილან ქტიტორები იერუსალიმის ჯვარის ქართული სავანისა. ჯვარის მონასტრის მხატვრობა 1245-1250 წლებში ერთად განუახლებიათ ცოტნე დადიანის მიერ წარგზავნილ გრიგოლ დრანდელს და შოთა რუსთაველის მიერ წარგზავნილ ანტონ ალავერდელს“.

ცოტნე დადიანი მამის გარდაცვალების შემდეგ 1225 წლების ახლო ხანებში ოდიშის ერისთავთ-ერისმთავარია, 1242-1248 წლებში კი ლიხიმერთა დასავლეთ სადროშოს მხედართმთავრი.

1245 წელს, რუსუდან მეფის გარდაცვალების შემდეგ, მონღოლებმა საქართველოს მთავრებს უმძიმესი ხარკი დაუნესეს და თან მონღოლთა მიერ სხვა ქვეყნების დამპყრობელ ლაშქრობებში მონაწილეობაც დაავალეს. ქვეყნის მდგომარეობა იმდენად გაუსაძლისი გახდა, რომ საქართველოს მთავრებმა გადაწყვიტეს, გაერთიანებული ძალებით შებრძოლებოდნენ მტერს. კოხტასთავს დადგენილ შეკრებაზე მთავრებმა „დაამტკიცეს ომი, და დადვეს პაემანი ქართლს შეკრებისა“.

ცოტნე დადიანი, „კაცი კეთილი და სრული საღმრთოთა და საკაცობოთა“, და რაჭის ერისთავი, ლაშქრის შესაკრებად

წავიდნენ. მონღოლებმა გაიგეს ქართველთა განზრახვა, დაატყვევეს შეთქმულების მონაწილენი და შირავაკანში წაიყვანეს. ქართველები შეკრების მიზეზად, მონღოლთათვის ხარკის აკრეფას ასახელებდნენ.

მონღოლებმა ქართველი მთავრები გააშიშვლეს, ხელ-ფეხი შეუკრეს, ტანზე თაფლი წაუსვეს და მშიერ-მწყურვალნი, პაპანაქება სიციხეში დატოვეს.

დათქმულ დროს ცოტნე გამოცხადდა თავისი ლაშქრით და შეიტყო რა მომხდარი, „მწუხარე იქმნა უზომოდ, და თვსად სიკუდილად და სირცხვლად შეჰრაცხა საქმე იგი, და წარავლინა ლაშქარი თვისი, და ორითა კაცითა წარვიდა ანისად, დამდები სულისა თვისისა და აღმსარებელი მცნებისა უფლისასა“. ცოტნემ მონღოლებს მისი მისვლის მიზეზი აუხსნა: „ჩვენ ყოველნი ამაღ შევიკრიბებით, რათა განვაგოთ ხარაჯა თქუენი და ბრძანებაჲ თქუენი აღვასრულოთ — ეს იყო შეკრება ჩუენი. ან თქუენ ძკრის-მოქმედთა თანა შეგვრაცხებით, და მე ამის ძლით მოვედ წინაშე თქუენსა, რათა გამოიკითხოთ, და უკეთუ ღირსი რამე სიკუდილისა უქმნიეს, მეცა მათ თანა მოვკუდე, რამეთუ თვნიერ ჩემსა არარა უქმნიეს; უკეთუ ცხოვნდენ, მათ თანა ვიყო“. შემდეგ სამოსელი გაიხადა, თვითონვე შეიკრა ხელ-ფეხი და გვერდით მიუჯდა დატყვევებულ ქართველ დიდებულებს.

ცოტნე დადიანის ასეთმა თავდადებაჲ იმდენად იმოქმედა მონღოლებზე, რომ მათ ქართველების განთავისუფლება გადაწყვიტეს. „ყოველთა ქართველთა შენ მოგანიჭებთ და შენდა მინდობილ ვართ“, — უთხრეს მათ ცოტნეს და ყველანი გაათავისუფლეს.

1258 წელს ცოტნე დადიანს მანდატუხუცესობა უბოძეს. 1259 წლის მონღოლების წინააღმდეგ მოწყობილ აჯანყებაში ცოტნე დადიანის სახელი აღარ ჩანს. ვარაუდობენ, რომ ამ დროისათვის ცოტნე დადიანი უკვე გარდაცვლილი იყო.

1260 წლის ახლო ხანების იერუსალიმის ჯვარის ქართული მონასტრის 12 ივნისის „სულთა მატთანე“ განაჩინებს დაუკლებელად აღასრულონ „აღაპი მანდატუხუცესისა და ერისთავთ-ერისთავის ცოტნე დადიანისა“.

ღირსი არსენ ნინოწმიდელი სამცხის მთავართა გვარიდან იყო. არსენი სიჭაბუკეშივე წასულა იერუსალიმში და იქ დაუნყია მოღვაწეობა ქართულ მონასტერში.

არსენი მონაზვნად იერუსალიმში აღიკვეცა და იქ დაასხეს ხელნი მღვდლად. შემდეგ კი „კაცი მაღალი სათნოებითა და მუშაკი ქრისტეს მცნებათაჲ“ საქართველოში მოიწვიეს და ნინოწმინდის ეპისკოპოსად დაადგინეს.

მონაზვნური მყუდროების მოყვარე მეუფე არსენმა „ღმრთისათვის დაუტევა ეპისკოპოსობაჲ და დავით კურაპალატის წინაშე მოვიდა“. დავით კურაპალატმა არსენი „ღირსად სინმიდისა მისისა მოიკითხა და ოთხთა ეკლესიასა წარმოგზავნა“, სადაც ცნობილი მწიგნობარი იოვანე გრძელის ძე მოღვაწეობდა. არსენი და იოვანე დიდად დამეგობრებულან: „მათ უკუე ნეტართა მამათა ჩუენთა, იოვანეს და არსენის ფრიადი სიყვარული აქუნდა ერთმანეთისაჲ და მრავალჟამ იღუწიდეს მუნ კეთილსა მას ღუანლსა მონაზონებისასა“, მაგრამ „მყუდროებით ცხოვრებაჲ ვერ იყოფებოდეს“, და „უცხოსა ქვეყანასა“ წასვლა განიზრახეს.

არსენ ნინოწმიდელი და იოვანე გრძელის ძე „წარვიდეს კერძოთა პონტოჲსათა“ და იქ ერთ-ერთ მონასტერში დაემკვიდრნენ.

ცნობილი სასულიერო მოღვაწე, მთარგმნელი, მწიგნობარი და საუკეთესო კალიგრაფი წმიდა არსენი ნინოწმიდელი და იოვანე გრძელის ძე, ათონის ქართველთა მონასტერში მიიწვიეს. ისინი ჩავიდნენ ათონზე და „დიდად თანაშემწე ექმნეს წმიდასა მამასა... ეფთჳმეს თარგმანებასა შინა წმიდათა წერილთასა და მოშურნე და მობაძავ წმიდათა სათნოებათა მისთა იქმნეს და მრავალნი წიგნნი ეკლესიისანი ჟამსა სიბერისასა თვისითა ხელითა აღწერნეს“. არსენ ნინოწმიდელის კურთხევით ეფთჳიმე ათონელმა წინამძღვრობა ღირს გიორგის გადააბარა და მთლიანად მთარგმნელობით მოღვაწეობას მიეცა.

წმიდა არსენ ნინოწმიდელი მშვიდობით აღესრულა ათონის მთაზე 1282 წელს. არსენი პატივით დაკრძალეს „გარეგან მონასტრისა ერთსა შინა ეკლესიასა წმიდისა სკმეონ მესვეტისასა“. შემდგომში გიორგი ათონელმა, წმიდა არსენის ნეშტი გადაასვენა და დაკრძალა წმიდა ეფთჳიმე მთაწმინდელის გვერდით.

აგვისტო

- 3 (16) — წმიდა რაჟდენ პირველმონამე (+457);
— წმიდანი ცხრანი ძმანი ხერხეულიძენი — დედით,
დაძთ და მათ თანა ათიათასნი ქართველნი +1625);
- 8 (21) — ღირსი ეფთვიმე გარეჯელი (მჭედელაშვილი) (+1804);
- 12 (25) — გარეჯელნი ღირსმონამენი: გერონტი და
სერაპიონ მღვდელმონაზონნი, ოთარი და სვიმეონ
იეროდიაკონნი, გერმანე და ბესარიონ მონაზონნი,
მიქაელ მორჩილი (+1851);
- 16 (29) — მონამე ქრისტეფორე გურული (XVI);
— წმიდა მეტაკამბრე (იხსენიება პარიზის ნაც. ბიბლიოთე-
კის ქართულ ხელნაწერთა ფონდში 3 (XI-XII ს.) ფიქრობენ
ქართველი წმიდანი უნდა იყოს. უცნობია).
- 17 (30) — ღირსი ტბელი აბუსერიძე —
ერისათვის თავდადებული (XIII).
- 18 (31) — ღირსი ქრისტოდულე ფილოსოფოსი (XII);
— ღირსი თადეოზ სტეფანწმიდელი (VI) (იხ. 7(20) მაისი)
- 19 (1.09) — ღირსმონამენი: მიტროპოლიტი ნაზარი (ლეჟავა),
მღვდლები: გერმანე (ჯაჯანიძე), იეროთეოსი
(ნიკოლაძე) და სიმონი (მჭედლიძე);
პროტოდიაკონი ბესარიონი (კუხიანიძე)
და ყოველნი ახალმონამენი (XIX);
- 21 (3.09) — ღირსი სარმეან კათოლიკოსი (+779);
- 24 (6.09) — ღირსი სერაპიონ საკვირველთმოქმედი (+1747);
- 28 (10.09) — მონამე შუშანიკ დედოფალი (+475);

მონამე რაჟდენი ნარმოშობით სპარსი დიდებული იყო. იგი ძალიან დაახლოებული იყო სპარსეთის მეფის ჰორმიზდის კარზე. სპარსეთის მეფემ რაჟდენს აღსაზრდელად მისცა მისი საყვარელი ასული ბალენდუხტი. შემდგომში, როცა ქართლის მეფემ ვახტანგ გორგასალმა ბალენდუხტი ცოლად შეირთო, დედოფალს ქართლში მისი მამამძუძე (აღმზრდელი) რაჟდენიც ჩამოჰყვა.

რაჟდენმა და ბალენდუხტმა უარყვეს მაზდეანობა და ქრისტიანობა მიიღეს. ვახტანგ მეფემ შეიყვარა რაჟდენი და „საკუთარ და თანამზრახველ თვისსა ყო იგი“. რაჟდენიც ერთგულად ედგა მხარში ვახტანგ მეფეს და აქტიურად იღვწოდა ქვეყნის გაძლიერებისათვის.

ქართლის სამეფოს დაახლოებამ ბიზანტიის იმპერიასთან და სპარსეთის სანინალმდეგო პოლიტიკამ, ძალიან გააბრაზა სპარსეთის მეფე პეროზი და 457 წელს დიდძალი ჯარი დაძრა საქართველოსკენ. ვახტანგ გორგასალმა წინასწარ გაამაგრა ციხე-ქალაქები, თვითონ კი მცხეთაში დადგა თავისი ჯარით. მტერი მცხეთის მახლობლად დაბანაკდა. დაიწყო ხანგრძლივი ომი. ქართველ მებრძოლთა მცირე რაზმები მოულოდნელად თავს ესხმოდნენ სპარსელებს და მუსრს ავლებდნენ. ასე გრძელდებოდა ხუთი თვის განმავლობაში.

ომის დროს თავი ისახელა „ახოვანმან წყობათა შინა და გამოცდილმან, რჩეულმან მებრძოლმან“ რაჟდენმა. განრისხებულმა პეროზ მეფემ ბრძანა, ცოცხლად შეეპყროთ გაქრისტიანებული რაჟდენი. ერთ-ერთი შეტევის დროს სპარსელებმა შეიპყრეს რაჟდენი და შეკრული მიჰგვარეს სპარსთა მეფეს. პეროზმა პატივით მოიკითხა რაჟდენი: „გიხაროდენ, მხნეო რაჟდენ, მშვიდობა შენდა! სად უკუე იყავ ესოდენტა ამათ ჟამთა, რაესათვს უარ გიქმნიეს მამული შჯული და შედგომილ ხარ სჯულსა უცხოსა, რომელი არა გასწავეს მამათა შენთა და ბრწყინვალისა მზისა წილ და ცეცხლისა და სხუათა მათ მნათობთა მსახურებ ჯუარცმულსა კაცსა, რომელი ჰურიათა მოაკუდინეს და შენ იგი ღმერთად შეგირაცხიეს, ანუ არა ესე ყოველი ესრეთ არსა?“

რაჟდენმა გაბედულად მიუგო: „ჭეშმარიტად ეგრეთ არს, ვითარცა სთქუ, მეფეო, რამეთუ მე ქრისტიანე ქმნილ ვარ

და დამიტევებიეს მამული უღმრთოებაჲ და არლარა თაყუანისვსცემ ცეცხლსა შემწველსა, არცა მზესა, კაცთათჳს სამსახურად დაბადებულსა, არამედ ღმერთსა ცხოველსა, რომელმან ქმნა ცანი და ქუეყანაჲ და ყოველნი, რაჲ არს მათ შინა ხილულნი ანუ უხილავნი, რომელსა აქუს უკუდავებაჲ და მკვდრ არს იგი ნათელსა შინა თუალთ-შეუდგამსა, რომელი-იგი არავინ იხილა, ვერცა შემძლებელ არს“.

პეროზ მეფემ კვლავ დაყვავებით უთხრა: „ისმინე, რაჟდენ, და დაუტევენ უხმარნი ეგე სიტყუანი და ერჩდი ბრძანებათა ჩუენთა და მიგანიჭნეთ პატივნი და დიდებანი უფროჲს პირველისა და გყოთ თანაზიარ დიდებისა ჩუენისა და იყო საკუთარ მეგობარ და საყუარელ ჩუენდა. და უკუეთუ არა ყო, სიკუდილითა მნარითა და სატანჯველითა მრავალფერითა მოგაკუდინოთ შენ“. რაჟდენმა მოუსმინა მეფეს და მშვიდად მიუგო: „რაჲ არიან ნიჭნი და პატივნი შენნი, მეფეო, არა სანუთრონი არიან და მსგავსად სიზმრისა განქარვებადნი და აჩრდილებრ წარმავალნი? ხოლო სული უკუდავ არს და უკუდავადაც ჰგიეს, და უკუეთუ ვისმინო ბრძანებისა შენისა და ვერჩდე თქმულთა შენთა, არა მოვკუდეა მეცა, ვითარცა ზოგად ყოველნი კაცნი და მერმე საუკუნოდ ვიტანჯებოდე ცეცხლსა შინა უშრეტსა და სიმდიდრე შენი აქავე დაუტევო, ხოლო უკუეთუ მოვკუდე ქრისტესთჳს, უკვდავ ვიქმნე საუკუნოდ და მის თანა ვსუფევდე“.

პეროზ მეფის ბრძანებით ჯალათებმა სასტიკად ანამეს წმიდა რაჟდენი, მძიმე ბორკილები დაადეს და საპყრობილეში ჩააგდეს. დილეგში მყოფი რაჟდენი გულმოდგინედ ევედრებოდა უფალს, მიენიჭებინა მისთვის ძალა მოთმინებისა, რომ არ ეღალატა ქრისტესთვის.

რაჟდენის ტყვედ ჩავარდნის და წამების ამბავი მალევე გაიგეს მცხეთაში. პეროზ მეფეს რამდენიმე წარჩინებული ქართველი ეახლა და მცირე ხნით რაჟდენის განთავისუფლება სთხოვა. პეროზმა რაჟდენს უკან დაბრუნების ფიცი ჩამოართვა და მცხეთაში გაუშვა.

რაჟდენმა პირველად მეფე ვახტანგი მოინახულა და შემდეგ მოიკითხა სახლეული. როცა ცოლმა გაიგო, რომ რაჟდენი ისევ უკან უნდა დაბრუნებულიყო, შეევედრა მეუღლეს: „რად ესრეთ განგინირავს ცხოვრებაჲ თჳსი და მიგიცემიეს თავი შენი სიკუდილად და ჩუენცა სრულიად ოხერ და ობოლ გუყოფ? ჰყოფდი ბრძანებასა მათსა და იხსენ თავი შენი და ჩუენცა, რათა არა ბოროტად მოკუდე შენ და ჩუენ სიკუდილითა შენითა მი-

ვეცნეთ განსაცდელსა მწარესა და მწუხარებასა ძნელსა". წმიდა რაჟდენმა ცოლს უფრო მეტი გონიერებისაკენ მოუწოდა: „რად ესრეთ ბოროტისა განმზრახ მექმნები, დედა-კაცო, ვითარცა ევა, ანუ ვითარცა ცოლი იგი იობისი, რაჟთამცა ვისმინე შენი და ვიქმნეცა ვითარცა ადამ, უკუდავებისა წილ მოკუდავ და უხრწნელებისა წილ განხრწნილ და მიწად ქცეული“. წამებისათვის გამზადებული რაჟდენი კვლავ უკან დაბრუნდა. პეროზი ისევ შეეცადა წმიდანის გადაბირებას, მაგრამ რაჟდენმა მიუგო: „ვერარამან განმაშოროს სიყუარულსა ქრისტესსა, ჭირმან ანუ ინროებამან, დევნამან ანუ პყრობილებამან, სიკუდილმან ანუ ცხოვრებამან, სიმდიდრეთა ანუ სიგლახაკეთა, ვერარამან შეუძლოს განყენება ჩემი სიყუარულსა ღმრთისასა, რამეთუ მზა ვარ ყოვლისავე დათმენად“.

პეროზ მეფემ, რაჟდენი დასასჯელად წრომს დაბანაკებულ სპარს სარდალთან გაგზავნა, რომელიც კვლავ ეცადა მის გადაბირებას მაზდეანობაზე, წმიდანმა კი მტკიცედ მიუგო: „რახსა მაიძულებთ, უსჯულონო, ცხოველისა ღმრთისა დატევებად, რომელმან დაბადა ცაჲ და ქუეყანაჲ და ყოველი, რაჲ არს მათ შინა... მე პატიჟნი თქუენნი და ნიჭნი გინებად შემირაცხიან, რომელი დღეს არს და ხვალე არღარა. ანი რომელიცა გენებოსთ, ყავთ იგი, რამეთუ მე მზა ვარ დათმენად ყოველთა ძვრთა ქრისტესთვს“.

რაჟდენს ჯვარზე გაკვრით სიკვდილის განაჩენი გამოუტანეს „ვინაჟთგან ძელსა ზედა მოკლულისა მიმართ აქუს სასოებაჲ, რაჟთა ესეცა ძელითა აღესრულოს“, ბრძანა სპარსმა სარდალმა და რაჟდენი ქრისტეს მსგავსად გააკრეს ჯვარზე და ისრები დაუშინეს.

წმიდა რაჟდენის ბოლო სიტყვები იყო: „ხელთა შენთა, უფალო, შევედრებ სულსა ჩემსა“. ღამით ქრისტიანებმა გარდამოხსნეს ჯვარიდან რაჟდენის გვამი და ფარულად მიწას მიაბარეს.

რამდენიმე წლის შემდეგ საქართველოში მშვიდობა დამყარდა. მეფე ვახტანგ გორგასალმა წრომიდან გადაასვენა მოწამე რაჟდენის გვამი და დაკრძალა ნიქოზის საკათედრო ტაძარში. ვახტანგ მეფემ მოწამე რაჟდენის სახელობის ტაძრები ააშენა უჯარმასა და სამგორში.

რაჟდენი არის ქართლში ქრისტიანობისთვის პირველად წამებული და ამიტომაც მას რაჟდენ პირველმოწამედ იხსენიებს საქართველოს ეკლესია.

ცხრანი ძმანი ხერხეულიძენი დედითა და დით
და მათ თანა ათიათასნი ქართველნი,
მარაბდას მომწყდარნი (+1625)
3 (16) აგვისტო

ცხრანი ძმანი ხერხეულიძენი დედით, დით და მათთან ერთად ცხრაათასი ქართველნი მონამეობრივად აღესრულნენ 1625 წლის 1(14) ივლისს.

1625 წელს სპარსელების წინააღმდეგ აჯანყებულმა ქართლ-კახეთის მოსახლეობამ მარტყოფის ველზე სასტიკად გაანადგურა შაჰ-აბასის არმია. ოცდაათიათასი სპარსელიდან მხოლოდ სამიათასი გადაურჩა სიკვდილს. მარტყოფის ბრძოლაში დაეცა შაჰ-აბასის ბევრი სახელგანთქმული სარდალი. ამ გამარჯვებამ გააერთიანა ქართლ-კახეთი და „ყველგან შფოთი გაჩნდა“. გააფთრებულმა შაჰ-აბასმა საქართველოსკენ სპარსული ურდო დაძრა, რომელსაც ისა-ხან ყორჩიბაში სარდლობდა.

ქართველები კოჯორ-ტაბახმელას მიდამოებში დაბანაკდნენ ოციათასიანი ლაშქრით. მარაბდის ველზე დაბანაკებულ ირანელთა რიცხვი კი ორმოცდაათი ათასს აჭარბებდა. ბრძოლის წინ თეიმურაზ მეფემ, გიორგი სააკაძემ, ზურაბ და დავით ერისთავებმა, ბარათა ბარათაშვილმა, იასე ქსნის ერისთავმა, თეიმურაზ მუხრანბატონმა, ალათანგ ხერხეულიძემ, ბაადურ ციციშვილმა, დავით ჯანდიერმა, მანუჩარ ათაბაგმა ითათბირეს. მათთან იყვნენ სამღვდლონიც: მროველი, ალავერდელი, რუსთველი, ხარჭაშნელი ეპისკოპოსები.

გათენდა 1625 წლის 1 ივლისი. საზიარებლად განემზადა ქართველთა ლაშქარი. მეომართა გვერდით იდგა იარაღით შეჭურვილი სამღვდლოებაც. მროველი ეპისკოპოსი დომენტი ავალიშვილი წარდგა ლაშქრის წინაშე წმიდა ბარძიმით ხელში. ლაშქარმა ერთხმად შესძახა: „უკუეთუ დღეს აღიღებ მახვლსა ბრძოლად, უბრძანე, რათა გვაზიაროს სხუამან, და უკეთუ არა, უმჯობეს არს შენს მიერ“. მროველი ჩაფიქრდა და თქვა: „დღეს ბრძოლა არს სარწმუნოებისა და ქრისტეს მცნებისა და არა ჩემ ზედა, ამისათვის არა ვყო, უკუეთუ უწინარეს თქუენსა არა დავ-

სთხიო სისხლი ჩემი მახვლის ამლებმან". რუისელმა ეპისკოპოს-მა დალოცა მხედრობა და თვითონაც, აბჯრით შეჭურვილი, მენინავე რაზმში ჩადგა.

შეტევა გარიჟრაჟზე დაიწყო. წინ ცხენოსანი ჯარი წავიდა, უკან ქვეითი მიჰყვა. ქართველები მტრის ბანაკში შეიჭრნენ და შეიქნა შუბთა ძგერება, „წმალთა და ლახტთა მუზარადებზედ ჴეთქინება“.

მცირერიცხოვან ქართველთა სიმამაცემ ყიზილბაშები უკუ-აქცია, მაგრამ ისა-ხან ყორჩიბაშმა არ დათმო ბრძოლა. ამასობაში აზერბაიჯანის ბეგლარ-ბეგი შაჰ-ბენდე-ხანიც შეუერთდა სპარსელებს მაშველი რაზმით. ბრძოლაში მოკლეს თეიმურაზ მუხრანბატონი, მებრძოლებში კი ხმა გავარდა თითქოს თეიმურაზ მეფე მოკლეს სპარსელებმა „და ივლტოდენ კახნი და ქართველნი“. შეთხელდა ივერიელთა რიგები. გულგანგმირულნი დაეცნენ: დავით ჯანდიერი, ალათანგ ხერხეულიძე, ბაადურ ციციშვილი, რუსთველი და ხარჭაშნელი ეპისკოპოსები.

ცხრა ძმა ხერხეულიძის ხელში გადაინაცვლა ქართულმა დროშამ, შემდეგ მათმა ერთადერთმა დამ იპყრა ხელთ დროშა და როდესაც ისიც დაეცა, მათმა დედამ აღმართა ქართველთა სახელმწიფოებრიობისა და უძლეველობის სიმბოლო.

მზის ჩასვლამდე იბრძოდა თეიმურაზ მეფე, რომელმაც იმ დღეს „დაამტვრია ყოველი საბრძოლო იარაღი და არლარა შემორჩომოდა რა. ბეჭდებიცა დაემტვრია მუშტის ძგერებით“. სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე იბრძოდნენ ქართველები, მაგრამ უშედეგოდ, გარიჟრაჟზე დანყებული ბრძოლა გვიან ღამით ქართველთა მარცხით დამთავრდა.

ბრძოლის ველზე მკერდგანგმირული ინვა ქრისტეს და მამულისათვის თავდადებული ათიათასამდე ქრისტიანი, რომელთა აღსასრული ქრისტესთვის სიკვდილად შეაფასა საქართველოს ეკლესიამ და ერთ დღეს დაანესა მათი ხსენება.

ღირსი ეფთვიმი (მჭედელაშვილი) ბარეჯელი (+1804)
8 (21) აგვისტო

ღირსი ეფთვიმი (მჭედელაშვილი) წარმოშობით კახეთიდან იყო, იგი 1725 წლის ახლო ხანებში დაიბადა წინანდალში.

ეფთვიმი ადრეულ ასაკშივე აღკვეცილა მონაზვნად გარეჯისმრავალმთის უდაბნოს იოვანე ნათლისმცემლის მონასტერში. იმ დროს მონასტრის წინამძღვარი იყო წმიდა სერაპიონ საკვირველთმოქმედი, რომლის ირგვლივ შემოკრებილი ბერ-მონაზვნები დაუცხრომელად მოღვაწეობდნენ ღმრთის სადიდებლად და ქვეყნის სასარგებლოდ. ლავრაში ფართოდ იყო გაშლილი სამწერლობო და მნიგნობრული მოღვაწეობა, იქ განისწავლა ეფთვიმი ლოცვისა და მარხვის სათნოებებში და საფუძვლიანად დაეუფლა ღმრთისმეტყველებასა და ფილოსოფიას.

დიდი მეუდაბნოე და სინმიდით სავსე ეფთვიმი, გარეგნულად ტანდაბალი და სუსტი იყო. საოცრად თავმდაბალი მოღვაწე გამორჩეულად უყვარდა მეფე ერეკლეს და მას მიანდო მისი შვილის, საქართველოს ბოლო მეფის გიორგის სულიერი აღზრდა.

1774 წელს მონასტრის წინამძღვრის წმინდა სერაპიონის გარდაცვალების შემდეგ ძმებმა ილუმენად წმიდა ეფთვიმე აირჩიეს.

ერთხელ ეფთვიმი ხაშმში წასულა მონასტრის ერთ-ერთი მონაზვნის ამფილოქეს თანმხლებით. მამები გზაში ლეკებს დაუტყვევებიათ და თან წაუყვანიათ გამოსასყიდის გადახდის მიზნით. მაღალი, გრძელი წვერებითა და წარმოსადეგი გარეგნობის მქონე ამფილოქე ლეკებს მონასტრის წინამძღვარი ჰგონებიათ, ცხენზე შეუსვამთ და პატივით ექცეოდნენ. სუსტი და თავმდაბალი ეფთვიმი კი „მიჰყავდათ ქვეითად და იტყოდნენ მისთვის უპატიოდ: მაგისტვის რასა მოგუცემენო“. მეფე გიორგის გამოუსყიდია ტყვეები და საკმაოდ დიდი თანხა გადაუხდია წმიდა ეფთვიმის სანაცვლოდ.

1797 წელს ტფილისში შავი ჭირის ეპიდემიამ იფეთქა და მთელ ქართლ-კახეთში გავრცელდა. „დიდი იყო დროთა ამათ

ტყემა და ვაება დიდთა და მცირედთა, ობოლთა და ქვრივთა. მონასტერნი და უდაბნონი რომელთაცა წინა უძლოდა ეფთვიმი მოძღვარი მეფისა, მიეშველენ გაბნეულთა პურითა და ღვინითა, საქმელითა და საქონლითა. მეუდაბნოეთა ხელნი გარდაიქცენ ხელად ღმრთისა და განგებულებისა მისისა... ლოცვა და ვედრება მათი, განწმედდა ქრისტიანეთა გონებასა და განამხნევებდა მას, რათა უძლოს განსაცდელსა“.

ღირსი ეფთვიმის სულიერი შვილი იყო საქართველოს ეკლესიის კათოლიკოს-პატრიარქი ბესარიონი და საქართველოს მეფე გიორგი. როგორც ცნობილია, ეფთვიმის სულიერი მოძღვრობის ქვეშ მყოფი კათოლიკოს-პატრიარქი ბესარიონი არის საქართველოს ეკლესიის ერთ-ერთი უდიდესი მოღვაწე, ისტორიკოსი და ღმრთისმეტყველი. მეფე გიორგიც ქრისტიანულ „მოძღურებასა წარმოსთქვამდა ესრეთი ძალითა და ესრეთ მადლიანად, რომელ სმენელთა აღატირებდა... წინამძღუარი ნათლისმცემლის უდაბნოსა ეფთვიმი, უწოდებდა სულიერსა თვისსა მოწაფესა მეფის ძეს გიორგის, მოძღურად თვისსა“. მეფე გიორგი წმინდა ეფთვიმის მსგავსად, საუბარში და ოფიციალურ მიწერ-მოწერაში ხშირად ხმარობდა სიტყვებს: „ქრისტეს ღმრთის მადლითა“. ღირსი ეფთვიმი ურჩევდა მეფე გიორგის ერთმორწმუნე რუსეთთან მეგობრობას — „რათა მისცეს სამეფო რუსეთსა ხელმწიფეთა მფარველობასა“.

პლატონ იოსელიანის ცნობით, ერეკლე მეფის გარდაცვალების შემდეგ, 1798 წელს, ივლისის თვეში „ნიქოზისა ეპისკოპოსმან ათანასი უბრძანა დაუსვენოს ეკლესიაში ძელი ჭეშმარიტი, — სიდიდით განთქმული ყოველგან, რათა დააფიცონ ამირეჯიბნი თავადნი და მოდავენი მათნი იმერეთისა მესაზღვრენი. აღიღეს ტრაპეზიდან ძელი ჭეშმარიტი ესე ოქროსა ბუდეში ჩადებული მკლავისა სიგრძე და აღავერდისა ძელისა ჭეშმარიტისა მიხედვითა ორგზის დიდი და დაასვენეს გარე ეკლესიისა სანიგნესა ზედა. შემდგომად ფიცისა და შფოთისა შორის გლეხთა და თავადთა დაივიწყეს ეკლესიისა მცველთა აღებად ძელისა ჭეშმარიტისა სანიგნოდამ და დაკრძალვა ტრაპეზსა ზედა“. იმ დროს დაიკარგა, იმპერატორ კონსტანტინე დიდის მიერ მეფე მირიანისადმი მიძღვნილი, „საუკუნოობითა დაცული“ ძელი ჭეშმარიტი. ამ ამბავმა ყველა

ძალიან დაამნუხრა. პატრიარქისა და მეფის ბრძანებით დიდხანს ამაოდ ეძებდნენ სინმინდეს. ეფთვიმის კურთხევით მეფე გიორგი აქტიურად ცდილობდა, ძელი ჭეშმარიტის მოძიების პარალელურად საქართველოში დაებრუნებინა „ჯვარი წმიდისა ნინოსი — საუნჯე ქართველთა, ქართველთავე“.

გარეულ და შინაურ მტერთაგან მუდამ შეჭირვებული მეფე გიორგი სასიკვდილოდ დასნეულდა. მეფის მოძღვარი ეფთვი-მი ამხნევებდა მეფეს და ამზადებდა საუკუნო მეუფესთან, ქრისტესთან შესახვედრად. 1800 წლის „შობისა დღესა 25 დეკემბერსა. დასდგეს კარავი ნაკურთხი პირისპიროთახისა მისისა, (მეფე გიორგისა) და იწყეს წირვა; თვით მეფე მწოლარე ცხედარსა, დიდითა მხურვალეებითა ისმენდა ლიტურლიასა და თვით წარიკითხა დღისა ამის სამოციქულო. ლიტურლია აღასრულა მოძღვარმან მისმან არქიმანდრიტმან ეფთვიმი; იოვანე ნათლისმცემელისა უდაბნოესა მოძღვარმან“.

27 დეკემბერს მეფემ კვლავ „მოუნოდა მოძღვარსა თვისსა წინამძღვარსა ეფთვიმის; სთხოვა უკითხოს ლოცვანი ანგელოზისა მფარველისა. ავედრებდა სულსა მოძღვარსა თვისსა, რომელსაცა ესავდა დიდად, ვითარცა კაცსა წმიდასა და ქვეყნიერად ანგელოზად ხმობილსა მეფისაგან და ესრეთვე ცნობილსა ყოველთაგან... დილით დასდევს კარავი და სწირა თვით ეფთვიმემან და კვალად ეზიარა მეფე დიდითა ცრემლთა დენითა და ვედრებითა“.

28 დეკემბერს დილით 11 საათზე წირვის გამოლოცვის შემდეგ გიორგი მეფემ სული განუტევა. მეფემ ანდერძი დაუტოვა ეფთვიმეს, რომელიც ნათლისცემლის მონასტერში, იოვანე ნათლისმცემლის ხატის წინ დაკიდებულ ვერცხლის კანდელში იყო დაცული.

მეფე გიორგი მონასტერში, ამ ხატის წინ ითხოვდა დასაფლავებას, მაგრამ დედოფლმა, რუსეთის გენერალმა და სამეფო კარისკაცებმა „არღა ინებეს აღსრულება ანდერძისა სურვილისაებრ თვით მეფისა და დასდევს, რათა მეფეთა საძვალესა შინა იქნას გვამი მისი დასაფლავებული“.

მეფე გიორგის გარდაცვალების შემდეგ ქვეყანაში შიდა არეულობები დაიწყო, რომელიც მეტნაკლებად მონასტრებშიც აისახა. დევნა დაუწყეს ეფთვიმესაც და ცილისწამებლურ

საჩივრებსაც უგზავნიდნენ მის შესახებ რუს ჩინოვნიკებს. ერთ-ერთი ასეთი საჩივრის გამო რუსმა ჩინოვნიკმა წმინდა ეფთვიმი „მრავლად საგიო და უპატიო ჰყო, სტუქსა უშვერად, მოიხსენა მწარედ და განაჩინა განშორება მისი წინამძღვრობისაგან უდაბნოესა. ეფთვიმი არა იგლოვდა ესრეთსა განჩინებასა... და იტყოდა: „ჭეშმარიტად ღირსი არს მუშაკი სასყიდლისა; მომეგო მე ჯერისაებრ. სოფელსა შინა მყოფსა მომხვდა მე სოფლისა მათრახი, ღმერთო ჩემო! ნუ მიმცემ მე უმეტესსა სასჯელსა; მოქმედება ჩემი და მეცადინობა რუსთა მოყვანისა არა იყო ორგულებად ქვეყნისა“.

1804 წლის 8 (21) აგვისტოს წმინდა ეფთვიმ მშვიდობით შეჰვედრა სული უფალს. დაასაფლავეს მეფე გიორგის დასამარხად განკუთვნილ ადგილას, იოავანე ნათლისმცემლის ხატის წინ.

მონასტრის სიგელ-გუჯრები ეფთვიმი წინამძღვარს „მრავალღვანლმშრომელად“ მოიხსენიებს.

გარეჯელნი ღირსმონაგენი:
გერონტი და სერაპიონ მღვდელმონაზონნი,
ოთარი და სვიმეონ იეროდიაკონნი, გერმანე და
ბესარიონ მონაზონნი, მიქაელ მორჩილი (+1851);
12 (25) აგვისტო

გარეჯელნი ღირსმონაგენი: გერონტი და სერაპიონ მღვდელმონაზონნი, ოთარი და სვიმეონ იეროდიაკონნი, გერმანე და ბესარიონ მონაზონნი და მიქაელ მორჩილი ერთად მოღვაწეობდნენ გარეჯის ლავრაში.

1851 წლის 19 ივლისს, შუალამისას, გარეჯის უდაბნოს თავს დაესხა ლეკების დიდი რაზმი. მათ ისარგებლეს ღამის სიბნელითა და დაცვის არყოფნით და მოულოდნელად დაესხნენ თავს ტაძარში ღოცვად შეკრებილ ბერ-მონაზვნებს. ლეკებმა საკურთხეველში მოჰკვეთეს თავი და სიცოცხლეს გამოასალმეს მონასტრის მხცოვანი და ბრძენი მოძღვარი მღვდელმონაზონი გერონტი, ქართული გალობის საუკეთესო მცოდნე, რომელიც ასაკის გამო სარეცელს იყო მიჯაჭვული და მხოლოდ ძმების დახმარებით ახერხებდა ტაძარში ღმრთისმსახურებას. საკურთხეველში მოკლეს მოხუცებული მღვდელმონაზონი სერაპიონიც, მოკლეს იეროდიაკონი ოთარ ელიოზიშვილი და სიმონ ლომიძე, მონაზონნი გერმანე და ბესარიონი, მორჩილი მიხეილ ქართველიშვილი.

ლეკებმა გაიტაცეს საღმრთისმსახურო ჭურჭლები და შესამოსლები, ტყვედ წაიყვანეს ცოცხლად დარჩენილი მოღვაწეები: მღვდელ-მონაზონნი მაკარი და ისააკი, იეროდიაკონი სერგი, მორჩილები მიხეილ დოღმაზაშვილი და ვასილი.

სიკვდილსა და ტყვეობას გადაურჩა მორჩილი დავით დოღმაზაშვილი, რომელიც კლდის ნაპრალში დაიმალა. მონასტრიდან სასწაულებრივად გაიპარნენ ალექსი ყანდარელი და ჭუკა დაღმაშვილი, რომლებმაც ნათლისმცემლის მონასტერს შეაფარეს თავი. შემდეგ მათ ეს ამბავი შეატყობინეს გარეჯის მონასტრის წინამძღვარ არქიმანდრიტ იოვანე ავალიშვილს, რომელიც ლეკთა შემოსევის დროს სოფელში იყო წასული საქმეებზე. გარეჯის არქიმანდრიტი იოვანე ავალიშვილი და

ნათლისმცემლის უდაბნოს არქიმანდრიტი იოვანე ჯორჯაძე ბერ-მონაზვნებისა და ერისკაცების თანხლებით მივიდნენ დავით გარეჯის სავანეში და დიდი პატივით დაკრძალეს მონამეთა ცხედრები.

ტყვეები ლეკებისაგან გამოიხსნა რუსეთის იმპერატორმა ნიკოლოზ პავლეს ძემ. ამ ამბის შემსწრე და ტყვეობაში მყოფი მღვდელმონაზონი ისააკი, შემდეგნაირად აღგვიწერს ამ ისტორიას: „...დღესა ოთხშაბათსა, ჟამსა დღისასა იბ-ს (12 საათი), მონასტერსა შინა დავით გარეჯისასა, ...დაბნელდა სრულიად მზე და გამოჩნდა ვარსკვლავნი ცისანი, ...უნინარეს ერთისა დღისა იგლოვა ცამან და ქუეყანამან უშჯულოთაგან მოოხრება წმიდისა მონასტრისა და ღირსთა მამათა და ძმათა უწყალო ტანჯვა უსჯულოთაგან... მასვე ჟამსა მეორესა დღისასა ხუთშაბათსა მოვიდენ მუნ მონასტერსა შინა უსჯულონი აგარიანნი რიცხვით ივ (16), აღჭურვილნი მხეცებრ განძვინებულნი. პირველად იწყეს ტაძრისა ყოვლადწმიდისა განძარცვად. შემდგომად მეორეცა ტაძარი განძარცვეს წმიდისა დიდისა ნიკოლოზისა და ყოველი ქონება და ჭურჭელი ამა ორთა მონასტერთა მიიტაცეს. და ჩუენ კრებულთა ერთბამად გვცვიდენ. შემდგომად ამისა იწყეს ძიებად დაფარულთა წიგნებთა და ვერარა იპოვეს. ამისა შემდგომად იწყეს ტანჯვად მამათა და ძმათა. პირველად იეროდიაკონი ოთარი უჩინოითა მახვილითა აღესრულა, შემდეგ იერომონაზონსა გერონტის თავი წარკვეთეს, სერაპიონ იერომონაზონსა უხეთქეს მახვილი თავსა და აღესრულა, გერმანე მწირმონაზონსა განუჰეს მუცელი და მერმეთ თავი წარკვეთეს. ბესარიონ მწირმონაზონსა მყის თავი წარკვეთეს. სვიმონ დიაკონი, რომელი იყო ჭაბუკი ასაკითა იწყო სილტოლვა და უჩინოითა მახვილითა ტყორცნილმან ვერღარა უძლო სვლად და მერმეთ თავი წარკვეთეს. ხოლო რომელი იყო მიხაელ დუმილით შეწყნარებული და ფრიად მორჩილი კრებულისა და მონასტრისა, სხვათა უმეტეს სტანჯეს, შეჰკრეს რა საბლითა და მიჰყავდათ. ხოლო მან შენერწყვა უსჯულოთა მათ და ამისა შემდგომად უხეთქეს თავსა მახვილი, შემდგომად მუცელი განაპეს და დასჭრეს უწყალოდ ...

პირველად აღსრულებისა მათ ღირსთა მამათა გარდა-
მოხდა ნათელი დიდი და დაადგრა გვამებსა წამებულთა

მათ ჭეშმარიტად მორწმუნეთაგან უეჭველი და ურწმუნოთა იჭვნეული და იხილეს რა უსჯულოთა მათ განსაკრთომელი ხილვა ესე, არა თუ შეიკდიმეს, არამედ სთქუეს ცეცხლი გარდამოხდაო მათდა დასანველადო. ეჰა უგბილსა განგეს-ლებულსა გონებასა მათ უსჯულოთასა და დაბნელებულსა სჯულსა მათსა. ხოლო სახელები წამებულთა მათ ესე არს: ორნი იერომონახნი გერონტი და სერაპიონ, ორნი მწი-რმონაზონნი გერმანე და ბესარიონ, ორნი იეროდიაკონნი ოთარ და სიმეონ, ხოლო მეშვიდე მათ თანა უკანასკნელი წამებული მიხაელ ერისა უწყებისანი. ესენი იყვნენ რა სხვათა და სხვათა ადგილთაგან შემოკრებილნი. გერონტი კახეთისა, სერაპიონ იმერეთისა, მიხაელ ქართლისა რცხილოვანისა, ბესარიონ რაჭისა, სიმონ იეროდიაკონი იმერეთისა, ოთარ და მიხაილ ტფილისის ქალაქისა. ღირს არიან იგინი, შემდგომად ხორცთა გარყვნისა აღმობმად ძვალთა მათთა და დადებად პირველ წამებულთა ღირსთა მამათა... და დღესასწაული მათი იხსენიებოდეს წლითი წლად. მე უღირსმან დიდისა მონასტრის გაენათისამან ისააკ, რომელი მეცა ტყუედ მყოფი ვიყავ მათ თანა რომელი ვხედავდი თვალითა დავსწერე წამება წმიდათა მამათა უმეტნაკლოდ შემოკლებული ისტორია ესე”.

ასეთივე ამბავი განმეორდა 1857 წლის 1 ოქტომბერს. ლე-კებმა მოკლეს სავანის მცველი მიხეილ სერგიაშვილი, ტყვედ წაიყვანეს მღვდელმონაზონნი მიტროფანე ნაცვლიშვილი და გაიოზი, სავანის ორი მცველი და ორი რუსი ეროვნების ჭა-ბუკი.

სახლში დაბრუნებულმა ლეკებმა ერთმანეთში გაიყვეს ნაძარცვი ქონება. მათ ვერ გაიგეს ძვირფას კიდობანში მყო-ფი „მადლის ქვის“ მნიშვნელობა და სხვენზე შეაგდეს. მღვ-დელმონაზონმა მიტროფანემ დაიმახსოვრა ეს ადგილი და როდესაც ლეკებმა გამოსასყიდის სანაცვლოდ ტყვეები გაანთავისუფლეს, მან ჩუმად წამოიღო „მადლის ქვა“ და კვლავ მონასტერში დააბრუნა.

ამ ამბის შემდეგ თანდათან იკლო მონასტერზე ლეკების თავდასხმამ და შედარებით მშვიდი პერიოდი დაუდგათ მამებს მოღვაწეობისათვის.

მონამე ქრისტიანული გურული (XVI)

16 (29) აგვისტო

მონამე ქრისტიანული გურული შესახებ ბიოგრაფიული ცნობები არ მოგვეპოვება. მოხსენიებულია იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა მონასტრის მეთექვსმეტე საუკუნის აღაპებში Jer -80.

ღირსი ტბელი აბუსარიძე (XIII)

17 (30) აგვისტო

ღირსი ტბელი აბუსარიძე მოღვაწეობდა მეთორმეტე საუკუნეში. მისი მამა ივანე, ზემო აჭარის ერისთავთ-ერისთავი, თურქებთან ბრძოლაში დაიღუპა. დაქვრივების შემდეგ ტბელის დედა მონაზვნად აღიკვეცა ეკატერინეს სახელით. ტბელს ჰყავდა ორი ძმა აბუსარი და ვარდანი, რომელნიც ასევე ცნობილი მოღვაწენი იყვნენ.

ტბელმა, როგორც ჰიმნოგრაფმა, პროზაიკოსმა, ასტრონომმა, საეკლესიო მუსიკათმცოდნემ და, საერთოდ, ღრმა მეცნიერული აზროვნებით გამორჩეულმა მწიგნობარმა, წარუშლელი კვალი დააჩნია ქართული კულტურის ისტორიას. როგორც მისი ნაწერებიდან ჩანს, ტბელმა, ზემო აჭარაში, სოფელ ხიხანში ააშენა წმიდა გიორგის ეკლესია. ვარაუდობენ, რომ წმიდა ტბელი ხიხანის წმიდა გიორგის ეკლესიის ღმრთისმსახური იყო და თავისი თხზულებების უმეტესი ნაწილიც იქ შექმნა. ტბელს შვიდი შვილი ჰყოლია და როგორც თავის საგვარეულო მატრიანეში წერს, თუ კიდევ გაუჩნდებოდა შვილი, მათი სახელებიც უნდა შეეტანათ მატრიანეში.

წმიდა ტბელს ინტენსიური ურთიერთობა ჰქონდა გელათის

აკადემიასთან, ვარაუდობენ, რომ მან იქ მიიღო მრავალმხრივი განათლება, რაც საშუალებას აძლევდა, ერთმანეთისაგან განსხვავებულ ჟანრებში ეთქვა თავისი ბრძნული სიტყვა. წმიდა ტბელის ჰიმნოგრაფიულ კრებულში თავმოყრილი გალობანის ღრმა საღმრთისმეტყველო აზრები, მეტაფორები, მოვლენების სიმბოლური და მისტიური გააზრება „ცნობა ხილულთა“ და „უხილავთა მეცნიერჰყოფა“ წმიდა ტბელს წარმოაჩენს, როგორც მსოფლიო დონის მეცნიერსა და ღმრთისმეტყველს.

წმიდა ტბელ აბუსერიძეს შეუდგენია „ქრონიკონი სრული საუნყებელითა და განგებითა“, რომელშიც ასტრონომიისა და ისტორიის ცოდნასთან ერთად გადმოცემულია კალენდრის კოსმიური გააზრება და ქრისტიანული ესქატოლოგია.

ლიტერატურული და მეცნიერული მოღვაწეობის გარდა, რომელიც სათანადოდ არის დაფასებული ქართველი მეცნიერების მიერ, წმიდა ტბელი ცნობილია როგორც ღირსი და ღმერთშემოსილი წმიდა მამა.

ღირსი ქრისტოდულე ფილოსოფოსი ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა მეთორმეტე საუკუნეში.

იოვანე ბატონიშვილის ცნობით ღირსი ქრისტოდულე ქართველ თავადაზნაურთა წრიდან იყო: „კეთილშობილთა ძირთაგან აღმოსრული ქართველი და არაბულთა და სპარსულთა წერილთა შინა გამოცდილი, რომელმან ზედმინევნით უწყოდა ენაჲ მათი და ესწავა ყურანიცა; ესე იყო ფილოსოფოსი და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი“.

ცნობილი საეკლესიო მწერლისა და ფილოსოფოსის, არსენ იყალთოელის „დოგმატიკონში“ გვხვდება ერთი ანტიმაჰმადიანური საპოლემიკო თხზულება, რომელსაც ასეთი სათაური აქვს: „წვინებაჲ სიტყვისგებისაჲ და სასჯელისაჲ სჯულისათჳს ქრისტიანეთაჲსა და სარკინოზთა“.

ამ თხზულების მიხედვით მეთორმეტე საუკუნეში, როდესაც საქართველოს სპარსელები შემოესივნენ, ისინი ტფილისში უომრად შემოუშვეს. სპარსთა მეფე იამამე ტფილისში დაჯდა და ქალაქი აღარ აუოხრებია, კეთილად მოექცა მოსახლეობას და „მრავალთა მიანიჭა საბოძვარნი“.

ერთხელ, იამამემ, სარწმუნოებრივი საკითხების ირგვლივ სასაუბროდ შეკრიბა ქრისტიანები და სარკინოზნი. ქართველი ქრისტიანების წარმომადგენელი იყო სინმიდითა და სიბრძნით ცნობილი ქართველი მონაზონი ქრისტოდულე.

კრებაზე ქრისტიანებსა და სარკინოზებს შორის პაექრობა გაიმართა, რომელშიც აშკარად გამოჩნდა ქრისტიანული სარწმუნოების ჭეშმარიტება. მონაზონმა ქრისტოდულემ მჭევრმეტყველური ქადაგებით ყველა გააკვირვა. ქრისტოდულეს შეეკამათა ჯერ თვით იამამე ხელმწიფე, რომელიც ძლეულ იქნა, შემდეგ მას შეენაცვლა ვინმე მოგვი, ვარსკვლავთმრიცხველი. ისიც რომ ვერას გახდა, მოუწოდეს „კაცსა ვისმე მოძღუარსა და სიტყვს მეცნიერად საგონებელსა“, რომელიც თითქოს უფრო მომზადებული იყო საპაექროდ. კამათი იყო შემდეგი საკითხების ირგვლივ: აზრი და მნიშვნელობა ქრისტიან-

ული ბერმონაზვნობისა; იესუ ქრისტეს, როგორც ჭეშმარიტი ღმერთის განკაცება და მუჰამედის წინასწარმეტყველებები.

წმიდა ქრისტოდულოსს დამაჯერებელი არგუმენტები მოჰყავდა როგორც საღმრთო წერილიდან, ისე ყურანიდან. ქრისტოდულემ იოლად სძლია მეტოქეებს, რომელნიც „შეკდიმებულ და სირცხვილელ“ დარჩნენ.

მკვლევარები ვარაუდობენ, რომ ქრისტოდულე საქართველოდან საბერძნეთში გაემგზავრა სამოღვაწეოდ. იგი ჯერ ათონის ივერთა მონასტერში მოღვაწეობდა, შემდეგ კი კუნძულ პატმოსზე დამკვიდრებულა და იქ აღსრულებულა მშვიდობით.

მეთვრამეტე საუკუნის მოღვაწე მიტროპოლიტი ტიმოთე (გაბაშვილი) აღწერს თავის მოგზაურობას პატმოსზე და წერს: „და იყო მთლივ გვამი წმიდისა ხრისტოდულოსი მუნ“.

ღირსმონაგმნი: მიტროპოლიტი ნაზარი (ლეჟავა),
მღვდლები: გერმანე (ჯაჯანიძე), იეროთეოზი (ნიკოლაძე),
სიმონი (მჭედლიძე); პროტოდიაკონი ბესარიონი
(კუხიანიძე) (+1924) და ყოველნი ახალმონაგმნი (XX);
19 (1.09) აგვისტო

მიტროპოლიტი ნაზარი ლეჟავა, დეკანოზი გერმანე ჯაჯანიძე, მღვდელი იეროთეოზი ნიკოლაძე, მღვდელი სიმონ მჭედლიძე და პროტოდიაკონი ბესარიონი კუხიანიძე მონაგმობრივად აღესრულენ 1924 წლის 1 სექტემბერს, ძველი სტილით 19 აგვისტოს.

მიტროპოლიტი ნაზარი (ერისკაცობაში იოსებ ლეჟავა) დაიბადა 1872 წელს, იმერეთის სოფელ დიდ ჯიხაიშში. ნაზარის წინაპრები სასულიერო პირნი ყოფილან და მომავალი მიტროპოლიტი სიყრმიდანვე საეკლესიო გარემოში იზრდებოდა.

იოსებმა დაწყებითი განათლება ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში მიიღო. 1892 წელს მან წარჩინებით დაამთავრა ტფილისის სასულიერო სემინარია, მალევე დაოჯახდა და სასულიერო მოღვაწეობა დაიწყო. 1893 წლის 22 თებერვალს იოსები მღვლად აკურთხეს.

მამა იოსები, რომელიც ქრისტიანული თავდადებით ზრუნავდა მრევლზე და ოჯახზე, მძიმე განსაცდელის წინაშე აღმოჩნდა, მას ჯერ მეუღლე გარდაეცვალა, შემდეგ კი ორივე ასული. ქრისტესმოყვარე ღმრთისმსახურმა ამ ტრაგედიის შემდეგ მთლიანად უფლის სამსახურისთვის გადადო თავი, 1904 წელს მონაზვნად აღიკვეცა და ნაზარი დაარქვეს.

1905 წელს მღვლემონაზონი ნაზარი დაინიშნა რუსეთის ვენენსკის სასწავლებლის ჰომილეტიკის პედაგოგად; 1907 წელს კი კლევანსკის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველად გადაიყვანეს. 1910 წელს მღვლემონაზონი ნაზარი აღყვანილ იქნა ილუმენის ხარისხში. 1911 წელს კი გარეჯის უდაბნოს იოვანე ნათლისმცემლის სავანეს წინამძღვარი გახდა. ამავე წლის 1 დეკემბერს არქიმანდრიტი ნაზარი ეპისკოპოსის ხარისხში იქნა აღყვანილი. მას სამწყსოდ ქუთაისისა და გაენათის უძველესი კათედრა ჩააბარეს.

ქუთათელ-გაენათელ მიტროპოლიტ ნაზარის სამღვდელმთავრო მოღვაწეობა მეტად რთულ ვითარებაში მოუხდა.

1921 წლის 23 თებერვალს, წითელი არმიის შემოტევის გამო, საკათოლიკოსო საბჭოს დადგენილების თანახმად, სიონი-

სა და სვეტიცხოვლის საეკლესიო განძეულობა გადაიტანეს ქუთაისში, ბაგრატის ტაძართან მდებარე ნაზარის სამიტროპოლიტო სახლში.

1922-23 წლები უმძიმესი პერიოდია საქართველოს ეკლესიის ისტორიაში. ბოლშევიკური მთავრობის ინიციატივით დაინგრა ათასორასზე მეტი ეკლესია, განადგურდა საეკლესიო განძეულობა, დაიწვა უამრავი უნიკალური ხელნაწერი, რეპრესირებულ იქნა მრავალი სასულიერო პირი და ეროვნული ორიენტაციის მქონე ადამიანი.

ქვეყნის ოკუპაციის შემდეგ ბოლშევიკებმა დააპატიმრეს მიტროპოლიტი ნაზარი. მას ბრალად დასდეს ხელისუფლების წინააღმდეგ აგიტაცია და სიონისა და სვეტიცხოვლის ქონების გადამალვა. კითხვაზე, თუ ვისთვის ინახებოდა განძეულობა, სასამართლო პროცესზე მიტროპოლიტმა ნაზარმა უპასუხა: „ეკლესიისათვის და ქართველი ერისათვის“. სასამართლომ მეუფე ნაზარს სასჯელის უმაღლესი ზომა, დახვრეტა მიუსაჯა. შემდგომში სასჯელი შეიცვალა პატიმრობითა და ქონების კონფისკაციით.

1924 წლის აპრილში ამნისტიის საფუძველზე ორი წლის პატიმრობის შემდეგ მიტროპოლიტი ნაზარი გაათავისუფლეს. იგი დაუბრუნდა თავის ეპარქიას, მაგრამ კომუნისტებმა რეზიდენციაში აღარ შეუშვეს და მეუფე იძულებული შეიქნა, ძმის ოჯახისათვის შეეფარებინა თავი.

საბჭოთა ხელისუფლებამ ქუთაისის ეპარქიაში მოქმედი მრავალი ეკლესია-მონასტერი გააუქმა და დაანგრია. 1923 წლის 8 მარტს ქუთაისის საკათედრო ტაძარი კომკავშირს გადაეცა.

1924 წლის 30 იანვარს საქართველოს კომპარტიის ქუთაისის სამაზრო კომიტეტის პრეზიდიუმმა წმიდა დავით აღმაშენებლის ტაძრის დანგრევის გადანიყვეტილება მიიღო. აღშფოთებული მოქალაქეები ტაძრის დასაცავად შეიკრიბნენ. 1924 წლის 22 მაისს მიტროპოლიტმა ნაზარმა განცხადებით მიმართა მთავრობას არ დაენგრიათ ტაძარი, მაგრამ მისი ხმა არავის შეუსმენია. ტაძრის ნგრევა 3 ივლისს დაიწყო და დასრულდა აგვისტოს თვეში. განადგურდა კიდევ ერთი დიდებული ტაძარი. ათეისტურმა ხელისუფლებამ სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა გამოუცხადა წმიდა ეკლესიას.

მეუფე ნაზარს გვერდით ედგა ეპარქიის სამღვდელოება, რომლებიც ყოველგვარ დევნა-შევიწროებას იტანდნენ და

სიცოცხლის რისკის ფასად აღასრულებდნენ ღმრთისმსახურებას.

მღდელი სიმონ მჭედლიძე სასულიერო გვარის შთამომავალი იყო. ბაბუამისი სიმონი, ასევე მღდელი იყო და ზესტაფონის რაიონის სოფელ სვირში მსახურობდა. მისი შვილი დეკანოზი მიხეილი, იმერეთის ეკლესიის ბლაგოჩინი (მაშინდელი საეკლესიო-ადმინისტრაციული წესით რამოდენიმე ეკლესიის ზედამხედველი, ეპისკოპოსის თანაშემწე) იყო.

დეკანოზ მიხეილის უმცროსი ძმა, ცნობილი პუბლიცისტი ევსტათი მჭედლიძე, წმიდა გაბრიელ ეპისკოპოსის მდივანი იყო. იგი სრულიად ახალგაზრდა მოკლეს 1885 წლის 20 მაისს, ქუთაისის ბაგრატის ტაძრისკენ მიმავალ აღმართზე.

მჭედლიძეების ოჯახიდან იყო წმიდა სიმონის მამიდაშვილი, დეკანოზი იასონ კაპანაძე, რომელმაც პატრიარქ ამბროსი ხელაიას წერილი წაიღო გუნუის კომფერენციაზე და რომელსაც კომუნისტებმა დაუსწრელად მიუსაჯეს სიკვდილი. იგი შემდგომ ავტოკატასტროფაში დაიღუპა ამერიკაში.

წმიდა სიმონ მიხეილის ძე მჭედლიძე დაიბადა 1865 წელს. ბავშვობიდანვე საეკლესიო და ეროვნულ გარემოში აღზრდილმა სიმონმა მისი წინაპრების კვალი გააგრძელა. მან 1888 წელს წარჩინებით დაამთავრა სტავროპოლის სასულიერო სემინარია და სამშობლოში დაბრუნდა.

1889-91 წლებში სიმონი ძველი სენაკის სააზნაურო სკოლაში ასწავლიდა. 1991 წელს მან ცოლად შეირთო გენერალ ბესარიონ დგებუაძის ასული ეკატერინე და საცხოვრებლად გადავიდა ქუთაისში, სადაც გახსნა კერძო პანსიონი. მრავალმხრივ განათლებული საზოგადო მოღვაწე, სიმონ მჭედლიძე, 1894 წელს ეპისკოპოსმა გაბრიელ ქიქოძემ დიაკვნად აკურთხა. ამავე წლის 23 მაისს ხელნი დაასხნა მღდლად და სვირის წმიდა თომა მოციქულის სახელობის ეკლესიაში დაადგინა. 1922 წელს მღდელი სიმეონი იმავე სოფლის წმიდა გიორგის ეკლესიის წინამძღვრად გადაიყვანა მეუფე გაბრიელმა.

მამა სიმონი დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა მთელ საქართველოში. იგი ნაყოფიერად უთავსებდა ერთმანეთს საეკლესიო და საზოგადოებრივ საქმიანობას.

მღდელი სიმონ მჭედლიძე სხვადასხვა დროს იყო ეპარქი-

ის საეკლესიო სკოლების ზედამხედველი, საეპარქიო საბჭოს საქმის მწარმოებელი, ეპარქიის სამღვდლოების ყრილობების თავმჯდომარე, სასულიერო და სამოქალაქო გაზეთის „შინაური საქმეები“-სა და საღმრთისმეტყველო-ლიტერატურული ჟურნალის „განთიადი“-ს რედაქტორ-გამომცემელი. იგი უშიშრად ამხელდა ეკლესიისა და ქვეყნის მტრებს, მამა სიმონი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა სასულიერო სასწავლებლებში ქართული ენის სწავლების საკითხს და ყოველნაირად ცდილობდა ახალგაზრდებში სარწმუნოებრივი გრძნობების გამტკიცებას. ყოველივე ამასთან ერთად იგი საოცარი მეოჯახეც იყო. სიმონსა და ეკატერინეს ცამეტი შვილი შეეძინათ, რომელთა უმრავლესობა შემდგომ ცნობილი საზოგადო მოღვაწეები იყვნენ.

დეკანოზი გერმანე ჯაჯანიძე დაიბადა 1869 წლის 5 იანვარს, ქალაქ ქუთაისში. გერმანეს მამა ბესარიონ ჯაჯანიძე, მედავითნედ მსახურობდა ეკლესიაში და გერმანემ ბავშვობიდანვე გაითავისა საეკლესიო მსახურების სიტკბოება და სირთულეები.

გერმანემ დაამთავრა ქუთაისის სასულიერო გიმნაზია და სწავლა გააგრძელა ტფილისის სასულიერო სემინარიაში. სწავლის დამთავრების შემდეგ გერმანე ქუთაისში დაბრუნდა და ცოლად შეირთო კეთილმორწმუნე ოჯახის შვილი ნარო მიქაძე. მალე გერმანე დიაკვნად აკურთხეს.

საეკლესიო წეს-განგების საუკეთესო მცოდნე დიაკონ ბესარიონს ხელნი დაასხეს მღვდლად და იგი მთელი ეპარქიის ერთ-ერთი თვალსაჩინო ღმრთისმსახური იყო.

მამა გერმანეს და მის მეუღლეს — ნარო მიქაძეს ოთხი შვილი შეეძინათ, რომელთაგან ერთი, მიხეილ ჯაჯანიძე 1937 წელს დახვრიტეს კომუნისტებმა.

დეკანოზი იეროთეოზ ნიკოლაძე დაიბადა 1865 წელს ქალაქ ქუთაისში. იეროთეოზმა თავიდანვე სამღვდლო მსახურება გადაწყვიტა და შესაბამისი განათლებაც მიიღო. იგი ქუთაისის ეპარქიაში აღასრულებდა ღმრთისმსახურებას და ყოველნაირად ედგა მხარში ეპარქიის მმართველ მღვდელმთავარ მიტროპოლიტ ნაზარს.

მამა იეროთეოზი აქტიურად იბრძოდა ქვეყანაში იმ დროს შემოჭრილი ათეისტური მსოფლმხედველობის წინააღმდეგ და სხვა მამულიშვილებთან ერთად ყოველნაირად ცდილობ-

და შეენარჩუნებინა სარწმუნოებრივი სინმიდე და ეროვნული ტრადიციები.

მღდელი იეროთეოზი ასევე აქტიურად იბრძოდა ხელისუფლების მიერ შემოთავაზებული ახალი საეკლესიო რეფორმის წინააღმდეგ, რის გამოც იგი დააპატიმრეს და სასჯელიც მოიხადა.

1924 წლის 1 აგვისტოს მამა იეროთეოზთან მივიდა მიტროპოლიტ ნაზარის მიერ გაგზავნილი დეკანოზი ვასილ დოლაბერიძე და მეუფის კურთხევა გადასცა — იეროთეოზი თან უნდა გაჰყოლოდა მიტროპოლიტ ნაზარს სოფელ როდინოულში აღდგენილი ეკლესიის კურთხევაზე.

პროტოდიაკონი ბესარიონ კუხიანიძე დაიბადა 1871 წელს ქალაქ ქუთაისში. იგი მეუფე ნაზარის მთავარდიაკონი იყო და ყველგან თან ახლდა მიტროპოლიტს.

1924 წლის 1 აგვისტოს, დილის 10 საათზე, მიტროპოლიტი ნაზარი, სამღდელოებასთან ერთად, ქუთაისის რკინიგზის სადგურიდან მატარებლით გაემგზავრა როდინოულში.

სალამოს ლოცვის შემდეგ სამღდელოება დასასვენებლად გადანანილდნენ მეზობლებში.

შუალამით მიტროპოლიტ ნაზარს და მის თანმხლებ სამღდელოებას თავს დაესხნენ ჩეკისტები, ხელ-ფეხი შეუკრეს, თოფის კონდახებით სცემეს, ურემზე დააკრეს და სოფლის საბჭოში მიიყვანეს. მათ ცილი დასწამეს, თითქოს ეკლესიის კურთხევა მოგონილი საბაბი იყო მთავრობის საწინააღმდეგო კრების მოსაწვევად. 4 აგვისტოს მიტროპოლიტი ნაზარი და მასთან ერთად დატყვევებული სამღდელოება „ნებადაურთველი კრების მონყობის“ ბრალდებით ქუთაისში გაგზავნეს.

1924 წლის 19 აგვისტოს, ფერისცვალების დღეს, ქუთაისის სასამართლომ განსასჯელებს: მიტროპოლიტ ნაზარ ლეჟავას, დეკანოზ გერმანე ჯაჯანიძეს, დეკანოზ იეროთეოზ ნიკოლაძეს, მღდელ სიმონ მჭედლიძეს და პროტოდიაკონ ბესარიონ კუხიანიძეს სასჯელის უმაღლესი ზომა — დახვრეტა გამოუტანა.

ქრისტესთვის თავდადებული მღდელმსახურები, 1924 წლის 1 სექტემბერს, გამთენიისას წაიყვანეს და ქუთაისის საფიჩხიის ებრაელთა სასაფლაოს ბოლოში დახვრიტეს.

წმიდა სარმეანი ქართლის კათოლიკოსად იქნა დადგენილი 770 წლის ახლო ხანებში.

სარმეან კათოლიკოსი მტკიცე დამცველი იყო მართლმადიდებლობისა, მაგრამ ერთხელ, ყველიერის ხუთშაბათს, შიომღვიმის მონასტერში სარმეანმა „გამოუძიებლივ“ აზიარა მასთან ძღვენით მოსული უცნობები, რომლებიც თურმე იაკობიტთა მწვალებლობის მიმდევრები ყოფილან და „იმ ღამესვე ძილში ზეგარდამოეხილა სარმეანს ესრეთ წინდაუხედაობა და უღირსებით შეურაცხებულ ხარისხისა მისისა“, გამოღვიძებულმა კათოლიკოსმა შეკრიბა ეპისკოპოსები, აუნყა მომხდარი, მათ წინაშე დაწვა იაკობიტთა მორთმეული ძღვენი, შიომღვიმის მონასტერში წავიდა და „ცრემლით სტიროდა ცთომასა თვისსა“. ყოვლადმოწყალე ღმერთმა მალე აუნყა წმიდა სარმეანს და ქართველ მღვდელმთავრებს კათოლიკოსისათვის შეცოდების შენდობა. მღვდელმთავრებმა მცხეთიდან მოკრძალებული ნერილი გაუგზავნეს სარმეანს: „დიდსა მამამთავარსა მეუფესა ჩვენსა სარმეანეს, გიხაროდენ! შვილნი შენნი და სინმიდისა შენისა მრწმენნი ყოველნი ეპისკოპოსნი გაუწყებთ, რათა არღარა დააშრობდე მოხუცებულსა გვამსა შენსა, რამეთუ მოწყალე ჰყვეს დიდებულისა მაგას წმიდისა შიოს მეოხებითა და გამოგვიჩნდა უღირსთა მონათა მისთა, რიცხვით ხუთთა და თვითოეულსა გვიბრძანა, ვითარმედ „მიუტევა ღმერთმან სარმეანეს კათალიკოსსა ბრალნი მისნი და ან შეუორგულეებულად მიიყვანეთ მწყემსი თქუენი“. ან გვიბრძანენ სინმიდემან შენმან, რათა ყოველნი მანდა მოვიდეთ და მადლი აღუაროთ საკვირველთ მოქმედსა მამასა შიოს“.

ღირსი სარმეანე მშვიდობით აღესრულა 774 წლის ახლო ხანებში.

ღირსი სერაპიონ საკვირველთმოქმედი,
ნათლისმცემლის მონასტრის წინამძღვარი(+1747)
24 (6.09) აგვისტო

ღირსი სერაპიონ სასწაულთმოქმედი წარმოშობით იმერეთიდან იყო. „ოცდარვა წლისამ დაუტევა სოფელი და ისწავა მორჩილმან უდაბნოისა ნათლისმცემელისა წერა და კითხვა... მოღვაწეობასა მისსა ამსგავსებენ ძველთა თებაიდისა და პალესტინისა მეუდაბნოეთა“.

მეფე თეიმურაზის დროს წმიდა სერაპიონი „ღირსი და ყოვლადსანატრელი მამა ჩვენი, კაცი ძლიერი საქმითა და სიტყვითა და უძლიერესი მოღვაწეობითა, დიდად მმარხველი და მრავლად მლოცველი“. გარეჯის უდაბნოს იოვანე ნათლისმცემლის მონასტრის წინამძღვრად დაადგინეს.

დიდ მმარხველსა და მლოცველ მამა სერაპიონს ღმრთისგან სასწაულთქმედების ნიჭი ჰქონდა მიმადლებული. ერთხელ ნეტარმა სერაპიონმა ძმებს უთხრა: „ვაი, ვაი, მონასტრის მსახურები ავაზაკებს გადაეყარნენ“, სენაკში შევიდა და მხურვალე ლოცვა დაიწყო. ორიოდე საათის შემდეგ მსახურები შენუხებულები მოვიდნენ და თქვეს, რომ გზაზე ავაზაკები დაესხნენ, მიატოვეს დატვირთული სახედრები და გაქცევით უშველეს თავს. ცოტა ხნის შემდეგ დატვირთული სახედრები თვითონ დაბრუნდნენ მონასტერში.

ერთხელ ღამის სამ საათზე წმიდა სერაპიონი ეკლესიაში „ილოცვიდა ამაღლებულისა გონებითა... მივიდა ერთი ბერი მის ნეტარისა და აუწყა, ვითარმედ: „მამაო ყოვლადპატიოსანო, ძმა იგი უძღური წარვალს უფლისად. და მამანი ყოველნი მუნ არიან და ხილვაჲ შენი ჰნებავს“. ხოლო იგი ნეტარი ამაღლებულისა გონებითა იყო და სიტყვა არა მიუგო. და შემდგომად მცირედისა სხუა ბერი მივიდა და ჰრქუა: „მამაო წმიდაო, სარწმუნოდ უწყოდენ ღირსებაჲმან შენმან, რომელ ძმა იგი მოკვდების“. მაშინ ჰრქუა მან: „წარვედ, შვილო, და მეცა მოვიდე“. და კუალად დაეყოვნა მას ლოცვასა შინა ერთი ჟამი ოდენ. და მოკვდა ძმა იგი უძღური თვინიერ ხილვისა მისისა. და ოდეს სრულჰყო მან ლოცვაჲ, წარვიდა კვერთხითა თვისითა

ნელიად მოხუცებული იგი მამა. და შეემთხვია ძმათაგანი და ჰრქუა: „ნულარა მოშურები, მამაო, რამეთუ მოკუდა ძმა იგი. ესმა რა ესე სერაპიონსა, დიდად შეელმა გულსა მისსა. და უკუნ იქცა მოსწრაფედ ეკლესიადვე და შევიდა წმიდად საკურთხეველად. და დააგდო თავი თვისი წინაშე წმიდისა ტრაპეზისა და შუბლსა ქვეყანად სცემდა და მრავლითა გოდებითა იტყოდა, ვითარმცა თვით ყოფილიყო მიზეზი სიკუდილისა მისისა. და ილოცა რა მყოვარ ჟამ და მოილო ღმრთისა მიერ მაღლი გულსავესებისა, წარვიდა სენაკად მიცვალებულისა მის. და იგინი განამზადებდეს წესისაებრ დამარხვად. შევიდა იგი ნეტარი აღდულებულის გულითა და ხმაუყო სახელდებით მკუდარსა მას და ჰრქუა: „ვითარ ხარ ძმაო“, ხოლო მან ჰრქუა: „დიდად საღმობიერ ვარ მამაო წმიდაო“ ჰრქუა მას სერაპიონ: „უკუეთუ განთავისუფლდე მაღლითა ქრისტესითა, უაღრესსა მოქალაქებასა შეიძენა?“ გარდაცვლილმა სერაპიონს სთხოვა დახმარება და მოხდა სასწაული — გარდაცვლილი მონაზონი გაცოცხლდა და კიდევ ერთი წელი იცოცხლა.

ერთხელ ღირსი სერაპიონი მონასტრის ძმებთან ერთად ქალაქში წავიდა საქმეზე. წინ მიმავალ მონაზვნებს ავაზაკები შეხვდნენ და ტვირთი მოსტაცეს. მონაზვნები უკან გაბრუნდნენ და, შეწუხებულებმა, წინამძღვარ სერაპიონს აუწყეს ყოველი. „დიდია ღმერთი, არ დავანებებ არანმიდა წარმართებს სინმიდეების მიტაცებას“, თქვა სერაპიონმა, მოიმარჯვა კვერთხი და მარტო გამოედევნა მძარცველებს. ავაზაკებმა როგორც კი დაინახეს სერაპიონი, ნაძარცვი იქვე დატოვეს და მიიმალნენ. შემდგომ ავაზაკებს უთქვამთ: „ვინ იყო ის მონაზონი, რომელიც ჩვენ გამოგვიდგა, რადგან ვნახეთ ცეცხლი, რომელიც მისი კვერთხიდან გამოდიოდა“.

„ესევეითარი სიმდაბლე აქუნდა გულისა მაღალსა მას სათნოებითა მამასა სერაპიონს, რომელ იყვის რა სოფელსა შინა თვისითა ჴელითა მუშაკობნ ვენახსა მონასტრისასა და თვთ ტვირთითა ჰკრებნ სკორესა ვენახისათვის. და დღესა ერთსა ეტვირთა რა გოდრითა სკორე სერაპიონს და მოაქუნდა ვენახად შეემთხვა კაცი ღმრთისა, წმიდა მღვდელმთავარი ნინონმიდელი იოსებ, ჰუნესა ზედა მჯდომარე. ამან ღირსმან დადგა გოდორი იგი და იგი წმიდა გარდამოხდა ცხენისაგან, მეტყველი: „ნუ შრომასა შეიმთხვევ, მამაო წმიდაო“. ხოლო იგი იტყოდა:

„რად არა მოჰკუდები ფერხთა ქვეშე შენთა ყოვლად ნეტართა მახარებელთა მშვიდობისათა წმიდაო მეუფეო“. ურთიერთარს შეემთხვივნეს და მონყლედ ამბორსუყვეს საღმრთოთა სურვილითა და სიყვარულითა. და შემდგომად ამან წარილო სკორე იგი ვენახად და წარემართა გზასა თვისსა...

ოდეს მოხუცდა ნეტარი იგი მამა სერაპიონ, დაუტევა სიმდაბლით წინამძღვრობა და აღირჩია დაყუდებამ... უმეტესად განამრავლა მარხვა და ლოცვა, რომელ ყოვლადვე საქმე მისი ლოცვა იყო მაღალ-ხედვათა შინა შექცეულ... და ოდეს მიიწია ნეტარი ესე მამა სიღრმედ სიბერისა მრავალთაგან მოღვაწებათა ფერხნი მისნი მოუძღურდეს და არღარა ძალედევა ზე დგომამ, არამედ ჯდომით და ნოლითცა ილოცვიდა მარადის ღმრთისა მიმართ“.

სერაპიონს წინასწარ განეცხადა წინამძღვრის სვიმეონის გარდაცვალების დღე, გაჭირვებით მივიდა სვიმეონთან და გამოემშვიდობა: „ჰოე სასურველო მამაო, მომცენ ხელნი ეგე წმიდანი, რათა ამბორს-უყო, რამეთუ მსუროდა რათამცა ამათ ხელთა მიერ წმიდათა მიცემულ ვიყავ დაძველებული ესე მიწაე მიწასა და აწ უწინარე ჩემსა შენ წახვალა ნეტარსაუკუნოდ ცხოვრებად? წარხვალ შენ, მამაო, გარნა არცა მე დავადგრე აქა თვინიერ შენსა, არამედ მოსწრაფედ შეგიდგეს და მიგდედეს შემდგომად შენისა ღირსებისა სული ჩემი. ესრეთ ღმობიერთა ცრემლითა ამბორსუყვეს ურთიერთას სანატრელთა მათ ამბორისყოფითა უკანასკნელითა“.

სვიმეონის გარდაცვალების ერთი კვირის შემდეგ მიიცვალა სერაპიონიც „და დამარხეს მრავალმოღვაწე გუამი მისი საფლავსა მას შინა, რომელიცა თვით განემზადა სიმდაბლით ეკლესიისა კარიბჭეთა შორის, რომელ ყოველსავე ეკლესიად შესლვად მნებებელსა ვერვის ძალედვას თანაწარსვლა, არამედ ყოველთა მიერ ფერხითა იზერგნეოდეს საფლავი მისი სრულისა სიმდაბლისათვის მისისა“.

ნეტარ სერაპიონს კელიაში ორი მტრედი ჰყავდა, რომლებიც მისი ხელიდან იკვებებოდნენ. სერაპიონის გარდაცვალების შემდეგ მტრედებიც გაფრინდნენ და უკან აღარ დაბრუნებულან.

სერაპიონი „რომელმანცა მაღალითა სინმიდითა განატარა ქვეყნიერი ესე ცხოვრებისა სარბიელი“ მშვიდობით მიიცვალა 1747 წელს.

წმიდა შუშანიკი ჰერეთის პიტიახშის, ვარსქენის მეუღლე იყო. ქრისტიანულ ოჯახში აღზრდილი დედოფალი ბავშვობიდანვე ღმრთის შიშითა და სიყვარულით გამოირჩეოდა. იმ დროს ქართლში სპარსელები ბატონობდნენ. სპარსეთის სამეფო კართან კეთილი ურთიერთობის დამყარების მიზნით ვარსქენი სპარსეთის მეფეს, პეროზს ეწვია, საკუთარი ნებით უარყო ქრისტიანობა, მაზდეანობა მიიღო და სპარსთა მეფეს დაჰპირდა, როგორც კი ქართლში დავბრუნდები, ჩემს ცოლსა და შვილებსაც რჯულს შევაცვლევინებო.

ქართლს მოახლოებულმა ვარსქენმა მოციქულები გაგზავნა საპიტიახშო ქალაქ ცურტავში, რათა ქვეშევრდომები შესაფერი პატივით მიგებებოდნენ სამშობლოში დაბრუნებულ პიტიახშს.

შუშანიკ დედოფალმა კარგად იცოდა მეუღლის გულგრილობა სარწმუნოების მიმართ და წინასწარმეტყველურად უთხრა ვარქსენის გამოგზავნილ მოციქულს: „უკუეთუ სულითა ცხოველ არს იგი, ცოცხალმცა ხართ იგიცა და შენცა. უკუეთუ სულითა მომკუდარ ხართ, მოკითხვაჲ ეგე შენი შენდავე მოიქეცინ“. როცა შუშანიკმა ვარსქენის განდგომა შეიტყო, მინაზე დაემხო და მწარე ცრემლებით გამოიტირა ვარსქენი: „საწყალობელ იქმნა უბადრუკი ვარსქენ, რამეთუ უვარყო ჭეშმარიტი ღმერთი და აღიარა ატროშანი და შეერთო იგი უღმრთოთა“. შემდეგ შუშანიკმა დატოვა სასახლე, თან წაიყვანა თავისი ოთხი შვილი და ეკლესიას შეაფარა თავი. მან შვილები საკურთხეველის წინ დააყენა და უფალს შეჰლაღადა: „უფალო ღმერთო, შენნი მოცემულნი არიან და შენ დაიცვენ ესენი, განათლებულნი წმიდისაგან ემბაზისა მადლითა სულისა წმიდისაათა, ყოფად ერთ სამწყსო ერთისა მწყემსისა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესა“.

მწუხრის ლოცვის შემდეგ წმიდა შუშანიკმა ეკლესიის მახლობლად მდგომ სახლს მიაშურა, „შევიდა მუნ შინა სიმწარითა სავსე და მიეყრდნა ყურესა ერთსა და მწარითა ცრემლითა ტიროდა“. საღამოს შუშანიკი თავისმა მოძღვარმა, იაკობ

ხუცესმა მოინახულა და გააფრთხილა: ვარსკენი დაუნდობელია და საშინლად გაგტანჯავს, ამიტომ თუ საკუთარი სარწმუნოებრივი სიმტკიცის იმედი არა გაქვს, სჯობს, მოერიდო მასთან აშკარა დაპირისპირებასო. ამაზე წმიდა შუშანიკმა უპასუხა: „უმჯობეს არს ჩემდა ჳელთა მისთაგან სიკუდილი, ვიდრე ჩემი და მისი შეკრებაჲ და წარწყმედაჲ სულისა ჩემისაჲ, რამეთუ მასმიეს მე პავლეს მოციქულისაგან: „არა დამონებულ არს ძმაჲ გინა დაჲ, არამედ განეყენენ“.

სამი დღის შემდეგ პიტიახშიც ჩავიდა ცურტავში. სასახლეში დაიბარა სამღვდლოება და უტიფრად უთხრა: „ან ნუ რას მერიდებით მე და ნუცალა გძაგ“. სამღვდლოებამ მკაცრად ამხილა სჯულის უარმყოფელი: „წარწყმიდე თავი შენი და ჩუენცა წარგუნყმიდენ“.

ვარსკენმა მეუღლის გადაბირება გადაწყვიტა, მაგრამ შუშანიკმა მტკიცედ შეუთვალა: „შენ ღმერთი ჭეშმარიტი უვარჰყავ და ცეცხლსა თაყუანის ეც, და ვითარცა შენ შემოქმედი შენი უვარჰყავ, ეგრეცა მე შენ შეურაცხყავ და თუ მრავალი ტანჯვაჲ მოაწიო ჩემ ზედა, მე არა ვეზიარო საქმეთა შენთა“. ამგვარი პასუხით განრისხებულმა ვარსკენმა თავისი ძმა, ჯოჯიკი და აფოც ეპისკოპოსი გაგზავნა შუშანიკის სასახლეში წასაყვანად. დედოფალმა შინ დაბრუნებაზე კვლავ უარი განაცხადა. ჯოჯიკმა იცოდა, რომ ვარსკენი მას ძალით მიიყვანდა სასახლეში და სთხოვა, ნებით დაბრუნებულიყო. შუშანიკმა აიღო წმიდა სახარება, მონაშეთა წიგნები, მივიდა სასახლეში და იქ ერთ მცირე სენაკში ჩაიკეტა.

ორი დღის შემდეგ ვარსკენი სასახლეში დაბრუნდა და პურის საჭმელად ძმასთან და რძალთან ერთად შუშანიკიც მიიწვია. დედოფალს არ სურდა ქრისტეს მოღალატე ქმართან ტრაპეზის გაყოფა, არ უნდოდა ქრისტეს მონამის გვირგვინის გარიდება, მან ჯოჯიკის ცოლს ხელი აუკრა მიწოდებულ ჭიქაზე და ამით კიდევ ერთხელ გამოხატა ქრისტესთვის წამების სურვილი. გამხეცებულმა ვარსკენმა სასტიკად სცემა მეუღლე. ცოცხალ-მკვდარი შუშანიკი ჯოჯიკმა ძლივს გამოჰგლიჯა მას ხელიდან. ვარსკენის ბრძანებით შებორკილი დედოფალი სენაკში შეიყვანეს და დარაჯი დაუყენეს. დილით პიტიახშმა მოინახულა შუშანიკი. შემდეგ მსახურს უბრძანა, არავინ შეეშვა მასთან, თვითონ კი სანადიროდ წავიდა. შუშანიკის მოძ-

ღვარმა მოახერხა დედოფალთან შესვლა და, როცა მისი ნანამები სახე იხილა, ცრემლები ვერ შეიკავა და ატირდა. წმიდა შუშანიკმა მშვიდად უთხრა: „ნუ სტირ ჩემთვის, რამეთუ დასაბამ სიხარულისა იქმნა ჩემდა ღამე ესე“. იაკობ ხუცესი ევედრა წმიდანს, მიეცა ნება, მისთვის ჭრილობებზე სალბუნი დაედო. შუშანიკმა მიუგო: „ჯუცეს, მაგას ნუ იტყვ, რამეთუ სისხლი ესე განმმედეღ არს ცოდვათა ჩემთა“. ვარსქენმა თავისი ნაჩუქარი სამკაულები წაართვა შუშანიკს... ამასობაში დიდი მარხვაც დადგა. წმიდა დედოფალი კვლავ ეკლესიის მახლობლად მდებარე პატარა ბნელ სენაკში გადავიდა და მარხვა-ლოცვაში გაატარა წმიდა ორმეოცი. მარხვის შემდეგ ვარსქენმა ცემით ნაიყვანა დედოფალი სასახლეში, სამასი ჯოხი დაჰკრა, ბორკილები დაადო და საპყრობილეში ჩასვა.

შუშანიკს კარგად იცნობდა ქართლის კათალიკოსი სამოელი და ყოველმხრივ ცდილობდა როგორმე ენუგეშებინა წმიდა მონამე, თუმცა რჯულგამოცვლილი ვარქსენისათვის არაფერს ნიშნავდა კათალიკოსის სინმიდე და ავტორიტეტი.

ექვსი წელი გაატარა წმიდა შუშანიკმა ციხეში. იგი თავად ამხნევებდა მის გასამხნეველად მოსულ ქრისტიანებს, მისი ლოცვით ავადმყოფები იკურნებოდნენ, უშვილოებს შვილი ეძლეოდათ... შუშანიკის ლოცვით განიკურნა და ქრისტიანობაზე მოექცა ერთი კეთროვანი სპარსი დედაკაცი. დედოფალი ყველაზე უფრო შვილების ცეცხლთაყვანისცემაზე გადაბირებამ შეაძრწუნა და „ტირილითა დიდითა... თავსა თვსსა ქუე დამართ სცემდა“, მაგრამ მაინც სამადლობელი აღმოთქვა: „გმადლობ შენ, უფალო ღმერთო ჩემო, რამეთუ იყვნესვე არა ჩემნი, არამედ შენნი მოცემულნი იყვნეს. ვითარცა გნებავს, იყავნ ნებაჲ შენი, უფალო, და დამიცევ მე საქმეთაგან მტერისათა“.

სიკვდილის წინ შუშანიკმა ყველანი დალოცა და ითხოვა, დაესაფლავებინათ იქ, საიდანაც პირველად გამოათრია უშჯულო ქმარმა. შემდეგ, ფსალმუნის სიტყვები გაიმეორა: „კურთხეულ არს უფალი ღმერთი ჩემი, რამეთუ მშვიდობით მას ზედა დავნევ და დავიძინე“, და სული უფალს შეავედრა.

მეექვსე საუკუნეში წმიდა შუშანიკის ნეშტი ტფილისში გადმოასვენეს და პატივით დაკრძალეს მეტეხის ღმრთისმშობლის ტაძარში.

სექციები

- 4 (17) — ღირსი სვიმეონ გარეჯელი, წინასწარმეტყველი და საკვირველთმოქმედი (+1773);
- 8(21) — ღირსნი მამანი: იოვანე (მაისურაძე) (+1957) და გიორგი-იოვანე (მხეიძე) (+1960) აღმსარებელნი;
- 12 (25) — ღირსი გიორგი ჭყონდიდელ-მწიგნობართუხუცესი (+1118)
— მღვდელმონაშე დოსითეოზ ტფილელი (+1795);
- 13 (26) — დიდმონაშე ქეთევან დედოფალი (+1624);
- 15 (28) — ღირსი აბბა იოსებ ალავერდელი (+570)
(ცხ. იხ. 7.(20) მაისი);
- 16 (29) — მონაშენი: ისააკი და იოსები, კარნუ-ქალაქში წამებულნი (+808);
- 18 (1.10) — დიდმონაშე ბიძინა ჩოლოყაშვილი და მონაშენი: ელიზბარ და შალვა ქსნის ერისთავნი (+1661);
- 25 (8.10) — ღირსი არსენ დიდი, კათოლიკოსი (+887);
- 29 (12.10) — ღირსი ონოფრე — ონისიფორე გარეჯელი, საკვირველთმოქმედი (1786);

ღირსი სვიმეონი, ბარეჯის წინამძღვარი (+1747)
4 (17) სექტემბერი

ღირსი სვიმეონი დაიბადა კახეთში 1660 წლის ახლო ხანებში. სვიმეონი სიყრმიდანვე გარეჯის მონასტერში მოღვაწეობდა. იგი მოხუცებულობამდე უბრალო მონაზონი იყო, შემდეგ კი მონასტრის წინამძღვრად აირჩიეს.

სათნოებით და სიმდაბლით გამორჩეულ მამა სვიმეონს სასწაულთქმედების ნიჭი ჰქონდა მიმადლებული. ერთხელ, სვიმეონმა, მოულოდნელად, გონება დაკარგა. „და უსულო იყო ვითარ ერთ ჟამ ოდენ; და კუალად მოეგო თავით თვისით განგებითა ღმრთისათა, და ვითარ მოეგო თავსა თვისსა მეყსეულად მიიღო რააცა აქუნდა თვისი, და ყოველივე ჴელითა თვისითა განუყო ორისავე მონასტრისა მამათა და ძმათა სწორებით, სანირავად და სალოცავად სულისა თვისისა“ და, ისედაც უპოვარმა, მთლიანად უარყო ამქვეყნიური საჭიროებანი.

წმიდა სვიმეონის გარდაცვალების წინა დღეებში მასთან მივიდა სერაპიონ საკვირველთმოქმედი და ცრემლებით გამოემშვიდობა: „ჰოჲ, სასურველო მამაო, მომეცი შენი წმიდა ხელეები, რათა ვეამბორო მათ, რადგან მსურდა შენი წმიდა ხელებით მივბარებოდი მიწას მე უვარგისი მტვერი, ახლა კი ჩემზე უნინ შენ მიდიხარ საუკუნო ცხოვრებაში. შენ ნახვალ, მამაო, მაგრამ მეც შენს გარეშე აღარ დავრჩები აქ, არამედ ჩემი სული ჩქარა გამოყვება შენსას“.

სვიმეონმა მოაწესრიგა მონასტრის საქმეები და 1747 წლის 4 (17) სექტემბერს „იმავე დღესა ოდეს მიიტაცა ერთ ჟამ მოინია რა კვალად იგივე დღე, მიიტვალა უფლისა მიმართ მშვიდობით ყოვლადღირსი და ნეტარი მამა წინამძღვარი სვიმეონი“.

ღირსნი მამანი: იოვანე (მაისურაძე) (+1957)
და გიორგი-იოვანე (მხეიძე) (+1960) აღმსარებელი;
8 (21) სექტემბერი

არქიმანდრიტი იოვანე (ერისკაცობაში ბასილ მაისურაძე) დაიბადა ცხინვალში 1882 წლის ახლო ხანებში. ბასილს ბავშვობიდანვე კარგად ეხერხებოდა ყოველგვარი საქმის კეთება. იგი, თორმეტიოდე წლის ყმანვილი, თავდაუზოგავად ეხმარებოდა ბეთანიის მონასტრის წინამძღვარს მღვდელ-მონაზონ სპიროდონს (კეთილაძე), რომელმაც 1894-96 წლებში დიდი გაჭირვებით აღადგინა სავანე.

სიყრმიდანვე მონაზვნური ცხოვრებისკენ მიდრეკილი ბასილი, 1903 წლიდან ათონის მთაზე იწყებს ცხოვრებას იოვანე ღმრთისმეტყველის ქართულ სავანეში. ყოველგვარი სათნოებებით გამორჩეული ახალგაზრდა მოღვაწე მონაზვნად აღკვეცეს და იოვანე ღმრთისმეტყველისადმი მისი განსაკუთრებული სიყვარულის ნიშნად, იოვანე უწოდეს. მალე მონაზონ იოვანეს მღვდლად დაასხეს ხელნი.

ღმრთის სიყვარულითა და მოყვასისადმი მსახურებით აღჭურვილი წმიდა იოვანე, ყოველნაირად ცდილობდა სათნოყოფოდა ღმერთს და მოყვასისთვისაც სასარგებლო ყოფილიყო მისი ცხოვრება.

წმიდა იოვანემ ჩვიდმეტი წელი დაჰყო ათონზე, შემდეგ კი, დროთა მიძიმე ვითარებიდან გამომდინარე, 1920-21 წლებში, სხვა ქართველ ბერ-მონაზვნებთან ერთად, იძულებული შეიქნა დაეტოვებინა ათონის მთა. საქართველოში დაბრუნებული წმიდა იოვანე არმაზის მონასტერში დამკვიდრდა, სადაც, ბოლშევიკების დევნის გამო, მხოლოდ ერთი ბერ-მონაზონი ცხოვრობდა. ერთხელ, მონასტერში მისულმა შეიარაღებულმა ჩეკისტებმა ბერ-მონაზვნები ძალით წაიყვანეს, გზაში — ხევის პირას, ორივე ღმრთისმსახურს ტყვია დაახალეს ზურგში. ხევში გადაცვენილი ბერ-მონაზვნები ჩეკისტებმა მკვდრად ჩათვალეს. ღმრთის განგებით, შედარებით მსუბუქად დაჭრილი გიორგი დიდი გაჭირვებით მილასლასდა მცხეთამდე. იპოვეს ცოცხალ-მკვდარი იოვანეც და სამთავროს დედათა მონასტერში მიიყვანეს.

გამოჯანმრთელებული მამა იოვანე, ბეთანიის მონასტერში წავიდა მისი ბავშვობის მოძღვარ — მღვდელმონაზონ სპირიდონთან, რომელმაც მონასტრის წინამძღვრობა მალევე მამა იოვანეს გადააბარა.

ბავშვობიდან შრომას შეჩვეულმა იოვანემ მალე მოაწყო მონასტრის მეურნეობა და მონასტერში სულიერი რჩევადარიგებისთვის მისულ ხალხს მშვენიერი ტრაპეზიტაც უმასპინძლდებოდა. ხალხის დასანახად თვითონაც მხიარულობდა, ძალიან უყვარდა ბავშვები და ყოველთვის ჰქონდა ტკბილეული მათთვის, ბავშვები იმდენად შეთამამებული იყვნენ მასთან, რომ, ერთხელ, წყლის კურთხევის შემდეგ, მთლიანად განუწეს ღირსი მამა.

მამა იოვანე ძალიან მკაცრად ცხოვრობდა, დღე და ღამე შრომასა და ლოცვაში ათენებდა, დასაძინებლად პატარა ფიცარი ჰქონდა და მასზე ისვენებდა ღამით. მასთან მყოფნი ვერ ხვდებოდნენ როდის ისვენებდა მამა იოვანე და საიდან ჰქონდა მას ასეთი მხნეობა.

მონასტერში ხშირად მიდიოდნენ ხელისუფლების წაქეზებითა თუ წაყრუებით გათამამებული ავაზაკები და ართმევდნენ ბერებს გაჭირვებით მოპოვებულ სურსათ-სანოვანგესა და პირუტყვს. თუმცა, მონასტერს მფარველებიც ჰყავდა მთავრობაში მოღვაწე ფარული ქრისტიანების სახით, რომელთა დახმარებით იოვანე მაისურაძისა და გიორგი მხეიძის მონასტერში ცხოვრება გაფორმებული იყო, როგორც ისტორიული ძეგლის დარაჯებისა და ისინი მცირეოდენ ხელფასსაც ღებულობდნენ.

ცნობილია მამა იოვანეს ლოცვით აღსრულებული მრავალი სასწაული, რომელთა გამჟღავნებას ყოველთვის ერიდებოდა ღირსი მამა. იოვანემ და გიორგიმ ლოცვით განკურნეს ყრუ-მუნჯი ყრმა. მათთან მიჰყავდათ სხვადასხვა უკურნებელი სენით დაავადებულნი და ბეთანიაში რამდენიმე დღის დარჩენის შემდეგ ავადმყოფები იკურნებოდნენ. მამა იოვანე მონასტრის ყველაზე მძიმე სამუშაოებს თვითონ ასრულებდა და ძალიან სწუხდა მამა გიორგიზე, რომელიც სუსტი ჯანმრთელობისა იყო. მაგრამ ამ ქვეყნიდან ის უფრო ადრე გავიდა. ცხოვრებისეულმა ტანჯვამ და გამუდმებულმა შრომამ მისი ჯანმრთელობა შეარყია და ხანმოკლე

ავადმყოფობის შემდეგ, 1957 წელს, სამოცდათხუთმეტი წლის ასაკში აღესრულა.

არქიმანდრიტი გიორგი-იოვანე (მხეიძე) დაიბადა ამბროლაურის რაიონის სოფელ სხვავაში 1887 წლის ახლო ხანებში. თავადაზნაურთა წრეში არსებული მაშინდელი ტრადიციის მიხედვით, გიორგიმ სამხედრო სასწავლებელში დაიწყო სწავლა, მაგრამ სამხედრო კარიერის ნაცვლად, იგი, რუსეთის იმპერიისგან საქართველოს განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში ჩაება და გარკვეული დროის მანძილზე წმიდა ილია მართალთან (ჭავჭავაძე) მსახურობდა პირად მდივნად. ახლობლობდა ილიას მოძღვართან — წმიდა ალექსანდრე ოქროპირიძესთან, მღვდელმონაშემ ნაზარ ლეჟავასთან და ახლოს იცნობდა მისი დროის ყველა გამოჩენილ პიროვნებას. ღმრთის სიყვარულით, გიორგიმ, მონაზვნური ცხოვრების გზა აირჩია, იგი მღვდელმონაშემ ნაზარიმ აღკვეცა მონაზვნად და მალე დიაკვნადაც აკურთხა:

განათლებული და თავმდაბალი, დახვეწილი არისტოკრატიული მანერებითა და მონაზვნური ასკეტიზმით საოცრად მშვენიერი იეროდიაკონი, გიორგი, მალე მღვდელმონაზონად აკურთხეს და არქიმანდრიტის ხარისხშიც აღამაღლეს. ღმრთის სიყვარულითა და მამულისადმი თავდადების სურვილით აღვსილმა მამა გიორგიმ თავის თავზე გადაიტანა ყოველი განსაცდელი, რაც იმ დროს თავს დაატყდა ჩვენ ქვეყანასა და ეკლესიას.

1924 წელს, ხირსის მონასტერში მოღვაწე მამა გიორგის, თავს დაესხნენ შეიარაღებული ჩეკისტები, სასტიკად სცემეს, შეკრიჭეს თმა-წვერი და მოკვლითაც დაემუქრნენ. ოჯახში დროებით თავშეფარებულს კი უფრო მტკივნეული წყენა მიაყენეს ათეისტური მსოფლმხედველობით მონამღულმა საკუთარმა ძმებმა, რომლებმაც მძინარე მღვდელმონაზონს ისევ შეაჭრეს წვერები (შემდგომში ერთმა ძმამ თავი მოიკლა, მეორე კი ცოლთან ერთად დახვრიტეს). ამავე წელს მივიდა გიორგი ბეთანიის მონასტერში, სადაც მას მამა იოვანე მაისურაძე დახვდა და, ამ დროიდან, ეს ორი წმიდა მამა, მთელი ცხოვრება ერთად მოღვაწეობდა.

მამა გიორგი სუსტი ჯანმრთელობის იყო და მონასტერში იგი შედარებით მსუბუქი სამუშაოებით, ფუტკრების მოვლი-

თა და ბოსტნის დამუშავებით იყო დაკავებული. გიორგი საოცრად გულმონყალე იყო და უსაზღვრო ხელგამლილობით ზოგჯერ თითქმის საჭმელ-სასმელის გარეშეც რჩებოდა.

მაღალი, გამხდარი და მუდამ წელში გამართული მამა გიორგი გარეგნულად ძალიან მკაცრი ჩანდა, ნაკლებად საუბრობდა ხალხთან და იშვიათად გადიოდა მონასტრიდან.

მამა გიორგი წინასწარმეტყველებისა და კურნების ნიჭით იყო დაჯილდოებული, რომელსაც გულმოდგინედ მალავდა, გამჟღავნების შემთხვევაში კი ყოველმხრივ ცდილობდა ყოფითი მოვლენებით აეხსნა მომხდარი. ერთხელ მან სახელით უხმო მონასტერში მისულ უცხო კაცს და ამით გაოცებული სტუმარი დაამშვიდა, როცა გნათლავდნენ მეც იქ ვიყავი და იქიდან გიცნობო, ნათლობა კი ოცდაათი წლის წინ მომხდარა, როცა ის კაცი ორი თვის იყო. მამა გიორგიმ წინასწარ იგრძნო ორმოცი წლის უნახავი მისი დების სტუმრობა და წინასწარ გაამზადა მათთვის ტრაპეზი.

მამა გიორგის და იოვანეს ლოცვით განიკურნა მონასტერში მიყვანილი მამა გიორგის ძმიშვილი, რომელიც ტვინის ანთებით იყო სასიკვდილოდ განწირული.

1957 წელს, მამა გიორგი მონაზვნობის დიდ სქემაში აღიკვეცა და იოვანე დაარქვეს. მონასტერში მარტო დარჩენილ გიორგი-იოვანეს მთელი სიმძიმე დააწვა და კიდევ უფრო შეურყია ისედაც სუსტი ჯანმრთელობა. გიორგის მოსავლელად ქალაქიდან ადიოდნენ სულიერი შვილები.

მამა გიორგი-იოვანეს მრავალჯერ ჰქონდა ღმრთისმშობლის გამოცხადება. პირველმონამე თეკლამ ჩვენებით ყურძნის მტევანი მიართვა ძღვნად.

აღსასრულამდე რამდენიმე დღით ადრე ქალაქში მყოფ გიორგი-იოვანეს ანგელოზი გამოეცხადა და აუწყა, სასწრაფოდ მონასტერში დაბრუნებულიყო და იქ დალოდებოდა ამა ქვეყნიდან გასვლას.

მამა გიორგი-იოვანე მშვიდობით აღესრულა 1960 წელს. დაკრძალულია ბეთანიის მონასტერში.

ლირსი გიორგი ჭყონდიდელი (+1118)

12 (25) სექტემბერი

ლირსი გიორგი ჭყონდიდელ-მწიგნობართუხუცესი _ „კაცი სრული ყოვლითა სიკეთითა სულისა და ხორცთასა, სავსე სიბრძნითა და გონიერებითა, განმჭრიახი, სვანი და ფრთხილი“ დაიბადა მეთერთმეტე საუკუნის პირველ ნახევარში. როგორც ვარაუდობენ, გიორგი, სამეგრელოს მთავართა გვარიდან იყო.

მეუფე გიორგი ჭყონდიდელი იყო დავით აღმაშენებლის „აღმზრდელი და თანაგამკაფველი ყოველთა გზათა, საქმეთა და ღვანლთა მისთა“. გიორგი „ვითარცა მამა მეფისა, ეგრეთვე ყველა საურავი უმისოდ არ იქმნების“. მეუფე გიორგი იყო „მართლმსაჯული უღონოთა და ქვრივთ ხელისმპყრობელი“.

1104 წელს მოწვეული რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების „ძეგლისწერა“ წმიდა გიორგი ჭყონდიდელს „კრების თვალს“ უწოდებს და კურთხევით იხსენიებს მის მეუფებას: „ლირსისა მეუფისა ჩვენისა და თუალად წმიდისა ამის კრების ცნობილისა გიორგი მონოზონისა და მწიგნობართა უხუცესისა მრავალმცა არიან წელნი“.

წმიდა გიორგი ჭყონდიდელის ხელმძღვანელობისა და გამჭრიახი მოქმედებებით ქართველებმა დაიბრუნეს თურქების მიერ დაპყრობილი ქალაქი სამშვილდე, ხოლო 1115 წელს გაანთავისუფლეს ქალაქი რუსთავი, რასაც უდიდესი სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა ჰქონდა.

გიორგი ჭყონდიდელი 1118 წელს მეფე დავით აღმაშენებელთან ერთად გაემგზავრა ყივჩაღი მეომრების საქართველოში ჩამოსაყვანად. სამწუხაროდ, მისი ბოლო ამქვეყნიური ღვანლი აღმოჩნდა, ოსეთში მყოფი მეუფე გიორგი მოულოდნელად გარდაიცვალა.

მეუფე გიორგი ჭყონდიდელ-მწიგნობართუხუცესის გარდაცვალება დიდი დანაკლისი იყო ქვეყნისა და ეკლესიისათვის და „იგლოვა ყოველმან სამეფომან და თვთ მეფემან, ვითარცა მამა და უმეტესცა მამის, შემოსითა შავისათა ორმოცდღე“.

დამწუხრებულმა მეფე დავით აღმაშენებელმა წმიდა გიორგი ჭყონდიდელი დასავლეთ საქართველოში გადაასვენა და დიდი პატივით დაკრძალა გელათის მონასტერში.

მლდელმონამე დოსითეოზ ტფილელი მონამეობრივად აღესრულა 1795 წლის 12 (25) სექტემბერს სპარსელების მიერ ტფილისის აღებისას. იმ დროს ქართლ-კახეთის სამეფო რუსეთის იმპერიის მფარველობის ქვეშ იყო. სპარსეთის მმართველმა ალა-მაჰმად-ხანმა მეფე ერეკლეს მოთხოვა ქართლ-კახეთის სამეფოზე კვლავ სპარსეთის ბატონობის აღდგენა და რუსეთთან კავშირის განწყვეტა. მეფე ერეკლე რუსეთის მთავრობისაგან ელოდა დახმარებას და ვერ მოახერხა დროული და საჭირო ღონისძიებების გატარება. სპარსელები ოცდათხუთმეტათასიანი ჯარით საქართველოში შემოიჭრნენ. გადამწყვეტი ბრძოლა ტფილისში, კრწანისის ველზე გაიმართა.

უთანასწორო ბრძოლაში ქართველები დამარცხდნენ. მეფე ერეკლემ ასორმოცდაათ კაციანი ამალით, რომელშიც თითქმის ყველა დაჭრილი იყო, ძლივს დააღწია თავი ტყვეობას.

11 სექტემბერს, ღამით, მთელი ტფილისი ცეცხლის ალში გაეხვია, სპარსელები ძარცვავენ და კლავდნენ მოსახლეობას, ცეცხლს მისცეს წიგნსაცავები, დაარბიეს სტამბა, გაძარცვეს ეკლესიები. ურჯულოები განსაკუთრებული სისასტიკით ხოცავდნენ სასულიერო პირებს და მტკვარში ყრიდნენ. სპარსელებმა შეიპყრეს ტფილელი მიტროპოლიტი დოსითეოზი, უამრავი ჭრილობა მიაყენეს ხმლებით და მტკვრის პირას მიიყვანეს სხვა დატყვევებულ სამლდელოებასთან ერთად.

ვერანაირი სატანჯველებით ვერ გატეხეს ღმრთის მსახურთა სარწმუნოება, მეუფე დოსითეოზმა და მთელმა სამლდელო დასმა სიკვდილი ირჩია ქრისტესთვის. უსჯულოები ხელფეხშეკრულ სამლდელოებს სათითაოდ აგდებდნენ მდინარეში, მეუფეს კი „სამლდელმთავრო შეღავათი მისცეს“ — ნამებისაგან ისედაც სიკვდილის პირას მისული მლდელმთავარი დოსითეოზი ხელ-ფეხშეუკვრელი გადააგდეს მტკვარში.

წმიდა ქეთევანი, ამოთან მუხრანბატონის ასული, დაიბადა 1570 წლის ახლო ხანებში. ქეთევანი კახეთის მეფის, ალექსანდრეს უფროს ვაჟზე, დავითზე დააქორწინეს. მეფე ალექსანდრეს ერთ-ერთი შვილი, კონსტანტინე, შაჰ-აბასის კარზე იზრდებოდა და რჯულიც გამოცვლილი ჰქონდა.

ალექსანდრე მეფე მონაზვნად აღიკვეცა ალავერდის ტაძარში. ტახტი ქეთევანის მეუღლე დავითმა დაიკავა, მაგრამ ოთხიოდ თვეში, 1602 წელს, კახეთის ახალგაზრდა მეფე, მოულოდნელად გარდაიცვალა. დაქვრივებულ ქეთევანს დარჩა ქალ-ვაჟი — თეიმურაზი და ელენე. ალექსანდრე კვლავ სამეფოს დაუბრუნდა. ქვეყნის არეულობისა და სხვადასხვა საშიშროების გამო, ქეთევანმა, თეიმურაზი სპარსეთში, შაჰ-აბასთან გაგზავნა.

შაჰ-აბასმა, თავის კარზე აღზრდილ გამაჰმადიანებულ კონსტანტინე-მირზას უბრძანა, წასულიყო კახეთში, მოეკლა მოხუცებული მამა, მოეკლა ღვიძლი ძმა გიორგი და თვითონ ასულიყო კახეთის სამეფო ტახტზე.

გამაჰმადიანებულმა კონსტანტინე-მირზამ მოაკვლევინა საკუთარი მამა, კახეთის მეფე ალექსანდრე, ძმა გიორგი და მათთან მყოფნი რუსთველი ეპისკოპოსი, შემდეგ მამისა და ძმის მოკვეთილი თავები შაჰ-აბასს მიართვა ერთგულების ნიშნად, თავმოკვეთილი სხეულები კი აქლემს აპკიდა და ქეთევანს გაუგზავნა.

კონსტანტინემ უსირცხვილოდ შეუთვალა ქეთევანს: „შეგირთავ ცოლად და შენც მორჩილ მექმენ, რამეთუ ესრეთ არს წესი და ჩვეულება სჯულად მაჰმადისა“. კონსტანტინე კარგად ხედავდა დედოფლის ავტორიტეტს მთელს სამეფოში და მამისა და ძმის სისხლის საფასურად მითვისებული სამეფო ტახტის შენარჩუნება უფრო უნდოდა ვიდრე ქეთევანის მეუღლეობა.

ქეთევანმა კახეთის დიდებულები იხმო და სარწმუნოების სინშიდისა და ქვეყნის ერთიანობის დასაცავად მოუწოდა. დიდებულებმა ერთგულება შეჰფიცეს დედოფალს, შეიკრიბნენ, მიუვარდნენ კონსტანტინე მირზას და სიცოცხლეს გამოასალმეს. ქეთევანმა ურწმუნო კონსტანტინეს გვამი ბაგრატიონთა

გვარისთვის შესაფერი პატივით დაკრძალა, შაჰს დიდძალი ძღვენი გაუგზავნა და სთხოვა, კახეთის მეფედ თეიმურაზი დამტკიცებინა. მანამდე კი, დროებით, თვითონ იტვირთა სამეფოზე ზრუნვა.

შაჰ-აბასი შეშინდა, კახეთი განმიდგება, ქართლს შეუერთდება და საბოლოოდ დაეკარგავო, ამიტომ სასწრაფოდ დიდი პატივით დააბრუნა საქართველოში უფლისწული თეიმურაზი.

გაიხარა ქეთევან დედოფალმა შვილის ხილვით, გაიხარა მთელმა სამეფომ ქრისტიანი უფლისწულის დაბრუნებით. თეიმურაზი ქრისტიანული წესით აკურთხეს მეფედ და ქვეყანაში დროებით სიმშვიდემ დაისადგურა. ახალგაზრდამეფემ გურიელის ასული ანა შეირთო. მეფე-დედოფალს სამი შვილი — ლევანი, ალექსანდრე და თინათინი შეეძინათ. მალე ანა დედოფალი გარდაიცვალა. შაჰის იძულებით, თეიმურაზ მეფემ, ქართლის მეფის — ლუარსაბის დაჲ, ხორეშანი შეირთო, თვითონ კი ხორეშანის დაჲ — ელენე წაიყვანა ცოლად. ასე ცბიერებით „დაუმოყვრდა“ შაჰ-აბასი ქართლ-კახეთის სამეფოს, ნამდვილად დამოყვრებულ ქართლსა და კახეთს შორის კი მუდმივად თესავდა განხეთქილებას.

შაჰ-აბასმა 1614 წელს ელჩი გამოუგზავნა თეიმურაზს და ერთგულების ნიშნად შვილი სთხოვა მძევლად. იცოდა თეიმურაზმა შაჰის ვერაგობა, მაგრამ უმცროსი ვაჟი, ალექსანდრე მაინც გაგზავნა სპარსეთში, თან ქეთევანიც გააყოლა: „ჰგონებდა პატივისცემასა დედისასა შაჰ-აბასისაგან“. შაჰმა უფროსი შვილი, ლევანიც მოსთხოვა და როცა ისიც თავისთან დაიგულა, კვლავ შეუთვალა თეიმურაზს: „რადგან ამისთანა ერთგული კაცი ხარ, შენც მოდი და მნახეო“. შაჰს სურდა კახეთის სამეფო კარისთვის ერთად მოეყარა თავი და ერთიანად ამოეწყვიტა. დრო აღარ ითმენდა. თეიმურაზმა და ლუარსაბმა გაერთიანებული ძალებით სძლიეს ჟალეთში დაბანაკებულ მტერს.

დაიწყო ქართლის ცხოვრების უსაშინლესი პერიოდი. კახეთის დასალაშქრად გამზადებულმა შაჰ-აბასმა ქეთევანი და მისი შვილიშვილები შირაზს გაგზავნა, თვითონ კი კახეთს შემოესია, ააოხრა ქვეყანა და ეკლესია-მონასტრები, გადაასახლა და დააცარიელა სოფლები. სამასათასზე მეტი ქართველი სპარსეთში გადაასახლეს, გაუდაბურებულ ქვეყანაში კი ულუსე-

ბი ჩამოასახლეს. დამარცხებული თეიმურაზი და ლუარსაბი იმერეთის მეფემ, გიორგიმ, შეიფარა.

შირაზს გადასახლებიდან ხუთი წლის შემდეგ შაჰმა ქეთევანს ჩამოაშორა თეიმურაზის შვილები, ისპაჰანში წაიყვანა და დაასაჭურისა. ალექსანდრემ ტანჯვას ვერ გაუძლო და გარდაიცვალა, ხოლო ლევანი ჭკუიდან შეიშალა.

სამშობლოს ხვედრით შეძრწუნებული წმიდა ქეთევანი, რომელმაც შვილიშვილების უბედურება არ იცოდა, შირაზის მმართველის, გათათრებული ქართველის, იმამ-ყული-ხან უნდილადის სასახლეში ცხოვრობდა. ნაქართველარი თათარი დიდი პატივით ეპყრობოდა ქეთევანს და ამბობდა, დიდად საპატიო სტუმარი არისო ჩვენი, ის კი არ არის ტყვე, ჩვენ თვითონ ვართო მისი ტყვეები. მისი ბრძანებით წმიდა ქეთევანს არ უმხელდნენ თუ რა საშინელი ბედი ენიათ ბატონიშვილებს — ლევანსა და ალექსანდრეს.

ათი წელი იტანჯებოდა ქეთევანი „საპატიო“ ტყვეობაში. მარხვით, ლოცვით, ქვაზე წოლით გაილია დედოფლის სხეული. მაინც მხნედ იყო, უვლიდა, ზრუნავდა და ზედ დაჰფოფინებდა მის გამგებლობაში მყოფ ოციოდე ქართველს. ქეთევან დედოფლის მსახურთა შორის იყო მღდელი ვასილი და მღდელი მოსე, რომლებიც თითქმის ყოველდღიურად აღასრულებდნენ წირვებს, ამზადებდნენ დედოფალს მონამეობისათვის და თვითონაც ყოველდღიურად ელოდნენ ქრისტესთვის სიკვდილს.

ხედავდა შაჰი, რომ „უდრეკ იყო დედოფალი“ და ჯვარცმულ მაცხოვარს ავედრებდა თავის ჯვარცმულ ქვეყანას. შაჰმა გადაწყვიტა, რჯული გამოეცვლევინებინა ქეთევანისათვის. მისი უზნეობა და თავხედობა იქამდეც მივიდა, რომ ცოლობა სთხოვა ზნესრულ დედოფალს და ეს მოხდა სწორედ იმ დღეს, როცა ქეთევანმა თავისი შვილიშვილების ბედი შეიტყო.

შაჰმა იმამ-ყული-ხანს შეუთვალა: „ქეთევან დედოფალი თუ გათათრდეს, ნურას აწყენ და თუ არ გათათრდეს, ანამე და სასჯელით მოჰკალიო“. შეძრწუნდა უნდილაძე, „ბერი დედაკაცი არის და ახლა ეს არ გათათრდება, რას აქნევ ამის გათათრებას, თქვენთვის სირცხვილი არისო მისი სიკვდილი“. შაჰ-აბასმა ბრძანების სასწრაფოდ აღსრულება უბრძანა შირაზის ხანს. უნდილაძე შეევედრა დედოფალს, სხვის დასანა-

ხად მაინც აღიარე ალაჰი, გულში კი ქრისტიანად დარჩიო. ქეთევანმა მტკიცედ უარყო უნდილაძის ნათქვამი და ნამე-ბისთვის განემზადა. „მეუფეო ქრისტე, სიტყუაო ღმრთისაო, არა შუენოდა მხევლისა შენისად უარის ყოფაჲ შენი, ნუ მიმ-ცემ ეშმაკსა მხევალსა შენსა“, შეევედრა მაცხოვარს, მიიღო წმიდა ზიარება და უშიშრად დადგა ჯალათები სწინაშე.

ხალხით გაჭედილ მოედანზე გაიყვანეს დედოფალი, ჯალა-თებმა მოიტანეს სპილენძის ქვაბები, დაანთეს ცეცხლი, შეან-ყვეს შიგ შანთები გასახურებლად და სადღესასწაულოდ შემო-სილი დედოფალი კოცონის წინ დააყენეს. მხოლოდ ერთი რამ ითხოვა წმიდა ქეთევანმა: „დედის ნაშობნი ხართ თქვენც, ნუ შეურაცხმყოფთო სიშიშვლით“.

უსჯულოებმა ენით აღუნერელი სისასტიკით აწამეს დე-დოფალი. გახურებული რვალის ქვაბი დაამხვეს თავზე, მარ-ნუხებით დაუნყლულეს მკერდი, გავარვარებული შამფურები გაუყარეს მკერდიდან ზურგში, ფრჩხილები დააძრეს, ხორცი დააგლიჯეს, ბოლოს გახურებული ბარით შუბლი გაუბეს „და შეირაცხა წმიდათა ქალწულთა მოწამეთა კრებულთა თანა და მოვიდა სამხილებლად ყოველთა და დაადგა ნათელი. ხოლო მუნ დაესწრნენ ფრანგნი და აღიღეს წმიდანი ნანილნი წმიდისა ქეთევანისანი ფრანგთა და წარიღეს თვსთა თანა ნანილად, ხოლო ჴელი და მკლავი ბატონს თეიმურაზს გამოუგზავნეს“. თეიმურაზ მეფემ „კეთილმსახურებისაებრ, ვითარცა მოწამესა დღესასწაულითა დიდითა პატივისცა... და ყოვლითურთ სამღდელოჲთ კრებულთ... ვითა შუენოდა დე-დასა, დედოფალსა და მეფესა და დააბრძანა წმიდანი იგი ნანი-ლნი ეკლესიას — მთავარმოწამისა გიორგისსა ალავერდს, იტყვან ქვეშე საღმრთოჲსა ტრაპეზისა“.

დედოფალ ქეთევანთან ერთად მოწამეობრივად აღესრულ-ნენ ქეთევანის თანმხლები მღვდლები: ვასილი, რომელიც „ღირს იქმნა მოწამისა ღვანლთასა, რამეთუ მანცა ქრისტესთვის მიიღო აღსასრული ცეცხლისა მიერ“ და მოსე, რომელიც ქვებისა და დაშნების ცემით განგმირული ნაკუნ-ნაკუნად აჩეხეს.

მონაშენი ისააკი და იოსები,
კარნუ-ქალაქში ნამაზულნი (+808)
16 (29) სექტემბერი

მონაშენი: ისააკი და იოსები ღვიძლი ძმები იყვნენ. მათი მამა მუსულმანი იყო, დედა კი ქრისტიანი ჰყავდათ. ღმრთის-მოშიში დედაკაცი შვილებს ფარულად ქრისტეს მცნებებით ზრდიდა. იმდენად დიდი იყო ძმებში ქრისტიანულად ცხოვრების სურვილი, რომ მათ ბიზანტიაში წასვლა და იქ ცხოვრება გადაწყვიტეს. იმ დროს ბიზანტიას კეთილმსახური იმპერატორი ნიკიფორე ფოკა განაგებდა. ისააკმა, იოსებმა და მათმა ერთმა ძმამ წერილი მისწერეს კეისარს და თავშესაფარი სთხოვეს.

ნიკიფორემ პატივით მიიწვია მთელ თეოდოსიპოლელ (კარნუელ) დიდგვაროვანთა წრეში გამორჩეული და პატივცემული ძმები. ერთი ძმა მაშინვე გაემგზავრა, წერილშვილიანი იოსები კი მოუცლელობის გამო თეოდოსიპოლში დარჩა და ისააკიც თავისთან დაიტოვა.

თეოდოსიპოლის ამირამ შეიტყო ძმების განზრახვა, ძალიან გაუკვირდა, ვერ გაიგო ყველასგან პატივცემული და დიდებული ოჯახის შვილები, რა მიზეზით ტოვებდნენ თავიანთ ქვეყანასა და ესოდენ სანატრელ მდგომარეობას.

ამირამ თავისთან დაიბარა ძმები. ისააკი და იოსები მიხვდნენ, რომ ჭეშმარიტების აღიარების ჟამი დადგა და ამირას გამოგზავნილებს მიუგეს, რომ მათი ძმის ბიზანტიაში წასვლის მიზეზი ქრისტიანობა იყო. ასეთმა კადნიერებამ გააკვირვა კარისკაცები. როცა ამირას მოახსენეს ყოველივე, უსჯულო მბრძანებელი შენუხდა, ვერ გაიმეტა მოსაკლავად საყოველთაო სიყვარულით გარემოცული ძმები და გადაწყვიტა, როგორმე ქრისტეს უარყოფაზე დაეთანხმებინა ისინი.

თეოდოსიპოლის ამირამ და მთავრებმა შესთავაზეს ისააკსა და იოსებს კვლავ დაბრუნებოდნენ მაჰმადიანობას. მოხუცი მამაც ცრემლებს ღვრიდა და შვილებისაგან ქრისტეს უარყოფას მოითხოვდა. ამირა დიდ პატივსა და ჯილდოს დაჰპირდა წმიდანებს, ხოლო თუ მის სიტყვას არ შე-

ისმენდნენ, მწარე სატანჯველით და სიკვდილით დაემუქრა. ისააკმა და იოსებმა მშვიდად მიუგეს ამირას: „უნყებულ იყავნ, მძლავრო, რამეთუ ვიცით, ვითარმედ „ყოველი ხორცი თივა არს და ყოველი დიდება კაცისა, ვითარცა ყუავილი თივისა. განხმა თივა და ყუავილი მისი დამოსცვივა“. თქვენი ქადებანი ტანჯვათანი და სიკუდილისა მძვინუარისა ჩვენდა შიშად საგონისყოფაჲ საცინელ არს. არცა სიკუდილმან, არცა ცხოვრებამან, არცა ანგელოსთა, არცა მთავრობათა, არცა ძალთა, არცა ამან სოფელმან, არცა მან სოფელმან, არცა სიმალლეთა, არცა სიღრმეთა, არცა სხუამან დაბადებულმან შემძლოს ჩუენ განყენებად სიყუარულსა ღმრთისასა, რომელ არს ქრისტე იესუს მიერ უფლისა ჩუენისა“.

ძმების კადნიერებამ ამირა განარისხა და ბრძანა, სიკვდილით დაესაჯათ იოსები და ისააკი. ჯალათებმა წმიდანები მოსაკლავად წაიყვანეს. ძმებმა მცირე ჟამი სთხოვეს მტარვალებს ლოცვისათვის, მუხლი მოიდრიკეს და მხურვალედ შეჰლაღადეს უფალს: „მეუფეო უფალო, მამაო უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესო, მოიხილე მონათა ამათ შენტა ზედა, მიითუალე შენდამი შეწირვაჲ, რომელნი-ესე შევსწირავთ შენდამი თავთა ჩუენთა, და წმიდათა მონამეთა შენტა თანა აღგურაცხენ და გვრგვნი სიმართლისა მოგუეც ჩუენ, რამეთუ „ყოველი მიცემული კეთილი და ყოველი ნიჭი სრული ზეგარდამო არს გარდამოსულ მამისაგან ნათლისასა“, გადაისახეს პირჯვარი და თავი მოიდრიკეს. ჯალათმა თავები წარკვეთა წმიდა მონამეებს.

ღამით წმიდა ისააკისა და იოსების ნეშტს ღმრთაებრივი ნათელი დაადგა. ამ საკვირველებამ შეაძრწუნა უსჯულოები და ქრისტიანებს ნება მისცეს, დაეფლათ მონამეთა ცხედრები. ქალაქის ეპისკოპოსმა და სამღდელოებამ პატივით მიაბარეს წმიდათა გვამები მიწას. შემდგომ, იმ ადგილას, ეკლესია ააგეს.

ანტონ კათოლიკოსის თქმით წმიდა ისააკისა და იოსების „ჰხსენებაჲ დასდუეს პირველთა მამათა ქართველთა, სათუეოსა მოსახსენებელთა შინა“.

მთავარმონაშე ბიძინა ჩოლოყაშვილი და
მონაშენი ელიზბარ და შალვა
ქსნის ერისთავნი (+1661)
18 (1.10) სექტემბერი

მთავარმონაშე ბიძინა ჩოლოყაშვილი და მონაშენი: შალვა და ელიზბარ ქსნის ერისთავნი აღესრულნენ 1661 წელს. იმ დროს მთელი საქართველო სპარსელთა სათარეშო ასპარეზად იყო ქცეული, განსაკუთრებული სისასტიკით სპარსელებმა კახეთი ააოხრეს, ათასობით ქართველი წაიყვანეს ტყვედ სპარსეთში, მათ ადგილას კი სპარსელები ჩამოასახლეს და „აღარა სადა იხსენებოდა სახელი ქრისტესი, თვინიერ მცირეთა ოდენ მთით კერძო თუშთა, ფშავთა და ხევსურთა შორის“.

კახეთის მთავარი, ბიძინა ჩოლოყაშვილი, ძალიან ნუხდა ქვეყნის გავერანებით, მაგრამ ხედავდა რა სპარსელთა სიმრავლეს, ცდილობდა როგორმე საერთო ენა გამოენახა მტერთან და ფიზიკურად მაინც გადაერჩინა ხალხი. სპარსელები განსაკუთრებული სისასტიკით ანადგურებდნენ ეკლესია-მონასტრებს, კლავდნენ და უკიდურესად შეურაცხყოფდნენ ღმრთისმსახურებს. მეტის მოთმენა აღარ შეიძლებოდა, ერი ფიზიკური და სულიერი განადგურების წინაშე იყო. ბიძინამ ხანგრძლივი ფიქრისა და განსჯის შემდეგ გადაწყვიტა შებრძოლებოდა სპარსელებს და კონკრეტული გეგმაც შეადგინა — ეახლა თავის მოყვარეს, ზაალ არაგვის ერისთავს და გულისნადები აუწყა. ზაალ ერისთავს თვითონაც გული უდულდა ამდენი უბედურებისა და უსამართლობისაგან, მოიწონა განზრახვა და ქსნის ერისთავი, ელიზბარი, მოიწვია სათათბიროდ. ელიზბარმა თან მისი ძმის შვილი შალვაც წაიყვანა შეკრებაზე.

ბიძინამ კახეთისათვის თავსდატეხილ ჭირზე მოუთხრო ერისთავებს, აუხსნა მათ, რომ უმოკლეს ხანში ამგვარივე განსაცდელში ქართლიც შეიძლებოდა ჩავარდნილიყო და მოუწოდებდა, ერთად ებრძოლათ მომხდურთა წინააღმდეგ: „ან უკუე აღუდგეთ მათ ზედა, დაღაცათუ შეუძლებელ არს ჩუენ მიერ, არამედ ძალითა და შეწევნითა დამბადებლისა და ლუთისა ჩუენისათა და წინაძლომითა და განძლიერებითა ცხოველსმყოფელისა ჯუარისათა და თანადგომითა ახოვანისა მხედრისა წმ-

იღისა გიორგისათა, რამეთუ დიდებული ტაძარი მისი (ალავერდი) დაიპყრეს და შეაგინეს და პატიოსანი ხატი მისი შემუსრეს“.

ზაალ არაგვის ერისთავმა „მცირედნი ოდენ კაცნი რჩეული მხედრები მისცნა თანაშემწედ საიდუმლოდ“, ელიზბარ და შალვა ქსნის ერისთავებმა კი ქუდზე კაცს უხმეს.

სამშობლოსათვის თავდადებულმა მეომრებმა 1659 წლის ალავერდობის დღესასწაულზე ახმეტაში მოულოდნელად დაესხნენ თავს სპარსელებს და გაანადგურეს ბახტრიონის ციხესიმაგრეში უზრუნველად დაბანაკებული მტერი. იმავე დღეს სასტიკად დაამარცხეს ალავერდში მყოფი ყიზილბაშები. არდალანის სულთანმა, სელიმ-ხანმა, მიატოვა ცოლ-შვილი და სპარსეთში გაიქცა.

ქართველთა მხედრობა მადლობდა ღმერთს და ერის მფარველ წმიდა გიორგის, „რამეთუ ცხადად იხილვებოდა მთავარმონაშენ გიორგი ცხენსა ზედა სპეტაკსა ელვის სახედ მიმომსრბოლი წინამავლად მათდა“. განრისხებულმა შაჰ-აბასმა ქართლის მეფეს, ვახტანგს, სპარსთაგან შაჰნავაზად ნოდებულს, უბრძანა აჯანყების მეთაურები მასთან გაეგზავნა სპარსეთში.

კახეთის მხსნელი გმირები: შალვა, ბიძინა და ელიზბარი უდრტვიწველად გაემართნენ უკანასკნელ გზაზე. მათ კარგად იცოდნენ, რომ შაჰ-აბასისგან დანდობა არ ექნებოდათ, მაგრამ იცოდნენ ისიც, რომ დაყოვნება ქვეყნის საქმეს წაახდენდა.

ცბიერმა შაჰმა მოჩვენებითი პატივით მიიღო ქართველი დიდებულები, მაგრამ რამოდენიმე ხანში სარწმუნოების გამოცვლა მოსთხოვა. ქართველებმა სპარსეთის მბრძანებელს არდალანის სულთნის პირით შეუთვალეს: „ჩუენ ნიჭთა და პატივთა თქუენტათჳს არა გუელი გვთქუამს. არცა ვეძიებთ საბოძვართა თქუენტა, რამეთუ ჩუენ ზეცათა მეფის მონანი ვართ და მხედრად ქრისტესა განწესებულნი... მზად ვართ ყოვლისავე დათმენად, რაჲთა მის თანა ვსუფევდეთ და მის თანა ვიხარებდეთ“. ბევრს ეცადა არდალანის სულთანი, მაგრამ ვერავითარმა დაპირებამ ვერ მოხიბლა ქრისტეს ერთგული მსახურები. შაჰის ბრძანებით წმიდანები სასტიკად აწამეს. შალვა, ბიძინა და ელიზბარი ერთმანეთს ამხნევებდნენ და გასაოცარი სიმტკიცით ითმენდნენ ყოველგვარ ტანჯვა-წამებას.

შემდეგ წმიდანები გაამიშვეს და გზაზე დაყარეს მწერ-

თავან დასაგესლად. მშიერ-მწყურვალ, კოლო-ბუზებისაგან დაკბენილ და პაპანაქებისაგან ილაჯგანყვეტილ მონამეებს კვლავ შესთავაზეს ქრისტეს უარყოფა, მაგრამ სარწმუნოება ვერ შეურყიეს. განრისხებულმა სელიმ-ხანმა გადაწყვიტა, ბიძინას შესაშინებლად, მის თვალწინ, თავი წარეკვეთათ ელიზბარისა და შალვასათვის.

ქსნის ერისთავებმა მშვიდად დადრიკეს თავები, მაგრამ ჯალათებმა მახვილები ვერ შეაწვდინეს დასარტყმელად, რადგან სანატრელნი ახოვანებით დიდად აღემატებოდნენ უსჯულოებს. მაშინ მტარვალებმა წვივებში ჩასცეს მახვილი და, როცა დავარდნენ, თავები წარკვეთეს ნეტარ ბიძა-ძმისწულს. თანამებრძოლთა სიკვდილს ოდნავადაც არ შეუშინებია წმიდა ბიძინა. „არა რაჲ არს უტკბილეს ქრისტესთვის სიკვდილისა“, — ბრძანა მან. მტარვალმა გადაწყვიტა, შეურაცხყოფით მოეტყუა ბიძინას სიმხნევე. ახოვან გმირს დედაკაცის ჩადრი დაახურეს, ვირზე შესვეს და ქურჩა-ქურჩა ატარეს, დასცინოდნენ და ლანძღავდნენ, ბიძინა კი კვლავ ჰმადლობდა და ადიდებდა ღმერთს.

ჯალათებმა გადაწყვიტეს, ცოცხლად აეჩეხათ წმიდა ბიძინა, აღესილი მახვილებით ჯერ ხელ-ფეხზე მოჰკვეთეს თითები, შემდეგ ხელები მოსჭრეს მაჯებამდე და ფეხები კოჭებამდე; მოჰკვეთეს ორივე მკლავი იდაყვამდე და ორივე წვივი მუხლამდე. მოკვეთილ ასოებს მიწაზე ათრევდნენ და შეურაცხყოფდნენ. ბოლოს, დაჩეხილ ტანზე თავილა დარჩა უვნებელი. ბაგეების მოძრაობით ჩანდა, რომ გული ჯერ კიდევ ფეთქავდა და წმიდანი ლოცულობდა. მაშინ ერთმა ჯალათმა შუბი უგმირა და გულიც გაუჩერა, გული, რომელმაც გაუძლო ამდენ ტკივილს. ეს ამბავი 1661 წელს მოხდა. წმიდა მონამეთა გვამები მთელი დღე ღია ცის ქვეშ ეყარა და მიახლოებას ვერავინ ბედავდა. ღამით მათ ნათელი დაადგა. ქრისტიანებმა ფარულად დაკრძალეს წმიდანთა ნეშტი.

შალვას მეუღლემ, ქეთევანმა და მისმა ძემ დავითმა, ფარულად გაგზავნეს ხალხი სპარსეთში შალვას, ელიზბარისა და ბიძინას ჩამოსასვენებლად. ქართლში ჩამოსვენებულ წმიდა მონამეთა ნაწილებს მრავალი მორწმუნე შეეგება თაყვანისცემითა და ამბორისყოფით. კახეთის მხსნელი გმირები პატივით დაკრძალეს იკორთის მთავარანგელოზების სახელობის ტაძარში.

ღირსი არსენ დიდი, კათოლიკოსი დაიბადა საფარაში 820 წელს სამცხის ცნობილი და გავლენიანი ფეოდალის, მირვანის, ოჯახში. არსენი ექვსი წლის იყო, როდესაც იგი მშობლებმა აღსაზრდელად მიაბარეს გრიგოლ ხანძთელის მონაფეებს თეოდორესა და ქრისტეფორეს.

თეოდორემ და ქრისტეფორემ ყრმა არსენი, მომავალი „კათოლიკოზი ქართლისა და მცხეთის საყდრის გვირგვინი დაუჭნობელი“ და ჭაბუკი ეფრემი, შემდგომ ანყურის სასწავლთმობქმედი ეპისკოპოსი, ხანძთის მონასტერში მიიყვანეს აღსაზრდელად.

მონასტრის ბერ-მონაზვნები ყრმების მონასტერში მოყვანას დრტივნით შეხედნენ, რადგან სამონასტრო განჩინება ამას კრძალავდა. ღირსმა გრიგოლმა აუწყა საძმოს, რომ ეს იყო ერთადერთი გამონაკლისი, თვით ღმრთის ნებით და გამოცხადებით ნაკარნახევი, რათა „ვითარცა ეფრემ ასური და არსენი ჰრომაელი, კაცთაგან განშორებულნი და ღმრთისა მიახლებულნი, ესრეთ იყვნენ ღირსნი ესე ყრმანი აღზრდილ უბინოდ ხანძთას შინა ვიდრე ჟამადმდე პატივისა მათისა“. ღირსმა გრიგოლმა ყმანვილები გასაზრდელად ჩააბარა ქრისტეფორეს და თეოდორეს, რომლებიც ძმათაგან განმარტოებით ცხოვრობდნენ.

ქრისტეფორესა და თეოდორეს ხელმძღვანელობით არსენმა და ეფრემმა საუკეთესო განათლება მიიღეს, ასევე კეთილად წარემართნენ ისინი სულიერ ცხოვრებაში და ღირსი გრიგოლ ხანძთელის კურთხევით მონაზვნებად აღიკვეცნენ. მალე ორივე მათგანს მღვდელმონაზვნად დაასხეს ხელნი.

860 წელს გარდაიცვალა ქართლის კათალიკოსი წმიდა ილარიონი. არსენ საფარელის მამამ, მირვან აზნაურმა, არსენი, საეკლესიო კრების დაუკითხავად მხოლოდ სამცხის ერისკაცთა დახმარებითა და რამდენიმე ეპისკოპოსის თანადგომით, ქართლის კათოლიკოსად დაადგინა. ეს იყო საეკლესიო კანონების უხეში დარღვევა, რასაც ქართვე-

ლი მღვდელმთავრების და მათ შორის ეფრემ მანყვერელის სამართლიანი გულისწყრომა მოჰყვა. მათ მხარი დაუჭირა მამფალმა გუარამ დიდმა, რომლის ბრძანებით მონვეულ იქნა საეკლესიო კრება.

კრებაზე გამოცხადდა მამა ყოველთა მეუდაბნოეთა, გრიგოლ ხანძთელი და ყველა დაარწმუნა იმაში, რომ არსენის ქართლის კათოლიკოსის ტახტზე დადგინება ღმრთის ნებით აღსრულდა: „ღმერთსა ებრძანა კათალიკოზობაჲ არსენისი სისრულისა მისისათჳს, არამედ მირეან მამამან მისმან აუგიანყო უჟამოდ შესწრაფებითა, ვითარცა ადამ ჭამა ხილი იგი, რომელი არღა მნიფე იყო“. გრიგოლ ხანძთელმა თავის თავზე აიღო არსენის დანაშაული — „ბრალი ესე არსენისი ჩემ ზედა იყავნ“ ბრძანა მან და მდაბლად მიმართა კრებას: „ისმინეთ გლახაკისა ამის მოხუცებულისაჲ, რამეთუ არსენი კათოლიკოზი ნებითა ღმრთისაჲთა კათალიკოზი არს, და ძვირის მეტყველთა მისთა, რომელთა არა შეინანონ კლდემულ იყვნენ და სრულიად ჰრცხვენეს ამა სანუთოსა და მას საუკუნესა“. მღვდელმთავრებმა და კრებაზე მონვეულმა ერისკაცებმა ერთხმად მიიღეს გრიგოლის სიტყვა და შეუორგულებულად განაცხადეს: „ან ამიერითგან არსენი იყავნ კათოლიკოზ ქართლისა ყოვლისა და სულიერად მამა ყოველთა“.

არსენ კათოლიკოსმა აღადგინა და აკურთხა ხანძთის ძველი ეკლესია, სვეტიცხოვლის „საყდარი მამათმთავრობისაჲ შეამკო სრულიად და შეიმკო მადლითა“.

წმიდა არსენ კათალიკოსი შესანიშნავი ჰაგიოგრაფი და ისტორიკოსი იყო. მას ეკუთვნის უმნიშვნელოვანესი ისტორიულ-პოლემიკური თხზულება. „განყოფისათჳს ქართლისა და სომხითისა“, რომელშიც გადმოცემულია სომეხ-ქართველთა საეკლესიო განხეთქილების ისტორია. არსენ დიდის კალამს მიაკუთვნებენ „აბიბოს ნეკრესელის ცხოვრებასა და წამებას“.

კათოლიკოსი არსენი ოცდაშვიდი წლის მანძილზე ბრძნულად განაგებდა საქართველოს ეკლესიას. გარდაიცვალა 887 წელს და „მხიარულებით მიიწია წინაშე ქრისტესა და აქუს მადლი შეწვენად ჩუენდა“.

ღირსი ონოფრე — ონისიფორე გარეჯელი,
საკვირველთმომქმედი (1786);
29 (12.10) სექტემბერი

ღირსი ონოფრე — ონისიფორე გარეჯელი (ერისკაცობაში ოთარი), ქართლის ცნობილი აზნაური იყო.

მდიდარმა და გავლენიანმა მშობლებმა ბავშვობიდანვე ჩაუნერგეს ოთარს ღმრთის მოშიშება და გლახაკთა სიყვარული. სიყრმიდანვე გონიერებით გამორჩეულმა ოთარმა შესანიშნავი განათლება მიიღო. იმ დროისთვის, არსებული ტრადიციის შესაბამისად, ოთარმა საფუძვლიანად შეისწავლა არაბული ენაც. ოთარს გადაწყვეტილი ჰქონდა მონაზვნად აღკვეცა, მაგრამ მოხდა ისე, რომ სიჭაბუკეშივე დაოჯახდა, ცოლად შეირთო კეთილმორწმუნე აზნაურის ასული და შვილებიც შეეძინათ. ოთარის მდიდარი და სახელგანთქმული ოჯახი საოცარი სტუმართმოყვარეობით და გაჭირვებულთა ნუგეშინისცემით გამოირჩეოდა. ოთარს აზნაურის შესამოსლის ქვეშ ძაძა ემოსა და გამუდმებით ევედრებოდა უფალს, მიემადლებინა მისთვის მონაზვნური ცხოვრების ძალა.

როდესაც შვილები წამოეზარდათ, ოთარმა მეუღლეს სთხოვა: „ან მნებაეს მე უარისყოფა სოფლისა და შედგომა ქრისტესი. ამის პირისათვის ვითხოვ კეთილ მორწმუნეობისაგან შენისა, რათა შენდობა მოვილო თქუენ ყოველთა მიერ და მიტევება ბრალთა ჩემთა ნებსითთა და უნებლიეთთა“. კეთილმორწმუნე ქალმა არ დააბრკოლა მეუღლე, შენდობა მისცა და მშვიდობით განუტევა. ოთარი, მისმა ორმა ვაჟიშვილმა გააცილა ტფილისამდე.

გარეჯის მონასტრის წინამძღვარმა, არქიმანდრიტმა გერმანემ, სიხარულით მიიღო ოთარი და მონასტრის ბერ-მონაზვნებს უთხრა: „კაცი ესე დიდსა საზომსა მიწევნად არს, რამეთუ აწვე გამოსვლით სოფლით აღუსრულებიეს სიტყვანმიდისა სახარებისა, რომელსა ბრძანებს უფალი, „რომელმან დაუტეოს სახლი, ანუ ცოლი, ანუ შვილნი, ანუ აგარაკი სახელისა ჩემისათ-კს, ას წილად მიიღოს და ცხოვრება საუკუნო დაიმკვიდროს“.

მონასტერში ოთარის სულიერი მოძღვარი იყო მღვდელ-მონაზონი მაქსიმე. მონასტრის წინამძღვარმა — არქიმანდრიტმა გერმანემ, მონაზვნად აღკვეცა ოთარი და სახელად

ონოფრე დაარქვა.

ნეტარი ონოფრე მშვიდი, მდაბალი, მორჩილი და დაუცხრო-
მელი მოღვაწე იყო. იგი ღამის მყუდროებაში მოუკლებლად
ლოცულობდა, ცისკრის შემდგომ ხევში ჩადიოდა, სადაც არა-
ნაირი ხმაური არ აღწევდა და იქ აგრძელებდა ფსალმუნების
კითხვას. იკვებებოდა მხოლოდ წყლითა და პურით და იმასაც
მწუხრის ლოცვის შემდეგ ღებულობდა ძალიან მცირედს.

ლეკთა შემოსევებისგან მონასტერი ძალზე გაღარიბდა. ერ-
თხელ, არქიმანდრიტმა მოუწოდა ღირს ონოფრეს და უთხრა:
„სიყვარულისათვის ძმათასა, წარვედ ქუეყანად ქართლისა და
იღვანე საზრდო, რათა მიიღო გვირგვინი უოხჭნო მორჩილები-
სა და მეცა ნავიდე სხვით კერძო და რაოდენ ძალ მედვას, მოვი-
რენო“.

ონოფრე დაემორჩილა წინამძღვრის კურთხევას და ერთ
დროს ქართლის უპირველესმა აზნაურმა კარდაკარ სიარული
დაიწყო მონაწილების სათხოვნელად. ხალხი უხვად აძლევდა
შემონირულობებს ონოფრეს, რომელთა შორის ბევრი იყო
ისეთიც, რომელსაც მრავალჯერ გაუწოდა ერისკაცობაში
ონოფრემ დახმარების ხელი. ცხინვალს მიახლოებული ღირსი
ონოფრე შეხვდა ხალხს, რომელთაც ერთი ეშმაკეული ჭაბუკი
შესალოცად მიჰყავდათ ვილაც ჰურიასთან. ღირსმა ონოფრემ
ლმობიერად მიმართა შეკრებილ ხალხს: „შვილნო, არა არს საქ-
მე ეგე ყოვლადვე წესი ქრისტიანთა, არამედ მომგვარეთ მე
იგი აქა“. ავადმყოფის დედა ფეხებში ჩაუვარდა წმიდანს და
შემწეობა სთხოვა. ონოფრემ წამოაყენა დედაკაცი და ანუგე-
შა: „მაქვს მე აქა წმიდის დავითის გარეჯელის საფლავისაგან
მტვერი ევლოგიად“, წყალში გაურია წმიდანის საფლავიდან
აღებული მიწა, ბოროტისგან გვემულ ჭაბუკს დააღვეინა და
ავადმყოფიც მაშინვე განიკურნა.

ონოფრემ მოინახულა ოჯახი, წაიყვანა უმცროსი ვაჟი იო-
ვანე და კვლავ მონასტერში დაბრუნდა, თან სამი-ოთხი წლის
სამყოფი საზრდოც ჩაიტანა.

ერთხელ, გარეჯის მონასტერს ლეკები დაესხნენ თავს.
გაძარცვეს მონასტერი და ტყვედ წაიყვანეს ბერ-მონაზვნები.
დატყვევებულთა შორის უხუცესი იყო ღირსი ონოფრე. ლე-
კებმა მისი მოკვლა გადაწყვიტეს, მაგრამ უფალმა დაიცვა
ღირსი მამა. ლეკებმა ონოფრე გაათავისუფლეს და ისიც
სიხარულით დაბრუნდა მონასტერში.

ერთხელ, მონასტერში მივიდა ვილაც არაბი, რომელსაც ცალი თვალი დაზიანებული ჰქონდა და რადგან არაბული ენა ონოფრეს გარდა არავინ იცოდა, მას გამოელაპარაკა. ღირსმა ონოფრემ წმიდა დავით გარეჯელის წყაროს წყლით მობანა მას სწეული თვალი და განკურნა.

ღირსი ონოფრე მონოზენობის დიდი სქიმით შეიმოსა და მდუმარების ღვანლი იტვირთა, დღენიდაგ ფსალმუნებს კითხულობდა და დაგლეჯილ ჭილოფზე ეძინა, შიშველ ტანზე რკინის ჯაჭვი ემოსა; სენაკიდან მხოლოდ წირვა-ლოცვის დროს გამოდიოდა. ბოლოს, ნეტარი ონოფრე ისე დასწეულდა, რომ ფეხზე დგომა არ შეეძლო. მონასტრის ძმები ევედრებოდნენ სანოლში ჩანოლილიყო და თავი სასთუმალზე დაედო. ონოფრე დუმილით ისმენდა მამების შეგონებებს, არ უნდოდა დაერღვია მდუმარების აღთქმა და არც ღმრთისთვის მიცემული სხვა აღთქმის გამჟღავნება სურდა, მაგრამ ძლია ძმების სიყვარულმა და დიდი სქემის აღკვეცის შემდეგ, პირველად წარმოთქვა: „აღთქმა მიქმნიეს, რათა იყოს აღსასრული ჩემი ჭილსა ამას ზედა“.

ღირსი ონოფრე მადლიერებით ითმენდა სწეულებას, ხელიდან ფსკვნილს არ იშორებდა და განუწყვეტლივ იმეორებდა იესუს ლოცვას. მისგან კურთხევის მისაღებად მისული სტუმრებისა და ბერ-მონაზვნებისაგან თვითონ ითხოვდა დალოცვას — „მიბოძეთ ფესვი სამოსლისა თქუენისა, რათა ამბორსუყო და ფერჯნი თქუენნი მომეციოთ, რათა დაგბანოთ ცრემლითა“.

ღირსმა ონოფრემ წინასწარ იგრძნო სიკვდილის მოახლოება, თავის მოძღვარს, მაქსიმეს მოუწოდა და მიიღო წმიდა ზიარება. სამადლობელი ლოცვის წარმოთქმის შემდეგ, ონოფრემ, გონება დაკარგა და თვრამეტი დღის განმავლობაში, მხოლოდ პირფვარს იწერდა — „აღტაცებული იყო და შექცეულ მაღალთა ხედვათა მიმართ“.

1786 წლის 6(19) იანვარს, ნათლისღების დღესასწაულის, ლიტურგიის შემდეგ, ონოფრემ მშვიდად შეჰვედრა სული უფალს.

წმიდა ონოფრეს ნეშტი დაკრძალეს წმიდა დავით გარეჯელის საფლავის სამხრეთით, საკურთხევლის სარკმელთან.

ოქტომბერი

- 1 (14) — კრება კვართისა საუფლოესა და სუეტიისა ღმრთივ-
ბრწყინვალისა, მოციქულთასწორნი: მეფე მირიანი და
დედოფალი ნანა (IV);
აბიათარ მღვდელი და წმიდა სიდონია (IV);
— ღირსი მელქისედეკი, ყოვლისა საქართველოესა
კათოლიკოს-პატრიარქი (+1033);
- 2 (15) — დიდმონამენი: დავითი და კონსტანტინე (+740);
- 4 (17) — მღვდელმონამე ევდემოზი, ყოვლისა
საქართველოესა კათოლიკოს-პატრიარქი (+1642);
- 5 (18) — ღირსი გრიგოლ ხანძთელი (+861) და კლარჯეთის
უდაბნოს ღირსნი მამანი და დედანი (VIII-IX);
- 7 (20) — ღირსი იოსებ ხუცესი, მოხევე (+1763);
- 13 (26) — ღირსი ანტონ ჭყონდიდელი (+1815)
და იაკობ ხუცესმონაზონი (XIX ს.);
- 16(29) — ღირსი ზენონ იყალთოელი (VI) (იხ. 7(20) მაისი);
- 17 (30) — ღირსი იოსები, ყოვლისა საქართველოესა
კათოლიკოს-პატრიარქი (+1770);
- 19 (1.11) — ღირსმონამე ნიკოლოზ დვალი (+1314);
(იხ. 12 (25) თებერვალი);
- 26 (8.11) — ღირსი ალექსანდრე ოქროპირიძე (+1907);
- 28 (10.11) — მღვდელმონამე ნეოფიტე ურბნელი (VIII);
- 29 (11.11) — ღირსი სერაპიონ ზარზმელი (+900);
- 30 (12.11) — მონამე იოთამ ზევდგინიძე (+1465);
- 31 (13.11) — ათნი ბევრნი (ასიათასი) მონამენი (+1227);

კრება კვართისა საუფლოისა და სუეტიისა
ღმერთივბრწყინვალისა და მირონმდინარისა;
მოციქულთასწორნი: მეფე მირიანი და დედოფალი ნანა,
აბიათარ მღვდელი და წმიდა სიღონია (IV);
1 (14) ოქტომბერი

„ქართლის ცხოვრება“ მოგვითხრობს, რომ მეფე ნაბუქოდონოსორის მიერ იერუსალიმის დაპყრობის შემდეგ ებრაელები საქართველოში ჩამოვიდნენ და თან ჩამოიტანეს ელია წინასწარმეტყველის ხალენი. მათ იქადაგეს ქართლში ერთი ჭეშმარიტი ღმერთის თაყვანისცემა.

მცხეთელი ჰურიები ყოველწლიურად აგზავნიდნენ იერუსალიმში წარმომადგენლებს და აქტიური კავშირი ჰქონდათ იქაურ ებრაელებთან. მათ მიერ გაიგეს ქართველებმა იესუ ქრისტეს შობა, მოგვთა მიერ ახალშობილისადმი სამეუფო ძღვენის შეწირვა და ქრისტესთან დაკავშირებით იერუსალიმში მომხდარი ბევრი სხვა ამბები.

იესუ ქრისტეს ჯვარცმის წელს იერუსალიმიდან მოციქული მოვიდა მცხეთელ ურიებთან: „რომლისათვის იგი მოვიდეს მოგუნი და შესწირეს ძღვენი, აღზრდილ არს იგი და იტყვს თავსა თვსსა ძედ ღმერთისა და სხუასა რასმე ახალსა სჯულსა გკქადაგებს და ან წარმოგვკვლენია მოციქულნი ყოველთა თანა ჰურიათა, რათა მოვიდენ მეცნიერნი სჯულისანი. მოვედით უკვე ყოველნივე მოსეს სჯულისა თანამდებნი და განვაბჭოთ მას ზედა“. ქართლიდან სინედრიონის ბჭობაზე ელიოზი და ლონგინოზი წარავლინეს. ელიოზის დედამ, მცხეთელ ებრაელებს სთხოვა, მონანილეობა არ მიეღოთ იესუ ქრისტეს წინააღმდეგ მოწყობილ შეთქმულებაში — „რამეთუ ის არის სიტყვა წინასწარმეტყველთა და იგავი ბრძენთაგან თქმული“.

მაცხოვრის ჯვარცმის დროს მცხეთელი ებრაელები სინანულით უყურებდნენ იესუ ქრისტეს ტანჯვას. ელიოზის დედამ მცხეთაში გაიგონა ქრისტეს ჯვარზე გაკვრისას ჩაქურჩის ხმა, „საშინელითა კრჩხიალებითა“ დაიძახა: „მშვიდობით, მეუფებო ჰურიათაო, რამეთუ მოჰკალთ თავისა მაცხოვარი და მცსნელი და იქმნენით ამიერითგან მტერ შემოქმედისა!“ და აღესრულა.

იესუ ქრისტეს შესამოსლები ჯარისკაცებმა გაიყვეს, კვართზე კი წილი ჰყარეს, თუ ვის უნდა შეხვედროდა იგი. მცხეთელმა ჰურიებმა სწორედ ეს კვართი იყიდეს რომაელი

ჯარისკაცებისაგან. ელიოზმა და ლონგინოზმა კვართი ქართლში წამოასვენეს. მცხეთას მოსულ ელიოზს წინ შემოეგება „დაი თვისი“, სიდონია, გულში ჩაიკრა მაცხოვრის კვართი და სული განუტევა.

სიდონიას ვერანაირად ვერ გამოაცალეს კვართი ხელიდან და გადაწყვიტეს კვართიანად დაესაფლავებინათ, მაგრამ კვლავ სასწაულის წინაშე აღმოჩნდნენ ურიები — ადგილიდან ვერ დაძრეს მიცვალებული. ეს ამბავი ისე გახმაურდა, რომ თვით ადერკი მეფე მივიდა სასწაულის სანახავად და დარწმუნდა რა ზეციური ნიშნების უტყუარობაში, იესუ ქრისტეც აღიარა ღმერთად: „იესუ არს ერთი რომელიმე ღმერთთაგანი და განგებითა ღმერთთათა მოსრულ არს სოფლად და საკვირველებაი ესე მის მიერ არს და ვგონებ, ფრიად კეთილ არს ესე ქუეყანისა ამის ჩუენისათვის და მეფობისათვის ჩემისა, რამეთუ ნიჭი ესე მოევლინა ადგილსა ამას“. მეფემ მცველები დააყენა სიდონიას ცხედართან და თვითონ სასახლეში წავიდა. ცოტა ხნის შემდეგ მინა გაიპო და სიდონია კუართიანად შთანთქა. ამ სასწაულმა კიდევ უფრო განამტკიცა ხალხში ქრისტეს რწმენა. მალე იმ ადგილას კვიპაროსის ხე ამოვიდა, რომელიც სწეულებისაგან ჰკურნავდა ავადმყოფებს. სასწაულთმოქმედ ხესთან გარეული მხეცებიც მიდიოდნენ ჭრილობების მოსარჩენად.

სულთმოფენობის შემდეგ, საქართველოში, ქრისტიანობა სხვადასხვა დროს იქადაგეს მოციქულებმა: ანდრია პირველწოდებულმა, სვიმონ კანანელმა, მატათამ და ბართლომემ. მათ მიერ ჩაეყარა საფუძველი საქართველოს ეკლესიას, მაგრამ წარმართთა მძლავრობით ხალხმა თანდათან დაივიწყა ქრისტე ღმერთი და ქვეყანაში ძირითადად კერპთაყვანისმცემლობა იყო გავრცელებული.

მეოთხე საუკუნეში, ქართლში, მეფობდა ასფაგური, რომელსაც „ძე არ ესვა“, მხოლოდ ერთი ასული, აბეშერა, ჰყავდა მემკვიდრედ. იმ დროს ქართლის პოლიტიკური ორიენტაცია სპარსეთისა და საბერძნეთის იმპერიებს შორის მერყეობდა. სპარსული ორიენტაციის მომხრეების მცდელობით, სპარსეთის მეფე — ქასრე სასანიდის შვილი — მირიანი, ქართლში ჩამოიყვანეს და ასფაქურ მეფის ქალიშვილ, აბუშერაზე, დანიშნეს. იმ დროს, მირიანი, შვიდი წლის იყო. ქასრო მეფემ ქართველებს განუცხადა: „იყოს შვილი ჩემი ორსავე სჯულსა

ზედა: მამათა ჩუენთა ცეცხლმსახურებასა და თქუენთა კერპთასა“ — ბრძანა მან.

მირიანმა „შეიყვარა ქართველნი, და დაივიწყა ენა სპარსული და ისწავა ენა ქართული... და შეამკო საფლავი ფარნავაზისი... და მეფობდა ესრეთ მირიან მცხეთით“.

მეფე მირიანი თხუთმეტი წლის იყო, როცა მოულოდნელად გარდაეცვალა მეუღლე აბეშერა და ამით დასრულდა ფარნავაზიანთ დინასტიის მეფობა და დედოფლობა. მირიან მეფემ ცოლად შეირთო „საბერძნეთით, პონტოით, ასული ოლილოტოსისი, სახელით ნანა“.

მეფე მირიანი წარმატებით იბრძოდა საქართველოს საზღვრების დასაცავად და შემოიერთა ქართლის ისტორიული მიწები. სპარსეთის მბრძნალელების, ქასრეს, გარდაცვალების შემდეგ ტახტზე ავიდა მირიანის ძმა, ბარტამი. მირიანსა და ბარტამს შორის ურთიერთობები დაიძაბა, მაგრამ მალე მოგვარდა ყველაფერი და ბარტამმა მირიანის სამეფოს შეუერთა ჯახირეთი, შამის ნახევარი და ადარბადაგანი.

მირიანის მეფობის დროს ქართლში შემოვიდა და მცხეთაში დასახლდა წმიდა ნინო, ქართველთა განმანათლებელი. ნინო ყველას ეკითხებოდა იესუ ქრისტეს კვართის ადგილსამყოფელს, რომელიც, იმ დროისათვის, აღარავის ახსოვდა. ამ ძიებაში ნინომ გაიცნო ელიოზის შთამომავალი, მცხეთელ ჰურიათა მღვდელმოდღვარი აბიათარი, მისი ასული სიდონია და კიდევ ექვსი ებრაელი ქალი. ნინომ ისინი ქრისტეს სჯულზე მოაქცია, მაგრამ, რადგან ქრისტიანი მღვდელი არ იყო, ნათლისღების საიდუმლო არ ჩაუტარებიათ. წმიდა ნინო იესუ ქრისტეს სახელით კურნავდა დავრდომილებს. ნანა დედოფალი სასტიკად ეწინააღმდეგებოდა ნინოს ქადაგებას, გმობდა ახალ მოძღვრებას და მის მქადაგებელს. მირიან მეფეს კი „აქუნდა სურვილი ქრისტეს სჯულისა და არა დააბრკოლებდა ქადაგებად ნინოს და მოწაფეთა მისთა“. ერთხელ მან ებრაელთა დევნისაგან დაიხსნა აბიათარი, ასული მისი სიდონია და სხვა ქრისტიანები.

გავიდა ხანი. ერთხელ, ნანა დედოფალი დასწეულდა და ნინოს ლოცვამ იგი უეჭველი სიკვდილისაგან იხსნა, რის შემდეგაც ნანამ აღიარა მაცხოვარი. დედოფლის განკურნების შემდეგ მირიან მეფე კიდევ უფრო დაინტერესდა ქრისტეს სჯულით და ურიაყოფილ აბიათარს ხშირად ეკითხებოდა ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებზე. აბიათარმა მას ნებროთის წიგნი წაა-

კითხა. მეფეს ქრისტეს სჯულზე მოქცევის სურვილი გაუჩნდა.

ერთ დღეს მირიანი სანადიროდ წავიდა თხოთის მთაზე. ნადირობისას მეფეს მზე დაუბნელდა და მის ირგვლივ უკუნი ღამე ჩამოწვა. შეშინებულმა მირიანმა კერპებს შესთხოვა დახმარება, მაგრამ ისინი უგრძობნი იყვნენ მლოცველის მიმართ. მაშინ მეფემ ჯვარცმულ ღმერთს შეავედრა თავი და მოხდა სასწაული: განათდა და მზე გამობრწყინდა. მირიანმა განიპყრნა ხელნი აღმოსავლისაკენ და თქვა: „შენ ხარ ღმერთი ყოველთა ზედა ღმერთთა, უფალი ყოველთა ზედა უფლებათა, ღმერთი, რომელსა ნინო იტყვის“. მცხეთაში დაბრუნებული მეფე ნინოსთან მივიდა, მისი რჩევით მეორე დღესვე მოციქულნი წარავლინა საბერძნეთში იმპერატორ კონსტანტინესთან და სთხოვა სამღდელოება გამოეგზავნა ქართლში.

მირიან მეფემ სამღდელოების ჩამოსვლამდე ეკლესიის აშენება გადანიჭა სამეფო ბაღში. ხუროებმა ნაძვის ხისგან შეიდი სვეტი დაამზადეს. ექვსი აღმართეს, ხოლო მეშვიდე, ყველაზე დიდი, ადგილიდან ვერ დაძრეს. წმიდა ნინო მოწაფეებთან ერთად ღოცვად დადგა. გამთენიისას ზეცით გარდამოხდა ნათლით შემოსილი, „ყოვლად ცეცხლითა მობლარდნილი“ ჭაბუკი, ხელი მოჰკიდა სვეტს და აღამალლა. სვეტი გაბრწყინდა და თორმეტი წყრთის სიმაღლეზე გაჩერდა ჰაერში. მთელი მცხეთა დაიძრა ნათლის სვეტის თაყვანსაცემად, მის მიახლოებაზე ავადმყოფები იკურნებოდნენ, ბრძვებს თვალეები ეხილებოდათ, დავრდომილნი აღსდგებოდნენ.

ამასობაში კონსტანტინოპოლიდან დაბრუნდნენ ქართველი დიდებულები ეპისკოპოს იოვანეს, მღდლებისა და დიაკვნების თანხლებით. კონსტანტინე დიდმა ქართლის მეფე მირიანს გამოუგზავნა ცხოველმყოფელი ჯვარის კვარცხლბეკი და ორი სამსჭვალე, რითაც ჯვარზე გააკრეს იესუ ქრისტე.

მტკვრისა და არაგვის შესართავთან ნათელილო მეფე-დედოფალმა, სამეფო კარმა და მთელმა ქართლმა. საზეიმო ნათლისლების შემდეგ იოვანე ეპისკოპოსი და მისი თანხლებნი ერუშეთს წავიდნენ, აღაშენეს ეკლესია, რომელშიც დიდი პატივით დააბრძანეს ქრისტეს სამსჭვალე. შემდგომ მანგლისში ააშენეს ეკლესია და ცხოველმყოფელი ჯვარის ნაწილი დაასვენეს.

მირიან მეფე შეწუხდა. მას სურდა, სატახტო ქალაქშიც ყოფილიყო დასვენებული სინმიდეები. წმიდა ნინომ მეფეს უთხრა, რომ მცხეთაში დიდი სინმიდე, იესუ ქრისტეს კვართი ინა-

ხებოდა. მეფე მირიანმა ჰურიათა მღდელი აბიათარი დაიბარა, კვართის ამბავი გამოჰკითხა და სიხარულით აღივსო.

მცხეთაში, ერთი კლდის თავზე, მშვენიერი, სურნელოვანი, სასწაულთმოქმედი ხე იდგა. მისი ფოთლებით ისარნაკრავი მომაკვდავი ნადირი იკურნებოდა. როდესაც იოვანე ეპისკოპოსს ეუწყა ეს ამბავი, ბრძანა: „ჭეშმარიტად ღმრთისა მიერ აღმოცენებულ არს ხე იგი და დამარხულ ჟამისა მისთვის და ანლა მოეფინა მადლი ღმრთისა ქართლსა და მის ხისგან ჯერ არს შექმნა ჯვარი პატიოსანი, რომელსა თაყვანის სცეს ყოველმან სიმრავლემან ქართლისამან“.

მირიან მეფის ძემ, რევიმ, მთავარეპისკოპოს იოვანეს კურთხევით მოაჭრევინა ხე, რტოებითურთ წამოასვენა და ეკლესიის სამხრეთით აღმართა. ხეს ოცდაჩვიდმეტი დღის განმავლობაში არც ფერი შეუცვლია და არც ფოთლები დასცვენია. შემდგომ ამ ხისგან სამი ჯვარი გააკეთეს. ამის შემდეგ, მრავალი დღის განმავლობაში, ხალხი ერთსა და იმავე ჩვენებას ხედავდა — ღამით ეკლესიას ვარსკვლავებით გარშემორტყმული ცეცხლოვანი ჯვარი ადგებოდა თავს, განთიადისას ორი ვარსკვლავი გამოეყოფოდა სხვებს, ერთი აღმოსავლეთისაკენ მიდიოდა, მეორე კი — დასავლეთისაკენ, თავად ცეცხლოვანი ჯვარი კი არაგვს გაღმა, კლდოვანი ბორცვის თავზე ჩერდებოდა და იქიდან უჩინარდებოდა ზეცაში. წმიდა ნინოს რჩევით, მეფემ ერთი ჯვარი დასავლეთით, თხოთის მთაზე აღამართვინა, მეორე — ქალაქ უჯარმაში, მესამე ჯვრისთვის კი ადგილი ვერ შეარჩიეს.

მირიან მეფემ ლოცვით შესთხოვა უფალს, მიენიშნებინა ადგილი, სადაც ჯვარი უნდა აღმართულიყო. ღმერთმა ისმინა კეთილმორწმუნე მეფის ვედრება და ანგელოზის პირით აუწყა, რომ ჯვარი აღმართა არაგვს გაღმა, კლდოვან ბორცვზე. როცა მცხეთაში ეს პატიოსანი ჯვარი აღიმართა, მაშინვე ყველა კერპი დაიმსხვრა ქართლში.

სიკვდილის წინ, მეფე მირიანმა სამეფო ტახტი თავის შვილს, ბაქარს, გადასცა, რომელმაც კეთილად განაგრძო მამის მოციქულთასწორებრივი მოღვაწეობა.

წმიდა კეთილმსახური მეფე მირიანი მშვიდობით აღესრულა. იგი საკუთარი სურვილისამებრ დაკრძალეს მცხეთის სამთავრო ეკლესიაში. ორი წლის შემდეგ გარდაიცვალა ნანა დედოფალიც და დაკრძალეს მირიან მეფის გვერდით.

ღირსი მელქისედეკი, ყოვლისა საქართველოსა
კათოლიკოს-პატრიარქი (+1033)
1 (14) ოქტომბერი

ღირსი მელქისედეკი იყო „დიდებულთა კაცთა შვილი“. იგი აღიზარდა საქართველოს მეფე ბაგრატ მესამის კარზე და ერთდროულად მიიღო ყოველმხრივი სასულიერო და საერო განათლება. როგორც მელქისედეკის მოღვაწეობიდან ჩანს, ის იყო უდიდესი საეკლესიო მოღვაწე და შორსმჭვრეტელი დიპლომატი.

მელქისედეკმა საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობელის სამოციქულო ტახტი დაიკავა კათოლიკოს სვიმეონის შემდეგ. მელქისედეკი საქართველოს სამოციქულო ეკლესიას მართავდა დაახლოებით 1010-1033 წლებში, საქართველოს მეფეების: ბაგრატ მესამის, გიორგი პირველისა და ბაგრატ მეოთხის დროს.

წმიდა მელქისედეკმა ააშენა და გაამშვენიერა სვეტიცხოვლის ტაძარი, იგი დახმარების სათხოვნელად „წარვიდა ბერძენთა მეფისა ბასილის წინაშე კონსტანტინეპოლედ, რათა შეენიოს, რამეთუ იყო დიდეს კათოლიკე სამოციქულო ეკლესია სვეტიცხოველი, რომელი ვახტანგ გორგასალს აღეშენა, დაძველებულ იყო და ჟამთა შლოლიბით გარეშემო სტოანი და ბჭენი დაქცეულ იყო და აღარავინ იყო მწე აღშენებად და არცა-ვის ძალედვა აღშენება მისი“.

იმპერატორმა ბასილმა მისცა წმიდა მელქისედეკს „განძი და შესამკობელნი ეკლესიათანი, ხატნი და ჯუარნი, და ყოველივე სამღდეღმთავრო და სამღდელო სამკაულნი“.

დიდძალი განძით სამშობლოში დაბრუნებულმა მელქისედეკმა, „იწყო შენებად გარეთითა ბჭითა და გარეშემოთა სტოითა მოქმნითა და ზედაბერვითა, და ყოველი განასრულა“. გარდა ამისა, კათოლიკოსმა შეამკო სვეტიცხოველი „ყოვლითა სამკაულობითა, ოქროთი და ვერცხლითა, თუალითა და მარგალიტითა“.

წმიდა მელქისედეკი რამოდენიმეჯერ ეწვია ბიზანტიას და ისტორიკოსები ვარაუდობდნენ, რომ ამ ვიზიტების დროს მოხდა აღმოსავლეთის პატრიარქების მიერ საქართველოს

ეკლესიის მამამთავრისთვის კათოლიკოს-პატრიარქის ტიტულის მონიჭება, თუმცა ტაო-კლარჯეთში, პარხლის ეკლესიის წარწერა ყოველი საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად მოიხსენიებს წმიდა იოვანე მეოთხეს (980-1001), რომელიც საპატრიარქო ტახტზე შეცვალა მელქისედეკის წინამორბედმა, კათოლიკოს-პატრიარქმა, სვიმეონმა.

ისტორიამ შემოგვინახა უწმიდესი მელქისედეკის მიერ შედგენილი ანდერძი — „აღწერილი მცხეთის საყდრისადმი“, სადაც ჩამოთვლილია იმ ნივთების, ეკლესია-მონასტრებისა და სოფლების სრული სია, რომელიც კათოლიკოს-პატრიარქმა მელქისედეკმა შესწირა მცხეთის სვეტიცხოველს. ამავე საბუთიდან ირკვევა, რომ მელქისედეკ პირველმა სვეტიცხოველში, გაიჩინა დასაკრძალი ადგილი — „სამხრით სადიაკვნოსა, წმიდათა მონამეთა სამარტუილოსა შიგან შევქმენ საფლავი ჩემი და დავდგი საკურთხეველი და ამა საკურთხეველსა ზედა დავაყენე ჟამის მწირველად ცოდვილისა სულისა ჩემისათვის გაზრდილი ჩემი იოვანე“.

კათოლიკოს-პატრიარქი მელქი-სედეკი მშვიდობით აღესრულა 1033 წელს, ანდერძისამებრ დაასაფლავეს სვეტიცხოველში.

დიდმოწამენი: არაბვეთის მთავარნი დავით და კონსტანტინე
დავითი და კონსტანტინე (+740)
2 (15) ოქტომბერი

დიდმოწამენი: არგვეთის მთავარნი დავით და კონსტანტინე ღვიძლი ძმები იყვნენ, ისინი იმერეთის დიდგვაროვანთა შტოს ეკუთვნოდნენ, არგვეთის მხარეს განაგებდნენ და საყოველთაო სიყვარულით სარგებლობდნენ მთელს სამთავროში.

ძმებში ჰარმონიულად იყო შერწყმული სულიერი და ფიზიკური სიძლიერე, იყვნენ „მეცნიერ ძუელისა და ახალისა სჯულისა, ჭეშმარიტნი მორწმუნენი და გამოცდილნი და ახოვანნი წყობათა შინა და ბრძოლათა“. უფროსი ძმა დავითი იყო „ჰაეროვან და სპეტაკ ხორცითა, მონაბლე თმითა, შუენიერ გუამითა და ხშირ წვერითა“, კონსტანტინეც, „შუენიერ (იყო) გუამითა, მონაბლე თმითა... წვერ გამო“.

740 წელს არაბეთისა და სპარსეთის მმართველმა, მურვან-ყრუმ, ააოხრა ქართლი და იმერეთის დასაპყრობად გაემართა. ფერსათის მთასთან დაბანაკებულმა ქართველებმა დავითისა და კონსტანტინეს მეთაურობით დაამარცხეს მომხდური მტერი. გაბრაზებულმა მურვან-ყრუმ ურიცხვი ლაშქარი შეკრიბა და შურისძიებით ანთებული კვლავ გაემართა იმერეთისაკენ. არაბებმა მოაოხრეს ყველაფერი. გადარჩენილმა მოსახლეობამ ტყეებს შეაფარა თავი. უთანასწორო ბრძოლაში ტყვედ ჩაიგდეს არგვეთის მთავრები დავითი და კონსტანტინე.

მურვან-ყრუს წინაშე მიყვანილმა დავითმა და კონსტანტინემ უშიშრად ამხილეს გალაღებული სარდალი „სიცილი და ქადილი შენი ცუდ და ამო არს ჩუენ ზედა, რამეთუ ნუთ ჟამ არს დიდებაჲ შენი და ადრე განქარდების, რამეთუ არა ღირსებისა შენისათჳს იქმნა ძლევაჲ შენი ჩუენ ზედა, არამედ ცოდვათა ჩუენთათჳს, რომელ გარდავჴედით მცნებათა ღმრთისათა, იქმნა ფლობაჲ თქუენი ჩუენ ზედა, რათა გუნუართნეს ღმერთმან ჴელითა თქუენ უსჯულოთა და უღმრთოთა“. განრისხებულმა მურვან-ყრუმ დავითისა და კონსტანტინეს წამება ბრძანა. ჯალათებმა მაშინვე გაიყვანეს ძმები და სასტიკი წამება დაუწყეს, თან აიძულებდნენ უარი ეთქვათ ქრისტიანობაზე და მიეღოთ მაჰმადის სჯული. მარტვილები მოთმინებით ჰმად-

ლობდნენ უფალს და ურყევად იდგნენ სარწმუნოებაზე.

დავითისა და კონსტანტინეს მხნეობით გაკვირვებულმა მურვანმა მოჩვენებითი ლმობიერებით მიმართა დავითს: „გამიგია შენი ვაჟკაცობის ამბავი, ამიტომ გირჩევ, დაუტეო ცუდი და ამაოჲ სიტყუაჲ სიცოფისა თქუენისაჲ და დაემორჩილო სჯულსა მუჰამედისა“. სანაცვლოდ კი პატივსა და სპასალარის წოდებას დაჰპირდა. დავითმა პირჯვარი გამოისახა და უპასუხა: „ნუ იყოფინ ესე ჩუენდა, რაითა დაუტეოთ ნათელი და შეუდგეთ ბნელსა, ღმერთმან ჩუენმან განგვანათლა, რაჟამს ძე თვისი მოავლინა ქვეყნად და კაც იქმნა ჩვენთვის, ყოველი განგებულება თავს იდვა: ჯვარცმა, დაფლვა, აღდგომა, ამაღლება; კვალად მოვალს განსჯად ცხოველთა და მკუდართა. მაცხოვარმა წარავლინა მოწაფენი თვისნი ყოველსა ქვეყანასა საქადაგებლად. ჩვენთან მისმა ორმა მოწაფემ იქადაგა და მოგვაქცია კერპთა მსახურებისაგან. ჩვენ, მის მიერ განსწავლულნი და განათლებულნი, არა ვმონებთ სხვასა სჯულსა, არამედ მზად ვართ ქრისტესთვის გვემასა, ტანჯვასა, ცეცხლსა, წყალსა, მახვილსა და სიკვდილსა“. შემდგომ ამხილა ყურანი და სჯული აგარიანთა: „მუჰამედმა ცეცხლის მსახურებისაგან მოგაქციათ, მაგრამ ღმერთი ვერ შეგამეცნებინათ, ამიტომ ემსგავსებით იმ ნავდანთქმულთა, რომელნიც შუა ზღვაში გადარჩნენ, მაგრამ ნაპირს მიწევნულნი დაინთქნენ“. დავითის მხნე პასუხით განრისხებული მურვანი კონსტანტინეს მიუბრუნდა და მისი გადაბირება მოინდომა, მაგრამ კონსტანტინემაც უშიშრად აღიარა წმიდა სამება: „ვითარცა წამა და აღიარა უფალმან ჩემმან დავით... მეცა ვწამებ და აღვიარებ, რამეთუ ერთსა სჯულსა და ერთსა სარწმუნოებასა ზედა განსწავლულ ვართ და მრწამს მამად და ძე და სული წმიდაჲ და მისთვის მოვკუდები“. გამძვინვარებულმა მურვანმა ბრძანა, შიმშილითა და წყურვილით მოეუძღურებინათ ძმები.

ათი დღის „მრავალფერი ტანჯვის“ შემდეგ მურვან-ყრუ მიხვდა რა, რომ ძმები სჯულს არ შეიცვლიდნენ, მათი წამებით სიკვდილი ბრძანა.

სიკვდილის წინ დავითმა და კონსტანტინემ უკანასკნელად აღავლინეს ლოცვა: „ჰოი, უფალო ღმერთო იესუ ქრისტე, ძეო და სიტყვაო ღვთისა მამისაო, ვითარცა ისმინენ თხოვანი ჩუენნი და ღირს გუყვნენ წამებასა სახელისა შენისათვის წმიდისა,

ანცა შეისმინენ ვედრებანი და თხოვანი ჩუენ მონათა შენთანი და ვითარცა დავიმარხენით ჴორცნი ჩუენნი უხრწნელ და შეუგინებელ სახელისათჳს შენისა წმიდისა, ეგრეთვე შემდგომად წამებისა ჩუენისა დაჰმარხენ გუამნი ჩვენნი განუხრწნელად და დაურღვეველად და რომელთა ხადონ სახელითა ჩუენითა სახელსა შენსა წმიდასა, მსწრაფლ ენიენ ნყალობაჲ შენი და მიეც შენდობაჲ ბრალთაჲ და ყვენ ასონი ჴორცთა ჩუენთანი მკურნალ ყოველ სენთა და უძღურებათა, დიდებად ყოვლად საგალობელისა სახელისა შენისა“.

დავითი და კონსტანტინე ქუთაისის ზემოთ, წმიდა კოზმანი-სა და დამიანეს ტაძრის მახლობლად, მდინარის ნაპირას გაიყვანეს, სასტიკად გვემეს, მერე ხელ-ფეხი შეუკრეს, ქედზე ლოდები გამოაბეს და მდინარეში გადაყარეს. ამ დროს ზეციდან გაისმა ხმა, რომელიც მარტვილების თხოვნის შესმენა დაამტკიცა. ზეციური ხმით შეშინებული მტარვალეები გაიქცნენ.

ლამით ზეციდან სამი ნათელი სვეტი გარდამოვიდა, მონამეებს „ლოდნი შემოეძარცვნეს ქედთა მათთა“ და წყლის ზედაპირზე ამოტივტივდნენ. ქრისტიანებმა დავითისა და კონსტანტინეს ცხედრები ნაპირზე გამოასვენეს. მათ მოესმათ ნათლის სვეტიდან გამომავალი ხმა: „ალიჴუენით გუამნი წმიდათა მაგათ მონამეთანი და წარიყვანენით ტყით კერძო აღმოსავალით და სადა იგი გონდესთ, მუნ დაკრძალენით წმიდანი ეგე გუამნი მონამეთანი, რამეთუ მუნ არს ბრძანებაჲ უფლისა ღმრთისაჲ, რათა გებისა თანა არსთასა იყვენენ მუნ გებულცა გუამნი წმიდათა მონამეთანი“.

დავითი და კონსტანტინე დაკრძალეს წყალნითელას ნაპირზე მდებარე მურვან-ყრუს მიერ დარღვეულ ეკლესიაში.

ბაგრატ მეფის (1072-1117) ბრძანებით აქ აშენდა მონასტერი, სადაც დაასვენეს წმიდა დავითისა და კონსტანტინეს უხრწნელი ნაწილები, რომელთა მიერ დღემდე აღესრულება სასწაულები და კურნებები. მონასტერს და მის ახლო მდებარე სოფელს, დავითისა და კონსტანტინეს ღვანლის პატივსაცემად, მონამეთა ეწოდა.

ღირსმონაგე ევდემოზი, ყოვლისა
საქართველონისა კათოლიკოს-პატრიარქი (+1642)
4 (17) ოქტომბერი

ღირსი ევდემოზი (დიასამიძე) საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად 1632 წელს იქნა დადგენილი. იმ დროისათვის ქართლ-კახეთის ერთიანი სამეფოს მეფე იყო თეიმურაზ პირველი (1625-1632).

კათოლიკოს-პატრიარქ ევდემოზს თეიმურაზ მეფესთან ეროვნული და პოლიტიკური ინტერესების გარდა ნათესაური ურთიერთობაც აკავშირებდა (თეიმურაზის ძეს, დავითს, ცოლად ჰყავდა პატრიარქ ევდემოზის ძმის შვილი).

შაჰ-აბასმა ქართლ-კახეთის სამეფო ტახტიდან განდევნა მეფე თეიმურაზი და მის ნაცვლად ქვეყნის მმართველად დაადგინა გამაჰმადიანებული როსტომ-ხანი (1632-1658). „იყო მეფე როსტომ მორჩილი ყაინისა და მოყვარული სჯულისა მაჰმადისა. ამან აღაშენა სახლი ყიზილბაშური... განძლიერდნენ თათარნი და კადნიერებდნენ ქართველთა ზედა და რომელნიცა იყვნენ ქართველნი მოყვარენი წესისა მათისა, მეძავნი და ბილწებისა მოქმედნი, დიდად პატივს სცემდა მეფე როსტომი... და რომელიცა იყვნენ სიმართლისმოქმედნი და წრფელნი გულითა და ცოდვის მორიდალნი, მათ არას პატივსცემდა და ცუდს კაცსა ეძახდნენ... და ქართველთაცა ისნავეს სმა და ჭამა ყიზილბაშური... ამიერითგან შემოვიდა ზოგ-ზოგთაგან ტყვის სყიდვა თავადებისაგან, და რომელნიცა იყვნენ ობოლნი და ქვრივნი, გამოიყვანებდნენ და განჰყიდნენ და განმრავლდა ცოდვა“.

„თვით სამღვდელთონიცა და მღვდელმთავარნიცა მიდრკეს კეთილისაგან და აღერივნეს ერთა თანა... მოუძღურდა სჯული და განირყუნა წესი ეკლესიისა, რამეთუ არღარა ეძიებდნენ სულიერსა საქმესა, არამედ ხორცთათვის ზრუნვიდნენ ყოველნივე“.

კათოლიკოს-პატრიარქმა ევდემოზმა, რომლის ხასიათში აშკარად სჭარბობდა უშიშროობა და შემართება, ღია ბრძოლა გამოუცხადა როსტომ-ხანს და მოქმედებდა კიდევ მწყემსმთავრისათვის შესაფერისი უშიშროებითა და თავდადებით.

უნმიდესმა ევდემოზმა რამდენიმეჯერ შეჰკრიბა ქართლის წარჩინებული ვაჟკაცები სპარსელებთან საბრძოლველად. მისი გავლენით ცალკეული მთავრები არ ემორჩილებოდნენ როსტომ-ხანის პოლიტიკას და თავიანთ სამთავროებს იცავდნენ მუსლიმანური ტრადიციების ზეგავლენისაგან.

კათოლიკოს-პატრიარქი ევდემოზი წინ აღუდგა ბაგრატიონთა და სხვა დიდებული გვარის შვილთა სიყრმიდანვე ყაენის კარზე აღზრდის იმდროინდელ ჩვეულებას. ევდემოზი არც როსტომ მეფის პირდაპირ მხილებას ერიდებოდა — სადაც კი შეხვდებოდა, ყველგან ეუბნებოდა: „მაჰმადიანების მამა ხარ და ქრისტიანთა მამინაცვალიო“. პატრიარქ ევდემოზის სულიერი შვილი იყო როსტომ-ხანის მეუღლე, კეთილმორწმუნე დედოფალი, მანუჩარ დადიანის ასული, მარიამი. წმიდა ევდემოზ კათოლიკოს-პატრიარქის მოღვაწეობითა და დედოფალ მარიამის თანადგომით, ქვეყანაში ისევ ცოცხლობდა სარწმუნოებრივ-ეროვნული სული, შენდებოდა ეკლესიები, იწერებოდა სასულიერო ხასიათის ლიტერატურა და მალღებოდა პატრიოტული სულისკვეთება.

მეფე როსტომ-ხანი კარგად ხედავდა კათოლიკოს-პატრიარქის ორიენტაციასა და ავტორიტეტს. უწმიდესი ევდემოზი ყველგან ქადაგებდა და კონკრეტულ გეგმებსაც ადგენდა ქართლის ტახტზე ქრისტიანი მეფის, თეიმურაზის, დასაბრუნებლად.

1642 წელს როსტომ-ხანმა შეიპყრო უწმიდესი ევდემოზი, მაგრამ ვერაფრით გატეხა ქრისტესა და სამშობლოს სიყვარულით ანთებული კათოლიკოს-პატრიარქი.

ევდემოზი კიდევ უფრო მწვავედ ამხელდა მეფის უსჯულოებას და ხალხს მის წინააღმდეგ საბრძოლველად მოუწოდებდა. როსტომ-ხანმა საპყრობილეში მოაშთობინა წმიდანი, მისი გვამი კი, შეურაცხყოფის მიზნით, ნარიყალას ციხიდან გადააგდებინა აბანოების მხარეს.

ქრისტიანობისთვის წამებული კათოლიკოს-პატრიარქი, ევდემოზი, ქრისტიანებმა ფარულად წამოასვენეს და ანჩისხატის ტაძარში დაკრძალეს, ჩრდილო-დასავლეთ კუთხეში.

ღირსი გრიგოლ ხანძთელი (+861) და კლარჯეთის
უდაბნოს ღირსნი მამანი და დედანი (VIII–IX)
5 (18) ოქტომბერი

ღირსი გრიგოლ ხანძთელი დაიბადა 759 წელს. იგი დიდგვაროვანთა შვილი იყო — „საშოთგანვე დედისაჲთ შეწირულ იყო ღმრთისა დედისაგან თვისისა“ და ნერსე ერისთავის კარზე იზრდებოდა.

ყრმა გრიგოლის „გულისხმიერობაჲ სწავლისაჲ განსაკვირვებელი იყო ფრიად, რამეთუ მსწრაფლ ხოლო დაისწავლა დავითნი და ჴმითა სასწავლელი სწავლაჲ საეკლესიოჲ, სამოძღუროჲ ქართულსა ენასა შინა ყოველი დაისწავლა და მნიგნობრობაჲცა ისწავლა მრავალთა ენათა და საღმრთონი წიგნნი ზეპირით მოიწვართნა“.

აღმზრდელებმა და მშობლებმა ნეტარი გრიგოლის მღვდლად კურთხევა ინებეს. გრიგოლს მღვდლობის სურვილი ჰქონდა, მაგრამ უდიდეს მოვალეობასაც გრძნობდა და უარი შეჰკადრა ერისმთავარს და მშობლებს: „ან პატივისა ვხედავ და პატიჟისაგან მეშინისო“. ახლობლებმა მაინც დაითანხმეს: „მორჩილ იქმენ ბრძანებასა ქრისტესსა და ჴმონე მას მღვდლობითა, რომელმან ივნო ჩუენთჳს, მღვდელმან მან საუკუნემან და ჩუენ ყოველნი გუაჯხოვნა“.

სამღვდლო ხელთდასხმის დროს უძღურთა მკურნალმა და ნაკლოვანებათა აღმავსებელმა საღმრთო მადლმა უფრო საცნაურჴყო წმიდა გრიგოლის პიროვნება, მისი სინმიდის პატივისმცემელნი მადლობდნენ ღმერთს „რაჟამს წმიდითა ხელითა მისითა ღირს იქმნეს მიღებად ჴორცსა და სისხლსა ქრისტესსა“.

მაღე ეპისკოპოსად კურთხევაც დაუპირეს გრიგოლს, ამან კი ძალზე შეაკრთო მოძღვარი, იგრძნო „თავი თჳსი ჴორციელად დიდებასა შინა“ და სასწრაფოდ დატოვა „შეცვალებადი პატივი ქუეყანისა, მოკუდავთა კაცთა სუფევისაჲ, მოჴრიდა ჟამიერთა და ნივთიერთა ბუნებათა, რაჲთა უჟამოჲ იგი ნათელი უძლოდის უცვალებელსა დიდებასა სასუფეველსა ცათასა“.

გრიგოლმა თან წაიყვანა სამი უახლოესი თანამოსაგრე: საბა, თეოდორე და ქრისტეფორე — „ერთზრახვად შეკრულნი,

ვითარცა სული ერთი, ოთხთა გუამთა შინა დამტკიცებული". ისინი წავიდნენ კლარჯეთში, ოპიზის მონასტერში და ორი წელი იღვანეს იქაურ მოძღვარ ამბა გიორგისთან.

გრიგოლი კლარჯეთის უდაბნოში მცხოვრები განდეგილი ბერ-მონაზვნებისაგან სწავლობდა ლოცვასა და მარხვას, სიმდაბლესა და სიყვარულს, სიმშვიდეს, უპოვარებას, მღვიძარებასა და მდუმარებას. ოპიზაში ორწლიანი მოღვაწეობის შემდეგ, გრიგოლი, ხანძთელ მეუდაბნოე ხუედიოსს ეწვია. ხუედიოსს ადრევე გამოუცხადა ღმერთმა, რომ ამ ადგილას მონასტერი აშენდებოდა „წელითა გრიგოლ მღდელისა, კაცი-სა ღმრთისაჲთა და სულნელებჲა ლოცვათა მისთაჲ და მონაფეთა მისთაჲ, ვითარცა კეთილი საკუმეველი, აღინეოდის წინაშე ღმრთისა". გრიგოლს ძალზე მოეწონა იქაურობა და ძმებთან ერთად მონასტრის მშენებლობა დაიწყო. მონაზვნებს უმძიმეს პირობებში უწევდათ მუშაობა, მათ კი სამუშაო იარაღებიც არ ჰქონდათ. ხანძთის მახლობლად მცხოვრებმა აზნაურმა, გაბრიელ დაფანჩულმა, სიხარულით მისცა მამებს ყველაფერი ქვიტკირის ეკლესიის ასაშენებლად.

გაბრიელ დაფანჩულმა მეფე აშოტ დიდ კურაპალატს წარუდგინა ღირსი გრიგოლ ხანძთელი. აშოტ მეფემ „შენირნა ადგილნი კეთილნი და შატბერდისა ადგილი აგარაკად ხანძთისა. მაშინ სამთა მათ დიდებულთა ძეთა კურაპალატისათა — ადარნერსე, ბაგრატი და გუარამ — შენირეს თითოეულად, რაჲცა საწმარი მონასტერსა მისსა უწყმდა, ყოველი უხუებით".

გრიგოლი დიდად ზრუნავდა მონასტრის ტიპიკონის მოსაწესრიგებლად. მისი კურთხევით მოხდა იერუსალიმიდან საბანშიდის ტიპიკონის გადაწერა. ნეტარმა გრიგოლმა „განაწესა წესი თვისისა ეკლესიისაჲ და მონასტრისაჲ, სიბრძნით განსაზღვრებული და მეცნიერებით განბრწყინებული და ყოველთაგან წმიდათა ადგილთა გამორჩევით შეკრებული, ვითარცა საფასე დაუღვენელთა კეთილთაჲ".

მონასტრის ტიპიკონი მკაცრი იყო. მამა გრიგოლი „უდებთაგანს არ შეიწყნარებდა". ძმების ქონებას შეადგენდა პატარა სანოლი, შეურაცხი საგებელი და თითო სარწყული წყლისათვის. ბევრი მათგანი საერთოდ არ სვამდა ღვინოს, სხვანი კი მცირედს იხმევდნენ. სენაკებში ცეცხლს და სანთელს არ ანთებდნენ. თავად გრიგოლის სათნოებანი მხოლოდ უფალმა უწყოდა.

გრიგოლი უდიდესი ავტორიტეტი იყო სრულიად საქართველოსთვის. მირიან აზნაურის მძლავრებით, ეპისკოპოსთა მცირე კრებამ, ქართლის კათოლიკოსად დაადგინა მისი ვაჟი, ნმიდა გრიგოლ ხანძთელის აღზრდილი, არსენი. სჯულისკანონის ასეთმა უხეშმა დარღვევამ, სამღვდულოებისა და ერისკაცთა გულისწყრომა გამოიწვია. გუარამ მამფალისა და ეფრემ მანყვერელის მოწვევით, ჯავახეთში, საეკლესიო კრება ჩატარდა, რომელსაც კათოლიკოსი არსენი უნდა გადაეყენებინა. კრებაზე, ნეტარი გრიგოლის მოსვლამდე, სიტყვის თქმა ვერავინ გაბედა. ერუშელმა ეპისკოპოსმა თქვა: „ოდეს მოვიდეს ვარსკულავი უდაბნოთაჲ, მაშინ წარემართოს საქმე და განზრახვაჲ ყოველთაჲ“.

კრებაზე გამოცხადებული გრიგოლი საკვირველი სანახავი იყო: „სამოსელი იგი შეურაცხი, რომელ ემოსა მოხუცებულსა მას, ესრეთ ჩნდა, ვითარცა სამოსელი ნათლისა ბრწყინვალისა განუცდელისაჲ, ხოლო თავსა მისსა კუკული იხილვებოდა, ვითარცა გვირგვინი სამეუფოჲ“. მამები მიხვდნენ, რომ მისი სიტყვა ღმრთივგამოცხადებული იქნებოდა და მართლაც, როცა ნმიდა გრიგოლმა თქვა, რომ „ღმერთსა ებრძანა კათალიკოზობაჲ არსენისი სისრულისა მისისათჳს“, უდრტვინველად მიიღეს მისი სიტყვა.

ღირსმა გრიგოლმა მოიარა მთელი აფხაზეთი, თავისი მადლიანი სწავლებითა და ქადაგებით გაათბო იქაური ქრისტიანები, შემდგომ კი იმერ-ამერიის საზღვარზე ააშენა უბისის მონასტერი.

უფალი მრავალ სასწაულს ახდენდა ღირსი გრიგოლის ხელით. ერთხელ დეკანოზმა მნათეს უთხრა: „ნადი მამა გრიგოლთან, გაიგე, სძინავს თუ ღვიძავს, ცისკრის ჟამიაო“. მნათე მივიდა გრიგოლის სენაკთან და ნახა, რომ იქიდან ნათელი გამოდიოდა. მან იცოდა, რომ ღირსი გრიგოლი არც ცეცხლს, არც კანდელს არ ანთებდა სენაკში და შეეშინდა, ეგონა, ხანძარი იყო გაჩენილი, დეკანოზმა მნათე დაამშვიდა: „ნუ გეშინინ! არა არს იგი ცეცხლი შემწველი, გარნა სული ღმრთისა განმანათლებელი“.

ხელაპყრობით ლოცვად დამდგარი ნმიდა გრიგოლი მზესავით ბრწყინავდა და მისი სხეულიდან ნათლის ისარნი გამოდიოდნენ ჯვარის სახედ. ერთ ზამთარს ძმები ტყეში იყვნენ გა-

სულნი შეშისთვის. მოულოდნელად დიდი ხე მოცურდა და ის-ის იყო მოხუცებული მონაზონი უნდა გადაეჩეხა, რომ ღირსმა გრიგოლმა ჯვარი გადასახა მას და თქვა: „სახელითა ქრისტესითა დადგე, ძელო!“ სიტყვამან მისმან, ვითარცა კლდემან უძრავმან, დააყენა ადგილსა მას მყაფარსა მყინვარსა ზედა მოქანებული საშინელად“.

გრიგოლმა მკაცრად ამხილა მეფე აშოტ კურაპალატი, არ მოერიდა მის მალალ მდგომარეობას, იცოდა, რომ მეფის არასწორი ქმედება დამაბრკოლებელი და დამლუპველი იყო ერისათვის. გრიგოლმა მკაცრად ამხილა ანჩის ეპისკოპოსი — ტფილისის ამირას ახლობელი მეუფე — ცქირი, რომლის მღდელმთავრისათვის შეუფერებელი მოქმედებები, ასევე დამლუპველი იყო ერისათვის. გაბოროტებულმა ცქირმა ერთი ანჩელი კაცი მოისყიდა ღირსი გრიგოლის მოსაკლავად. მკვლელმა იხილა „სასწაული დიდი წმიდასა მას ზედა ზეგარდამო, რამეთუ სვეტი ნათლისაჲ ფრიად ბრწყინვალე ცად აღწევნული ჰფარვიდა მას. და იყო თავსა მისსა ჯუარი თუალთშეუდგამი გარემო მისა ცისსარტყელის სახედ, შუენიერად რაჲ გამოჩნდის ჟამსა წკმისასა“. მკვლელს, მოულოდნელად, მკლავი გაუხმა და მხოლოდ გრიგოლის ლოცვით განიკურნა. ანჩმი მოწვეულმა საეკლესიო კრებამ განკვეთა ცქირი. მაგრამ იგი ტფილისში წავიდა საჰაკ ამირასთან, მისი დახმარებით ხელახლა ჩაიგდო ხელში ანჩის კათედრა და თავისი ხალხი გაგზავნა ხანძთის მონასტერს, დასარბევად. ღირს გრიგოლს ანგელოზისაგან ეუწყა, რომ ცქირი დაისჯებოდა. მართლაც, ორი დღის შემდეგ, ქორთას მყოფი ცქირი მოულოდნელად გარდაიცვალა.

გრიგოლ ხანძთელმა საბა იშხნელთან ერთად კონსტანტინოპოლის წმიდა ადგილები მოილოცა. იქედან დაბრუნებულებმა კი მეფე აშოტ კურაპალატის მონამეობრივი აღსასრულის შესახებ შეიტყვეს და „ტკივილისა ცრემლითა აღივსნეს ღმრთისმსახურისა მის ჳელმწიფისა დაცემისათჳს და ტირილითა სავსენი ულოცვიდეს მიცვალებულსა მას მეფესა“.

ღირს გრიგოლს უფლისგან წინასწარ ეუწყა მისი გარდაცვალების დღე. მან კლარჯეთის უდაბნოს მონასტრებში სანთლები დაგზავნა და შეუთვალა, რომ იმ დღეს აენთოთ და ელოცათ მისთვის. გარდაცვალების დღეს, გრიგოლთან გამო-სამშვიდობებლად და მისგან კურთხევის მისაღებად მეუდაბ-

ნოე მამები მივიდნენ. ზეციდან გაისმა ხმა: „ნუ გეშინინ მოსლვად ჩუენ თანა, მსახურო ქრისტესო სანატრელო, რამეთუ ქუეყანისა ანგელოზსა და ზეცისა კაცსა გინესს მეუფე ცათაი ქრისტე. ან მოვედ სიხარულით და უფლისა შენისა თანა იხარებდ დაუსრულებელად, რამეთუ ნეტარ ხარ შენ შორის კაცთა ნეტარსა მას დიდებასა დამკვიდრებად განმზადებული და მხიარული საუკუნოდ“. გრიგოლმა აკურთხა მამები. უკანასკნელად დაარიგა ისინი და მშვიდობით შეჰვედრა სული უფალს.

ღირსი გრიგოლ ხანძთელი გარდაიცვალა 861 წლის 5 ოქტომბერს, 102 წლის ასაკში. წმიდანის ნეშტი, საკუთარი ანდერძისამებრ, დაკრძალეს ხანძთის მონასტერში, ძმათა საფლავებს შორის.

კლარჯეთის უდაბნოს ღირსნი მამანი და დედანი (VIII-X). ტაო-კლარჯეთი ქართველი კაცის ცნობიერებაში სინმიდის, ერთიანობისა და სიძლიერის ნანატრ და ტკივილიან გრძნობას უკავშირდება. მერვე-მეათე საუკუნეებში, როცა არაბთა ბატონობის გამო ქართლში კულტურული ცხოვრება ჩამკვედარი იყო, ტაო-კლარჯეთში მონასტრების მშენებლობა მიმდინარეობდა. წმიდა ექვთიმე თაყაიშვილი წერს: „ყოველ მონასტერში იყო სკოლა, სემინარია, სადაც ასწავლიდნენ წერაკითხვას, საღმრთო სჯულს, ფილოსოფიას, ბერძნულს და სხვა ენებს, გალობას, კალიგრაფიას, მხატვრობას, ოქრომჭედლობას და სხვა. აქედან გამოდიოდნენ მღვდელმობღვარნი, მთარგმნელები და გადამწერი ნიგნებისა, მინიატურისტიები და ოქრომჭედელნი“.

ტაო-კლარჯეთმა ახალი სული შთაჰბერა საქართველოს, „მამულის ჩვეულებისაებრ სავალი გზა“ კვლავ გაუჟაფა ქართველებს. მთელი ამ საქმიანობის სულისჩამდგმელი იყო წმიდა გრიგოლ ხანძთელი — „მადლითა სავსე, განსრულებული სიბრძნითა, დიდი მღვდელი და კეთილად განმგებელი მოღვაწე და უდაბნოთა ქალაქმყოფელი...“

ყველაზე მეტი ცნობა გრიგოლ ხანძთელისა და ტაო-კლარჯეთში მოღვაწე წმიდა მამათა და დედათა შესახებ შემოგვინახა გიორგი მერჩულის გრიგოლ ხანძთელის ცხორებამ. გიორგი მერჩულე დაბადებულა 875-885 წლებში. იგი ხანძთის უდაბნოში მოღვაწეობდა მეათე საუკუნეში. გიორგის ზედწოდება, მერჩულე, რჯულის მცოდნეს, ღმრთისმეტყველს უწადა ნიშნავდეს.

გიორგი მერჩულე გვანდის ცნობას ნერსე კათოლიკოსის შესახებ. ნერსე ეროვნებით სომეხი იყო. იგი აღიარებდა მართლმადიდებლურ მრწამსს და მოღვაწეობდა ქართველი მამების გვერდით. მეექვსე-მეშვიდე საუკუნეებში ტაო-კლარჯეთისთვის თავი შეუფარებიათ სამშობლოდან დევნილ დიოფიზიტ სომეხებს. წმიდა ნერსემ 730-იან წლებში განაახლა იშხნის ძველი ტაძარი და იქ მოღვაწეობდა სინმიდითა და სასწაულთქმედებით.

ილარიონ კათოლიკოსი იყო „მამა და მაშენებელი წყაროს-თა-ვისაჲ“. იგი არჩეულ იქნა ქართლის კათოლიკოსად. ამ ხარისხში წმიდანის მოღვაწეობა მოიცავს პერიოდს დაახლოებით 850-იანი წლიდან 860 წლამდე.

სტეფანე მტბევარი არის მეათე საუკუნის პირველი მეოთხედის ცნობილი საეკლესიო მოღვაწე. იგი შავშეთის ერისთავთ-ერისთავის, აშოტ კუხის (გურგენ კურაპალატის ძის), თანამედროვეა. ძველი ქართველი მემატიანე სუმბატ დავითის ძე აღნიშნავს: „აშოტ ერისთავთ-ერისთავმა, ძემან გურგენ კურაპალატისამან, რომელსა ეწოდა კუხი, აღაშენა ტბეთი შავშეთს, და განასრულა იგი ყოვლითა განგებითა და დასუა პირველად ეპისკოპოსად სანატრელი სტეფანე უწყებითა სულისა წმიდისაჲთა“.

სტეფანე მტბევარი ცნობილია, როგორც საეკლესიო მწერალი და ტაო-კლარჯეთის ლიტერატურული სკოლის ერთ-ერთი ბრწყინვალე წარმომადგენელი. მის კალამს ეკუთვნის ორიგინალური თხზულება „წამება წმიდისა მონამისა გობრონისი“, რომელიც დაწერილია 914-918 წლებს შორის.

ზაქარია ანჩელი ბავშვობიდან გამოირჩეოდა ღმრთისმოსიშებითა და სიყვარულით. იგი, მეფსალმუნე დავითის მსგავსად, სიჭაბუკიდანვე მწყემსის ლალი და მკაცრი ცხოვრების წესით იზრდებოდა. ზაქარია ბავშვური გულწრფელობით შემოიკრებდა თავის თანატოლებს და საოცარი სიზუსტით იმეორებდა ეკლესია-მონასტრებში ნანახ და გაგონილ ღმრთისმსახურთა მოქმედებებსა და სიტყვებს. ერთხელ, მის ასეთ ბავშვურ თამაშობას შეესწრო ანჩელი ეპისკოპოსი, რომელმაც ყრმა ზაქარიას თავზე „ზეცით მოწვეწული“ ნათლის სვეტი იხილა და რამოდენიმე ხანში მონასტერში წაიყვანა აღსაზრდელად.

ღმრთის მინიშნებით სრულწლოვანებას მიღწეული ზაქარია მალე მთელი საძმოს მოძღვარი შეიქნა. მისი ლოცვით უამრავი სასწაული აღესრულებოდა, მან ლოცვით შეაჩერა კლდეს მონყვეტილი უზარმაზარი ლოდი, განდევნა მონასტრის ბალ-ვენახს შესეული ფრინველები და კალიები, შემუსრა ორი საშინელი გველი, რომლის შიშით ძმები ვენახში ველარ მიდიოდნენ სამუშაოდ. ასეთი სინმიდით გამორჩეული ზაქარია, მღვდელმთავრად იქნა დადგენილი ანჩის კათედრაზე.

მაკარი ანჩელი, გრიგოლ ხანძთელის მიცვალების უამს, 861 წელს ანჩის საეპისკოპოსოს მღვდელმთავარი იყო.

ეზრა ანჩელი — „დიდებულთა აზნაურთა დაფანჩულთა შვილი“, მათე საუკუნის მოღვაწე იყო.

უძველეს ანჩის საყდარს მრავალი წმიდა, საკვირველთმოქმედი მღვდელმთავარი ჰყოლია. გიორგი მერჩულე წერს: „პატივ სცა ქრისტემან წმიდათა მათ უდაბნოთა, რათა იყოს წინამძღვრად მათდა ეპისკოპოსი უმიზეზო, წმიდა და ღირსი, ვითარცა შეჰგავს წმიდასა მას საყდარსა... სახელსა ზედა წმიდისა ქრისტეს ღმრთისა ხატისასა აღშენებულსა.“

საბა იშხნელი გრიგოლ ხანძთელის დეიდაშვილი და მისი ერთ-ერთი პირველი თანამზრახველი იყო. მან ხელმეორედ ააშენა წერსე კათოლიკოსის მიერ იშხანში აგებული ეკლესია, რომელიც უკვე დანგრეული იყო და მისი ეპისკოპოსი გახდა. საბამ მტკიცე და შეუვალი ტონით დაუმტკიცა ბაგრატ კურაპალატს ეკლესიის უფლებები და შეუვალობა: „დიდებულო მეფეო, შენ ქუეყანისა ხელმწიფე ხარ, ხოლო ქრისტე ზეცისა და ქუეყანისა და ქუესკნელთა. შენ ნათესავთა ამათ მეფე ხარ, ხოლო ქრისტე ყოველთა დაბადებულთა; შენ წარმავალთა ამათ უამთა მეფე ხარ, ხოლო ქრისტე საუკუნო მეუფე... არამედ ან სიტყვითა ძმისა და მოძღურისა ჩემისა გრიგოლისითა მოვედ წინაშე შენსა“.

მეუფე საბამ გულწრფელი თავმდაბლობითა და კრძალვით უმასპინძლა იშხნის ეკლესიის დასათვალიერებლად ჩასულ გრიგოლ ხანძთელსა და მეფე ბაგრატ კურაპალატს. მეუფემ, გრიგოლი საეპისკოპოსო ტახტზე დასვა და თვითონ გვერდით მიუჯდა.

წმიდა საბა იშხნელი მშვიდობით მიიცვალა 855 წლის ახლო ხანებში.

იოვანე — „ახალი იგი ქრისტეს მონამე... სანატრელი“ — მოღვაწეობდა ხანძთის მონასტერში. იგი იერუსალიმში გაემგზავრა წმიდა ადგილების მოსალოცად. იოვანე, ქალაქ ბაღდადში, სარკინოზებმა შეიპყრეს და ქრისტიანობის უარყოფა მოსთხოვეს. ნეტარმა იოვანემ მხნედ აღიარა ქრისტიანობა და სისხლის დათხევით დაამტკიცა სარწმუნოების ერთგულება.

თეოდორე, ნექვის მაშენებელი და ქრისტიეფორე, კვირიკეთის მაშენებელი — გრიგოლ ხანძთელის პირველი თანამზრახველნი და თანამდგომნი, მოძღვართან ერთად მოღვაწეობდნენ ჯერ ოპიზაში, შემდეგ კი ხანძთაში. წმიდა მამებმა გადაწყვიტეს საქართველოს დასავლეთ კუთხეში, აფხაზეთში წასვლა და იქ სამონასტრო ცხოვრების აღორძინება. გზად, სამცხეში, მათ ადგილობრივმა აზნაურმა მირიანმა, აღსაზრდელად მიაბარა ექესი წლის შვილი, არსენი (წმიდა არსენ დიდი კათოლიკოსი; ხს. 25 სექტემბერს).

გრიგოლმა გადაწყვიტა, უკან დაებრუნებინა თეოდორე და ქრისტიეფორე და თვითონაც აფხაზეთს გაემგზავრა. გზაში მან დაიმონაფა ყრმა ეფრემი (შემდგომში ანყურის სასწაულთმოქმედი მღვდელმთავარი). გრიგოლმა ეფრემი და არსენი ხანძთაში დაბრუნებულ თეოდორესა და ქრისტიეფორეს ჩააბარა აღსაზრდელად, თან პირობაც ჩამოართვა, რომ ყრმების აღზრდამდე, ისინი, ხანძთიდან არ წავიდოდნენ. როდესაც ეფრემი და არსენი გაიზარდნენ „სრულნი სიბრძნითა“, წმიდა მამებმა დატოვეს ხანძთის უდაბნო და დააარსეს ნექვისა და კვირიკეთის ცნობილი მონასტრები, სადაც სიცოცხლის ბოლომდე მოღვაწეობდნენ. აღესრულნენ 855 წლის ახლო ხანებში

ამბა გიორგი, ამონა, პეტრე და მაკარი მოღვაწეობდნენ ოპიზის უდაბნოში. ბერმონაზონთა სულიერი გამოცდილების გასაზიარებლად, გრიგოლ ხანძთელი, რამდენიმე ძმასთან ერთად, ოპიზის უდაბნოში წავიდა, სადაც მან ორი წელი გაატარა. იმ დროს, ოპიზის უდაბნოს იოვანე ნათლისმცემლის მონასტერს წინამძღვრობდა ამბა გიორგი, რომელიც სავანის მესამე ილუმენი იყო ანდრიასა და სამუელის შემდეგ. ამბა გიორგიმ „საღმრთოითა ცნობითა“ გულისხმაჰყო „ღირსებისა მათისა მადლი და შეიწყნარნა იგინი სიხარულით არა ვითარ-

ცა მონაფენი, არამედ ვითარცა უზეშთაესნი მისა, რამეთუ პატივი ზეგარდამო ღმრთისა მიერ მონიჭებად იყო მათდა". სწორედ ამ ნეტარი ოპიზელი მამების წმიდა ცხოვრებაზე დაკვირვებით განიმტკიცა გრიგოლმა ლოცვის, მარხვის, სიმდაბლისა და სიმშვიდის სათნოებანი. ისტორიას შემორჩა 913 წელს ოპიზის უდაბნოში გადაწერილი წმიდა სახარება.

850-იანი წლების შემდეგ, წმიდა სერაპიონ ზარზმელმა დააარსა ზარზმის ცნობილი მონასტერი, სადაც, შემდგომ, სინმიდითა და სასწაულთქმედებით მოღვაწეობდა სერაპიონის ძმისშვილი ბასილ ზარზმელი, ავტორი სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებისა. ბასილიმ შემოგვინახა ცნობები ამ მონასტერში მოღვაწე სხვა მამების შესახებაც.

გიორგი ზარზმელი — „კაცი კეთილითა სათნოებითა ბრწყინვალე და ტკბილი სიტყვითა და საქმითა“, სერაპიონის შემდეგ წინამძღვრობდა ზარზმის საფანეს. გიორგის შეენაცვლა მიქაელი, რომელმაც სერაპიონის წინასწარმეტყველებისაებრ, დაიწყო მეორე ტაძრის მშენებლობა ზარზმაში. ეს საქმე განასრულა ზარზმის მომდევნო წინამძღვარმა — პავლემ, „კაცმა, წამებულმა ყოვლისა მიერ ერისა“.

ხუედიოსი — „კაცი მართალი და წმიდა“, დაყუდებული მონაზონი იყო და ხანძთის სანახებში მოღვაწეობდა. მას საღმრთო გამოცხადებით წინასწარ ეუწყა ხანძთაში გრიგოლის ჩასვლის შესახებ და სიხარულით შეიწყნარა მასთან მისული ძმათა კრებული. ხუედიოსმა დალოცა და თვითონაც კურთხევა ითხოვა გრიგოლ ხანძთელისაგან, თან ისურვა, ცალკე გამოქვაბულში განეგრძო ცხოვრება, რომ მარტომყოფობის აღთქმა არ დაერღვია. ხუედიოსის გარდაცვალების შემდეგ, მისი მღვიმე, საოცარი კეთილსურნელებით აივსო.

ეპიფანე იყო გრიგოლ ხანძთელის მონაფე. სასწაულთქმედებითა შემკული მამა ეპიფანე უდიდესი მორჩილებითა და თავმდაბლობით გამოირჩეოდა. ეპიფანეს ლოცვას სწეულებისაგან სასიკვდილოდ განწირული მრავალი ადამიანი განუკურნავს. ეპიფანეს სინმიდესა და მორჩილებაში მრავალჯერ დარწმუნებული გრიგოლ ხანძთელი ძმებს მოუწოდებდა, ენახათ „სიმდაბლე საქმით სრული ეპიფანესი“.

პავლე ინგოროყვას გამოკვლევით ეპიფანე მოძღვარი ცნობილი ჰიმნოგრაფიც ყოფილა: „ეპიფანეს, როგორც ირკვევა

ოპიზური 1093 წლის ხელნაწერიდან, დაუნერია: „გალობები სადიდებელი სამებისა, რვაჴმათა ზედა“. იგი თექვსმეტ გალობას შეიცავდა. აქედან მოღწეულია ოთხი გალობანი მთლიანად და გალობის ფრაგმენტი. მეთერთმეტე საუკუნის ქართველი მნიგნობარი ათანასე ოპიზარი, რომელმაც 1093 წელს გადანერა ეპიფანე მოძღვრის საგალობელნი, წერს, რომ ბერძნულიდან ნათარგმნ საგალობლებს „ან ესე ქართულნი სჯობან“.

მატოე მოღვაწეობდა ხანძთის უდაბნოში. მერეს დედათა მონასტრის წინამძღვრის გარდაცვალების შემდეგ, იგი ორმოცი წლის განმავლობაში წინამძღვრობდა ამ მონასტერს და „ექმნა ყოველთა სახე კეთილისა“. მის სინმინდებზე და ასკეტიზმზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ ამ ხნის განმავლობაში, მას, დედებთან ერთად, არასდროს უჭამია პური და არც არაფერი გამოურთმევია მათთვის უშუალოდ ხელიდან ხელში; ხშირად ამბობდა: „მონაზონება ჰრქვიან კრძალვასა“. ღრმად მოხუცებულმა და დასნეულებულმა წმიდა მატოიმ თავი აარიდა დედების ხელით მსახურებას, მამათა მონასტერში მოღვაწე თავის ნათესავს სთხოვა, თან წაეყვანა და ერთი წლის შემდეგ გარდაიცვალა, 870 წლის ახლო ხანებში.

ზენონ სამცხელი დიდგვაროვნის შვილი იყო. მას სიყრმიდანვე მონაზვნობა ჰქონდა გადანყვეტილი. განზრახვის შესრულებამდე ცოტა ხნით ადრე, ერთმა „უკეთურმან კაცმან“ მისი დაა მოიტაცა. ცხენზე ამხედრებული და შეიარაღებული ზენონი გამოუდგა გამტაცებელს, მაგრამ გზაზე მტანჯველმა ფიქრებმა შეიპყრო: „მე ვარ ჭაბუკ სახელოვან და რომელსა ვსდევ, ფრიად შეურაცხ არს“. რომ დავენო და მოვკლა, სულს წარვიწყმედ, უკან რომ დავბრუნდე, ესეც სირცხვილიაო, და გადანყვიტა: „აღთქუმა მონაზონებისა ან აღუსრულო უფალსა“. შემდგომში იგი გრიგოლ ხანძთელის უახლოესი მოწაფე გახდა. „სათნოებათა საუნჯე, მონაზონებისა წესი წმიდა, კლარჯეთისა უდაბნოთა ზღუდე“ ზენონი ღრმა მოხუცებულობაში აღესრულა, დაახლოებით 870 წელს.

ხანძთის წინამძღვარი იოვანე ხანძთელი ცნობილია იმით, რომ მან დაასრულა თავისი წინამორბედის, „ნათესავით აზნაურის“, არსენის მიერ დაწყებული ხანძთის ახალი ეკლესიის მშენებლობა. „ორნივე ესე ხანძთას მამობასა შინა აღესრულნეს“.

ბასილი ხანძთელი — გრიგოლ ხანძთელის დედის მსახური ქალის შვილი იყო. გრიგოლს მისთვის წინასწარ განუცხადებია, რომ იგი ხანძთის წინამძღვარი გახდებოდა. აღესრულა 915 წლის ახლო ხანებში.

თეოდორე და მისი ძმა იოვანე ერთად მოღვაწეობდნენ ხანძთის მონასტერში. თეოდორე იყო ამ მონასტრის წინამძღვარი, სწორედ ამ წმიდა მამებს ახსენებს გიორგი მერჩულე თავისი ცნობილი თხზულების, წმიდა გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების, თანაავტორებად. თუმცა, როგორც ისტორიკოსები ვარაუდობენ, ისინი იყვნენ არა უშუალოდ თხზულების თანაავტორნი, არამედ ამ წმიდა საქმის მაკურთხეველნი და ხელშემწყობნი.

ამავე მონასტერში მოღვაწეობდა სინმიდითა და სასწაულთქმედებით ცნობილი ბერი გაბრიელი, რომელიც ერთგულად ემსახურებოდა მონასტერში მცხოვრებ სწულ და მოხუცებულ მონაზვნებს. გაბრიელი ყველას მოუთხრობდა მისთვის ცნობილი მამების მოღვაწეობის შესახებ და მოუწოდებდა, მტკიცედ დაეცვათ მამათა მიერ დადგენილი წესები.

დიმიტრიოსი აღზარდა სამცხის დედათა მონასტრის წინამძღვარმა დედა ფებრონიამ. დიმიტრიოსი იხსენიება იმ წმიდა მამების გვერდით, „რომელთაგან მრავალნი უდიდესსა საზომსა მონაზონებისასა მიწვეულ იყვნენ და სასწაულნი დიდნი მათ მიერ იქმნებოდეს ხორცთა შინა ყოფასა მათსა და შემდგომად სიკვდილისა მათისა“. დიმიტრიოსი იერუსალიმის სინმიდეების მოსალოცად გაემგზავრა და იქ გარდაიცვალა. სიკვდილის წინ მან წერილი მისწერა დედა ფებრონიას და გრიგოლ ხანძთელს.

არსენი და მაკარი — „კეთილნი მონაზონნი, სრულნი სიბრძნითა და სასწაულთა მოქმედნი“ ეფრემ მანყვერელის ნათესავეები იყვნენ. ისინი იერუსალიმის საბანმიდის მონასტერში მოღვაწეობდნენ და მუდმივი კავშირი ჰქონდათ ხანძთელ ბერ-მონაზვნებთან.

ბასილი და მარკელაოზი — „სრულნი და ბრწყინვალენი სათნოებითა“ მიქელ პარეხელის მონაფეები იყვნენ. „დიდებული“ მამა ბასილი, რომელიც მიქელის შემდეგაც „პარეხთა მკვიდრ იყო“, მოძღვრის სიახლოვეს დაუკრძალავთ.

დავით მიძნაძორელი — „წმიდათა უხორცოთა“ მსგავსი

სანატრელი მამა, „მაშენებელი მონასტერთა“ და ცნობილი მოძღვარი მიძნაძორის მონასტრის წინამძღვარი იყო. დავით მიძნაძორელი იყო ილარიონ კათოლიკოსის სულიერი მოძღვარი.

იაკობი — „მრავალფერი მადლით“ შემკული მეთე საუკუნის დიდი მამა, თავდაპირველად შატბერდში მოღვაწეობდა, შემდეგ კი მიძნაძორის ხევეში დამკვიდრდა და „ბრწყინვიდა... ვითარცა მთიები შორის ვარსკვლავთა“.

„დიდი სოფრონ, სანატრელი მამაჲ, შატბერდის ეკლესიისა განახლებით აღმაშენებელი და უკუნისამდე გვირგვინი მისი“, ცნობილი საეკლესიო მწერალი იყო. იგი მოხსენიებულია 897 წლის შატბერდის ოთხთავის ანდერძში. სამწუხაროდ, ჩვენამდე ვერ მოაღწია მისმა ლიტერატურულმა მემკვიდრეობამ. გარდაიცვალა 900 წლის ახლო ხანებში.

შატბერდის მონასტერში მოღვაწეობდა გრიგოლ შატბერდელი, „ძე ლიპარიტისი“, რომელიც გრიგოლ ხანძთელის მიცვალების დროს მღვდელმთავარი იყო.

საბედნიეროდ, დროთა ავბედითობას გადაურჩა და ჩვენამდე მოაღწია შატბერდის მონასტერში შესრულებულმა და გადაწერილმა მეთე საუკუნის ისეთმა წერილობითმა ძეგლებმა, როგორებიცაა: შატბერდის კრებული, უდაბნოს მრავალთავი, ჰადიშის, ჯრუჭისა და პარხალის სახარებების სახელით ცნობილი ხელნაწერები.

ზაქარია ბერეთელი იყო ბერეთელთის ცნობილი მონასტერის აღმშენებელი. ზაქარიამ დაუდო სათავე შემდგომში იქ მცხოვრები მამების სინმიდითა და სიბრძნით მოღვაწეობას.

ილარიონ პარეხელი იყო მისი დროის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მწერალი და საეკლესიო მოღვაწე. სამწუხაროდ, მის შემოქმედებას ჩვენამდე არ მოუღწევია.

ილარიონი, უბისის მამასახლისი, მოღვაწეობდა იერუსალიმში, საბანმიდის ქართველთა მონასტერში. მოხუცებულობაში წმიდა ილარიონი საქართველოში ჩამოვიდა და ხანძთის მონასტერში დაემკვიდრა. უაღრესად განათლებულმა წმიდა ილარიონმა ააშენა უბისის ცნობილი ტაძარი და იქ მოღვაწეობდა სიკვდილამდე.

ფებრონია, სამცხეში, მერეს დედათა მონასტერის წინამძღვარი იყო. ფებრონიასა და გრიგოლ ხანძთელს გულითადი

მეგობრობა აკავშირებდათ ერთმანეთთან. მამათა კრებული „თვნერ დედისა ფებრონიას განზრახვისა“ საქმესა არა ხელ-ჰყოფდა.

წინამძღვარ ფებრონიას ჩააბარა გრიგოლ ხანძთელმა მეფე აშოტ კურაპალატის სასახლიდან ნაყვანილი ქალი, რომლის მიმართაც მეფეს „გარდარეული სიყვარული“ ჰქონდა. ფებრონიამ შეძლო, მეფისთვის მტკიცე უარი ეთქვა დედაკაცის სასახლეში დაბრუნებაზე. ცნობილია, რომ დედა ფებრონიას ანგელოზები აუწყებდნენ ღმრთის ნებას.

ფებრონიასთან ერთად მოღვაწეობდა დედა თემესტია, რომელიც ორმოცი წლის განმავლობაში ემსახურებოდა მერეს დედათა მონასტერში მწირველ მღვდელ მატოეს. როგორც თვითონ თემესტია აღნიშნავდა, ისეთი მოკრძალებული იყო მათი ურთიერთობა, რომ მამა მატოეს უშუალოდ მისი ხელიდან საცეცხლურიც კი არ მიუღია არასდროს.

მერეს დედათა მონასტერში დაყუდებით მოღვაწეობდა დედა ანატოლე („რომელსა უწოდეს ანტონიოს“). ზეციურ ძალთა მსგავსი ცხოვრებით გაბრწყინებულ ანატოლეს ხშირად ეცხადებოდნენ ანგელოზები. სანატრელ დედებს — თემესტიასა და ანატოლეს — ანგელოზთაგან ეუწყათ მათი მოძღვრის, მატოეს ამქვეყნიდან განსვლა.

ანასტასია (ერობაში, დედოფალი ბევრელი) აფხაზეთის მთავრის, ბაგრატ შაროელის, ასული იყო. იგი ცოლად გაჰყვა აშოტ კურაპალატის შვილს — მეფე ადარნასეს. დედოფალი ბევრელი, უაღრესად შეენოდა მერეს დედათა მონასტერს. მეფე ადარნასეს მიერ დედოფლის უკანონოდ მოძულების შემდეგ, ბევრელი მერეს დედათა მონასტერში მივიდა და იქ აღიკვეცა მონაზვნად ანასტასიას სახელით.

ყოფილი დედოფალი ანასტასია, მონასტერში ყველაზე მძიმე მორჩილების საქმეებს აღასრულებდა, მარადჟამ ძაძა ემოსა, თავისი ხელით ეზიდებოდა შეშას ტყიდან და გამუდმებით ლოცულობდა.

ანასტასიას ყოფილი მეუღლე, მეფე ადარნასე, მოულოდნელად დასნეულდა. მან მოციქულები გაგზავნა ფერსათის მონასტერში, სადაც იმ დროს ანასტასია მოღვაწეობდა და შენდობა ითხოვა. ანასტასიამ ილოცა დასნეულებული მეფისათვის: „ქრისტემან შეუნდვენ ყოველნი ცოდვანი და

განკურნენ სულით და ხორციით", რის შემდეგაც ადარნასე „მსწრაფლ ხოლო განიკურნა“.

ანასტასია სიცოცხლის ბოლომდე ფერსათის დედათა მონასტერში მოღვაწეობდა. სიცოცხლეში სასწაულთქმედებით ცნობილი წმიდანი მიცვალების შემდგომაც სასწაულებით განაბრწყინა ღმერთმა. მის საფლავთან განიკურნენ მისი შვილები: გურგენ კურაპალატი და სუმბატი.

მეთვრამეტე საუკუნეში ფერსათის დედათა მონასტერს აღწერს ვახუშტი ბატონიშვილი: „ვარდციხეს ზეით ერთვის რიონს ხანისწყალი, გამოდის ფერსათს... ამ წყალზედ (ბაღდადის) ციხის სამხრით ფერსათის კალთას არს მონასტერი გუმბათიანი კეთილმშენი და უქმი“ (ამჟამად, მონასტრის ადგილსამყოფელიც არ არის ცნობილი).

როგორც გიორგი მერჩულის მიხედვით ჩანს, კლარჯეთის ეს სავანეები, დაარსებული და აღდგენილი მერვე-მეცხრე საუკუნეებში, რიცხვით თორმეტი ყოფილა. ძველ ქართულ წყაროებში ისინი კლარჯეთის „ათორმეტ სავანეთა“ სახელით არის ცნობილი. კლარჯეთის სავანეებს — ძველი ქართული წყაროების მიხედვით — „საქართველოს სინაჲ“ ეწოდება.

ღირსი იოსებ ხუცესი დაიბადა 1700 წლის ახლო ხანებში.

მამა იოსების შესახებ ძალიან მწირი ცნობები მოგვეპოვება. ვიცით, რომ იოსები იყო მოხევე და იქვე მსახურობდა მღვდლად.

იოსებ ხუცესში ჰარმონიულად იყო შერწყმული სულიერი და ფიზიკური ახოვანება. სინმიდის მოყვარე, უალრესად მმარხველი და სასწაულთმოქმედი მამა იოსები უდიდესი პატივით სარგებლობდა მთელ ხევსა და სრულიად საქართველოში.

ხევის ცნობილი მოძღვარი — იოსებ ხუცესი — დაახლოებული იყო ქართლ-კახეთის სამეფო კარზე. იგი ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლესა და სხვა ქართველ პატრიოტებთან ერთად, აქტიურად იღვწოდა ქვეყნის გაერთიანებისა და ეკლესიის სიმტკიცისათვის.

მოხევეები — „კაცნი მბრძოლნი, ძლიერნი, ახოვანნი, ჰაეროვანნი“, ყოველთვის გამოირჩეოდნენ სარწმუნოებრივი შემართებით, იქაური ეკლესია-მონასტრები გვანცვიფრებენ თავიანთი სილამაზითა და მიუწვდომლობით. იქ თითქოს საგანგებოდ აშენებდნენ ეკლესიებს ისეთ ადგილებში, სადაც მისვლაც კი უკვე აღმსარებლობას უტოლდება.

ხევის მშვენებასა და სიმბოლოს წარმოადგენს „მარადის ყინულით შევერცხილი“ მყინვარი, რომლის კალთებზე არის აშენებული სამების მონასტერი, „შუენიერ ნაშენი შუენიერს ადგილას“. მყინვარწვერზე, ყინულებში, კაცთაგან მიუვალ ადგილას გამოკვეთილია გამოქვაბული, რომელსაც ბეთლემს უწოდებენ. გამოქვაბულში შესვლა მხოლოდ იქიდან ჩამოშვებული ჯაჭვის საშუალებით იყო შესაძლებელი. იქ ინახებოდა ის უდიდესი სინმიდეები, რომლებიც მტრების შემოსევების დროს გაჰქონდათ დასამალად. „ქართლის ცხოვრება“ მოგვითხრობს რომ, იქ მრავალი საკვირველება ინახებოდა: „იტყუინ უფლისა აკვანსა მუნ და აბრაამის კარავსა მდგომსა უსუეტოდ, უსაბლოდ და სხვათა საკვირველთა“.

დავით ბატონიშვილის (+1819) ცნობით, იოსებ მოხევე „იყო ფრიად სინმიდის მოყვარე და მემარხულე, რომელ ყოველგან განითქვა სათნოება ამისი. ესე ნებითა ღმრთისაჲთა აღვიდა მყინვარსა მთასა შინა, კაცთაგან შეუვალსა, და იხილა მუნ კარავი და აკვანი აბრაამ მამამთავრისა, რომელ ჯერეთცა არავინ აღსრულ არს მთასა მას და მოართო მეფეს ირაკლის ნაჭერი კარვისა მის. და ესეცა მიიწია საზომსა სასწაულთმოქმედებისასა და ესრეთ უფლისად დაიძინა“ — მშვიდობით აღესრულა 1773 წელს.

ღირსი ანტონ ჭყონდიდელი (+1815)
და მოწაფე მისი იაკობ ხუცესმონაზონი (XIX ს.)
13 (26) ოქტომბერი

ღირსი ანტონ ჭყონდიდელი დაიბადა სამეგრელოს მთავრის, ოტია დადიანის მრავალშვილიან ოჯახში. ანტონის დედა გულქანი, რაჭის ერისთავის შოშიტას ქალიშვილი იყო.

ოჯახში ხუთი ვაჟი და ერთი ასული — მარიამი იზრდებოდა (შემდგომში იმერეთის მეფის, სოლომონ დიდის, მეუღლე).

შვილებს პირველდანიყებითი განათლება დედამ მისცა. ის იყო ძველი დედების ტრადიციის გამგრძელებელი ქალი, რომლის ცოცხალი სარწმუნოება და კეთილი საქმეები მისაბაძი იყო ყველასათვის. მამის გარდაცვალების შემდეგ, ახალგაზრდა ანტონი (მისი საერო სახელი უცნობია) ძმის, კაცია დადიანის კარზე იზრდებოდა. ანტონს საერო მოღვაწედ ამზადებდნენ და ამიტომაც საღმრთო წერილსა და ეკლესიის მამათა შრომებზე უფრო ღრმად საერო მწერლობა, პოეზია, ფილოსოფია და ხელოვნება შეასწავლეს. ანტონი ფლობდა თათრულ ენასაც, რომელიც, იმ დროისათვის, ძალზე პრესტიჟული და აუცილებელი იყო.

ოტია დადიანი თავის ძეს, ნიკოლოზს, ამზადებდა ჭყონდიდის ეპისკოპოსად და აღკვეცეს კიდევ მონაზვნად, მაგრამ ნიკოლოზი საერო ცხოვრებით იყო გატაცებული და არაფრით განსხვავდებოდა მდიდარ თავადთა უზრუნველი ცხოვრების წესისგან. ანტონი მტკივნეულად განიცდიდა ძმის მდგომარეობას და ერთხელ, ნიკოლოზს უთხრა: „ძმაო, გეტყობა, რომ ბერობას ღირსეულად ვერ ატარებ და ცოდვაში ჩააგდებ შენს ნათესავთა. შენ საერო საქმეთადმი დაგიძს გული და არ შეგიძლია ტვირთება მონაზონობის მძიმე უღლისა: „არა ძალგიძს მონებად ორთა უფალთა“. გევედრები, დააგდე ბერობა და შენ მაგიერ მე ვიტვირთებ ამ საქმეს“.

მონაზვნად აღკვეცილმა ანტონმა მომეტებულად იგრძნო წყურვილი საეკლესიო განათლებისა. იგი მარტვილის ბერმონაზვნების ხელმძღვანელობით ეცნობოდა წმიდა მამათა თხზულებებს. განათლების შესავსებად ანტონს მიუჩინეს განათლებული კათოლიკე ფრანგი მისიონერები, რომელთაც

მისთვის უნდა ესწავლებინათ სქოლასტიკური ფილოსოფია. ანტონს არც ფრანგების ქცევა მოეწონა და არც მათი სწავლება. ერთხელ, სადილობის დროს, ანტონმა უთხრა ლათინ მისიონერს: „თუ შეგიძლია ამ წყლიან ჭიქაში ღვინო ჩაასხა ისე, რომ წყალს არ გაერიოს?“ ლათინმა მოძღვარმა უპასუხა, რომ ეს შეუძლებელია. მაშინ ანტონმა უთხრა, „როგორც ერთ ჭიქაში წყალი და ღვინო არ ჩაისხმის ისე, რომ ერთმანეთში არ გაერიოს, აგრეთვე ერთი კაცის გონება ვერ დაიტევს მართლმადიდებლურ და მწვალებლურ მოძღვრებებს ისე, რომ ერთი მეორეს არ გაჰრიოსო“ და იმ დღიდან დაითხოვა ლათინი მისიონერები.

იმ დროს აღმოსავლეთ საქართველოში გაიხსნა საფილოსოფოსო სკოლა და 1757 წლის ახლო ხანებში ანტონი ტფილისში გაემგზავრა ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლე მეორის კარზე, რომელსაც ცოლად ჰყავდა მისი მამიდა დარეჯანი.

სამეგრელოში დაბრუნების შემდეგ, 1761 წელს, ღირს ანტონს ხელნი დაასხეს ცაგერის ეპისკოპოსად. 1777 წელს გარდაიცვალა ჭყონდიდელი გრიგოლი, ბეჟან დადიანის ძე. იმავე წელს ჭყონდიდის კათედრაზე ავიდა ანტონ ცაგერელი, ხოლო ცაგერის კათედრა მიიღო მისმა ნათესავმა სოფრონმა.

მეუფე ანტონ ჭყონდიდელის ქადაგებას განუზომელი გავლენა ჰქონდა მსმენელებზე. მის მარხვისაგან გალეულ პირისახეზე აღბეჭდილი იყო ანგელოზებრივი სათნოება. ჭყონდიდელის რეზიდენციაში ყოველდღე მზადდებოდა სადილი ღარიბ-ღატაკთათვის. ამ წესს შემდგომ ყველა ჭყონდიდელი ეპისკოპოსი იცავდა.

მეთვრამეტე საუკუნეში, სამეგრელოში, ზოგიერთმა დიდებულმა შემოიღო ტყვეთა გაყიდვის უსაშინლესი წესი. ანტონი მტკიცედ აღუდგა წინ ამ ბოროტ ჩვეულებას. მან შეაჩვენა ტყვეების გამყიდველნი, მათ სახლში მღდელს არ უშვებდა, სოფელში ეკლესიას კეტავდა. ანტონ ჭყონდიდელის თავმჯდომარეობით ჩატარდა ადგილობრივი საეკლესიო კრება, რომელმაც მკაცრი განაჩენი გამოუტანა ტყვეთა მსყიდველებს. ანტონ ჭყონდიდელმა, 1788 წელს, სამეგრელოს მთავარს, კაცია დადიანს, ყველა საეკლესიო მამული გაათავისუფლებინა საერო გადასახადებისაგან.

1789 წელს მიტროპოლიტმა ანტონმა დატოვა ჭყონდი-

დის კათედრა და უბრალო მონაზვნური ცხოვრება დაიწყო მის მიერვე აშენებულ ნახარებაუს მონასტერში. ჭყონდიდლად დადგინდა ანტონის ძმისწული ბესარიონი. ანტონს დიდად უყვარდა ბესარიონი, როგორც ღირსეული კაცი, მაგრამ მათი ერთობა მალე დაირღვა, მათ შორის განხეთქილება ჩამოვარდა სხვადასხვა მიზეზის გამო. ბოლოს საქმე იქამდე მივიდა, რომ, ანტონმა, 1792 წლის დასასრულს, მოიწვია საეკლესიო კრება, რომელმაც გადააყენა ბესარიონი და ჭყონდიდლად დაადგინეს ცაგერის ეპისკოპოსი იოვანე.

1794 წელს მეუფე იოვანემ დატოვა ჭყონდიდი და კვლავ ცაგერში დაბრუნდა. ბესარიონ ჭყონდიდელი შეურიგდა ანტონს და ისევ დაიკავა კათედრა.

ანტონი მკაცრი მონაზვნური მოღვაწეობით ცხოვრობდა ნახარებაუს მონასტერში. მან ეს მონასტერი გაამდიდრა სინძინდებით, ძველი ხატებით და დიდძალი მამულებით.

წმიდა ანტონს მუდამ გვერდით ედგა მისი სულიერი შვილი, უახლოესი მეგობარი და თანაშემწე, მღვდელმონაზონი იაკობი, რომლის შესახებ ბიოგრაფიული ცნობები არ შემონახულა.

ღირსი ანტონი ღრმად მოხუცებული გარდაიცვალა 1815 წელს მის მიერ აშენებულ ნახარებაოს მონასტერში, დაკრძალულია იქვე.

ღირსი იოსები, ყოვლისა საქართველოსა
კათოლიკოს-პატრიარქი (+1770);
17 (30) ოქტომბერი

წმიდა იოსებ კათოლიკოს-პატრიარქი ქართველ დიდგვაროვან, ჯანდიერთა გვარიდან იყო. იოსებმა გარეჯის მონასტერში დაიწყო მოღვაწეობა და იქ აღკვეცეს მონაზვნად.

წმიდა გაბრიელ მცირე მოგვითხრობს „არქიელისათვის იოსებისა რომელი მონაზონი იყო წმიდისა დოდოს მონასტრისა“. შემდეგ კი „მრავალთა მისთა სათნოებათათვის“ მღელმთავრად იქნა დადგენილი რუსთავის კათედრაზე.

წმიდა იოსებს სასწაულთქმედების ნიჭი ჰქონდა მიმადლებული ღმრთისგან, რომელსაც ხალხთაგან განდიდების თავიდან ასაცილებლად საგანგებოდ მაღავედა.

ერთხელ მეუფე იოსების დიაკონი, იოვანე, მუცლის სიმსივნით დაავადდა. ავადმყოფობა ისე გართულდა, რომ სიკვდილი გარდაუვალი იყო. როდესაც მღელმთავარი სწეულთან შევიდა, ავადმყოფი ველარც სუნთქავდა და აღარც ლაპარაკი შეეძლო. წმიდა იოსებმა „იხილა სენი და შეელმა გულსა მის ღმობიერსა“, დაუტევა სწეული და ლოცვად განმარტოვდა.

მხურვალე ლოცვის შემდეგ, მეუფე იოსები ისევ ავადმყოფთან დაბრუნდა და, რადგან კაცთაგან განდიდებას ერიდებოდა, ჩვეულებრივად თქვა, რომ ასეთი სწეულების დროს წამლად თხილის ჯოხის ნახშირის მიღება იყო საჭირო. ცეცხლში შეაგდო თავისი თხილის ჯოხიდან გამოთლილი კვერთხი, წყალში გალესა, ჯვარი გადასახა და სწეულს დააღვეინა. დიაკონი იოვანეს, სიმსივნე იმ წუთსვე დაუცხრა, მესამე დღეს კი საბოლოოდ გამოჯანმრთელდა.

დიაკონი იოვანე, რომელიც შემდგომ მღელმთავრად იქნა გამორჩეული, ამბობდა, რომ „არა თხილისა ნახშირმან ჰქმნა კურნება, არამედ წმიდისა მის ლოცვამან ჭეშმარიტად, გარნა მან სიმდაბლითა დაფარვისათვის მიზეზ ჰყო თხილისა ნახშირი“.

ერთ დღეს, წმიდა იოსების ჟამისწირვაზე, მერცხალი შეფრენილა ტაძარში და „არა დაცხრა ღალადებისაგან და წივილისა, ვითარცა არს ჩუეულება მერცხალთა... აღხედა ზე

მლდელმთავარმან და ჰრქუა: ჰოი მერცხალო, უწყოდე, რამეთუ ჩუენი ესე საღმრთონი სიტყუანი უმჯობეს არიან, ვიდრე ლაღადებაი შენი; და ესე რა ჰრქუა, მუნქვესდვე დაეცა მერცხალი იგი ქუეყანათა და სული წარხდა“. იოსებმა ჯუარი გადასახა მკუდარ მერცხალს და მსახურს ეკლესიის გარეთ დაადებინა. ნირვის შემდეგ „სულიერ იქმნა მერცხალი იგი და გაფრინდა და მხილველნი ამის საკვირველებისანი აღიდებდნენ ლმერთსა“.

მეუფე იოსების მლდელმთავრობის დროს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი იყო ანტონ პირველი, რომელიც 1755 წელს, მცხეთის საგანგებო საეკლესიო კრებაზე, გადააყენეს. კათოლიკოს-პატრიარქად აირჩიეს სინმიდითა და სიმდაბლით გამორჩეული მეუფე იოსები.

უნმიდესი იოსები პატრიარქობის ტვირთისა და პატივის მიუხედავად მაინც ასკეტურად ცხოვრობდა — „მოლუანებასა მისსა ვინ სცნობდა. რამეთუ ყოვლადვე დაფარულ აქუნდა, გარნა ამას იტყოდნენ მსახურნი მისნი: მამამთავრობასა შინა რაოდენ დაუგებდნენ ცხედარსა, ნიშანსა დასდებინ იღუმალ და იხილონ ხვალისად, რომელ ყოვლადვე არა დანოლილ იყვის ცხედარსა, არამედ ლამე ყოველ ილოცვის მარტოებით ლმობიერად“.

1762 წელს, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, იოსების, ხელმძღვანელობით ჩატარდა საეკლესიო კრება, რომელმაც შეიმუშავა დადგენილება ეპარქიებში მლდელმსახურების წესების დარღვევათა აღმოსაფხვრელად.

1764 წელს, მეფე ერეკლემ, საქართველოს ეკლესიის საპატრიარქო ტახტიდან გადაყენებული ანტონი კვლავ საქართველოში დააბრუნა. საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა წმიდა იოსებმა „სიმდაბლისა სახითა დაუტევა საყდარი მამათმთავრობისა ვითარცა გრიგოლი ლმრთისმეტყველმან“. საეკლესიო კრებამ ანტონი კვლავ პატრიარქად აირჩია. იოსები კი რუსთავის კათედრას დაუბრუნდა.

როგორც მოსალოდნელი იყო, კათოლიკოს-პატრიარქანტონის მომხრეებსა და მოწინააღმდეგეთა შორის ურთიერთობები დაიძაბა, წმიდა იოსები, მისი მაღალი საღმდელმთავრო მდგომარეობიდან გამომდინარე, იძულებული იყო მონაწილეობა მიეღო ამ პროცესებში, მაგრამ მალევე, ეკლესიის მშვიდობისათვის მან სიმდაბლით დაუტევა სამლდელმთავრო კათედ-

რა, ახმეტაში წავიდა და სოფელ მეტეხში „ცხოვრობდა ჭეშმარიტისა მონაზონებითა“.

იოსები საკუთარი ხელით ამუშავებდა ვენახს და მოსავლის უმეტეს ნაწილს ღარიბებს ურიგებდა. იმ მხარეში ძალიან ხშირია გვალვები და სეტყვა, რომელიც ზოგჯერ თითქმის მთელ მოსავალს ანადგურებს. წმიდა იოსების იქ მოღვაწეობის დროს „არცა მოკლების წვიმა ვენახთა და არცა მისრულ არს სეტყვა მავნებელი“. უწმიდესი იოსები ლოცვით კურნავდა ავადმყოფებს და ბრმებს თვალთა სინათლეს ანიჭებდა, რის გამოც, იქაურებს, ძალიან უყვარდათ.

გაბრიელ მცირე სიხარულით წერს, რომ მან უწმიდესი იოსები „ერთგზის იხილა და ორგზის ამბორს უყო ხელსა მას წმიდასა“.

უწმიდესი იოსები მშვიდობით აღესრულა 1770 წელს — „ესრეთ სინმიდით მოხუცებულმან სული თვისი შეჰვედრა ღმერთსა“.

ლირსი ალექსანდრე (ოქროპირიძე),
გურიისა და სამეგრელოს ეპისკოპოსი (+1907)
26 (8.11) ოქტომბერი

ეპისკოპოსი ალექსანდრე (ალექსი დავითის ძე ოქროპირიძე) დაიბადა 1824 წელს, გორის მაზრის სოფელ დისევში, მღდლის ოჯახში. ბავშვობიდანვე ეკლესიურ ცხოვრებას ნაზიარებმა, სწავლა ჯერ გორის სასწავლებელში, შემდეგ კი ტფილისის სასულიერო სემინარიაში გააგრძელა.

1845 წელს, სამინარიის დამთავრებისთანავე, ალექსი ტფილისის ფერისცვალების მონასტერში მონაზვნად აღიკვეცა და სახელად ალექსანდრე უწოდეს, იმავე წლის 18 აგვისტოს კი მთავარდიაკვნად აკურთხეს.

იეროდიაკონი ალექსანდრე სწავლის გასაგრძელებლად ყაზანის სასულიერო აკადემიაში გაემგზავრა, რომელიც წარჩინებით დაამთავრა და სამშობლოში ღმრთისმეტყველების კანდიდატის ხარისხით დაბრუნდა. პირველ ხანებში, 1851 წლის 27 ივნისამდე, იგი ტფილისის სასულიერო სემინარიაში ასწავლიდა საღმრთო წერილსა და ლათინურს, ზნეობრივ ღმრთისმეტყველებასა და არქეოლოგიას.

1851 წლის 21 სექტემბერს მღდელმონაზონი ალექსანდრე დაინიშნა აფხაზეთის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველად და მასვე მიენდო აფხაზეთის ეპარქიის მღდელ-მონაზონთა ხელმძღვანელობა, შეთავსებით ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის ინსპექტორის მოვალეობასაც ასრულებდა.

1856 წლის 26 თებერვალს მამა ალექსანდრეს არქიმანდრიტობა უბოძეს. 1862 წლის 4 მარტს კი ხელთდასხმულ იქნა აფხაზეთის ეპისკოპოსად. მეუფე ალექსანდრეს მოღვაწეობა, ქართველმა ერმა დამსახურებისამებრ დააფასა და, ყოველგვარი გადამეტების გარეშე, მას აფხაზეთის მეორე მოციქული უწოდა. ეპისკოპოსსა და სამწყსოს შორის არსებობდა ნამდვილი მამაშვილური კავშირი, დაფუძნებული ჭეშმარიტ ქრისტიანულ სიყვარულზე.

1869 წელს, ეპისკოპოსი ალექსანდრე აფხაზეთიდან ქართლ-კახეთის ეპარქიის ეპისკოპოსად გადაიყვანეს ორგზის (1869-1882 და 1886-1898 წლებში). 1882-1885 წლებში იგი მართავდა

გურიის ეპარქიას, ხოლო 1903 წლამდე — გურია-სამეგრელოს ეპარქიას.

ეპისკოპოს ალექსანდრეს ირგვლივ ყოველთვის შემოკრებილი იყო ქვეყნის საუკეთესო შვილები. მეუფე ალექსანდრე იყო ილია მართლის (ჭავჭავაძე) სულიერი მოძღვარი.

ღრმად განათლებული ალექსანდრე ეპისკოპოსი ქართველი ერის გაძლიერებისა და კულტურული ამაღლების მთავარ საშუალებად თვლიდა სარწმუნოებრივ-ეროვნულ თვითშეგნებაზე დაფუძნებული სწავლა-განათლებისა და მეცნიერების აღდგენას.

წმიდა ალექსანდრემ განსაკუთრებული ღვაწლი დასდო ეკლესია-მონასტრების აღდგენა-განახლების საქმეს. მან აღმშენებლობითი საქმე აფხაზეთიდან დაიწყო — სოხუმში თავისი ღვაწლითა და საფასით აღადგინა ორი ეკლესია, ქართლ-კახეთსა და შემდეგ გურია-სამეგრელოში მოღვაწეობისას განაახლა და აღაშენა დიდებული შიომღვიმის, ზედაზნის, დავით გარეჯის მონასტრები, დიდძალი თანხა გაიღო შემოქმედის მონასტრის აღდგენის დასაწყებად, აღადგინა და განაახლა მცხეთის ჯვარის მონასტერი, სვეტიცხოვლის დიდი ტაძარი, მშობლიური სოფელ დისევისა და საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში არსებული ეკლესია-მონასტრები.

მეუფე ალექსანდრეს განსაკუთრებული ღვაწლი და მზრუნველობა თითქმის უდაბნოდ ქცეული შიომღვიმის მონასტრისა და მისი შემოგარენისკენ იყო მიმართული. მეუფე ალექსანდრემ მთლიანად აღადგინა მონასტერი, ბერ-მონაზვნებისათვის ააგო სავანეები, გაიყვანა გზა, მდინარე მტკვარზე გამართა ბორანი, ძეგვში დააარსებინა რკინიგზის ბაქანი მატარებლის გასაჩერებლად, მონასტრის შემოგარენსა და მცხეთაში, მტკვრის გასწვრივ მონასტრისთვის შეიძინა ბალები და ვენახები, აღადგინა ძველი სამონასტრო ტრადიციული მეურნეობები: მევენახეობა, მებაღეობა, მეფუტკრეობა... მისი პირადი მაგალითი სხვა ეპისკოპოსებმა და მონასტრებმაც გადაიღეს და დაიწყეს მონასტრებთან ბალ-ვენახთა მოშენება.

მეუფე ალექსანდრეს ფინანსური დახმარებით, 1878 წელს, ტფილისში დაარსდა ქალთა სასწავლებელი, რომელმაც მრავალი განათლებული ქალი და შესანიშნავი დედა აღუზარდა ქვეყანას. ალექსანდრეს მიერ გაღებული საფასით, მისივე

ინიციატივითა და რეკომენდაციით დაიბეჭდა მრავალი სასულიერო და ისტორიული წიგნი, სახელმძღვანელო და საგალობლების კრებული. ალექსანდრეს ხანგრძლივი სიცოცხლის მანძილზე, საქართველოში, არ დანყებულა არც ერთი ეროვნული საქმე მისი თანადგომისა და მონაწილეობის გარეშე.

დიდებული მღვდელმთავარი მთელი ცხოვრების მანძილზე თავგამოდებული დამცველი იყო ქართული ენისა. მან, ერთერთმა პირველმა, გაილაშქრა სამეგრელოს სამრევლო სკოლებში ქართული ენის სწავლების დასაცავად. მტრის სივერაგე უშიშრად ამხილა ასაკოვანმა მღვდელმთავარმა და დაიცვა ამ მხარეში ქართული ენის ბუნებრივი უფლებანი. ამის შემდეგ დიდი ხანი აღარ დარჩენილა მხცოვანი ეპისკოპოსი გურია-სამეგრელოს ეპარქიაში. ეგზარქოსისა და რუსეთის უწმიდესი სინოდის განკარგულებით, „საკუთარი თხოვნის“ საფუძველზე, განთავისუფლებულ იქნა ეპარქიის ხელმძღვანელობიდან და „მოსასვენებლად“ თავისსავე აღდგენილ შიომღვიმის მონასტერში გაიგზავნა, სადაც სიცოცხლის ბოლომდე მოღვაწეობდა. მონასტრიდან მეუფე ალექსანდრე მხოლოდ ერთხელ, 1907 წელს, ილია მართლის დასაფლავებისას გავიდა.

1907 წლის 9 ნოემბერს, შიომღვიმის მონასტერში აღესრულა ოთხმოცდასამი წლის ალექსანდრე ეპისკოპოსი, რომელმაც მთელი მისი ცხოვრება ღმრთის დიდებასა და ქართველი ერის სიყვარულს შესწირა. მთელმა საქართველომ დაიტირა მისთვის დამაშვრალი მღვდელ-მთავარი. 16 ნოემბერს მეუფე ალექსანდრე პატივით დაკრძალეს შიომღვიმის მონასტრის ცენტრალურ ტაძარში.

მღვდელმონაძე ნეოფიტე (წარმოშობით სპარსი დიდებული ომარი) გაქრისტიანებამდე არაბთა დამპყრობელი ჯარის ერთ-ერთი მხედართმთავარი იყო. როგორც ცნობილია, მერვე საუკუნის ოცდაათიან წლებში „არაბთა და სირთა და მიდთა“ მფლობელი ამირა მუმნის ბრძანებით სარდალი აჰმადი დიდძალი ლაშქრით საქართველოს შემოესია.

ლიახვის ხეობის მოხრების შემდეგ აჰმადმა ორი მხედართმთავარი, ომარი და ბურული, გაგზავნა მცხეთისაკენ. მტკვრისა და არაგვის შესართავთან, სოფელ ციხედიდთან, მეომრებმა მდინარის გაღმა, სარკინეთის კლდეთა შორის, იხილეს „ქუაბნი გამოქნილნი“ და გადანყვიტეს დაერბიათ და გაეძარცვათ იქაურობა.

მეომრები გაღმა გასასვლელად მტკვარში შევიდნენ, მაგრამ მდინარის გადალახვა ვერაფრით შეძლეს. შეცბუნებულმა სარკინოზებმა ტყვეებს ჰკითხეს: „რაიმე არს ქუაბთა შინა?“ ტყვეებმა უპასუხეს, რომ ეს ნეტარი შიო მღვიმელის მონასტერი იყო, სადაც ცხოვრობდნენ „კაცნი მონანი ღმრთისანი“, ყოველგვარ ამქვეყნიურ შვებას მოკლებულნი.

გაოცებულმა მხედართმთავრებმა მათ სარდალს, აჰმადს, აცნობეს საკვირველი ამბავი. საღმრთო ძალისგან შემკრთალმა აჰმადმა მონასტერში მისი უსაყვარლესი მხედართმთავარი ომარი გაგზავნა, ოქრო და მრავალი სახმარი ნივთი გაატანა ბერ-მონაზვნებთან და თან დააბარა: „ლოცუა ჰყავთ ჩემთვის, მონანო ღმრთისანო, და ძღუენი ესე ჩემი მიიღეთ და ალუაჲ და გუნდრუკი მიართუთ საკმევად სამარხოსა მოძღუარისა თქუენისასა“. სარკინეთის ქვაბებს მიახლებულმა ომარმა მონაზვნებს კაცი გაუგზავნა და აცნობა, ნუგეშინისცემად და სამსახურად მოვდივარ და არა სავნებლადო.

მონასტრის კარიბჭესთან მისულმა ომარმა იხილა „სიმრავლე უჯორცოთა მწედართა ნათლისათა, საკუირველ მავალნი ჰაერთა ზედა და შორის მათსა კაცი მოხუცებული მონაზონი ფრიადითა ელუარებითა შესახედავისათა“. ბერ-მონაზონთა

თავმდაბლობამ და ისეთმა მოკრძალებულმა ყოფაქცევამ, თითქოს „ანგელოსნი ჰბრწყინვიდეს ჯორცთა შინა“, უდიდესი შთაბეჭდილება მოახდინა ომარზე. ის მიხვდა, რომ უცხო მხედარნი უფლის ანგელოზები იყვნენ, მოხუცებული მონაზონი კი — ამ მონასტრის წინამძღვარი და ბერ-მონაზვნებს უთხრა: „წმიდანო ღმრთისანო, რაფსთვსმე მოშიშ ხართ თქუენ კაცთაგან? რამეთუ ვხედავ ჭეშმარიტად მცუელთა მონასტრისათქუენისათა, მწედართა ნათლისათა მცუელად თქუენდა, მფრინულეთა ჰაერთა ზედა და შორის მათსა მონაზონსა ვისმე საკრველსა მცკოვანსა წუერთა და თმითა, რომლისა ხილვისა სიკეთე ვერ შესაძლებელ არს ჩემდა თქმად, ხოლო მრწამს, ვითარმედ მწედარნი იგი არიან ანგელოსნი ღმრთისანი და მონაზონი იგი არს მოძღუარი თქუენი“.

ბერ-მონაზვნებმა ადიდეს უფალი, რომელმაც ნეტარი შიოს ლოცვით იხსნა მონასტერი დარბევისაგან. ომარმა მონაზონთა წინაშე აღთქმა დადო: „დამეკუეთოს რა ჟამი მარჯუე, მოვიდე თქუენდა და ვიქმნე ქრისტიანე და ნათელსვილო და მონაზონ ვიქმნე და თქუენ თანა დავადგრე სიკუდილადმდე ჩემდა“. მართლაც, მან დაუტევა ყველაფერი, სავანეში მივიდა და მოინათლა. ომართან ერთად ნათელილო მისმა ორმა მონამ. ნათლისღების შემდეგ ომარს ნეოფიტე (ახალი ნერგი) უწოდეს, მის მეომრებს კი, ქრისტოდულოსი (ქრისტეს მონა) და ქრისტოფოროსი (ქრისტეშემოსილი).

ღმრთის განგებით, წმიდა ნეოფიტე, მალევე აკურთხეს მღვდელმონაზვნად. ყოველგვარი სათნოებითა და სიბრძნით გამოორჩეული მღვდელმონაზონი ნეოფიტე მღვდელმთავრად იქნა დადგინებული ურბნისის კათედრაზე.

მეუფე ნეოფიტე თავისი სამწყსოს ნამდვილი მამა იყო: „მოუძღურებული მათი განაძლიერა, სნეული განამრთელა, შემუსრვილი შეჰკრა და ბოროტად მყოფსა უსხეულსაქმა, ცთომილი მოაქცია და წარწყმედული მოიძია, დაადგრა მათ თანა, დაიცუნა და არა განაბნივნა“.

იმ დროს, ტფილისში, არაბთა წარმომადგენელი ამირა იჯდა, რომელსაც ევალეზოდა ხარკი აეკრიბა ქართველებისაგან. ხალხს დაეკისრა აგრეთვე არაბთა სამხედრო რაზმებისა და მრავალრიცხოვან მოხელეთა შენახვა. მეუფე ნეოფიტე უშიშრად ამხელდა დამპყრობელთა სისასტიკეს და ქართვე-

ლებს სარწმუნოების დაცვისაკენ მოუწოდებდა. მეუფე ნეოფიტეს მოღვაწეობამ ისე გააღიზიანა არაბები, რომ მათ გადანყვიტეს, მოეკლათ ქრისტეს მღვდელმთავარი.

არაბებმა გამონახეს მარჯვე დრო და სალოცავად განმართებული მეუფე ნეოფიტე შეიპყრეს. უსჯულოებმა იცოდნენ, რომ ნეოფიტე, სტეფანე პირველმონაშის სიკვდილს შეჰნატროდა, ამიტომ ქვებით ჩაქოლვა მიუსაჯეს. წმიდანმა ტკბილი ხმით მიუგო: „ტკბილ ჩემდა სიკუდილი, უღმრთონო, ტკბილ ჩემდა. სანადელ ჩემდა განყოფაჲ კავშირთა უკუდავისა და მოკუდავისა არსებისათა... ამიერითგან სისხლითა ჩემითა დავამტკიცო შრომილი ჩემგან წმიდაჲ ეკლესიაჲ, რომელიც შეჰკრიბა ქადაგებისა მიერ ჩემისა ძემან და სიტყუამან ღმრთისამან პატიოსნითა სისხლითა თვისითა, ხოლო რომელიცა განაგო ჩემთვის ღმერთმან, იყავნ იგი, რამეთუ მომინოდა მე უღმრთოებისაგან ნათლისა მიმართ თვისისა“. უსჯულოებმა წმიდა ნეოფიტე ქვებით ჩაქოლეს. ნეოფიტეს უკანასკნელი სიტყვები იყო: „უფალო იესუ ქრისტე, შეივედრე სული ჩემი“.

წმიდა მღვდელმონაშე ნეოფიტე ურბნელი დასაფლავებულია შიომღვიმის მონასტერში.

ღირსი სერაპიონ ზარზმელი (+900)

29 (11.11) ოქტომბერი

ღირსი სერაპიონ ზარზმელი კლარჯელი აზნაურის შვილი იყო. სერაპიონის მამას კვიპრიანე ერქვა, დედის სახელი კი „მოუწსენებლად დაიფარა სოფლით“. მთელ მხარეში პატიოსნებითა და სიმდიდრით განთქმული სერაპიონის მშობლები უაღრესად ღმრთისმოშიშებით ცხოვრობდნენ — „ნაშრომისაგან მათისა მდიდრად ზრდიდეს გლახაკთა და ძალისაებრსა მისცემდეს ულონოთა ჯელის აპყრობასა“. სერაპიონს ჰყავდა ორი ძმა. დედა ადრე გარდაეცვალა. შვილები კეთილად აღზარდა მამამ და მცირე ხნის შემდეგ იგიც აღესრულა.

სერაპიონის უფროსი ძმა სახლში დარჩა და ოჯახის ტრადიცია გააგრძელა — „უცხოთა და გლახაკთა“ მსახურებით ცხოვრობდა.

სერაპიონს სიყრმიდანვე მეუდაბნოეობის სურვილი ჰქონდა. იგი თავის უმცროს ძმასთან, იოვანესთან ერთად კლარჯეთის უდაბნოში წავიდა და „მამასა სულთასა და მზრდელსა ობოლთასა“, „სასწაულთა და ნიშთა მოქმედსა“ მიქელ პარეხელს დაემონაფა.

მიქელ პარეხელმა, სერაპიონი და იოვანე „თანააღრა ცხილ ყვნა დასსა მონაფეთასა“. ღირსმა მიქელმა, იხილა რა სერაპიონის საღმრთო მოშურნეობა, მონაზვნად აღკვეცა საყვარელი მონაფე. მიქელის კურთხევით მონაზონ სერაპიონს მალევე დაასხეს ხელნი მღდლად.

ერთხელ, ლოცვისას, მიქელმა იხილა ჩვენება, რომ მის მიერ განსწავლული მონაფეები, სერაპიონი და იოვანე, სამცხეში უნდა გაეგზავნა მონასტრის ასაშენებლად.

მიქელმა სერაპიონს მოუთხრო ჩვენების შესახებ და აკურთხა ღმრთისაგან გამორჩეული მოღვაწე. სერაპიონი შეაკრთო დიდმა პატივმა და მოვალეობამ, მაგრამ მოძღვრის მიერ გამხნეებულნი, თანამოსაგრეებთან ერთად, სამცხეში წავიდა. ძმებს თანაშემწედ „თანაეტკრთათ ცხოველი ხატი ფერისცვალებისა“.

სერაპიონმა და იოვანემ მშვიდობით მიაღწიეს ერთ მთას, დაათვალიერეს იქაურობა, მოეწონათ და მიუხედავად იმისა,

რომ „სასწაულნი იგი ადგილსა ამას“ ვერ იხილეს, გადაწყვიტეს, იქ აეშენებინათ მონასტერი. მალე იქაურმა მცხოვრებლებმა მონაზვნები განდევნეს. განდევნილებმა მდინარის გაღმა, დასავლეთით, სწორედ ის ადგილი იპოვეს, რომელიც მიქელმა იხილა გამოცხადებით.

იმ მხარის მთავარმა, გიორგი ჩორჩანელმა, ნადირობისას, შენიშნა უსიერი ტყის თავზე აღმართული კვამლი, გაუკვირდა და ხალხი გაგზავნა ამბის გასაგებად. გიორგის მალევე აუწყეს იქ მყოფი მონაზვნების შესახებ და ღმრთისმოყვარე მთავარიც გაეშურა მათ სანახავად. გიორგიმ მდაბლად მოიკითხა მონაზვნები და თაყვანისცა ფერისცვალების წმიდა ხატს. გიორგი ჩორჩანელი დაჰპირდა მონაზვნებს იმ ადგილებს და მტკიცებას, რომელსაც ისინი დილიდან საღამომდე შემოივლიდნენ.

მეგზურობა, გიორგი ჩორჩანელმა, მის თანმხლებ ჭაბუკს, ძალითას დაავალა. დაბა წისქვილის მცხოვრებლები გულისწყრომით შეხვდნენ მონაზვნებს. სერაპიონმა ფსალმუნის სიტყვებით გააფრთხილა ღმრთის ნების მოწინააღმდეგენი: „ვიხილე უღმრთო აღმალლებული ნაძვთამდე ლიბანისათა და თანანარეხედ და არა იპოვა ადგილი მისი“. იმ ღამით დიდი სასწაული აღესრულა: მიწა იძრა, კლდე გაიპო, სათახვის მღვრიე ტბა გადმოდინდა და დაბა წისქვილი სრულიად წალექა, მხოლოდ ორი ძმა გადარჩა სასწაულებრივად. შიშით თავზარდაცემულმა ხალხმა ამ ადგილს ზარზმა უწოდა.

სერაპიონს მაღალ ბორცვზე სურდა მშენებლობის დაწყება, იოვანე და სხვა ბერ-მონაზვნები კი ეუბნებოდნენ: „ნუ, წმიდაო მამაო, ადგილსა ამას, რამეთუ მაღალ და ცივ არს და ძმანი ესე შიშველ და გლახაკ“. მაშინ ნეტარი მამები ასე მოიქცნენ — ორ კანდელში თანასწორი რაოდენობის ზეთი ჩაასხეს. ერთი კანდელი თავად სერაპიონმა დადგა მაღალ ბორცვზე, მეორე კი ბორცვის სამხრეთით დადგა იოვანემ, მცირე ღელეში.

როცა გათენდა, ნახეს, რომ სერაპიონის კანდელში ზეთი დაშრეტილიყო, იოვანეს კანდელში კი ისევ იყო ზეთი და კანდელიც ენთო.

ეკლესიის საძირკველი იოვანეს არჩეულ ადგილზე ჩაყარეს, მაგრამ მშენებლობა გაძნელდა: ირგვლივ დაბურული ტყეები იყო, მშენებლობისთვის საჭირო ქვები მხოლოდ მდინარეში

იპოვებოდა. გიორგი ჩორჩანელის რჩევით, მიწისძვრისგან დანგრეული უმწის ეკლესიის ქვებიც გამოიყენეს. სამ წელიწადში ტაძრის მშენებლობა დასრულდა და შიგ დაასვენეს ფერისცვალების სასწაულთმოქმედი ხატი.

მამა სერაპიონმა „განაჩინა წესნი და კანონნი საეკლესიონი“. ზარზმის მონასტრის ძმათა რიცხვი თანდათან გაიზარდა. მათ სულელებ მდინარესავით რწყავდა წმიდა სერაპიონის მადლიანი სიტყვა. წმიდა სერაპიონმა თავისი ხელით გათხარა საფლავი, რომ მისი ხილვისას მოჰგონებოდა სიკვდილი, „რომელი იგი სამარადისოდ წინაშე თვალთა აქვნდა“.

ნეტარმა სერაპიონმა წინასწარ იგრძნო მისი ამსოფლიდან გასვლის ჟამი. მოუწოდა ძმათა კრებულს, დამოძღვრა ისინი და წინამძღვრად განუწესა მღვდელმონაზონი გიორგი — „კაცი კეთილი, სათნოებითა ბრწყინვალე და ტკბილი სიტყვითა და საქმითა“.

რამდენიმე დღის შემდეგ, დასნეულებული მამა სერაპიონი წამოდგა, საკურთხეველში შევიდა, ემთხვია წმიდა ტრაპეზსა და მაცხოვრის ხატს, ეზიარა, ძმებს სთხოვა, ელოცათ მისთვის, „მიიწია ცხედრად ჟამსა მეექვსესა და მეცხრესა ჟამსა შეჰვედრა სული თვისი ხელთა ღმრთისათა“. წმიდა სერაპიონი პატივით დაკრძალეს საკურთხეველის აღმოსავლეთით.

რამოდენიმე წლის შემდეგ, წმიდა სერაპიონის ძმისშვილმა, მღვდელმონაზონმა ბასილ ზარზმელმა, სერაპიონის წმიდანაწილები ახალშემზადებულ ქვის ლარნაკში ჩაასვენა და „გადაასვენა საჩინოსა შტოსა ახლისა ეკლესიისასა“.

შემდგომ, ბასილი ზარზმელმა, მეუფე გიორგი მანყვერელის კურთხევითა და მისი მონათხრობის მიხედვით, დაწერა წმიდა სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება.

წმიდა ზევდგინიძე,
მეფისათვის თავდადავული (+1465)
30 (12.11) ოქტომბერი

წმიდა იოთამი აღმოსავლეთ საქართველოში საკმაოდ დანი-
ნაურებული აზნაურ ზევდგინიძეთა (ზედგენიძე) გვარიდან
იყო. ეს გვარი მეთოთხმეტე საუკუნის პირველ ნახევარში
დამკვიდრდა აღმოსავლეთ საქართველოში, მდინარე რეხისა
და მუჯუდის სანაპირო ტერიტორიაზე.

ღმრთისმოშიშებითა და სამშობლოს სიყვარულით აღზრდი-
ლი იოთამი ძალიან დაახლოებული იყო ქართლის მეფე გიორგი
მერვესთან.

მეფე გიორგიმ „ყოვლითა სიკეთითა და საღმრთო-სამწედ-
როთი სრულმან და აღმკულმან“ მეფობის ოცი წელი ქვეყნის
ერთიანობის შენარჩუნებისათვის ბრძოლას შეაღია. მეფის
ირგვლივ გაერთიანებულ ქართველ პატრიოტთა საუკეთესო
ნაწილი ერთგულად ემსახურებოდნენ ღმრთივკურთხეულ
მეფეს.

გიორგის მეფობის უამს „განრისხნა ღმერთი ქრისტიანეთა
ზედა ცოდვათა ჩუენ ქრისტიანეთათჳს და აღილო სულტანმა
მაჰმად კონსტანტინეპოლი“. რომის პაპმა, პიუსმა, თურქთა
წინააღმდეგ განზრახულ ჯვაროსნულ ომში მიიწვია საქარ-
თველოს მეფე გიორგი. ამასობაში საქართველოშიც დაიწყო
შინააშლილობები. სამცხის ათაბაგი, ყვარყვარე, მეფეს გა-
ნუდგა.

1463 წელს კი, ჩიხორთან გამარჯვების შემდეგ, ქუთაისის
გამგებელმა ბაგრატმა იმერეთის მეფედ გამოაცხადა თავი.
1465 წელს, გიორგი მეფე სამცხეში წავიდა ყვარყვარე ათაბაგ-
თან საომრად, „რათა შურაგოს ათაბაგსა“. ფარავნის ტბასთან
დაბანაკებულ გიორგის „შემოუჩინნეს განდგომილთა მოლალა-
ტენი, რათა მოკლან იგი და ტაძრეულნივე თჳსნი“.

შეთქმულებს შორის იყვნენ მეფე გიორგისთან დაახლოე-
ბული პირებიც. მეფის ამაღლაში მყოფმა იოთამმა შეიტყო სა-
ზარელი შეთქმულების შესახებ და ყოველივე ამცნო მეფე
გიორგის. „მეფემან (კი) არა ირწმუნა, ვინაჲთგან უგონებელ
იყო მათგან ლალატი მეფისა“.

იოთამმა მეფე გიორგის შესთავაზა: „უკეთუ ვცბი და არა ჭეშმარიტ არს სიტყუა ჩემი, ან გვედრები, რათა არა მოიკლა თავი ცუდად, არამედ ღამესა ამას მე დავწვე საგებელსა შინა შენსა და უკეთუ მომკლან მე მგონებელთა შენთა მეფედ, გარნა ნუ დაივინყებ ძეთა ჩემთა“. მეფე დათანხმდა, თუმცა სრულიად დარწმუნებული იყო, რომ იოთამ ზევდგენიძის ეჭვიანობის მიზეზი მეფისადმი მისი სიყვარული და ერთგულება იყო და მის სიცოცხლეს არავითარი საფრთხე არ ემუქრებოდა.

სამეფო კარავში, მეფის სანოლში მყოფი იოთამი ფხიზლად ელოდებოდა მოლალატეთა თავდასხმას და მათი ღალატის გამოაშკარავებას.

შეთქმულებმა მაინც მოახერხეს სამეფო კარავში უჩუმრად შეპარვა და მეფის სანოლში მთვლემარე იოთამი სიცოცხლეს გამოასალმეს. „ღამესა მას შემოვიდნენ მობირებულნი იგი და მოკლეს იოთამ და განერა მეფე მათგან“.

მეფე გიორგიმ სინანულით დაიტირა იოთამი, მტრები კი შეიპყრა და „მოსწყდნა ყოველნი“. მადლიერმა მეფემ შიომღვიმის მონასტერში დაასაფლავებინა წმიდა იოთამი და ეს ადგილი საგვარეულო საძვალედ დაუმტკიცა მის შთამომავლობას.

მეფე გიორგის შვილმა — კახეთის მეფე ალექსანდრემ, იოთამ ზევდგენიძის შვილს უბოძა ქართლის სპასპეტობა, გორის მოურავობა და ამილახვრობა, რომლის შტოსგანაც წამოვიდა ამილახვართა გვარი. პირველი ამილახვარი იყო თაყა ჯანიბეგის ძე ზევდგენიძე, რომელმაც სათავე დაუდო ამილახვართა გვარსა და სათავადოს.

წმიდანი ათნი ბევრნი (ასიათასი) მოწამენი,
ტფილისს ხვარაზმელთაგან წამებულნი (+1227)
31 (13.11) ოქტომბერი

წმიდანი ათნი ბევრნი (ასიათასი) მოწამენი, ტფილისში აღესრულნენ 1227 წელს.

„ქართლის ცხოვრება“ მოგვითხრობს რომ: „ქვეყანა საქართველოჲსა მიეცა განსარყვნელად ამის ძალითა, რამეთუ დაუტევეს მეფეთა და მთავართა სამართალი, მონყალება, სიყვარული, სინრფობა, სიმართლე, და ამის წილ მოიპოვეს ამპარტავენება, ზაკვა, შური, სიძვანი, უწესობანი“.

ჩინგის ყაენისაგან ძლეული ხვარაზმის სულთანი ჯალალედინი დედანულითურთ აიყარა და საქართველოს საზღვრებს მოადგა. იმ დროს, საქართველოს თამარ მეფის ასული, რუსუდანი განაგებდა. რუსუდანის ბრძანებით შეკრებილი ქართველთა ლაშქარი გარნისთან გამართულ ომში დამარცხდა.

ადარბადაგანსა და ნახჭევანს დამკვიდრებულმა ჯალალედინმა საქართველოს მაშინდელი ათაბაგ ავაგ მხარგრძელს შესთავაზა: „ან მნებავს, რათა შევერთნეთ მტკიცითა ფიცითა და ვბრძოლოთ მტერთა (მონღოლებს). რომელ მეფე თქუენი დედაკაცი არს და მყოთ ქმარ მისა და მეფე თქუენ ზედა და ვძლოთ ყოველთა მტერთა ჩუენთა. უკეთუ ესე არა ჰყოთ, მოოწრდეს სამეფო თქუენი“.

ჯალალედინის უტიფარმა განზრახვამ გააოცა მეფე და ქართველი დიდებულები. „არცა თუ სმენად საქმისა მაგისა, არამედ სრულიად განყენებად“ ერთხმად შეუთვალეს ქართველებმა ჯალალედინს.

გაბოროტებულმა ჯალალედინმა ლაშქარი აჰყარა და ტფილისისკენ დაიძრა. ბრძოლის პირველ დღეს „ბრწყინვალე ძლევა აჩუენეს ქართველთა“, დიდად დაჯაბნეს ხვარაზმის სულთანი, მაგრამ, ღამით, ტფილისელმა სპარსელებმა უღალატეს ქართველებს, ქალაქის კარი გააღეს და მტერი ტფილისში შეუშვეს.

„ვინმე უძლოსა მაშინდელთა თქმულთა და ქმნულთა და განსაცდელთა, რომელი მოინია ქრისტიანეთა ზედა?.. ჩჩვლნიცა ძუძუთაგან დედისათა აღიტაცნიან და წინაშე დედისა ქვაზე-

და დაანარცხიან და რომელსამე თუალნი წარსცვდიან და რომელსამე ტკნი დაეთხიის“... სისხლის მდინარემ წალეკა ქალაქი. ბორცვებად ეყარნენ დახოცილები. „ყვირილთა და ზახილთა და ვაებათა საზარელთა ჳმათაგან იძვროდა ქალაქი ყოველი“.

ტფილისის ქუჩები და მტკვარი დახოცილთა გვამებით აივსო. ჯალალედინმა სიონის ტაძრის გუმბათი მოარღვევინა და ბრძანა ზედ თავისი „ბილნი საჯდომელის“ დადგმა. ჯალალედინის ბრძანებით სიონის ტაძრიდან წამოღებული მაცხოვრისა და ღმრთისმშობლის ხატები მტკვარზე გადებულ ხიდზე დაასვენეს, ყოველი მხრიდან შეკრიბეს დატყვევებული ქრისტიანები და უბრძანეს „დათრგუნვა პატიოსანთა ხატთა და დატევება სჯულისა“. ვინც ხატებს ფეხის დადგმით შეურაცხყოფდა, უსჯულოები მას სიცოცხლის შენარჩუნებასა და ჯილდოს დაპირდნენ, სჯულის დამცველებს კი, „წარკუეთა თავთა“ ელოდა.

მემატიანეს თქმით ასიათასზე მეტ ქრისტიანს მოკვეთეს იმ დღეს თავი, მონმეთა სისხლით წითლად შეიღება მდინარე მტკვარი და მონამეთა სხეულებმა აავსეს მდინარის კალაპოტი.

ასიათასი ქრისტიანის ერთ დღეს წამება არ ახსოვს თვით რომის იმპერიას, რომლის წარმართმა იმპერატორებმა ქრისტიანების სისხლით მორწყეს მთელი ქვეყანა. ასიათასი ერთად აღსრულებული მონამე არ ჰყავს არც ერთ ერს და თითქმის წარმოუდგენელია ერთი ქალაქისაგან მსგავსი მსხვერპლის გაღება. ეს არის ქრისტესადმი თავდადების უდიდესი მაგალითი. ტფილისში მცხოვრებმა ყველა ეროვნების, ყველა ასაკის და ყველა სოციალური ფენის წარმომადგენელმა, ერთი პირითა და ერთი გულით აღიარეს ყოვლადწმიდა სამება, მონამეობრივი აღსასრულით დაიმკვიდრეს სასუფეველი და გახდნენ ჩვენი ქვეყნისა ყველა ქრისტიანის მფარველი და მეოხნი.

ნოემბერი

- 3 (16) — ღირსი ნიკოლოზ ქართველთა მნათობი,
აკოლოთიათა აღმწერელი (+1308);
- 4 (17) — წმიდანი: იოვანე, სტეფანე და
ესაია ქართველნი (XI-XII);
- 10 (23)— დიდმონამე გიორგი კაბადოკიელი (+303);
— დიდმონამე კონსტანტი-კახი ქართველთა
მთავარი (+852);
- 17 (30) — დიდმონამე მიქაელი, რომელსაც ეწოდა
გობრონ და ასოცდაცამეტნი მხედარნი მისნი (+914);
- 19 (2.12)— ღირსი ილარიონ ქართველი,
საკვირველთმოქმედი (+875);
- 23 (6-12) — მღვდელმონამე გრიგოლ ფერაძე (+1942);
- 29 (12-12) — მღვდელმონამე აბიბოს ნეკრესელი (VI);
- 30 (13-12) — წმიდა მეფე ვახტანგ გორგასალი (+502);
— ღირსნი: პეტრე და სამოელ ქართლის
კათოლიკოსნი (V-VI);

ღირსი ნიკოლოზ ქართველთა მნათობი (+1308)

3 (16) ნოემბერი

ღირსი ნიკოლოზ ქართველთა მნათობი, აკოლოთიათა აღმწერელი ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა მეცამეტე საუკუნის შუა წლებიდან მეთოთხმეტე საუკუნის დასაწყისამდე.

ნიკოლოზ ქართველთა მნათობის მოღვაწეობის ბოლო წლები ემთხვევა, წმინდა ვახტანგ მესამის მეფობის დროს (1301-1308 წლები).

წმიდა ნიკოლოზი თავისი დროის ერთ-ერთი უდიდესი ჰიმნოგრაფი და გამოჩენილი სასულიერო მოღვაწე იყო. სამწუხაროდ, მისი ბიოგრაფიიდან და შემოქმედებიდან ჩვენამდე ძალიან ცოტა რამაა მოღწეული.

საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ანტონი პირველი წერს, რომ ნიკოლოზი იყო „ავქსონი კანონთ, მრავალ აკოლოთიათ“ და ასახელებს მის ერთ თხზულებას: „ამან უზომოდ წკმისა გარდამოსვლის დასაყენები შექმნა აკოლოთია, მხურვალსავედრი ღმრთისადმი ერისაგან, მაღალგამოთქმით“. ეს აკოლოთია გვხვდება ქართულ კურთხევანში.

წმიდა ნიკოლოზი ქართულ სასულიერო ლიტერატურას მთარგმნელობითი მოღვაწეობითაც ამდიდრებდა. ვარაუდობენ, რომ, როგორც ლიტურგისტს, მას უნდა ეკუთვნოდეს ის წესები, კერძოდ, „განგება წყლის კურთხევისა“, რომელიც 1306-1316 წლებშია ნათარგმნი ბერძნულიდან ქართულად.

პლატონ იოსელიანი წერს, რომ მან წმინდა ნიკოლოზის სხვა აკოლოთიანიც ნახა ათონის ივერთა მონასტრის ხელნაწერებში.

წმინდა ნიკოლოზ ქართველთა მნათობი მშვიდობით აღესრულა 1308 წელს.

წმიდანნი: იოვანე, სტეფანე და
ესაია ქართველნი (XI-XII)
4 (17) ნომბერი

იოვანე, სტეფანე და ესაია ქართველების ხსენების შესახებ ცნობები დაცულია პარიზის ნაციონალური ბიბლიოთეკის ქართულ ხელნაწერთა ფონდში. მოსახსენიებლის მიხედვით — „წმიდათა და მართალთა ქრისტეს საფლავისათა იოვანე, სტეფანე და ესაიასი“ — ვარაუდობენ, რომ წმინდანები მეთერთმეტე-მეთორმეტე საუკუნეებში, იერუსალიმში, ქრისტეს საფლავზე მოღვაწე ბერ-მონაზვნები იყვნენ.

საქართველოს საეკლესიო კალენდარში გვხვდება მათი მოხსენიების განსხვავებული ფორმაც: „წმიდათა და მართალთა იოვანე, სტეფანე და ესაია ქართველთა საკრძალთა თაყვანისცემა“.

დიდმოწამე გიორგი კაბადოკიელი (+303)
10 (23) ნოემბერი

დიდმოწამე გიორგი კაბადოკიელი არის საქართველოს განსაკუთრებული მფარველი. ისტორიიდან ცნობილია, რომ წმიდა გიორგი ხილულადაც იბრძოდა ქართველთა ლაშქარში (იხ. 26 იანვრისა და 18 სექტემბრის საკითხავებში).

საქართველოში ეკლესიების უმეტესი ნაწილი წმინდა გიორგის სახელზეა აგებული. „არა არიან ბორცვნი და მაღალნი გორაკნი, რომელსა ზედა არა იყოს შენნი ეკლესიანი წმიდისა გიორგისანი“, — წერს ვახუშტი ბატონიშვილი.

საქართველოში წელიწადის ყოველ დღეს იზეიმებოდა გიორგობა, რომელიც წმიდანის სახელობის რომელიმე ტაძართან, ხატთან ან მის მიერ აღსრულებულ სასწაულებთან იყო დაკავშირებული. ხალხურ მეტყველებაში შემორჩენილია 365 წმიდა გიორგის სახელით დალოცვა, რომელიც წმიდა გიორგის წელიწადის ყოველდღიურ დღესასწაულთან არის დაკავშირებული.

10 (23) ნოემბერს აღინიშნება წმიდა გიორგის ბორბალზე წამების დღე, რომელიც, გადმოცემით, მოციქულთასწორ ნინოს დაუდგენია დღესასწაულად. ცნობილია, რომ წმიდა ნინო ნათესავი იყო წმიდა გიორგისა, განსაკუთრებულ პატივს მიაგებდა მას და თავის მოქცეულ ქვეყანასაც უანდერძა დიდმოწამის სიყვარული.

დიდმოწამე, ძლევამოსილი და საკვირველთმოქმედი გიორგი დაიბადა კაბადოკიაში მდიდარ ქრისტიანულ ოჯახში. ცნობილია, რომ გიორგის მამა მონამეობრივად აღესრულა. დაქვრივებული დედა კი კაბადოკიიდან რომში, თავის სამშობლოში წავიდა და იქ განაგრძო შვილის ქრისტიანულად აღზრდა.

ჭაბუკი გიორგი რომის ლაშქარში განმწესდა მხედრად. ახოვანმა, მამაცმა და უშიშარმა მეომარმა მალე იმპერატორ დიოკლეტიანეს (284-305) ყურადღება მიიპყრო. მან თავის პირად მცველთა რაზმის უფროსად დანიშნა წმიდა გიორგი და მხედართმთავრის მაღალი წოდებაც უბოძა.

კერპთაყვანისმცემელმა იმპერატორმა თავისი განმგებლობის ბოლო წლებში სასტიკი ბრძოლა გამოუცხადა ქრის-

ტიანობას. სენატის საბჭოზე, ნიკომიდიასში, მან სრული თავისუფლება მიანიჭა პროვინციის მმართველებს ქრისტიანთა დასასჯელად და, თავის მხრივ, მხარდაჭერაც აღუთქვა.

წმიდა გიორგიმ ეს რომ შეიტყო, გაათავისუფლა თავისი მონები, ქონება გლახაკებს დაურიგა, სენატში გამოცხადდა და საჯაროდ აღიარა: „მე მონა ვარ ქრისტესი, ღმრთისა ჩემისა და მსასობელი მისი. საკუთარი ნებით წარვმდგარვარ თქვენს წინაშე, რათა ვენამო ჭეშმარიტებისათვის“.

საყვარელი მხედართმთავრის მიერ ქრისტიანული სარწმუნოების აღიარებით თავზარდაცემულმა იმპერატორმა დიოკლეტიანემ სცადა, დაერწმუნებინა გიორგი, განდგომოდა ქრისტეს და მსხვერპლი შეენირა კერპებისათვის. წმიდა გიორგიმ მტკიცედ მიუგო იმპერატორს: „ვერავითარი ამსოფლიური დიდება ვერ შეანელებს ჩემს სურვილს, ვემსახურო ჭეშმარიტ ღმერთს“.

დიოკლეტიანემ ბრძანა საპყრობილეში ჩაესვათ გიორგი. მეომრებმაც მაშინვე მახვილები იშიშვლეს იმპერატორის ბრძანების შესასრულებლად, მაგრამ მრავალ ბრძოლაში გამარჯვებული რომაული მახვილები ცვილივით რბილი გახდა გიორგის სხეულთან მიახლოებისას. განრისხებულმა მეომრებმა ხელ-ფეხზე მძიმე ხუნდები დაადეს გიორგის, კისერზე კი ლოდი შეაბეს და საპყრობილეში ჩააგდეს.

მეორე დღეს, იმპერატორმა ბრძანა, ყველაზე მძიმე სატანჯველით ეწამებინათ გიორგი. დიდმონამე მბრუნავ ბორბალზე დააკრეს, რომლის ქვეშაც წვერბასრი რკინის მახვილებიანი ძელები იყო დადებული, ბორბლის ყოველ გადაბრუნებაზე დანები ოდნავ სერავდა ხორცს და ახალ-ახალ წყლულებს აჩენდა მონამის სხეულზე, რომელზეც ჯალათები მარილს აყრიდნენ.

სხეულდასერილი წმიდა გიორგი ჯერ ხმამაღლა ჰხადოდა უფალ იესუ ქრისტეს, შემდეგ კი დადუმება არჩია. დიოკლეტიანემ იფიქრა, რომ გიორგი მოკვდა და ბრძანა, ჩამოეხსნათ ბორბლიდან, თვითონ კი აპოლონის საკერპოში წავიდა მსხვერპლის შესანიშნავად.

მოულოდნელად სრულიად ჩამობნელდა, ჭეჭა-ქუხილმა შეაზანზარა ქვეყანა, ცოტა ხნის შემდეგ კი მალლიდან მოისმა ხმა: „ნუ გეშინინ, გიორგი, მე შენთანა ვარ!“ ბორბალთან უჩვეულო

ნათლითმოსილი ჭაბუკი გამოჩნდა, ხელი შეახო მონამეს და წმიდა გიორგი სრულიად უვნებელი წამოდგა ბორბლიდან.

შეშინებულმა მეომრებმა წმიდა გიორგი მაშინვე საკერპოში წაიყვანეს იმპერატორთან. დიოკლეტიანემ თვალებს არ დაუჯერა, როცა სალსალამათი მონამე იხილა, ვერც ქურუმმა ათანასემ დამალა გაცემა. მომხდარი სასწაულით გამხნეებულმა საიმპერატორო კარის ორმა წარჩინებულმა მოხელემ — ანატოლიმ და პროტოლეონმა, რომლებიც მანამდე მალავდნენ თავიანთ ქრისტიანობას, საჯაროდ აღიარეს ქრისტი. დიოკლეტიანეს ბრძანებით, ორივე აღმსარებელს, მაშინვე მოჰკვეთეს თავები. თვით იმპერატორ დიოკლეტიანეს მეუღლემ, დედოფალმა ალექსანდრამაც, ხმამაღლა განადიდა ქრისტი და მზად იყო, გაეზიარებინა წამებულთა ხვედრი, მაგრამ მცველებმა სასწრაფოდ, ძალით წაიყვანეს სასახლეში.

იმპერატორის განკარგულებით წმიდა გიორგი ორმოში ჩააგდეს. სამი დღის შემდეგ კირი ამოიღეს და წმიდანი სრულიად უვნებელი იხილეს. სასწაულებრივად გადარჩენილ წმიდა გიორგის წვერწამახულ ლურსმნებგაჩრილი რკინის გავარვარებული ჩექმები ჩააცვეს და ცემით წაიყვანეს საპროკობილემდე.

იმპერატორმა დიოკლეტიანემ ცნობილ მოგვს, ათანასეს, სთხოვა დახმარება. ათანასემ ორი თასით ძლიერი სანამლავი დაამზადა, პირველი სანამლავი გონებას მთლიანად ართმევდა ადამიანს და იგი მხოლოდ ბრძანებებს ემორჩილებოდა, მეორე სანამლავი კი უეჭველად კლავდა ნებისმიერ ადამიანს. გიორგიმ მშვიდად შესვა ორივე თასი და კვლავ მხნედ ადიდა იესუ ქრისტი.

ათანასე მოგვის რჩევით, დიოკლეტიანემ წმიდა გიორგის უბრძანა, ქრისტიანული სარწმუნოების ჭეშმარიტების დასამტკიცებლად მიცვალებული აღედგინა მკვდრეთით და საფლავთან მიიყვანეს. გიორგიმ უფალს შეჰლაღადა: „უფალო იესუ! წინაშე შენსა წარმომდგართ უჩვენე, რომ ერთი ღმერთი ხარ მთელი ქვეყნისა, რათა გიცნან შენ, ყოვლადძლიერი მეუფე ჩვენი“. მინა იძრა, საფლავი გაიხსნა და მიცვალებული მკვდრეთით აღდგა. ამ სასწაულის მოწმეებმა ერთხმად ადიდეს ღმერთი, თვით ათანასემ იმწამსვე აღიარა ქრისტიანული სარწმუნოება, წმიდა გიორგის დაუწოქა და სთხოვა,

ცოდვები მიეტევენა მისთვის. გამძვინვარებულმა დიოკლეტიანემ სიკვდილით დასაჯა ათანასეც და მკვდრეთით აღმდგარი კაციც, წმიდა გიორგი კი კვლავ საპრეზბიტეროში ჩააგდო. იმ ღამეს წმიდა გიორგის თავად მაცხოვარი იესო ქრისტე ეჩვენა, გვირგვინით შეუმკო თავი მონამეს და უთხრა: „ნუ გეშინინ, მხნე იყავ, განძლიერდი. მალე მიხილავ და მიიღებ შენთვის განკუთვნილ ადგილს“.

დილით, დიოკლეტიანემ კიდევ ერთხელ უბრძანა გიორგის თავყვანი ეცა კერპებისთვის. წმიდა გიორგი დათანხმდა იმპერატორს აპოლონის ბომონში გაყოლაზე, ხოლო როცა გახარებულმა იმპერატორმა პატივით შეიყვანა იგი სამსხვერპლოში, წმიდანი მიუახლოვდა კერპს, ჯვარი გადასახა და ყველა კერპი დაიმსხვრა.

ხალხი აბობოქრდა. ქურუმებმა წმიდა გიორგის სიკვდილით დასჯა მოითხოვეს. ხმაურზე დედოფალი ალექსანდრა მოვიდა, თვითონაც აღიარა ქრისტიანობა და, დიოკლეტიანესაგან სიკვდილმისჯილი, სიხარულით გაჰყვა გვერდით საყვარელ წმიდანს (დედოფალი ალექსანდრა მოგვიანებით დასაჯეს სიკვდილით).

წმიდა გიორგიმ მთელი გულით შესთხოვა უფალს, შეენდო მტარვალთათვის, რომელთაც არა უწყოდნენ, რას იქმოდნენ და სთხოვა, ჭეშმარიტი რწმენის შეცნობამდე მიეყვანა ისინი, შემდეგ კი მორჩილებით მოუდრიკა ქედი ჯალათის მახვილს.

წმიდა გიორგი აღესრულა 303 წლის 23 აპრილს, ოცდაათი წლის ასაკში. ანდერძისამებრ, გიორგი დაკრძალეს პალესტინის ქალაქ რამლაში. იმპერატორ კონსტანტინე დიდის დროს წმიდა გიორგის უხრწნელი ნაწილები გადაასვენეს ქალაქ ლიდაში, წმიდა გიორგის სახელზე აშენებულ ტაძარში.

დიდმოწამე კონსტანტი-კახი,
ძართველთა მთავარი (+853)
10 (23) ნოემბერი

დიდმოწამე კონსტანტი-კახი დაიბადა 768 წელს. ქართლში მცხოვრებ, კახელ მთავარ კონსტანტის, „ენოდა კახაჲ სახელად მამულისა მის ქუეყანისა“.

კონსტანტი-კახის დროს საქართველო არაბებს ჰქონდათ დაპყრობილი და მთელ ქვეყანაში ძალზე შევიწროებული იყო ქრისტიანობა. არაბები ყოველნაირად ცდილობდნენ ქართველი მთავრების გადაბირებას. ერისმთავრებს შორის განსაკუთრებული სიმტკიცით გამოირჩეოდა კონსტანტი-კახი.

კონსტანტი პატივს სცემდა სასულიერო პირებს, ეხმარებოდა ეკლესია-მონასტრებს, იყო სტუმართმოყვარე და გლახაკთმოწყალე. ყოველგვარი ამქვეყნიური სიკეთის მფლობელს, არა მარტო საქართველოში და კავკასიაში, არამედ საბერძნეთის სამეფო კარზეც კარგად იცნობდნენ.

ღმრთისმოშიში კონსტანტი ყველაზე ცოდვილად თვლიდა თავს და ხშირად ამბობდა: „არავინაჲ ვესაჲ მოტყეუებასა ცოდვათა, გარნა დათხევითა სისხლთა ჩემთაჲთა მისთვის, რომელმან იგი დასთხინა სისხლნი ჩუენთვის“.

კონსტანტიმ მოილოცა იერუსალიმის წმიდა ადგილები, დიდძალი საფასე შესწირა ეკლესია-მონასტრებს, მოიარა იორდანეს უდაბნოები და სიხარულით აღსავსე დაბრუნდა სამშობლოში.

საქართველოში დაბრუნების შემდეგ კონსტანტი ყოველწლიურად ოცდაათათას ვერცხლს აგზავნიდა იერუსალიმში იქაური წმიდა ადგილებისათვის და გლახაკთათვის.

ამიერკავკასიაში თანდათან გაძლიერდა განმათავისუფლებელი მოძრაობა და არაბთა ერთპიროვნულ მმართველობას საფრთხე დაემუქრა. თანაც ადგილობრივმა არაბმა ამირებმა სრული დამოუკიდებლობის მოპოვება დაიწყეს.

853-854 წლებში ქართლს შემოესია არაბთა მრავალათასიანი ლაშქარი ბულა-თურქის წინამძღოლობით. იმ ლაშქრობისას მარტო ტფილისში დაიღუპა ორმოცდაათათასი კაცი.

ოთხმოცდახუთი წლის კონსტანტი-კახმა ხელთ იპყრა მახ-

ვილი და შვილთან, თარხუჯთან ერთად ქართლის ლაშქარს ჩაუდგა სათავეში. გორის მისადგომებთან გაიმართა უთანასწორო ბრძოლა არაბთა და ქართველთა შორის. მიუხედავად მედგარი წინააღმდეგობისა, ქართველები დამარცხდნენ. მტრებმა ტყვედ ჩაიგდეს წმიდა კონსტანტი-კახი და მისი შვილი თარხუჯი.

ქართლის ცხოვრების ამ შემზარავი ეპიზოდის შესახებ ლაკონურად და შთამბეჭდავად მოგვითხრობს ატენის სიონის წარწერა: „თთუესა აგუსტოსა ე-სა, (5) დღესა შაბათსა, ქრონიკონსა ოგ-სა, (72) ისმაიტელთა წელსა სლთ-სა (239) ქალაქი ტფილისი დანუა ბულა და შეიპყრა ამირაჲ საჰაკ და მოკლა და მასვე თთუესა აგუსტოსა კვ“სა, (23) დღესა შაბათსავე ზირაქ შეიპყრა კახაჲ და ძე მისი თარჯუჯი“.

კონსტანტი მთავარი, ბულა თურქს წარუდგინეს. მან გაკვირვებით ჰკითხა კონსტანტის: „ანუ არა უწყოდეა შენ, რამეთუ ვერ განრინებად იყავ სივლტოლითა შენითა ჴელთაგან ჩემთა... აჰა ესერა მოგუცნა თქუენ ღმერთმან დღესა ამას მოსასრველად ჴელთა ჩუენთა“. კონსტანტიმ მშვიდად მიუგო: „ღმერთმან მოგუცნა ჴელთა თქუენთა არა სიყუარულითა თქუენისათჳს, არცა საქმეთა თქუენთათჳს, არამედ რამეთუ არა დავიმარხენით ჩუენ მცნებანი მისნი, ამისათჳსცა ნათესავითა მით ურჩებისაჲთა განგუკაფნა ჩუენ“.

საპყრობილეში მყოფი კონსტანტი-კახი მხნედ იტანდა განსაცდელს. იგი მეუდაბნოე მამებსა და ეკლესიათა წინამძღვრებს წერილებს წერდა და სთხოვდა, ელოცათ მისთვის. ბორკილდადებული კონსტანტი-კახი ბაბილონის ქალაქ სამარაში გაგზავნეს ხალიფა ჯაფართან. ჯაფარმა იცოდა, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანი პიროვნება იყო კონსტანტი ქართველთათვის, თავაზიანად მოიკითხა და შესთავაზა სარწმუნოების გამოცვლა; სანაცვლოდ პატივისა და დიდებას დაჰპირდა, თან დაემუქრა: „უკეთუ არა ისმინო ჩემი, სიკვდილითა მოჰკვდე შენ პირითა მახვილისაჲთა და ჴორცნი შენნი მივსცნე საქმელად მფრინველთა ცისათა“. მსცოვანმა მთავარმა თამამად უთხრა: „არა მეშინის მე მახვლისაგან შენისა, არამედ მისა მეშინის, რომელი-იგი შემძლებელ არს მოწყუედად სულისა და ჴორცთა და კუალად ჴელმწიფებაჲ აქუს განცხოველებად, ვითარცა იგი მოსიკუდიდ, ამისთჳსცა სიხარულით მოვითმენ სახელი-

სა მისისათვის, რამეთუ იგი არს ჭეშმარიტი ღმერთი, ძლიერი ჴელმწიფე და მთავარი მშკდობისა, მამა მერმეთა მათ საუკუნეთა“.

ჯაფარმა დილეგში ჩააგდებინა წმიდა კონსტანტი და გადასაბირებლად მიუგზავნა სარწმუნოების უარყოფელი და ხალიფასგან განდიდებული ორი სომეხი დიდებული. წმიდა კონსტანტიმ სომხებს მშვიდად მიუგო: „ესრე არქუთ მეფესა თქუენსა: ნუ ჰგონებ რასა ესევითარსა საქმესა ჩემგან, დაღაცათუ ჩვეულებაჲ მეფეთაჲ ბაბილოვნისათაჲ გაიძულებს შენ, რამეთუ იგინიცა წინააღმდგომ იყვნეს ჭეშმარიტებისა, არამედ ბრძანე შენ ყოფად, რაჲ იგი გეგულების ყოფად, იქმოდე. ხოლო თქუენ რაჲსალა ზედამდგომელობთ და დამესხმით, ვითარმცა მეცა თქუენ გემსგავსე? ამიერიტგან განმეშორენით ჩემგან, რაჲთა გამოვიძინე მე მცნებანი ღმრთისა ჩემისანი“. შემდეგ აღაპყრო ხელნი და ლოცვა დაიწყო: „გიგალობ შენ, უფალო ღმერთო ძალთაო, ღმერთო საუკუნეთაო, რომელმან მომეც მე ძალი წინააღმდგომად უკეთურისა ამის მსაჯულისა, ვითარცა იგი წინაჲსწარ სთქუ, ვითარმედ: „თქუენ მომცენით გულნი თქუენნი და მე მიგეც ძალი ჩემი“. ღირს მყავ მე ნათელსა პირსა შენისასა, რამეთუ შენდა მოვივლტი ქრისტე, ძეო ღმრთისაო“. ლოცვად მდგარ წმიდა კონსტანტის „ნაკადულნი ცრემლთანი გარდამოდოდეს თვალთაგან მისთა... ხოლო გარემოს მდგომარენი იგი მისნი სცემდეს პირსა მისსა და მრავლითა ტანჯვითა სტანჯვიდეს მას, არამედ ენაჲ მისი ვერ დააბრკოლეს გალობად“.

ხალიფას ბრძანებით ჯალათებმა თავი მოჰკვეთეს კონსტანტი-კახს, რომელიც სიცოცხლის უკანასკნელ წუთსაც კი გალობით განადიდებდა უფალს.

ჯალათმა კონსტანტი-კახის მოკვეთილი თავი „მიართუა მეფესა თვსსა, ვითარცა იგი თავი იოვანე ნათლისმცემელისაჲ ჰეროდეს“. ეს მოხდა 853 წლის 10 ნოემბერს, დიდმოწამე გიორგის ხსენების დღეს.

კონსტანტი-კახის გვამი მაღალ ძელზე დაჰკიდეს ქრისტიანთა დასაშინებლად. რამდენიმე წლის შემდეგ ქართველებმა წმიდა კონსტანტის ნეშტი სამშობლოში გადმოასვენეს და დიდი პატივით დაკრძალეს.

დიდმოწამე მიქაელი, რომელსა ეწოდა გობრონ და
ასოცდაცამეტი მხედარნი მისნი (+914)
17 (30) ნომბერი

დიდმოწამე მიქაელი, რომელსა ეწოდა გობრონ და ასოცდა-
ცამეტი მხედარნი მონამეობრივად აღესრულნენ 914 წელს.

არაბების ამიერკავკასიაში ერთ-ერთი უკანასკნელი შემო-
სევის დროს ამირამუმნის ლაშქარს სარდლობდა აბულ-კასი-
მი. არაბებმა მოსრეს „ყოველი სომხითი, სიგნეთი, ვაეძორი,
ასფურაგანი“ და „სპითა დიდითა და ურიცხვთა, რომელთა არა
იტევდა ქუეყანა“, საქართველოს შემოესივნენ.

აბულ-კასიმმა ჯერ ტფილისი აიღო, იქედან კი კახეთში გა-
დავიდა და მრავალდღიანი ალყის შემდეგ მოაოხრა უჯარმა.
ბოჭორმელებმა თვითონ დატოვეს ციხე და გაიქცნენ. კახეთის
ერისთავმა, კვირიკე ქორეპისკოპოსმა, დაზავება შესთავაზა
აბულ-კასიმს. სარდალმა მიიღო გარიგება და კვლავ ქართლს
შეესია. უფლისციხე, თავად ქართველებმა დაარღვიეს, მტერს
რომ არ ჩავარდნოდა ხელში. სარკინოზებმა სამცხე-ჯავახეთში
თმოგვის ციხეზე მიიტანეს იერიში, მაგრამ ვერ აიღეს და, უკან
გაბრუნებულებმა, ყველის ციხეს შემოარტყეს ალყა.

იმჟამად ყველისციხის მეპატრონე იყო გურგენ ერისთა-
ვთ-ერისთავი. ციხე კარგად იყო გამაგრებული, მაგრამ მეცი-
ხოვნენი შიგ ცოტანი იყვნენ. „ბრძოლასა მას ფიცხელსა მწნე
იქმნნეს ციხოანი იგი და დაჯოცდეს მბრძოლთა მათ და დაჰყ-
რიდეს ჯორცთა მათთა, ვითარცა სკორეთა ქუეყანისათა“. მებ-
რძოლთა შორის გამოირჩეოდა ნეტარი გობრონი: „ძალი ბრძო-
ლისა მისისაჲ ყოველსა მას სიმრავლესა ზედა საცნაურ იყო“.
იგი თავგამეტებით იცავდა ყველისციხეს და დიდი მამაცობაც
გამოიჩინა. ოცდარვა დღე გაგრძელდა ბრძოლა. ხან სარკინო-
ზებს მიჰქონდათ იერიში ციხეზე, ხან მეციხოვნენი გამოუხდე-
ბოდნენ მტერს გობრონის მეთაურობით, რისხვას დაატეხდ-
ნენ მას თავს და კვლავ ციხეს უბრუნდებოდნენ.

მტრებმა უკანასკნელი იერიში მიიტანეს ყველისციხეზე, აი-
ღეს იგი და შეიპყრეს ცოცხლად დარჩენილი მეციხოვნენი, მათ
შორის გობრონიც. ქართველი მეომრის ვაჟკაცობით გაოცე-
ბულმა აბულ-კასიმმა ბრძანა „ნეტარისა გობრონისი უმეტეს

ყოველთასა კრძალვით პყრობაჲ“. ადარნასე მეფემ დიდძალი საფასი გადაიხადა და პყრობილთა ნაწილი გამოიხსნა. მათ შორის არ იყო გობრონი, რადგან არაბებმა მის განთავისუფლებაზე უარი განაცხადეს.

წმიდა მიქაელ გობრონმა ლოცვითა და მარხვით „განუმზადა თავი თვისი ქრისტესთვის სატანჯუელთა“. გობრონის შესაშინებლად სარკინოზებმა მოსაკლავად გაიყვანეს შეპყრობილ ქართველ მხედართა ნაწილი და „ვითარცა მწეცნი ბოროტნი განძვნებულნი შეერინეს აღრეულად და ურთიერთსა უსწრობდეს, რომელნიმე მახვლითა სცემდეს, რომელნიმე ჰოროლითა და ისრითა შესჩხუეპდეს და დასჭრიდეს, ჯორცთა მათთა დანებითა განაპებდეს და ღვძლები იგი მათი, ვითარცა ძაღლთა, პირითა გაეტაცა“.

აბულ-კასიმმა ნეტარ გობრონს უთხრა: „მენყალის მე სიკეთე სიჭაბუკისა შენისაჲ და მშურს სიკუდილისათვის მწედრობაჲ შენი, რომელი სახელოვან ხარ წინაშე ჩუენსა და აწ ვითარცა შვილსა საყვარელსა გასწავებ შენ, დაუტევე უგუნურებისა შენისა შჯული, რომლითა ვერა ირგეს მოყუასთა შენთა და აღიარე ჭეშმარიტი შჯული წელმწიფებისა ჩუენისაჲ“. სამაგიეროდ სარდლობას, სასახლეებს, დარბაზებს, მონებს და საჭურველს შეჰპირდა.

წმიდა გობრონმა მშვიდად მიუგო ამირას: „გევედრები, წელმწიფო, ნუ მაიძულებ მე დატევებად ქრისტეანობისა, რომლითა აღმზარდეს მე მშობელთა ჩემთა და აღბეჭდილ ვარ სულითა წმიდითა... ჭეშმარიტად უწყოდე შენ, რამეთუ არცა კეთილთა შენთა აღთქუმითა, არცა ძვრძვრთა ბოროტთა შენთა ჩემ ზედა მონევნითა შემიძლო განყენებად უფლისა ჩემისა იესუ ქრისტესა“.

აბულ-კასიმმა ბრძანა, გარეთ გაეყვანათ მიქაელ-გობრონი და ჯერ დახოცილი თანამებრძოლები ეჩვენებინათ, შემდეგ კი აღთქმული სიმდიდრენი: „ვინ უწყის, უკუე შიშმან სიკუდილისამან, ანუ შესაძინელმან კეთილისამან მოდრიკოს გული მისი“. უკან მობრუნებულმა მიქაელ-გობრონმა — ამირას შეკითხვაზე — „რაჲ გამოირჩიე თავისა შენისა?“ — უპასუხა: „მე პირველადვე გითხარ შენ არა მიდრეკად ქრისტეს უფლისა ჩემისაგან“.

ამირამ კიდევ ერთხელ გადაწყვიტა მიქაელ-გობრონის შე-

შინება და თანამებრძოლებს უბრძანა: „არა იცის მაგან ჭირი სიკუდილისაჲ, წარიყვანეთ ეგე და წარწყმიდენით მაგის წინა-შე დარჩომილნი ქრისტიანენი და მცირედ წყალით ეგე და კუ-ალად მოიყვანეთ“. მიქაელ-გობრონი ცოცხლად გადარჩენილ მოყვასთა შორის დააყენეს და უმონყალო ხოცვა-ჟლეტა და-ინყეს. დახოცილთა სისხლი ეპკურებოდა გობრონს, გვამები ფეხებთან უგორდებოდა, მაგრამ საშინელებამ ვერ შეაძრწუნა მისი გული. გობრონს ორგზის სცეს მახვილი და მსუბუქად დაჭ-რეს. გობრონმა სისხლით ჯვარი გამოისახა შუბლზე და თქვა: „გმადლობ შენ, უფალო იესუ ქრისტე, რომელმან ღირს მყავ მუ, უღირსი ესე და ცოდვილი და უკანაჲსკნელი ყოველთაჲ, ნაწილსა ამას მკვდრობისასა და მონამებისასა“.

არაბმა მეომრებმა კვლავ აბულ-კასიმს მიჰგვარეს წმიდა გობრონი. ამირამ უკანასკნელად სცადა წმიდანის მოდრეკა, მაგრამ სისხლმდინარე მონამემ მტკიცედ მიუგო: „იქმოდე, რაჲცა გნებავს, მე ქრისტიანე ვარ და არასადა უარვეყო სახელი მისი“.

აბულ-კასიმმა ბრძანა, თავი წარეკვეთათ მიქაელ-გობრო-ნისათვის და მოკლულებთან დაეგდოთ. შემდეგ, ამირას ბრძა-ნებით, სამი დიდი საფლავი გათხარეს, მონამეთა გვამები შიგ ჩაყარეს, მიწა მიაყარეს და ქრისტიანებს მათთან მიახლოება აუკრძალეს. საფლავებს ლამ-ლამობით ზეციური ნათელი ადგე-ბოდა.

ღირსი ილარიონი კახელი მთავრის შვილი იყო დონაურთა გვარიდან.

ღმრთისმოშიშმა მშობლებმა, ილარიონი შობიდანვე ღმერთს შესწირეს და აღსაზრდელად მიაბარეს „მღუდელსა ვისმე მოხუცებულსა ფრიად და სათნოებითა შემკულსა“.

ილარიონი განსაკუთრებული ნიჭიერებით გამოირჩეოდა. როცა მამამ იხილა შვილის გულმოდგინება და ღმერთის სიყვარული, იქვე, სოფელში ააშენა მონასტერი, სადაც მალე თექვსმეტმა მონაზონმა მოიყარა თავი.

თოთხმეტი წლის ილარიონმა გადწყვიტა, განრიდებოდა მამის ზედმეტ ყურადღებას, გარეჯის უდაბნოს მიაშურა, იპოვა პატარა გამოქვაბული და საოცარ მოღვაწეობას შეუდგა — „მარხვითა და მღვდარებითა ჰასაკსა მას სიჭაბუკისასა დააჭკნობდა, ლოცვითა და მარადის ღმრთისა ხედვითა უწოროცოთა მიემსგავსებოდა, ვიდრელა წარემატებოდა მოღუანებითა ყოველთავე მყოფთა მის ადგილისათა უდაბნოსა მას შინა, რამეთუ ყოველთავე უკვრდა ეგეოდენი შრომაჲ მისი და მოთმინებაჲ“.

ახალგაზრდა მონაზონმა მეუდაბნოეთა სიყვარული და პატივისცემა დაიმსახურა. „აღეშენებოდეს ყოველნი იგი ძმანი სწავლითა მისითა და შეუფრდებოდეს მას, რათა იყოფებოდინ მის თანა“. ასე დაემკვიდრნენ ღირს ილარიონთან „ათერთმეტნი ძმანი მოღუანენი მშვდნი და მდაბალნი“.

ბერ-მონაზონთა თხოვნით, რუსთველმა ეპისკოპოსმა ღირს ილარიონს შესთავაზა მიეღო მღდელობის პატივი და ეტვირთა მონასტრის წინამძღვრობა. მინიერი დიდების უარმყოფელი ილარიონი თავიდან უარზე იყო, მაგრამ, ბოლოს, მაინც დაემორჩილა მღდელმთავრის კურთხევას.

რამოდენიმე ხნის შემდეგ, ილარიონი იერუსალიმში გაემგზავრა. გზაში ილარიონს ავაზაკები დაესხნენ თავს და მახვილები იშიშვლეს წმიდანის გასაძარცვად, მაგრამ, მოულოდნელად, ხელები გაუშეშდათ. შეშინებული ავაზაკები მიხვდნენ, რომ ღმრთის სასჯელი დაატყდათ თავს მონაზონზე ხელის აღმართვის გამო, ფეხებში ჩაუვარდნენ ილარიონს და შენდო-

ბა სთხოვეს. ილარიონმა ჯვარი გადასახა ავაზაკებს, განკურნა და მშვიდობით განუტევა. ყაჩაღებმა კვლავ შენდობა ითხოვეს ილარიონისაგან, ერთმა მათგანმა კი თაბორის მთამდე გააცილა წმიდანი.

ილარიონმა მოილოცა იერუსალიმი და თაყვანისცა წმიდა ადგილებს. შემდეგ იორდანეს უდაბნოს მიაშურა და ერთ გამოქვაბულში დაეყუდა (გადმოცემით, ეს იყო ის გამოქვაბული, სადაც თავს აფარებდა ელია თეზბიტელი).

ღირსი ილარიონი მოუკლებლად ევედრებოდა უფალს: „მანუწყე მე, უფალო, გზად, რომელსაცა ვიდოდი და კუალად მასწავე მე, რაჟთა ვყო ნებაჲ შენი“. ერთ ღამეს მან იხილა ზეთისხილის მთაზე მოციქულების თანხლებით მდგარი ყოვლადწმიდა ღმრთისმშობლი, რომელმაც მოუწოდა წმიდანს: „ჰოი, ილარიონ, წარვედ და მიისწრაფე სახედ შენდა და უმზადე სერი უფალსა და ძესა ჩემსა“. გამოღვიძებისთანავე, ილარიონმა გულისხმაჰყო ჩვენება და სამშობლოში დაბრუნდა.

საქართველოში, ილარიონს, მამა და ძმები აღსრულებული დახვდა. დედამ მთელი საგანძური შეიღს გადასცა და უთხრა: „წარაგე ესე, შვილო, ვითარცა სათნო გიჩნს“. ილარიონმა მამათა და დედათა მონასტრები ააშენა, შესწირა მათ სოფლები და განუჩინა წესი.

ილარიონის ასეთმა გულმონყალებამ ძალიან გააბრაზა მისი ბიძა, რომელიც მონაზვნად შემდგარი ილარიონის მთელი ქონების ხელში ჩაგდებაზე ოცნებობდა. გაბოროტებულმა, გადაწყვიტა დაენვა მონასტერი. ერთ ღამეს მან მონასტერის კარებზე ნახშირით მიანერა: „ესრეთ იხილონ ყოველთა ესე მონასტერი სამ დღემდე“.

განთიადისას მამა ილარიონმა იხილა წარწერა და დიდად შეწუხდა ბიძის სულის წარწყმედის გამო. იგი მთელი ღამე ევედრებოდა უფალს განსაცდელის თავიდან აცილებას. როცა თვალი მიღულა, წმინდანს გამოეცხადა ბრწყინვალე კაცი, რომელმაც უთხრა: „ნუ გეშინინ, ჰოი ილარიონ, რამეთუ დღესვე განისწავლოს მტერი იგი შენი და შეგივრდეს ფერჯთა შენთა“. მართლაც, როცა გათენდა, ილარიონის ბიძა მიწაზე დაეცა, გორავდა და საოცარი ხმებით გოდებდა. მსახურებმა წმიდა ილარიონს მიჰგვარეს ბოროტისაგან გვემული. ილარიონმა მას ჯვარი გადასახა და განკურნა. ბიძა გონს მოეგო, ცრემლებით

მოინანია შეცოდება, შემდეგ კი მთელი თავისი ქონებაც მონასტერს შესწირა და თვითონაც მონაზვნად აღიკვეცა.

წმიდა ილარიონის სახელი მთელს საქართველოს მოედო, ბევრს სურდა მისგან რჩევა-დარიგების მიღება. მალე ილარიონის ეპისკოპოსად კურთხევა განიზრახეს. მყუდროებისმოყვარე ილარიონმა გაიფიქრა: „დიდებაჲ ესე ამის სოფლისა მომატყუებელ არს საუკუნოჲსა მის შეურაცხებისა“, და, ორ მონაზონ ძმასთან, ერთად კონსტანტინეპოლში წავიდა.

ხანგრძლივი მოგზაურობის შემდეგ, ილარიონმა და მისმა თანამგზავრებმა ულუმბოს მთას მიაღწიეს, ერთი მცირე მიტოვებული ეკლესია იპოვეს და შიგ დაბინავდნენ.

ყველიერის შაბათის მწუხრზე, დიდი ლავრიდან ერთი მონაზონი მივიდა კანდელის ასანთებად, ნახა ეკლესიას შეხიზნული ძმები და მცირეოდენი საქმელი მიუტანა.

შემდგომ შაბათს, თეოდორე ტირონის ხსენების დღეს, მონესე ისევ მივიდა პატარა ეკლესიაში და ნახა, რომ ქართველ მოღვაწეებს მთელი კვირა თითქმის უჭმელად გაეტარებინათ. წმიდა ილარიონმა ულუმბოს მთის მონაზონს სეფისკვერი და ზედაშე სთხოვა და წირვა აღასრულა.

ულუმბოს მთის დიდი ლავრის მამასახლისმა გაიგო, რომ ეკლესიაში ვიღაც უცხო მღვდელმონაზონმა ჟამისწირვა აღასრულა არა ბერძნულ, არამედ სხვა მათთვის გაუგებარ ენაზე. მამასახლისმა ეკონომოსი და რამდენიმე ბერ-მონაზონი გააგზავნა და უბრძანა მონასტრიდან გაეძევიებინათ უცნობი მღვდელმსახურები.

წმიდა ილარიონმა მამასახლისს შეუთვალა, რომ მეორე დღით წავიდოდა მონასტრიდან. იმავე ღამეს ყოვლადწმიდა ღმრთისმშობელი გამოეცხადა ლავრის მამასახლის და მკაცრად უსაყვედურა: „ჰოი, უბადრუკო, რაჲსა ინებე განძებაჲ უცხოთაჲ მათ, რომელნი მოსრულ არიან სიყუარულისათჳს ძისა და ღმრთისა ჩემისა და დაუტეობია ქუეყანაჲ მათი და არა დაიმარხე მცნებაჲ იგი უცხოთა და გლახაკთა შეწყნარებისათვის, ვითარიგი ეტყჳს მდიდარსა მას უფალი ჩემი და ძე ჩემი. ანუ არა უწყია, ვითარმედ მრავალნი დამკვდრებად არიან მთასა ამას მათისა ენისა მეტყუელნი და ცხოვრებად არიან ღმრთისა მიერ? და რომელნი მათ არა შეწყნარებენ, მტერ ჩემდა არიან, რამეთუ ჩემდა მონიჭებულ არს ძისა მი-

ერ ჩემისა ნათესავი იგი შეურყეველად მართლმადიდებლობისათვის მათისა, ვინაჲთ-გან ჰრწმენა სახელი ძისა ჩემისაჲ და ნათელ იღეს“. შეშინებული მამასახლისი ფეხებში ჩაუვარდა წმიდა ილარიონს, შენდობა სთხოვა და შეევედრა, დარჩენილიყო და ყოვლადწმიდა დედოფლის რისხვა აერიდებინა მისთვის.

წმიდა ილარიონი და ქართველი ბერ-მონაზვნები ხუთი წელი ცხოვრობდნენ ულუმბოს მთაზე. შემდეგ ილარიონი კონსტანტინოპოლში წავიდა, თაყვანისცა იესუ ქრისტეს ცხოველმყოფელ ჯვარს, მოილოცა წმიდა ადგილები და რომში წავიდა პეტრე და პავლე მოციქულთა საფლავების თაყვანსაცემად.

ქალაქ რომს მიახლოებულმა ილარიონმა განკურნა ვენახის ზვრების წინ მჯდომარე ერთი დავრდომილი კაცი და სთხოვა: „აღდეგ, ძმაო, უფალსა უბრძანებიეს და ჴელითა შენითა მომართუ ნაყოფისაგან სამოთხისა მაგის“. განკურნებული კაცი სიხარულით გაიქცა ვენახში ყურძნის გამოსატანად, მაგრამ ილარიონი იქ აღარ დახვდა.

წმიდა ილარიონი ორი წელი ცხოვრობდა რომში. შემდეგ კვლავ კონსტანტინოპოლში დაბრუნდა. გზად ილარიონმა თესალონიკში გაიარა, თაყვანისცა დიდმონაშე დიმიტრის სამარტვილეს და ქალაქის მთავრის კართან შეისვენა. სახლიდან მხევალმა ოთხი წლის დამბლადაცემული ყრმა გამოიყვანა გასასეირნებლად. ღირსმა მამამ ქალს წყლის მოტანა სთხოვა. როცა ქალი წავიდა, ილარიონმა ჯვარი გადასახა ყრმას და თქვა: „სახელითა მამისაჲთა და ძისაჲთა და სულისა წმიდისაჲთა შენ გეტყვ, ყრმაო, აღდეგ ცოცხლებით“. ყრმა სასწრაფოდ წამოხტა ფეხზე და დედასთან გაიქცა. წმიდა ილარიონმა კი სასწრაფოდ დატოვა იქაურობა.

განკურნებული ყრმის მამამ, თესალონიკის მთავარმა, ბრძანა, ჩაეკეტათ ქალაქის კარები და მოეძებნათ სასწაულთმოქმედი, რომ თაყვანი ეცათ მისთვის. მართლაც, მოძებნეს წმიდა ილარიონი, ფეხებში ჩაუვარდნენ და კურთხევა სთხოვეს. თესალონიკის მთავარი შეევედრა ილარიონს, თესალონიკში დარჩენილიყო და სამოღვაწეო ადგილი თვითონ აერჩია. ილარიონმა გამოირჩია ერთი მყუდრო ადგილი, სადაც თესალონიკის მთავარმა ეკლესია ააშენა.

მთელმა თესალონიკმა გაიგო წმიდა ილარიონის მოღვაწეო-

ბის ამბავი, მრავალი მიდიოდა მასთან კურთხევის მისაღებად. ილარიონის სათნო ცხოვრებამ ბევრს გაუღვიძა საღმრთო შური და ღირსი ილარიონის ხელით აღიკვეცა მონაზვნად.

ერთხელ წარმართებმა თესალონიკელი დიაკონი შეიპყრეს. იმავე ღამეს დიაკონს ძილში წმიდა ილარიონი ეჩვენა და უთხრა: „აღდეგ, ჰოი, დიაკონ და ნუ გეშინინ, რამეთუ მე ვარ, რომელსა იგი მევედრებოდე“. გამოღვიძებულმა დიაკონმა იხილა, რომ ბორკილებისგან განთავისუფლებულიყო, შეუმჩნევლად გაიარა წარმართთა შორის და თესალონიკში ჩავიდა. ქალაქში ჩამოსვლისთანავე მან წმიდა ილარიონი მოინახულა და ფეხებში ჩაუვარდა მადლიერების ნიშნად. ილარიონმა უთხრა: „შვილო! ენება ღმერთსა ჳსნაჲ შენი. ამისთვისცა ანგელოზი თვისი მოავლინა ხატითა ჩემითა, ვინაჲთგან შენ სარწმუნოებით ჩემ ცოდვილისა სახელსა ხადოდე და გამოგიჳსნა მწარისა ტყუეობისაგან. ამისთვისცა ჰმადლობდი ღმერთსა მოქმედსა საკრველებათასა“.

წმიდა ილარიონმა მთელი ცხოვრება თესალონიკში გაატარა. თავისი აღსასრული მას წინასწარ ეუნყა უფლისგან, ქალაქის მთავარი დაიბარა, მადლობა უთხრა ყველაფრისათვის და ანდერძად გლახაკთა და მონაზონთა სიყვარული, სამართლიანობა და მონყალება დაუტოვა.

მთავარმა მარმარილოს ლუსკუმა გაამზადებინა წმიდანის ნეშტისათვის. წმიდა ილარიონის სამარხთან სარწმუნოებით მისულნი ყოველგვარი სენისგან იკურნებოდნენ. ამ სასწაულების შესახებ ბიზანტიის კეისარს, ბასილი მაკედონელს (867-886) აცნობეს. კეისარმა, ულუმბოდან მასთან ჩასულ მამებს, თესალონიკის ამბები მოუთხრო. მამათა შორის ის მამასახლისიც აღმოჩნდა, რომელმაც წმიდა ილარიონის განდევნა დააპირა ულუმბოს მთიდან. ბასილი დაინტერესდა ილარიონის თანამემამულე მონაფეებით. მას მიჰგვარეს ულუმბოს მთაზე მოღვანე სამი მოხუცებული ქართველი მონაზონი. მამების სინმიდით გაკვირვებულმა კეისარმა კონსტანტინოპოლის პატრიარქთან გაგზავნა ისინი კურთხევისათვის.

ბასილი კეისარმა წმიდა ილარიონის მონაფეებს შესთავაზა: „გამოირჩიენ ღირსებამან თქუენმან მონასტერი, სადაც გენებოს, თქუენტვს და ნათესავისა თქუენისათვს“. მამებმა უარი შეჰკადრეს და უთხრეს, რომ სხვის აშენებულ მონასტერში

დამკვიდრება არ იყო სწორი საქმე.

მაშინ ბასილი კეისარმა თვითონ შეარჩევინა მამებს სამონასტრო ადგილი და მალე დიდი ტაძარი ააშენა. იქვე, თავისთვის, ერთი სენაკიც მოიწყო: „ესე იყოს საყოფელი ჩემი მახლობელად ღირსთა ამათ მამათა, რაითა ლოცვითა მათითა ინებოს ღმერთმან წსნაჲ ჩემი მოსაგებელისაგან ცოდვათა ჩემთაჲსა“. მონასტერს რომანანმიდა უწოდეს.

ქართველმა ბერებმა კეისარს ურჩიეს, სამართლიანად ემართა ქვეყანა, „რაითა არა განარისხო შენ ზედა უფალი და ცუდ იქმნას კეთილისყოფაჲ შენი ჩუენდა მომართ“. კეისარმა თავისი ორი ძე, ლეონი და ალექსანდრე, მიჰგვარა ღირს მამებს აღსაზრდელად.

ბასილი კეისარმა ილარიონის ნაწილების სატახტო ქალაქ კონსტანტინეპოლში გადასვენება ინება. იმპერატორმა თესალონიკში თავისი ხალხი გაგზავნა და თან წერილიც გაატანა ილარიონის წმიდა ნეშტთან წასაკითხად: „ბასილი მეფე, ცოდვილი მონაჲ ცათა მეუფისაჲ, გევედრები, წმიდაო მამაო ილარიონ, აღმოვედ ქალაქად სამეუფოდ, დაღაცათუ არა ღირს ვიქმენ პირისპირ ხილვად შენდა, გარნა ან ღირს მყავ ამბორისყოფად წმიდათა ნაწილთა შენთა და იხაროს ქალაქმან ამან სამეუფომან შემთხუევითა მათითა და მადლი შენი იყავნ ჩუენ თანა, ამინ“. თესალონიკელები არ დათანხმდნენ წმიდა ილარიონის ნაწილების მიცემაზე. კეისრის კარისკაცები იძულებულნი გახდნენ, ღამით მალულად გაეხსნათ ლუსკუმა და წმიდანის ნაწილები ჩუმად წაესვენებინათ.

კეისარმა წმიდა ილარიონის ნაწილები დროებით თავის პალატში დაასვენა, სანამ განსაკუთრებულ საძვალეს ააშენებდა მისთვის. მესამე ღამეს იმპერატორი კეთილსურნელებამ გამოაღვიძა. როცა მან კვლავ მიღულა თვალები, სამღვდელო სამოსელში ჩაცმული წმიდა ილარიონი გამოეცხადა და უთხრა: „კეთილად ჰყავ შენყნარებაჲ ჩემი, ჰოი, მეფე, უცხოჲსა ამის და გლახაკისაჲ, გარნა სულნელებაჲ ესე, რომელ იყნოსე, არა მომიგის მე იგი ქალაქთა შინა, არამედ უდაბნოთა. ან უკუეთუ გნებავს, რაითა სრულებით მადლი გაქუნდეს, წარმიყვანე მე უდაბნოსავე ადგილსა“. კეისარმა კონსტანტინეპოლის პატრიარქს და მთავრებს აუწყა ყოველივე და წმიდა ილარიონის ნაწილები დიდი პატივით წაასვენა რომანანმიდის მონასტერში.

მლდელმონამე ბრიბოლ ფერაძე (+1942)

23 (6-12) ნოემბერი

მლდელმონამე გრიგოლ ფერაძე დაიბადა 1899 წლის 31 (13.09) აგვისტოს სიღნაღის მაზრის სოფელ ბაკურციხეში (ახლანდელი გურჯაანის რაიონი). მლდელ რომანოზ ფერაძისა და მარიამ სამარდალაშვილის ოჯახში.

1905 წელს მამა რომანოზი უეცრად გარდაიცვალა და მარიამს გასაზრდელად დარჩა სამი ობოლი: არჩილი, გრიგოლი და ვასილი. მარიამს ძალიან გაუჭირდა და გრიგოლი, ბიძამ, ყვარელის ეკლესიის მოძღვარმა, გიორგი ფერაძემ, წაიყვანა თავისთან.

სასკოლო ასაკს მიღწეული გრიგოლი დედამ ტფილისის სასულიერო სასწავლებელში მიაბარა. სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ, გრიგოლმა სასულიერო სემინარიაში დაიწყო სწავლა, რომლის რექტორიც იმხანად იყო ცნობილი მეცნიერი კორნელი კეკელიძე.

1918 წელს, გრიგოლი ტფილისის ახალგახსნილი უნივერსიტეტის სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტზე ჩაირიცხა. იმავე დროულად მასწავლებლად მუშაობდა გორის მაზრის სოფელ ზემო ხანდაკში.

1919 წელს, გრიგოლი დამოუკიდებელი საქართველოს რესპუბლიკის ჯარში სავალდებულო სამხედრო სამსახურში გაიწვიეს.

1921 წელს, გრიგოლი კვლავ უნივერსიტეტს დაუბრუნდა, ამავე წელს, როცა ბოლშევიკები თავს დაესხნენ საქართველოს, გრიგოლი, მის ორ ძმასთან ერთად, სამშობლოს დამცველთა რიგებში ჩადგა.

1921 წლის შემოდგომაზე, გარეკახეთის სამლდელოებამ, გრიგოლ ფერაძე გელათში გამართულ საეკლესიო კრებაზე თავის წარმომადგენლად მიავლინა. მლდელმონამე ნაზარისა (ლეჟავა) და კორნელი კეკელიძის შუამდგომლობით ამ კრებაზე გადაწყდა გრიგოლის ევროპაში სასწავლებლად გაგზავნა.

1922 წლის მაისში, გრიგოლ ფერაძე ბერლინის უნივერსიტეტის თეოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტი გახდა.

1925 წელს, გრიგოლი სასწავლებლად გადავიდა ბონის

უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტზე, სადაც იღრმავებდა რელიგიის საკითხებისა და აღმოსავლური ენების ცოდნას, მიიღო ფილოსოფიის დოქტორის ხარისხი ნაშრომისათვის — „სამონასტრო საწყისების საკითხები საქართველოში“. იმ დროიდან მოყოლებული, ვიდრე 1927 წლამდე, განაგრძობდა ღმრთისმეტყველების შესწავლას — ლექციებს ისმენდა ლიოვიაანეს უნივერსიტეტში.

1927 წლიდან გრიგოლ ფერაძე სამეცნიერო მუშაობას ეწეოდა ინგლისში, სადაც გაეცნო ბრიტანეთის მუზეუმისა და ოქსფორდის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკებში დაცულ ეკლესიის მამათა თხზულებების უძველეს ხელნაწერებს. 1927 წლის ივლისში გრიგოლი დანიშნეს ბონის უნივერსიტეტის პრივატ-დოცენტის თანამდებობაზე.

1932 წელს, გრიგოლი მიიწვიეს ოქსფორდში საქართველოს ეკლესიის ისტორიის საკითხებზე ლექციების წასაკითხად. 1931 წელს, გრიგოლი მონაზვნად აღიკვეცა, მალევე მღვდლად დაასხეს ხელნი, არქიმანდრიტობაც უბოძეს და პარიზის ქართული სამრევლო ჩააბარეს. გრიგოლ ფერაძემ პარიზში დაარსა წმიდა ნინოს სახელობის ქართული ეკლესია და სამრევლო ყურნალი „ჯვარი ვაზისა“.

1932 წელს, მამა გრიგოლი ვარშავის მართლმადიდებლური სასულიერო სკოლის პროფესორად აირჩიეს. გრიგოლ ფერაძის უდიდესი ცოდნა შერწყმული იყო ღრმა რწმენასთან. მისი ლექციები გამსჭვალული იყო ეკლესიის მამების შემოქმედებითი სულით. მამა გრიგოლი ხშირად კითხულობდა მოხსენებებს სამეცნიერო კონფერენციებსა და ევროპის სხვადასხვა სამეცნიერო ცენტრებში. ის მთელ თავის სახსრებს ახმარდა სირია-პალესტინაში, საბერძნეთში, ბულგარეთში, ავსტრიაში, რუმინეთში, იტალიასა და ინგლისში ქართული საეკლესიო ხელნაწერებისა და ქართული ეკლესიის ისტორიისათვის ცნობების მოძიებას. მისი შრომითა და ღვაწლით ბევრი ქართული ხელნაწერი იქნა აღმოჩენილი. ორი თვისება — შრომისმოყვარეობა და თავმდაბლობა ახასიათებდა მამა გრიგოლ ფერაძეს მთელი ცხოვრების მანძილზე. ქართულმა საზოგადოებამ, იშვიათი გამოჩენის გარდა, თითქმის არაფერი იცოდა მისი მოღვაწეობის შესახებ.

იმ დროს, საფრანგეთში ინახებოდა საქართველოს ეკლესი-

ის განძეულობა, რომელიც გრიგოლ ფერაძის თავგანწირული მოქმედების შედეგად გადაურჩა გერმანელი ფაშისტებისაგან კონფისკაციას. მან, როგორც ექსპერტმა, სიკვდილის საფრთხის მიუხედავად, დასკვნაში აღნიშნა, რომ ქართული კულტურის საუკეთესო ნაწილი, არავითარ მატერიალურ ფასეულობას არ წარმოადგენდა და მხოლოდ ეროვნული ღირებულება ჰქონდა.

1942 წლის მაისში მამა გრიგოლი ვარშავაში გესტაპომ დააპატიმრა. დაპატიმრების უშუალო მიზეზი გახდა ის, რომ მამა გრიგოლი ეხმარებოდა და იფარებდა ფაშისტებისგან დევნილ სხვადასხვა ეროვნების ადამიანებს. გრიგოლის ბინაზე ჩატარდა ჩხრეკა, რის შედეგადაც გაქრა ის ძვირფასი ძველი ხელნაწერები, რომლებზეც იგი მუშაობდა, ასევე ძვირფასი საეკლესიო ნივთები, რომელთაც იგი თავისი მოგზაურობის დროს საქართველოში დასაბრუნებლად იძენდა.

ოფიციალური გერმანული ცნობების თანახმად გრიგოლ ფერაძე აღესრულა 1942 წლის 6 დეკემბერს, 16 საათსა და 45 წუთზე. ესაა ოსვენციმის ბანაკის ადმინისტრაციის მიერ 1942 წლის 30 დეკემბერს გაცემული ცნობა, ხოლო ოსვენციმში პოლონეთის იმდროინდელი მთავრობის წარმომადგენლის ჩანაწერში, რომელიც 1942 წლის დეკემბრის ამბებს შეეხება, აღნიშნულია: „ბანაკი ოსვენციმი. აქ გარდაიცვალა რამდენიმე კვირის წინ მოყვანილი გრიგოლ ფერაძე, პროფესორი, თეოლოგი, მართლმადიდებელი, ქართველი, გამოჩენილი მეცნიერი“. როგორც ირკვევა, არქიმანდრიტმა გრიგოლმა, მოყვასის სიყვარულით თავს იდვა სხვებისთვის განკუთვნილი სასჯელი და მათ ნაცვლად აღესრულა, იგი გაზის კამერაში მოაკვდინეს ფაშისტებმა.

წმიდა მიწვი ვახტანგ ბორბასალი (+502)
30 (13-12) ნოემბერი

კეთილმსახური მეფე ვახტანგ გორგასალი ქართლის, ანუ იბერიის მეფე-ერისთავებს შორის არის ოცდამეთხუთმეტე, ქართლის გაქრისტიანების შემდეგ კი — მეათე მეფე.

ვახტანგის მამა იყო ქართლის მეფე მირდატ მეხუთე არჩილის ძე, რომელიც მუდმივად ებრძოდა და თავს ესხმოდა რანსა და მოვაკანში დაბანაკებულ სპარსელებს. იმ დროს რანის ერისთავი იყო ბარზაბოდი, რომელსაც ჰყავდა უმშვენიერესი ასული საგდუხტი. მირდატს შეუყვარდა საგდუხტი და ქალის სიყვარულისთვის მშვიდობიანი ურთიერთობები შესთავაზა რანის ერისთავს. მირდატმა ცოლად შეირთო საგდუხტი, რომელმაც მალევე მიიღო ქრისტიანობა.

მირდატსა და საგდუხტს ასული შეეძინათ და უწოდეს სახელი ხუარანძე. ოთხი წლის შემდეგ, 443 წელს, დაიბადა ვაჟი და უწოდეს სახელი სპარსულად ვარან-ხუასრო-თანგი, ხოლო ქართულად ვახტანგი. მაშინდელი ჩვეულების თანახმად, ვახტანგი აღსაზრდელად მიაბარეს ქართლის სპასპეტს საურმაგსა და ქართლის მთავარეპისკოპოს იოველს. მეფე მირდატს კიდევ შეეძინა ქალიშვილი მირანდუხტი, რომელიც კასპში აღზარდეს.

450 წელს გარდაიცვალა მეფე მირდატი და დარჩა ვახტანგი შვიდი წლის ყრმა.

საგდუხტი დედოფალი ბარდავში წავიდა მამამისთან და სთხოვა არ აეოხრებინა ქართლი და შეენარჩუნებინა ხალხისთვის ქრისტიანობა. ბარზაბოდმა შეუსრულა ასულს თხოვნა, მაგრამ ცეცხლთაყვანისმცემელი ქურუმები გამოაგზავნა ქართლში და მკაცრად გააფრთხილა საგდუხტი, ხელი არ შეეშალა ქურუმთა საქმიანობისთვის. შეწუხებულმა საგდუხტ დედოფალმა საბერძნეთიდან ჩუმად ჩამოიყვანა მღვდელი მიქაელი, რომელიც მცხეთის სამთავრო ეკლესიის ეპისკოპოსად იქნა დადგენილი. მიქაელი ქრისტიანული სარწმუნოების ჭეშმარიტებას უქადაგებდა ხალხს და პატარა ვახტანგსაც ქრისტეს სიყვარულს ასწავლიდა.

ათი წლის იყო ვახტანგი, როდესაც ოსები შემოესიენ ქართლს და ტყვედ წაიყვანეს ვახტანგის უმცროსი და მირანდუხტი. იმავე დროს, ბერძნებმა, ეგრისიდან ციხეგოჯამდე დაიპყრეს აფხაზეთი.

როცა ვახტანგი თხუთმეტი წლის გახდა, მან მოუხმო ქართლის დიდებულებს და საგანგებოდ გამზადებულ მაღალ სამეფო ტახტზე დაჯდა. მეფის გვერდით დასხდნენ მთავარეპისკოპოსი იოველი, სპასპეტი ჯუანშერი და ეპისკოპოსი მიქაელი. თხუთმეტი წლის ვახტანგმა — „ვითარცა მოხუცებულმან და ბრძენმან და ვითარცა აღზრდილმან ფილოსოფოსთა თანა“, ბრძანა, რომ ქვეყანაზე მონეული განსაცდელი ღმრთის წყრომა იყო და ყველას მოუწოდა სამშობლოს განსათავისუფლებლად.

ჯუანშერმა სიტყვით მიმართა ვახტანგ მეფეს და ურჩია, თუმცა სიბრძნით, ძალით, სიმხნით და აგებულებით სრულყოფილი ხარ, მაგრამ მხედრობისათვის არასრულწლოვანი ხარ. გამოარჩიე ერთი ვინმე ჩვენგანი ლაშქრის წინამძღვრად, ხოლო შენ იყავი შინ და განაგე მეფობა, შენ რომ ომში დაიღუპო, ქვეყანა წარწყმდება, რადგან შენი ნაცვალი სხვა არავინ არისო. ვახტანგ მეფე არ დათანხმდა ჯუანშერის წინადადებას და თვითონ ინება ჯარის წინამძღოლობა.

ვახტანგ მეფემ შეკრიბა ასიათასი მხედარი და სამოციანთასი ქვეითი, ამას დაემატა ვარაზ-ბაკურის თორმეტათასიანი მხედარი და კავკასიელი ტომების ორმოცდაათათასიანი ჯარი. ლაშქარი ვახტანგ მეფის მეთაურობით შევიდა ოსეთში. ოსეთისა და ხაზარების გაერთიანებული ძალები მდინარე თერგის ნაპირებზე განლაგდნენ. პირველ შვიდ დღეს მდინარეზე ერთმანეთს გამორჩეული მხედრები ებრძოდნენ სათითაოდ.

ხაზართა გოლიათმა თარხანმა, მრავალი საუკეთესო ქართველი მებრძოლი დაამარცხა. ვახტანგ მეფემ თვითონ ინება თარხანთან პირისპირ შებრძოლება. თარხანმა გაიცინა — მე მხოლოდ გამოცდილ გმირებს ვებრძვი, მაგრამ ამჯერად დავიმდაბლებ თავს ბრძოლით შენისთანა ყმანვილთანო. ორთაბრძოლაში ვახტანგმა მოკლა თარხანი. მეორე დღეს, ოსებმა რჩეული მებრძოლი ბაყათარი გამოიყვანეს მეფის წინააღმდეგ. ბაყათარი ისრების სროლით გამოემართა ვახტან-

გთან საბრძოლველად. ვახტანგი თავისი გონების სიმახვილითა და თვალის სისწრაფით იოლად იცილებდა მისკენ ნასროლ ისრებს. ბოლოს კი ხმლით განგმირა ბაყათარი და „სასოებიტა და მინდობიტა ღმრთისათა, სამებისა ერთარსებისა დაუსაბამოთა და წარმძღვანებითა ჯუარისა მის პატიოსნითა“ დაამარცხა ოსთა ჯარი.

ვახტანგმა, ტყვეობიდან გამოხსნილი მირანდუხტი, საქართველოში გამოაგზავნა, ხოლო თვითონ, დიდი ლაშქრით, წავიდა აფხაზეთში. იმ დროს, ბერძენთა მეფე, სპარსელების წინააღმდეგ იბრძოდა და ვერ შეძლო ვახტანგის წინააღმდეგ აფხაზეთში თავისი ჯარის გამოგზავნა. სამი წლის ბრძოლის შემდეგ, ვახტანგმა აფხაზეთის ყველა ციხე-სიმაგრეიდან განდევნა ბერძენები.

მცხეთაში დაბრუნებულმა მეფემ ცოლად შეირთო სპარსთა მეფის ასული ბალანდუხტი. სპარსთა მეფემ ბალანდუხტს მზითვად მისცა და ვახტანგ მეფეს დაუმორჩილა სპარსთა მიერ დაპყრობილი სომხეთი და კავკასიის სამეფოები. ბალანდუხტს თან გამოჰყვა მისი გამზრდელი რაჟდენი, რომელმაც, დედოფალთან ერთად, მიიღო ქრისტიანობა და შემდეგ მონამეობრივად აღესრულა.

სპარსთა მეფემ ვახტანგს ბერძენთა წინააღმდეგ საბრძოლველად მოუწოდდა. იმ დროს ვახტანგი ოცდაათი წლისა იყო, ყველა კაცზე მაღალი — „ათორმეტი ბრჭყალი კაცისა იყო სიმაღლე მისი“ (ორი მეტრი და ორმოცი სანტიმეტრი), ისეთი სწრაფი, რომ ირმის დაჭერა შეეძლო და ფიზიკურად ისეთი ძლიერი, რომ შეჭურვილ ცხენს მხრებით იღებდა და მცხეთიდან არმაზის მთაზე, ციხეში ადიოდა.

ვახტანგმა კავკასიელი მეფეებისგან შეკრიბა ლაშქარი, ბერძენთა წინააღმდეგ წარემართა საბრძოლველად და კონსტანტინეპოლამდე ჩააღწია. სპარსელები ანგრევდნენ ქრისტიანულ ტაძრებს და ეკლესიის მსახურებს კლავდნენ. მეფემ მის მებრძოლებს სასტიკად აუკრძალა ღმრთისმსახურთა მოკვლა.

ვახტანგმა სპარსელებს გაანთავისუფლებინა დატყვევებული ბერძენი სამღვდლოება. მათგან ორი ღმრთისმსახური, პეტრე მღვდელი და სამოელ მონაზონი, თავისთან დაიტოვა. პეტრე მღვდელმა მკაცრად ამხილა ვახტანგი და მოუწოდდა

მიებადა იმ კეთილმსახური მეფეებისათვის, რომლებმაც დაიპყრეს სოფელი და არც სასუფეველს განშორებიათ. აუხსნა, რომ, სპარსელების ერთგულება და ქრისტიან ბერძენთა წინააღმდეგ ბრძოლა არ იყო ქრისტესთვის სათნო საქმე.

ვახტანგმა პეტრე მღვდელს უთხრა, რომ მის დარიგებას მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეისმენდა, თუ ღამით მას ძილში ბიზანტიის კეისარი გამოეცხადებოდა და იგივეს ეტყოდა.

ღამით, ვახტანგ მეფეს წმიდა ნინო გამოეცხადა და უთხრა: მოკრძალებით მიგებებოდა მისკენ მიმავალ ორ მეფეს — ზეცისას და ქვეყანისას. ვახტანგმა იხილა ორი ტახტი: ერთზე იჯდა ჭაბუკი ბიზანტიის იმპერატორი — გვირგვინოსანი საჭურვლით, მეორეზე კი — მოხუცებული გრიგოლ ღმრთისმეტყველი, ნათლის გვირგვინით. გრიგოლის ფერხთით იჯდა წმიდა ნინო. ვახტანგის მარჯვენა ხელი ეპყრა პეტრე მღვდელს, ხოლო მარცხენა — სამოელს. სამოელმა უთხრა ვახტანგს, პირველად თაყვანი ეცა გრიგოლ ღმრთისმეტყველისათვის. მივიდა ვახტანგი და თაყვანისცა. გრიგოლმა მრისხანედ მიმართა ვახტანგს: ეს რა ბოროტება ჩაიდინე, მოაოხრე ქვეყანა და მხეცებს შეაჭამე ქრისტიანები. რომ არა პეტრე და სამოელი, რომელიც, გვერდით გიდგანან და წმიდა ნინო, რომელიც ღმრთისმშობელთან ერთად, მარადის ლოცულობს თქვენთვის, შურს ვიძიებდი შენი ბოროტებისთვის. ვახტანგი ხელზე ეამბორა გრიგოლს. გრიგოლმა ნათლის გვირგვინი მისცა ვახტანგს და უბრძანა, პეტრესთვის დაედგა თავზე. პეტრემ თავის გვირგვინზე უდარესი გვირგვინი დაადგა სამოელ მონაზონს. შემდეგ, ვახტანგი, წმიდა ნინოს ბრძანებით, კეისარს მიუახლოვდა და დასვა კეისარმა ვახტანგი მის ტახტზე, თავის გვერდით. შემდეგ კეისარმა ბეჭედი მოიხსნა ხელიდან და უთხრა ვახტანგს: თუ გნებავს გვირგვინი, აღუთქე მას, ვინც ჩვენს წინ დგას, რომ შეებრძოლები მის მტრებს და მიიღე მისგან გვირგვინი, მოიხედა ვახტანგმა და იხილა ჯვარი, რომელსაც ფრთებზე ჰქონდა გვირგვინი. კეისარმა აიღო გვირგვინი ჯვარისაგან და დაადგა ვახტანგს. გრიგოლ ღმრთისმეტყველმა აკურთხა ვახტანგი სამგზის: „ვახტანგ, ვახტანგ, ვახტანგ! უმეტესად მორწმუნე იქნები შენ სპარსთა შორის, აშენდებიან შენგან ეკლესიები და განენუსებიათ ეპისკოპოსები და ეპისკოპოსთა

მთავარი და წამების გვირგვინსაც მიიღებ.“

პეტრემ და სამოელმა ძილშივე აუხსნეს ვახტანგს, რომ გრიგოლ ღმრთისმეტყველისაგან პეტრესადმი მიცემული გვირგვინი, პეტრეს მთავარეპისკოპოსობას მოასწავებდა, ხოლო სამოელისადმი გვირგვინის დადგმა, ნიშნავდა პეტრეს მიერ სამოელის ეპისკოპოსად კურთხევას. კეისრისაგან მოცემული ბეჭედი ნიშნავდა, რომ კეისარი მის ასულს მიცემდა ცოლად ვახტანგს და ქართლის მიტაცებულ ტერიტორიებს დაუბრუნებდა. ჯვარისაგან აღებული გვირგვინი ნიშნავდა ჯვარის შემწეობით აღსრულებულ ღვანლს, ხოლო გრიგოლ ღმრთისმეტყველის სამგზის კურთხევა ნიშნავდა, რომ ვახტანგს უნდა განემტკიცებინა ქართლში ჭეშმარიტი სარწმუნოება. დაემტკიცებინა კათოლიკოსი, ეკლესიისთვის მოეპოვებინა დამოუკიდებლობა და მიეღო წამების გვირგვინი.

დილით, ვახტანგ მეფემ მოუხმო პეტრესა და სამოელს და მოუთხრო ჩვენების შესახებ. აღმოჩნდა, რომ პეტრესა და სამოელსაც იგივე ჩვენება უნახავთ. ვახტანგ მეფემ, პეტრე მღვდელი გააგზავნა კეისართან. პეტრე მივიდა კეისართან და ყოველივე მოუთხრო. კეისარმა პეტრეს პირით შეუთვალა ვახტანგს, რომ იგი ვახტანგს მის თანასწორ მეფედ თვლიდა და სთხოვა, შეერთებოდა ბერძნებს და ერთად დაემარცხებინათ სპარსელები.

იმპერატორის მოციქულებმა ვახტანგს საიდუმლოდ მოართვეს ჯვარი, გვირგვინი და სამეფო შესამოსელი. ვახტანგმა მადლობა მოახსენა მოციქულებს და იმპერატორს შეუთვალა: რაც არ შეენის შენს ღმრთისმოყვარეობას, სხვას ნუ აიძულებ, რამეთუ ღალატი პატიოსანი კაცის საქმე არ არის. ახლა რომ სპარსელები დაგამარცხებინო, ჩემი სახელი გაცრუვდება, ჩვენ დამოყვრებას კი წინ აღარაფერი უდგასო.

ბერძენ-სპარსელთა ბრძოლაში ქართველებს მონაწილეობა არ მიუღიათ. ომში გამარჯვება ბერძნებმა მოიპოვეს, დაიღუპა ვახტანგის დედის ძმა, სპარსთა ერისთავი. ამის შემდეგ, ბერძენთა ლაშქარი კეისრის ნებართვის გარეშე, შეებრძოლა ქართველებს. ვახტანგმა პირისპირ შებრძოლებისას მოჰკლა ბერძენთა სპასალარი და ქართველებმა გაიმარჯვეს. ამ ბრძოლაში დაიღუპა ორმოცდასამიათასი ქართველი. ვახტანგმა გაანთავისუფლა დატყვევებული შვიდასოთხმოციათასი კაცი

და კეისარს გაუგზავნა. ვახტანგულმა კეისარმა პატივით მიიღო ვახტანგი და მისი ასული შესთავაზა ცოლად. ვახტანგმა მადლობა მოახსენა კეისარს და აღუთქვა, რომ ქართლში დაბრუნების შემდეგ ის შესაბამისად მოემზადებოდა — წაიყვანდა იმპერატორის ასულს ცოლად, პეტრე მღდელს ქართლის მთავარეპისკოპოსად დაადგენდა, ხოლო სამოელს, ეპისკოპოსად.

წამოვიდა ვახტანგი კლარჯეთის გზით. გზად გამოიარა თუხარისი, შუა კლარჯეთში, არტანუჯში დაადგინა ერისთავი და უბრძანა ციხე-სიმაგრისა და მონასტრის აშენება. ააშენა ოპიზის მონასტერი და ეკლესიები მერისში, შინდობისა და ახიზაში.

მცხეთაში მისულ ვახტანგს ხალხი დიდი სიხარულით შეხვდა. ვახტანგის ცოლმა, ბალენდუხტ დედოფალმა, შვა ტყუპები — ძე და ასული და მშობიარობისას გარდაიცვალა. ვახტანგმა, თავის ძეს, დაჩი დაარქვა. მან ხელი მიჰყო ქართლში ციხე-სიმაგრეების აშენებას, ქართლიდან განდევნა ცეცხლმსახურთა ქურუმები.

სამი წლის შემდეგ, სპარსთა მეფე ქართლის დასალაშქრად გამოემართა. ვახტანგმა დახმარებისთვის მიმართა ბიზანტიის კეისარს, მაგრამ კეისარი ხაზარეთში იყო და ვერ შეძლო ქართლში ჯარის გამოგზავნა. ვახტანგმა ორასი-ათასიანი მხედრობა შეკრიბა სპარსელთა სამასი-ათასიანი ლაშქრის წინააღმდეგ. ბრძოლა არმაზისა და მცხეთის მიდამოებში გაიმართა. ვახტანგის საომარ მუზარადზე წინ მგელი იყო გამოსახული, უკან კი ლომი. სპარსელებთან ომის დროს მუზარადზე მგელლომ გამოსახული მეფის გამოჩენა შიშის ზარს სცემდა ყველას, სპარსელები ხმამაღლა გასძახოდნენ ერთმანეთს: „ღურ აზ გორგასარ“ (მოერიდეთ მგლისთავს). ამის შემდეგ ეწოდა ვახტანგს, გორგასალი.

ოთხ თვეს გაგრძელდა ბრძოლა, ბერძენთა კეისრისაგანაც მოვიდა დასახმარებლად ოთხმოციათასი მხედარი, შეშინდა სპარსთა მეფე და ვახტანგს დაზავება შესთავაზა. შემდეგ, ვახტანგის მცდელობით, მოხდა ბერძენთა და სპარსელთა შერიგებაც და ერთმანეთისთვის წართმეული ტერიტორიების დაბრუნება. სპარსელებმა მისცეს ბერძნებს ჯაზიერი, ფილისტიმი და იერუსალიმი.

სპარსთა მეფემ იერუსალიმის სანაცვალოდ, ვახტანგს სთხოვა, მისი ულამაზესი და მირანდუხტი მიეცა ცოლად და საომრად გაჰყოლოდა აბაშთა, ელაბელთა და ჰინდოთა წინააღმდეგ.

ვახტანგ მეფემ მისი ხუთი წლის შვილ დაჩის, დაადგა გვირგვინი და ქართლის მეფედ განამნესა. მცირეწლოვან დაჩის, ვახტანგმა დაუტოვა ქვეყნის უერთგულესი შვიდი წარჩინებული კაცი და ათიათასი რჩეული მხედარი. ვახტანგს, დედამ და, დამ ხუარანძემ, სთხოვეს თან წაეყვანა ისინი იერუსალიმში სალოცავად. ვახტანგმა წაიყვანა ისინი და დიდძალი ძღვენი შესწირეს წმიდა ადგილებს.

სამი წელი იბრძოდა ვახტანგი ინდოეთში და ყველა განაკვირვა მისი სიმხნითა და სიბრძნით. სინდთა მეფემ, ბრძოლის წინ იგავურად უთხრა ვახტანგ მეფეს, რომ ქრისტიანთა მხრიდან სპარსელების დახმარება, არ იყო კეთილი საქმე და ვახტანგს უგუნური უწოდა. ვახტანგმა აუხსნა სინდთა მეფეს, რომ ის ჰინდოეთში საბრძოლველად მივიდა არა ამსოფლის დიდებისათვის და სპარსთა მეფის მსახურებისათვის, არამედ ღმრთისმსახურებისათვის, რადგანაც, მისი იქ მისვლით, მან გამოიხსნა იერუსალიმი და ყოველი საქრისტიანო დაიხსნა მოოხრებისაგან. ხოლო თუ უფალი დაუშვებდა ვახტანგის სიკვდილს, ამით ის საუკუნო ცხოვრებაში გადაინაცვლებდა.

სინდთა მეფემ, პირისპირ ბრძოლაში გამოიწვია ვახტანგი და დაცინვით უთხრა, რომ ამ ბრძოლაში გარდაიცვლებოდა ვახტანგი საუკუნო ცხოვრებისათვის. ვახტანგმა მშვიდად მიუგო, რომ ახლანდელი სიკვდილი მას არ მიაჩნდა სიხარულად, რადგანაც ცოდვები არ ჰქონდა სრულად მონანიებული, ამიტომაც თვითონ ღმერთი მოკლავდა ვახტანგის ხელით სინდთა მეფეს და მისი სული ბნელსა და უშრეტ ცეცხლში წავიდოდა.

ვახტანგმა დაამარცხა მეფე, მაგრამ სასიკვდილოდ ვერ გაიმეტა და ხარკი დაადო მთელს სამეფოს.

მცხეთაში დაბრუნებულ ვახტანგს მიეგებნენ მისი შვილი დაჩი, წარჩინებული მთავრები, მთავარეპისკოპოსი მიქაელი და ეპისკოპოსები. როდესაც მთავარეპისკოპოსმა მიქაელმა გაიგო, რომ ვახტანგ მეფეს პეტრე მღვდელის ქართლის კათალიკოსად დადგინება უნდოდა, ძალიან გაბრაზდა, დას-

წყევლა მეფე და ყოველი მისი ერთგული დიდებული. ვახტანგმა გადაწყვიტა სიმდაბლით მოედრიკა განრისხებული მთავარეპისკოპოსი, მიეახლა, ჩამოქვეითდა და დაჩოქილმა ფეხზე მთხვევა დაუპირა. მთავარეპისკოპოსმა ქუსლი ჩაარტყა მეფეს და კბილი ჩაუმტვრია.

ვახტანგ მეფემ, კონსტანტინოპოლის პატრიარქს გაუგზავნა განსასჯელად მიქაელ მთავარეპისკოპოსი. კონსტანტინოპოლის პატრიარქმა პატივი აჰყარა მრისხანე მღვდელმთავარს და მონასტერში გაამწესა მოსანანიებლად. შემდგომ, კონსტანტინოპოლის პატრიარქმა და იმპერატორმა, ანტიოქიის პატრიარქთან გაგზავნეს ვახტანგ მეფის რჩეული ნმიდა პეტრე, სამოელი და სხვა სამღვდელონი კურთხევის მისაღებად. ანტიოქიის პატრიარქმა აკურთხა თორმეტი ეპისკოპოსი, ხოლო ნმიდა პეტრე კათოლიკოსად დაადგინა. კონსტანტინეპოლში დაბრუნებულ სამღვდლოებასა და დიდებულებს იმპერატორმა მისი ასული, ელენე, გააყოლა ვახტანგისათვის ცოლად.

ვახტანგსა და ელენეს სამი ძე და ორი ასული შეეძინათ. ვახტანგ მეფემ, მის პირმშო შვილს, დაჩის, საბრძანებლად მისცა მთელი ქვეყანა მტკვრის აღმოსავლეთით, თვითონ კი უჯარმაში დაჯდა და იქ ააგო სამეფო სასახლე.

ვახტანგ გორგასალმა ჩაუყარა საფუძველი ქალაქ ტფილისის დაარსებას. გადმოცემის მიხედვით, მცხეთიდან სანადიროდ გასული ვახტანგი ტყეში შემთხვევით წააწყდა ცხელი გოგირდიანი წყლის წყაროს, რომელშიც მისი შევარდენი, ნანადირევი ხოხბითურთ ჩაიფუფქა. მეფეს მოეწონა ადგილმდებარეობა და ბრძანა იქ ქალაქის აშენება, რომელსაც ტფილი (თბილი) წყაროების გამო, ტფილისი უწოდეს (ასე ერქვა საქართველოს დედაქალაქს 1936 წლამდე).

ვახტანგმა აღასრულა მირიან მეფის სურვილი და იერუსალიმში ააშენა ქართველთა ჯვარის მონასტერი. ვახტანგ მეფემ, მცხეთაში, ნმიდა ნინოს დროინდელი ხის ეკლესიის ნაცვლად, ქვის ტაძარი ააგო. მის დროს დაარსდა საეპისკოპოსო კათედრები: ახიზა, არტაანი, ნუნდა, მანგლისი, ბოლნისი, რუსთავი, ნინოწმიდა, ჭერემი, ჩელეთი, ხორნაბუჯი, აგარაკი და ნიქოზი.

სამოცი წლის იყო მეფე ვახტანგი, როდესაც სპარსთა ახალგაზრდა მეფე ხოსრომ, ბერძენთა წინააღმდეგ ლაშქრო-

ბაში დახმარება სთხოვა ქართველებს და თან ვახტანგის ასულის ცოლობაც მოისურვა. ვახტანგმა შეუთვალა ხოსროს, რომ ბერძნებამდე მათ ქართველებთან მოუწევდათ ომი და საბრძოლველად განემზადა.

ხოსრო შვიდასორმოციათასიანი ლაშქრით შემოესია საქართველოს. ვახტანგ მეფემ პეტრე კათალიკოსს უთხრა, რომ სპარსელების ეს თავდასხმა იყო საქრისტიანოზე გამოლაშქრება და კურთხევა აიღო სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლისთვის. კათალიკოსმაც აკურთხა მეფე და უთხრა, ამ ბრძოლაში დამარცხება იქნებოდა არა მხოლოდ საქართველოს მოხრება, არამედ იერუსალიმისა და მთელი ქრისტიანული სამყაროს შერყვნა.

ბრძოლის წინ, ვახტანგმა, მისი ორასორმოციათასიანი მხედრობა მკაცრად გააფრთხილა, ვინც უკან დაიხევდა, მას აუცილებლად მოკლავდნენ, როგორც მოღალატეს. ვახტანგ მეფე შეიჭრა სპარსთა მეფის კარავში და სპარსთა მეფის შვილი, ბარტა, გამოასალმა სიცოცხლეს. მეფე ხოსრომ კი მოასწრო გაქცევა.

ბრძოლაში ერთმა სპარსელმა ისარი მოარტყა ვახტანგს მკერდში, ჭრილობამ ფილტვებამდე მიაღწია და მეფე იძულებული შეიქნა, ბრძოლის ველი დაეტოვებინა.

სიკვდილის წინ ვახტანგ გორგასალმა, უჯარმის ციხეში თავისთან იხმო კათოლიკოსი პეტრე, ოჯახი, ერისმთავარი და ანდერძი დაუბარა: „მე ესერა წარვალ წინაშე ღმრთისა ჩემისა და ვმადლობ სახელსა მისსა, რამეთუ არა დამაკლო გამორჩეულთა წმიდათა მისთა, ან გამცნებ თქუენ, რათა მტკიცედ სარწმუნოებასა ზედა დგეთ და ეძიებდეთ ქრისტესთვის სიკვდილსა სახელსა მისსა ზედა, რათა წარუვალი დიდება მოიგოთ“.

ვახტან გორგასალი დაკრძალეს მის მიერ აგებულ სვეტიცხოვლის ტაძარში.

ღირსნი: პეტრე და სამოელ
ქართლის კათოლიკოსნი (V)
30 (13-12) ნოემბერი

წმიდა პეტრე კათოლიკოსი დაახლოებით 460-500 წლებში განაგებდა საქართველოს ეკლესიას. პეტრეს შემდეგ საქართველოს კათოლიკოსის ტახტი დაიკავა წმიდა სამოელ კათოლიკოსმა. ორივე კათოლიკოსი, წარმოშობით, კაბადოკიიდან იყო. ისინი, როგორც გრიგოლ ღმრთისმეტყველის მოწაფეები, თვითონ გრიგოლმა აღკვეცა მონაზვნებად და მანვე დაასხა ხელნი მღვდლად პეტრეს.

გრიგოლის გარდაცვალების შემდეგ, მღვდელი პეტრე და მონაზონი სამოელი, მათი მოძღვრის — გრიგოლ ღმრთისმეტყველის საფლავზე აღასრულებდნენ ღმრთისმსახურებას.

იმ დროს, ქართლის ეკლესიის საჭეთმპყრობელები, მთავარეპისკოპოსის ტიტულს ატარებდნენ. ქართლის ეკლესია მჭიდრო კავშირში იყო საბერძნეთის ეკლესიასთან, მაგრამ პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე, საქართველოს მეფე ვახტანგ გორგასალი, სიმამრის, სპარსეთის მეფის თხოვნით, ბერძენთა წინააღმდეგ ბრძოლაში ჩაება.

სპარსელებთან შეერთებულმა კავკასიელ ტომებთა მხედრობამ, რომელთაც სათავეში ედგა ვახტანგ გორგასალი, კონსტანტინეპოლამდე მიაღწია. სპარსელები უღმობლად ხოცავდნენ და ძარცვავდნენ დაპყრობილი ქალაქის მოსახლეობასა და სამღვდლოებას. ვახტანგ გორგასალმა გაანთავისუფლებინა დატყვევებული სამღვდლოება და მკაცრად გააფრთხილა მეომრები, არაფერი ევნოთ ეკლესიებისათვის.

ვახტანგ გორგასალთან მივიდნენ მღვდელი პეტრე და მონაზონი სამოელი. პეტრე მღვდელმა მკაცრად ამხილა ვახტანგის სისასტიკე: „ეკლესიანი ხორცთანი უფრო მეტია ღმრთის წინაშე, ვიდრე ქვის ეკლესიები. ქვის ეკლესიები როდესმე დაირღვევიან და იმავე ქვებით კვლავ აღაშენებენ, ხოლო ეკლესიანი ხორცთანი როცა დაირღვევიან, ვერავინ

შეძლებს მათ განკურნებას, ვერც მკურნალი და ვერც მეფე, და შენ რამდენი მართალი კაცი დაგიცია! მე მსურს შენი აღდგინება რათა არა იყო იმ კაცთა მსგავსი, რომელიც მარჯვენით აგებენ, ხოლო მარცხენით არღვევენ და არც ისეთი, რომელიც პირით აკურთხებენ და გულით სწყევლიან და აგინებენ. არამედ იყო როგორც კეთილხსენებული მეფეები, რომლებმაც დაიპყრეს სოფელი და არც სასუფეველს განშორებია. მე მნებავს, რათა შენ მიერ აღგზნებული ეს ცეცხლი შენვე დაშრიტო და იყო მეგობარი კეისრისა, როგორც დღემდე იყავი სპარსელებისა. ბერძნები არიან ნათესავნი ღმერთისანი.“

ვახტანგ გორგასალმა მშვიდად მოისმინა პეტრე მღვდლის დარიგება და უთხრა, მხოლოდ იმ შემთხვევაში დაიჯერებდა მის სიტყვებს, თუ იმავე ღამით სიზმრისეული ჩვენებით მას ეჩვენებოდა კეისარი და იგივეს ეტყოდა. პეტრე და სამოელი წავიდნენ და მხურვალედ ევედრებოდნენ ღმერთს გაენათლებინა ვახტანგისათვის გონება და სიყვარული ჩამოვარდნილიყო ქრისტიან მეფეებს შორის.

ღამით, ვახტანგ მეფეს, წმიდა ნინო გამოეცხადა და უთხრა, მოკრძალებით მიგებებოდა მისკენ მიმავალ ორ მეფეს — ზეცისას და ქვეყანისას. ვახტანგმა იხილა ორი ტახტი: ერთზე იჯდა ჭაბუკი ბიზანტიის იმპერატორი, გვირგვინოსანი საჭურვლით, მეორეზე კი მოხუცებული გრიგოლ ღმერთისმეტყველი, ნათლის გვირგვინით.

გრიგოლის ფერხთით იჯდა წმიდა ნინო. ვახტანგის მარჯვენა ხელი ეპყრა პეტრე მღვდელს, ხოლო მარცხენა სამოელს. სამოელმა უთხრა ვახტანგს, პირველად თაყვანი-ეცა გრიგოლი ღმერთისმეტყველისათვის. მივიდა ვახტანგი და თაყვანისცა.

გრიგოლმა მრისხანედ მიმართა ვახტანგს: ეს რა ბოროტება ჩაიდინე, მოაოხრე ქვეყანა და მხეცებს შეაჭამე ქრისტიანები. რომ არა პეტრე და სამოელი, რომელიც გვერდით გიდგანან და წმიდა ნინო, რომელიც ღმერთისმშობელთან ერთად მარადის ლოცულობს თქვენთვის, შურს ვიძიებდი შენი ბოროტებისთვის.

ვახტანგი ხელზე ეამბორა გრიგოლს. გრიგოლმა ნათლის გვირგვინი მისცა ვახტანგს და უბრძანა პეტრესთვის დაედგა თავზე. პეტრემ კი თავის გვირგვინზე უდარესი გვირგვინი

დაადგა სამოელ მონაზონს. შემდეგ, ვახტანგი, წმიდა ნინოს ბრძანებით, ჭაბუკ კეისარს მიუახლოვდა და დასვა კეისარმა ვახტანგი მის ტახტზე, თავის გვერდით. შემდეგ კეისარმა ბეჭედი მოიხსნა ხელიდან და უთხრა ვახტანგს: თუ გვირგვინი გნებავს, ალუთქუ მას, ვინც ჩვენს წინ დგას, რომ შეებრძოლები მის მტრებს და მიიღე მისგან გვირგვინი, მოიხედა ვახტანგმა და იხილა ჯვარი, რომელსაც ფრთებზე ჰქონდა გვირგვინი.

კეისარმა აიღო გვირგვინი ჯვარისაგან და დაადგა ვახტანგს. გრიგოლ ღმრთისმეტყველმა აკურთხა ვახტანგი სამგზის: „ვახტანგ, ვახტანგ, ვახტანგ! უმეტესად მორწმუნე იქნები შენ სპარსთა შორის, აშენდებიან შენგან ეკლესიები და განენესებიან ეპისკოპოსები და ეპისკოპოსთა მთავარი და წამების გვირგვინსაც მიიღებ.“

პეტრემ და სამოელმა ძილშივე აუხსნეს ვახტანგს, რომ გრიგოლ ღმრთისმეტყველისაგან პეტრესადმი მიცემული გვირგვინი, პეტრეს მთავარეპისკოპოსობას მოასწავებდა, ხოლო სამოელისადმი გვირგვინის დადგმა ნიშნავდა პეტრეს მიერ სამოელის ეპისკოპოსად კურთხევას. კეისრისაგან მიცემული ბეჭედი ნიშნავდა, რომ კეისარი მის ასულს მიცემდა ცოლად ვახტანგს და ქართლის მიტაცებულ ტერიტორიებს დაუბრუნებდა. ჯვრისაგან აღებული გვირგვინი ნიშნავდა ჯვარის შემწეობით აღსრულებულ ღვანლს, ხოლო გრიგოლ ღმრთისმეტყველისაგან სამგზის კურთხევა ნიშნავდა, რომ ვახტანგს უნდა განემტკიცებინა ქართლში ჭეშმარიტი სარწმუნოება. დაემტკიცებინა კათალიკოსი, ეკლესიისთვის მოეპოვებინა დამოუკიდებლობა და მიეღო წამების გვირგვინი.

დილით, ვახტანგ მეფემ მოუხმო პეტრესა და სამოელს და მოუთხრო ჩვენების შესახებ. აღმოჩნდა, რომ პეტრესა და სამოელსაც იგივე ჩვენება ენახათ. ვახტანგ მეფემ, პეტრე მღვდელი გააგზავნა კეისართან. პეტრე მივიდა კეისართან და ყოველივე მოუთხრო.

იმპერატორმა პეტრე მღვდლის, სამოელ მონაზონისა და სხვა დიდებულების ხელით ვახტანგს საიდუმლოდ მიართვეს ჯვარი, გვირგვინი და სამეფო შესამოსელი.

ბერძენ-სპარსელთა ბრძოლაში ქართველებს მონაწილეობა არ მიუღიათ და საქართველოში დაბრუნდნენ. მცხეთაში

მისულ ვახტანგს, მთელი ერი დიდი სიხარულით შეხვდა. ვახტანგის ცოლმა, ბალენდუხტ დედოფალმა, შვა ტყუპები — ძე და ასული და მშობიარობისას გარდაიცვალა. ვახტანგმა თავის ძეს დაჩი დაარქვა. მეფემ ხელი მიჰყო ქართლში ციხესიმაგრეების აშენებას და ქალაქების გამაგრებას. მან ქართლიდან განდევნა ცეცხლმსახურთა ქურუმები.

ვახტანგ მეფემ ბიზანტიაში „წარავლინა მოციქული წარმოყვანებად ცოლისა მისისა და პეტრესთვის კათალიკოსისა და სამოელ ეპისკოპოსისა“ და თან შეუთვალა, რომ „კათალიკოსი და თორმეტი ეპისკოპოსნი სწრაფვით წარმოავლინენ“.

482 წლის შემდეგ, ბიზანტიის იმპერატორმა და კონსტანტინეპოლის პატრიარქმა პეტრე და სამოელი, ანტიოქიაში გაგზავნეს და თან წერილი გაატანეს ანტიოქიის პატრიარქთან: „თავდაპირველად, რომელი ქალის ნინოს მიერ ქართლის მოქცევის დასაბამისას, აქედან იქ მივლინებულ იქნა ეპისკოპოსი. მაგრამ შემდეგ, რადგან სპარსელებსა და ბერძნებს შორის შფოთი იყო, ვერ მოაწყვეს ეს საქმე წესისაებრ... ახლა ეს ორი, მათ მიერ მოთხოვილნი, აკურთხე და აგრეთვე სხვა თორმეტი ვისაც ისურვებ ისინი აკურთხე. შემდეგ კი ჩვენთან გამოგზავნე, რათა ჩვენ განძითა და სახმარი ნივთებით გავამგზავროთ.“ ანტიოქიის პატრიარქმა აკურთხა თორმეტი ეპისკოპოსი და პეტრე ქართლის კათალიკოსად დაადგინა.

კათალიკოსი პეტრე და მისი თანმხლები ეპისკოპოსები მივიდნენ კონსტანტინეპოლში. იმპერატორმა და კონსტანტინეპოლის პატრიარქმა მისცეს მათ დიდძალი განძი და თან იმპერატორის ასული ელენე გამოაყოლეს ვახტანგ გორგასალისათვის საცოლედ.

ვახტანგ მეფემ მცხეთაში „აღაშენა ეკლესია მოციქულთა სვეტი ცხოველი... და მუნ შინა დასუეს პეტრე კათალიკოსად. და სამოელ ეპისკოპოსად მცხეთასავე საეპისკოპოსოსა“. დანარჩენმა ეპისკოპოსებმა დაიკავეს აზიზის, არტაანის, წუნდის, მანგლისის, ბოლნისის, რუსთავის, ნინომიდის, ჭერემის, ჩელეთის, ხორნაბუჯის და აგარაკის კათედრები. ამ პერიოდიდან დაიწყო საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის თვითმმართველობა.

წმიდა პეტრე კათალიკოსმა, ავტოკეფალური ეკლესიის პრინციპით მოაწყო ეკლესიის მართვა-გამგეობა და ჩამო-

აყალიბა თვითმმართველობის ის ფორმა, რომელმაც შემდგომში კიდევ უფრო განამტკიცა საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ავტორიტეტი მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის ეკლესიებს შორის.

პეტრე კათოლიკოსისა და ვახტანგ გორგასლის ურთიერთპატივისცემამ და შეთანხმებულმა მოქმედებებმა საფუძველი დაუდო საქართველოში საერო და სასულიერო ხელისუფლების ჰარმონიულ ურთიერთობის ისეთ ფორმას, რომელიც დღემდე მოჰყვება ჩვენს ქვეყანას.

წმიდა პეტრე, ვახტანგ გორგასალთან ერთად იყო სპარსელებთან ომის დროს. როცა ბრძოლაში სასიკვდილოდ დაჭრილმა ვახტანგ მეფემ „შეიტყო სიკვდილი თავისა თვისისა, მოუნოდა კათოლიკოსსა, ცოლსა თვისსა და ძეთა და ყოველთა წარჩინებულთა“. ვახტანგ გორგასალმა კათალიკოს პეტრეს წინაშე მოინანია ნებსითნი და უნებლიეთნი შეცოდებანი და მიიღო წმიდა ზიარება.

წმიდა პეტრემ, მეფის ანდერძისაებრ, მეფედ აკურთხა ვახტანგ გორგასლის შვილი, დაჩი.

კათოლიკოსი პეტრე სიცოცხლის ბოლომდე ბრძნულად განაგებდა საქართველოს სამოციქულო ეკლესიას. პეტრე არის საქართველოს ეკლესიის მეთხოთმეტე მეთაური, რომელსაც, ღმრთის განგებით, პირველს ებოძა კათოლიკოსის ტიტული.

წმიდა პეტრე კათალიკოსი გარდაიცვალა დაჩის მეფობის დროს. მისი კათოლიკოსობის ხანა მოიცავს დაახლოებით 560-600 წლებს.

პეტრე კათოლიკოსის გარდაცვალების შემდეგ, ქართლის კათოლიკოსის ტახტზე „დაჯდა სამუელ და მეფემან (დაჩიმ) მას მიათულა მცხეთა, რამეთუ ეგრეთ ებრძანა მეფესა ვახტანგს“. წმიდა სამოელი საქართველოს ეკლესიას განაგებდა მეფე დაჩისა და მისი მემკვიდრის, ბაკურის დროს. წმიდა სამოელ კათოლიკოსის დროს აშენდა წყაროსთავის ეკლესია ჯავახეთში.

წმიდა სამოელი კათალიკოსი კარგად იცნობდა მონამე შუშანიკ დედოფალს.

სამოელ კათოლიკოსი სიცოცხლის ბოლომდე ერთგულად ემსახურა საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის აღორძინებისა და ქვეყანაში ქრისტიანული სარწმუნოების განმტკიცების საქმეს.

დეკემბერი

- 2 (15) — ღირსი ისე წილკნელი (VI) (ცხ. იხ. (7.20 მაისი);
- 10(23) — მონამე მეფე ვახტანგ მესამე (+1308);
- 11 (24) — ყოველნი წმიდანი — საქართველოში
წამებულნი და ღირსნი მამანი და დედანი (I-XX);
- 12 (25) — მღდელმონამე იოვანე, ზედაზნის წინამძღვარი (IX);
- 19 (1.01)— ღირსნი მამანი: გიორგი მწერალი
და საბა ხახულელი (XI);
- 21 (3-01)— ღირსი მაკარი მმარხველი (+1035);
- 31 (13.01) — ღირსი საბაია, სამცხის ტაძრისის დედათა
მონასტრის წინამძღვარი (XI);

წმიდა მეფე ვახტანგ მესამე დაიბადა 1257 წელს. ვახტანგის მამა იყო საქართველოს მეფე დემეტრე თავდადებული, დედა კი ტრაპიზონის კეისრის ასული. დემეტრე მეფეს ამ ქორწინებიდან ხუთი შვილი ჰყავდა: დავითი, ვახტანგი, მანოელი, ლაშა და რუსუდანი. სხვა ქორწინებიდან კიდევ ჰყავდა დემეტრეს შვილები: ბაადური, იადგარი, ჯიგდა-ხათუნი და გიორგი.

დემეტრე თავდადებულის მონამეობრივი აღსასრულის შემდეგ ვახტანგი მთიულეთში გახიზნეს და იქ იზრდებოდა. დემეტრეს ნაცვლად გაერთიანებული საქართველოს სამეფო ტახტზე დასვეს დავით ნარინის ძე ვახტანგი, რომლის მოულოდნელი გარდაცვალების შემდეგ, სამეფო ტახტი დაიკავა დემეტრე თავდადებულის შვილმა, დავით მეექვსემ. ვახტანგი ერთგულად ამოუდგა ძმას გვერდით და ყოველმხრივ ცდილობდა შეემსუბუქებინა დავითისათვის მეფობის მძიმე ჯვარი.

დავითმა „წარავლინა ძმა თვის უმრწემესი ვახტანგ ელჩად დიდისა ბათოს შვილისა“. ელჩობის მიზანი იყო ესარგებლა საქართველოს, ირანსა და მონღოლებს შორის არსებული მტრობით და მათი დაპირისპირების ფონზე, როგორმე მოენესრიგებინათ ქვეყნის შიდა და გარე პრობლემები.

დავით მეფემ ვერ შეძლო ქვეყანაში მშვიდობის შენარჩუნება, მან ნდობა დაკარგა, როგორც დამპყრობლების, ასევე საკუთარი ხალხის წინაშე და საშინელმა ეჭვებმა შეიპყრო. დავითი, საკუთარი ძმის, წმიდა ვახტანგის ერთგულებაშიც არ იყო დარწმუნებული, მისი ბრძანებით შეიპყრეს წმიდა ვახტანგი და დილეგში ჩაადგეს.

ვახტანგმა მოახერხა ციხიდან გაქცევა, „გამოიპარა და მივიდა ივანე ბარსელისასა“, რომელიც, დავით მეფის განსაკუთრებული ნდობით სარგებლობდა და შესჩივლა: თუმცა ჩემი ძმისათვის „არარაჲ ბოროტი მიქმნიეს“, მაგრამ მაინც დამაპატიმრა, ახლაც გამოქცეული, „არა ნავალ ურდოსა მტერთა მისთანა“. ამიტომ, ჩემ ძმას, მეფეს, „ჩემი შენსა მოსლვა“ აცნობე და მიშუამდგომლე, რომ „თუ ფიცით შემაჯუ-

რებს“, რომ „არა მავნოს და არა შემოიპყრას“, ისევე მასთან მივალ და საცხოვრებლად „მცირე სარჩონიცა მომცეს“-ო.

დავით მეფემ „ფიცით მოიმტკიცა“ ვახტაგი, მაგრამ მათ შორის თანხმობა დიდხანს არ გაგრძელებულა. ვახტანგის ქორწინების შემდეგ, როდესაც „შაბერის ძის ასული შეირთო ვახტანგ ცოლად“, დავითის დამოკიდებულება ვახტანგთან ისევე გამწვავდა. კვლავ დაიწყო ვახტანგის „უპატიოდ ყოფა“ და იმატა ხალხის მღელვარებამ დავით მეფის პოლიტიკის გამო. ვახტანგი იძულებული გახდა და „წარვიდა ურდოს ყაინის თანა“.

ყაინმა „კეთილად შეინყნარა“ ვახტანგი და „მოსცა მეფობა“, მაგრამ, მაშინდელი მდგომარეობიდან გამომდინარე, მარტო მეფობის მიცემა არაფერს ნიშნავდა: ტფილისში მცირეწლოვანი გიორგი უფლისწული იჯდა, ხოლო მთელ ჩრდილო მთიანეთში დავით მეექვსე ბატონობდა. ვახტანგის მეფედ დასასმელად სამხედრო ძალა იყო საჭირო და ყაზან ყაინმა ვახტანგ მესამეს „წარმოატანა ხუტლუშა ნოინი სპითა უძლიერესითა“.

1302 წელს „დაჯდა რა მეფედ ვახტანგ, ძე დიმიტრისა, მას მოსცეს ყოველი საქართველო“. გაიხარა ყოველმა ქართველმა, „რამეთუ იყო ვახტანგ ყოვლითა სრულ, სარწმუნოებით მტკიცე, ღმრთისმოშიშ, სამღდელოთა პატივისმცემელ, ეკლესიათა პატივისმდებელ, მშვიდ და მდაბალ, მყუდრო, მონყალე, უშფოთველ, ყოვლითა კეთილითა სრულ და არავის მოშურნე“.

ვახტანგ მესამეს საშინლად მძიმე მდგომარეობაში მოუხდა ქვეყნის მართვა — „არა იყო მათ ჟამთა შინა თესვა, არცა შენება ყოვლადვე... ვიქმენით მიცემულ პირველად მწარესა ტყუეობასა და მეორედ ბარბაროზთა მიერ სრვასა და ხოცასა, და მესამედ იქმნა პურის მოკლებამ... ესოდენ განძვინდა შიმშილი, რომელ მძორსა არანმიდასა ურიდად ჭამდეს... ყრმანი მკვდართა დედათა ძუძუთ ლეშვთა სწოვდიან... მოაოხრეს ქართლი უბოროტესად... და მიეცა ქუეყანა განსარყვენელად, ცოდვათა ჩუენთათვის“.

მეფე ვახტანგი ყოველნაირად ცდილობდა ქვეყანაში არსებულ უმძიმესი მდგომარეობის გამოსწორებას. თუმცა, მეტწილად, საქართველოს გარეთ, მონღოლთა შორეულ ლაშქრობებში უხდებოდა იძულებით მონაწილეობა და ასეთ ლაშქრობებს ეწირებოდა ქართველთა ფიზიკური და სული-

ერი ძალმოსილება.

მეფე ვახტანგის ქართული ჯარით პალესტინაში ლაშქრობების დროს, მონღოლებმა ქართველებს იერუსალიმში განსაკუთრებული უფლებები მიანიჭეს, იმ დროს შესწირა ვახტანგმა იერუსალიმის ჯვარის ქართველთა მონასტერს დიდი შესანიშნავი. ვახტანგის ღვანლით, კიდევ უფრო გაძლიერდა იერუსალიმში ქართული მონასტრების ავტორიტეტი. იერუსალიმის ქართველ დედათა მონასტერში რიფსიმეს სახელით მონაზვნად აღიკვეცა ვახტანგის მეუღლე. იერუსალიმის ჯვარის მონასტერის განჩინებით, ხარება დღეს „რაზომიცა მღდელნი და დიაკონი იყოს მეფეთა-მეფისა ვახტანგისათვის და მეუღლისა მისისა რიფსიმესათვის (შემონაზვნებულისა) შეიმოსნენ“.

მონღოლთა ერთ-ერთი ასეთი მორიგი ლაშქრობის დროს, გილანში, სადაც ჩვეულებრივ ქართველებიც მონაწილეობდნენ, მონღოლები დამარცხდნენ. ბრძოლაში დაიჭრა თვით მეფე ვახტანგიც და უამრავი ქართველი შეეწირა ამ ბრძოლას.

ლაშქრობიდან სამშობლოში მობრუნებულ ვახტანგ მესამეს, ნახჭევანთან წამოენია ყაენის მიერ საქართველოში წარმოგზავნილი მონღოლთა ნოინი. მას ჰქონდა ყაენის ბრძანება, რათა დაეწვრიათ, აეოხრებინათ და აღეგავათ საქართველოს წმიდა სავენეები. ასევე, მათი მოთხოვნით, ქართველებს უნდა დაეტყვეებინათ ქრისტიანობა და მუსულმანობა მიეღოთ. „ხოლო მეფე ვახტანგ არა შეშინდა, არამედ განახმდა, და უმეტეს მოახსენებდა სიმხნეთა და ღუანლთა ქრისტეს ღმრთისათვის, და რქუა სპათა თვისთა: „კაცნო, ძმანო და ერთრჯულულნო, და ქრისტეს ღმრთისა ჭეშმარიტად აღმსარებელნო! უწყით სჯული მამათა მიერ, და გასმიეს ქადაგება წმიდათა მოციქულთა, და უწყით ღუანლნი და ახოვნებანი მონამეთანი, და გიხილვან თუალითა თქუენითა ტაძარსა შინა მათსა ურიცხვნი სასწაულნი, და გასმიეს სახარებასა შინა უტყუელისა პირისა, ვითარმედ: „რომელმან აღმიაროს მე წინაშე კაცთა, მეცა აღვიარო იგი წინაშე მამისა ჩემისა ზეცათასა“. და კუალად: „მოვედით ჩემდა ყოველნი მაშვრალნი და ტვირთმძიმენი, და მე განგისვენო თქუენ“ ან ნუ შესძრწუნდებით, და წარვიდეთ ყაენს წინაშე და დავდვათ სული მისთვის, რომელმან დასდვა სული თვისი ჩუენთვის. პირველად ჩვენ მივსცნეთ თავნი ჩვენნი სიკუდილად, მერმე იყავნ ნება ღმრთისა. და

მან დაიცვას სამწყსო თვისი“... მყის წარემართეს ურდოსა და კარსა ყაენისასა, და მუხლნი დაიდგინეს, და რქუა მეფემან ხმითა მალლითა: „ისმინე მალალო და ძლიერო ყაენო, მოვიდა ბრძანება, რათა ყოველთა ქრისტიანეთა დაუტყვენოთ სჯული ჩვენი. ან ისმინე: ბედნიერთა პაპათა და მამათა თქუენტა ჰმონა და მსახურნა პაპამან და მამამან ჩუენმან ამით სჯულითა, და აროდეს გუასმეს, თუ სჯული ქართველთა ავი არს, არამედ უწარჩინებულეს ვყოფილვართ ყოველთაგან. და სპარსთა სჯული უფროს საძაგელად შეერაცხა პირველთა ყაენტა. ამისთვისცა იგინი მონყვიდნეს, რამეთუ იყვნეს მწამვლელ და მამათმავალ და კაცისმკვლელ. და ან თუ სიტყუასა სპარსთასა ისმენ, ყაენო, მე ვარ მეფე ქართველთა, და ყოველნი მთავარნი საქართველოსნი შენს წინაშე არიან, და მე მზად ვარ სიკუდილად სჯულისათვის ქრისტიანობისა, და მერმე ესე ყოველნი მყოფნი ქრისტიანენ, აჰა თავნი ჩვენნი წარგკვეთენ“ და წარუპყრაცა ქელი“.

ვახუშტი ბატონიშვილის მიხედვით, მეფე ვახტანგის აღსასრული შემდეგი სახით არის გადმოცემული: „მოვიდნენ რა წინაშე ყაენისა, განკვირდა ყაენი მოსვლისათვის მეფისა. მაშინ მეფე ვახტანგ წინააღუდგა დატყვენებისათვის ქრისტესა და მოოხრებისათვის ეკლესიებთა. არამედ საქართველოსაცა უარჰყვეს მოგზავნილი იგი ნოინი. ამისთვის მოკლა ყაენმა ქრისტესათვის ტანჯვითა მეფე ვახტანგ. ტანჯვითა ანუ ექსორიაცო სპითურთ და მუნ მოკლა“.

ვახუშტისეული „ქართლის ცხოვრება“-ს არშიაზე არსებული მინაწერის მიხედვით, „გარნა იცნობების მუნვე ქვემოთ და ზემოთ და ყეენებისაგან ესრეთ, ვითარცა აღგვიწერია და აღსრულებასაცა მისსა ვგონებთ მონამეობით, ვითარცა აჩენს ცხოვრება ცხადად. ხოლო სიტყუაცა არს, რამეთუ ვახტანგ მეფე მონამე, არამედ თუცა ვახტანგ გორგასალისა იგონიებს გარნა გორგასალ ღირსქმნილია მონამეობისა, ხოლო ესე ვახტანგ სრული მონამეა ტანჯვითა ქრისტესათვის“.

მეფე ვახტანგ მესამის ცხოვრების შესახებ სხვა მასალები არ არის ცნობილი. რაც შეეხება მის განსასვენებელის ადგილსამყოფელს, ქართლის ცხოვრება მიუთითებს დმანისის სიონს, სადაც აღსრულებული მეფე გადმოასვენეს.

დმანისში დამკვიდრებულა ვახტანგ მეფის შთამომავლებიც, უფროსი ძის დემეტრეს და მისი ოჯახის სახით, რომლებიც დაკრძალულნი არიან იქვე.

ყოველნი წმიდანი — საქართველოში
წამებულნი და ღირსნი მამანი და დედანი
11 (24) დეკემბერი

ყოველნი წმიდანი — საქართველოში წამებულნი და ღირსნი მამანი და დედანი. ქართული აგიოგრაფიული ძეგლებისა და საქართველოს ისტორიის გაცნობისას, სამართლიანად იბადება აზრი, რომ ზეციური საქართველო განუზომლად დიდია. არავინ იცის, რამდენმა მოიბანა მინიერი მნიკელი ქრისტესთვის თავდადებით უსჯულოებთან ბრძოლისას, რამდენმა განიწმიდა სული მონასტრის სენაკებში ლოცვით, მარხვითა და მოღვაწეობით. მხოლოდ ღმერთმა იცის, ერში ჩუმად მოღვაწეთა შესახებ, რომელთა სახელები უკლებლივ წერია ცათა შინა.

„რაჟამს ერთი ღმერთი გვიცნობიეს, არღარა უარგვიყოფიეს და არცა ოდეს წვალეზისა მიმართ მიდრეკილ არს ნათესავი ჩვენი“, — სარწმუნოებრივ-ეროვნული თვითშეგნებით ბრძანა წმიდა მამა გიორგი მთაწმინდელმა თავის დროზე.

„არა გეცრუვნეთ შენ, სინმიდით მშობელო ჩვენო კათოლიკე ეკლესიაო, არცა განგცეთ შენ, სიქადულო ჩუენო მართლმადიდებლობაო, რომლისა არცა განმცემელ ქმნილ ვართ, ვინაფთგან შემეცნებასა შენსა ღირსქმნილ ვართ — მონამე არს ჭეშმარიტება“, — ვკითხულობთ რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების ძეგლისწერაში და ეს არის ყოველი ქართველის ცხოვრების ქვაკუთხედი.

შეუძლებელია საქართველოს ეკლესიიდან ზეციურ ეკლესიაში ამაღლებულ ქრისტიანთა სახელების ჩამოთვლა, და, მით უმეტეს, შეუძლებელია მათი ღვაწლის აღწერა: „ვინ დათვალოს ზღვაში ქვიშა და ან ცაზე ვარსკვლავები, ვინ შეამკოს ღირსეულად ქართველ გმირთა მხარ-მკლავები“ (აკაკი წერეთელი). საქართველოს ეკლესია ამ დღეს ერთად იხსენებს მისი წიაღიდან გაბრწყინებულ ყველა წმიდანს. ეს დღე არის საქართველოს ეკლესიის განსაკუთრებული დღესასწაული და ქართველთა დიდი ნაწილის ანგელოზის დღე.

მლდელმონამე იოვანე,
ზედაზნის წინამძღვარი (IX)
12 (25) დეკემბერი

მლდელმონამე იოვანე ზედაზნის წინამძღვარი, მიეკუთვნება ქართველ წმიდა მამათა იმ რიცხვს, რომელთა შესახებ ბიოგრაფიული ცნობები არ შემონახულა. იოვანეს მოღვაწეობის დროს, ქართლში, არაბები ბატონობდნენ და მძიმე დღეში იყო ქვეყანა.

როგორც ცნობილია ზედაზნის მონასტერი დაარსებისთანავე იქცა ქართლის სულიერებისა და სინმინდის ცენტრად. ზედაზნის მონასტერი ყოველთვის იყო საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობელებისა და მეფეების ყურადღების ცენტრში და, აქედან გამომდინარე, დიდი იყო დამპყრობელთა აგრესიები.

ზედაზნის წინამძღვრად ირჩევდნენ განსაკუთრებული სინმიდითა და სიბრძნით გამორჩეულ ბერმონაზვნებს, რომელთაც, მონასტრის მართვასთან ერთად, ქვეყნის სასულიერო და საერო ცხოვრებაშიც უნდა მიეღოთ აქტიური მონაწილეობა. ზედაზნელი წინამძღვრების რჩევებსა და კურთხევებს ანგარიშს უწევდნენ ქართლის დიდებულები და თვით სამეფო კარიც. მონასტერი ყოველთვის განსაკუთრებულ მისიას ასრულებდა საქართველოს ისტორიაში. საქართველოში, არაბთა ბატონობის პერიოდში, რომელიც მეტ-ნაკლები სიძლიერით გრძელდებოდა მეშვიდე საუკუნის შუა წლებიდან — მეთერთმეტე საუკუნის შუა წლებამდე, უამრავი განსაცდელი და დარბევა გადაიტანა ზედაზნის მონასტერმაც.

კათოლიკოს არსენ მეორის (+980) მიერ შედგენილი: „სახელები წმიდათა მამათა, ქრისტეს მიერ აღსრულებულთა ზედაძენს შინა შემდგომად იოვანესა“, მოხსენიებულია ზედაზნის მონასტრის წინამძღვარი იოვანე, „რომელი მოიკლა სარკინოზთაგან ზედაზენს შინა მახვლითა“. სავარაუდოდ, წმიდა იოვანე ეწამა 853 წლის ახლო ხანებში, ბულა თურქის შემოსევის დროს.

ღირსნი მამანი: გიორგი მწერალი
და საბა ხახუღელი (XI)
19 (1.01) დეკემბერი

ღირსნი გიორგი მწერალი და საბა ხახუღელი ღვიძლი ძმები იყვნენ. მათი მშობლები, სამცხის დიდგვაროვანი ფეოდალები, დიდად პატივდებულნი იყვნენ საქართველოს სამეფო კარზე.

მშობლების ტრადიციები გააგრძელა გიორგისა და საბას უმცროსმა ძმამ, იაკობმა. იგი სახელმწიფო სამსახურში ჩადგა და „იყო ერთგულთაგანი და საკუთართა ღმრთისმსახურისა მეფისა გიორგისთა“. იაკობი აქტიურად მონაწილეობდა ქვეყნის საშინაო და საგარეო საქმეებში, დაოჯახდა და ექვსი შვილი შეეძინა.

გიორგიმ და საბამ მონაზვნური ცხოვრება აირჩიეს და ხახუღის მონასტერში დაემკვიდრნენ სამოღვაწეოდ. ესე „კაცნი ღმერთშემოსილნი და სავსენი საღმრთოთა მადლითა... გიორგი მწერალი, რომელი ყოფილიყო მწერალთა ზედა მთავრად კურაპალატისათა... და საბა, კაციწრფელი და უმანკო... მკვდრ იყვნეს ხახუღს ორითავე ცხორებითა შეზავებულად, რამეთუ სიმდიდრესა თანა საღმრთოჲსა მოქალაქობისასა ჯორციელიცა სიმდიდრე უხუებით აქუნდა“.

გიორგიმ და საბამ გაიგეს, მათი ძმის, იაკობის შვილის, გიორგის, განსაკუთრებული „სიკეთე და ღმრთისმოშიშება“ და „მსწრაფლ მიუმცნეს ძმასა თჳსსა იაკობს, რათა ყოვლითა სწრაფითა ყრმაჲ იგი გიორგი მათთანა მოიყვანოს“. იაკობმა ხახუღის მონასტერში მიიყვანა შვილი და „პირველად შეჰვედრა იგი ყოვლადწმიდასა ღმრთისმშობელსა... და მერმე თჳსთა ძმათა მიუთვალა და თვთ სიხარულით წარვიდა სახედ თჳსა“.

ღირსმა გიორგიმ და საბამ ყრმა გიორგი კურთხევისათვის მიუყვანეს მონასტრის წინამძღვარ მაკარი მმარხველს, ბასილი ბაგრატიის ძეს, ილარიონ თვალოელს, ღმერთშემოსილ ანტონი მნათეს და იქ მოღვაწე ბერ-მონაზვნებს. გიორგიმ და საბამ, „საღმრთოთა მათ მოხუცებულთა, თანაზრახვითა ზემოთხსენებულთა ამათ მამათაჲთა“ ყრმა გიორგის განსწავ-

ლა მიანდეს წმიდა ილარიონ თვალოელს.

დაბა ტვარნატაფში ცხოვრობდა ცნობილი ფეოდალი ფერის ჯორჯიკისძე, რომელსაც ცოლად ჰყავდა მეფე ბაგრატ მესამის ასულის შვილი. „ამან ფერის და მეუღლემან მისმან განიზრახეს კეთილად, რათა კაცი საღმრთო იძიონ სულისა მათისა კეთილისა მასწავლელად, და რათა ყოვლადვე მახლობელად მათსა იყოს. ამისა პირისათვის ორთავე გამოიძიეს და დაამტკიცეს, ვითარმედ გიორგი მწერლისა უგონიერესსა ვერვის ჰპოებენ“. გიორგის არ უნდოდა მონასტრიდან წასვლა, მაგრამ დიდი თხოვნის შემდეგ მაინც „წარიყვანეს და ყოველი საქმე მათი, სულიერი და ხორციელი, მას დაუმორჩილეს. ხოლო ამან გიორგი ნეტარი ძმისწული თვისი, ყრმაი გიორგი, თანა წარიყვანა, რამეთუ ფრიად ეხმარებოდა ზეპირით კარნახობასა და წიგნის კითხვასა და მისსა მსახურებასა, რამეთუ მოხუცებულ იყო“.

ფერის ჯორჯიკის ძე, ცილისმწამებლებმა, ბიზანტიის იმპერატორ ბასილთან დაასმინეს და „განდგომილება დასწამეს“. იმპერატორის ბრძანებით ფერისს თავი მოჰკვეთეს, ოჯახი კი კონსტანტინეპოლში წაიყვანეს მძევლებად. ფერისის მეუღლემ, კონსტანტინეპოლში, სხვებთან ერთად, გიორგი მწერალი და ყრმა გიორგი მთანმიდელიც წაიყვანა, „ვინაჲ-იგი დაჰყვეს ათორმეტი წელი“. ღირსი გიორგი მწერალი, მთელი ამ წლების განმავლობაში, დაუცხრომელად ზრუნავდა ყრმა გიორგის აღზრდაზე და თან ფერისის მეუღლესა და მის თანმხლებ დიდებულებს ამხნევებდა.

თორმეტი წლის შემდეგ, ბიზანტიის იმპერატორის ბრძანებით, ქართველი მძევლები გაანთავისუფლეს და ღირსი გიორგი მწერალიც მათთან ერთად დაბრუნდა სამშობლოში. გიორგი მწერალმა, მისი ძმა იაკობი, რომელიც იმ დროს უკვე დაქვრივებული იყო, წვარტაფში წაიყვანა, ყრმა გიორგი კი „წარვიდა ხახულს მამის ძმისა თანა საბაჲსა“.

ღირსნი მამანი: გიორგი მწერალი და საბა ხახულელი მშვიდობით აღესრულნენ 1040 წლის ახლო ხანებში.

ღირსი მაკარი მმარხველი (+1035)
21 (3-01) დეკემბერი

ღირსი მაკარი მმარხველი მოღვაწეობდა ხახულის მონასტერში. მრავალფერი სათნოებებით შემკული მაკარი, „ღირსებისათვის მისისა წინამძღვარ იყო დიდისა მის ლავრისა“.

ხახულის მონასტერი მეთუ საუკუნის მეორე ნახევარში აუგია დავით კურაპალატს. შემდეგ საუკუნეებში ის სინმიდის, მეცნიერებისა და განათლების კერად იქცა. იქ მოღვაწეობდნენ ისეთი ცნობილი პიროვნებები, როგორებიც იყვნენ: ღირსი ბასილი — ბაგრატ მესამის ძე, გიორგი მწერალი და მისი ძმა, საბა ხახულელი, ღირსი ილარიონ თვალოელი და უამრავი სხვა ღირსი და ღმერთშემოსილი მამა, რომელთა სინმიდესა და მოღვაწეობას კეთილად წარმართავდა ხახულის მონასტრის ბრძენი წინამძღვარი, ღირსი მაკარი.

მაკარი, უდიდესი ასკეტი და ცნობილი მოძღვარი იყო. მასთან მიდიოდნენ რჩევა-დარიგებისა და კურთხევისათვის მონაზვნობის მსურველნი და გამოცდილი ბერ-მონაზვნები, ჭაბუკები და საქვეყნოდ ცნობილი ერისკაცები. ღირს მაკარის მიჰგვარეს კურთხევისთვის ყრმა გიორგი მთანმინდელი, რომელსაც წინასწარცნობის ნიჭით დაჯილდოებულმა მამა მაკარიმ თავისი სულიერი შვილი უწოდა.

ღირსი მაკარი, ღმრთის შეწევნით, ერთმანეთს კარგად უთავსებდა მონასტრის წინამძღვრის მოვალეობასა და განდეგილობას. განსაკუთრებული მარხვისა და ლოცვისათვის, მას, მმარხველი უწოდეს. მაკარის წინამძღვრობის დროს, ხახულის მონასტერი „ვითარცა მთიები“ ბრწყინავდა და ორიენტირს აძლევდა სასულიერო და საერო მოღვაწეობის მსურველთათვის.

ხახულის დიდი ლავრის წინამძღვარი ღირსი მაკარი მმარხველი, მშვიდობით აღესრულა 1035 წლის ახლო ხანებში.

ღირსი საბაია, სამცხის ტაძრისის
დედათა მონასტრის წინამძღვარი (XI);
31 (13.01) დეკემბერი

ღირსი საბაია მოღვაწეობდა სამცხეში, ტაძრისის დედათა მონასტერში. იგი, სავარაუდოდ, 980 წლის ახლო ხანებში დაიბადა სამცხის დიდგვაროვანთა ოჯახში.

საბაია სამცხის ტაძრისის დედათა მონასტერში აღიკვეცა მონაზვნად და შემდეგ წინამძღვრადაც აირჩიეს. იმ დროს, საქართველოში და ქვეყნის გარეთ არსებულ დედათა მონასტრებს უდიდესი ფუნქცია ჰქონდათ — გამუდმებული ლოცვა, მარხვა, ხელსაქმე და ობოლთა აღზრდა იყო მათი ძირითადი მოვალეობა. მონაზონ დედათა სინმიდესა და სიბრძნეს ანგარიშს უწევდნენ მეფე-დედოფალნიც. განდევილ დედებს აძლევდნენ აღსაზრდელად თავიანთ შვილებს საქართველოს თავად-აზნაურთა ცნობილი წარმომადგენლები.

გიორგი მცირის ცნობით, გიორგი მთაწმინდელის მშობლებმა — იაკობმა და მარიამმა, თავიანთი პირმშო შვილი, თეკლა, „წარიყვანეს სამცხეს, მონასტერსა სადედოსა, რომელსა ტაძრისი ეწოდების, და მისცეს იგი ხელთა წინამძღვრისა მის მონასტრისა, რომელსა საბაია ეწოდებოდა, დედაკაცსა ღირსსა და წმიდასა, რომელმანცა შეიწყნარა იგი, ვითარცა შვილი თვისი და კეთილად აღზარდა“.

წმიდა საბაიას, დიდი წვლილი მიუძღვის თეკლას უმცროსი ძმის, გიორგი მთაწმინდელის აღზრდაშიც, რომელიც, შვიდიდან ათ წლამდე, ტაძრისის დედათა მონასტერში იზრდებოდა — ღირსი საბაიას ხელმძღვანელობით.

ტაძრისის „სადედო მონასტრის“ წინამძღვარი, დედა საბაია, მშვიდობით აღესრულა 1030 წლის ახლო ხანებში.

წმიდათა გარდამავალი ხსენებანი

ბრწყინვალე შვიდეულის სამშაბათი

— ექვსიათასნი მონამენი მამანი, გარეჯის უდაბნოში მონყვეტილნი (1616 წ.)

მენელსაცხებლე დედათა კვირა

— წმიდა კეთილმორწმუნე მეფე თამარი (+1213). (ცნობები იხილეთ 1 მაისს. ამ დღეს, თამარის ხსენებით, საქართველოს ეკლესია წმიდა თამარის დამსახურებას — ქრისტეს ეკლესიის წინაშე, უტოლებს მენელსაცხებლე დედათა ღვანლს).

ამაღლება

— სპარსეთში მონყვეტილნი ქართველნი მონამენი (XVII-XVIII ს).

ამაღლების შემდგომი ოთხშაბათი

— ღირსი დოდო გარეჯელი (+596).

ამაღლების შემდგომი ხუთშაბათი

— ღირსნი მამანი: დავით გარეჯელი და ლუკიანე (VI).

სულთმოფენობა

— აჭარაში თურქთაგან წამებულნი მონამენი (XVII-XVIII).

ყველიერის ხუთშაბათი

— ღირსი შიო მღვიმელი (VI) (ამ დღეს იხსენიება შიო მღვიმელის ნაწილებთან აღსრულებული სასწაული — ყოველი წლის ყველიერის ხუთშაბათს, „თვინიერ კაცთა“, წმიდანის „ძვალნი შიშველნი მღვიმით ქვეშე ქვეყანით ფრთე მალლით აღმოინეოდა სიმალლედ“ მორწმუნეთა თავყვანისსაცემად. მეთვრამეტე საუკუნეში „შაჰნადირ მოავლინა მაჰმადიანნი, რათა იხილონ უკეთუ ჭეშმარიტ არს, მათ შემუსრეს სამყოფი ნაწილთა და დაამტვრიეს, შემდეგ შეჰკრეს და დაასვენეს, მიერთგან არლარა აღმოვალს ამ ჟამამდე“ — წერს მეცხრამეტე საუკუნის ცნობილი მეცნიერი მარი ბროსე).

ეკსპლიტაციის მონაწილე მამანი,
ბარეჯის უდაბნოში მოწყობილი (1616)
ბრწყინვალე შვიდულის სამშობლო

1615 წელს, სპარსეთის მბრძანებელი შაჰ-აბასი დიდძალი ლაშქრით თავს დაესხა საქართველოს. ქვეყნის დაპყრობისა და აოხრების შემდეგ, იგი სანადიროდ გაემართა გარე კახეთის ველებში. გარეჯის მთებში სპარსელებს შემოალამდათ და იქვე დაბანაკდნენ.

შუალამისას სპარსელებმა შენიშნეს მთებს იქეთ წრიულად მოძრავი ცეცხლოვანი ნათება. შაჰ-აბასს თავიდან მოჩვენება ეგონა, მაგრამ შემდეგ აუხსნეს, რომ ამ ადგილებში მცხოვრები ბერ-მონაზვნები ქრისტეს აღდგომას აღნიშნავდნენ და ანთებული სანთლებით გარს უვლიდნენ ეკლესიას. განრისხებულმა შაჰმა მეომრები გაგზავნა მონაზვნების დასახოცად.

დავით გარეჯის ლავრის წინამძღვარ არსენს ანგელოზი გამოეცხადა და აუწყა: „უფალი ჩვენი იესო ქრისტე დღეს თავის ზეციურ სავანეში მოგინოდებთ ყველას. ამ ღამით თქვენ დიდი გამოცდა გელით — მახვილით მოისრებით. ვისაც სურს დაზოგოს თავისი დროებითი სიცოცხლე, დაე, გაიქცეს ან დაიშალოს, ხოლო ვისაც სწყურია იხსნას სული თვისი მარადისობისათვის, მახვილით მოწყდება და უფლის მიერ უხრწნელი გვირგვინით შეიმკობა. გამოუცხადე ღმრთის ეს მონოდება სავანეში შეკრებილ ყველა ბერ-მონაზონს“.

წინამძღვარმა ყველას აუწყა ჩვენების შესახებ და მამებმაც იწყეს მონამეობრივი ღვანლისთვის მზადება. მხოლოდ ორ მორჩილს შეეშინდა სიკვდილის და მონასტრის მოშორებით ერთ-ერთ მთაზე დაიშალა.

წირვის ბოლოს, „მამაო ჩვენო“-ს გალობისას, სპარსი მეომრები გარს შემოერტყნენ სავანეს. მონასტრის წინამძღვარი მაშინვე გავიდა რაზმის მეთაურთან და თხოვა წირვის დასრულებისა და ზიარების ნება დაერთოთ საქმოსთვის.

სპარსელებმა გადაწყვიტეს, მცირე დროის შემდეგ აღესრულებინათ შაჰის ბრძანება. მამებმა მიიღეს წმინდა ზიარება, ერთმანეთი გაამხნევეს და საზეიმოდ შემოსილები წარსდგნენ უსჯულოთა წინაშე.

სპარსელებმა პირველად წინამძღვარს მოჰკვეთეს თავი, შემდეგ კი მხეცებივით დაერივნენ მამებს და უწყალოდ აჩეხეს ყველანი.

სიკედილის შიშით მონასტრიდან წასულმა ორმა მორჩილმა იხილა ზეციდან გარდამოსული ბრწყინვალე გვირგვინები, რომელთაგან ორი საწყალობლად ტივტივებდა ჰაერში. მორჩილები სასწრაფოდ დაბრუნდნენ უკან. სპარსელებმა ისინიც ნაკუნებად აჩეხეს და მინაზე მიმოფანტეს ფრინველებისა და გარეული მხეცების შესაჭმელად. შემდგომ, ამ ადგილას, ამოვიდა ვარდის ბუჩქი, რომელიც მეცხრამეტე საუკუნეშიც ხარობდა, უწყლო, მშრალ და ქვიან ნიადაგზე.

მოგვიანებით, საქართველოს მეფემ, არჩილ მეორემ (+1713), დიდი გულმოდგინებით შეაგროვა მონამეთა ძვლები და ქვის დიდ საწნახელში მოათავსა ტრაპეზის მარცხენა მხარეს. წმინდა ძვლებიდან კეთისურნელოვანმა მირონმა იწყო დენა.

კათოლიკოს-პატრიარქმა ანტონ პირველმა მონამეთა საღმრთისმსახურო წესი შეადგინა და მათი ხსენების დღედ დაადგინა ბრწყინვალე შვიდეულის სამშაბათი.

წმიდანი ქართველნი მოწამენი
საარსეთჳნი მოწყვეტილნი (XVII-XVIII)

ამაღლება

ბევრი ავბედობა გადაუტანია საქართველოს მისი „სამი ღვთაებრივი საუნჯის: ენის, მამულის და სარწმუნოების“ დასაცავად, მაგრამ განსაკუთრებულია მეჩვიდმეტე საუკუნის ტრაგედია, რომელიც დღემდე მოუშუშებელ იარად რჩება ჩვენს ჯვარცმულ ისტორიაში.

1616 წლის გაზაფხულზე, ირანის სისხლიანი მბრძანებელი შაჰ-აბასი დიდძალი ლაშქრით შემოესია საქართველოს. მისი მიზანი იყო, საბოლოოდ გაენადგურებინა და მოეოხრებინა ქვეყანა. შაჰმა კახეთიდან ასიათასობით ტყვე გაიყვანა და ირანის სხვადასხვა კუთხეში ჩაასახლა, დაცარიელებული ადგილები კი თურქმენებს მისცა საცხოვრებლად. ამ დროს დაიწყო ლეკების მასიური დასახლებაც ქართველთა მიტოვებულ კარ-მიდამოებში.

მეჩვიდმეტე საუკუნის ევროპელი მოგზაური პიედრო დელავალე ქართველების ირანში გადასახლების აღწერისას ამბობს: „რა მდგომარეობა მოჰყვა ამ საზარელ გადასახლებას, რამდენი სიკვდილი ამ საშინელი გაჭირვებისაგან, რამდენი წყვეტა-ჟღეტა, რა გლეჯა, რა გახრწნა, რა ძალდატანება... რამდენი ბავშვი ამათ დედის ძუძუს მოსწყვიტეს და დაჰყარეს გზებზე მხეცების შესაჭმელად, ცხენების, აქლემებისა და ჯორების ფეხქვეშ სასრესად... რამდენი ქალი და კაცი იყიდებოდა პირუტყვზე უფრო იაფად... მაგრამ ყველას ვინ მოთვლის“.

შაჰ-აბასი უსასტიკეს ზომებს ატარებდა ქრისტიანობაზე მტკიცედ მდგომი ქართველების წინააღმდეგ, სჯულშეცვლილებს კი სწრაფად აწინაურებდა სხვადასხვა თანამდებობებზე. მიუხედავად ამისა, ხალხის უდიდესი ნაწილი მაინც მხნედ იდგა ქრისტიანობაზე და მტკიცედ იცავდა ქართულ ტრადიციებს.

ტყვედ წაყვანილი სასულიერო პირები ჩუმად აღასრულებდნენ ღმრთისმსახურებას და ხალხს ქრისტიანობის ერთგულებისკენ მოუწოდებდნენ. სწორედ ამიტომ, ირანელები,

განსაკუთრებული სისასტიკით სჯიდნენ მათ.

ერთ ოჯახად შეკრული ქართველები, ურთიერთ თანადგომით ცდილობდნენ, დაეცვათ სარწმუნოება და ეროვნება. ქართველთა დიდი ნაწილი საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში მხნედ იცავდა მამა-პაპათა სჯულს და მუსულმანთა უკიდურესად აგრესიულ გარემოცვაშიც ახერხებდა, არ მოსწყვეტოდა ქრისტიანულ ღმრთისმსახურებას. მართლმადიდებლობის ერთგულებისათვის მრავალი სასულიერო პირი იქნა უსჯულოთაგან მოკლული და ათასობით ქართველი მონამეობრივად აღსრულებული, რასაც ადასტურებენ როგორც ჩვენი მეცნიერები, ასევე უცხოელი ისტორიკოსები და მოგზაურები.

ამჟამად, ირანში მცხოვრები ძალად გამაჰმადიანებული ქართველები, დღემდე მხოლოდ თანამემამულეებზე ქორწინდებიან, ცოცხლად ინახავენ ისტორიას და ტრადიციის ძალით პატივს მიაგებენ ქრისტიანობისთვის წამებულთა ხსოვნას. მიდიან მათი მარტვილობის ადგილებზე (ერთ-ერთ მათგანს ამაღლება ჰქვია), მოწინებით ეამბორებიან მამა-პაპათა სისხლშემპირალ ქვებს და ტრაპეზსაც ამზადებენ მათი სულების საოხად.

ირანში, ქრისტესთვის მოწყვეტილ ქართველთა წამების ერთ-ერთი ადგილის სახელწოდების მიხედვით, მათი ხსენების დღედ საქართველოს ეკლესიამ დაადგინა იესუ ქრისტეს ამაღლების დღესასწაული.

ღირსი დოდო გარეჯელი (VI)

ამაღლების შემდგომი ოთხშაბათი

ღირსი დოდო წარმოშობით კახელი იყო, ანდრონიკაშვილთა გვარიდან. სიყრმიდგან მონაზვნობის ღვანლის მიმღები და ქრისტეს მსახურებას შემდგარი, ყოველგვარი სათნოებით იყო შემკული. უპოვარებისა და დაყუდების მოყვარული მონაზონი განმარტოებით მოღვანეობდა ნინოწმინდაში.

ღირსი დოდო მამა დავით გარეჯელთან წავიდა გარეჯში და მასთან დაინყო მოღვანეობა.

მამა დავითმა იხილა ღირსი დოდოს სარწმუნოებრივი სიმტკიცე, მოეწონა „სიმახვილე დოდოს გონებისა საღმრთოსა შინა“ და აკურთხა: — მონასტრის ახლო მდებარე კლდეში გამოეკვეთა სენაკები და იქ წაეყვანა თანამოსაგრეები. ამ ადგილს, დღეს, დოდოს რქა ეწოდება.

თვითონ ღირსი დოდო, ერთ ვინრო ნაპრალში დაეყუდა და ზამთარ-ზაფხულს, სიცხესა და ყინვაში, სინანულის ცრემლებით ევედრებოდა უფალს ცოდვათა მიტევებას, ძმათა გაძლიერებას და ქვეყნის მოქცევას ჭეშმარიტ სჯულზე.

ღირსი დოდო ღრმა სიბერემდე მოღვანეობდა მის მიერ დაარსებულ მონასტერში და იქვე აღესრულა მშვიდობით.

თანამოსაგრეებმა სენაკშივე დაფლეს ღირსი დოდოს წმინდა გვამი. შემდგომ, დოდო გარეჯელის საფლავზე ეკლესია ააგეს.

ღირსნი: დავით ბარეჯელი და ლუკიანე (VI)
ამაღლების შემდგომი ხუთშაბათი

ღირსი დავით გარეჯელი წარმოშობით ასურეთიდან იყო. იგი ჯერ კიდევ ყრმობის ასაკში დაემონაფა ღირს იოვანე ზედაზნელს და სხვა მონაფეებთან ერთად თან წამოჰყვა მას საქართველოში.

როგორც ცნობილია, საქართველოში ჩამოსული ასურელი მამები სხვადასხვა ადგილას დაემკვიდრნენ სამოღვაწეოდ და მონაფეებიც გაიჩინეს. წმიდა დავითი ტფილისის მახლობლად მდებარე მთაზე დასახლდა. დავითის ერთ-ერთი საყვარელი მონაფე იყო ლუკიანე, რომელიც, სავარაუდოდ, ქართლიდან იყო და თვით დავითის ხელით აღიკვეცა მონაზვნად. იმ დროს, ტფილისი, ცეცხლთაყვანისმცემლებს ეპყრათ. ღირსი მამა მთელ დღეებს ლოცვაში ატარებდა, ქალაქის მცხოვრებთა ცოდვების მიტევებას ევედრებოდა ღმერთს, ლოცვის შემდეგ მთაზე გადმოდებოდა და ქალაქს აკურთხებდა (შემდგომ ამ ადგილას აშენდა მამა დავითის სახელობის ტაძარი).

მამა დავითი, კვირაში ერთხელ, ლუკიანესთან ერთად, ქალაქში ჩადიოდა და ქრისტეს სჯულს ქადაგებდა. მამა დავითის ქადაგებას დიდი გავლენა ჰქონდა ხალხში. შეუფოთებულმა ცეცხლთაყვანისმცემელმა ქურუმებმა გადანყვიტეს სახელი გაეტეხათ დავითისათვის და შეეჩერებინათ მისი მაღლმოსილი ქადაგება.

ქურუმებმა ერთი ფეხმძიმე მეძავი ქალი მოისყიდეს, რომელმაც ღირს დავითს მრუშობაში დასწამა ცილი. დავითმა ქალის მუცელს კვერთხი შეახო და საშოში მყოფ ჩვილს უბრძანა, ეთქვა ვინ იყო მისი ნამდვილი მამა. საშოდან ჩვილმა ამხილა დედამისა და ქურუმების სიცრუე.

საშინელი ცილისნამებით აღშფოთებულმა ხალხმა მეძავი ქალი ქვებით ჩაქოლა. ღირსმა დავითმა გამძვინვარებული ბრბო ვერ შეაჩერა. ამის შემდეგ, ლუკიანესთან ერთად მან დატოვა ტფილისი და ყარაიას ველზე მდებარე გარეჯის უდაბნოს მიაშურა.

წმინდა მამებმა დაიარეს უდაბნო, კლდეში ჰატარა გამოქვაბული იპოვნეს და იქ დაეყუდნენ. ისინი მთელ დროს ლოც-

ვასა და მარხვაში ატარებდნენ. ბალახები და ხეების ქერქი იყო მათი საზრდელი. მალე ზაფხულის მცხუნვარებამ ბალახი გაახმო და უფალმა ირმები გამოუგზავნა წმინდა მოღვაწეებს, ლუკიანემ ირმები მოწველა და ჯამი მამა დავითს მიართვა. დავითმა ჯვარი გადასახა რძეს და ყველად აქცია.

სასწაულის ხილვით შეძრულმა ლუკიანემ მოძღვარს უთხრა: „უკუთუ განიხრწნენ ხორციანი ჩემნი და განილივნენ შიმშილითა და წყურილითა, ყოლად არა რასმე ვზრუნვიდე მოკუდავთა ამათ ხორცთათვის და ამაოისა საწუთროისათვის“.

დავითი და ლუკიანე ოთხშაბათს და პარასკევს საზრდელს საერთოდ არ იღებდნენ. ამ დღეებში არც ირმები მოდიოდნენ მათთან.

შორიახლო გამოქვაბულში საზარელი მხეცი მკვიდრობდა და მუსრს ავლებდა ცხოველებს. დავითის ლოცვით მხეცი იქაურობას გაშორდა. ერთხელ, გარეჯელ მამათა ირმებს კახელი მონადირეები გამოედევნენ და იხილეს, რომ ცხვრებივით მშვიდად მდგარ პირუტყვებს ლუკიანე წველიდა. მონადირეები ფეხებში ჩაუვარდნენ მამა დავითს, შემდეგ კი, შინ დაბრუნებულებმა, დავითის ამბავი ხალხში გაავრცელეს. მალე გარეჯის უდაბნო დაყუდებისა და ანგელოზებრივი ცხოვრების მოშურნეებმა აავსეს. ასე დაედო საფუძველი გარეჯის მონასტერს, რომელიც, საუკუნეების მანძილზე, საქართველოს სარწმუნოებრივი და სამეცნიერო ცენტრი და ქვაკუთხედი იყო.

მამა დავითი გულმოდგინედ ზრუნავდა ბერ-მონაზვნებისათვის, დავითის კურთხევით აშენდა იოვანე ნათლისმცემლის მონასტერი მრავალმთაში.

ღირს დავით გარეჯელს უფლის მიერ ეუნყა, რომ მალე ზეციურ სავანეში განისვენებდა. მან მოიხმო მეუღაბნოე მამები და უკანასკნელად დამოძღვრა: „ნუ შეძრწუნდებით, არამედ განმტკიცებით და განძლიერდით და დაუცხრომელად ევედრებოდით ღმერთსა სულთა თქვენთა ცხონებისათვის“. ნეტარი დავითი ეზიარა და ხელაპყრობილმა სული ღმერთს შეავედრა.

დავით გარეჯელის აღსასრულის შემდეგ, მისმა საყვარელმა მონაფე — ლუკიანემ, ერთგულად გააგრძელა ღმრთისადმი აღთქმული მონაზვნური ღვაწლი და მშვიდობით აღესრულა.

წმიდა მოწამენი, აჭარაში თურქთაგან
წამებულინი (XVII-XVIII)
სულთმოფენობა

აჭარა ოდიტგანვე იყო ქრისტიანობის შეურყეველი ბურჯი და ერთგული მეციხოვნე. დიდ-აჭარით შემოვიდა საქართველოში ანდრია პირველწოდებული და აქ იქადაგა პირველად სახარება. მოწამეობრივად აღსრულებული მატათა მოციქულიც აჭარის მიწამ მიიბარა. იგი გონიოშია დაკრძალული.

საქართველოს ეს ულამაზესი კუთხე სისხლით და ოფლით წერდა გამირულ ფურცლებს ქვეყნის ისტორიში.

მეთექვსმეტე საუკუნიდან, აჭარა, თურქთა მუდმივი აგრესიის ობიექტი გახდა. ირან-ოსმალეთს შორის გამართული ომი ოსმალეთის გამარჯვებით დამთავრდა. ზავით, დასავლეთ საქართველო ოსმალეთს ერგო. სამცხე, აჭარა, ჭანეთი თურქებმა საქართველოს მოსწყვიტეს, ოსმალეთის პროვინციად გამოაცხადეს და ოსმალური მმართველობა დაამყარეს.

მტერმა კარგად იცოდა, რომ ქართველი ერის გასანადგურებლად აუცილებელი იყო ქრისტიანობის აღმოფხვრა, ამიტომ ყოველ ღონეს მიმართავდა აჭარლების გასამაჰმადიანებლად.

ცნობილ მეცნიერს, ზაქარია ჭიჭინაძეს, თავის ნაშრომში „ქართველების გამაჰმადიანება ანუ ისლამის გავრცელება დასავლეთ საქართველოს ქართველებში XVII-XVIII საუკუნეებში“, მოჰყავს ღრმად მოხუცი აჭარელის ნაამბობი: „აჭარაში გამაჰმადიანების საქმე ერთობ გაძნელებულა. ზოგიერთი მოხუცებული კაცები და ნამეტურ დედაკაცები ქრისტიანობაზე მტკიცედ იდგნენ და თან ოსმალს მოლა-ხოჯებსაც ეკამათებოდნენ და ედავებოდნენ... ასეთ მოხუცებულთა რიცხვი აჭარაში დიდი ყოფილა... ბოლოს, მთავრობისაგან ასეთი ბრძანება გამოსულა, რომ ყველა ეგენი დაიჭირეთ და გაამაჰმადიანეთ, თუ არ გამაჰმადიანდნენ, მერე დახოცეთო. მალე აჭარის მოხუცებულები შეუკრებიან და აქა-იქ ციხეებში დაუმწყვდევიან, ესენი აჭარისწყლის შესართავთან მიურეკიან, სადაც ძველად თამარ მეფის ხიდი ყოფილა და რომელ ხიდის

ნიშნებიც დღესაც დგას. ამ ხიდზე დაუდვიათ თავსაკვეთი. მოხუც ქრისტიანებს თავს სჭრიდნენ, მერე ენის წვერსა და ფაშას უგზავნიდნენ: თავსა და ტანს კი ჭოროხში ჰყრიდნენ. ეს საქმეები მომხდარა ამ ასი წლის წინათ, ე.ი. 1790 წლებში“.

სახრჩობელები და თავსაკვეთები იყო აღმართული სოფელ აჭარისწყალში, ქედაში, დანდალოში, ჩაქეში, ხულოში, მაჭახელაში და გონიოში. ახალციხის მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდში დაცული დოკუმენტი უფრო შემზარავად აღწერს ქრისტიანთა თავდადებულთა წამებას: „რომელ ხორცეულ ენას შეუძლია რომ წარმოთქვას იმდროინდელ ქრისტიან მამათა და დედათა დასჯა-ტანჯვანი. ვის ცოცხალს ტყავს აძრობდნენ, ვის ოთხ პალოზე გაკრულს ბანრებით გულს უღებდნენ, ვის ნაკუნ-ნაკუნ სჭრიდნენ ხმლითა და ვის ხანჯლით გულ-მუცელს უპობდნენ, ვის შამფურზედ გაცმულს ცოცხლებრივ ცეცხლზე სწვავდნენ, ვის შიშველს გახურებულ საჯდომზედ აგებდნენ... რკინის სანჯავით ხვრეტდნენ, ვის აღუღებულ წყალში ხარშავდნენ, ვის გამდნარ ტყვიას ასხამდნენ პირში, ვის ანთებულ კირში აგდებდნენ...“

საქართველოს სამოციქულო ეკლესიამ წმინდანებად შერაცხა ქრისტიანობის დაცვისათვის აჭარაში მონყვეტილი დედები და მამები.

ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისაი

საქართველოს ეკლესიამ, 1985 წლიდან აღადგინა და საეკლესიო კალენდარში შეიტანა ქართული ენის დღესასწაული. როგორც კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ ბრძანა: „ჩვენი წინაპრები ზეიმობდნენ ქართული ენის დღესასწაულს — ლაზარეს შაბათს, მაგრამ ჩვენი ქვეყნის ავბედობამ, ჩვენი ქვეყნის მძიმე წარსულმა ნაშალა ეს კურთხეული ტრადიცია“. 1986 წლის საახალწლო ეპისტოლეში პატრიარქი, ენას ერის „სულის ყველაზე ნათელ გამოხატულებას“ უწოდებს და აღნიშნავს, რომ ქართული ენა „ღრმა, უნაპირო, ბრძენი, თავმდაბალი და მიუწვდომელია, ვითარცა გონება და სიყვარული. მისი სათავე ისევე უცნობია, როგორც მელქისედეკ მამამთავრისა. მასშია მთელი საქართველო. გაზაფხულზე გაშლილი ვარდივით მშვენიერია იგი და ახლადამოსული მზის ცხოველსმყოფელი სხივივით საამო, ცისფერია მისი სამოსი, ზეცაა მისი სანყისი, უფალია მისი მშობელი და მფარველი. სიტყვა მისი მჭრელია, ვითარცა დავით აღმაშენებლის ხმალი, ძლიერია, როგორც სვეტი ცხოველი და ნაზი, ვით ყვავილზე მარგალიტად დაკიდული დილის ნამი“.

ქართული ენის უჩვეულო სილამაზეს, იმთავითვე გრძნობდნენ ჩვენი მწერლები. ამიტომაც მრავალი ლექსი და საგალობელი შექმნეს მის სადიდებლად. მათ შორის გამორჩეულად ბრწყინავს საიდუმლოებით მოცული „ქება და დიდება ქართულისა ენისა“, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში წერილობით გადმოიცემოდა საეკლესიო მამების მიერ და საფუძვლად დაედო აღნიშნულ დღესასწაულს.

ჩვენამდე მოღწეული ტექსტი ეკუთვნის მეათე საუკუნეს, ტექსტის გადამწერად გვევლინება ცნობილი საეკლესიო მოღვაწე და მწერალი იოვანე-ზოსიმე საბანმიდელ-სინელი. იოვანე ზოსიმეს „ქება და დიდება ქართულისა ენისა“ შეაქვს ქართულ ხელნაწერთა კრებულში, როგორც კრებულთა დამამთავრებელი ნაწარმოები.

თხზულების პირველ ნაწილს — „ქება ქართველთა“ -ს ჩვენამდე არ მოუღწევია. სავარაუდოდ, აქ ასახული უნდა ყოფილიყო „ქება (შესხმა)“ ქართველთა მოღვაწეთა. მეცნიერი პავლე ინგოროყვა ვარაუდობს, რომ ეს თხზულება შეიძლება იყოს კლარჯეთის სასულიერო — სალიტერატურო სკოლის ნაწარმოები. ტექსტის სრული სახელია „ქება ქართველთა და ქართულისა ენისა“.

აქვე მოგვყავს თხზულების ტექსტი, რომელიც საფუძვლად დაედო ზემოთ აღნიშნულ დღესასწაულს.

დამარხულ არს ენაჲ ქართული
 დღემდე მეორედ მოსვლისა მესიისა სანამებელად,
 რათა ყოველსა ენასა
 ღმერთმან ამხილოს ამით ენითა.
 და ესე ენაჲ
 მძინარე არს დღესამომდე,
 და სახარებასა შინა ამას ენასა
 ლაზარე ჰქვან.
 და ახალმან წინო მოაქცია
 და ჰელენე დედოფალმან,
 ესე არიან ორნი დანი,
 ვითარცა მარიამ და მართაჲ.
 და მეგობრობაჲ
 ამისათვის თქუა მახარებელმან.
 რამეთუ ყოველი საიდუმლოჲ
 ამასა ენასა შინა დამარხულ არს.
 და ოთხისა დღისა მკუდარი
 ამისათვს თქუა დავით წინასწარმეტყველმან,
 რამეთუ „ათასი წელი —
 ვითარცა ერთი დღეჲ“;
 და სახარებასა შინა ქართულსა ხოლო, თავსა მათეფსა
 წილი ზის, რომელ ასოჲ არს,
 და იტყვს ყოვლად
 ოთხ ათასსა მარაგსა, —
 და ესე არს ოთხი დღეჲ,
 და ოთხისა დღისა მკუდარი,
 ამისთვს მისთანავე დაფლული
 სიკუდილითა ნათლისღებისა მისისაჲთა.
 და ესე ენაჲ
 შემკული და კურთხეული სახელითა უფლისაჲთა.
 მდაბალი და დანუნებული —
 მოელის დღესა მას მეორედ მოსლვასა უფლისასა.
 და სასწაულად ესა აქუს:
 ას-ოთხი წელი
 უმეტეფს სხუათა ენათა
 ქრისტეფს მოსლვითგან ვიდრე დღესამომდე
 და ესე ყოველი, რომელი წერილ არს,
 მონამედ წარმოგითხარ,
 ას-ოთხი ესე წელი,
 და წილი ანბანისაჲ.

ქართულ წმიდათა ცხოვრებანის საძიებელი

ზაქარია მაჩიტაძე — წინასიტყვა 5

იანვარი

მონამე გიორგი იბერიელი (+1770).....	8
ლირსი იოვანე ჭყონდიდელი (1110).....	10
წმიდა ექვთიმე ღმრთისკაცი (თაყაიშვილი) (+1953)	12
ლირსნი მამანი: ევაგრე და ელია დიაკონი.....	15
მონამე აბო ტფილელი (+786).....	18
მოციქულთასწორი ნინო, ქართველთა განმანათლებელი (IV)	21
წმიდანი დედოფალნი: სალომე უჯარმელი და პეროჟავერა სივნიელი (IV).....	27
ლირსი ეფრემ მცირე, ფილოსოფოსი (+1101)	29
ლირსი მღვდელმონაზონი ალექსი (შუშანია) (+1923)	32
ლირსი ექვთიმე აღმსარებელი (კერესელიძე) (+1944)	35
ლირსი გაბრიელ ეპისკოპოსი (ქიქოძე) —	39
წმიდა მეფე დავით აღმაშენებელი (+1125).....	43
წმიდა თამარ მეფე (+1213)	48
მონამე მეფე აშოტ დიდი კურაპალატი (+829)	53

თებერვალი

ლირსი არსენ იყალთოელი (+1127).....	57
წმიდა მეფე სოლომონ II — სამშობლოსათვის თავდადებული (+1815)	59
ლირსი იოვანე ჭიმჭიმელი, ფილოსოფოსი (XIII).....	62
ივერიის ყოვლადწმიდაღვთისმშობლის ხატის დღესასწაული	63
ლირსი პროხორე ქართველი, (XI); ღირსმონამე ლუკა იერუსალიმელი (მუხაიძე), (+1277); ღირსმონამე ნიკოლოზ დვალი, (+1314)	65
ლირსი ილარიონ ქართველი (ყანჩაველი) — ახალი (XVIII-XIX)	72
მღვდელმონამე თეოდორე აჭარელი (მუსლუმანყოფილი) (XVII)...	77
ლირსი ნიკოლოზ კათოლიკოს-პატრიარქი (+1591)	79
მონამენი ცხრანი კოლაელნი ყრმანი (VI)	81

მარტი

ლირსი იოვანე IV (ოქროპირი) კათოლიკოს-პატრიარქი (+1001)...	84
ღირსმონამე დოსითეოზ ქუთათელი (წერეთელი) (+1820)	86
ლირსი იოვანე ხახულელი (X-XI)	88
წმიდა მეფე დემეტრე თავდადებული (+1289)	89

საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის დღე (1917);.....	94
ღირსი ამბროსი აღმსარებელი (ხელაია) (+1927);.....	98
ღირსნი: პიმენ სალოსი და ანტონი მესხი (XIII).....	101
ღირსი გაბრიელ მცირე, (+1802).....	102
ღირსი იოვანე მანგლელი (+1751).....	104

აპრილი

ღირსნი: იოვანე შავთელი და ევლოგი წინასწარმეტყველი, სალოსი ...	108
ღირსი გიორგი მანყვერელი (IX-X)	110
ქვაბთახევის მონასტერში წამებულნი მამანი და დედანი (+1386) ...	111
წმიდა დიმიტრი ყიფიანი (+1887)	114
მონამე სუქია და მისთანანი (II).....	117
ღირსი ეფრემ დიდი, მანყვერელი (IX)	119
ღირსი ბასილი (რატიშვილი) (XIII).....	121
ღირსი ეფთვიმე გაენათელი (შერვაშიძე) (+1822)	123
სარწმუნოებისა და საქართველოსათვის დუდიკვათსა და პაპათში მოწყვეტილნი ლაზნი მონამენი (XVII-XVIII).....	125

მაისი

ღირსი ზოსიმე კუმურდოელი (XVI)	128
წმიდა მამაჲ კათოლიკოსი (+744);.....	129
ღირსნი მამანი მიქაელ და არსენ ქართველნი, ულუმბოელნი (IX).....	130
ღირსი იოვანე ზედაზნელი და მისიათორმეტი მონაფე (VI).....	131
ნეტარი ქრისტესია, ქრისტეფორედ წოდებული (+1771)	143
ღირსი ეფთვიმე ათონელი, მთარგმნელი (+1028);	145
წმიდა მონამენი მამანი ათონის ივერთა მონასტერში ლათინთაგან მოწყვეტილნი (XIII)	149
მონამენი: დავითი და ტირიჭანი და დედა მათი თაგინე (+693) ...	150
ღირსნი: ზაბულონი და სოსანა, წმიდა ნინოს მშობლები	153
ღირსი დამიანე (დანიილი), მეფეყოფილი დემეტრე (+1157).....	155
ღირსი მიქელ პარეხელი (VIII-IX).....	157
ღირსი ბასილი, ძე მეფე ბაგრატ III-ისა (XI);	158

ივნისი

გარეჯელნი ღირსმონამე შიო ახალი, დავით მწირი, გაბრიელი, პავლე და გაბრიელი (+1696)	160
მონამე თევდორე მღდელი (კველთელი), (+1609).....	162
ღირსი იოვანე-თორნიკე მთაწმინდელი (X).....	164
ღირსმონამე ანთიმ ივერიელი (+1716).....	167

ლირსმონამე ქაიხოსრო ქართველი (+1612).....	170
მონამე შალვა ახალციხელი (+1127).....	171
წმიდა მონამენი: მეფე არჩილი (+644) და მეფე ლუარსაბი (+1622).....	174
ლირსი გიორგი მთაწმინდელი (+1065);.....	181
მღვდელმონამე კირიონი (საძაგლიშვილი) (XX).....	187
წმიდა დინარ დედოფალი (X).....	191

ივლისი

ლირსი გიორგი ღმერთშემოსილი, დაყუდებული (X).....	193
მონამე მირდატ მეფე (+379).....	195
ლირსნი ათონელნი მამანი: იოვანე — ეფთვიმეს მამა და გაბრიელი (X).....	197
ლირსი კოზმან ხუცეს-მონაზონი (+1630).....	201
წმიდა სალომე ქართველი, სპარსთაგან წამებული (XII).....	202
წმიდა ილია მართალი (ჭავჭავაძე) (+1907).....	203
ლირსი ილარიონ თვალოელი (XI).....	206
ლირსი გიორგი მაშენებელი — ათონელი (+1029).....	207
მონამე ევსტათი მცხეთელი (+546).....	208
წმინდა ცოტნე აღმსარებელი (დადიანი) (XIII).....	211
ლირსი არსენ ნინოწმინდელი (+1082).....	214

აბვისტო

პირველმონამე რაჟდენი სოფელ წრომს წამებული (+457).....	216
წმიდანი ცხრანი ძმანი ხერხეულიძენი დედით, დაით და მათ თანა ცხრაათასი ქართველნი (+1625).....	219
ლირსი ეფთვიმე (მჭედელაშვილი) — ნათლისმცემლის მონასტრისწინამძღვარი (+1804).....	221
ლირსმონამენი გარეჯელნი მამანი: გერონტი და სერაპიონ იერომონაზონნი, სვიმეონ და ოთარი იეროდიაკონნი, გერმანე და ბესარიონ მონაზონნი, მიქაელ მორჩილი (+1851)....	225
მონამე ქრისტეფორე გურული (XVI).....	228
ლირსი ტბელი აბუსერიძე, ერისათვის თავდადებული (XIII).....	228
ლირსი ქრისტოდულე ფილოსოფოსი (XII).....	230
ლირსმონამენი: მიტროპოლიტი ნაზარი (ლეჟავა); მღვდლები: გერმანე ჯაჯანიძე, იეროთეოზ ნიკოლაძე, სიმონ მჭედლიძე; პროტოდიაკონი ბესარიონ კუხიანიძე (+1924) და ყოველნი ახალ მონამენი (XX).....	232
ლირსი სარმეან კათოლიკოსი (+779).....	237
ლირსი სერაპიონ საკვირველთმოქმედი (+1747).....	238
მონამე შუშანიკი (+475).....	241

საქტომგებარი

ლირსი სვიმეონ გარეჯელი, საკვირველთმოქმედი (XVIII)	245
ლირსნი მამანი: იოვანე (მაისურაძე) (+1957) და გიორგი-იოვანე (მხეიძე) (+1960)	246
ლირსი გიორგი ჭყონდიდელ-მნიგნობართუხუცესი (XII)	250
მღვდელმონამე დოსითეოზ ტფილელი (+1759)	251
დიდმონამე კახეთის დედოფალი ქეთევანი (1624).....	252
მონამენი: ისააკი და იოსები, კარნუ-ქალაქში წამებულინი (+808).....	256
მთავარმონამე: ბიძინა ჩოლოყაშვილი და ელიზბარ და შალვა ქსნისერისთავნი (+1661).....	258
ლირსი არსენ დიდი, კათოლიკოსი (+887)	261
ლირსი ონისიფორე — ონოფრე გარეჯელი (XVIII)	263

ოქტომგებარი

დღესასწაული კვართისა საუფლოისა და სვეტისა ღმრთიებრწყინვალისა; მოციქულთასწორნი: მეფე მირიანი და დედოფალი ნანა; აბიათარ მღვდელი და წმიდა სიდონია (IV)	267
ლირსი მელქისედექ კათოლიკოს-პატრიარქი (XI-ს.)	272
დიდმონამენი: დავითი და კონსტანტინე (+740)	274
მღვდელმონამე ევდემოზ კათოლიკოსი (+1642)	277
ლირსი გრიგოლ ხანძთელი (+861) და კლარჯეთის უდაბნოს ლირსნი მამანი და დედანი (VIII-IX).....	279
ლირსი იოსებ ხუცესი, მოხვეე, საკვირველთმოქმედი (+1763)	293
ლირსნი: ანტონ ჭყონდიდელი (+1815) და იაკობ ხუცესმონაზონი (XIX).....	294
ლირსი იოსებ კათოლიკოს-პატრიარქი (+1770)	297
ლირსი ალექსანდრე ეპისკოპოსი (ოქროპირიძე) (+1907).....	300
მღვდელმონამე ნეოფიტე ურბნელი (VII).....	303
ლირსი სერაპიონ ზარზმელი (+900)	306
წმიდა იოთამ ზევდგინიძე (+1465).....	309
წმიდანი ათნი ბევრნი (ასიათასი) მონამენი (+1227).....	311

ნოქმგებარი

ლირსი ნიკოლოზ ქართველთა მნათობი (+1308)	314
წმიდანი და მართალნი იოანე, სტეფანე და ესაია ქართველნი....	315
დიდმონამე გიორგი კაბადოკიელი (+303).....	316
დიდმონამე კონსტანტი-კახი ქართველთა მთავარი (+852).....	320
დიდმონამე მიქაელ-გობრონი და ასოცდაცამენტნი მხედარნი მისნი (+914)	323

ღირსი ილარიონ ქართველი, საკვირველთმოქმედი (+875)	326
ღირსმონაშე არქიმანდრიტი გრიგოლი (ფერაძე) (+1942).....	332
წმიდა მეფე ვახტანგ გორგასალი (+502)	335
ღირსნი: პეტრე (V) და სამოელ (V-VI) კათალიკოსნი	344

დეკემბერი

წმიდა მონაშე მეფე ვახტანგ მესამე	350
ყოველნი წმიდანი საქართველოში წამებულნი და ღირსნი მამანი და დედანი	354
ღირსმონაშე იოვანე ზედაზნის წინამძღვარი (IX)	355
ღირსნი: გიორგი მწერალი და საბა ხახულელი (XI)	356
ღირსი მაკარი მმარხველი (X).....	358
ღირსი საბაია	359

ბარდამავალი დღესასწაულები

წმიდანი ექვსიათასნი მონაშენი მამანი დავით გარეჯის უდაბნოში მოწყვეტილნი (+1616)	361
წმიდანი ქართველნი მონაშენი სპარსეთში მოწყვეტილნი (XVII-XVIII)	363
ღირსი დოდო გარეჯელი (VI)	365
ღირსი დავით გარეჯელი და ლუკიანე (VI)	366
წმინდანი მამანი და დედანი, აჭარაში თურქთაგან წამებულნი (XVII-XVIII)	368
ქება და დიდება ქართულისა ენისა	370

გამომცემლობა-მაკმი, საქართველო, თბილისი 2018 წელი

E-mail: bakmipublishing@gmail.com

www.bakmi.ge

მისამართი: გრ. რობაქიძის გამზ. №7. ტელ.: 272 54 99